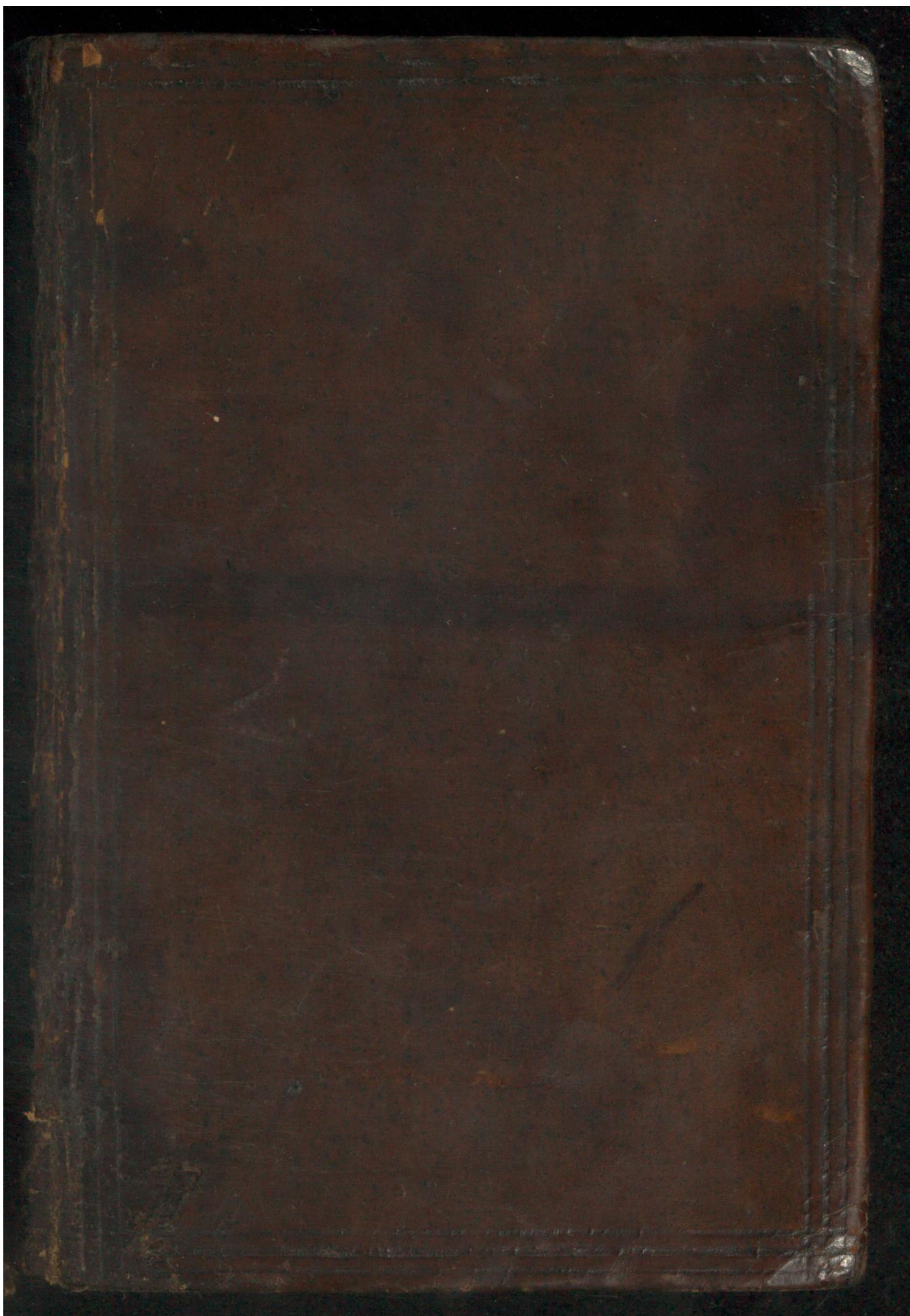
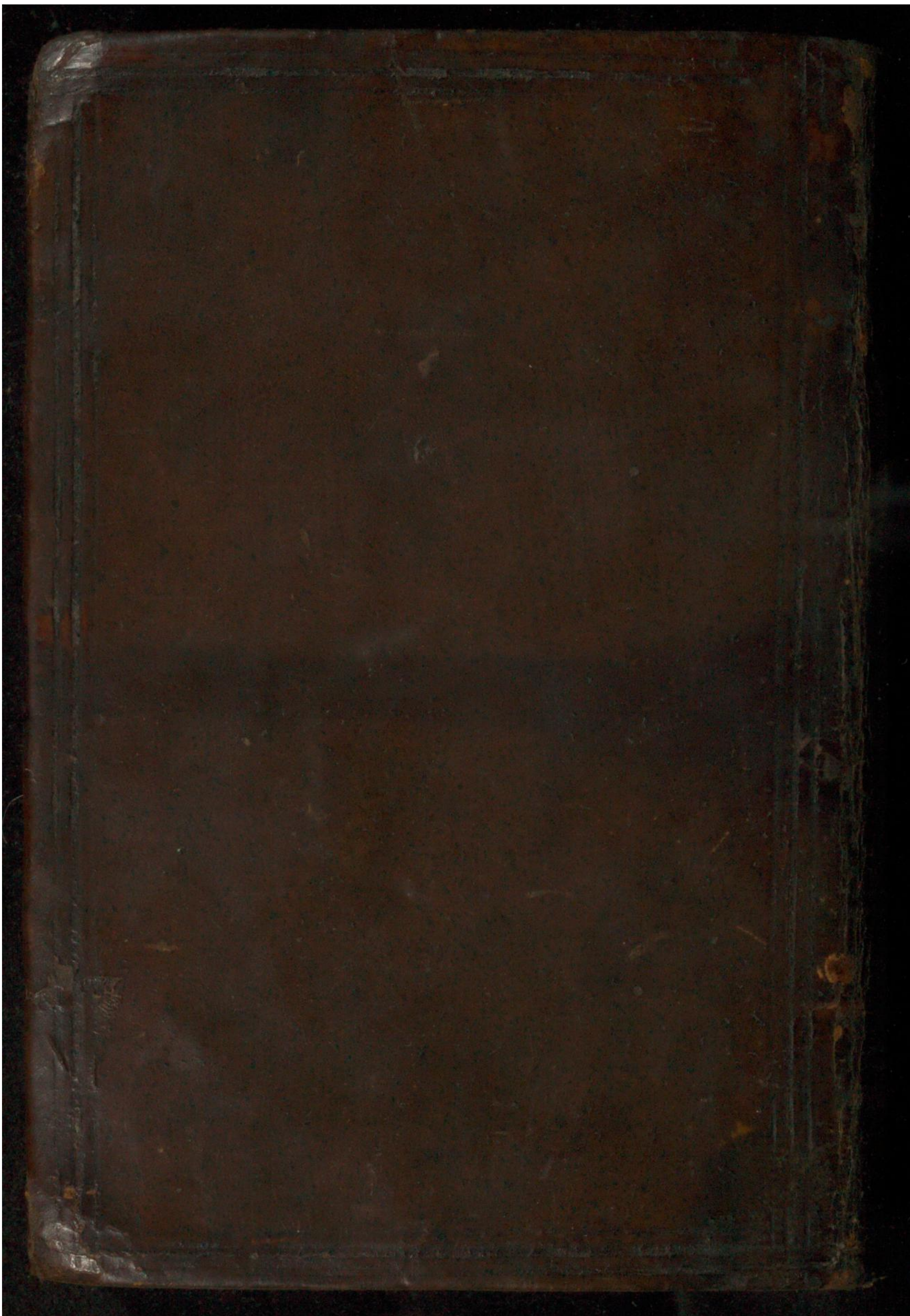
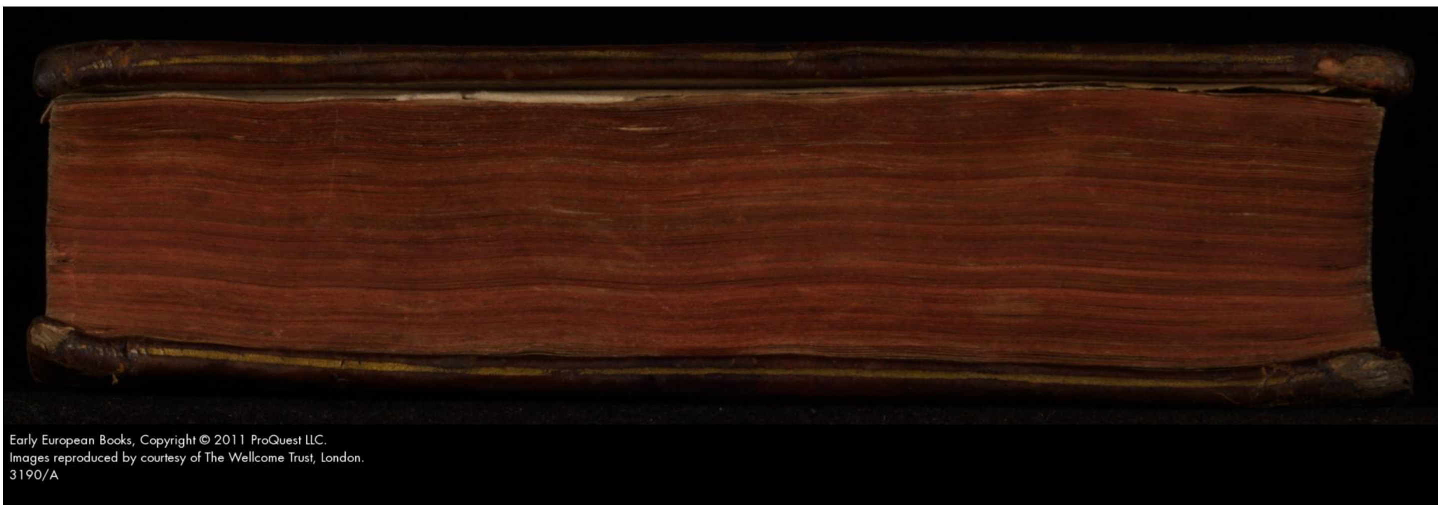
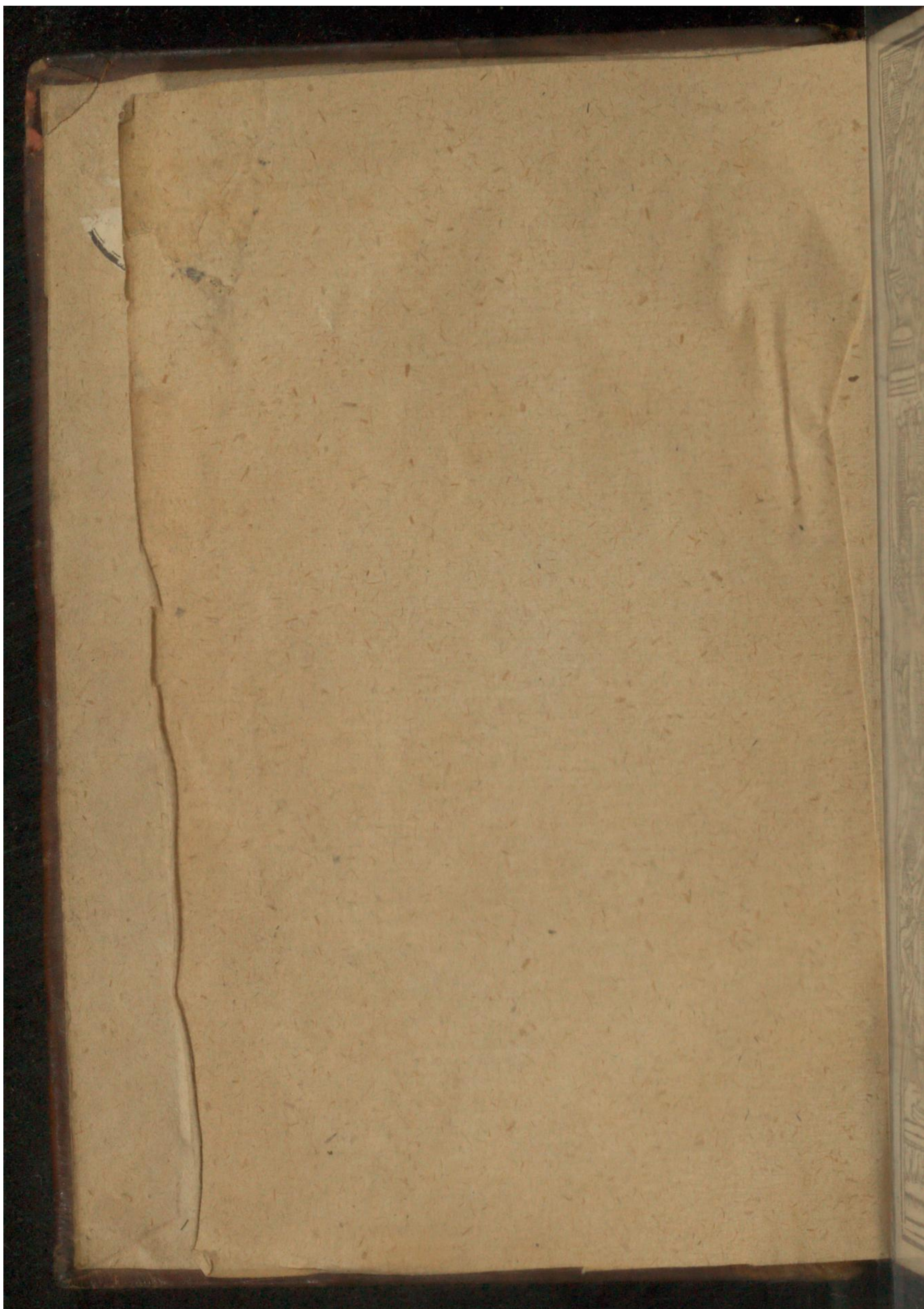

HIPPOCRATE

coll. complet

¶ Hippocratis Aphorismi, cum Galeni commẽtariis, Nicolao Leoniceno interprete.

¶ Hippocratis Prædictiones, cum Galeni commẽtariis, Laurentio Laurentiano interprete.

Parisiis, in ædibus Claudii Cheuallonii, sub Sole aureo, in via ad diuum Iacobum.

1526

¶ Antonius Albus Petro Albo Theologo & Episcopo. S.P.D.

SAepe me a medicinæ studio ob id, opinor, dehortat⁹ es patrue mihi merito semp obseruãde, quod medendi facultatẽ ab imperitis quibusdã, iisdem'que versutis impostorib⁹ fœdatã, vilẽ'que, ac pene circulatoriam quãdam artẽ factã esse diceres. Enimvero, sicuti negare nõ possum⁹ nobilissimã antiquissimã'que eam disciplinã a circulatorib⁹ quibusdam circũforaneisq; theriacopolis, nõ modo in ordinẽ coactam, sed turpiter etiã prostitutã esse, ac pene pditam: sic iure mihi videor affirmare posse, nullam aliã fidelius restitutã hoc seculo, nullã fortius e barbarorũ faucib⁹ esse ereptã ac vĩdicatã. Quare laus prima ac præcipua, aliorum pace dixerim, Parisiensis hui⁹ academiæ medicis, medicinæ'que pfessorib⁹ debetur: qui relictis, abiectis'que ex intima barbarie scriptorib⁹, vteres illos doctissimos eloquẽtissimos'que medicos Galenũ & Hippocratem cotidie nobis fœliciter restituunt, atq; in lucẽ lectionẽ'que reuocãt, magno Europæ toti⁹ plausu, & fructu certe nõ mediocri. Dehortari igitur desine. Emicat enĩ nostrorum labore ac industria, ars pulcherrima atq; vtilissima, & veteri situ, veteri'que rubigine, ac squallore deterso, enitescit in dies magis magis'que. Eius rei fidem faciet liber hic nuper Claudii Cheuallonii industria excusus: cui⁹ recognitionem tuo nomini dedico. Vale.

Quod ad hunc indicem spectat, studiose lector, hoc te premonitū volumus, primū numerū, chartā significare: secūdū, faciem: vt ita legas: Abscessus cōsiderād9 ccxxxviij. ij. hoc est, Abscessus considerandus. charta ccxxxviij. facie. ij. & ita in reliquis.

FINIS.

Antonii Albi Crausinensis ad doctissimum virum iurisperitum Dionysium Berlandum Epigramma.

Maxima Ciuilis cui parta est gloria iuris
  Berlande hæc famuli munera sume tui.
Te petit iste liber tractantem munera iuris,
  Pandere qui medicas omnibus optat opes.
Sit licet hic medicus, tractes ciuilia iura,
  Sunt medica a curis non aliena tuis.
Non rem, sed mẽtem dãtis perpẽdere phas est.
  Dona darem, possent si meliora dari.

GALENI IN Aphorismos Hippocratis, Liber Primus, interprete Nicolao Leoniceno Vicentino.

I

ITA BREVIS, ARS vero longa, occasio autẽ præceps, experimẽtum periculosum, iudicium difficile. Nec solũ seipsum pæstare oportet opportuna facientem, sed & ægrum, & assidentes, & exteriora.

ANC ORATIONEM, siue vnus sit aphorismus, siue plures, esse proœmium totius operis, pro confesso habetur apud omnes ferè ei9 expositores. Quid vero sibi Hippocrates volens, tali vtendum proœmio censuerit: non parum sententiæ ambigũt. Forte vero idipsum inueniemus si singulas orationis partes prius diligentius cõsiderauerimus. Quòd quidem igitur vitam dixerit breuẽ artis cõparatione, omnibus libri expositoribus est manifestum. Artem vero ipsam hac ratione arbitror longam existimare, quoniam omnium ferè operationum occasionem habeat momentaneam, & ob id difficulter compræhẽsibilẽ: vt nemo eam possit agnoscere, nisi qui diu in hoc fuerit exercitat9. Et quum duo sint instrumẽta ad artes inueniendas necessaria: alterum, scilicet experimentum, periculosum est: alterum vero, ex ratione iudiciũ, haudquaq̃ facile existit, immo, sicuti aliquod aliud, maximam habet difficultatẽ. Est igitur occasio præceps, quia materia cir-

ca quam versatur ars, continue fluit. Corpus siquidem nostrum mutationibus obnoxium est: neque à causis extrinsecis tantum, sed etiam ab intrinsecis faciliter alteratur. Experimentum vero periculosum, propter materiæ dignitatem, non propter transmutationis facilitatem. hæc enim in momentanea occasione continetur. Iudicium vero siquis (vt ego assero) pro ratione audiat, liquet ipsam esse difficillimam, cum ad hoc vsque æui ambigua permanserit. Si vero (vt nonnulli qui se ab experientia empiticos nominant, opinantur) per iudicium intelligat eorum quæ ex experientia eueniunt, diiudicationem: sic quoque non est obscura eius rectitudinis difficultas. Sed authorem libri esse dogmaticum, in tota ostenditur commentatione. Prima itaque procœmij particula, ad hunc vsque locum terminatur. Secundam autem scribit non pronuncianti similis, sed consulenti: Nec solum seipsum præstare oportet opportuna facientem, sed & ægrum, & assidentes, & exteriora. Quorum verborum vis talis existit, si debes exquirere, & eorum quæ in hoc libro scribuntur, examinare veritatem: Non modo teipsuin medicum oportet omnia que conuenit, agere: sed & ægrum, atque ministros: & præterea exteriora omnia in nullo delinquere. Prima itaque pars orationis hoc vnum caput complectitur: Vita breuis, ars vero longa. Nam reliqua quæ sequuntur, artem esse longam demonstrant. Post hanc secunda pars, quoddam veluti cõsilium affert vel pactum ad eos qui librum lecturi sunt, ac diiudicaturi. Sed quidnam sibi vult statim in libri principio hoc scribẽs, breuem esse vitam si ad artis magnitudinem conferatur? Nam & hocipsum indagare, ab initio proposueramus. Sunt ergo nonnulli qui volũt id egisse Hippocratem, exhortãdi homines gratia ad artẽ gnauiter exercendã. Nonnulli contra, dehortandi causa. Quidã vero ad hũc finẽ, vt experiretur atque discerneret eos qui gnauiter, & eos qui secus, artem essent exercitaturi. Alij autẽ & in hoc volunt ipsum causam attulisse ob quam oportuit scribere cõmentationes. Quidam adijciũt, aphoristi-

cas. Quidam vero & hoc sermone volunt ipſum cauſas aſſignaſſe propter quas hæc ars ſit conjecturalis. Alij autem ex quot cauſis contingat medicos ſuo fine fruſtrari. Hi igitur, vt à poſtremis incipiam, mihi omnino vidētur nihil conſonum dicere. Qui enim hoc eſſet ſapiens inuentum, aut dignum Hippocratis ſententia, ſtatim circa initia operis docere vel quòd ars quædā cõiecturalis ſit medicina, vel quòd eius fruſtramur fine, ſiue hoc fiat ex nobisipſis, ſiue ex magnitudine artis? Sed & verba illa: Nec ſolum oportet præſtare ſeipſum opportuna faciētem, ſed & ægrum, & aſſidentes, & exteriora: contrarium omnino demõſtrant. Hæc enī omnia illi magis ſcribere conuenit, qui profiteatur omnia quę in libro cõtinentur, eſſe vera: quàm qui fateatur ob plurimas cauſas non ſortiri finē. Neque enī dixiſſet, Oportet autē: ſed poſt illa verba, Vita breuis, ars vero longa, occaſio præceps, experimētum vero periculoſum, iudicium autem difficile: hæc alia ſubiunxiſſet: Et medicus ipſe etiam delinquit, & ægri, & eorum miniſtri. Sed neque illi qui aiunt voluiſſe ipſum auertere à ſtudio medicinæ, cum dicat vitam eſſe breuem, artem vero longam: vidētur mihi conueniētia dicere. Nam extrema foret demētia, ſimul ſcribere cõmentationes, & tradere poſteritati ad vitę vtilitatē, & ſimul ab initio non ſolū à legendo atque diſcendo ea quæ ſcripſeris, dehortari: ſed ab arte vniuerſa cuius doctrinā profitearis, abalienare. Qui vero aiunt voluiſſe ipſum homines ad artē impenſiori ſtudio capeſſendā excitare: (neque enī aliter poteſt tota tempore breui, cum ſit longa, perdiſci) ij etſi aliquid veri dicunt, non tamen mihi videntur vel viri ſententia dignum, vel ijs quæ in libro ſcribuntur, procœmiū congruens ſatis oſtendere: ſicuti neque quicūque arbitrantur hoc genus ſermonis fuiſſe ab Hippocrate vſurpatum tentandi gratia illos qui ad artem accedunt. Verum enim eſt, quod etiam à Platone dicitur, hac maxime via periculum fieri illorū animi qui quāuis artem ſunt percepturi, ſi magnā atq; difficilem eſſe eius perceptionē oſtendamus. At hoc haudquaq̄ per librū, ſed per mutuos ſermo-

nes agitur. Neque mihi congruens videtur pręsenti commemorationi: siquidem procemium oportet ĳs quę sunt in libro scribenda, cohęrere. Nisi forte quis sentiat, omniū librorum primos esse legendos aphorismos, atq; ideo in procemio commentationis cōmunem fecisse de vniuersa arte sermonem, per hunc volentem ostendere, non posse vnumquenq; pro suo arbitrio artem discere medicinalē, quę longa sit, sed illos tantum quibus suppetat tempus ad discendum, & sit natura ad hoc aptior. Quòd si omnino probabile appareat, hanc totius artis cōmunem esse pręfationē: neq; illi sunt repręhēdendi, qui aiunt Hippocratē causam assignasse, ob quā cōmentationes scribere oporteat. Fecit autē & in libro qui κατ᾽ ἰατρεῖον inscribitur, omnium lectionum cōmune procemiū, quēadmodum in eiusdē libri expositione fuit à nobis ostēsum. Quicūq; igitur vel doctrinę modi, vel omnino cōmētationum necessitatis volūt causam in procemio assignari, mihi videtur eorū sentētia pręferenda. Nam forma doctrinę aphoristica, quæ omnes rei proprietates quàm breuissimis verbis circūscribit, est illis vtilissima, qui volunt breui tempore artem docere longam. Atq; hoc omnino, videlicet scribere cōmentationes ob id quòd vita sit breuis si ad artis magnitudinem conferatur, summam habet pręomnibus alĳs rationem. Nemo enim nostrū sufficiat ad artem simul & constituendam, & absoluendam: sed satis videri debet, si quæ multorum annorum spatio priores inuenerint, posteri accipientes, atq; his addentes aliquid, illam aliquando compleant atq; perficiant. Vel enim propter istorum alterum, vel propter vtrunq;, mihi videtur tali esse vsus procemio, ac si ita scripsisset: Quoniā artis magnitudo vitam excedit hominis, adeò quòd ab homine quantūuis diligenti ac laborioso non possit & inchoari, & ad finem vsq; perduci: propterea operępreciū est, quæ quisq; cognouit, ea mandare literis, & tradere posteritati cōmentationes, quæ rerum docendarum naturam omnē diligenter ac cito, & sermone dilucido interpretētur. Quod vero ars longa sit, verba hęc quæ subsequūtur, ostendunt:

Occasio prçceps, experimentum vero periculosum, iudicium autem difficile. Quasi ita dixerit: Vita breuis, ars vero longa: quoniam occasio prçceps, & experimentum periculosum, & iudicium difficile. Propter hoc enim & ars longa, quoniam occasio agendorum in ipsa est admodum prçceps, hoc est angustissima, & fere momentanea. Et præterea quum sint duo instrumēta per quæ remedia inueniuntur, ratio scilicet, & experientia: hçc quidem est periculosa, ratio vero difficilis, hoc est non facilior altera cognitu. Vera autem esse quç dicuntur, non est difficile paucis ostendere. Occasio enim prçceps est propter materiæ fluxum. dico autem corpus, quod continue fluit, & momento temporis transmutatur. Experimētum autē & ipsum periculosum, materiæ ratione. Neq; enim lateres, lutum, ligna, lapides, tegulç, & coria, ita artis medicinalis, sicuti aliarū, materia sunt: in quibus, multis modis impune licet experiri, & circa materiam exercitari, & in omni theorematum meditatione versari: quod in lignis fabri lignarij faciunt, in corijs coriarij. Ligna enim & corium si male tractando destruxeris, nullum exinde periculum. In corpore autem humano illa experiri quæ non sunt experientia comprobata, non est citra periculū, cum mala experiētia ad totius animalis interitum terminetur. Et quidem iudicium, (est autem ratio ipsa iudiciū, quoniam per eam, quç sunt facienda, iudicantur) difficile est, & verum iudicium seu vera ratio non facile inuenitur: quod multitudo hçreseon in arte ostendunt medicinali. Neq; enim si veritas esset inuentu facilis, tot ac tanti viri qui illam perquisierunt, vnquā fuissent in tam contrarias sectas dispartiti. Empiricis vero non videtur ratio dici iudicium, sed ea quç fit illorum quç per experientiam inuēta fuere, auxiliorū diiudicatio. Nam vt verum fateamur, & hçc difficilis est, & non facilis exploratu, quando multa remedia adhibita fuerunt ægrotāti, & aliquod illorum in causa fuisse dicatur vt æger vel melius se habeat, vel deterius: quem si forte contigerit vel dormisse, deinde vnctum fuisse, & postea emplastrum adhibuisse, dein-

de clysterem, vel spontaneam habuisse ventris deiectionem, & deinde comedisse, & tales assumpsisse cibos, & post hæc omnia sensisse iuuamen vel detrimentum: non facile dictu est, quidnã eorũ quæ circa ipsum facta sunt, aut iuuerit, aut nocuerit. His igitur ex causis omnibus, iudicium perdifficile est. Iam enim sermonẽ totũ vno capite colligamus. Ars quidem longa fit, si eam vnius hominis vita metiamur. Expedit autẽ relinquere posteris commentationes, presertim compendiosas, atq; aphoristicas. Nam talis doctrinę modus, & ad primã disciplinã, & ad illa quę didicerimus, memoria retinenda, vel si forte obliuio interciderit, ad memoriam reuocãda, vtilissimus est. Cõsonant autẽ his & verba sequẽtia. Nam (vt qui procœmium fecerit ad cõmẽtationem, & ad ea quę in ipsa scribenda erant) conuenienter subinferens, hæc protulit verba: Nõ solum oportet pręstare seipsum opportuna faciẽtem, sed & ęgrum, & assidentes, & exteriora. Si quis (inquit) aliquãdo diiudicatur9 est, quę in hoc libro scribunt, quãtum habeant veritatis: non solũ seipsum præstare debet opportuna facientem, & nihil quod ęgro possit cõducere, pretermittentẽ: sed & ipse ęger parere medico, & in nullo proprię indulgere voluptati: ministri etiam idonei assideant, oportet: & vt exteriora omnia adsint apparata. Nam propter illa plerũq; vel pręcognitionẽ, vel curationem interrũpi contingit. Exteriora autem sunt habitationes idoneę, vel turbarum plenę, vel omni turba vacãtes, & pręterea quę nunciantur aut aguntur, quę iram, tristitiam, aut aliquẽ alium affectum infligũt ęgrotanti: sicuti & illa quæ soporem nocturnum abrumpunt aliquando: quę milia super milia possunt cõtingere. Si igitur (inquit) hæc omnia bene & recte se habuerint: nihil eorum quæ in hoc libro scribuntur, falsum esse inuenietur.

II

N perturbationibus ventris, & vomitibus spontinis, si talia purgẽtur, qualia purgari oportet: cõfert, & leuiter fe-

runt:sin minus,contra. Sic & vasorum inanitio si talis fiat,qualis fieri debet:confert,& bene tolerant:sin minus,contra. Inspicere itaq; oportet & regionem, & tempus, & ætatem, & morbos in quibus conueniat,aut non.

NOn de quãtitate eorum quę euacuantur,sermo ipsi est:(vt nõnulli sunt arbitrati)sed de qualitate tantum,vt manifestant duo verba,qualia scilicet,& qualis. Nam in ĳs quæ sponte fiunt euacuationibus,ita dixit:Si qualia oportet purgari, purgentur: confert,& leuiter ferunt. In alĳs vero quæ à medico: Si qualis fieri debet,ita fiat. Atqui potuisset dicere, Si quãtũ purgari oportet,purgetur. & rursus, Si tãta fiat, quãta debet fieri. Hoc idẽ ostenditur & ex verbo purgari. Neq; enim simpliciter dixit, Si qualia oportet euacuari:sed, Si qualia oportet purgari. Est autem purgatio,humorũ qui sua qualitate molestãt,euacuatio. In his itaq; multi delinquũt expositores,qui neq; verba,neq; hominis mẽtẽ recte pcipiũt. Adhuc autem magis peccant cum vasorum inanitionem alĳ pro inedia accipiunt, alĳ pro venæ sectione. Hippocrates siquidem euacuationem solet ab euentu nominare vasorum inanitionem: quoniam in omnibus euacuationibus contingit vasa inaniri. Sermo quidem nunc ipsi est de qualitate eorum quæ euacuantur. Sicuti autẽ semper adhortatur vt quæ recte à natura fiũt,etiam in artis operibus medicus imitetur:sic & nũc idem agit, à spõtinis euacuationibus suam exorsus orationẽ:in quibus si qualia oportet purgari,purgentur: (hoc est ea quæ corpus infestant)confert,& leuiter ferunt. Quòd si aliorum fiat euacuatio,& non eorũ quæ corpora nostra molestant,contrarium euenit.neq; enim confert, & grauiter ferunt ęgrotantes. Eodem pariter modo, si medicus moliatur aliquam facere euacuationem,eorum esto quę corpora nostra molestant: quemadmodum & in alĳs locis humorem noxium pręcipit euacuari, neq; alterum illi in

euacuatione preferri. Si igitur pituita superabundet, hanc omnino oportet euacuari. flaua autem bile vel atra infestante, abstinendum est a pituita, & bilem infestantē euacuandum. Sic & si humor sanguineus in corpore modū excesserit, sanguinem euacuari oportet, sicuti & serosam eius partem, si hæc fuerit superabundans. Humorem autem superabūdantem, ex colore debemus coniectari, nisi aliqui forte in profundum recesserint. Color enim similis efflorescit humoribus, si non regurgitauerint. In ijs ergo præcipue qui retrocesserunt, & non sunt æqua portione per totum corpus diffusi, oportet inspicere regionem, & anni tempus, & ætatem, & morbos in quib9 conueniat aut non, hoc est in quibus cōueniat aut non, talis vel talis humoris facere euacuationem. Habet em̄ & vnusquisq; humor in corpore superexcedens indicia propria, de quibus deinceps plenius dicemus. Perfectę tamen gratia cognitionis, inspicere oportet tēpus anni quod præsens est, & regionem in qua degunt ęgrotātes, & eorum ætatem, & speciem ægritudinis. Sint enim, si ita contigerit, flauę bilis in corpore abundantis indicia. simul cum ipsis inspiciendum erit, si tempus æstiuum, & si æger in ætatis vigore consistit. Eodem modo & in pituita considerādum, si adsit hyems, si regio frigida, si homo senex. Et prȩter hęc omnia ipsam morbi speciem inspicere oportet: veluti ꝙ tertiana (si ita contigerit) fit à flaua bile modum excedente, quartana ab atra, cotidiana à pituita, cancer ab atra bile, erysipelas à flaua, atq; singulę alię morborū species. Si enim hæc omnia distinxerimus, firmius atq; stabilius ad noxij humoris euacuationē perueniem9. Illi aūt expositores prę alijs (veluti absurda dicētes) repudiādi, qui putant ipsum de sola inedia quę adhibetur in febribus, sermonem habere: cū tamen febres non nominauerit, & sermo fiat de oībus quę sunt præter naturam, quorum nos docet intentiones: ad quas respicientes nos oportet inuenire non quantitatem, sed qualitatem euacuationis. Nam de quantitate sequens disserit aphorismus. Quo autē morbi tempore aggredi oporteat euacuationē, & quo modo

ipsa sit facienda, in aliis deinceps dicet aphorismis. quare neq; nunc mihi de his dicere est necessarium. Sic enim nostra doctrina non foret sapientior, & nostræ commẽtationes ad immodicam & minime necessariam prolixitatẽ peruenirent.

III

HAbitus exercitatorũ qui ad summum bonitatis attingunt: periculosi, si in extremo cõstiterint. Neq; enĩ possunt in eodem permanere, neq; quiescere. Cum vero non quiescãt: neq; possunt proficere in melius. Reliquum est igitur vt decidant in deterius. His de causis, bonum habitum statim soluere expedit, vt corpus rursus nutriri incipiat. Neq; compressiones, ad extremum ducẽdæ: (periculosum enim) sed qualis natura fuerit eius qui debet perferre, ad hoc ducere cõuenit. Sic & euacuationes quę ad extremum deducũt, periculosę. Et rursus refectiones, cum extremæ fuerint, periculosę.

ILlum qui antecedit sermonẽ esse de eorũ quæ euacuantur qualitate, docuimus. In hoc autem & sequentibus vult de quantitate docere: & ab immoderata repletione atq; euacuatione initium sumit, in hoc quoque aphorismo proposito, sicuti in alio præcedente, quoddam exemplum supponens, & ad hoc, vt cõsueuit, suum sermonem dirigens. Exemplum autem ipsi est exercitatorum bonus habitus. Vocat autem bonum habitum exercitatorum, illorum scilicet quorum hoc est totius vitę institutum, assidue operam dare exercitationibus, vt alios deiiciant, more athletarum. Qui enim simpliciter bonus habitus nominatur, quem plurimi agricolæ habent, in fodienda terra, metendis segetibus, & aliis

ruralibus laborib9 occupati, ad immodicam repletionem
non attingit. Athletarum autem bonus habitus, non me-
diocrem hanc culpã habet, quòd ſtudent tumoris molem
corpori adĳcere, & (vt liquere poteſt) humorum multitu
dinem. Hi em̄ apparatus quidam ſunt totius corporis nu-
tritionis: et niſi ipſi prę︎ſto ſint, fieri non poteſt vt corpo-
ra ad tumorem immodicum perducantur. Quare neceſ-
ſarium eſt huiuſcemodi diſpoſitionem eſſe periculoſam.
Cum em̄ vaſa cibis ac potibus fuerint ſupra modum re-
pleta, periculum eſt ne dirumpantur, aut calor natiuus
ſtranguletur aut extinguatur: ſicuti & nonnulli athletæ
qui ad immodicam venerunt repletionem, eadem ex cau
ſa ſubita morte interierunt. Qui autem ad naturæ opera
vtilis eſt bonus corporis habitus, nulli tali periculo obno-
xius eſt, quia nunquam ad extremam peruenit repletio-
nem: quare neq; ip̄m ſoluere oportet, ſicuti alterum athle
tarum, cum ad extremum peruenit. Hunc enim ſoluere
oportet, haudquaquam morantes, ſed anticipantes ſolu-
tione periculum. Cauſam vero ob quã ſoluere oporteat,
talem ipſe ſubiecit dicens: Neq; enim poſſunt in eodem
permanere, neq; quieſcere. Nam cum ſemper natura co-
ctionem, alimẽti diſtributionem, ſanguinis generationẽ,
adiectionem, agglutinationem, atq; aſſimilationem ope-
retur: quando nihil adĳci ſolidis corporis partibus poteſt,
neq; venę amplius habent conceptaculum in quod alimẽ
tum diſtributum recipiatur, tũc periculum imminet aut
diruptionis, aut mortis repentinæ. Vt igitur corpus rur-
ſus habeat locum quo nutriatur, bonum habitum opor-
tet ſine mora ſoluere. Eius autem ſolutio eſt euacuatio, vt
liquet. Et hanc quoq; oportet non vltra modum facere:
cum ſit immodica euacuatio non minus immoderata re-
pletione periculoſa. Intẽtio autem quantitatis euacuatio-
nis, non ſolum humorem reſpicit ſuperabundantem, ſed
& vires hominis qui debet euacuari. Alĳ em̄ minus, alĳ
magis perferũt euacuationes. Hęc quidem ab ipſo de bo
no habitu athletarum dicta fuere: quæ ipſa per ſeipſa poſ
ſunt conducere ĳs qui tale vitę inſtitutũ elegerũt: & ſunt

medicis veluti exemplum sermonis postea subiungendi. Inquit enim sic: Et euacuationes quæ ad extremum deducunt, periculosę. Et rursus refectiones cũ extremę fuerint, periculosę. In quo sermone toto summa sententię hæc est, quòd neq; euacuare, neq; replere supra modũ oporteat: cuius rei documẽto esse potest bon9 habitus athletarum, qui alioqui inculpabilis existens (vt qui & bonis abundet humoribus, & vires habeat robustas) hoc solum malum pmaximum gerit, quòd ad extremam venit repletionẽ: quapropter statim eum soluere oportet. Et sicuti rursus qui sunt tali natura prędití, non sunt ad extremam euacuationem perducendi: sic & qui alia quauis egent euacuatione, non sunt supra modum euacuandi. Nam vt in vniuersum dixerim9, in omni euacuatione vires ęgroti oportet attendere: & donec tolerat, & nondum laborat, tentãdum est humorem exuperãtem educere. cum vero dissoluuntur, etiam si restẽt, superfluitates: cauere oportet earũ euacuationem. Quod autem ait, Et rursus refectiones si in extremo constiterint, periculosæ: si quis debeat sermonem hũc ad exemplum retribuere: ne sit decurtatus, in vltima dictus repletione videbitur, quam iubeat caueri, & non vsq; adeò refici corpora, vt ad extremam veniant repletionem. Si vero sermonis figuram attenderis, vt nõnulli expositores fecere: de eadem re bis ipsum dicere, sed aliter atq; aliter, cogitabis. Cum igitur ita dixerit, Sic & euacuationes quæ ad extremum perducunt, periculosæ: hoc solum putabis præcipere, fugiendas esse immodicas euacuationes, quoniam sint admodum periculosę. Cum vero subiungens dixerit, Et rursus refectiones cum in extremo constiterint, periculosę: ob hoc vetare immodicas euacuationes, quoniam & refectiones in ipis, haudquaquam securæ existunt, cũ sit natura iam facta imbecillis, & neque iam possit sufficienter coquere neque distribuere alimentum, neque assimilare. Verum si quis ita sermonem acceperit: altera doctrinę pars de supflua repletione, relinquetur, & frustra exemplum de bono exercitatorum habitu erit allatum. Quid? ꝙ & hocipsum verbũ, rursum, in to-

ta adiectum oratione, sententiam quam diximus, videtur manifestare, cum ita dicat: Et rursus refectiones, cum in extremo constiterint, periculosę. Vt enim qui de altera re sermonem faciat, ita verbum rursus apposuit.

IIII

Ictus tenuis atque exquisitus, in morbis quidem longis semper, in acutis vero, in quibus non cõuenit, periculosus. Et rursus qui ad extremũ deuenit tenuitatis, grauis est. Nam & repletiones quæ ad extremum deueniunt, graues sunt.

Vm in superiori aphorismo de qualibet immodica repletione atq; euacuatione locutus fuerit: in hoc de ægrotantium victu sermonem habet, præcipiens nobis, in morbis longis semper victum cauere tenuem, in acutis vero non semper. Plurimi enim horum victum tenuem exigere videntur: quidam vero eorum & illũ qui ad extremum tenuitatis deuenit. Esset autem victus tenuis in extremo, qui per solam inediam vel melicratum, vsq; ad crisin siue iudicationem procedit. Tenuis vero, qui per pauca, aut parum nutrientia edulia, quale est ptissanæ succus. Eius autem terminus est, virium exolutio, quarum gratia nutrimus. In sanis quidem corporibus semper oportet robur seruare naturę, vel augere alimentis, nõ demoliri. Et est quidem augere potens alimẽtum, quod plenum vocatur: conseruãs vero, quod modicum exiistit: quod vero comminuit, tenue. Hunc igitur semper fugere oportet: aliĩs vero, vt pręsentia exigũt, vti. In ęgrotantibus autem raro accidit vt robur corporis maius reddere quàm acceperimus, studeamus. Magna vero ex parte properamus in longis quidem morbis fouere vires, in acutis vero parum debilitatas conseruare. Nam si eas tales, quales accepimus, properemus in istis seruare, vel etiam augere: semper addemus ad morbum. Qui vero sint morbi acuti qui victum exigant tenuissimum in

extremo, & qui tenuissimum quidẽ, non tamen in extremo, qui etiã tenuem, in libro de victu acutorum (qui de ptissana à nonnullis inscribitur) plenius Hippocrates docuit: et nos in nostris in eũdem librum expositionibus, totum sermonem absoluimus. Nunc vero tantum dixisse sufficiat, ꝙ in omnibus morbis quibus maximus vigor & iudicatio primis quatuor diebus futura sit, modo natura sit fortior, integram inediam seruare debemus. In quibus vero non vltra primam septimanam protrahãtur, forti existẽte natura, solo vtẽdum est melicrato. Solus autem & hic ipse victus tenuissimus esset, non tamẽ in extremo. Quòd si naturę robori nõ satis fidamus, ptissanę vtemur succo. Rationabiliter autem huiuscemodi victus tenuis diceretur: sicuti qui per ptissanam hordeaceam, non est quidem tenuis exquisite, nisi omnino pauca assumpta fuerit: non tamẽ propterea plenus, qualis qui fit per oua, & alicam, & pisces, atq; alia huiuscemodi. Quod igitur adiectum est sermoni de acutis, in quibus non conuenit, haud quaquã dicitur ꝓpter peracutos. de his enim ipse inquiet. Vbi igitur morb9 peracutus est statim, & extremos labores habet, victu etiã in extremo tenuissimo vtendum est.

V

IN tenui victu ęgri delinquunt: quo fit vt magis lędantur. Quicunq; enim error cõmittitur magnus, maior in hoc fit, quam in paulo pleniori victu. Propterea etiã sanis periculosus existit valde exquisitus victus & constitutus, quoniam errores grauius ferunt. Ob hoc igitur tenuis victus atq; admodum exquisitus, eo qui sit paulo plenior, magis periculosus.

HVius initium aphorismi etiam aliter scriptũ inuenitur, hoc modo scilicet: In tenui victu magna ex parte duo peccant qui ęgrotant: quo fit

vt magis lœdantur. Et hanc ſcripturam plerique magis al tera probant, hoc putantes Hippocratem voluiſſe dicere, quòd in tenui victu bifariam ægri delinquentes magis lœdũtur. Nam inſciĳs medicis ob hoc ipſum coguntur cibari, quoniam tenui victu ab ipſis reguntur: & hinc maius detrimentum ſuſcipiunt, quàm ſi victu tenuiore nõ regerentur. Adhuc autem delinquunt, ſcilicet & iam natura exiſtente imbecilli, vt quæ antea alimenti inopia laborauerit. Mihi autem videtur prior ſcriptura melior, vt quę hanc quoq; complectitur, & ſermonem facit generaliorem, cũ de omni delicto doceat, ſiue volentibus, ſiue inuitis ęgrotantibus accidat: adeò vt talis ſit ſermo: Quicũq; error accidit ęgrotantibus qui tenui victu reguntur, hic maximum affert periculum, & quia natura à tali victu debilitatur, & quia ad eum tranſitus eſt inſuetus. Confirmant antedictam ſcripturam ea quę de ſanis dicuntur, in quibus tenuem ait victum eſſe periculoſum, quoniã errores grauius ferunt, nõ quia propter victus tenuitatem cogantur delinquere. Quæ vero de aphoriſmo ſequuntur, ſunt manifeſta.

VI

EXtremis morbis, extrema exquiſite remedia optima ſunt.

EXtremos morbos nominauit Hippocrates ſũmos, vltra quos nõ ſunt alĳ. Quare pręcipit in ipſis fieri exquiſitiſſimam curationem, & victum pariter adhiberi tenuiſſimum. Eſſent autem omnino morbi huiuſcemodi peracuti. Vnde ſequentem ſubiungens aphoriſmum, ait:

VII

VBi morbus peracutus eſt, ſtatim extremos habet labores: & extreme tenuiſſimo victu vtendum eſt. Vbi vero nõ, ſed pleniorem victum contingit adhibere: tantum cibi indulgendum eſt, quanto mor

bus extremis est mollior.

SIcuti extremos morbos, summos nominauit: ita & nūc extremos labores, summos appellat: labores autē, vel accessiones, vel simpliciter casus vniuersos. Etenim accessiōes, atq; omnes simpliciter casus maximos possidet morbus peracutus statim in primis morbi diebus. nā in ipsos statim morbi incidit vigor: qui nihil aliud est, quàm morbi in casib9 summū. Et quidem morb9 ille est peracutus, qui statim in summo vigore cōsistit. Statim autē est intelligēdum, circa primos quatuor dies, vel paulo vlterius. Idcirco autē extreme tenuiter victū adhibere conuenit, quoniā victus tenuissimus morbis iam consistentibus est necessarius: quēadmodum docuit in libro de victu acutorū, & in hocipso aphorismo. Consistit autē morbus peracutus statim in primis diebus. Quòd autē sit rationi consonum, in morbi vigore tenuissimo vti victu, alibi est à nobis plenius ostensum. Nūc id tantum dixisse sat erit, quòd si quis propter inflammationes, vel febres (quæ à morbis acutis sunt inseparabiles) quispiam veretur effatu dignum afferre alimentum: hoc ipsum morbo in suo vigore consistente magis verebitur facere. Tunc eñ phlegmasię maxime existunt, vt ipse inquit in libro de victu acutorū: siue quis per phlegmasias velit intelligere illas quæ proprie dicuntur inflāmationes, siue etiā libeat febres vnà complecti, secūdum antiquam vocabuli acceptionem. Accedit ad hęc, quòd meli9 est naturam permittere vacare circa morbi coctionem, morbo in suo vigore cōsistēte, neq; distrahere ipsam ad cibos recenter assumptos conficiēdos. Hac quidem ratione, cum morbus consistit, victu tenuissimo oportet vti. Hoc ergo supposito, in aliȷ̄s morbis qui suū vigorem sunt posterius accepturi, non licet afferre statim ab initio tenuissimum victum. Nam prius homo morietur, quàm morbus in vigore cōsistat. In quibus vero morbi vigor statim futurus est, hoc est in primis quatuor dieb9, in ȷ̄s possumus victu extreme tenuissimo vti. Cum vero etiā vires tolerent inediam oīmodam, & solius melicrati exhibitionem, & ptis

ſanæ ſuccum, paucum omnino, licet adhibere : talis quidem eſt tenuiſſimus victus. Qui vero hoc minus tenuis exiſtit, quem etiam pleniorem nominauit, illis conuenit morbis qui poſterius in ſuo debēt vigore cōſiſtere: in quibus pręcipit tantum à victus tenuitate declinare, quātum morb9 ab extremis recedit, hoc eſt à vigore ſummo. Hoc enim proximo exiſtente, paulo pleniorem victum afferemus: longius vero diſtante, plus: & quāto tardiorem fore ſummum morbi vigorem expectabimus, tantum victus figuram commutabimus.

VIII

QVando morbus in ſuo vigore conſtiterit, tunc victu tenuiſſimo vtendum eſt.

HIc pariter ſermo pars quædam eſt artis quæ docet victum conuenientem adhibere, qui à nonnullis ſeorſum ſcribitur per verba nuper dicta: ab aliĳs vero antecedenti annectitur aphoriſmo, eo modo quo antea ſcriptus eſt. Docet autem nos, vtcunque ſcribatur, vnam & eandem victus rationem, antiquo magiſtro præcipiēte; Vbi morbus in ſuo vigore conſiſtit, victu tenuiſſimo vtendum eſt, tum propter caſuū magnitudinē, tum propter morbi coctionē. Neque enī diſtrahere oportet naturam ad alteram nouam coctionem, cum eo tempore vni humorum noxiorum coctioni fortiter vacet, & haud ita multopoſt ipſos ſit euictura. Sic enī oſtendimus & in tractatione de Criſibus. Nunc vero de ĳs tantū morbis ſermo tranſigitur, in quibus omnino & curationem & victus intendimus rationē. Ii vero ſunt in quibus poſt vigorem ſequitur declinatio. Nam quorum ſummum vigorē excipit mors, in his parte artis vtimur quæ prognoſtica nominatur, id quod futurum ſit prænuncιantes, ne euentus rerum noſtro adſcribatur errori. Hæc igitur tibi ſit vna indicatio, ſumpta ex morbi temporibus ad victus rationē, altera vero à viribus ægrotantis, quam in ſequenti docet aphoriſmo.

IX

Coniectari autem oportet, an ęger cum victu sufficiat perdurare donec morb9 consistat: & nunquid prius ille deficiat, nec possit cum victu perdurare: vel morbus antea deficiat, atq; hebetescat.

Quia in superiori aphorismo tãtum iussit ab eo qui extreme tenuis vict9 nominatur, declinare, quanto morbus mollior extiterit quàm sit eius vigor: nunc in hoc loco alterã adijcit intentionem, vt quantitatem declinationis exquisite noscamus. Est autem hęc intentio, vis ipsa ęgrotantis: cui9 gratia nutrimus. neque enim morbi causa. Cum enĩ vis ita robusta fuerit, vt speremus ipsam posse perdurare totum tempus intermedium vsque ad summum morbi vigorem, cum tali victus forma: tunc exquisitam habebimus declinationis, quam diximus, quantitatem. Quòd si imbecillior extiterit, adijciendum aliquid victui, & plenior est adhibendus, tantum scilicet, quantum natura imbecillior expostulat. Quocirca aliquando in ipso morbi vigore, vbi casus aliquis interuenerit robur naturę dissoluens, nutrire cogimur. Esset autem hic sermo pars totius offerendi alimenti rationis. Vnde si quis & hunc, & priorem, atque sequẽtem aphorismum, vnum fecerit, non aberrabit. Ego vero in partes secans expono, quoad fieri potest, doctrinæ gratia clarioris.

X

Quibus igitur statim morbus consistit, iis statim tenuis victus adhibendus est. quibus verò posterius debet consistere, iis & in ipso consistendi tempore, & parum ante illud, cibus subtrahendus: prius vero vberius agendum, vt æger sufficiat.

HIc pariter sermo eandem sentẽtiam habet cum priore, nisi quòd est vniuersalior. Prius enim in peracutis morbis dicebat quòd statim in ipsis tenuissimo victu vti oporteret. Hic vero simpliciter de omnibus morbis pronunciat, quibus statim consistendi tempus futurum est, hoc est, non multo post primam accessionem: iubens ob id tenuem adhibere victũ. Quæ vero sequuntur, manifesta: cum eidem hęreant sententiæ.

XI

IN accessionib⁹ abstinere oportet: nam cibum dare, nocuum est: & quibus per circuitum fiunt accessiones, in ipsa accessione abstinere oportet.

TOtius quidem victus rationem in vnoquoque morbo à duabus intentionibus iussit assumere, ex summo totius morbi vigore, & ex viribus ægrotantis. Quomodo vero quispiam particulatim cibũ offerat conuenienter, in hoc docet sermone, caueri iubens morborũ accessiones. Ipse vero manifestius in libro de victu acutorum dixit quòd neque cum iam adsunt, neque haud ita multopost affuturæ sunt accessiones, cibus dandus est, sed cum declinant aut cessant.

XII

ACcessiones vero, & cõstitutiones morbi indicabunt, & anni tẽpora, & circuituũ successiua incremẽta, siue cotidie, siue alternis diebus, siue per maiora interualla fiant. Sed ex iis quæ mox apparent, indicia sumuntur: quemadmodum in morbo laterali si circa initia statim sputũ appareat, morbum breuiat: si vero postea appareat, producit. Et vrinæ, & alui excrementa, & sudores, quæcũ-

que apparuerint, vel bonam morborum indicationem vel malam, vel breues aut longos fore morbos ostendunt.

SI quæ prius dicta fuerunt ab eo de victus ratione, ad memoram reuocemus: eorum quę nunc dicuntur, vtilitas fiet nobis manifestior. Quæ autem prius dicta fuerũt, hæc sunt: Totius victus figuram ad duas respiciẽs intentiones faciebat, quarum altera erat vis ægrotantis, altera constitutio morbi. Nã si morbus sit acutus, vel peracutus, vel longus, & quãdo maxime in vigore consistet: nihil aliud est nisi morbi constitutionẽ considerare. Particulares autem ciborum oblationes, ex accessionibus coniecturabatur. Cum igitur tres essent intentiones ad perfectiam & indeficientem victus rationẽ: prima quidẽ sumpta est ex virib9 ęgrotãtis, secũda ex morbi cõstitutione, & tertia pręter has ex particularibus accessionibus. Vires quidẽ sub primo statim ingressu cõpræhendere medicus potest, ex pulsibus scilicet & aliis quæ ipse in libro prognostico lati9 scriptitauit: quãuis forte quis dixerit viriũ magnitudinem esse incõpręhẽsibilem. At si non possum9 earum quãtitatem exquisite cognoscere, posse tamẽ nos artificiosa quadã coniectura ad veritatẽ ꝓxime accedere, nemo inficiabit. Sed morbi constitutionẽ, qualisnam sit, & ꝑticulares accessiones, multi medici existimarũt nõ posse dignosci: non tñ idem sensit Hippo. sed & in hac ꝑte, sicuti & ĩ aliis, sępe quidẽ exquisite, & vt quispiã dixerit, perite atq; sciẽter, sępe vero cõiecturaliter, non tñ inartificiose, neq; longe à veritate, sed prope atq; proximius pueniemus ad cognoscẽdum futurũ consistendi tẽpus, & accessionum successiuas reciprocationes. Verum hęc oĩa latius & in libris qui Prognostica, & in alteris qui Epidemię inscribuntur, Hippocrates docuit: & nos iuxta antiqui magistri sentẽtiam, ipsius verba cum decenti expositione apposuimus in libro primo de Crisibus: in quo ostẽdimus quomodo quispiã futurũ morbi vigorẽ possit pręcognoscere. Nunc vero oĩa sunt ab Hippo. per capita

tradita. At nos quàm breuissime fieri poterit, ipsa diluci-dabimus. Quibus vero curę est omnē de his disciplinam diligēter perdiscere, ad librum de crisibus à nobis scriptū, legēdum accedant. Ipsi quoq; morbi & accessionū similes proportiones, & suas etiam constitutiones nihilominus ostendent: veluti in intermittētibus, quòd tertiana cito terminatur, cotidiana vero longa est, quartana autem etiam hac lōgior existit. In cōtinuis vero, incendētes quidem acutę sunt: quę vero typhodes, id est succēdentes nominantur, longiores: medię vero inter has, semitertianę. Quomodo vero quispiam has omnes febres statim inuadentes dignoscat, secūdo libro de crisibus plenius edocuimus: quare non oportet ad hunc transferre sermonē quęcunq; bene dicere in alĳs anticipauimus: neq; sæpius eadem in pluribus libris sunt repetēda, sed solum ad memoriam reuocandū, si possibile fuerit tertianam inuadentem statim ab initio cognoscere, ex ea cōpræhēdere quimus, quòd cito terminabitur, & quòd per tertiū diem fient accessiones. & hoc est quod ab Hippocrate dicitur: Accessiones autem, & cōstitutiones morbi indicabunt &c. Nos quidē cum statim prima die febriū quartanarū initia sępe cognouissemus: nō expectata secūda accessione, formam victus ab initio constituimus, tanquā ad morbū qui longo post tēpore ad suū vigorem foret peruēturus. Sic in quotidiana & tertiana fecimus, tēpus futuri vigoris in vtrisq; secūdum propriū terminū metientes. Sicuti autem in febribus, itidem in alĳs morbis est faciendum. Morbus enim lateralis, & qui peripneumonia & phrenitis à græcis nominantur, morbi acuti sunt. Angina autē, iuxtangina, & cholera, & distentio neruorum, peracuti. Aqua intercutē, atra bilis, & suppuratio, & tabes, diuturni. Et morbo quidē laterali, & phrenitidi, magna ex parte ꝑ tertiū accessiones fiūt: suppurationib9 autē quę vētri eueniūt, aut hepati, & tabi, cotidie, & magis ad noctem: qui vero ex liene laborant, & omnino ex atra bile, ꝑ quartum. Quod autē subinde dicitur de anni tēporibus, ad ea quę antea dicta sunt, habet relationē. Nā & morbi cōsti-

tutiones, & accessiones possunt ab anni temporibus vnà cũ morbo indicari. Necq; enim sufficit hoc tatum scĩsse, quòd quartana inuasit hoc die, vt ab initio præcognoscamus instituendam esse victus rationem, vt ad morbũ futurum diutinum: sed etiam si hyeme, aut vere, vel ęstate, vel autumno suum fecit initium, prospicere oportet: id cognoscentes, quòd ęstate quartanę magna ex parte breues sunt, autumnales longę, & quæ magis hyemẽ attingunt. Nam hæc eadẽ ipse nos in sequẽtibus edocebit. Et quidẽ tertiana febris, cum alioqui cito terminetur, citius tamen æstate, quàm hyeme. & alĳs pariter singulis morbis æstas addit celeritatem, hyems vero tarditatẽ. Sed & accessiones, per tertium quidem magna ex parte æstate fiunt, per quartum vero autumno, singulis vero diebus aut noctibus hyeme. Sicuti autẽ in anni temporibus, sic & in temperaturis ex proportione se habet: de quibus & ipse Hippocrates sæpe disseruit, non tamen hic quidquã dixit, vt qui ex vno alia nobis ad memoriam reuocanda reliquerit. Quæ enim tẽporis ęstiui, eadem & ægri temperatura, si fuerit calidior & siccior: & ætas si in suo vigore constiterit, & locus si calidus & siccus, vnà indicabunt. Liquet autem, quòd & industria vitę, & assuetudo eodem modo se habẽs, & pręsens aeris nos ambientis cõstitutio: de quibus postea docebit. Sic & quęcũq; de tempore autumnali ad morbi constitutionẽ, & accessionũ reciprocationem assumebantur: hæc eadẽ & de ætate ęgrotantis atq; natura, & vitę industria, & assuetudinibus, & regione in qua ęgrotat, & aeris ambientis quę tunc vagatur temperatura, assumere licet. Ex his quidẽ iam constare potest quòd & morbi constitutionẽ, & accessiones cognoscemus. Constitutionẽ quidem, si morbus fuerit peracutus, vel diutinus: quod ad consistendi tempus agnoscẽdum est necessarium. Accessiones vero, an per tertiũ, vel per quartũ, vel singulis diebus, siue qua hora diei aut noctis sint inuasurę. Quod vero circa finem aphorismi scribit, deinceps videamus si ad eorum quæ nos diximus, faciat declarationem. Sic enim Hippocrates inquit: Et cir-

cuituum succeſſiua incrementa, ſiue cotidie, ſiue alternis diebus, ſiue per maiora interualla fiant. Clarum eſt autẽ ipſum intelligere per circuituum incrementa, acceſſionũ augmenta quæ in ipſis eueniunt: ex quibus oſtẽdi & morbi augmentum, & futuri vigoris tẽpus præfinitum, hinc diſcere poſſis. Secundę acceſſionis ad primam accrementum, in hiſce tribus conſpicitur, in hora qua fit acceſſio, in longitudine acceſſionis, & in magnitudine. Nihil autem differt ſi etiam in vehemẽtia dixeris: quia hæc duo nomina ſunt apud medicos vſitata, & ſæpius ea de re eadem pronunciantur, cum aliquando dicunt maiorem fuiſſe febrem ea quę pręceſſit, aliquando vehemẽtiorem. Contingit autem hanc febrem vehemẽtem vel ęquales horas cũ præcedente obtinere, vel pauciores, vel plures: quod ad magnitudinem nõ pertinet ſiue vehemẽtiam acceſſionis, ſed prolixitatem. Per acceſſionem autem te oportet intelligere deterius tempus totius circuitus, quod eſt à primo inſultu vſq; ad tempus conſiſtendi: ſicuti reliquũ tempus declinationis eſt melius. Cum itaq; acceſſio, ſiue per tertium, ſiue per quartum, ſiue cotidie fiat, ſimilẽ anticipauerit proportionem, atq; ita anticipando ad longius extẽditur tempus, atq; inſuper vehementius afflixerit: tũc manifeſtum eſt morbi augmẽtum. Quãtum autem augeatur, vnum ex dictis ſua quantitate monſtrabit. ſiquidem acceſſio pluri tempore anticipans, & longius atq; etiam vehementius affligens, effatu dignum indicabit augmentum, & velocem eſſe morbi motum, atq; haud ita multo poſt in ſuo vigore futurum. Neq; enim fieri poteſt vt magna incrementa ſuſcipientibus acceſſionibus, non proxima ſit morbi conſiſtentia. Contraria autem acceſſio, quæ ſcilicet parua faciat incrementa omnium eorum quæ diximus: quantum ad hoc attinet, longius diſtare futurum morbi vigorem oſtendit. Hoc igitur ipſum per circuituũ incrementa diſcemus. Coniectura ſcilicet aſſequi poteſt quantum tempus morbus in ſuo vigore conſiſtet, ac præterea horam præfinitam qua acceſſio inuaſura ſit. Conducit autem prima cognitio ad formam totius victus con-

stituendam: secunda vero ad temporum particulariũ cognitionem, in quibus cibus est dandus: quorum intentiones ipse ab initio docere proposuit. Quòd autem circuitum vocet similem ad idem reditum, neminem puto dubitare. Sed & ex ijs quę mox apparent, ait coniecturandum esse de accessione, & totius morbi constitutione. Siue autem casus, siue signa, velit quispiam illa quæ mox apparent, nominare: nihil retulerit. Illud autem de omnibus casibus signis've est cognoscendum, quòd nonnulla quidem eorum significant passionem, aliqua assident, aliqua decernunt ac iudicant: aliqua coctionem, aliqua cruditatem, aliqua salutem, aliqua perniciem ostẽdunt. Passionis significatiua sunt quæ vnà cum morbo inuadunt. Quæ vero assident: aliquando simul inuadunt, aliquando superueniunt, nonnunquam vero neq; omnino veniunt. Neq; enim sunt à morbo inseparabilia, neq; eorum substantiam constituunt, sed proprias faciunt differẽtias. Quæ vero ab Hippocrate decernentia siue iudicantia vocantur: cum primo exquisite morborum principio non sunt apta natura inuadere: cum duobus alijs autem apta natura sunt: de quibus paulo postea dicemus. Aliquando vero neq; in his, sed cum morbi augentur, aut iam consistunt, apparent. Signa vero coctionis inuadunt quidem, & ista nunquam in primo statim morbi principio: terminant autem illud principium quod est pars totius morbi. Signa vero cruditatis, cum primo morbi principio statim inuadunt, & nonnunquã posterius apparent, sicuti & mortis signa. Nam & horum generatio morbi principium subsequitur. Morbi autem principium intelligi volumus (vt in commentarijs de Crisibus manifestauimus) & primum eius insultum, quod nullam habere latitudinem dicitur, & id quod est sicuti pars totius morbi, quando in principium diuiditur, augmentum, & tempus consistẽdi, & declinationem, & aliud quod vsq; ad tertium extenditur diem. Sed & in eadem tractatione docuimus omniũ casuum potestates: & simul quę expositione indigere videbantur verba Hippocratis ad hoc

pertinentia, exposuimus. Sed & nunc per modum compendij de ipsis à nobis dicetur. Qui vero voluerit totam Hippocratis artem circa ista perdiscere, ad illam vadat tractationem. Ex apparentibus igitur totam iubet morbi cõstitutionem cõiectari: deinde quãdam morbi speciem in medium adducens, ita inquit, Veluti in laterali morbo si circa initia statim sputum appareat, morbum inchoantem breuiat: si vero postea appareat, producit. Quod autem scribit, possis discere manifeste, si tibi apposuerim ex tertio libro Epidemiarum, quæ ipse de Anaxione scribit, morbum lateralem patiente: quem etiam ægrotum ego in primo libro de Crisibus, mea expositiõe patefeci. Verba autẽ Hippocratis hæc sunt: In Abderis Anaxiona qui iuxta portas Thracias habitabat, febris acuta inuasit, lateris dextri dolor continuus, tussis sicca: neque primis diebus expuebat aliquid: sitibundus, peruigil: vrinæ bene coloratæ, multę, tenues. Sexto die delyrauit: neque calefaciẽtia aliquid ꝓficiebant. Septimo die magis laborabat, quia febris intẽdebatur, neque dolores cõminuebantur, & tusses infestabãt, & difficulter spirabat. Octauo venam in cubito secui. sanguis plurimꝰ fluxit, & qualem oportuit. dolores aliqua ex parte cessarunt, verum tusses siccę subsequebãtur. Vndecimo die febres decreuerunt: parum circa caput sudauit: tusses, & quę à pulmone, humidiora. Die decimoseptimo cœpit paucum quid coctũ expuere. Vigesimo die sudauit, & desijt febricitare. Post crisin leuatus est, & siti premebatur: & quæ ex pulmone purgationes, non erant ådmodum bonæ. Vigesimoseptimo die febris redijt, tussijt, multa concocta educebat: vrinis plurimum sedimen album: sitis cessauit, & bene spirabat. Trigesimoquarto die sudauit totus, & post crisin omnino ex febre cõualuit. Hic igitur Anaxion ab initio morbum lateralem patiebatur, non tamen ab initio expuebat, sed & octauo die adhuc tusses siccę subsequebãtur, vt inquit Hippocrates. Quare rationabiliter totius morbi solutio ad trigesimumquartum diem extẽta est, cum tamen magna ex parte lateralis morbus terminum suę iudicationis

habeat quartumdecimum: & si non hunc, saltem omninó vigesimum. Quòd si ante tertium diem expuisset, vel circa septimum, vel nonum, vel vndecimum diem, iudicatio esset subsequuta: & si in ipso die tertio spuere cœpisset, quartumdecimum diem non transcēdisset. Hoc enim accidit in omnibus inflammationibus quę non teguntur operculo densiore, vti in ijs quę exteriorem occupant cutem, quandam saniem resudare, ab initio tenuem, postea vero si coctionem accipiant, & ad melius proficiant, crassiorem, & ex hac ipsa crassiore aliquam esse magis concoctam, aliquam vero minus. Hoc idem in omnibus inflammationibus quæ vel os vel oculos infestant, licet intueri: nec minus in quacunque alia corporis parte, quando pars aliqua interior simul cum cutis diuisione patitur inflammationem. Nam ex huiuscemodi vlceribus sanies profluit talis, qualem ego dixi. Quando igitur aliqua fuerit inflammatio cum tanta meatuum angustatione, vt nihil extra effundatur, necesse est illam esse & coctu difficilem, & lōgo tempore perdurare. Hac igitur ratione & in morbo laterali (qui & ipse est ex genere inflāmationum) attendere oportet signa coctionis. Nam crudissimus morbus est, in quo nihil omnino expuitur: secūdum ordinem obtinet ille in quo sanies tenuis est: tertiū in quo crassior: & quartum in quo perfectam habet coctionem. Verum si hęc circa tertium vel quartum diem apparuerit, non cōtingit morbum transcendere septimum diem. In alijs vero singulis necesse est vt pro coctionis modo, mensura tēporis consequatur. Sicuti igitur sputum, perfectę coctionis signum est, quādo album fuerit, & lene, & ęquale cōsistentia, neque nimis humidum, neque nimis crassum: eodem modo integrā cruditatē ostēdit quod nullo modo expuitur. Quod si expuatur, & tenue adhuc fuerit, debilis coctionis est signum. Quod si impermixtum fuerit, vel flauum, vel ruffum: haudquaquam bonum. Quod si liuidum fuerit, aut ęrugini simile, aut nigrum: perniciosissimum existit. Cum itaque à nobis distincta sint signa coctionis & cruditatis, et pręterea tertium genus exitia-

lium: illud scire oportet, quòd signa coctionis semper sunt bona, vt quæ morbi solutionem haud ita multopost futuram ostendunt: sicuti & genus signorum exitialium mortem ægri citam prenunciāt. At vero signa cruditatis diutinum quidē ex necessitate morbum significant: sed quātum in ipsis est, neque moriturum, neq; euasurum e morbo hominem ostendunt. Tibi vero prius ratiocinanti, & egroti vires expendēti, etiam ex his licet præcognoscere. Aliud est signorum genus quæ crisima, id est iudicatoria ab ipso nominātur: sunt autem hec, sudores, sanguinis fluxus, & rigores, multum alui profluuium, & similis vomitus, dolor capitis repēte inuadens, difficultas spirādi præter rationem & vehemēs, vel cordis morsus, ilia citra dolorem extēta, vigilię plurimę, delyrium, & nox absq; ratione molesta, & accessio anticipans, & lachrymę inuoluntariæ nihil patientibus oculis neque ex tristitia prouenientes, rubor faciei, & labrum inferius agitatum, lucida vel obscura & tenebrosa quędam ante oculos obuersantia, & hallucinationes quędam, & malæ vel nasus repēte rubescentes, parotides, aut omnino materiæ alicuius in articulum decūbentis generatio. Hæc igitur omnia, & pręter hæc alia multa huiuscemodi secundum propriam eorum substantiam casus nominata, quatenus vero subitam mutationem ostendūt, signa crisima, id est iudicatoria appellata, duplicem tibi prestabūt pręcognitionem. Si quidem morbo iam cocto superuenerint, futuram statim sanitatem denunciant. Si vero crudo adhuc morbo: iudicationem non bonam, quæ scilicet aut ad perniciem agat, aut in longum tempus morbum producat. Quòd vero alia sit natura horum signorum quæ crisima, id est iudicatoria nominantur, alia vero eorum quę coctionem significant, hinc discere possis. In primo libro Epidemiarum inquit Hippocrates: Coctiones, iudicationis celeritatem, securitatem salubrem significant. Cruda vero & incocta, et quæ in abscessus malos conuertuntur, iudicationum carētias, dolores, vel tempora, vel mortes, vel recidiuas ostēdunt. Siquidem in vniuersum collaudauit morbi coctio-

nem: In libro autem qui Prognostica inscribitur, particulatim in hunc modum simul docēs ipsius indicia: Vrina autem optima, quando sedimētum album, leue & ęquale fuerit in tempus omne donec morbus terminetur. Significat enim salubrem securitatem, & morbum pauco tempore duraturum. Sic rursus laudauit vrinā monstrantem coctionem in venoso genere. Rursus autem cum dicit alui excrementum optimum esse, quod molle, consistens, & hora excretum qua solet cum sanitas adest: indicia coctionū ventris simul collaudat & docet. Sic & eam quæ fit in mēbris respirationi seruientibus coctionem simul collaudans ac docens, in hunc modum scribit: Sputum oportet in omnibus doloribus qui pulmonem & costas infestāt, celeriter ac facile expui, flauitiem fortiter sputo cōmixtam apparere. Coctionis igitur signa semper bona sunt, iudicationis vero signa non semper. Sic ergo inquit, Signa crisima, id est iudicatoria, non iudicantia, aliqua mortem, aliqua difficilem iudicationē portendūt. Et quidem cum ait, quæ ad melius iudicant, non confestim apparere: per hęc verba eandem profert sentētiam. Nam coctionis signa quo tempore apparēt, bona sunt. semper enim eorum vniuersum genus optimum existit. Non ergo repugnat illud quod nunc dictum est, in morbo laterali sputum statim apparere: illi alteri quod dicitur, signa iudicantia ad melius, non statim apparere. Nam signa iudicatoria nōnunquam mala fiunt: signum vero coctionis nullum vnquam prauum fuit, sed omnia optima semp: & tanto citius ægrum sanitatem recuperaturum ostendunt, quanto citius apparuerint. Hæc dixisse sufficiat per modum compendij, quantum ad præsentem attinet locum. Totam vero de istis antiqui magistri sententiam, in libro de Crisibus exposuimus. Vt vero ex me sermo quem nuper dixi secundum diuisionem, perfectus habeatur: quomodo a dictis differant & quæ passionis significatiua, & quæ assidentia dicuntur signa, iam volo transigere, vnam in medio adducens pro exemplo passionem, hanc ipsam videlicet quam Hippo-

crates nominauit. In morbo igitur laterali, acuta quidem febris, vnà cum ſpirandi difficultate, & tuſſi, & dolore lateris pungenti ſimili, ſigna paſſionis ſignificatiua nominantur. Quòd autem dolor aut ad ilia, aut ad claui̇̄m perueniat, aſſidentia dicuntur: ſicuti quòd facilius in latus patiens, quàm in alterum decũbat æger, ad idem genus aſſidẽtium attinet. Scripſit autẽ & Nicandro Praxagoras duo volumina de aſſidentibus ſignis: de ĳs autem quæ ſuperueniũt, alterum, ſicuti ſi de mox apparẽtib9 inſcriberetur. Hęc igitur mox apparentia inquit Hippocrates & bonam morbi iudicationem & malam, morbũ' ꝗ vel longum vel breuem futurum oſtendere. Meminit autem non ſolum ſputorum, ſed & vrinarum, & excrementorum alui, & ſudorũ: ea ſcilicet quę ſunt in libro prognoſtico ſcripta, nobis exemplo ſubĳciens. quæ ad hunc locũ transferre ſit ſuperuacuũ. nam de his in libro de criſibus diximus, & in cõmentarĳs in prognoſtica: in quibus adhuc magis magiſtri antiqui ſententiam explanauimus.

XIII

SEnes facillime ieiunium ferunt, ſecundo loco qui ętatem conſiſtẽtem habẽt, minus adoleſcentes, omnium minime pueri, pręſertim qui inter ipſos ſunt viuidiores.

DIfferentia etiam ętatũ confert aliquid ad capiendam victus rationẽ. Senes ſiquidẽ facile ferunt inediam, pueri difficulter. Eſt autẽ facilitas in non appetendo, & nihil inde mali ſuſtinendo. Difficultas autem ex cõtrarĳs oritur. Etenim pueri magis appetũt, & plus offenduntur in longis inedĳs. Mediæ vero ætates inter ſenes & pueros, quãto alteri ipſorum proximiores exiſtunt, tanto minus aut magis moleſtantur atꝗ offenduntur ex longis inedĳs. Huius autẽ aphoriſmi cauſam ipſe in ſequente docet, qui ita incipit: Quę augentur corpora, plurimũ caloris innati habent. Ita quòd ſi quis velit

ipſum priori adiungere, & cum, enim, coniunctione proferre, tunc ſermo vnus fieret, & manifeſtus, in hunc modum ſe habens: Senes facillime ieiunium ferunt, ſecundo loco qui ætatem conſiſtentem habent, minus adoleſcentes, minime vero pueri. Quę enim augētur corpora, plurimum caloris innati habent. Dicit autem ætatem habentes conſiſtentem, eos qui mediam ætatem habent inter iuuenes ac ſenes, ita quòd ab ætate vigēte recedunt, nōdum tamen ſenſum habent ſenectę manifeſtum. Sic & Thucydides dixit quoſdam in ætate conſiſtente eſſe. Verum inter hanc ætatem, & adoleſcētium, altera quædam eſt, quę ſicuti medium ætatum obtinet ordinem, ita etiam facilitatis & difficultatis: ita quòd neque ita facile ferre inediā poteſt ſicuti qui in ætate ſunt conſiſtente, atque ſenili: neque difficulter ſicuti adoleſcentes & pueri. Eius tamen non meminit Hippocrates: vt quam poſſit vnuſquiſque ex illis quas dixit, intelligere. Nam cū inquit, Pręſertim qui ſunt inter ipſos viuidiores, naturarum differentias manifeſtat. Qui enim pueri calorem innatum plurimum habent, promptiores ſunt ad cibos aſſumēdos, & ipſos magis poſſunt concoquere: & ſi non aſſumpſerint, plus offendūtur. Talis eſt ſermo Hippocraticus. Indiget & quadam parua additione ad perfectionem. In ĳs quidem qui ſunt in principio ſenilis ętatis, recte dictum eſt: Senes facillime ieiunium ferunt. In ĳs vero qui ad extremam peruenerūt, non recte: quia neque hi poſſunt tolerare lōgas inedias. Vel igit̄ addere oportet aphoriſmo breue aliquid, & hoc modo ipſum pronūciare: Senes facillime ieiunium ferūt, præter eos qui ad extremam ſenectam peruenerūt: ſecundo loco, qui ætatem conſiſtentem habent. Vel verbum, ieiunium, in paucos cibos tranſponēdum, atque ita dicendum: Senes ciborum tolerant paucitatem: ſecundo loco, qui ętatem conſiſtētem habēt. Nam & qui ad extremam ſenectam attingunt: inuenientur, etſi non poſſint longam inediam tolerare, paucis tamen cibis indigere. Tale enim quid patiuntur, quale lucernis penè extinctis accidit: quæ continuam exigunt olei ſuffectionem, mul-

tam autē, & subitam simul, nequeunt sustinere. Sic & his exhibere oportet vniuersam multitudinem paucam, & hanc ipsam cibi paucitatem in multas partiri portiones: neque vna illis longa inedia est iniungenda.

XIIII

QVi crescunt, plurimum habent calidi innati: plurimo igitur egent alimento: alioqui corpus absumitur. Senibus vero parū calidi innati inest: paucis propterea fomitibus egēt, quia a multis extinguuntur. Hanc etiā ob causam febres senibus non similiter acutæ fiunt. frigidum enim eorum corpus.

DIctum est à nobis plenius etiam in commentarijs de temperaturis, quomodo nonnullis medicis visum est eos qui in iuuentæ vigore consistunt, nonnullis vero pueros esse calidiores. Habent enim hi quidē calorem acutiorem, hi vero abundātiorem. Nūc vero etiam necessarium est dicere quātum ad præsentem locū conducit, sermones quoad fieri potest in pauca conijcientes. Hoc igitur verbū ipm, calidum, aliquando transferimus ad qualitatem cuius proprium nomen est caliditas: aliquando vero denominatiue totum corpus dicimus calidum, à caliditate: cuius modi loquendi vel plurimus in omni vita vsus est: qui etiam fuit apud antiquos, veluti Theophrastus ostendit in eo libro qui de calido & frigido inscribit. Nam quū substātia corporea contrarias qualitates, caliditatem, frigiditatem, humiditatem, siccitatē, vicissim recipiat, secundum substantiam quidem recipiētem: cum corpus calidum nominamus, multum vel paucum dicimus esse calidum, ad quantitatem substantię referētes. Et hoc dupliciter facim9: vno quidē modo in substantijs impermixtis, alio autē in mixtis. In impermixtis quidem, veluti si duo haberent aquam æqualiter calidam in duobus inęqualibus labris contentam: alterum diceremus plus habere calidi, qui maius labrum possideret: alte

rum vero minus. In mixtis vero, veluti si essent ęqualia labra, sed inęquali mensura ex vino & aqua temperata: alterum ipsorum plus vini continere, alterū vero plus aquæ diceremus. Cui modo etiam ille esset persimilis, si duo labra inęqualia supponeremus ęqua proportione tẽperari. Nonnunquam vero non ad substantię multitudinem sermonem referentes, sed ad qualitatem solam: huic quidem alicui dicimus plus calidi inesse, huic vero minus: sicuti si ex duobus labris parem habẽtibus ad vnguem magnitudinem, alterum quidem calidius, plus habere calidi diceremus: frigidius vero, minus: non tamen proprie verbo plus, vtẽtes in hoc loco, cum melius sit dicere, vel magis, vel minus, vel vehementius, atque debilius, & similia vocabula, quæ nos solem9 qualitatib9 accommodare. Nam paucum & multum, in sola decet substantię quãtitate seruare. Verum non in hoc tãtum huiusmodi fiũt nominum abusiones, sed in pluribus aliĵs, quę per vitã sermone vsurpamus: quod maxime fit in ipsa arte medicinali. Omnes siquidem morbos, magnos aut paruos nominant, quãuis substantiæ non sint: febrem magnam, febrem paruam: apoplexiam magnam, apoplexiam paruam: sic & pleuritidem, phrenitidem, peripneumoniam, & omnes itidem alios morbos. Aduertere igitur oportet ęquiuocationes, & considerare quid sibi velit semper vnaquęque dictio dicentis. Si enim in altero significato nomen protulerit, nos vero in alio accipientes, sermonem redarguim9: non illum qui protulit, (si verum fateri velimus) sed nostram potius existimationem redarguimus. Quod nonnulli videlicet agunt hoc loco, qui Hippocrati student cõtradicere. Nam ad qualitatem, nomen calidi transferentes, conantur ostendere hanc esse vehementiorem ĵs qui in ætatis vigore consistunt. Verum Hippocrates non ad hanc scilicet qualitatem, sed ad substantiam in præsenti sermone refert id nomen. Nam substantia innati caloris aerea est & aquea, sicuti ex semine licet coniectari, quod paucam omnino terrenam substantiam participat, plurimum autem aeris calidi humidi'que in seipso continet,

quemadmodũ in commentarĳs nostris de semine, ostendimus. Et quidem alterum nostræ generationis principium, sanguis menstruus videlicet, humidum natura est. Cũ igitur magis terrestre efficitur animalis corpus, (tale autem cotidie efficitur, dum augetur) tunc licet valde vehemẽter calidum existat & igneum: substantiam tamen innati caloris paucissimam habet: alioqui febricitantes diceremus plurimum habere calorem innatum: qui nedum plus, neque priori habent æqualem. Bene enim temperata est caloris innati substantia: ignea autem, aduentitĳ. Et qui caloris aduentitĳ sunt per totum corpus effluxus: fumei, fuliginosi, aridi'que, & acres. Cõtra suaues, & bene temperati, caloris natiui. Et tu hęc potes tactu discernere. Nam sanorum calor vaporosus est atque suauis, & tactu conueniens, nihil triste, nihil asperum, nihil mordax præ se ferẽs. Eorum vero qui febricitant, & præcipue hecticas febres, aut eas quæ ex putredine humorum ortum habent, acris est & insuauis, ac mordax, & nostrum corrodens tactum. Salubris vero eius qualitas in pueris exquisita habetur: sicuti plures eorum qui in ætatis vigore consistunt, inuenire contingit calorem habentes mordacem, & nõ amplius humidum ac vaporosum, neque aereum. Neque mirum videri debet. Oportet enim similẽ esse defluxum subiectæ substantiæ: vt quãdo humida atque aerea substãtia existit, tunc quod ab ea defluit, vaporosum est atque suaue. Cum vero terrestris atque arida: tunc & quod effluit, fuliginosum est & acre: quod & in exterioribus euenit. Nã quæ ex aqua dulci & calida euaporant, optima sunt & vaporosa: quæ vero ex aliquo corpore solido exusto, fumea sunt & acria. Cum igitur duæ substantiæ sint, & hæc quidem suauem habeat caliditatẽ, hæc vero tristem: alteram quidem plurimam habent pueri, alteram vero ĳ qui in ætatis vigore consistunt, vt ad totius videlicet corporis proportionẽ. Vt autem sermo sit naturalior, totum ad elementa transferens, in hunc modũ transigam: Cũ quatuor sint elemẽta, ex quibus omnia corpora sunt tẽperata: puerile quidẽ corpus, multũ in seipso

continet aereæ atque aquosæ substantiæ, minimum terrestris: contra vero eorum qui in ætatis vigore consistunt, à terrestri siccitate obtinetur, deficit autem aquosa atque aerea substantia: adeò vt si quartum in vtrisque elementum, ignẽ scilicet, pari portione posuerimus, atque æqualiter calida corpora esse voluerimus: non tamen similem substantiam calidam in ipsis esse dixerimus: cum puerorum quidem substantia humida sit: eorũ vero qui in ætatis vigore cõsistunt, sicca. Humida siquidem est maxime innati caloris affinis: qa ex humido nostra est generatio: sicca vero, aduentitij caloris est propria. Sic quidẽ infantes recenter nati, substantiam calidam aquosam plurimã participantes, plurimum dicerentur habere calorem innatum. Qui vero ætate vigent, & iam declinant: quantum istę deficiunt, terrestris vero superabundat, tantum habere minorem substantiam natiui caloris & ipsi putarẽtur. Quòd vero ex aquosa & aerea substãtia plus defluere sit necessarium, quàm terrestri, etiam si ambę sint æqualiter calidę secundum qualitatem: neminem arbitror dubitare. Hoc tibi etiam in exterioribus liquido licet intueri. Nam ex corporibus quæ ad similem perueniunt caliditatẽ, non æqua portio videtur defluere, sed ex siccis quidem minimum, ex humidis vero plurimum. Statim igitur aqua & oleo mediocriter calefactis, plurimũ defluit atque dissoluitur: ex ferro vero & ære atque lapidibus, minimum: adeò quòd si tibi libuerit exponere ad solem ardentem aquam, (si ita contigerit) & ferrum æqua mensura, deinde transacto die ambo perpendere: aquam quidem inuenies multo seipsa minorem effectam, ferrum vero æquale. Sic & si velis oleum æri & ferro & lapidi comparare: illud quidem absumptum inuenies, hęc vero æqualẽ substantiæ molẽ retinentia. Hinc vero ad ceram & picem bitumen'que & resinam transcẽdens, & quæcũque alia plurimam substantiã humidam obtinent: videbis & hæc sub sole calente multo magis absumi atque defluere, quàm lapidem, æs, & ferrũ, & alia admodum sicca. Quare si necessarium est alimẽtum, vt quod effluxit ex corpore, sup-

pleatur: ex humidioribus vero, & plus aeris participantibus, multo plus effluit: fit vt huiusmodi corpora pluri egeant alimento. Puerorum vero corpus tale existit, plus humidæ & aereæ substantiæ obtinens: non sicuti iuuenum & declinantium ac senum, siccę atque terrestris. Hippocrates igitur cũ hoc in libro proposuisset compendiosam atque aphoristicam doctrinam facere: non ita sermonem ampliauit quemadmodum ego nunc, sed loco illorũ verborum, Quæ augentur corpora, etsi æqualẽ habeant substantiam calidam atque igneam cum ĳs qui in ętatis vigore cõsistunt, aquosæ tamen atque aereę substantię plus habent quæ augentur, dixit: Plurimum habent innatũ calorem. simul memoriæ subĳciẽs ipsorum substantiam, & simul etiam propositum demonstrans. Quia enim humidam & calidam habent substantiam quæ augentur, idcirco plurimum ab ipsis defluere fit necessariũ. plurimo autem egent alimento: alioqui corpus inquit absumi: & recte inquit. Vbi enim id quod defluit, plurimum est: quod vero influit, paucum: hic necesse est subiectam corrumpi substantiam. Senibus vero paucum inest calidũ, siue quis ad qualitatem sermonem referat, siue ad substantiã. Nam & qualitas debilis, & substantia minima est, si quidem eorum meminimus quę supra diximꝰ. Ob hoc igitur inquit quòd paucis fomentis indigent. Nam fomenta, alimenta nominauit, suo & aliorum nobilissimorum philosophorum dogmati cõsentanee, qui eorũ quę aĩalia constituunt elemẽtorum, ignem maxime vitæ esse causam existimarũt. Sicuti enim lucernarũ flammæ, quarum tñ oleum est alimentũ, si quis id totum simul superinfundat, extinguũtur potius quàm nutriãtur: eodẽ modo & in senibus calidum sui fomentũ quidẽ habet alimenta: si vero multis & totis simul opprimatur, ac quodãmodo stranguletur, periculum est ne extinguatur: sicuti & si paruæ scintillæ ignis, lignorũ multitudinẽ superacerues. Quod autem subinfertur, Et propterea febres senibus nõ similiter acutæ sunt: signum est & hocipsum quòd corpora senũ frigida sunt, & quòd ob innati caloris maxime conuersionẽ ad igneã

naturā, accēditur febris. Verū tantam euenire senibus cōuersionē, vt æqua sit ei quę iunioribus accidit, vix fieri potest. Multum enī calidum prōpte in immēsum attollitur, paucum vero non facile, sed maximā exigit causam quæ cogat ad hoc. Ob hāc igitur causam neque senes magna ex parte febricitant acutas febres, sicuti iuniores: & siquādo rarenter talis his accidit febris qualis iuuenibus, omnino hæc ad interitū ægrotantis terminatur. Indicio enī est immensam quandā esse causæ febrē facientis magnitudinem. Hęc sufficere possunt ĳs qui secundū naturam se habent ad intellectionē & fidem eorū quæ scripsit Hippocrates. Ad eos vero qui ꝑ calūniam Hippocratē repræhēderunt, è quorū numero vnus fuit Lycus, nos vnum integrum volumen scripsimus aduersus ea quæ contra aphorismum perperā obĳciuntur. Huic autē talem titulū fecimus, Ad Lycum, quòd nihil erratum sit in aphorismo cui principium, Quæ augentur, plurimum habent innatum calorem. Datus autem est mihi Lyci liber post scriptos à me commentarios: vnde ego postmodum his hæc verba subiunxi, quæ non sunt in ĳs quæ prius edideram. Seorsum autem in alio volumine defendi Hippocratem in ĳs in quibus fuerat à Lyco repræhensus.

XV

VEntres hyeme & vere natura calidissimi sunt, & somni longissimi: quare per ea tēpora alimenta copiosiora sunt exhibēda. Etenim tūc calor innatus, plurimus est: vnde & pluribus egent alimentis. indicio sunt ætates, & athletæ.

NOn parum etiam tēpora anni conducunt ad victus rationem inueniendā. Nam hyberno tempore plus appetunt hoīes, & cibū facilius cōcoquunt: contra in æstate: cuius rei causam ipse Hippocrates reddidit, inquiens ventres hyeme & vere calidissimos esse. Quid autē sit quod natura dicitur, & quòd non fru-

ſtra id verbũ adiecerit in hoc aphoriſmo, ipſe paulopoſt explanauit inquiens: Etenim calor innatus, multus: plurimo igitur indiget alimento. Ventres itaq; hyeme & vere calidiſſimi ſunt, non ſimpliciter, ſed calido naturali: cuius ſubſtantiam antea oſtẽdi. Cauſam vero ob quam hic idem calor hyeme augeatur, etiam Ariſtoteles dixit. Refugit enim propter circũſtantem extrinſecus frigiditatẽ: ſicuti rurſus æſtate ad ſibi affinem protẽditur. Atq; ita cõtingit diſſolui quidem ac diſſipari eius ſubſtantiam tempore ęſtiuo: contineri ac cohiberi & in profundũ ſecedere hyemali. Ob hoc igitur & coctiones, & ſanguificatiões, & nutritiones, hiſce tẽporibus ſunt meliores. Addidit autem & aliud ipſis contingẽs, quòd videlicet ſomni longiſſimi fiunt, ob noctium videlicet lõgitudinem: quod neq; ipſum parum cõfert ad naturę opera. Quod vero in fine adiĳcitur, Indicio ſunt ætates & athletę, pro argumẽto ponitur quòd plurimũ alimentum ſit neceſſarium vbi calidum ſuperabundat. Pueri ſiquidẽ quia calidum plurimũ habẽt, idcirco & pluribus indigent, & plura concoquũt. Athletę vero quia exercitĳs augent calorem natiuum, ob id multis frui poſſunt alimẽtis. Quæ igitur p aphoriſmũ dicũtur, ſufficienter expoſuimus. Si quis vero de ipſis veritatem diligentius examinet: non ad omnia animalia ſermonem extendat, ſed ea excipiat quę in latibulis degunt. Hæc enim cum ſe recondunt, non egent plurimo alimento: ſiquidem & ſine cibo poſſunt perdurare. Et ſi ſuppoſuerimus ea tanto vti cibo, quanto antequã reconderẽtur: male ipſum concoquerẽt. Quod enim hominibus contingit aqua frigida lotis, id etiam animalibus accidit hyeme. Contingit autẽ hominibus qui aqua frigida perluuntur: ſi debile corpus habuerint, refrigerari, atq; offendi. Si vero robuſtum: primũ quidem innatum calorem ad interiora refugere, & ſeipſum colligere: poſtea vero ad exteriora remeantem, multo quàm prius erat, fieri fortiorem. Sic & aïaliũ quæcunq; ſunt natura frigidiora, ĳs calor innatus à frigore hyberno ſuperatur, adeò vt ferè extinguatur: quare plurima ipſorum ſimilia mortuis apparẽt, cum

ſine ſenſu ac motu in latibulis iacent: quędam vero omnino & in hocipſo affectu moriuntur. Quæ autē plurimo ſanguine abundant atq; calore: tale quid hyeme patiuntur, quale accidit corporibus fortibus aqua frigida lotis. Nā calor eorū ad interiora ſe colligit, nō (per Iouem) carnibus ad hæc, prima ſede derelicta, refugientibus, ſed ſpiritu vnà cum ſanguine. Tria autē erant corpora quæ primę noſtrę naturę ſubſtantiam compleuerunt, ſpiritus, ſanguis, & aerea humiditas, ex qua in primo ortu, veluti in libris de ſemine diximus, fiunt partes animalis ſolidiores, mox vero augmentum in iſtis perficitur. Quòd igitur melius hyeme cibū concoquimus, ſanguine ac ſpiritu ad profundum corporis retrocedentibus: vnicuiq; eſt manifeſtum. Non modo igitur hocipſum dicit Hippocrates, ſed quòd plura accipere confert. Hiſce enim temporibus inquit, hoc eſt hyeme & vere, plures cibi dandi ſunt. Atqui ſi parum defluit ac difflat hyberno tempore ad exteriora, plurimū alimētum non eſt corporibus neceſſariū: ſiquidē nutritio eſt eius quod euacuatur, repletio. Oportet igitur alimenti quātitatem eſſe eius quod difflat quātitati proportionalem. Verum igitur eſſe quòd quidam hyeme non modo melius concoquunt cibum, ſed etiam quòd pauca aſſumentes refrigerantur, atq; ideo offendūtur: ſi vero plura aſſumpſerint, in nullos plethoricos incidunt morbos: ipſe euentus oſtendit manifeſte: cauſę vero inquiſitio, in commune proponatur. Neq; enim adeò Hippocratem, quantum omnes alios, huiuſmodi inquiſitio fatigat. Nemo itaq; eſt qui non conſentiat difflari corpora animalium ea quæ fit per ſenſui occulta foramina difflatione. Idcirco enim ad hoc deueniunt vt egeant alimento, quoniam euacuantur. Quòd ſi nihil à corporibus noſtris efflueret, ſed ſemper ęqua moles ſubſtantię ſeruaretur: nulla foret alimēti neceſſitas. Tu vero animaduerte ſi hac in parte aliis quidē omnibus ratio eſt inexplicabilis, ſoli vero Hippocrati atq; eius ſectatoribus eſt explicabilis. Neq; enim aliud quicquā animal ab initio afformauit, ſicuti neq; rurſus adauxit, aut vſq; ad mortē enu-

triuit, præterquam iste calor innatus, de quo nũc habetur sermo. Hic enim est omnium operum naturalium causa. Quia vero plurimus est hyberno tẽpore, idcirco cibi appetentiam intẽdit, coctiones auget, & plus sanguinis cumulat, & crassius efficit corpus, & vt superfluitates excernantur, prouidentiam habet. At calor circũfusus non modo superfluitates, sed omnia euacuat æqualiter: materiam inutilem, & ea etiam quę in corpore secũdum naturam continentur, vnà dissoluens per eam quę à medicis occulta difflatio nominatur, quã calor innatus operatur. Neq; enim aliud quicquã est natura animalium, præter hoc calidum, secũdum Hippocratis opiniõẽ. Ostensum autem à nobis est in cõmentarijs de viribus naturalibus, non solum appetens atq; conficiens agglutinans'q; singulis partibus proprium natura alimẽtum, sed & huius dissoluens superfluitates. Et quanto fortius extiterit calidum innatum, tanto magis difflatio effugit sensum. Et ob hãc causam Diocles inquit sudores esse pręter naturam: quoniam omnibus quę ad corpus attinent, recte administratis, & alimento à natura subacto, nunquam sensibilis humor per per cutem excerneretur. Quęcunq; enim in balneis, vel vehementibus exercitijs, vel propter æstiuum calorem exudant homines: ex causis violentis originem habent. Bene igitur omnia tempore hyberno in corpore animalis administrantur, quando hyems mediocritatem seruauerit. Nam immoderatas intemperaturas & ipse Hippocrates in sequentibus damnat. Quòd autem omnia bene hyberno tempore in corpore animalis administrẽtur, indicio sunt naturę opera fortiora. Nam cibi in ventriculo concoquuntur, quoniam calor innatus plurimus est: & in somnis longioribus superfluitates expurgãtur. Quę quidem exquisite extenuantur, per cutem. Quæ vero in vapores conuertuntur, per expirationẽ. Quæ vero sufficientem habẽt crassitudinem, per vrinas. In his enim plus est sedimenti, quàm per æstatem, pręter id quod etiam tota vrinarũ multitudo hyeme sufficienter augetur. Et quidẽ nutriuntur, & secũdum carnem augẽtur corpora hyeme

magis, & pl9 optimi sanguinis cumulāt, nisi malo omnino vtantur victu. Nam si cōsideraueris quòd corpora nostra paucum habentia sanguinē autumni tēpore, atq; extenuata, suscipiēs hyems bonis implet humorib9, & crassiora efficit: hinc (vt puto) percipies nos gubernātis robur facultatis, quę est calor innatus. Verum nisi hic abūdans habeat, quo fruatur, alimētum: primus ipse à circūstante frigore superabitur, tā ab eo qui extrinsec9 ingruit, quàm ab illo qui per inspirationem attrahitur: cum ipso vero & coctio ciborū debilitabitur, & optimi sanguinis generatio, & partium animalis enutritio, & superfluitatū expulsio. Si vero tantū habuerit alimētum, quātum potest peruincere: hoc copiose perfruetur, & ipse magis augebitur, atq; omnia quę antea diximus, circa corpus animalis pficiet. Verū quòd ex plurimo alimēto oblato, quod nō solū bene in vētriculo cōficiatur, sed etiam in venis & toto animalis corpore, vnūquodq; animal carnosius reddatur, & plus sanguine abundet: habēt homines satis ipsa experiētia cōpertum, nō in seipsis tātum, sed etiā in iumētis. Nā ante æstatis initium, circa vltimā veris partē, & sibi & illis sanguinē detrahūt, quoniam ad memoriā reuocāt quibus capiantur morbis quando repente calor æstiuus superuenerit. Hic enim amplius sanguinē extendit atq; diffundit, & quodāmodo efferuere facit, adeò vt quod hactenus modicum fuerat, nō possit amplius in venis contineri, sed vel dirumpat ipsas, vel exedat: & quando impetū fecerit ad aliquam corporis partem aliis debiliorē, in ipsa vel inflāmationem, vel erysipelas, vel aliquod aliud morbi genus operetur. Nam multo plures ac grauiores morbi quibus plenitudo dedit occasionem, ex humorum fiūt fusione. Hæc igitur omnia aliis adstipulantur quæcunq; in præsenti aphorismo Hippocrates docuit: & hoc quoq; probant, nō solum posse per id tempus multos coquere cibos, sed etiam multis indigere. Sēper enim oportet alimenta esse innati caloris multitudini proportionalia, nisi forte aliquando ex aeris ambientis qualitate fusio adueniens (vt dixi) cogat subtrahere. Quare cū de vere Hip-

pocrates sermonē fecerit indistinctum, ego distinguam: Primum, quòd suum habeat initium hyemi simile, magis quàm æstati: & finem contra. Deinde quòd nonnūquam talem habeat frigiditatem, qualem tēpus hybernum: aliquando talem qualem tēpus æstiuum caliditatem. In primis igitur partibus eius, & siquando frigidum fuerit, hyberne similem rationem victus adhibebimus: in posterioribus autem, & siquando fuerit calidius, æstiuę similem. Quòd si mediam seruauerit tēperaturam, illi victū proportionalem instituemus. Hæc quidem omnia de victus ratione quam sanis oportet adhibere, dicuntur: deinceps autem de illa quę ægrotis conuenit, sermonem faciemus.

XVI

Ictus humidus febricitātibus omnib⁹ confert, maxime vero pueris, & aliis qui tali victu vti consueuerunt.

N præcedentibus aphorismis de victus quantitate doctrinam nobis tradidit: nūc vero de qualitate transigit, multa sanè quæ in arte cōducūt, breuissimo sermone docens: Primum quidem qualis sit adhibendus victus febricitātibus. Deinde quòd victuum sanorum indicationes in ĳs quidem quæ præter naturam sunt, contrarias: in ĳs autem quæ sunt secūdum naturam, similes facere oporteat. Febri eñ, quoniam calida & sicca passio est, (est eñ cōuersio natiuę caliditatis ad igneā) victum humidum consulit. Humidioribus vero naturis, siue propter ætatem, siue propter consuetudinem: non cō trariam, sed magis affinem seruandam statuit. Oportet enim naturam eorum fouere per humida, nō eodem quo morbos modo demoliri. Qui vero aquam intercutem cui febris adiungitur, in medium adducentes, sermonem Hippocratis student per cauillum reprę hēdere, quoniam hic morbus non humidum exigit victum, sed magis siccum: ignorant ꝙ artis curatiuæ caput in primis necessarium, quod nos vberius in illa tractatione transegimus, quòd vnaquęque simplex ægritudo, simplici eget cura-

tione: si vero inuicem copulentur, tantum habebunt communem curationis indicationem, quātum copulabūtur: nobis scilicet ad id quod magis vrget, obuiantibus, non tamen alterius cura omnino posthabita, cum etiā aliquādo omnibus pari studio auxiliemur. Quod autē de aqua intercutem & simul febre laborātibus meminere, non est absimile morbo laterali in quo sanguis expuitur. Nam & in his contrarias exigunt morbi curationes, eductio sanguinis, & passio lateralis: quę vbi cuipiam simul contigere, ad id quod magis vrget, obuiare oportet, non omnino posthabita etiam alterius curatione. Sic itaque si quis simul febricitauerit, & ea laboret dispositione quæ aqua intercutem nominatur: ad ambos affectus respicientes, qui contrariam exigunt curationem, vtrique eorum probe resistimus, sicuti & alijs omnibus pari modo copulatis. Neque igitur ipsi tale quicquam dixerimus, neque alterum talia dicētem admiserimus: verum si quid per verba sua Hippocrates in aphorismo non dixit, quod tamen idem habeat iudicium cum ijs quæ ab ipso dicuntur: hoc quoque fuisse dictum potentia, debemus existimare. Nā & ætatis meminit, & consuetudinis: tu vero & naturalis temperaturę, & temporis anni, & regionis, non absq; ratione memineris, quæ & ipse Hippocrates adijcit aliquādo. Nonnūquam vero vnius aut duorum mētione facta, reliqua quæ sunt eiusdem naturę atque ordinis, prętermittit. Fiunt autem & ab his indicationes, quēadmodum supra & ab ætate, & à morbo fieri diximus, seruantib9 nobis quæcunque probari merētur, per similem victum tēperaturæ: quæcunque vero improbanda sunt, per contraria corrigētibus. Diximus autem plenius de omnibus indicationibus in libris quibus ars curatiua docetur.

XVII

ET quibus semel, aut bis, & quib9 plurane, an pauciora particulatim oporteat afferre, cōsiderādum. Cōdonādum aūt aliquid tēpori, ætati, & consuetudini.

QVoniam de quantitate & qualitate eorum quę offeruntur, sermonem habuit: mox docere proponit modum eorũdem. Neque eñ sufficit hoc solum cognoscere, quòd huic plus vel minus sit offerendum, vel quòd victu exiccante vel humectante vtendum sit: sed nũquid semel, aut sępius qualibet nocte, vel die cibum offerre oporteat, necessarium est considerare: & ad hęc ipsa à tẽpore, ab ætate, à consuetudine, sumere indicationem: sicuti in qualitate & quãtitate sumebatur. Nam & ad hęc primę erant intentiones, & morbi ipsi, & vires ægrotãtis, & pręterea ætas, & tempus, & consuetudo, & quęcũque his sunt ꝓportionalia. & propterea ip̃e Hippocrates illud adiũxit: Condonãdum autem aliquid: liquido ostendens per verbum condonandum, quòd neque totũ, neq; maximum à talib9 accipit. Nam si sępius, aut raro, siue oĩno nutrire oporteat, ab ægritudine & viribus primum maxime accipitur: post hoc autẽ & ab anni tẽpore, & ab ætate, & talibus. Si eñ vires laborantis debiles fuerint, & ea quę in corpore est dispositio, sit ex corruptione humorũ vel defectu: parum alimẽti, & sępi9 talibus afferemus. Parum quidem, quia virium imbecillitas non potest totam simul multitudinem alimẽti sustinere. Sępius autẽ, quoniam multis indiget dispositio. Defectus siquidẽ exigit adiectionem, corruptio vero contemperamentum. Si vero cum virium debilitate neque defectus aliquis affuerit, neque corruptio, humores autem naturales se modice habuerint, vel etiam superabundauerint: his raro, & pauca afferemus. & multo magis istud agemus, si cum naturæ robore humores superabũdauerint. Si vero cum humorum defectu vel corruptiõe, vires validæ fuerint: tũc multos cibos, atque multoties ĳs qui ita laborauerint, dabimus: vtpote multos exigẽte dispositione, & natura robusta potente illos concoquere. Si vero accessiones non permiserint, neque multi alimẽti offerendi occasiones pręstiterint: raro plura exhibebimus. At si vires validę fuerint cum plethorica dispositione, raro pauca afferemus. Nam etsi id quod cibum debet concoquere, robustum habea-

mus:quia tamen dispositio multis non indiget, rationabile est vt pauca afferamus. Sic quidem oportet & à morbo, & à viribus ægrotantis ad ea quæ proposuimus, sumere indicationes. A tẽpore autem, & ætate, & alijs quę his sunt proportionalia, hoc modo: Aestiuo quidem tempore, quantum ad temporis rationem attinet, sæpius pauca danda sunt: quoniam & pluri egent adiectione, vt qui sunt dissoluti, & vires habeant imbecilles. Hyberno vero tempore multa quidem propter robur virium, sed raro: quia non valde multa indigent adiectione laborantes, vt quibus non multa fiat euacuatio. Nam sanos quidem antea ostendimus sufficienter hyeme euacuari, quoniã plus habeant innati caloris. Vere autem adhuc medio existente, atq; adhuc magis æstati proximo, paucis, & ex longo interuallo nutriemus. Nam tẽpus id periclitatur ne proxime accedat ad plethoricam dispositionem, propter humorum qui hyberno temporis frigore concreuere, fusionem. Quemadmodum ergo in plethoricis dispositionibus, si vires validę fuerint, paucum cibum, & ex longo temporis interuallo damus: sic & vere faciendum, pręsertim in febricitantibus, de quibus nunc sermo habetur ab Hippocrate. Sanorum enim victum antea docuit. Autumnus vero morbis qui ex corruptione fiunt, assimilatur. Quapropter qui eo febricitant tempore, continua optimi indigent adiectione: & si vires validæ fuerint, sępe, & multa: si vero imbecilles, pauca, & sæpius afferimus. Simili modo quispiam & ab ætatibus, & à consuetudine, & à regionibus sumeret indicationes, ad duas primas redigens intẽtiones. Singula enim quæ diximus: aut fortes, aut debiles vires efficiunt, & corpus reddunt aut superabũdans bonis humoribus, aut sufficientibus carẽs, aut vitio humorum deprauatum.

XVIII

AEstate & autumno cibos difficillime ferunt, hyeme facillime: secundum locum ver habet.

NOn bis, vt forte quispiam existimauerit, de eisdem disserit Hippocrates. Nam cum superius illum scripsisset aphorismũ cuius principiũ est, Ventres hyeme & vere calidissimi sunt natura: nunc autem rursus quòd æstate & autumno cibos difficillime ferũt, hyeme facillime, & ver secundum habet locum: verũ quoniã & ad quantitatẽ victus, & ad vsus ciborum tam in sanis quàm in ægris modũ, quandã accipit à tẽporibus indicationem: nõ absq; ratione eorum in vtrisq; cõmeminit, illic quidem ostendens cibos plures sanis dari hyeme oportere, quoniam plus inest innati caloris, quem nutriri oportet: nunc autẽ quòd si semel etiam multum illis ciborum attuleris, haudquaquã nocebis. Facile enim omnes ferunt ciborum multitudinẽ hyeme, difficulter vero ęstate. Quapropter hyeme quidẽ raro, & plurimũ cibi afferri concedẽdum: æstate vero, quia cibos ferunt difficulter, (siquidem is cui eos coquẽdi ac conficiendi officium natura tribuit, calor innatus scilicet, exiguus est) cauendum omnino est ne totum simul cibũ exhibeamus: sed studere oportet vt frequentius pauca afferamus. Nam corporis dispositio similis ĳs qui ex humorum defectu morbis cõsistunt, exigit adiectionem. Hyems quidem atq; æstas talem naturam habent: reliqua vero duo tẽpora, autumnus quidem æstatem subsequitur, ver autem hyemẽ. Et causa aperta est. Nam refrigerari, & cogi in vnum, atq; densari corpora autumno: laxari vero, & rara fieri verno tempore incipiunt. Ob hanc igitur rationem, non idem bis de temporibus enunciauit: vel ob illam etiam, quia in altero aphorismo de sanis sermo habebatur.

XIX

IIs qui per circuitꝰ accessiones habẽt, nihil dare oportet, neq; cogere, sed subtrahere adiectioni ante iudicationes.

QVum tria sint capita quibus victus ratio cõpręhenditur, & quod attinet ad quãtitatem, & qđ ad qualitatem, & tertium quod ad vsus modũ:

ad duo quidem priora capita ex accessionibus nullam habemus vtilitatem, ad tertium vero ex illis aliquid proficere possumus. Quare non temere Hippocrates earum in tertio capite meminit. Nam tempora cõmoda ciborum particularium, pręcipue docent accessiones, in morbis tamen in quibus ordinatim obueniũt, hoc est per circuitus: atque ideo Hippocrates inquit: Iis qui per circuitus accessiones habẽt, nihil dare oportet. vt qui non ignoraret alios esse quib9 fierẽt in morbis accessiones, non tamen per circuitus, hoc est non ordinatim. In hisce igitur ratio exquisita inueniẽdi temporis quo cibus offeratur, haberi nequit. In quibus vero accessionum ordo seruatur: principia earũ oportet obseruare, hoc est ne eis iam factis, vel non multo post futuris, nutriamus. Quod autẽ dicitur, Ante iudicationes: vel ante accessiones quascũque simpliciter, vel ante morbi vigores, vel ante illas quæ proprie iudicationes nominantur, est intelligendum. Nam hic triplex intellectus, verus est. Primus autem magis videtur ad propositum pertinere, si videlicet ante accessiones intelligamus. Nam de morbi vigore consistentis, retro dictum est: & si de hoc intelligatur, etiã de iudicatione intelligetur: quoniam magna ex parte morbo in suo vigore consistente fiunt iudicationes.

XX

QVæ iudicantur, & iudicata sunt integre, neque mouere, neque nouare aliquid, siue medicamentis, siue aliter irritando, sed sinere.

IAm perfecto de victus ratione sermone, ad alterum caput transcendit: in quo docet quando sit totum ipsi naturæ permittẽdum quod ad regimen pertinet ægrotãtis, nihil aliud nobis agẽtibus, nisi victum coueniẽtem instituẽtibus: quãdo etiam non sit totũ naturę permittẽdum, sed & aliquid nos oportet operari. Vbi igitur (inquit) vel integra iudicatio facta est, vel adhuc fit, totũ naturę permittere, & nihil nos nouare opor-

tet. vbi vero nõ integre iudicatur: id quod deficit, supplere nos cõuenit. Hoc aũt & ipse dicebat in libro de humoribus, per hęc verba: Quę perfecte iudicãtur, non mouere: neqꝫ medicamentis, neqꝫ aliter irritando, nouare quicquam. Nam quod in aphorismis ἀρτίως, id est integre dixit, hoc in illo libro ἀπαρτὶ, id est perfecte nominauit. Est autem huius nominis ἀπαρτὶ apud antiquos significatum pro perfecte & cumulate, atqꝫ sufficiẽter: quę oĩa etiam hoc loco per ἀρτίως, id est integre, debemus accipere. Neqꝫ em̃ per id verbum dies pares oportet intelligere. Est enim in propatulo falsum, si quis in diebus paribus vel iudicatus est, vel iudicatur, nihil in his nouãdum esse. Neqꝫ etiam hęc dictio ἀρτίως hoc in loco significat nuper: quod maxime ostendunt verba sequẽtia. Neque em̃ simpliciter dixit nuper iudicata, sed quę iudicantur, & iudicata sunt: quorum alteri, scilicet iudicata, aduerbium nuper, possit conuenire: alteri vero, iudicantur, nullo modo. Sed & hoc ipsa rerum euidẽtia demonstrat. Neqꝫ em̃ si quid paulo antea sit iudicatum, hoc nouari non debet: sed si perfecte & indeficiẽter & integre, tũc verum quod dicitur. Si vero quicquam deficiat: id quod deficit, oportet adiũgere. Nam quę post iudicationem relinquuntur, faciunt recidiuas. Quęnam igitur est perfecta & indeficiens iudicatio? an quę scilicet per omnia bene fit, & cui nullus numerus deficit iudicatorius? Primum enim melior est iudicatio quę fit per euacuationẽ inferiorẽ, quàm quę per abscessum: deinde per quã humor noxius, quàm per quam alter euacuatur: tertio loco quæ recto fit tramite: & post has, quæ facile toleratur: deinde quæ cum coctione, & in decretorio die. Hæc omnia adesse conuenit perfectæ iudicationi: cui si quid desit, vel plura: neque exquisita, neque integra fuerit iudicatio.

XXI

QVę ducere oportet, quo maxĩe natura vergit per loca cõferẽtia, eo ducere.

QVænam vnquam illa fuerint quæ ducere oporteat, quę videlicet neq; iudicentur, neq; integre sunt iudicata: hęc igitur per quã partem sint euacuanda, docet, duplicem nobis dans intentionem, & ipsam partis naturam, & humoris motum. Ad quem enim locum ex conferentibus vergit, eo ducere conuenit. Sunt autem euacuationibus conferentia loca, intestina, vẽter, atque vesica, vterus, & cutis vniuersa: ad hęc, & palatum, & nares, quando videlicet vel cerebrum expurgamus, vel per profluuium sanguinis fit excretio: præcipue vero si recto tramite, hoc est per directum ad locum patientem. Nam quæ contra fiunt profluuia sanguinis, mala. Motus vero humoris noxij ad loca inutilia sunt, siquando videlicet hęc ipsa loca aliquem habuerint suapte natura principatum, & maius ex ipsis damnum est subsequuturũ, quàm morbus qui iudicatur, expostulet: vel nullam habeant effluxionem. Exempli gratia, vbi hepar humores infestant, quos oporteat euacuari, duæ sunt commodę ipsorum motiones: prima per ventrem: & ex hac ipsa, illa quæ fit per aluum inferiorem, altera quæ fit per vomitum, melior existit: secunda per renes atque vesicam: non tamen qui ad pulmonem atque thoracem & cor motus, est bonus. Oportet itaque medicum naturę motum animaduertere: & si quidem idone9 fuerit, ei cõuenit adminiculari. si vero cõtrari9 & noxius, hunc prohibere, transferre, atque diuertere oportet.

XXII

COncocta medicari, atque mouere, non cruda, modo non turgeant. plurima vero non turgent.

COnsueuit Hippocrates dicere, medicari, pro vti medicamẽto purgante. Verbum autẽ, turgere, translatum est ab animalib9 ad humores. Nam sicuti illa stare loco non possunt, quodammodo titillantia atque impulsa cõcitataq; à passione: sic & humores plęrũq; in motu vehementiore, atq; transfluxu ab vna parte

ad aliam, in morbi principio hominem infestant, mouentes, fastidientes, titillantes, & quiescere non permittentes, cum & ipsi pariter moueantur & transfluant, & tanto motu de loco ad locum, ęgrum molestent. Tales itaq; humores euacuare cõuenit, hoc est q agitãtur, et de loco ad locum mouentur ac transfluunt. eos vero qui sunt in aliqua corporis parte firmati: neque alio auxilio mouere oportet, neque medicari ante coctionem. Tunc enim naturam ipsam habemus euacuationi adminiculantem. Videtur siquidem & ipsa post coctiones, humores discernere, & superfluitates expellere: quo in tempore fiunt iudicationes. Sed cũ perfecte ipsa mouetur, medicamento opus nõ est. Si vero mediocri9 atque imbecillius agat, id quod deficit oportet supplere: vt ex vtroque noxĳ humoris fiat euacuatio, natura quidem expellente, medicamẽto vero attrahente. Ostensum enim est à nobis in commẽtarĳs de potentĳs naturalibus, naturam vniuscuiusque particulæ quatuor vti potentĳs, & attractiua proprĳ alimenti, & eiusdem retẽtiua, & præterea concoctiua, & quarta alienorum expulsiua. Singula vero medicamenta proprium sibi attrahũt humorem. Bene autem sermoni addidit: Plurima vero non turgent. Et discere oportet hoc ab experientia, quòd videlicet humorum transfluxus ab vna parte ad aliam, raro contingunt, sed frequentius quietem habent, & in vna aliqua parte consistunt: in qua etiam concoquũtur toto morbi tempore vsque ad eius solutionem. Scire autem oportet quòd in quibusdam exẽplaribus hic aphorismus scriptus non est: in libro autem de humorib9 passim scriptus inuenitur.

XXIII

Deiectiones non multitudine sunt æstimandæ, sed si talia deiiciãtur qualia cõueniunt, & ægri facile tolerant. Atque vbi vsque ad animi defectionem expedit ducere, faciendum, si æger possit tolerare.

SIue à natura, siue à nobis euacuatio fiat, omnino metiri oportet quãtum sit euacuandum. Sicuti enim qualitatem eligimus, humorem noxium atque molestum euacuantes: ita quãtitatem oportet eiusdem humoris noxĳ multitudini facere congruentem. Sed qualitatis quidem indicia superius diximus, vbi illum aphorismum exposuimus, cuius principium est, In perturbationibus ventris. Quantitatis vero nullum habemus indicium. Ob hãc igitur causam nobis dedit Hippocrates de eadem quãtitate iudicandi viam, ex facilitate tolerantiæ. Nam si humor superexcedens euacuetur, tunc ipsum seipso ægrotum fieri leuiorem, & melius tolerare est necessarium: quòd si aliquod etiam ex ĳs quæ natura constant, excernatur: dissolui ac debilitari ægri vires, & quãdam sentire afflictionem. Quare non promptam eorum quæ euacuantur quãtitatis phantasiam oportet attẽdere, sed duas quæ dictæ sunt significationes, si qualia oportet euacuantur, & si facile tolerant. Quod autẽ postea ab ipso subiungitur, Atque vbi vsque ad animi defectionem expedit ducere: recte quidem ab ipso dictũ est, sed adĳcere oportet vsus significationes. Quia vero ipse prætermisit, nos ex quibus ipsa experientia & ratione videmur inuenisse dispositiones in quibus expedit vsq; ad animi defectionẽ euacuare, dicem9. Et primũ vsq; ad quam animi defectionẽ dictum ab ipso fuerit, distinguere oportet. Neque enim tales dicit animi defectus, qui & expauescentibus aliquando ægris venæ sectionem vel tale auxilium aliquod, solent accidere: neque vero quũ in ore vẽtriculi humores mordaces aliquando fuerint, vel prius in ipso coaceruati, vel qui in ipso remedĳ vsu ad ipsum defluxerint, qui causam dederint animæ defectionis. Solent enim & hoc tẽpore pati animi defectionem: non tamen huiusmodi animi defectio est sufficiẽs mẽsura euacuationis, quæ nonnunquã citra necessitatem contingit: sicuti febricitantes plęrique, vel inter surgendum, vel residẽdum, animo defecerunt: ob quam causam accumbentibus ipsis secamus venam. Ea igitur quæ fit animi defectio ratione

euacuationis,nunc ab Hippocrate dicta est esse mensura euacuationis & in maximis inflammationibus,& in adurentibus febribus,& vehementissimis doloribus. Oportet autem(sicuti & ipse inquit)viribus integris atque valentibus,tantam moliri euacuationem . & nos sępius huiuscemodi euacuationes prodesse plurimum, experientia didicimus. Nam & in ardentissimis febribus si vsque ad animi defectionem sanguis mittatur, statim totius corporis habitus refrigeratur, & febris extinguitur,& plurimis etiam aluus citatur, & sudores emanant, & quidam eorum ex his sanitati sunt restituti : alĳ adiuti plurimum, vehementiam ægritudinis absciderunt. In maximis vero doloribus nullum maius inueni remedium , quàm vsque ad animi defectionem euacuare,adhibita distinctione,an mittere sanguinem,an purgare oporteat vsque ad animi defectionem, quemadmodum in libro de venæ sectione mōstrauimus.

XXIIII

IN acutis passionibus raro, & in principĳs medicinis purgantibus vti, & hoc cum præmeditatione faciēdum.

PAulo antea dictum erat, Cōcocta medicari,& mouere,nō cruda,neq; in pricipĳs,si nō turgeant. plurima vero non turgēt. Nunc autē,quòd circa principia acutarum ægritudinum tantum contingit purgare vtiliter , nos docet Hippocrates. Nam in longis morbis semper oportet expectare coctionem,in acutis vero,cum turgent, etiam ab initio possumus vti medicamētis purgantibus , & hocipsum cum multa cautione & præmeditatione facere. Vnde mihi videtur Hippocrates recte adiecisse, Et cum præmeditatione facere. Siue enim per hoc verbum diligentem intelligat examinationem, siue ægroti pręparamentum,siue recti iudicĳ expectationem,siue horum aliquid,siue omnia vnius vocabuli significatione compræhendantur : quantum huiuscemodi vereatur purgationes , manifestat . Neque enim periculum

minimum, in morbo acuto vti purgante medicamento, cum omnia id generis sint potẽtia calida, febris vero, quatenus febris est, & sui ratione, nõ calefaciẽtibus atque exsiccantibus, sed potius contrarijs, hoc est humectãtibus & refrigerãtibus egeat. Non igitur ob igneam febris caliditatem, purgationem adhibemus (hãc enim scimus sui ratione nocituram) sed propter humores illam efficientes. Quare maiorem oportet ex noxiorum humorũ euacuatione fieri vtilitatem, quàm (id quòd necessario consequitur ex purgantibus medicamẽtis) detrimentum. Vt vero hoc fiat, primo oportet considerare nunquid æger idonee se habeat ad huiusmodi purgationem. Nam quicunque multa cruditate laborant, vel qui tenaces ac crassos cibos assumpserunt, quibus itidem ilia extenta atque inflata sunt, aut supra modum calida atque ignea existũt, & hoc ipso in loco aliqua est viscerum inflammatio: omnes ij haudquaquam sunt apti ad purgationes. Hæc itaq; abesse oportet, humores autẽ quàm maxime fieri potest, esse fluxui paratos, hoc est tenues, & nullum lentorem participãtes, & aperta esse foramina per quę debet purgatio fieri, & nullã habere obstructionẽ. Nam & nos ista antea paramus, cũ quępiam sumus purgaturi. Et hoc est quod ab ipo Hippocrate dicĩt in illo aphorismo, Corpora vbi quis purgare velit, oportet fluida facere. Verum in acutis morbis, circa principia statim, circa primum videlicet diẽ, vel non vltra secundum, si sumus vsuri purgantibus medicamentis, quando turgent, non datur facultas ista præparandi, nisi quis forte arripiat occasionem propinandi melicratum, in quo decoctum sit aliquid hyssopi, vel origani, vel tragorigani, vel thymi, vel pulegij, siue quid huiusmodi vim habens humores extenuandi. Quare non sine ratione dixit raro circa principia morborum acutorum nobis venire in vsum purgationes, quoniam non sæpius turgeant humores in principijs: neque, si quid istorum adsit, ægro satis ad purgationem parato, neque dante morbo nobis temporis occasionem, quo possimus ex imparato paratum facere.

XXV

SI qualia oportet purgari, purgentur: confert, & facile ferunt: si contra, difficulter.

NOn est dubium hunc aphorismũ in illo contineri, in quo dicebatur: In perturbationibus vẽtris, & vomitibus spontinis, si qualia oportet purgantur: confert, & facile tolerant: si vero non, cõtra. Verum quia in hac libri parte de purgationibus à medico factis loquebatur, & omnes ferè necessarias distinctiones cõmemorauit, nõ piguit ipsum hunc quoq; adiungere aphorismũ, in quo nihil magis nouum edocetur, sed ad memoriã reuocantur ea quæ prius in alia libri parte enũciauerat de spõtinis euacuationibus, vt hoc etiam in loco totus sermo de purgationibus esset absolutus.

GALENI IN

Hippocratis Aphorismos Liber secundus, interprete Nicolao Leoniceno.

I

IN QVO morbo somnus laborem facit, mortale. Si vero iuuat, non mortale.

QVOD quidem labor apud ipsum nũc læsionem significat, clarum est ex eo quod opponitur. Inquit enim: Si vero iuuerit, nõ mortale. Cum vero duplex sit ea q̃ ex somno fit læsio, altera cõmunis, quę in principijs fit accessionũ, quas annotationes vocãt:

altera propria, vt in quibuſdam morbis: quãdo in aliquo alio tẽpore ſomnus nocet, de hac ipſum dicere eſt exiſtimandum. Altera enim neq; mortem, neq; aliquod aliud graue ſignificat, cum naturam temporis conſequatur. In principijs ſiquidem acceſſionũ, & calor naturalis totus, & humores in profundum corporis vergunt, (quemadmodum ipſe docuit) & pręcipue in quibus horror vel rigor, vel fortis partium exteriorum refrigeratio cõtingit. Et propterea, ſi in principijs dormierint, caſus illis protenduntur, & vix febres ad conſiſtentiam perueniunt. Siqua vero inflammatio ſit circa viſcera, rationabile fit ipſam adaugeri: & ſi humores aliqui ad ventrem confluant, nõ æque atq; in alijs ſomnis concoquuntur, ſed plures fiunt incocti permanentes. Ob hanc ſcilicet cauſam, ægrotis vigilias præcipimus tẽpore illo, quo fit vt ex ipſis, ſpiritus, ſanguinis've, atq; caloris habitãtis in eis, ad exteriora motionem, voluerit opponere tanquam maximũ auxilium aduerſus illam quæ fit in acceſſionum principijs, ſanguinis, ſpiritus, & caloris naturalis ad interiora retractionẽ. Quare nõ ſine ratiõe dixerit quiſpiã huiuſcemodi lœſiones hoc tempore accidere ex natura acceſſionis, & ex vigilia prohiberi. Cum vero hac priuati fuerint ægrotantes, tunc damnum ſentiunt manifeſtius, non quia altera lœſio accedat ex ſomno, ſed quia deeſt illa quæ ex vigilia habetur vtilitas. Hic quidẽ ſermo oſtẽdit nullã fieri in acceſſionum principijs ex ſomno lœſionem, ſed hocipſum tantũmodo, carentiam vtilitatis. Eſt vero & alter ſermo concedens ex ſomnis fieri hoc tempore lœſionem. & vult nunc Hippocrates docere de ijs qui in alijs temporibus dormiunt, in quibus in totũ manifeſta vtilitas ex ſomno conſequitur, pręſertim vbi morbo declinãte adhibeatur. Nã & aliquãdo morbo iam cõſiſtente adhibitus manifeſtam affert vtilitatẽ, & quandoq; in extremis partibus augmẽti quæ ad conſiſtentiam copulantur. Sed manifeſtiſſima omnium vtilitas in declinationibus fit. & quidem cum ſomni nocent, minus quidem exitiales ſunt iam conſiſtẽte atq; increſcẽte acceſſione: pręcipue vero in declinatio-

nibus perniciosi. Nam quo tẽpore aliquod est vtilissimũ, si pręter id quòd nihil prodest, etiã nocet, mortẽ non sine ratione significat. Ex somno autem lœsiones cõtrarię sunt vtilitatibus, quòd videlicet febres ex ipsis nõ dissoluũtur, sed etiam excitantur, & quòd dolores intendũtur, & fluxiones multiplicantur, & crescunt inflãmationes. Quidã vero ex ipsis inter dormiẽdũ delyra loquũtur: & vbi expergefacti fuerint, multo tẽpore in delyrio perseuerant. Quosdã somnus grauissimus dormiẽtes occupat, & vix cum pungũtur, excitantur. Hæc vero omnia contingunt propter humorũ prauitatẽ: quos, vbi calor innatus fortior extiterit, per somnos cõcoquit. Quãdo vero debilior, succũbit, & ab illis viscera aggrauantur, & dictis affectibus homo corripitur. Ipse etenim Hippocrates vult hominẽ vigilantẽ extrinsecus esse calidiorẽ, dormiẽtem vero contrario modo se habere: id nos edocẽs (quod etiã quibusdã alijs rerum naturaliũ studiosis visum est) somnũ atq; vigilias fieri secundũ innati caloris motiones. Non absq; ratione igitur euenit, vt cũ in viscerib9 iste collectus, causas morbificas nequeat euincere, perniciem significet. Si tamẽ euicerit, nõ propterea certe salutis est signũ, nisi quòd quispiam, quantũ ad talem affectũ attinet, ægrotũ dixerit nõ periclitaturũ, qui tamẽ ex alio possit interire. Nã siqua inflãmatio aliquã ex partibus principalibus pręoccupauerit, solui difficilis: cõtingit ęgrum qui ita se habeat, interire. Quare securius pronunciandũ est, vbi ex somno lœsio aliqua aduenit, lethalem esse notam: cũ vero prodest, nõ lethalẽ. Quòd vero ex somnis aliquę accidant lœsiones, ipse in libris quos Epidemiã inscripsit, ostẽdit, his verbis: Inter hos multi erant graui oppressi somno, & delyrãtes: nonnulli vero ex somno tales fiebant.

II

Bi somnus delyrium sedat, bonum.

I ambos dixerimus aphorismos, & hũc scilicet & antecedẽtem, inuicem iungi, totus sermo talis vtiq; fiet: In quo somno morbus laborem fa-

cit,mortale.si vero iuuat,non mortale.vbi igitur somnus delyrium sedat, bonum. vt quoddam veluti exemplum particulare subiungat sermoni antecedenti vniuersaliter dicto:tãquam si ita dixisset: Vbi dolorem somnus sedat, bonum. Vbi igitur febrem somnus sedat,bonũ. Vbi igitur inflãmationem sedat somnus,bonum. Sed satis fuit ei tantum periculosiorem morbũ nominare. Nam veritas sermonum vniuersalium, ex huiuscemodi exemplis magis dilucet.

III

Omnus, atq; vigilia, vtraq; si modũ excesserint,malum.

NOnnulli ex medicinę professoribus existimarũt vigiliam modum excedentem, malum esse & signum,& causam: non tamen somnum:hunc enim semper bonum esse & signum,& causam:& nunquam fieri somnum modum excedentem: plurimos vero decipi,arbitrantes somnolẽtas & graues dispositiones incipientes,somnum esse longũ.Verum hi à nobis discentes quòd nondum somnus grauis nominatur, nisi difficilem habuerit expergefactionem, concedant recte somnũ longum nominari,quando solum tempore excesserit modum naturę conuenientem,& nondum habuerit difficilem expergefactionem. Fit autem huiuscemodi somnus refrigerato primo sensitiuo,hoc est cerebro ipso.quæ refrigeratio cum fortis fuerit, mixta quidẽ humiditati,facit lethargicas passiones:cũ siccitate vero, eas quę gręco vocabulo κατάληψισ,id est depręhẽsiones nominant. Sic & vigiliæ fiunt quidẽ propter calorẽ primę partis sensitiuę, sed vel ex sola intemperatura,vel ex humoris biliosi abũdantia. Horum vero talium omnium demõstrationes in nostris sunt scriptæ tractatibus: nunc autem sufficiat sola eorũ capita tetigisse. Sicuti autem quidã fuere qui solũ somnũ semper fieri cum modo existimarũt,& nunquam extra modũ:sic nonnulli rursus aiunt vigiliã nunquã esse

moderatam, sed hoc nomen solam immoderãtiam signi-ficare, obliti eius quæ in vsu vitę seruatur consuetudinis, quoniam & mala nonnunquam mediocria dicimus magnorum cõparatione. Sic igitur audire oportet vigiliam mediocrem, ac si significet paruam.

IIII

On satietas, non fames, neque aliud quicquam quod modum naturæ excesserit, bonum.

Vrsus hic aphorismus, sicut & alter qui antecedit, quod in vna materia, idem vult intelligi in omnibus. Nam cum sanitas moderantia quædam sit, necesse est omnes immoderãtias quæ plurimum à modo recesserunt, iam ægritudines esse: quæ vero nondum id quod plurimum obtinent, ægritudinum generationem ostendere.

V

Pontaneæ lassitudines morbos prænunciant.

On eius quæ fit ex motionibus immoderantiæ nomen est lassitudo, sed eius quæ aduenit in corporibus animalium dispositionis. Neque enim lassitudinum meminit, quæ ex talibus accidunt motionibus, sed quę sponte contingũt. Cum igitur absq; motu huiusmodi euenerit dispositio: non simpliciter lassitudo, sed lassitudo spontanea nominatur. Sed cum tres sint lassitudines, quemadmodum in salubribus declarauimus, prima quæ vlcerum, secunda quæ tentionis, tertia quæ inflãmationis sensum habet, quæ ex istis componitur: prima quidem ex vitiatis humoribus ortum habet, secunda ex plenitudine, tertia ex vtrisque simul coniunctis. Sic enim à nobis est demonstratum in ea quæ de salubribus inscribitur tractatione. Quare non temere dictum est spontaneas lassitudines morbos nunciare.

VI

Vicunque dolentes parte aliqua corporis, omnino dolorem non ſentiunt, iis mens ægrotat.

Olores ſolet nominare nonnũquam diſpoſitiones ipſas in quibꝰ dolemus: in quem ſenſum dicebat in libro Epidemiarum, quòd in cranone antiqui dolores frigidi, noui autem calidi: haudquaquam dolores calidos frigidosúe, ſed diſpoſitiones ex quibus fiant, ita nominans. Et hoc in loco igitur eodem modo dolores ipſas diſpoſitiones nominauit, quæcunque cum dolore fieri ſunt natura aptæ, quemadmodum eryſipelas, inflammationem, & vulnus, & fractionem, atque rupturam, & conuulſionem, & quodcũque tale aliquid: quod ſi adſit, & ab ægroto non ſentiať, mentẽ indicat ęgrotare. Siue aũt mẽtẽ, ſiue animũ dixerit, nihil ad pręſẽtia refert.

VII

Væ longo tempore extenuantur corpora, lente reficere oportet: quæ vero breui, breuiter.

Væ em̃ pauco tempore extenuata ſunt corpora: ob humorum & ſpirituũ euacuationem, non ex ſolidorum colliquatione id perpeſſa ſunt. quę vero longo tempore extenuãtur, ĳs carnes contabeſcunt, graciles etiam reddũtur aliæ partes per quas concoctio in animalibus, & diſtributio, & ſanguificatio atq; nutritio perficitur: quare tãtum non poterit cõcoqui alimẽtũ, quãto indiget corpus. Quã ob cauſam talia corpora longiori tempore reficere oportet, atque tenuiter. quod lente nominauit. In quibꝰ autem ſoli humores & ſpiritꝰ ſunt euacuati, in ĳs celeriter ac plenius cõtingit reficere, cum fiduciam nobis pręſtet ſolidarum partium robur. In fine autem aphoriſmi duplex ſcriptura inuenitur, & idem vtraq; ſignificat, ſiue breui caſu ablatiuo, ſiue breuiter aduerbialiter ſcriptum ſit.

VIII

SI a morbo cibum assumens quis non corroboratur, pluri alimēto corpus vti significatur. quod si non assumēte cibū hoc accidat, scire oportet quod idiget euacuatiōe.

PRopter breuiloquium, & vsum quędam dictionis, qui etiam est apud nos in multis ciuitatibus Asiæ, hic aphorismus habuit obscuritatem. Consuetum em̄ est nobis dicere non assumere cibum, illos qui sine appetitu: assumere autem, appetentes, ac pastos vsq; ad satietatem. Quicunque igitur appetentes, & abundās alimentum accipientes, non possunt salubres vires recuperare, magis ex eo grauantur, & non nutriūtur. Qui vero neque quod satis sit, possunt assumere, vitiosos humores habēt: quos nisi euacuauerint, fieri non potest vt robur recuperēt sanitatis. Hippocrates vero non hic tātum, sed & in aliȷs suis commentariȷs, quando inuicem proportione seruata humores omnes augentur, missione sanguinis auxiliatur. Vbi vero vnus aliquis ex ipsis superabundat, illi purgatorium dat medicamen. Vt igitur ista cognoscens, & qui sępius in suis commentariȷs eadem tradiderit, recte duos sequentes aphorismos subiungit, in quibus de eadem docet dispositione, de qua etiam in hoc antecedente docuit aphorismo, inquiens: Si vero non assumente ęgro hoc fiat, scire oportet quòd indiget euacuatiōe. Et ordinem quidem duorum sequentium aphorismorum puto esse deprauatum in multis aliȷs exemplaribus: illa vero rectius se habent, in quibus alter scribitur prior, ille videlicet: Non pura corpora quanto magis nutries, tanto magis lœdes. vt totus sermo talis existat: Si vero non assumente hoc accidat, scire oportet quòd indiget euacuatione. non pura enim corpora quanto magis nutries, magis lœdes. Nos vero illum sequētes ordinem, quem in pluribus exemplaribus scriptum inuenimus, sic eorum fecimus expositionem.

IX

Orpora cum quispiam purgare voluẽrit, oportet fluida facere.

Vlti quidem volũt corpora fluida fieri, vbi per medicamẽta vomitoria euacuatio est facienda, cũ ĳs quę ad vomendum irritant: vbi vero per deĳcientia, continuo aluũ subducẽdo. Et ideo totã dispositionem vtrisq;, his quidẽ ad alui subductionẽ, his vero ad vomitum, faciunt habiliorẽ. Ego vero Hippocratem puto non minimũ id, sed aliquid maius hoc in loco nos docere voluisse, qđ nos longa experiẽtia didicimus ita se habere. Si q̃s enim extenuet atq; incidat crassos atq; tenaces humores qui in corpore sunt, & meatus aperiat per quos isti transmittũtur atq; trahuntur à medicamẽtis quæ vim purgatoriã habẽt, tunc purgatio in omnibus recte procedit. Qui vero istud neglexerint, & vomit9, atq; alui subductionẽ procurauerint, ĳs difficiles veniũt purgationes, nõ sine torminib9, & quadã vertigine, fastidio'q; multo, & malo pulsu, ac dissolutione, & difficultate. Nos vero extenuãte vtimur victu, (de quo integrũ scripsim9 librũ) & nihil horũ cõtingere cõsueuit: sed eorũ quę in corpore præter naturã continentur, sine vlla molestia ac celerrime fiũt euacuatiões. Idcirco Hippocratẽ dicimus suo adiecisse sermoni: Vbi q̃s voluerit purgare corpora, oportet fluida facere. ac si ita dixisset: Siue p vomitus, siue p alui subductionẽ purgare velis, fluidũ totum corpus efficiens, sic purgabis optime. Erit autẽ fluidũ, vt dixim9, oĩbus meatib9 reseratis, humorib9 vero ĩcisis, abstersis, atq; extenuatis, si quis fuerit humor in corpore crassus ac glutinosus.

X

On pura corpora quãto plus nutries, tanto magis lœdes.

Orrumpitur enim adueniens alimẽtum corpori malos humores habẽti, ita quòd ipsius quidẽ quantitas augetur, qualitas vero seruatur. Hoc

vero præcipue fit quãdo vẽtriculus quibusdã humoribus vitiosis plenus extiterit, ex quib9 paulo antea dictus reualescẽtibus accidit casus, nõ posse videlicet cibũ assumere.

XI

Acilius est impleri potu, quam cibis.

Vm sermo ipsi de ĳs qui indigent corporis refectione, antea sit habitus: propterea nunc scripsit materierum diuersitates ex quibus nutriuntur. Scriptum autẽ est ab ipso & in libro de alimẽto sic: Quicunq; indigent citissima adiectione, humidũ remedium ad recuperandas vires optimũ est. Vbi autem adhuc citius, per odoratũ. Oportet autem nõ simpliciter intelligere in vtroq; libro, vel in illo humidũ, vel hic potũ, sed humida & potus quę suapte natura apta sunt nutrire corp9. Nam si nõ ita nutriũt sicuti solidiora, superant tamen nutriendo celeritate: sicuti vina crassiora. Nã aquosa (sic autem nominant alba & tenuia) sicuti aquę similẽ formam habent, ita etiam vim: quare vrinam cient, & minime nutriũt. quę vero & crassa sunt, & colore rubea, plus alimẽti habẽt quàm reliqua vina. Inest autẽ eis & citissime implere corpora euacuata, & ob hoc indigentia adiectione. Quòd vero humidũ alimentum, & pręcipue natura calidum, facilius nutriat, manifestum ĳs qui norunt quomodo & coctio & distributio fiant.

XII

Væ relinquuntur in morbis, recidiuas facere consueuerunt.

Ic etiã aphorismus antecedẽtibus iungitur. Nã cũ Hippocrates dixerit: Si à morbo cibũ assumens quis nõ corroboratur, pluri alimento corpus vti significatur. qđ si nõ assumente cibũ hoc accidat, scire oportet quòd indiget euacuatiõe. & ob hãc causam cũ deinceps de euacuatiõib9 sermonẽ habuisset, nũc causam assignat ob quã oporteat euacuare eos qui post mor

bum non appetũt:ac si totus sermo ita ab ipso transigeretur: Quòd si non assumẽte cibum hoc accidat, scire oportet quòd indiget euacuatione. Quę enim relinquuntur in morbis post iudicationem, recidiuas facere consueuere. Per ea quæ relinquuntur in morbis, malorum humorum reliquias intelligẽs: quas necessarium est tẽpore putrescẽtes, febres accendere. siquidẽ omnis humor alienus à natura corporis in quo cõtinetur, neque aptus natura est ad eius nutritionem: quare relinquitur vt necessario ad putredinem cõuertatur. Cum vero & locus calidus erit in quo fuerit collectus, tunc celerrime putridus fit.

XIII

QVibuscũque crisis, id est iudicatio fit, iis nox grauis ante accessionem: quæ vero subsequitur, magna ex parte leuior existit.

IVdicatio est subita in morbo, vel ad sanitatem, vel ad mortem mutatio. Fit aũt natura separãte à bonis mala, & ad excernendum pręparante. Non temere igitur in tali turbatione grauiter se habent. & grauitas hęc noctu fit manifestior. nam hoc tẽpore dormire cõsueuimus. Sõnis ergo à turbatione interruptis, clarius grauitas illa percipitur: licet similis fiat interdiu quãdo'q; turbatio, quãdo nocte sequente est iudicatio futura. Quod autem in fine aphorismi scribitur, Quę vero subsequitur, magna ex parte leuior existit: in multis exẽplaribus non habetur. Vult aũt docere nos, quòd subsequens magna ex pte post iudicationẽ facilior existat, qm̃ plures iudicationes bene terminãtur. Nouimus enim plures esse ex ęgrotis sanatos, q̃ mortuos, nisi sit pestilẽs constitutio.

XIIII

IN profluuiis alui mutationes excrementorum iuuant, nisi ad mala mutatio fiat.

MVtationes excrementorum quæ multis formis variantur, exquisitius corpus expurgãt, nisi adsint signa colliquationis aut putredinis: de quibus in Prognosticis dixit: vbi & pinguium, & fœtidorũ ac male olentium meminit excrementorum.

XV

VBi fauces ægrotant, aut tubercula nascuntur in corpore, excretiones inspicere oportet. Nam si biliosę fuerint, corpus vna ęgrotat. Si vero similes sanis, tutum est corpus nutrire.

DVos inuicem sermones ex aduerso ponens, in vtroq;, id quod cõsequitur, prętermisit. Quare si vtriq; id quod deest, adiũgatur; erit vniuersa oratio huiuscemodi: Vbi fauces ęgrotãt, aut tubercula nascũtur in corpore, inspicere excretiones oportet. Si eñ biliosę fuerint, corpus vnà ęgrotat, neq; tutum est ipsum nutrire. Si vero similes sanis: neq; corpus vnà ægrotat, & tutum est ipm nutrire. Ex quib9 vero mihi videtur Hippocrates ipse sibiipsi persuadés, in hũc modũ scripsisse, iam dicam: Animalium natura nonnũquam ex principalib9 mẽbris humores malos euacuans, alios per vrinas, vel vomitus, vel aluum inferiorem excernit: quosdã vero extra trahit, vt ad cutim: & cum non possit euacuare ꝑpter eorum crassitudinem, ibi reponit: atq; hoc modo tubercula nascũtur in corpore: sępius & fauces ex capite fluẽtes humores suscipiẽtes infestãtur. Tũc igitur considerãdum est ac distinguẽdum nũquid natura totam reponat patiẽtib9 partibus superfluitatem, an adhuc etiã corpus vitiosis humoribus superabũdet, quod excremẽta indicabũt. Nam si oĩno natura mota est ad expurgandum corpus, biliosa apparebũt: quoniã tubercula sanguine calefacto à bilioso humore fieri, naturam habẽt. Et liquet prius esse purganda, non nutriẽda huiuscemodi corpora. Non pura enim corpora quãto magis nutries, magis lœdes. Si vero excre

tiones sunt similes sanis, totũ corpus bonos habere humores indicatur: & sine vllo periculo nutriri potest.

XVI

Bi fames, laborandum non est.

Amescere illos dicimus qui ob ciborũ inopiam ad extremam esuritionem perueniũt. Sic igitur Hippocrates ipse secundo libro Epidemiarum dixit: In oppido Aeno, qui ob famem leguminib9 vescebantur, crura debilitata sunt. Et quidem oẽm eximium ciborum defectum, si etiã citra penuriam ex electione vel iussu fiat, famem consueuit appellare, veluti cum ait: Carnes humidas habẽtibus, famem adhibere cõuenit. Fames enim exiccat corpora. Et cum in Prognosticis inquit, Interrogare oportet nũquid vigilauerit homo, vel aluus fortiter exinanita fuerit, vel si fames obsederit: pro defectu ciborum famem accipit. Et hoc etiã in loco sic dixit: Vbi fames, non oportet laborare. ac si ita dixisset: Qui non sunt reficiendi cibo, neque illo die aliquem laborem iniũgere oportet. Hic autem per laborem oportet intelligere vehemẽtem motum, quem exercitium nominauit. In hãc igitur sententiam ipse dicebat: Labores cibum antecedant. Est autem ipsi sermo communis ad ægros & sanos. Sanis enim non sunt pręcipiẽda exercitia simul cum inedia: neque etiam ægris aliquis vehementior motus adhibendus vnà cum cibi abstinentia: neque sanguinem mittere oportet, neque citare vomitum, neque purgare, neq; multa vti frictione, neq; in vniuersum aliquo forti motu, vel corporis alteratione. In talibus siquidẽ motibus omnibus vbi cibus defuturus sit, vires dissoluuntur, siue ægrotent, siue etiã sani sint homines. Vbique vero Hippocrates magnum studium habet seruare fortem eam quæ regit animalia potentiam. Siue igitur numero singulari potẽtiam dixerimus, siue plurali potẽtias, nil refert. Et hoc ipsum in libro de alimento Hippocrates dixit, potẽtia vna, & non vna: genere quidem ostendẽs vnam esse potentiam, species autem plures.

XVII

VBi cibus præter naturam plus ingestus est, hic morbum facit: ostendit autem sanatio.

QVod ĩ altero aphorismo vniuersaliter dixit, hoc nunc in vna specie docet. Vniuersalis enim est hic sermo: Non satietas, nõ fames, neque aliud aliquid, bonum, quod modum naturæ excesserit. verum propositus aphorismus, de vna re, scilicet satietate, pronũciat. Plus enim cibi quàm modo naturæ conueniat, repletio nominatur. Semper igitur id quod plus, ad aliquid dicitur. Verum in nostris corporibus duplex est, vnũ quãtum ad vasorum amplam capacitatem, alterum quantum ad illam quę nos gubernat naturam: de quo nunc Hippocrates docens dixit cibum excedentem esse prętet naturam: ne eos qui ita cibo sunt repleti, vt venter extendatur, omnino ex hoc arbitremur sensuros lœsionem: neque eos quibus aliquid deest ad cõceptaculi mensuram, pauca assumpsisse, & omnino illa bene concocturos. Nã priores contingit quę pleno ventriculo continentur, concoquere, si natura fortis extiterit: secundos vero non posse concoquere propter imbecillitatem, tunc pręsertim cũ priores assumpserint cibos concoctu faciles, secundos vero concoctu difficiles. Sic & in distributione alimẽti, potentia sanguifica illi proportionalis quę in ventre cibum concoquit, nonnunquam ex imbecillitate non alterabit humorem ad venas distributum, etiã si modicus esse videatur. Aliquando vero istius multiplicem prõpte in sanguinem transmutabit, & ex sui robore, & ex cibi natura ad coctionem idonea. Eodem modo & tertium alimentum (quod maxime proprium alimentum nominamus, quod scilicet partibus animalis adijcitur) pro natura potentię vel excedere, vel non excedere dicetur, & iuxta hoc vel bene concoquetur, & nutriet, vel ab ipsa obtinebitur, vel non obtentum corrumpetur, & morbum generabit. Vna igitur expositio hæc est, illud quod plus est, quan-

tum ad potentiam à qua animalia reguntur,nobis intelligentibus:altera quantum ad qualitatem pręter naturam, vera & ipsa. Nutritur siquidem pars vnaquęque ex proprio alimento, quod recte diceremus esse illi secundum naturam. Cum igitur aliquando ad ipsam peruenerit aliquis humor qui alteri quidem sit secundum naturam,ipsi vero alienus, & præter naturam:malum quidem hoc existit, non tamen ex necessitate sequetur morbus, vbi exigua portio fuerit. Nam cum neque illa medicamenta quę naturam habent exitialem, sicuti mandragora, papauer, atque cicuta,possint sine quantitate nocere: multo minus huiuscemodi humor,qui præter id quòd non est exitialis, etiam alias partes enutrire potest: alioqui neque alimentum vocaretur,nisi tali esset natura præditus. Sicuti igitur si parum aliquid aeris per gulam ad ventriculum deferretur, aut potæ humiditatis pauxillum ad pulmonem per asperam arteriam dilaberetur,neque ventriculus quo ad hoc ægrotaret, neque pulmo: eodem modo se res habet etiam in aliarum partium alimēto. Et quidem alia est tertia expositio dicta à quibusdam qui nos audire iubēt,pręter naturam,pro valde & exuperanter,ac si ita diceretur, vbi cibus exuperanter intrauerit, hunc facere morbum. Nam cibum paulolum mediocritatem excedētem, nondum posse facere morbum, sed adhuc seruare corpus intra latitudinem sanitatis: vera quidem & hæc sententia. Oportet siquidem cibum qui morbum facturus sit, non paruo aliquo excedere exquisitam mediocritatem. Verū non est mos ob hoc sermonem distinguere. Solent enim ipsum tantummodo genus enunciare, vel humorum corruptionem,vel exustionem,vel frigefactionem,vel cruditatem, & quæcunque alia huiuscemodi morbum facere dicentes,quasi nos in singulis horum effatu dignam quātitatem subintelligamus. Eodem igitur modo & cibum excedentem dicunt facere morbum,non adijcientes multo:cum nos non lateat quòd si quintadecima vnius drachmæ parte mediocritatem excesserit, nondū potest morbum efficere: verum si hic excessus multiplicetur, faciet

& ipse aliquando morbum. ex genere enim causarum est maxime quæ morbos committendi vim habent. Secundum hæc igitur tertia expositio etsi quàm maxime vera sit, mihi tamē videtur esse curiosior, quàm deceat veterū consuetudinem, præter id quòd violentius exponit vocis illius, præter naturam, significatum. Verba autem quę in fine aphorismi scribūtur, vbi ait, Ostendit autem sanatio: melius scriberentur cum cōiunctione, &, hoc modo: Ostēdit autem & sanatio. Neque enim sola sanatio ostendit cibum vbi plus modico ingeritur, facere morbum, sed vt rei natura indicat, attestante simul etiam sanatione. In omnibus siquidē artibus, ĳs quę sunt recte excogitata, accedit etiam ex euentu testimonium. Quodnam igitur illud est in præsenti sermone, ea quæ sequitur ad noxiorū humorum euacuationes sanatio, quam etiam Herophilus in tritemporea significatione vocata comprehendit? Si quis enim plus consueto assumpserit cibi, æquali autem prioribus, aut etiā minori vtatur exercitio, mox aggrauato corpore cū rubore atq; tumore venarū incipiat febricitare: non absque ratione quispiam illum ex multitudine febricitare existimauerit. Si igitur euacuat9 inde iuuatur, statim existimatio de multitudine confirmabitur, & crescet audacia in eisdem simili modo euacuandi, non expectantibus empiricorum obseruationem, quam ipsi aiunt eorum esse quæ sępius in eisdem eodem modo contigerūt. Forte igitur & in aphorismo adiecta erat cōiunctio, &, deinde aliquis tanquam superfluam abstulit. Forte autem & ipse Hippocrates ab initio simpliciter scripsit absque coniunctione, Ostendit autem sanatio: ac si ita dixisset: Iis enim quæ prius dicta sunt, ita se habētibus vt dictū est, hoc est plurimo cibo præter naturā cōpręhenso in corpore, vbi adhibita euacuatione egrotus leuabitur: argumēto erit morbum aduenisse ex multitudine cibi. Quòd autem euacuationē simpliciter Hippocrates dicere cōsueuerit quando humores omnes æqualiter euacuantur, purgationem autem quando praua affecti qualitate, meminisse oportet, & quòd presens sanatio, non à purgatiōe fa-

cta, sed euacuatione, attestatur illi quæ fuit de multitudine existimationi. Euacuatio autẽ omnium humorũ ęqualiter (quæ quidẽ exquisitissima est) fit per venę sectionẽ. Proxima autem huic est quæ per tibiarum scarificationẽ, vt nos facere consueuimus, & quæ per exercitia, & frictiones, & balnea, & præterea ex accidenti per inediam. Dixi autem ex accidenti, quoniam nõ per seipsam inedia euacuat, vt singula antea dicta, verum euacuatio fit modo naturali transpirationis. nullo vero accedente alimẽto in locum eius quod fuit euacuatum, tunc sensu manifeste deprehenditur, quę tamẽ antea latuerat. Hæc igitur sufficiant ad aphorismi expositionẽ. Qui vero vult sermonẽ de multitudine diligentius perlegere, vnum habet volumen integrum à nobis conscriptũ, cui titulus est, De multitudine. Nunc vero hoc tantũ sufficiet adiungere ĳs quę prius à nobis sunt enarrata, quòd incipere quidem potest ea quę ad vires refertur multitudo, absq; corruptione: verum non potest optima permanere. nam omnino necesse est vt secũdum qualitatem transmutetur, & processu tẽporis corrũpatur. Verum & si istud fiat, interim multitudinẽ ipsam nominabimus, donec ex superflui euacuatione residuum optimũ fieri possit. Quod enim in vinis accidit acescentibus, tale quiddã & in sanguinis alteratione cõtingit. Quod autem in vinis accidit, tale est: Vbi ex toto acida facta sunt, non redeunt rursum ad vini naturam. paruo autem in ipsis facto momento, ita quòd acidum quidem habent saporem, nondum tamen acetum sunt, multa sępius ex his pristinam naturam recuperarũt. Hoc idem in sanguine euenit. nam & ipse, vbi magna in eo sit facta corruptio, non redit amplius ad habitum naturalem. si vero paulatim fiat: vbi id quod superfluũ, fuerit euacuatum: quod residuum existit, ad suam naturam restituitur. Et quidem consuetum est huiuscemodi dispositionem, non corruptionem, sed multitudinem nominare: illa (vt dixi) sola vocata corruptione, quæ tam effatu dignam habet eam quæ ad naturæ contrariũ, euersionem, vt non possit iterum ex naturæ coctione ad pri-

mam humoris redire bonitatem.

XVIII

EOrum quę vniuersim, & velociter nutriunt, veloces quoq; fiũt excretiones.

VElociter quidem nutrire audiendũ est ab ipso dici ea quę paruo post assumptionem tempore statim nutriunt, suæ naturæ ratiõe: quam in ĳs exploramus qui integra sanitate fruuntur. Vniuersim autem, quæ postquam alere cœperunt, exiguo tempore totum ex se prę stant corpori alimẽtum. Talia igitur, quãtum ad hoc solum attinet quòd vniuersim nutriunt, etiam veloces habebũt excretiones. Si vero aliqua adsit acritudo excitans ad excretionem, aut lentor ob quẽ magis retineatur: hęc quidẽ velocius ad excretionem prorumpent, hæc vero tardius. Celerrime igitur & vniuersim maxime vinum alit, tardius autẽ & paulatim caro bubula, & cochleę, & verticilli marini, squillę, cammari, atq; locustę. Et (vt sumatim comprę hẽdam) quęcũq; dura carne constant, eandem cum his naturam habent, & casei duri, carnes salitę, lẽtes, ac bulbi, necnõ oua vsquequo indurescãt elixata. Hæc enim omnia multo post assumptionẽ tempore, atq; paulatim nutriunt. Indicium autem tibi sit velocis nutritionis ex assumpto cibo, in pulsibus quidem fortitudo ac magnitudo, in motibus autem volũtarĳs robur nutritis adiectum. Ipsum vero præcipue oportet explorare in illis qui ex euacuatione aliqua sensibili sunt dissoluti vel propter euacuationem aliquam sensu perceptibilem, vel propter laborem superfluum, vel propter inediam. In hisce igitur quę antea diximus omnibus tardę fiunt excretiones, hoc est longo post assumptionem tempore: in cõtrarĳs vero veloces. Maxime autem omnium cõtrarium est vinum, celerrime (vt diximus) nutriens: post ipsum vero per ordinem alia de quibus sermonem faciam, & primum de vinis ipsis percurrens. Etenim aquosa ex eis, exiguum præbent corpori alimentum. Sunt hæc colore quidem alba, tenuia vero substantia. Crassa autem & fusca

multo magis corpus alunt. Tantum vero vincuntur à nigrioribus in nutriendo plurimum, quantum superant in prȩstando vniuersum & velox alimẽtum. Quȩcunq; vero vina alba sunt, sed & crassa: minus quidem his alunt, plus autem tenuibus & albis: sed neq; velociter neq; vniuersim alunt. Quantum vero in hisce differũt, tantum & in excretione. Aquosa enim celeriter per vrinam excemũtur, quia celerrime tota ferè anticipant resumi. Ex aliĳs vero omnibus quantũ aliquid ventrem subierit, manifeste proportionalẽ nutritionis tempori habet excretionẽ. Hoc idem in aliĳs omnibus accidit. Nam succus ptissanȩ non multo post assumptionẽ tempore videtur nutrire, non tamen multum præbere corpori alimentum, id vero breui tẽpore prȩbere vniuersum. Alica vero neq; paucum, neq; vniuersum affert alimentũ, sed multo tẽpore multum affert alimẽtum. Oportet autem & ea quȩ inuicem comparantur, esse secũdum substantiam similia, & non esse hoc quidem exquisite humidũ, hoc vero extreme siccum. In ptissana igitur & alica, & huiuscemodi omnib9 quȩcũq; parantur ex miliĳs vel fabis vel aliĳs fructibus, eodem modo se habeant quȩ cõparantur, secũdum substantiȩ qualitatem. In carnibus autẽ propria est vniuscuiusq; consistentia. Comparare igitur ipsa oportet secundũ modum quo parantur, vel vtrisq; assis, vel eodem modo elixatis. Auferre autẽ oportet & dum parantur, mordaces humores, quẽadmodum in brassica ac in leguminibus, si certã velis habere experientiã eius quȩ in ipsis alit substantiȩ. Auferuntur autẽ humores dicti, si dũ elixantur, ab vna aqua ad aliam transferãtur. Si igitur adhibita distinctione, diligẽtem omniũ feceris inquisitionem: inuenies omnia quæ in pauco tempore nutriunt, (hoc autem est vniuersim; & paruo post assumptionem tempore, hoc enim est velociter) etiam velocem habere excretionem quando hominibus eodem modo affectis exhibentur: (nam & hoc in talibus omnibus oportet præfinire) at quæ cõtrariam naturam habent, tarde excerni. Causam horum inuenies ex ĳs quæ ostensa sunt in cõmentarĳs de potentĳs naturalibus.

In his vero ostendebatur ventriculus prior proprium sibi ipsi ex cibis alimentū attrahere, & suis apponere tunicis: mox vbi hic fuerit saturatus, tunc ipsos emittere ad excretionem. In hoc autem tempore & hepar ostendebatur ex cibis attrahere, vbi indigeret alimēto. nam si non egeat: illo quod prius aderat, perfrui: eodem autem tēpore trahere rursus ex hepate totum corpus, quo tempore scilicet & hoc indiget alimento. Vnde in quibus totū corpus est vacuū, quispiam maxime possit experiri qui cibi sint vniuersim & velociter nutrientes: quibus & illud inest, celeriter tendere ad excretionem, quãtum ad id attinet. Verū nonnulli dixere eam quę fit ex toto corpore euacuationē, ab ipso excretionem nominari, vt idem sit quod nunc docetur, ei qđ dixit in libro de alimēto, vbi inquit: Cibus qui difficulter alteratː, difficulter absumitur. qui facile apponitur, facile absumitur. Quod dictū verissimū quidē est, non tamen proprie videtur audiri sub appellatione excretionis. Nā magis proprie dicitur solū de ea quę fit per vētrem: possumus quidē & ipsam audire de ea quę fit ex toto corpore. Differt enim, excretionē, vel subductionē dicere. Subductio igitur solū de ĳs dicitur, quæ p aluū deĳciuntur: cõtingit autē excretionis vocabulum esse cõmune. Carnes itaq; suillę, & quęcūq; lentos ac crassos humores habent, in tēpore faciunt ex toto corpore transpirationem. Olera vero, & pisces saxatiles, & simpliciter quęcūque tenuem habent humorem distribuendum, celeritate quidem distributionis atq; appositionis exuperant, stabilem vero naturam non habent, sed facile difflant.

XIX

ACutorum morborū nō omnino sunt certę prenunciationes, aut salutis, aut mortis.

ACuti morbi, præter id quòd celeriter iudicatur, statim etiam magnitudinē habēt. Nam febres diarię, quas gręci ephemeras vocãt, licet cito finiantur, non tamen acuti morbi nominãtur. Duplex autē

eſt acutorũ morborũ natura. Vel enim in humoribus calidis ſolis qui nullũ obſedere locũ, ſed ęqualiter in omnibus animalis partib9 apti ſunt ex ſua natura generari, vel loco aliquo patiẽte fiunt, vt in morbo laterali, pulmonis inflãmatione, angina. & omnino in acutis morbis ſunt febres cõtinuę. Rari enim ſunt ex ipſis quibus febres nõ adſint, vt morbus attonitus, quẽ gręci apoplexiã vocant. Morbi vero longi, ob craſſos, lentos ac frigidos fiunt humores, qui nõ facile cõcoqui poſſunt, & in patientibus partibus impacti ſunt atq; agglutinati, ita quòd eorũ diſpoſitiões magis pręduris tumoribus quàm inflãmationibus aſſimilãtur. Pauci vero ex ipſis fiunt per compaſſionẽ, & abſq; loco patiente: in quibus venę omnes æqualiter habẽt humores putreſcẽtes, vel atrę bilis, vel pituitæ naturã pręſe ferẽtes. In his omnibus videtur Hippocrates fidere pręcognitionibus, in acutis vero nõ omnibus. Verũ eſt aliquando quòd & falli pręcognitionẽ cõfitetur. Tale enim quid eſt quod dicitur, nõ omnino, hoc eſt nõ in omnib9. qđ genus ſermonis vſurpare cõſueuerũt quãdo paucos ex multis volũt excipere, vt cum dicũt, Nõ omnes homines mali. Qui enim hoc dicit, oſtẽdit pauciſſimos eſſe bonos. Ita igitur & nunc Hippocrates oſtẽdit, inquiens nõ omnino certas eſſe in morbis acutis prænũciationes, cũ aliquãdo, quãuis raro, cõtingat medicum optimũ aberrare. hoc autem fit propter ſubitam in iudicatione permutationem, quę naturam humorũ ſequitur morbificorũ, & quia nonnunquã humor noxius ex vno loco transfertur ad alterũ.

XX

QVibus iuuenibus adhuc aluus humecta eſt, iis ſeneſcẽtibus exſiccatur. Quibus vero iuuenibus adhuc aluus ſicca eſt, iis ſeneſcentibus humectatur.

QVòd quidem hoc ex magna parte fiat, & non ſemper, oſtendit ipſe inter ſequẽtes hunc ſcribẽs aphoriſmũ: Quorum aluus humida eſt, ſi iuue-

nes fuerint, melius cõmutant, quàm ij quibus est sicca: in senectute vero deterius, nam magna ex parte senescentibus exsiccatur. Oportet autẽ humidas & siccas aluos intelligere nõ simpliciter, sed eadem victus seruata ratione. Si quis enim in iuuentute Alexandrinorũ victu vteretur, salsis vtens cibis, & porris, zythum'q; superbibens, in senectute vero nihil horum assumeret, lentem autem esitaret, & vinum austerum potaret, quo pacto diceremus huius hominis deiectiones ætatis ratione permutari? Sic & qui in iuuentute lentibus vesceretur & mespilis, & vinũ austerum potaret, in senectute autem victu vteretur Alexandrinorũ, atq; ita cum victu excretiones mutaret, non recte ex deiectiõibus iudiciũ fecerimus. Sed cum omnia alia, non solũ quæ ad cibos attinent, paria agentur, & deiectiones cõmutabuntur: tũc rectum fiet iudicium de ijs quę ab Hippocrate in hoc aphorismo dicũtur. Variantur autẽ deiectiones ętatum ratione secũdum eas quæ in corpore mutãtur dispositiones, ex quibus aluus siccior humidior've fit. Quęnam vero sint hę dispositiones, vnum est ex ijs quæ quęrũtur: atq; adeò longum mihi futurũ super hoc sermonẽ existimo, si proprias studuero adhibere demonstrationes, quòd vnus integer liber erit necessarius, Sed hoc aliâs forte à nobis fiet: nũc breuibus capita expediam, ijs vtens quæ in cõmentarijs de potentijs naturalibus, & de causis accidentium demonstraui. Plusquã modo conueniat, fit aluus humidior, quãdo cibus in chylum cõuersus, in ipsa parcius distribuitur. Siccior vero rursus, omni humore in ipsa contento ad hepar relato. Causa vero ob quam parcius distribuitur, est quia plus cibi aliquã do assumimus, quàm hepar indigeat. Contingit autem quãdoq; vt citius deijciatur. Nam cum cibus modũ excedit, eius superfluum derelinquitur, vbi hepar tãtum ad se attraxerit, quanto indiguerit. Cũ vero properat ad exeundum, nõ pręuenit hepar tãtum attrahere, quãtum ipsi est necessariũ. Citius autẽ festinat ad exitum id quod excernitur, nonnunquã ob multitudinẽ bilis ad aluũ defluentis, quæ irritat ad excretionem, nonnunquã vero ipsa alui po-

tentia retentiua facta debiliori, expulsiua vero eius atq; intestinorum forti existēte. Plura igitur appetimus cū os ventriculi (in hoc enim vis appetendi præcipue consistit) frigidiorem habuerit tēperaturam. Sic vero & hepar minus attrahit propter frigiditatem. Vim autem retētiuam habet ventriculus imbecilliorem propter humiditatem, sicuti expulsiuam fortiorem propter siccitatem. Senum igitur corpus cum frigidum efficiatur, tantum augeri cōtingit in ore ventriculi frigiditatem, vt appetitus deficiat, atque ita excrementa exsiccentur inopia eorum quæ distribuūtur. Sic & quicūq; ob multitudinem vel naturam humoris biliosi aluum humectam habent, ad contrarium transmutātur, cum hic humor in senectute deficiat. Quibus vero ob virtutis retētiuę debilitatem aluus humectatur, non omnibus transmutatio aduenit, sed pro quantitate caloris adiuncti. Si enim statim ab initio frigidiorem habuerit aluus temperaturam: mox ad immodicam veniens in senectute intemperiem, secundum frigiditatem virtutem retentiuam æque habebit imbecillem, quoniam oīs immodica intemperies operationem exoluit. Quòd si exquisite calida fuerit in longo ætatis processu, fortem habebit operationem retentiuam, vt quę neutram habeat exquisite intēperiem, neque eam quæ est secundum siccitatem (siquidē erat omnino humidior natura: alioqui non habuisset debilem virtutem retentiuam) neque secūdum caliditatem. hoc enim supponebatur. Liquet igitur quòd ferè omnibus qui aluos habent natura humidiores, fit ad contraria senescentibus transmutatio. qui vero sicciores, ījs fient in senectute humidiores propter cōtrarias temperaturas. Vel enim quia minus assumitur cibi, quàm potētię hepatis congruat, vel quia parum bilis confluit ad aluum, vel propter potentię retentiuę robur excremēta exsiccantur. Ex his autem, quòd parum appetant, & citius impleantur, fit propter partium appetētium caliditatem. Quòd vero cibus assumptus exsiccetur, cōtingit vel modice se habente hepate secundum tēperaturam, vel paulo plus modico calidiore. Quòd vero pauca bilis cōfluat ad

aluum, hoc ex eo accidit, quia etiam pauca generatur ob viſceris frigiditatem. Fortis autem iuuenibus ineſt retentiua potentia, quoniam ad ſicciorem vergunt temperaturam. Non abſq; ratione igitur in omnibus quos diximus ſenibus fit ad contraria transmutatio. Nam qui non appetunt ob caliditatem, in progreſſu ætatis plus etiam appetent quàm poſſit hepar euincere. Quibus vero ob innatam ſiccitatem virtus retẽtiua fortior extiterat, ĳs ſeneſcẽtibus fiet imbecillior ob ſiccitatis exceſſum: & ea ratione excrementa humectabũtur, quoniam ciborum exitus feſtinat. Quibus vero propter bilis defectum tardante excretione, ob exitus moram plurimum humiditatis abſumitur, fieri poteſt vt eadem diſpoſitio perſeueret. Contingit etiã quòd propter immodicam hepatis frigiditatem, ad ſatis magnam perueniente alimenti diſtributione imbecillitatem, fiant excremẽta humidiora. Hæc in pręſenti dicta ſufficiant de cauſa earum quę fiunt in ætatibus permutationum, quãtum ad alui attinet humiditatem ac ſiccitatem: quæ propter breuitatem ſunt futura obſcura ĳs qui in nuper dictis commentationibus non ſunt exercitati. Sed mox aliquando per vnum volumen integrum de eiſdem clariorem doctrinam faciemus. Quãtum autem ad vſum artis attinet, hoc ſolum ſciſſe ſufficiat quod fuit ab Hippocrate dictum, etiam ſi cauſa non adĳciatur.

XXI

FAmem, thorixis, id eſt vini potio ſoluit.

VIni potionem, thorixin nominare conſueuit. In libro igitur de natura hominis, & de victus ratione, in hunc modũ ſcripſit: Liquet igitur quòd victus ſingulorum non ſunt cauſa quãdo omnes ſubinde morbo corripiãtur, iuniores ſcilicet ac ſeniores, viri ſimul ac mulieres, ſimiliter & thoriſſomeni, & aquę potatores. Cũ ergo aquę potatores a thoriſſomenis ex aduerſo diſtĩguat, hinc oſtẽditur ipſum per thoriſſomenos vinum potãtes intelligere. Quare & thorixis, vini potus ab ipſo dicitur: quem dicit famem ſoluere, non (per Iouem) quem

cunque defectum famem nominās, (ficuti nonnulli arbitrantur) sed neq3 illā quę cum appetitu fit, sed eam quam habent qui hac passione laborant, quę vehemēs, & sedari contumax ciborum appetētia dicitur: quam & quidam medicorum appetentiam caninam nominãt. Talem em̄ famem, vini potio sanat, non eam quę ex longa inedia, vel alui profluuio, aut fluxu sanguinis, aut aliqua alia facta est euacuatione. Nam qui ex tali aliqua indigent causa, nedum aliquam ex vini potu capiũt vtilitatem, etiam plurimum offenduntur, quoniam & conuulsionibus atq3 delyrĳs confestim corripiuntur, si antequam cibos assumpserint, vinum potauerint. Qui vero famem quam diximus patiuntur, ĳs vini potus, non cibi multitudo, remedium est. Equidem multos ipse sanaui qui indesinenter famescebant, vinum ipsis abundanter exhibēs ex eorum genere quæ sufficienter calefaciunt. Neque enim acerba vina talem famem sanant, siquidem neq3 calefaciunt: sed quæ colorem subrubeum habēt, vel rubeum absq3 acri sapore, maximo sunt illis remedio qui canino laborant appetitu. Oportet siquidem cum ad prandium accedũt, primum illis afferre pinguia edulia, atque (vt ita dixerim) oleagina, & quęcunque alia ex plurimo parantur oleo: sed in primis nihil austerũ aut acre offeratur: postea vnũ aliquod ex vinis quæ diximus, etiam si nondum sitierint, ad potandum dari præcipimus. Statim enim sedatur fames: & talem longo tempore victum exhibendo, cessat omnino. & hoc mihi magis videt in pręsenti aphorismo Hippocrates docere. Cum em̄ canini appetitus vel propter solam intemperaturam frigidiorem, vel propter humores acidos fieri consueuerũt quos exsorbuit os ventriculi: (hęc vero ambo sanare potest vinũ quod diximus) non sine ratione cessare facit caninos appetitus. Qui vero putant vehemētem esuritionem, quam gręci bulimon vocant, fuisse nunc famem ab Hippocrate nominatam, non satis recte mihi vidētur sermonem accipere: Primum quia ipm pro gñali atq3 vniuersali faciũt specialē, ac magis particularem: deinde etiā mētiũtur. nā passio bulimos

noiata, est casus potentię ex frigiditate exteriore, qui à fame quidē inchoauit, sed non habet eā amplius adiūctam.

XXII

QVicūq; morbi ex repletione fiūt, curat euacuatio: et quicūq; ex euacuatione, repletio, & aliorum contrarietas.

NOn si quid factū ex repletione, neque ipsa non amplius existente si quid remanserit, curat euacuatio, sed quęcūq; eoipso quo fiunt tempore, curare aggredimur euacuatione indigentia. Quòd quidē igitur multitudo morbum efficiat, antea dictū est: quòd autem euacuatio sit eius curatio, nō opus est dicere, sicuti neque de omnibus aliis causis quæ morbos committunt, quòd per contraria curentur. Neque em̄ aliud quicquam quimus excogitare pręter contrarium causis ipsis efficiētibus morbos, sicuti in morbis ipsis iam factis rursus considerabimus: quēadmodum & in casibus, quę ad eos ex necessitate consequuntur. sed nunc de iis qui adhuc fiunt, sermo à nobis habetur. Liquet igitur quòd vnà cum causis ipsos faciētibus destruuntur. Causarum vero faciētium abolitio fit ex contrariis. Si enim ex refrigeratione morbus fiat, curatio est per calefactionem. si vero ex calefactione, per refrigerationem. Sic & si propter repletionem morbus constituatur, tunc oportet multitudinem euacuare: sicuti & si propter euacuationem, reficere protinus conuenit. Atqui nonnullis videtur nūquam fieri ab euacuatione morbum. existimant autem (vt apparet) huiuscemodi homines solam febrem esse morbū. quòd si didicissent quālibet lædentem operationes dispositionem, morbum esse, & quòd a vehementibus intemperaturis operationes læduntur, haudquaquam dubitarent an fortes euacuationes morbos efficiant. Sanguis enim cum supra modum aut ex vtero muliebri, aut ex venis quę hęmorrhoides appellātur, aut ex vlcere fluxerit, tūc vel omnes, vel plurimas operationes ii qui ita affecti sunt, offensas habent. Nōnulli vero ipsorum non modo hęc patiūtur, verū etiam aqua

intercutem corripiũtur. Longę autem inediæ ĳs qui calorem habẽt ad igneam naturam propensiorem, pręter alia mala, insuper afferunt febrem. Quãtum veritas ipsa atq; vtilitas exigebat, dictum à nobis est: sed & his addamus aliquid propter delyros, quales sunt quidam medici recẽtiores, qui de nominibus altercantur, & putant se de reb9 ipsis habere sermonem. Hi igitur sunt qui aiũt causarum efficientium morbos abolitionem, non esse curationem, sed pręseruationem. Qui primum quidem docendi sunt, quòd de nomine litigant, deinde quòd neque de hocipso recte. Vbi em̃ causa non adest quæ morbum efficiat, hic sola curatio factorum relinquitur. Vbi vero ea quę inest corpori dispositio, nondum aliquid facit, veluti quæ plethora, id est plenitudo vocat̃, hoc ad pręseruatiuam artis attinet partem, si huiuscemodi causę destruantur. Cum vero iam aliquid agit, mixtum iam est huiuscemodi opus ex pręseruatione ac curatione. Nam quod facturę erant causę illę, prohibitum est fieri: & hoc ad artẽ attinet præseruatiuam. Quod vero iam factum est ex morbo, propriam exigit curationem. Quapropter cum mixta sint talia ex pręseruatione ac curatione, proprio caremus nomine: atq; idcirco aliâs alia vtimur appellatione, nonnũquam præseruari dicentes ne morbus qui iam incipit generari, ad complementum perducatur: nonnunquam vero curari: quemadmodum in ĳs quos canis rabidus momorderit. Quę enim ipsis adhibẽtur medicinę, duplicem habent appellationem. Nam & nonnunquam rabiei remedia dicũtur, ac si rabiem faciẽtis dispositiõis dicerẽtur. Nõnũquam vero nõ remedia pręsentis dispositionis appellantur, sed à rabie futura pręseruantia.

XXIII

Acuti morbi in quatuordecim diebus iudicantur.

Acuti morbi magni sunt, & ad suum vigorem celerrime properãt. Non absque ratione igitur in pauco tẽpore & magnas faciunt permutatio-

nes:quod idē est quod iudicari. Huiuscemodi enim permutationes quando vniuersim in morbo fiunt, Hippocrates crises vocat, id est iudicationes: in quibus nonnunquā subito integra sanitas restituitur, nonnunquam vero moritur æger, aut magna fit vel ad salutem, vel ad mortem permutatio, non tamen aut subito sanantur, aut moriuntur: ita vt quatuor sint in ipsis subitæ permutationes, quas ipse docuit in primo libro Epidemiarum, inquiens: Ad salutem, aut mortem, vel inclinatio ad melius, aut ad peius. Quòd vero sit necessarium ob morborum magnitudinē, ac casuum vehementiam, vel cito vires prosterni, adeò vt homo moriatur: vel si ad noxiorum humorum excretionem impetum faciant, & quos inuasit, exuperent, bonā sequi iudicationem: si vero exuperentur, malam: vnicuique fit manifestum. Propterea igitur est impossibile vt in longum tempus iudicatio differatur in morbis acutis. Terminum igitur in hisce omnibus Hippocrates posuit duarum septimanarum, tanquam nullus eorum vlterius progrediatur, verum ante quartumdecimum diem multi possint iudicari. Etenim vndecimus, nonus, septimus, & quintus, multos visi sunt iudicasse in libris Epidemiarū. Iudicat autem & sextus nōnullos, sed non bene, sicuti in libris de iudicatorijs diebus plenius ostendimus: in quibus si quis debeat exercitari, illum volumus ea consectari quę Hippocrates breui sermone perstrinxit. Quæcūque vero iudicationes sunt veluti imperfectæ, ĳs finem imponit aliquis alius ex eorum numero qui deinceps sequuntur, de quibus, qualesnam sint, in libris Prognosticis Hippocrates docuit: sed & de ipsis aliquid in sequenti docebit aphorismo. Est autem & harum imperfectarum iudicationū terminus quidam exterior, post quem non amplius fieri progressus natura potest, dies quadragesimus. Quicunque igitur morbi intra diem quartumdecimum integre iudicantur, hos solet Hippocrates acutos simpliciter nominare. Quicūque vero imperfecte iudicati, seruati sunt in processu dierum vsque ad quadragesimum, hos non solet simpliciter acutos nominare, sed appellatione compo-

sita per hæc verba simul, acuti qui in quadraginta diebus iudicantur. Verum manifestius illi declarant, qui eosdem morbos, acutos ex decidẽtia vocant. De his igitur in Prognostico scribit in hunc modum: Oportet autem existimare spirandi facilitatem magnam habere vim ad salutẽ in omnibus acutis morbis, quicũque febres habent adiũctas, & in quadraginta diebus iudicantur. Nunc vero in aphorismis de acutis simpliciter ostendens, ait eos intra quartumdecimum diem iudicari: nõ (per Iouem) hoc dicẽs (quod nonnulli existimarũt) quòd quatuordecim sint numero dies qui in his morbis faciant iudicationem. Nã secundum hanc expositionem, etiã illos qui iudicant morbos acutos, ex decidentia nominatos, dicemus esse numero quadraginta, cum idem loquendi modus in vtrisque, hic quidem cum ait morbos acutos in quatuordecim diebus iudicari, in Prognosticis autem, Quicũq; cum febribus in quadraginta diebus iudicantur. Verum hi cum nõ inueniant qui possint ostẽdere vtrosque sermones, & hũc qui in aphorismis scribitur, & alterum qui in Prognostico, sibi inuicem esse concordes: hanc absurdam excogitarunt expositionem. Neque enim quatuordecim sunt vsq; ad quadragesimum dies iudicatorij, sed cum intercidentibus quidem plures, absque illis vero pauciores: quemadmodum clare in nostra ostenditur de diebus iudicatorijs tractatione. Sed & ipsa rerum natura suffragatur ei ratiocinio quo dicitur acutos morbos habere terminum iudicationis quartumdecimum diem. Nullus enim inuentus est vnquam qui ab initio velociter moueretur, hunc transgredi terminum, qui aliquam ex dictis non accepere mutationem: sicuti quidam leues ac parui circa primos dies existentes, quarto aut quinto die continui, vehementes, & acuti fieri incipientes, ad decimumseptimum terminarunt. Alij vero sexto aut septimo die exacui incipiẽtes, ad vigesimum terminarunt: adeò quòd morbi continui acuties nunquam potest plures quàm quatuordecim obtinere dies. Ex ijs vero qui motus habent inæquales, multi extenduntur vsque ad aliquod tempus exterius

præfinitum. Dico autem inæquales habere mot⁹, eos qui aliquot diebus fuere vehementiores, postea sine aliqua significatione torpuerunt, deinde rursus adaucti continuitatem acceperunt. Si quis igitur, vt dixi, faciat in ægrotātibus obseruationem: omnes inueniet qui duas septimanas velociter mouentur, nunquam ad exteriorem progredi terminum.

XXIIII

SEptenorum quart⁹ est index. Alterius septimanæ octauus principium. Est autem et vndecimus cōtēplabilis. Ipse enim quartus est alterius septimanæ. Rursus vero et decimusseptimus cōtemplabilis: ipse siquidem quartus est a quartodecimo, septimus vero ab vndecimo.

INdices & cōtemplabiles solet Hippocrates nominare dies in quibus aliquod signum apparet futuræ iudicationis indicatiuum in altero aliquo iudicantium dierum, quos ipe in Prognosticis, vnāquanque septimanam in duas diuidēs partes, per quaternarios digessit. Primum itaque quaternariū septimi diei ab initio indicem esse ait, vndecimum autē quartidecimi, quoniam & hic secunda septimana in duas partes diuisa prouenit. Eadem ratione & decimusseptimus vigesimi est index, quoniam ex diuisione tertię septimanę in duas partes efficitur, nisi quòd hanc tertiam septimanam secundæ coniungit, quanuis primam à secunda separauerit, nam eius initium diem octauum esse dixit, non tamen tertiæ quintumdecimum, quemadmodum nōnulli post ipsum existimarunt, quoniam neque vigesimumprimum pro termino statuit, sed principium quidem tertiæ septimanæ quartumdecimum, finem autem & terminū vigesimū. Cur vero duas primas septimanas secundum disiunctionem inuicem ordinauerit, tertiam vero secundæ secundū continuitatem, in libro de diebus iudicatorijs docuimus.

Quantum vero ad præsentia, sufficiat etiam sine causa nouisse quod experientia comprobat. Et ipse vero Hippocrates plurimos ægros tali ordine dierum iudicatoriorum & in libris Epidemiarum scripsit fuisse iudicatos. Dixi autem secundum talem ordinem, ex quo primę tres septimanæ ad vigesimum, sequentes vero tres ad quadragesimum perducantur. Sic enim & sexagesimum & octuagesimum diem iudicatorios habebimus, hos pariter ipsos experientia confirmante, quemadmodum in libris de diebus iudicatorijs ostendimus: illos qui in libris Epidemiarum notantur iudicati, secũdum talem dierum ordinem describentes. Illos vero ægros longum esset hoc in loco sermone complecti. Sufficiet autẽ sola ex Prognosticis verba in hunc modum se habentia subscribere: Febres iudicantur in eisdem numero diebus, ex quibus etiã homines liberantur & pereunt. Nam mitissimæ febres, & quæ tutissimis signis incedũt, quarto die finiuntur, vel antea: pessimæ autem, & grauissima signa prę se ferẽtes, quarto die interimunt, aut prius. Primus igitur earum insultus ita terminatur. Secundus vero ad septimum ducitur. Tertius ad vndecimum. Quartus ad quartumdecimum. Quintus ad decimumseptimum. Sextus ad vigesimum. Hi igitur per quatuor ex acutis ad vigesimum ex adiectione finiũt. Hęc verba ostẽdunt manifeste quòd tertiam septimanam per continuitatem secũdę annumerat, & quòd decimamseptimam indicẽ facit vigesimæ.

XXV

AEstiuę quartanę magna ex parte breues, autumnales longæ, & maxime quæ hyemem attingunt.

NOn solum quartanæ breues æstate fiunt, sed & ægritudines alię, propterea quòd humores funduntur inutiles, & per totum corpus ferũtur atque difflantur. In quibus igitur vires validę sunt: noxijs humoribus euacuatis, morbi cessant. In quibus vero sunt imbecilles: vnà cum ipsis euacuatis & ipsæ dissoluuntur.

Quare non absque ratione nulli morbi æstate sunt longi. Hippocrates vero de solo omnium longissimo fecit mentionem, veluti exemplo de omnibus alĳs ex isto pronunscians. Sicuti vero æstate & discuti humores, & vires dissolui contingit: ita hyeme contraria eueniũt, & humores intus remanere, veluti latibulis incubantes, & vires seruari robustas. Neque igitur morbi soluuntur manentibus ĳs qui eos efficiunt humoribus, neque ægroti moriuntur viribus interim sufficientibus.

XXVI

Febrem conuulsioni superuenire melius est, quam febri conuulsionem.

Ipse Hippocrates in sequẽtibus dicet conuulsionem fieri ex repletione, & euacuatione. Cũ igitur aliquem sanum contigerit repente conuelli: huiuscemodi conuulsionem fieri ex repletione fit necessarium. Et quidem nerui replentur à frigidis & glutinosis humoribus, ex quibus etiam nutriuntur: vnde conuulsionem patiuntur. Hisce igitur febris superueniens, solita est magna ex parte calefacere, extenuare, atque dissoluere. Si vero ex febribus adurẽtibus totum corpus exsiccetur, & neruis deinde ex siccitate conuulsio accidat: hoc maximum est malum, & penè insanabile, quoniam longum tempus exigitur ad siccitatem remouendam, sed morbi acuties tempus non expectat, quin cito vires dissoluit, & subito exitium affert.

XXVII

His qui non ex ratione leuius se habẽt, non oportet fidere, neque multũ formidare mala quæ præter rationem eueniunt. Plurima enim talia stabilia non sunt, neque multum durare & permanere consueuere.

Sermo vere quidem integer de talibus omnibus in libris de Crisibus siue iudicĳs dictus est, nũc vero quantum ad propositorum expositionem

ſufficiens eſt dicere, à nobis dicetur. Cum morbus inuadit vehemens, mox ſubito quieſcit, neq; per ſudorem, nec vomitum, neq; alui excretionem, aut profluuium ſanguinis corpore euacuato, ſed neq; viſo ſigno coctionis: ſignum infidum exiſtimat talem quietem eſſe: ſicuti etiam ſiquis prȩter rationem ſpiret difficulter, vel vehementius febricitet, vel magno rigore corripiatur. Nam & hæc quoq; firmitatem non habent: tantum'q; abeſt vt malũ aliquid ſignificent, quòd nonnũquam bonum iudicium haud ita multopoſt futurum enunciant. Quomodo autem hæc oporteat cognoſcere & prȩcognoſcere, in libris de Criſibus diximus.

XXVIII

FEbricitantiũ non omnino leuiter, permanere corpus, & nihil minui, vel etiã pluſquam ratio poſtulat contabeſcere, malũ. Hoc enim morbi longitudinẽ, hoc vero imbecillitatem ſignificat.

HAec verba, Non omnino leuiter, diſtinctionis gratia appoſuit Hippocrates. Si enim ſimpliciter dixiſſet, Febricitantium permanere corpus, & nihil minui, malum: ſermo careret veritate. Contingit enim in tempeſtate frigida cuiq; ex repletione ægrotãti, non collabi corpus, neq; extenuari, cum febres paruȩ fuerint: ſed cum maiores fuerint, multam adeſſe repletionẽ ſignificatur. Contabeſcere autẽ pluſquam ratio expoſtulat, malum: etiam ſi non adĳciatur, Non omnino leuiter. Siue enim leuiter febricitauerit, ſiue non: ſignum imbecillitatis eſt ea quæ fit prȩter rationẽ extenuatio. Neq; enim putandum eſt verbo, contabeſcere, in proprio ſignificato nunc fuiſſe vſum, ſed magis abuſum. Recte autẽ dixit in ſecũda parte aphoriſmi, Magis quàm ratio expoſtulat. & melius eſt hȩc quoq; verba priori parti aphoriſmi adaptare, ita vt totus ſermo talis efficiatur: Febricitantium non omnino leuiter, permanere corpus, vel etiam contabeſce-

re magis quàm ratio expostulat, malum. vt communiter de vtroque prædicetur, Magis quàm postulat ratio. Siue enim permaneant magis quàm ratio expostulat, siue extenuentur, malum. Melius autem fuisset si hoc quod ait, Magis quàm ratio postulat: quibus finibus iudicetur, apertuisset. Sed quia doctrinę modus est aphoristicus, summā sequens breuitatem: nos exponentes verbum, secundum rationem, ad febris magnitudinem referemus, & ad tempus ęgritudinis, ętatem, & regionem, & tempus anni, & illam quæ tunc viget temporis constitutionem, & præterea sensibiles euacuationes, vigilias, curas, inedias, motus plures. Nam maiores febres magis & citius corpora extenuant ægrotātium, sicuti & diuturnitas morbi, & ex ętatibus puerilis, atque decrepita: sed alia ambę ratione. In pueris enim propter caliditatem atq; humiditatē multum defluunt atque extenuantur corpora: in decrepita vero ætate hoc idem patiuntur propter potentię imbecillitatem. Ex regionibus autem, & anni temporibus, ac constitutionibus, calidę quidem ac siccę magis euacuant, humidę vero ac frigidę magis adstringunt, ac difflare corpora atque extenuari nō sinunt. De sensibilibus autem euacuationibus quid dicere oportet? Neminem enim ignorare arbitror quòd ex profluuio sanguinis multo, atq; sudoribus plurimis, & vrina superfluente, vel vomitu, vel alui excretione, cito corpus extenuetur. Adiacet autem & dictis causis inedia: & præterea vigilia & curæ sufficienter extenuant, & plures motiones: sed hę raro febricitantibus adsunt. nam magna ex parte iacent quiescentes. Verum aliquando contingit moueri aliquos, qui in itinere cœperint febricitare, vel vrgēte necessitate, vel studio domum reuisendi. Sed ex delyrio quidam ægroti iugiter se attollentes, vel iacētes quidem, sed continuo partem aliquam corporis commouētes, aut etiam delyra loquentes, intra paucos dies extenuantur. Hæc quidem omnia ægrotos reddunt macilentos, sicuti & contraria his corpus in maiori mole cōseruant. Signum autem nullum ex his est virium imbecillium, sed causa tantūmodo ipsorum singu-

lum. Nam ſicuti ex eo corpus cum ratiõe extenuatur, ſic & vires deſtruũtur. Abſq; his autem corpus præter rationem extenuari, ſignum eſſe virium imbecillitatis Hippocrates inquit: quã & in decrepitis pro cauſa aſſignamus. celerrime autem ipſorum corpus extenuari dicebamus. Neq; mirum videri debet in ĳs qui ita ſe habent, imbecillitatem quidẽ cauſam eſſe extenuatiõis, extenuationẽ vero eſſe ſignũ imbecillitatis. Hoc enim contingit in omnibus quæ faciunt, & fiunt. Hæc quidem eſt ſententia Hippocratis, ſemper exiſtimãtis eam quæ eſt citra rationem extenuationem, ſignũ eſſe imbecillitatis. Nos vero adĳciamus eius ſermoni & aliam diſpoſitionẽ quæ cauſa eſt in febribus extenuationis. Eſt autem hæc humorum quidem tenuitas, corporis vero raritas. Cum enim hæc ambo conuenerint, celerrime corpora euacuantur per eam quæ difflatio inſenſibilis nominatur, ſicuti in diſpoſitione contraria, craſſitudine humorum, & corporis ſpiſſitudine, neq; fit humorum euacuatio, & permanere corpus, & nihil tunc deteri de ipſius mole contingit. Hanc itaq; diſpoſitionem oſtendit Hippocrates in prima parte aphoriſmi per ea verba, Longitudinem morbi ſignificat. Alteram vero cõtrariam prætermiſit: ſed nos & hanc adĳcientes, iam totum ſermonẽ integrum proferamus. Itaq; fieri poteſt breuiſſime dictum: Febricitantium non omnino leuiter, permanere corpus, & nihil imminui, vel pluſquam ratio poſtulat contabeſcere, malum. Nam permanere, ex cutis ſpiſſitudine accidit, & craſſitudine humorũ: & propterea longitudo morbi ſignificatur. Contabeſcere autem nonnunquam fit ob humorum tenuitatem, & cutis raritatem. Contingit vero & ob ſolam viriũ imbecillitatem.

XXIX

Vm morbi inchoant, ſi quid mouendum videtur, moue: cum vero conſiſtunt ac vigent, melius eſt quietem habere.

CVr Hippoctates hoc consulat, sequenti indicat aphorismo: quem si nuperdicto annexueris, totum sermonem talem efficies: Cum morbi inchoant, si quid mouendum videtur, moue: cum vero consistunt ac vigent, quietem habere melius est. Circa principia enim ac fines, omnia debiliora: morbo autẽ consistente, fortiora. Oportet autem his adiicere casus omnes. nam de his dictionem attulit vniuersalem. Dispositio siquidẽ ex qua hi generantur, quam & morbũ nominamus, non omnino dum morbus cõsistit, est fortior: verum in iis qui saluari debent, melior multo, quam in morbi principio: in quibus etiam Hippocrates consulit habere quietem, in morborum initiis, si quid videtur, mouẽtes. Nam in morbis exitialibus, non modo quando sunt suo vigori vicini, nihil mouere oportet, sed etiam prioribus temporib9: recordantibus nobis quòd deploratos non oportet curare, sed magis absistere, & morbi finem prænũciare. Circa initia vero illorum morborum in quibus speratur ægrotum conualiturum, tentandum maiora afferre remedia: de quibus Hippocrates dixit: Si quid videtur mouendũ, moue. Sunt autem hæc maxime, venę sectio, nonnunquã vero & purgatio: quorum nihil oportet morbo iam consistente adhibere. Vt enim in libro de Crisibus manifestauimus, coctiones tunc maxime fiunt. Vt igitur hæc citius eueniant, melius est circa principia euacuare, quo minorem iam factam materiam facilius possit natura concoquere. Morbo autem consistente, cum iam natura concoquit, superfluum est euacuare, tum propter alia, tum quia vis animalis magna ex parte eo tempore est fatigata, licet duę alię, vitalis scilicet ac naturalis, fortes persistant.

XXX

CIrca initia & fines, omnia imbecilliora: cum vero consistunt, fortiora.

CAsus omnes circa principia & fines ait esse imbecilliores, accessiones videlicet febrium, & vigilias, atq; dolores, & fastidium, & sitim: sicuti

ipsas dispositiones in quibus hæc fiunt, vbi morbi consistunt, necesse est esse meliores in ijs qui debent sanitati restitui.

XXXI

Ius qui ex ęgritudine bene cibatur, nihil proficere corpus, malum.

Portebat & hunc aphorismum, & illum qui sequitur, adiūctum esse illis qui supra scripti sunt, vbi dicebat: Si quis à morbo cibū assumens nō corroboratur. In illo igitur aphorismo, pro verbo, bene cibatur, inquiēs cibū assumere, de casu aliqd docuit, scilicet nō corroborari. Hic vero, cibū assumere, cōmune vtrisq; seruauit: casum autem variauit, quoddam illis scribens proportionale. Nam nihil corroborari, nihil proficere corpus, similia quodammodo sunt. Illud enim potentiæ nostrum regentis corpus, hoc vero ipsius corporis affectus est. Fit vero hoc, vt scilicet corpus non bene alatur atque proficiat, nonnunquam ex potentiæ qua ipsum nutritur imbecillitate, nonnunquam autem ex malorum humorum superabundantia.

XXXII

Mnes fere qui male se habent circa initia, bene cibati, nec quicquam proficientes: circa finem rursus cibum non appetunt. qui vero circa initia cibum valde non appetunt, postea bene appetentes: ii melius euadunt.

Ic etiā aphorismus de ijs esse dict9 videtur, qui ex morbo conualescunt. Nō proficere enim, de his dicere consueuerunt tum alij, tum Hippocrates ipse. Si quis igitur bene ab initio cibatus non nutriatur: qua causa hunc subit affectum, ex eadem fit ma-

ſe appetẽs cibum. Cauſa vero ob quam bene ab initio ci-
bati nihil proficiant, eſt totius corporis vitium cum par-
tium appetentium vigore. Verum proceſſu temporis ob
cibi multitudinem aucto in toto corpore vitio, ipſum etiã
appetendi inſtrumentum male ſe habebit: quare inappe-
tentes fient qui prius bene appetebant, quos recte bene ci
batos nominauit. Dixerat autem hoc ipſum in præceden-
tibus aphoriſmis, hoc modo: Si vero cibum non aſſumẽte
hoc fiat, ſcire oportet quòd euacuatiõe indiget. Porro eos
qui ab initio male appetunt, adeò vt parum aſſumant ci-
bi, poſtea vero ad cõtrarium tranſeunt, melius permuta-
ri inquit. Hoc vero ideo euenit, natura eo tẽpore quo pa-
rum cibi aſſumebant, ipſam quæ cauſa erat inappetentię
diſpoſitionem concoquente.

XXXIII

IN quouis morbo mente conſtare, & bene ſe habere ad illa quę offerũtur, bonum: contra vero ſe habere, malum.

NEq; cum aliquod bonum dixerit eorum quę ad corpus attinent, omnino exiſtimandum eſt ex eo hominẽ reualiturũ: neq; cum malũ dixerit, omnino moriturum. Nam fieri poteſt vt bonum ſignum à maiori malo ſuperetur: & malum à maiori bono vinca tur. Tales itaque enunciationes audiendę ſunt de eo ſolo quod dicitur. Dicitur autẽ quòd ſignum eſt bonum, quã- tum in ipſo eſt hoc aliquid: & ſignum malum, quantum in ipſo eſt hoc aliquid. De morte autem ac vita oportet omnium ſignorũ vires prius bene perpendentes, ita pro- nunciare, quẽadmodum & ipſe in Prognoſticis conſulit. ſic & nunc, Conſtare mente, & appetitũ permanere, bo- nũ eſt ſignũ in quouis morbo. Quędã enim non in omni bona ſunt, vt ipſe cõſueuit nobis ſignificare, inquiens: Spi randi autẽ facilitatẽ putare oportet valdę magnã habere vim ad ſalutẽ in omnibus morbis acutis. Quòd autẽ con ſtare mẽte, bonũ ſit ſignũ, ex iſto cognoſces, Quę ad cere

brum attinent, atq; mẽbranas, & spinalẽ medullam, nec non & septum transuersum, & omnino partes neruosas, quę presertim sunt iuxta cerebum, sana esse omnia significantur ex mentis constantia: sicuti & quę ad ventrem attinent & hepar & cor, vbi adest promptitudo ad illa quæ offeruntur. Cum vero hęc omnia robusta sunt, non parua spes de ægroti salute haberi potest.

XXXIIII

IN morbis minus periclitantur quorum naturæ, aut ætati, aut habitui, aut tempori magis cõgruit morbus, quam quibus secũdum nihil istorum congruit.

CVm natura multis dicatur modis, audiendum apud ip̃m iuxta illud significatum quo in multis alĳs locis vsus est, & in toto libro de natura hominis, in quo eam quę fit ex primis elemẽtis temperaturam, naturam nominat: ac si ita diceret: In morbis minus periclitantur quorum primæ corporis temperaturę, vel ei quę vel ratione ętatis, aut habit9, aut tẽporis supuenit, magis congruit morbus, quàm quib9 secũdum nihil istorum congruit. Calidæ em̃ naturæ, & ætati, & habitui, & tempori, & anni constitutioni, ac regioni, morbi calidiores sunt congruentes, frigidioribus vero frigidiores: eadem ratione & siccioribus sicciores, & humidioribus humidiores. Cõtrarium autem à Diocle dictum est, & in libro de septimanis, cui9 authores opinantur incitari quidẽ à similib9 morbos, solui vero à cõtrarĳs: quoniã & ab ip̃o Hippocrate scriptum est contrarĳs morbis cõtraria esse remedia. Putant igitur febrem ardentem factam hyberno tẽpore, facilius posse sanari ea quæ fit in æstate: nõ aduertentes quòd vehemẽs dispositio causa est vt febris ardens hyeme fiat. neq; enim ab initio facta fuisset, nisi causa potentior temporis contrarietatem superasset. Cum igitur anni tempus cohibere non possit causæ magnitudinem, cum tamen habeat sanitatem sibi suffragãtem: multo mi-

nus morbo iam facto superauerit, non assistente sanitatis robore. Sed & hoc est ipsa experiētia compertum. Nam duarum febrium ardētium magnitudine parium, illa quę aduenit hyeme, est perniciosissima: sicuti quando in calidiori temporis cōstitutione ortum habuerit, subita autem ad frigus mutatio facta fuerit, non parum iuuatur hæc febris ardēs ab ambiētis aeris frigiditate: cum hęc ipsi vtraque bona insint, prima quidē temporis constitutio, in qua morb9 factus est, tanquam signum: altera vero in qua solutus est, tanquam causa. Hęc igitur omnia magis attestātur, & non aduersantur sentētię aphorismi: sicuti neque illud, quòd raucedines & grauedines in valde senibus non concoquuntur. Atqui hę passiones senili ętati maxime cōgruunt. Primum etenim non idem est quòd aliquid non concoquatur, & quòd sit periculosum: deinde quòd non simpliciter senes nominauit, sed cum adiectione, valde. Omnia enim in his sunt periculosa, ob virium imbecillitatem. Sed neq; illud quod scribitur in primo Epidemiarū, Et maxime moriebatur quib9 natura vergebat ad phthisim: ꝭs quę dicta sunt, aduersatur. Neq; enim eam quę fit ex elementis, nunc dixit temperaturam, sed corporis formam: est enim vbi & hanc naturam nominant. Et sicuti verum est calidam temperaturam minus in morbis calidis periclitari: ita qui angustum pectus habent, non solum magis incidere in phthisim, sed etiā vbi incidere, periclitari. Nonnulli quidem qui aphorismos exposuerūt, talibus decepti suasionibus, illum congruere naturę ægrotātis morbum dixerunt, qui sit tēperatura contrarius, quasi aptior esse diceretur: multum (vt ostendimus) & à veritate ipsa, & ab Hippocratis sententia deerrantes.

XXXV.

N quouis morbo partes ad vmbilicū & imum ventrem attinentes, crassitudinem habere melius est: multum vero extenuari ac contabescere, prauū. Sed & hoc

quoq; ad inferiores purgationes, periculoſum.

PArtes omnes quæ ad epigaſtrium, id eſt locum ſupra ventrem attinent, omni vacare diſpoſitione quæ ſit præter naturam, oportere, eſt manifeſtum. Et hoc in Prognoſtico dictum fuit, vbi his vtitur verbis: Ilia optimum eſt abſque dolore eſſe, & mollia, & æqualia. Sed & ex his ipſis quædam ſunt tenuiora: quædam craſſiora: de quibus nunc ſermonem habet: quæcũque quidem craſſiora ſunt, hæc meliora eſſe inquiens: quæcunque vero tenuia, mala, & tanquam ſigna videlicet, & tanquam cauſas. Signa enim ſunt partium quæ contabuerunt, imbecillitatis. Cauſæ vero, quòd coctio bona non fiat in ventre ciborum, neque ſanguificatio in hepate. Etenim membrum vtrunque à craſſitudine dictorum corporum concalefactum iuuatur. Tantum igitur vbi contabuere, offendũtur eorum operationes, quantum integris ipſis iuuabantur. Quòd autem earum quas diximus partium tenuitas ad inferiores purgationes ſit periculoſa, manifeſtum. Oportet enim omnia quæ ſunt infra thoracem, eſſe robuſta, vt bene purgationibus ſeruiant: alioqui magna incommoda patiuntur. Cur autem de ſolis inferioribus purgationibus fecerit mẽtionem, dignum eſt quærere. Superiores enim, hoc eſt per vomitum, ijs qui ita affecti ſunt, periculoſæ. An has quidem tanquam manifeſtas prætermiſit, illarum vero commeminit, vt de quibus magis poſſet dubitari? Imum autem vẽtrem proprie nominat & appellat partem ventris imam, quæ vmbilicum ac pudẽda inter iacet: ita vt in hęc tria totum epigaſtrium, id eſt locus ſupra ventrem, diuidatur, in hypocondrium, id eſt ilia, & vmbilicum attinentia, & ventrem imum.

XXXVI

Vi ſalubritatem corporis habent, per medicamenta euacuati cito exoluũtur, et qui prauo vtuntur cibo.

QVi salubritatem corporis habent, non absq; ratione in euacuationibus cito exoluuntur. Contabescunt enim, non purgantur. Qui vero vitioso vtuntur alimento, ob malorum humorum superabundātiam facile exoluūtur in purgationibus. Siue autem illud quod exterius assumitur, siue quod in corpore cōtinetur, vitiosum alimentum nominet: vterq; sermo veritatem habet, quoniam cibi vitiosi soleāt sanguinem gignere vitiosum. Sic ergo vitiosi dicuntur per relationem ad sanguinem qui debet ex eis generari.

XXXVII

QVi bene se habent corpore, difficulter ferunt medicationes.

NOn cuiuscunque medicamenti assumptionem solet Hippocrates medicationē nominare, sed tali vocabulo in sola vtitur purgatione. Verū is qui prius scribitur aphorismus, casum vnum qui in ea fit, manifestat. Cito enim inquit exolui in purgationibus quī corporis habēt salubritatem. In hoc autem generaliori vocabulo de eisdem ostendit, inquiens hos difficulter ferre medicationem. Nam & vertigines & tormina patiūtur, & difficulter his purgatio procedit, & præterea celeriter exoluūtur. Fiunt autem hęc omnia purgante medicamēto proprium quidem attrahere humorem appetente, vel flauam bilē videlicet, aut atram, aut pituitam, aut aquosam superfluitatem: quia vero isti non adsunt, sanguinem colliquat ac carnes, vt ex ipsis ꝓpriū attrahat humorem.

XXXVIII

PArum deterior potus aut cibus, suauior autem, melioribus quidem, sed minus suauibus, est pręferendus.

NOn ob id solum hoc est faciendum, vt ęgro gratificemur, sed etiam quia vtilius ipsi existit. Nam quęcunque cum voluptate assumuntur,

ista ventriculus amplexatur, & magis concoquit: sicuti illa quę displicēt, refugit. Vnde & nauseę, & flatus, & fluctuationes subsequũtur. Quod igitur in pluribus cibis bonos succos habentibus fit: quando cum voluptate assumitur cibus qui paulo deterior, non modo non manet deterior, sed quandoque redditur melior.

XXXIX

Seniores iuuenibus plurimum ægrotant minus. Qui vero morbi ipsis accidunt longi, maxima ex parte comitantur ad mortem.

Non omnes seniores minus ęgrotāt quàm iuuenes. neq; enim omnes maiorem habēt circa victum continentiam. qui vero non habēt, magis ægrotāt, vt qui iuuenibus sunt debiliores. Quòd vero plures ex morbis diuturnis ipsos ad mortem comitantur, clarum est. siquidem & vis est imbecillis, quę neque morbos facile coquere possit: & oēs morbi diuturni, frigidi sunt: vnde & magis senibus quàm iuuenibus accidũt. Omnes siquidem similioribus morbis facilius corripiuntur.

XL

Raucedines & grauedines i valde senibus coctionem non admittunt.

Si simul iunxerimus ambos aphorismos, vtriusque sermo talis erit: Senes iuuenib9 plurimum ægrotant minus. Quicunque vero morbi ipsis accidũt longi, maxima ex parte comitantur ad mortem. Raucedines igitur atque grauedines in valde senibus coctionem non admittunt. ita vt hic aphorismus sit veluti exemplum quoddam antecedentis. Neque enim hi soli morbi senes comitantur ad mortem, sed nephritis, id est passio renum, podagra, morbus articularis, coxendicum dolores, & quæ laxiori intestino ac spleni frigidæ insunt dispositiones, & præterea crebri anhelitus (quos græci

ἄσθματα nominãt) tusses, gibbi, recuruationes, obliqua-tiones, & quęcunque alia morborũ genera ex frigidis hu-moribus ortum habent: quæ in quibusdam iuuenibus, ne-dum in senibus, difficulter coquuntur.

XLI

Vi frequenter ac fortiter absque causa manifesta exoluuntur, derepente mo-riuntur.

On omnes qui exoluuntur, derepente moriun-tur, sed si tres distinctiones adieceris, vnam qui-dem primam, vt sępius hoc patiantur, secũdam vt fortiter, tertiam vt sine causa manifesta. Nam mulier quædam longum in balneo tempus commorata, frequẽ-ter exoluebatur ob temporis diuturnitatem, & quoniam balneo magna ex parte ligna succendebantur vitiata: ve-rum nõ erat hoc morbi signum, cum causam haberet ma-nifestam. Altera vero quam vteri affectus infestabãt, hoc idem patiebatur. Quidam vero alter post longum ieiu-nium in balneo exoluebatur. Alteri autem, si per ho-ram lauabatur, idem accidebat, nisi prius aliquid panis as-sumpsisset. Quibus omnibus aut debile erat, aut sensum plurimum habebat ventriculi os. Quicũque vero ex nul-la tali causa sępius ac fortiter exoluuntur, ŋ ob virtutis vi-talis imbecillitatem hoc patiuntur: sicuti & ille cui dum exolueretur, cor fortiter palpitabat, derepẽte mortuus est, non aliter quàm illi qui acutissimis cordis affectib9, quos syncopas vocant, arrepti, subito intereunt.

XLII

Oluere morbum quem apoplexiam vocant, fortem, impossibile; debilem vero, non facile.

N apoplexĳs totum corpus sensu priuatur ac motu, solus restat anhelitus: qui si & ipse prohi-beatur, maxima est & acutissima hæc apople-

xia. Quicũque vero respirant quidem, sed magna cum vi: fortis adest istis apoplexia. Fortis aut adest & illis, sed minus, qui neque intentum, neque violentum, inæqualẽ tamen atque exordinatum ac pręterea intermittẽtem habent anhelitum: sicuti in quibus aliquem seruat ordinem, debilior existit; & si omnia fiant que sunt necessaria, cito curatur. Omnes autem apoplexię fiunt vi animali nõ potente defluere ad partes infra caput existẽtes, aut propter aliquam dispositionem similem inflammationi quæ in ipso cerebro sit constituta, aut ventriculis ipsis oppletis humore pituitoso. Verum causæ magnitudinem etiam passionis magnitudo consequitur. Magna autem ex parte curationem nõ admittit, propter respirationis lœsionem. Et mirari licet quomodo omnibus alijs musculis motu carẽtibus in apoplexijs, illi qui thoracem attollunt, quanuis difficulter, moueantur tamen plerunque. Videtur autem hoc fieri propter respirationis necessitatem, quę neruorũ vim excitat ad operationẽ. Et ob hancipsam causam magna ex parte musculi omnes in apoplexijs operantur thoracẽ mouentes, etsi raro prius omnes operabantur: quẽadmodum & in vehementibus exercitijs anhelitus plurimus est necessarius. Verum in apoplexijs nõ ob id quòd sit adaucta necessitas respiratiõis, sed quia vis est imbecillis, ideo omnes musculi thoracis simul cogũtur operari: quemadmodum & in alijs qui cum febre vires habent imbecilles, ob hancipsam causam omnes mouere coguntur seipsos, in summam effatu dignam ex omnibus operationem colligentes.

XLIII

Strangulati ac dissoluti, nondum mortui, non referuntur, quibus spuma circa os fuerit.

Omnis spumæ generatio ex duarum substantiarum mixtione cõficitur, altera spirituosa, altera humida. Fit autem earum mixtio ambabus in in multa perfractis, & multis mutuo cõplexu paruis am-

pullis ab ipsis effectis. Cum vero tenacem habuerit is qui perstringitur humor consistentiam:(quo spiritum circumplectente, ampullas contingit generari) non facile dissolubilis, sed stabilis spuma perficitur: qualis maxime currentibus equis, vel ira percitis apris, circa os aggregatur. Ambarum vero substantiarũ confractum ac mixtionem facit nonnunquam motus violentus vel vtriusque, vel alterius tantum: nonnunquam vero & fortis calor: nisi & hunc dixerit quispiam spumam per motum operari. Verum homini ea quæ manifesta videntur consectanti, tutius est duplicem dicere spumæ generationem: ventis quidem vehementioribus mare occupantibus, propter ictum fortiorem: in lebetibus autem, caloris ratione. Sic itaque & in corporibus animalium, cum adsunt ex morbo comitiali conuulsiones, vehementia motuum solet spumam generare, in apris vero calor, in cursibus autem equorum vtraque causa vigorem habet. Nam cum continue per respirationes aer intro atque extra feratur: & saliua in ipsis extenuatur, & aliquid etiã ex pulmone instar vaporis effertur, quod saliuæ miscetur ac circumplicatur: vnde factam spumæ substantiam augeri contingit. Qui vero opinantur hãc spumam ex vẽtre prodire, deerrant. Neque enim fieri potest vt subito tota inde proueniat, cum neque eo tempore animal euomat, neque nauseam vllam patiatur: citra quos casus quicquam efferri ex ventre est impossibile: & multo magis fieri non potest vt plurimus aliquis vapor efferatur, eodẽ modo quo in exspirationib9: cũ nulla talis ex ventre substantia efferatur, qualis è pulmone exspiratur. Et sanè sanguis qui quidem è pulmone educitur spumosus, est similis visceri: qui vero ex ventre, neque huic proximus est. Sed quæ vnà cum sanguine è pulmone educitur spuma, subito simul, & cum tussi educitur. Qui vero ex tali humore paulatim vapor exspiratur, nõ excitat tussim. Vbi autem laqueus collo circundatur, necesse est quidem cordi atque pulmoni vt fuliginosam exspiret superfluitatem. Hoc enim à nobis ostensum est in libro de respiratione. Prohibente autem laqueo, totam vio-

lenter impellit, quo fit vt pars propriæ humiditatis vnà expellatur, eo modo quo fit in sanguinis eductionibus. Signum itaque est exitiale, quoniam pulmonis violentiam significat, quam strangulato patitur animali. Precipue vero hoc fieri rationabile existit propter eam quæ ex corde ad ipsum impellitur caliditatem: vnde & caloris efferuescentia, & motu spiritus violẽto, & vehementi pulmonis conatu ad educẽdum, spuma enata, signum est mortale. Nonnulli tamen raro strangulatorum relati sunt quibus spuma circa os apparuerat: & forte Hippocrates nõ tanquam semper intereant, sed contra rarissime eueniat, ita pronunciauit, quemadmodum & paulo antea ostẽderat per alterum aphorismum, ita inquiens: Quibus iuuenibus aluus humida, ijs senescentibus exsiccatur. Nam hoc in loco, magna ex parte, dicere pretermisit, qđ tamẽ verbum in sequentibus adiecit, vbi inquit: Quicunque aluũ humidam habent, iuuenes quidem melius commutant ijs qui siccas habent: ad senectam vero deterius commutant. nam magna ex parte senescentibus exsiccantur.

XLIIII

Qui natura admodũ crassi sunt, citius intereunt, quam qui graciles.

Eos qui ex prima etate crassi sunt, & graciles inuicem comparans, de crassis pronunciat quòd cito ad mortem perueniunt, magis quàm graciles. Optimum enim, bene carnosum esse natũ, hoc est cõmoderatum, vt neque crassitudo adsit, neque gracilitas. Tales enim possunt ad longam senectam perduci. Si vero à modo recedatur, melius est vt ad gracilitatem. Nam malus est ad crassitudinẽ excessus. Anguste enim sunt horum arteriæ ac venæ, atq; ob id paucum omnino sanguinem habent, spiritũ'ue: adeò vt cum etate processerint, cito ipsis vel paruam ob causam calor natiuus destruatur. Graciles autem hac quidem ratione nõ periclitantur: quia vero partes principales ita affecte sunt vt nullum habeãt munimen, à causis exterioribus prõpte offenduntur. Qui

vero natura quidem mediocres erant, verum victu delicatiore vtentes postmodum crassi facti sunt, ĩis licet caro atque pinguedo adnatæ sint, venę tamen atque arterię latæ consistunt, atque idcirco in eis calor natiuus minus obnoxius est extinctioni.

XLV

QVicunque iuuenes morbo comitiali laborant, mutatione maxime ætatis, & temporum, & locorum, & victuũ quoque, liberantur.

MOrbus comitialis proximus quodammodo est morbo quem apoplexiam appellãt, cum idem locus in vtroque patiatur, & idẽ humor in causa sit. Verum apoplexia ob omnimodam carentiam illius potentię quę ad neruos defluit, morbus autem comitialis propter motum vitiosum generatur. Frigidus autem & crassus est humor ambobus: atque idcirco adolescentium ętas calidam & siccam habens temperaturam, maximũ affert auxilium ĩis qui morbo comitiali laborant: sic & locorum proportionales mutationes, (dico autem proportionales, quando ad calidiorem ac sicciorẽ commutãtur) eodẽ modo & victuum. Neque enim & horum mutatio quælibet morbũ soluit comitialẽ, sed quæ calidiorẽ & sicciorẽ corporis habitũ efficiũt. Cõtingit aũt & audire simpliciter victùs mutationẽ morbo comitiali prodesse, quoniam magna ex parte victus deprauatus passionẽ generat: vnde & mutatio multo ad melius perducit.

XLVI

DVobus doloribus simul eundem locum infestantibus, vehementior alterum obscurat.

SI quis eundem exquisite audiat locum, nunquã duo possunt in eodẽ fieri dolores. si quis vero late, possibile est. Dico autem late, circa mẽbrũ,

manus veluti, vel circa brachiũ, vel cubitum, aut femur, aut tibiam. Verum hi duo dolores simul augent loci afflictionem, cum neuter lateat ægrotãtem. Si vero sint in locis diuersis, alter quidem (si ita contigerit) in cubito, alter vero in tibia : tunc alterum ab altero obscurari contingit, cum vis sensibilis tota ad vehementiorẽ ducatur ac distrahatur. Nam & hoc nobis in mœroribus solet accidere, qui sunt & ipsi veluti dolores quidam solius animi sine corpore. Nam & horum qui sunt vehementiores, occultant minores, si quidem nõ eadem ex re ortum habeant: alioqui & illi seipsos coaugent.

XLVII

DVm pus conficitur, dolores ac febres accidunt magis quam iam confecto.

PVs ex sanguine ortum habet, qui semimalam (vt quispiam dixerit) habet transmutationem. Nam mala simpliciter, cum putrefactione fit olida: sicuti quæ simpliciter optima, est ipsa nutritio partium animalis. at quæ pus generat, medium inter has obtinet locum, neq; à solo calore extra naturam, neq; à solo secũdum naturam facta. Mixtus enim quodammodo ex vtrisq; est calor inflammationis. Fit autem dolor extenta simul ac calefacta prẹter naturam inflammata particula: febres vero sequuntur principio concalefacto: & hẹc ambo contingunt ex quadam veluti ebullitione atq; exustione sanguinis: qui vbi ex toto exustus fuerit, residuum eius fit pus, quẽadmodum ex lignorum exustione cinis: atq; ideo tempore illo dolores sedantur ac febres, præsertim cum pus fuerit excretũ, vtpote iam consumpta materia, extincta autem ignea caliditate.

XLVIII

IN omni corporis motu, vbi laborare cœperit, quies statim lassitudinem aufert.

VErbum, laborare, significat & dolere, significat autem & fatigari: & in vtroq; significato sermo verus est. Siue enim membra iam doleant ex multitudine motionum, siue sint fatigata, vt vix iam agere aliquid possint, quies statim lassitudinem aufert.

XLIX

QVi consueti solitos labores ferre, etsi fuerint imbecilles & senes, non consuetis fortibus atque iuuenibus facilius ferunt.

ALius alij labor cõsuetus est, huic cursus vel alius aliquis motus per crura factus, huic vero manus certa mouere lege, siue quouis alio modo operari manibus, alijs fodere terrã, vel remigare, vel arare, vel simpliciter quoduis aliud agere. Differunt autem omnes isti labores, quia vel plures, vel pauciores partes operãtur, & quia vel magis, vel minus laboratur: hoc tamẽ omnibus cõmune existit, quòd partes exercitatę fiunt robustiores, atq; idcirco labores cõsuetos facilius ferunt.

L

QVæ ex longo tempore consueta sunt, etsi deteriora sunt, insuetis minus molestare solent. Oportet igitur ad insueta permutari.

NOn de solis exercitationibus hic sermo est, sicuti prior, verum de omnibus simpliciter consuetis hic aphorismus enunciat, cibis, potibus, balneis, illotionibus, vigilijs, somno, calefactione, frigefactione, curis. Horum etenim singula minus nocent cum fuerint consueta, ijs quæ natura quidem minus noxia sunt, sed nunquam in consuetudinem peruenerunt. Quòd igitur ita se habeat in exercitationibus: ad partium quæ operantur, robur refertur, vt antea diximus: in reliquis vero quomodo fiat, iam dicemus. Cibi ac potus naturam ad-

uentitiam efficiunt, maxime quidẽ in vẽtriculo, cum hoc vero & in aliĳs partibus. Nam etsi maxime obtineantur & transmutentur à corpore, ipsum tamen quodãmodo pro sui natura disponunt, ita quòd processu tẽporis multa fit permutatio, ac similitudo nutritorum ad nutrientia. Hoc enim ostensum est à nobis in libro de consuetudinibus: ostensum est etiam quòd vnumquodq; facilius à similibus alteratur. Ob hanc igitur causam quanto similius factum fuit id quod transmutat, ei quod transmutatur, citius alterat ipsum. Et quidẽ ab aliĳs omnibus quibus corpus adhęret, quodãmodo afficitur, veluti in aere frigido, ac calido, densatum quidem à frigido, laxatum vero à calido: atq; ideo cõsueta facilius perfert, ab insuetis vero molestatur. Si enim laxato corpori ob caloris adhęsum, repẽte frigus superuenerit: & in imas eius statim partes subintrat, & maxime offendit. Causa itaq; de omnibus cõsuetis dicta est in libro de consuetudinibus. Quod vero experientia notum est, id iam noscimus: quod solum ab Hippocrate scriptum est, qui causam adscribendam non censuit. Nos vero ad eiusdem inuentionem aliquas dabimus occasiones. Hæc igitur dicta sufficiant quãtum ad primã aphorismi attinet partem. Quod vero in fine scribitur, in quo consulit transmutari quodãmodo ad non consueta, salubris gratia securitatis dictum est. Est enim vnica tantum consuetudo, periculosa: cum omnes homines inopinatis rerũ sortibus subĳciantur. Ne igitur incidamus aliquando repente in nobis insueta, satius esse inquit omnia tentare. Fit autẽ hoc non inhęrentibus nobis semp ĳs quibus assueuimus, sed & nonnunquã cõtraria tentantibus.

LI

PLurimum, atq; repente euacuare, vel replere, vel calefacere, vel refrigerare, siue quouis alio modo corpus mouere, periculosum: quoniam omne nimis est naturæ inimicum: sed quod paulatim fit, tu-

tum est, tum alias, tum cum ab altero ad alterum transitus sit.

CAusam ob quam plurimũ aut repente euacuare, vel replere, vel calefacere, vel refrigerare, siue quouis alio modo corpus mouere, periculosum sit, ipse ostendit, inquiẽs omne nimiũ esse naturę inimicum: Est enim natura in elementorum consistens commoderatione: quare non absq; ratione nimium omne, vt quod destruat cõmoderationem, vnà substãtiam animalis dissoluit: quod vero paulatim, vt inquit, implere scilicet vel euacuare, & quęcũq; alia subinde dixit, tutum est taliter factum, sed maxime cũ ab altero cui assueuimus, transimus ad alterũ. Nam in antecedente aphorismo consuluit & ad insueta permutari. In hisce igitur permutationibus, quod plurimum existit atq; repente, periculosum est satis: quod vero paulatim fit, tutum.

LII

OMnia secundum rationem facienti, si non succedat secundum rationem: nõ est transeundum ad aliud, stante eo qđ a principio visum est.

NOn paruę est opus scientiæ, non permutari ab ĩjs quæ recte visa sunt, etsi nondum manifesta appareat vtilitas ex his sequi ad ea quę ita facta sunt. Quemadmodum enim in gutta subiectam petram percutiente, vix longo tempore sensibilis passio in lapide manifestatur: sic accidit etiam in crudis, & quæ difficulter cõcoqui possunt dispositionibus: in quibus cum recta ratio inuenerit id quod conducit, nõ discedit ab illo quod primũ faciendum existimauit, etiam si nihil ex facto manifestum sit subsequutum.

LIII

QVicunque aluos humidas habent, si quidem iuuenes fuerint, melius com

mutant iis qui ſiccas habent. Ad ſenectam vero deterius commutant: nam ſeneſcētibus magna ex parte exſiccantur.

MAnifeſtus eſt hic aphoriſmus: & quicquid de eo dicere conuenit, prius eſt dictum in eo aphoriſmo cuius principium, Quibus iuuenibus ventres humidi ſunt, ĳs ſeneſcentibus exſiccantur.

LIIII

MAgnitudo corporis, iuuentæ quidem neque indecens, neque illiberalis: ſenectę vero inutilis, & deterior paruitate.

MAgnitudo corporis proprie quidē nominatur quę longitudine, latitudine, profunditate moderantiam exuperat. Iam vero & quod longitudine ſola amplius auctū eſt corpus, ſolemus magnum nominare: atqui huic proprium nomen eſt longum. Nam & aliquando quod ſecūdum latitudinem ac profunditatem vltra modum corpus eſt auctum, dicūt eſſe magnū, quāuis & hoc craſſum proprio vocabulo nominetur. Si igitur magnitudinē corporis in proprio ſignificato Hippocrates dixit, nihilo deterior eſt in ſenectute, quàm paruitas. Si vero vel longitudinem corporis, vel craſſitudinem intellexit: hę deteriores atque inutiliores ſeneſcētibus ſunt: verum neque craſſitudo eſt iuuentæ decens, neque liberalis. In ſola ergo longitudine quòd ſit iuuentæ liberalis, ſenectę vero inutilis, vere diceretur. Ex hac enim ſeneſcentes gibbi fiunt, & vix poſſunt onus perferre: quod Hippocrates inutile dixit.

APHORISMORVM GALENI IN Hippocratis Aphorismos Liber tertius, interprete Nicolao Leoniceno.

IN tertio hoc in Aphorismos Hippocratis cōmentario, eorum quæ de temporibus atque ætatibus ab Hippocrate scripta sunt, expositionem faciemus: maxime quidem quicquid est in ipsis obscurum, declarantes: (hoc enim est propriū expositiōis opus) verūtamen singulis etiam quę recte dicta sunt, demonstrationem apponentes, quoniam & hoc fieri in cōmentarijs consueuit. Miror autem hoc loco & Lyci inęqualitatē, scribentis quidem (vt ipse ait) expositiones Cointi pręceptoris, nulli autem eorum quæ de temporibus & ætatibus dicta sunt, probationem demōstratiuam apponentis, sed ad experientiam & obseruationem omnia referētis, cum tamen ipse in aliorum aphorismorum expositionibus rationalem adhibeat considerationem de ea quæ in ipsis continetur veritate, non sola contentus experientia. Quòd vero sola experientia non sufficiat ad talem contemplationem aggregandam, ipse Hippocrates ostendit. Hoc & in processu sermonis ostendetur.

I

MVTATIONES temporum potissimum pariunt morbos, & in quibusdam temporibus magnæ mutationes, aut frigoris, aut caloris, & alia pro ratione, eodem modo.

Vtationes temporum nonnulli existimant dici quibus inuicem commutantur, quasi successiones diceret. Nam hyeme in ver cõmutata, fit dictorum morborum generatio, de quibus ipse deinceps loquetur. Vere enim furores, atrę biles, & morbi comitiales. Vere rursus in æstatem desinẽte, quod est initium æstatis, febres cõtinuæ (inquit) & tertianę, & ardentes, & quæ subinde connumerauit. Et de autumno atque hyeme similiter scripsit, vt inquiunt illi qui pro eodem accipiunt mutationes & successiones. Verum id verbũ, potissimum, quod sermoni adiectum est aphorismi, hãc expositionem nõ admittit. Nam nonnunquam tempora inuicem commutantur, & sicuti quidam morbi ex ea commutatione generantur, eodem modo etiã soluũtur. & hoc ipse Hippocrates dixit. Quare nihilo magis successiones temporum pariunt morbos, quàm soluunt. Quomodo igitur non sat fuit ipsi dicere: Mutationes tẽporum pariũt morbos, sed et, potissimum, addidit? Melius itaque fuerit ob hãc adiectionem permutationes temporum intelligere eas quæ fiunt secũdum illorum temperaturas, alterationes. Hæ siquidem sunt quæ potissimum generant morbos, quando multæ, alia post aliam, fiunt alterationes: quemadmodum in Epidemijs scripsit, & nunc etiam paulopost dicet. Si vero vnius temporis solius alteratio efficit morbos aliquos, non tamẽ potissimum. Quãdo igitur fiũt morbi potissimum ex vni9 temporis alteratione? Quãdo contigerit magnam esse alterationem. & ob hanc causam ipse inquit: Et in quibusdam temporibus magnæ mutationes, vel caloris, vel alicuius alterius rei, veluti humiditatis, siccitatis, aut ventorum, aut horum defectus. Hæc igitur expositio recta est in ista scriptura. Inuenitur tamen & alia scriptura, quę ita se habet: Mutationes temporum pariunt morbos, & maximos: potissimum autem & in quibusdam temporibus magnæ mutationes. Quæ scriptura nullam habet obscuritatem ijs præsertim qui ea audierunt quæ à me statim antea dicta fuerunt. Sunt vero & aliæ scripturæ idem di-

centes, quas intelliges, atque probabis, si illa quæ diximus, animaduerteris.

II

NAturarum, hæ quidem ad æstatem, hę vero ad hyemem, bene, male've se habent.

NAturas hoc in loco dixit Hippocrates secundū principalissimum & proprium significatum quod secundum ipsam maxime substātiam naturæ est. Dicebamus autem in præcedentibus ipsam esse temperaturam quatuor elementorum, humidi, sicci, calidi, & frigidi. Et quidem ostensum à nobis est in libris de temperaturis: Vna quidem temperatura, bene temperata atque optima: male autem temperatæ & vitiosæ, numero octo: quatuor quidem secundum qualitatem excedentem, quatuor vero aliæ secundum duas: secundum vnam quidem calida & frigida, sicca & humida: secundum duas vero calida & sicca, humida & calida, & frigida & humida, & frigida & sicca. Ad æstatem quidem frigidæ & humidæ naturæ optime afficiuntur: ad hyemem vero calidæ & siccę: sicuti & male afficiuntur calidæ & siccę ad æstatem, frigidæ & humidæ ad hyemem. Perfectissimæ quidem igitur naturæ huiuscemodi, ad dicta tempora optime ac pessime afficiuntur: mediocriter autem quæ quouis modo ex temporibus vel iuuantur vel offenduntur, sicuti humida & calida æstate & hyeme: quoniam æstate quidem quatenus humida est, melius afficitur: hyeme vero contra, quatenus calida.

III

MOrbi quoque alii ad alia bene vel male se habent, & quædam ætates ad tēpora, & loca, & victus genera.

EXordinato quodam interpretandi genere mihi videtur vsus Hippocrates in hoc aphorismo. Nam melius vtique ita dixisset: Morbi & æta-

tes, alij ad alia tempora, & loca, & victus genera bene male've se habent. Morbi igitur bene se habent ad tempora quidem vt ad generationem, similes: vt ad solutionem vero, contrarij. Nos enim de hocipso determinauimus in expositione illius aphorismi cuius initium est, In morbis minus periclitantur. Aetates autem, queadmodum & naturæ, frigidæ quidem ad calida, calidæ vero ad frigida. Senum quidem ad æstatem, iuuenum vero ad hyemem. Eadem ratione & ad loca non morbi tantum, sed etiam ætates afficiuntur. Nam morbi calidi, in locis calidiorib9 magis generantur, & minus sunt periculosi: & magis sanæ sunt in frigidis regionibus ætates calidiores, & in alijs proportionaliter. Sic vero & ad victus genera, alij ad alia bene male've se habent morbi, & ętates. Nam calidiores ad frigidiores, frigidiores vero ad calidiores, & sicciores quidem ad humidiores, humidiores vero ad sicciores bene se habent. Et vt simpliciter dixerim, contrarij quidem ad contraria bene, similes autem ad similia male, præterquam si ętas temperata, & victui & regioni & loco temperato comparetur. hoc enim solo modo similes à similibus bene afficientur. Quæ vero plus à temperie recesserunt ætates, ijs secũdum temperaturã contraria loca & tẽpora & victus genera conferũt magis. Cum vero omnes morbi à temperie & modo recedant: generatio quidem à similib9 locis atq; tẽporibus, solutio vero à contrarijs fit.

IIII

IN temporibus, quãdo eadem die modo calor, modo frigus fit, autumnales morbos expectare oportet.

CVm ratione fit hoc. Neq; enim appellationes temporum, causę morborum sunt, sed temperaturæ. Cum igitur ipsę conuariant, necesse est & morbos conuariari.

V

HAustri auditum hebetantes; caligi-

nosi, caput grauantes, pigri, dissoluentes. Quãdo huiuscemodi tempestas præualuerit, talia in morbis patiuntur. At si aquilonia fuerit, tusses, fauces, alui duræ, difficultates vrinæ, horrores, costarum dolores, & pectoris. Quando hæc tempestas preualuerit, talia in morbis expectare oportet.

ID quidem quod fit, declarauit, inquiens: Haustri auditum hebetantes, caliginosi, caput grauantes, pigri, dissoluentes. Causam autẽ adscribẽs ob quam, Vbi hæc tẽpestas præualuerit, talia in morbis patiuntur. Semper siquidem oportet medicum distinguere & separare id quod ex causa extrinseca fit, & non morborum ratione: vt precognitiones faciat diligẽtiores. Causam vero ob quam haustri reddant auditum grauiorem, & visum caliginosum, non est difficile ex eius temperatura cognoscere, quæ calida & humida natura est. Omnia etenim talia sunt apta replere caput. Ob hoc igitur & sensuum instrumenta plurima implent humiditate, & capitis grauitatem efficiunt. Principio autem neruorum humectato, necesse est & circa voluntarios mot9 pigritiam euenire, & veluti in seipso dissolutum hominem apparere. Contra vero in aquilonĳs (vt ipse inquiet inferius) corpora fiunt robustiora, vegetiora, & ad mot9 prõptiora, & melius audientia. Nunc vero hæc non opposuit ĳs quæ ex haustro circa corpus contingunt, quoniam in hoc aphorismo de lœsione tantummodo quę ex vtroque accidit vento, tractare proposuerat: vt hæc cognoscentes ab illis separemus quę ex morborum natura contingunt. In aquilonĳs igitur (vt inquit) fiunt tusses, propter videlicet instrumentorum respirationi obseruientium intemperiem, & propter faucium asperitatem, de qua nobis insinuauit adiungens verbum illud, fauces, vt subintelligeremus, patiuntur. Nam solet hoc modo loqui aliquando. Paulòpost igitur inquiet: Autumno & plurimi æstiuo-

rum, & febres quartanæ, & erraticæ, & lienes. Licet autem & simul duo coniungentes legere, fauces alui duræ: vt nonnulli expositores legendum existimarũt. Nam fauces in aquilonijs constitutionibus apparent duræ, quoniã exsiccantur, ac refrigerãtur, & venter inferior dura excernit, & propter temporis constitutionis temperaturã, quæ vergit ad siccitatem, toto corpore exsiccato, & magis ipo ad seipsum trahente eas quę fiunt ex cibis humiditates. Sed & alia ratione, quoniam si longiori tẽpore maneant, & non excernantur, omnia humectãtur. Vrinæ etiam accidunt difficultates, vesica flatu aquilonis ob frigiditatem offensa. Est enim exanguis: et ꝓpterea ex causis frigidis plus quàm aliæ partes ipsa est offensioni parata. Eadem aquilonis frigiditas etiã thoracis dolores efficit, communi etiam & ad alias partes lœsione, & illam quoque quę fit ex respiratione assumẽtis, quæ non pari modo pulmonem attingit & cor, ob sui caloris multitudinem. Homines vero horridos fieri in aquilonijs constitutionibus, clarum est, consentanee videlicet aeris ambiẽtis tẽperaturę.

VI

Qvando æstas fit veri similis, sudores in febrib⁹ multos expectare oportet.

QVemadmodum paulo antea dicebat: Quando die eadem aliquando frigus, aliquando calor accidit, morbos autumnales expectare oportet. Sic nunc rursus: Quando ęstas fit veri similis, hoc est temperaturam habet commoderatam, expectare (inquit) oportet multos sudores in febribus: & hoc non sine ratione. Neque enim sine aeris ambientis calore multi sudores fieri possunt, neque absque hoc quòd aliqua humiditas in corpore contineatur. Horum vero alterum est in æstate, alterum vero in hyeme, autumno vero neutrum, vere autem vtrunque. Rationabiliter igitur ęstas quidem arida satis absumit atque resoluit humiditatem: similis autem veri, ob caliditatem quidem attrahit ad cutim: ob humiditatem vero non potest per modum vaporis resol-

uere. Tota igitur simul humiditas in morborum iudicijs expulsa sudores facit.

VII

IN siccitatibus febres acutæ fiunt: & si annus magna ex parte talis fuerit: qualem fecerit constitutionem, tales plurimum morbos oportet expectare.

NOn multas ait febres in siccitatibus fieri, sed acutas, quoniã paulopost inquiet: Constitutionum autem anni sicca tempora, pluuiosis sunt salubria magis, & minus mortifera. & his adiungẽs rursus inquiet: Morbi in pluuiosis tẽporibus magna ex parte fiunt febres lõgę. Non absque ratione. Nam aeris ambiẽtis humiditas pituitosos aceruat humores, & non paucas generat aquosas superfluitates: siccitas vero pauciores quidem humores efficit, sed qualitate biliosiores: & ob hanc causam febres numero quidẽ sunt pauciores ijs quę fiunt in tẽporibus pluuiosis, sed acutiores. Quę vero deinceps in aphorismo dicuntur, manifesta.

VIII

IN constãtibus temporibus cum tempestiue tempestiua redddũtur: morbi constantes, & boni iudicii fiunt: in inconstãtibus autem, inconstãtes, & mali iudicii.

COnstantia tempora nominat que ordinatim suã recipiunt temperaturam. Quem vero constantem appellet annum, tibi licet discere ab ipso in libro de aqua, aere, locis, & regionibus, ita dicente: Si quidem pro ratione facta fuerint signa huiuscemodi in ortibus & occasibus syderum, & in autumno si aquę descendũt, & hyems mediocritatem seruauerit, neque valde serena, neque frigore excedens, et vere aquæ euenerint tẽpestiuæ, & æstate: sic par est annũ fore salubriorem. Post-

quam igitur qualis debeat esse constans annus, didicisti: facile est etiam inconstantem intelligere. Omnia enim quę non seruant secundum aliquid anni cōstantis ductū, ea nunc Hippocrates inconstantia vocat: & eos qui in ipsis accidūt morbi, similiter appellat. Ait autem & ipsos difficulter, hoc est male, iudicari. Vel enim cum casibus periculosis iudicia in his morbis eueniunt, vel statim sunt perniciosi, vel omnino faciunt recidiuam.

IX

Autumno morbi acutissimi, atque exitiales, maxima ex parte. Ver vero saluberrimum, & minime exitiale.

Cum tempora conuenientem seruant totam temperaturam, inter ipsa ver est saluberrimum, vt quod bonam habet temperaturam. Morbos autem acutissimos, atque mortiferos, aliorum temporum cōparatione autumnus afferet, quando quidem ver temperiem habet. Autumno vero hoc in primis inest, quòd eadem die aliquando calorem, aliquando frigus continet. Deinde ęstiuum subsequitur tempus, in quo multis quidē humores assati sunt, quibusdam vero & vires sunt debilitatę. Non solum vero hac ratione autumnus malus est, sed etiam quia primum quidem humores mouebāur ad cutem, atque difflabant: autumno vero ab aeris ambientis frigiditate truduntur, atque ad interiora impelluntur. Hæc quidem omnibus hominib9 communia sunt: ĳs vero qui malo victu vtuntur, ex superabundanti fructus accedunt, quibus abundanter repleti, malorum humorum multitudinem generant.

X

Autumnus tabidis malus.

Damnauit quidem & aliter autumnum in antecedēte aphorismo: nunc autem pręcipue nocentem tabidis rursus vituperat. Vtrum vero illos solum nominet tabidos, quibus pulmo est exulcerat9,

vel omnes quomodocunque tabefactos, non possumus coniectari. Liquet autẽ vtrisque autumnum esse malum, cum sit siccus simul ac frigidus, & inæqualis.

XI

DE temporibus, si quidem hyems sicca & aquilonia fuerit, ver vero pluuiosum & haustrale: necesse est æstate febres acutas fieri, & lippitudines (græci ophthalmias vocant) & intestinorum difficultates, præcipue vero mulierib⁹, & viris qui natura sunt humidiores.

DE alteratione quę in temporibus fit, hic docet, ab hyeme sicca & aquilonia initium sumens, vere autem pluuioso & haustrino. Paruę igitur tales mutationes, præter naturam tamen: quapropter & ad ęstatem sequi ait hos morbos, febres acutas, & lippitudines, & intestinorum difficultates. Causam vero ob quam superabũdãt in tali constitutione huiuscemodi morbi, ipse explicauit in libro de aquis, de locis, & aere. Verba autem eius se habẽt in hunc modum: Si autem hyems quidem sicca & aquilonia fuerit, ver vero pluuiosum & haustrale, necesse est æstatem febribus abundare, & lippitudines, & difficultates intestinorum aduenire. Quando enim æstate strangulatio repẽte superuenerit, & terra madida ex pluuijs vernalib⁹ & ab haustro fuerit, necesse est æstum duplicari, & à terra madida atque calente, & à sole comburẽte, non constantibus hominum ventribus, neque exsiccato cerebro. Neque enim possibile est tali vere existente, non inflammari corpus ac carnem: vnde febres accidunt acutissimæ tum reliquis omnibus, tum præcipue pituitosis. Difficultates vero intestinorum mulierib⁹, & viris humidioribus conuenit fieri. Hæc quidem Hippocrates in libro de aquis, & locis, & aere dixit. Nos vero latius eius sermonem explanabimus: & primum quidem ob quã causam neque in hyeme, neque vere per ta-

lem constitutionem dixerit vulgari morbos. Atqui in secũdo Epidemiarum, in ipso tempore vitiato ait apud Cranonem factos esse carbones. Verba autem eius inibi hæc sunt: Pluebat in ęstibus aqua ruente per totum, fiebant autem haustro magis. Manifesta igitur ex ijs quæ dixerat, causa ob quam apud Cranonẽ facti sint æstate carbones. Neque enim paulatim mutauit temperaturam, sed ad talem peruenit constitutionem, in qua facile putrent quęcũque naturam habent vt putreant. Habiles enim sunt humiditates modum excedentes, ad putrescẽdum. Nam (vt ipse inquiet) morbi in temporibus pluuiosis fiunt magna ex parte febres longę, & alui fluxus, atque putredines: adhuc autem magis in ijs quæ calidissima sunt. In vnum itaque cõuenientibus adeò fortibus atque immoderatis dispositionibus veluti in Cranone, tempus secundum corpus non expectat, verum anticipat in priore plurimum offendi. Per hyemem vero siccam & aquiloniam, corpora quidem tali modo afficerentur, qualem ipse dixit per hęc verba: Si vero aquilonia fuerit: tusses, fauces, alui duræ, vrinę difficultates, horridi dolores laterum, pectorum: non tamen effatu dignus morbus adcrescet. nam & alioqui sicciores temperaturę sunt salubriores. Ex toto enim ait siccitates pluuiosis tẽporibus esse salubriores, & minus mortiferas. Hyemę vero aquilonia ac sicca, nocebit quidẽ rectis stantibus hominibus, ad tusses, & alui suppressionẽ, & difficultatem vrinæ, atque dolores locorum ad thoracem attinentium: non tamen febres, vel difficultates intestinorum, aut tale quiddam operabitur. Cur autem neq; in vere pluuioso atque haustrali existente morbi vulgantur? Quoniam antecessit hyems frigida ac sicca. Ipse vero dixerat non simpliciter pręsentes constitutiones fore considerandas, sed ex qualibus, ad quales've fiant permutationes. Exsiccatũ itaque corpus per hyemem cuius sicca atque aquilonia fuit temperatura: non modo nihil ex vernis pluuijs patietur, sed potius aliqua ex parte iuuabitur ad naturalem rediens mediocritatem. Si vero totum ver humidum fuerit, ad contrariam ducetur corpus constitu-

tionem, transcendens illam, quę medium tenet, mediocri tatem. Quare æstas subsequens, paratum excipiet offensioni, cum terra adhuc humecta sit: atque ob hãc causam strangulationẽ efficiet, vtpote Etesijs nondum potentib9 flare. Nam illi postea, & post Canem flare incipiũt. Quare totum tempus medium habebit febres acutas, propter caliditatem & humiditatem humoribus in corpore putrescentibus, necnon lippitudines, & difficultates intestinorum, pro aptitudine partium quę offensionem recipere natura aptæ sunt. Alię enim alijs magis, alię minus passibiles sunt, secundum corporum temperaturas. Nã lippitudines ferè omnes infestant repleto capite, quibusdam exceptis, quibus oculi pręualidi sũt: difficultates vero intestinorum eos qui naturas humidas habent, & mulieres: hę siquidem viris sunt humidiores. Si igitur totam constitutionem, tanquam nostra putrefacientẽ corpora, damnamus: liquet quòd putredo magis humidis aduenie t corporibus. Ipsum siquidem humidum quod in nostris putret corporibus, quędam veluti materia est à vi caloris patiẽs. humiditas vero ambientis aeris, quatenus exsiccari nõ sinit humorum in corpore superabundantiam, eatenus adiuuat vim putrefacientem. Nihil itaque mirum si in talibus constitutionibus plus offenduntur naturæ humidiores: & propterea ait febres pituitosis magis aduenire. hi siquidem necessario sunt humidiores. Manente igitur putredine in corpore, febres fiunt: si vero per ventrem euacuetur, difficultates intestinorum. Et hæc per totam æstatem cõtingent, nisi fiat circa Canis ortum permutatio de qua ipse in libro de aquis, locis, & aere transegit post verba paulo antea scripta, post illa videlicet: Difficultates autem intestinorum par est fieri mulieribus, & viris humidissimis. Nam sermonem continuans, scribit in hunc modum: Et si quidem superuenerit circa Canis ortum aqua & hyberna tẽpestas, & Etesiæ perflauerint, spes est quietis, & quòd autumnus salubris erit: alioqui periculum est ne pueri moriantur & mulieres, minime vero seniores: & ne qui euaserint, in quartanam finiãt, & ipsa quar-

tana in aquā intercutem terminetur. Verū de ijs quæ adiecit in libris de aqua, & aere, & locis, cum librum illum exponemus, diligētius cōsiderabimus. De ijs vero quę in præsenti aphorismo proponūtur, sufficienter est dictum, excepta vna dictione, ex necessitate, quam non solum apposuit in aphorismo, sed etiam in libro de aquis, locis, & aere, ostendens per eam quòd rei natura persuasus, & nō ex aliqua obseruatione, ista notauerit. Quoties igitur verisimile fit ipsum vidisse talem cōstitutionem, vel quot in locis, nunquid bis, vel ter, vel quater, sed neque si sæpius inquias, possumus dicere quòd ita semper erit: sicuti neq; si ex medicina aliqua videris purgatos sex vel septem homines, iam dicere certe poteris quòd omnes posthac homines similiter purgabuntur. Quare pro manifesto relinquitur quòd rei naturam Hippocrates sequens, & nō aliquam obseruationem, ita scriptitauerit: Necesse est æstate febres acutas, & lippitudines, & difficultates intestinorum fieri.

XII

SI vero hyems haustralis & pluuiosa & serena fuerit, ver autem siccum & aquilonium: mulieres quibus partus ad ver inest, ex quacunque occasione abortiunt: quæ vero parient, imbecilles & morbidos infantes pariunt: quare vel statim intereunt, vel tenues & valetudinarii viuunt. Cæteris vero mortalibus difficultates intestinorū, & lippitudines siccę fiunt, senioribus autem destillationes quæ cito interiment.

COntrario modo se habet temperatura duobus quæ in priore aphorismo sunt dicta tēporibus, ad illas quæ in isto dicuntur. Qualis enim erat hyems primū in illo, tale nunc est ver. Quale autem est

in illo ver, talis nunc est hyems. Quòd igitur non erat in illo necessarium in vere morbos vulgari vehemẽtes, suffi cienter dictum est. Nunc autẽ quòd hyeme humida quidem ac calida facta, vere autem frigido ac sicco, necessarium sit in ipso vere homines ægrotare, est demonstrandum. Mulieres itaq; quibus partus ad ver, ex quacunque abortiunt occasione. Corpora siquidem humida ac mollia & laxa facta hyeme serena, ad intimas sui partes aeris ambientis frigiditatem facile admittunt, ita quòd quicũque infantes longo tempore calori sunt assueti, percussi vehementer à frigore, non absque causa hi quidem iam mortui in ipso vtero sunt, hi vero in ipso partu moriẽtur. Qui vero viui in lucem eduntur: non ferentes subitam ad contrarium transmutationẽ, vel breui post tempore moriuntur, vel exiles atq; insalubres creati, vix in vita perdurant. Aliĳs vero, ceu pituitosis, ac mulieribus, difficultates intestinorum ait accidere ex pituita à capite ad ventrem defluente. Hunc enim humorem par est in dicta constitutione plurimum generari, hyeme quidem capite repleto, subito autem refrigerato circa veris initia: quoniam cerebrum natura aptum est ad generandas pituitosas superfluitates. Cum enim refrigeratur, non potest alimentum conuincere. Inest autem & hoc pituitę generationi. Quæ enim à forti fit frigiditate, acida euadit: quæ vero à caliditate replente caput, salsa: sicuti & quæ à pauca fit frigiditate, vel paucam habet dulcedinem, vel nullam manifestam qualitatem. Ea igitur quæ fit in pręsenti constitutione pituita: propter eam quę est in hyeme caliditatem, salsa erit: & hac ratione maxime difficultatẽ intestinorum generabit, quando longiori tempore mordens atq; abradens intestinum offenderit. Vt enim illa quę propter lentorem inter exeundum, in intestinis retineatur & tardet, & semper ipsa detergat: propter qualitatem facit intestinorum difficultatem. Iis autem qui natura calidi sunt ac biliosi, inquit ipse Hippocrates lippitudines siccas accide re. sic autem vocat eas quæ sunt sine fluxu. Par autem est calidis ac siccis naturis in sicca ac frigida constitutione

quæ calidam atq; humidam excipit, tales lippitudines fieri. Caput enim prius repletum est in calida atq; humida constitutione: frigus autem superueniens, veluti manus quędam extrinseca capiens ac premens quādam vti spongiam cerebrum, exprimit illam quæ in ipso continetur humiditatem. Hæc vero delata aliâs ab vno loco ad alium: ex ĳs qui faciles sunt ad patiendum, multos generat morbos: atque ita ĳs qui oculos habent natura imbecilles, lippitudines accidunt. Nihil vero ex ipsis effluet ad extra, propter aeris ambiētis frigiditatē densantis superficiem exteriorē. Quòd vero Hippocrates ipse hęc omnia quæ diximus, ad causas referat antedictas, manifestū ex ĳs quæ scripsit in libro de aqua, locis, & aere, in hæc verba: Pituitosis itaque par est difficultates intestinorum aduenire, & mulieribus, pituita à cerebro defluente propter naturę humiditatem: biliosis autem siccas pituitas ob carnis caliditatem ac siccitatem. Quod vero scribitur circa finem aphorismi, Senioribus vero destillationes quę subito interimant: ipse in libro de aqua, locis, & aere, per hæc verba scripsit: Valde autem senibus destillationes propter raritatem, & venarum colliquationem, ita quòd repente intereunt: quosdam vero contingit dextra aut sinistra parte stupidos fieri. Per hæc verba videtur Hippocrates, non quas cōmuni vocabulo destillationes consueuimus, nominare, quæ scilicet ex capite fiunt ad pulmonem per asperam arteriam, sed omnes quæ feruntur fluxiones per venas à capite ad partes inferiores. quare & cito interimentes, bene videtur adiectum: quoniam hæ velociter terminantur, cum aliæ diutius perdurent. Quidam vero expositores per destillationes audientes illas quæ à capite ad pulmonem fiunt per fauces & arterias, cum negatione non, hunc scribūt sermonem, hoc modo, Non cito interimentes. Et recte quidem. Neq; enim frigidę fluxiones in ipsis concoquuntur, ob ętatem. In quibusdam vero exemplaribus scriptum est: Cito interimentes. quoniam & in libro de aqua, locis, & aere, ipse inquit: Ita quòd repente intereunt.

XIII

SI vero æſtas ſicca fuerit & aquilonia, autumnus vero pluuioſus & hauſtralis: dolores capitis ad hyemem fiunt, & tuſſes, raucedines atque grauedines, quibuſdam autem & tabes.

EAndem temperaturam nũc ſimul poſuit æſtati & autumno, quam & paulo antea dixit de vere atque hyeme, cum ita dicebat: Si hyems ſicca & aquilonia fuerit, ver autem pluuioſum & hauſtrale. Verum ibi quidẽ in hac æſtatis conſtitutione dixit febres acutas, lippitudines, & difficultates inteſtinorum fieri: nunc vero hyeme dolores capitis, tuſſes, raucedines, atque grauedines. Non autem vel ibi adiecit æſtiuam conſtitutionem, vel hic hybernam: vt qui vtrunque tempus ſuam ſeruare tẽperaturam ſuppoſuerit. Si enim & in his altera aduenerit aeris ambientis intemperies: erit aliquis propter illam à prędictis diuerſus eius morbus, proprius intemperiei. Verum in illa quidem conſtitutione qua dixit hyemem fieri ſiccam & aquiloniam, ver autem pluuioſum & hauſtrale: ipſe ſubiecit cauſas ob quas tales morbi ęſtate fiũt, in libro de aere, locis, & aquis. De præſenti vero conſtitutione nihil dixit in illo. Nam poſt duas antea ſcriptas cõſtitutiones, alteram quidem in qua hyemem aquiloniam & ſiccam vult fieri, ver autem pluuioſum & hauſtrale: alteram vero in qua contrarium, pluuioſam & hauſtralem hyemem, ver autem ſiccum & aquilonium: & ſequentẽ ordine poſt has tertiam exiſtentem conuerſionem, de qua pręſens eſt ſermo: nõ amplius adiecit, ſed loco huius, alteram talem: Si vero ęſtas pluuioſa fuerit & hauſtralis, & autumnus ſimiliter: neceſſe eſt hyemem fore inſalubrem. Deinde per ordinem quaſdam alias, neque illas eodem modo quo iſta propoſita, ſe habẽtes. Sed de illis quidem, cum ad earum expoſitionem peruenerimus, ſermonem faciemus. Nunc vero de

ea quæ ab ipso dicitur in aphorismis, agamus, idem nostro sermoni initium facientes, quod etiã antea diximus. Par etenim est seruare ipsam hyemem similem ei quę est naturalis, hoc est frigidam atq; humidam, quantum hæ duę qualitates conueniunt temperatę regionis habitationibus, de quibus nos paulopost nominatim mentionem faciemus. Seruante itaque hyeme suum temperamentũ, nulla fortior in ipsa ægritudo consistit, solum autem capitis dolores, ac tusses, raucedines, atque grauedines, quæ sunt repleti capitis accidentia. Si igitur, vt prius diximus, in vtroque tempore, ęstiuo scilicet atque autũnali fieri pluuias haustrales contigerit, forte & in ipsa ęstate, si minus, saltem in ipso autumno, vulgabuntur morbi proprię constitutionis humidę & haustralis. Nunc quoniam ęstatem siccam & aquiloniam fieri supposuit, autumnum autem humidum & austrinum: par est non solum quosdam nõ incipere ægrotare, verum & immodicę per æstatem siccitatis habere remedium nõ mediocre eam quæ facta est in autumno humidam constitutionem. Quia vero totus autumnus talis est subsequutus: necesse erit ĳs qui naturã habent humidiorem, sufficienter supra modum repleto capite, nuper dictos morbos hyeme aduenire: quibusdã autem eorum & tabem, qui scilicet ad hunc morbum apti natura sunt. Sunt apti natura & qui angusto sunt pectore, & quibus à capite ad pulmonem fluxio defertur. Hi igitur tabidi fient. Alĳs vero nullus quidẽ fortior morbus adueniet, sed tusses atque raucedines, & quicunque alĳ huiuscemodi casus fient, tẽpore hyberno capita suscipiente haustrinis pluuĳs antea repleta, siue in quibusdam hoc solum efficiente, quòd superfluitas in capite perseuerans sit ipsi doloris causa. Nullam siquidem plenitudinẽ in parte aliqua corporis dissoluit hyems. In quibusdam vero coacto in vnum & compresso quodãmodo capite expressa materia inutilis, ad loca capite inferiora descendit: hoc quidẽ veluti purgatio quædam, & capitis est euacuatio. In quibus vero à multa materia grauatum antea laborauit, nec potuit hybernum frigus tolerare: subiectis

sibi partibus refrigeratum, iam propter maiorem intemperiem est fluxionum causa.

XIIII

SI vero aquilonius & siccus, iis qui naturam habent humidiorem, & mulieribus conferet: reliquis autem erunt lippitudines siccæ, & febres acutæ, & grauedines, nonnullis vero & atrę biles.

HIc sermo nūc dict9 liquet quòd nō est integer aphorismus, sed pars secunda vnius aphorismi cuius priorem partem nuper destitimus explanare. Nam manente communi ea quæ est æstatis dispositione, vtrisq; sermonibus: prior quidem pluuium & haustralem in ipsa supponit autumnum, secundus vero qui instat, siccum & aquilonium. Quòd vero nil differt, siue siccum, siue squalentem, siue inaquosum dixerimus, vnicuique est manifestum. Ambobus ergo temporibus squalidis & siccis effectis, humidę quidem naturæ non modo nihil offendentur ex tali constitutione, quin potius aliquam sentient vtilitatem. Causam vero ipse dixit in libro de aquis, & locis, & aere, scribens in hunc modum: Pituitosis vero hæc omnia auxilio sunt. Exsiccantur enim, atque ad hyemem minime laxi perueniunt, sed exsiccati. Reliquis vero qui non sunt tali natura præditi, lippitudines siccæ, febres acutæ, atque grauedines accidunt, & nonnullis eorum atræ biles. Causam vero horum generationis, ipse in libro nuper dicto, per hæc verba inquit: Biliosis vero hoc est inimicissimum, quia valde exsiccantur, & lippitudines his siccæ eueniunt, & febres acutæ & diuturnæ, & atræ biles. Deinde causam subinferens, inquit: Bilis enim pars humidissima atque aquosissima exsiccatur atque absumitur: crassissima vero & acutissima linquitur, & sanguis pariter eadem ratione: ex quibus hi morbi ipsis contingunt. Hæc itaque à nobis ad propositas constitutiones dicta sunt sufficienter.

Cur vero de his solis constitutionibus fecerit mentionem Hippocrates, cum & plures aliæ sint, non habeo dicere. Volo autem potius declarare viã ac rationem qua quispiam vtens, omnes constitutiones complecteretur. Est autem talis. Primum igitur incipere est necessarium, veluti ab elementis, à simplicibus aeris ambientis intemperaturis, atque ipsas diuidere, & in valde paruas, & valde vehementes, ac medias. Posthac dicere de qualibet earum quę dictę sunt intemperaturarum in singulis temporibus contingẽtium, quot scilicet morbos secũdum vnãquãque naturam generabunt. Posthac duorum temporum complecti inuicem intemperaturas, quemadmodum conatus est nunc & ipse Hippocrates facere. His vero transactis omnibus, deinceps trium temporum coniungere vniuersas omnes intemperaturas, deinde quatuor. Sic em̃ foret integra atque perfecta meditatio. Hæc igitur & nos forte aliquando, si plus ocij nacti fuerimus, seorsum scribemus. Sufficiat autem impręsentiarum hoc dixisse solum, quòd paucos admodum intemperaturarum complexus scripsit Hippocrates, adeò vt hæ potius quoddam exemplum videantur, quàm pars aliqua effatu digna totius circa talia disciplinæ. Dicemus autem plenius de ipsis, quum librum de aquis & locis & aere, & de Epidemijs primum exponemus. Quod vero paulo antea sum me dicturum pollicitus, nunc adiungens, in ipso finiam orationem. Audire enim oportet omnes de quibus scripsit Hippocrates constitutiones, in locis factis terræ habitabilis temperatis: exceptis ab hoc sermone Thraciæ locis quæ à mari distant. Hęc enim in frigiditate atque humiditate modum excesserunt: sicuti & quæ ad Aegyptum ac Libyam attinent, loca calida sunt ac sicca: exceptis & hic illis quę mari adiacent locis. In frigidis enim, quales sunt circa Thraciam ac Pontum regiones: quoniam loca mari adiacẽtia, humilia sunt: ob hanc causam calidiores habent temperaturas. In calidis vero, quales Aegyptus ac Libya: quoniam æstate à ventis ab Arcto flantibus refrigerantur, idcirco minus sunt calida ijs quę ad mediterranea recesserunt. Zona ve-

ro exquiſitam habẽs tẽperiem, ac media orbis terrarum, eſt quę per Gnidum, & Com, & quęcũque loca nõ multum ab his receſſerũt vel ad aquilonem, vel ad hauſtrum. Oportet autẽ, vt temperatam zonam nominatam ab ĳs qui talium habent peritiam, perfecte intelligas: excogitare quandam lineam rectam extentam per ea quæ dixi loca. Quidam autem aſtrologi non zonas, ſed parallelas, id eſt ęquidiſtantes vocant tales in terra habitationum ſimilitudines, quę ab ortu ad occaſum protendũtur. Sermo igitur ab Hippocrate habetur de ĳs præcipue quæ diximus locis. Ordo autem temporum, ſicuti ipſe ſępius in libro Epidemiarum oſtendit, & ſicuti ĳ qui hoc ſtudio excelluere, ſcripſerunt, hic eſt: Ortus Pleiadis, prĩcipium eſt æſtatis: poſt quam Canis ortus oporam, id eſt fructuum generationem inchoat: quam & ipſam pro ſecunda parte æſtatis ponunt. Poſt hunc Arcturus oriens initium facit autumni. Deinde occaſus Pleiadum, hyemis principium facit. Deinde quod hyemem ſequitur æquinoctium, principium veris habet.

XV

EX anni autem cõſtitutionibus, (quod in totum dixerim) ſiccitates imbrib9 ſunt ſalubriores, & minus mortiferæ.

QVòd melius fuiſſet inter antea ſcriptos aphoriſmos, in quibus agit de temporum conſtitutione, hunc primum ſcribere aphoriſmum, quem nunc prę manib9 habemus, ex ipſis reb9 didicimus, quoniam ad confirmãdos priores aphoriſmos hoc etiã eguimus. Et hoc ex neceſſitate didicimus, quoniam prius eſt natura atque doctrina, ſimplex compoſito. Poſt illum igitur aphoriſmum cuius initium: Hauſtri hebetantes auditum, caliginoſi, caput aggrauantes, pigri, diſſoluentes. primo loco ponemus illum cuius principium: Cotidianæ conſtitutiones, aquiloniæ quidem corpora in vnum cogunt. Secundo loco hunc nunc propoſitum: in quo ex omnibus anni conſtitutionibus ſiccitates imbribus anteponit, & hoc cum ratione. Nam in ſiccitati-

bus superfluę humiditates dissoluuntur, per imbres autem intra corpus collectę putrefiunt, nisi quis singulis diebus collectas exercitijs expurget. Quę enim fit per balneas euacuatio, parua est, & solam ferè cutem euacuat. Quę autē sunt per carnem & partes solidiores dispersæ supfluitates, haud sufficiēter ex balneis euacuātur. Neq̃ tamen ea quę fit per purgantia pharmaca superfluitatum euacuatio, idonea est. Nam valde indigentibus, & ex longis interuallis vtilis est. Earum vero quę cotidie generantur in corpore superfluitatum euacuatio minor est quàm vt exigat purgantis pharmaci operationem. Si vero quispiam voluerit bis mense, aut semel saltem ea vti, veritus ne superfluitatum multitudo aggregetur: preter id quòd nocebit, corpora etiam in malam trahet consuetudinem. Alimēti siquidem pars vna serosa est: quæ ipsi gratia distributionis admiscetur. Altera veluti fuliginosa superfluitas, quæ in pluribus cibis, quicūque sunt peiores, continetur: quę naturę operationem subterfugit, cum neque assimilari corpori quod nutritur, neq̃ agglutinari queat. Hæ igitur omnes diebus singulis sunt euacuande: verum magis in siccis constitutionibus euacuantur, quàm in humidis: atque ideo has dixit esse salubriores.

XVI

MOrbi in pluuiarum multitudine magna ex parte fiunt, febres longę, alui pfluuia, putredines, morbi comitiales, & attoniti, quos apoplexias gręci vocāt, & anginæ. In siccitatibus autem tabitudines, lippitudines, articulorum dolores, stillicidia vrinę, & difficultates intestinorum.

FEbres quidem longas ex multitudine fieri humiditatis, minime mirum: siquidē ægroti ad morborum solutionem egēt coctione: plures autem humiditates non nisi in lōgo tempore concoqui possunt. Accedit ad hoc, quòd frigidiores & magis pituitosi gene

rantur humores in multitudine pluuiarum: ſicuti contra in ſiccitatibus biliosiores. quare in temporibus pluuioſis febres erunt diuturniores, in ſiccitatibus autem acutiores. Neque extra rationem eſt quòd alui profluuia in temporibus pluuioſis eueniant, quum humorum ſuperabundantia per aluum expurgetur: ſicuti etiam quòd eiſdem temporibus putredines fiant: quoniam perſpicuum eſt humida ſiccis magis eſſe putredini obnoxia. Sunt autē & morbi comitiales, & apoplexiæ, morbi ex pituita ortum habētes. Angina autem fit nōnunquam ſuperfluitatum multitudine ad fauces collecta: fit etiam magna ex parte fluxionibus ex capite firmatis in faucibus. Quòd autem in pluuioſis temporibus fluxiones, ſed maxime ex capite venientes ſuperabundēt, manifeſtum, & dictum eſt à me ſępius. In ſiccitatibus autem & tabitudines morbos ait abūdare, & lippitudines, & articulorum paſſionęs, & ſtillicidia vrinæ, & difficultates inteſtinorum, ſatis (vt mihi videtur) indiſtinctum de hiſce faciens ſermonem. Morbi ſiquidem tabitudines nominati, ad has duas ſequūtur conſtitutiones, & ad frigidiſſimam, ex qua nonnulla ex vaſis quę ſunt in reſpirationis inſtrumentis, dirumpuntur: & ad alteram quę coniūctam habet cum caliditate humiditatem, quarum occaſione caput repletum mittit ad pulmonem fluxiones. Ad ſiccam vero conſtitutionem, quę ſecūdum caliditatem & frigiditatem naturaliter ſe habet, oīa alia magis quàm tabitudines conſequuntur. Quare mihi videntur nonnulli fuiſſe coacti oculorum tabitudines intelligere, vt ſit ſermo huiuſcemodi: In immoderatis autē ſiccitatibus lippitudines tabidæ fiunt, hoc eſt ad tabem oculorum terminantes: ex qua fiunt extenuati ac ſicci plus quàm naturę conueniat, facta ſimul & ipſa pupilla anguſtiore, exſiccatis videlicet humoribus, à quibus ipſa diſtēta mediocriter quidem, modum ſeruabat naturæ conuenientē: plus vero quàm oporteat, ad prauam latitudinem extendebatur. Si vero ipſas per ſeipas dictas lippitudines audiamus, verbum ſiccas adiungemus. Diximus autem & prius cauſam ob quā ſiccę lippitudines in magnis fiāt

ſiccitatibus. Et quidem articulorum morbi, qui ex fluxionibus fiunt, nullo modo in immodicis ſiccitatibus fient. Qui vero ab aliqua acritudine accidunt, ſi & caliditas vlla immodica acceſſerit, tunc ſolum euenient. Quas igitur articulorum paſſiones in ſiccitatibus dixerit fieri, dignum eſt inquiſitione. Si enim immodice factæ conſumpſerint articulorum humiditatem: difficilem motum, & ſiccitatem efficient: forte vero & nonnunquam dolorem. eam vero paſſionē quæ arthritis nominatur, haudquaquā efficiēt, niſi quiſpiam omnem articulorum dolorem ita velit nominare. Atqui ipſe in libro ſecundo Epidemiarum, ita inquit: In Aeno per famem qui leguminibus veſcebātur, infirma habebant crura: & qui orobos comedebant, genuum dolores patiebantur. Non arthriticos, ſed genua dolētes ipſos appellauit. Quiſpiam vero fortaſſis dixerit nō vnius articuli dolorem, ſed multorum ſimul arthritin nominari: & iuxta hoc, genua dolētes, nunquam arthriticos appellari. De morbo igitur qui arthritis nominatur, hæc dubitaſſe ſufficiat: de vrinæ vero ſtillicidijs deinceps videamus. Neque enim ad ſiccitates ſimpliciter conſequūtur, niſi tribus adhibitis diſtinctionibus, quarum prima eſt immodica ſiccitas, ſecunda ſi caliditas adiungatur, tertia ſi frigiditas: de quibus non fecit mentionem Hippocrates: ſed ſi cui libeat omnium anni conſtitutionum naturam inueſtigare, ſic ipſum facere oportet. Erit autem ſermo exemplo manifeſtus huius propoſitæ conſiderationis. Nam immodica ſiccitas in naturis bene temperatis aliam efficit corporis diſpoſitionem, aliam in ſiccis, ſicuti & in humidis aliam. ſic & ſecundum calidam ac frigidam, aliā in alterutra faciet diſpoſitionem: ſecūdum etiam coniugationes ſimplicium intēperaturarum, aliam quidē in calida & ſicca: differētem autē ab ipſa, in frigida & ſicca: & in reliquis duab9 eodē modo Sicuti vero ſimplicē paulo antea ſeruātes aeris ambiētis tēperaturam, in vnaquaq; natura propriā dicebamus facere diſpoſitionē: ſic cōpoſitam cōponētes, in vnaquaque rurſus natura futuras diſpoſitiones conſiderabimus. Erit autem cōpoſita

ſicca aeris ambientis conſtitutio, quando frigiditati vel caliditati adiungetur, quanquam & ſimplex videbatur quodammodo & ipſa compoſita. Nam miſcebatur bene temperatæ conſtitutioni, media inter immoderantiam vtranque, & eam quæ eſt ſecundum caliditatem, & alteram quę eſt ſecundum frigiditatem. Cum vero cõceſſum ſit in doctrinis, ſimplices quidem fieri temperaturas eas quæ ſecũdum vnã qualitatem à modo naturæ receſſerũt, non ſimplices autẽ eas quæ ſecũdum plures: nõ ſine rõne cũ aer ambiens, ea quæ eſt ſecũdum ſiccitatẽ & humiditatẽ oppoſitione, fuerit male tẽperatus: in altera autẽ quę eſt ſecũdum caliditatem & frigiditatem, bene tẽperatus: ſimplicem dicemus eſſe intemperaturam. Hac igitur habita in omnibus conſideratione, non eſt obſcurum quàm fiet ſermo prolixus de reliquis cõſtitutionib9, & qui paulo antea dictus eſt in veſica. Nam vrinæ ſtillicidia fiũt & propter acutiem vrinę, & propter vis expulſiuæ quę eſt in veſica, imbecillitatem: quæ rurſus imbellicitas ex immodica intemperatura contingit. Cum vero octo ſint immoderantię, in ſingulis earum debilis veſica erit: atque idcirco ad eam vrinæ ſtillicidia conſequentur. Et quidem vrinarum acritudines à quibuſdam fiunt intemperaturis, ſed magis ab ea quę eſt ſecundũ caliditatem, poſthac autem ab ea quę eſt ſecũdum caliditatem, & humiditatem, tertio ab ea quæ eſt ſecundũ humiditatem. Fiet itaque & ob hęc vrinæ ſtillicidium, demptis ῆs quæ ſunt propriæ veſicæ paſſiones, ad quas vrinę ſtillicidia caſus ratione cõſequuntur: veluti cum ob vlcus, aut eryſipelas, aut abſceſſum in ea factum, vel inflammationẽ, aut tale quid aliud, vrinæ diſtillicidium contigerit. Nunc enim non de his ſermo exiſtit, ſed ſolum de illis quę aeris ambientis ratione proueniunt: ſicuti neque de illis quę ex malo victu habẽt occaſionem. Quę vero in vrinæ ſtillicidio ſunt dicta, hęc etiam à nobis dici in difficultate inteſtinorum oportet intelligere, de qua neque ipſe idem cum Hippocrate ſentio. Difficultas enim inteſtinorum non ſimpliciter ad ſiccitates conſequitur, niſi prius diſtinctio adhibeatur, pri-

mum quidem quòd sit exuperans siccitas, deinde quòd aer ambiens secundum caliditatem & frigiditatem permutetur, deinde & naturę corporum patientes considerētur. Non autem adeò licet de Hippocrate dubitare, qui primus talis conditor contemplationis, non totam perfecerit, quantum de Diocle primum, & Mnesitheo post ipsum, demū & multis aliȷs medicis, qui veras vias Hippocratis ingredientes, multa particulatim elaborare proposuere. Cum em̄ oporteret eos, si quicquam aliud, & eā quæ est de temporum constitutionibus contemplationē, vt paulo antea proposui, corrigere, & totam elaborare: omnino contempserunt. Nos vero hoc facere aggrediemur proprio his dicato opere, si hæc prius quę præ manibus habemus, absoluerimus.

XVII

COtidianæ autem constitutiones, aquiloniæ quidem corpora densant, contendunt, & bene mobilia, coloratiora, & melius audiētia faciunt, & aluos exsiccant, oculos mordent: & si pectus dolor aliquis obsederit, dolorem augēt. Haustrinæ dissoluunt corpora, & humectant, auditum obtundunt, capita aggrauāt, & vertigines faciunt, oculis atque corporibus difficilem motum præstant, & aluos humectant.

CVm frigidus ac siccus ventus sit aquilo, omnes coporis consumit superfluitates. Robur autem adiȷcit ipsis instrumentis ex eo quòd astringit, & in vnum cogit densando substantiam. Ob hoc (vt inquit) omnia meliora fiunt & secūdum naturæ & animæ operationes. Nam animæ quidem operationes ostendit per ea verba: Bene mobilia, & melius audientia. Naturæ vero cum inquit: Bene colorata. Commune autem vtrisque est quod contentum nominat. Et clarum est quòd ex

vno sensu auditꝰ, veluti exemplo quodam, etiam de aliĳs ostendit. Hæc igitur bona adsunt aquilonĳs constitutionibus, quibus maxime perfruuntur qui salubre corpus habēt, & ex his ipsis humidiores. Adsunt vero & mala quędam hisce constitutionibus, verum parua, & non similia malis quę hauster affert. Cur enim non parua sint, & aluum cohiberi, ac morderi oculos, & pręcedentes dolores pectoris excitari? Nosces autem ipsorum paruitatem haustralibus comparans constitutionibus, quas dixit dissoluere corpora. Maximum enim hoc malum ad opus omne, siue animæ sit, siue ad vitam pertinens. Non paruum autem & malum est aggrauatio capitis, & difficilis auditus. De vertiginibus autem quid dicere oportet? quę proximæ sunt morbis comitialibus, & ĳs quos apoplexias nominant. Sed & difficilem (inquit) operātur & oculorū & totius corporis motum. Parui autem sunt huiuscemodi casus. Solum autem est in ipsis quoddam mediocre, quòd aluos reddūt humidiores. Hoc autem efficiunt & alia omnia, maxime quidem propter humiditatem, verum etiam propter caliditatem. Et quod in initio sermonis scribitur, melius fuisset ordinem commutasse, vt primum quidem foret verbum humectant, secundum vero dissoluūt, deinde ea quæ deinceps sequuntur. Quia enim humectant, ob hoc & singula alia operantur, conferente ad hæc & caliditate. Fiunt siquidem operationes per solidas animalis partes, quę vere sunt eius partes. Aggrauātur autem & hæ, quapropter & deterius operantur, propter humiditatum excessum.

XVIII

Per tempora anni, vere quidem & prima æstate pueri, & qui hos sequuntur ætate, optime degunt, & sani sunt maxime: æstate vero, & autumno vsque ad aliquid, senes: reliquum, & hyeme, qui mediam ætatem habent.

NOn ſolum in ętatibus, verum & in omnibꝰ aliȷ̃s quæ ſecũdum temperaturam vel modice ſe habent, vel immodice, ſi quis ſermonem in hoc loco Hippocratis examinauerit: verum inueniet. Naturis ſi quidem, ætatibus, & regionibus bene temperatis, optimum tempus eſt quod ſummam habet temperiem: cum eum quo prędítæ ſunt habitum non permutari, ſed conſeruari deſiderent: quoniam omne quod eſt, à ſimilibus quidẽ conſeruatur, à cõtrariȷ̃s autem transmutatur. Quare puerorum ætas, adhuc autẽ magis adoleſcentium (hæc enim eſt omnium ætatum optima) vere optime degunt: & eadem ratione quæcũque vel regiones vel naturę ſunt bene temperatæ. Adiunxit autem veri principium ęſtatis Hippocrates, in latum oſtendens vniuſcuiuſque theorematis vtilitatem. Magis autem exquiſitus ſermo fuiſſet, ſi ita ſcripſiſſet, Adoleſcentes vere, pueri æſtatis principio optime degunt. In ſenibus vero propter temperaturę frigiditatẽ ęſtas vtiliſſima eſt: ſicuti ȷ̃s qui in ætatis vigore conſiſtunt, hyems maxime confert. Hęc enim contraria eſt illi que in his fit ex bilis multitudine, intẽperaturę. Sic & naturarum hæ quidem bilioſiores, hyeme optime degunt: pituitoſiores autem, æſtate: bene autem temperate, vere. Similiter & regiones, quæ quidem bene temperatę, optimum ver habẽt, ex aliȷ̃s vero frigidę æſtatem, hyemem vero calidę. Et quidem peſſima tempora vnicuiq; ętati atque naturæ & regioni, ex ȷ̃s que dicta ſunt, poſſumus inuenire. Nam maxime contraria ſunt optimis peſſima. Eadem ratione & media inuenies inter optima & peſſima. Illud pręterea animaduertere oportet, quòd ver quidẽ optimũ dicitur eſſe adoleſcentibꝰ, aliȷ̃s vero omnibus medium. Neque enim optimũ eſt, neq; peſſimũ. Sic & ad naturas & regiões ſe res habet. Autumnus quidem omnibꝰ malꝰ eſt ętatibꝰ, naturis, ac regionibꝰ. Minꝰ quã alię ex ipſis lęduntur calidę & humidę per autumnum.

XIX

MOrbi, omnes quidem in omnibus tem-

poribus fiunt, quidam vero magis in quibusdam ipsorum & fiunt & excitantur.

SI aeris quidē ambiētis tēperatura sola esset morborum causa: tunc nos quolibet tempore illos morbos pateremur, qui sunt affines temporum naturę. Nunc vero cum etiam ob errata quę in victu contingunt, morbi fiant: omnes quidem in temporib9 omnibus fient, plures vero qui sunt vnicuique tempori natura proximi. Non parum autem in his confert & differentia naturarum. Neque enim similiter ab eadem causa calidū corpus, & frigidum, offendi aptum est, vel humidum, & siccum: neque temperatum ęqualiter istis, neque illis quę secundum aliquam qualitatum coniugationem à bono tēperamento recedunt, vt antea diximus.

XX

VEre etenim furores, & atræ biles, & morbi comitiales, & profluuia sanguinis, & anginæ, & grauedines, & raucedines, & lepræ, & tusses, & impetigines, & vitiligines, & pustulæ vlcerosæ plurimæ, & tubercula, & articulorum dolores.

ET quomodo antea recte ab eo dictū videretur, Ver vero saluberrimū, & minime mortiferum, cū multę in eo fiant passiones? Videtur siquidē quodlibet tēpus adæquare secundum morborum magis quos generat, varietatem. Furores etenim, & atrę biles, & morbi comitiales, & anginæ, sunt morbi autumnales: grauedines autem, & raucedines, & tusses, & leprę, sunt hyemales. De ęstate autem ipse deinceps dicet, communionem eius ostēdēs ad ver: Aestate vero quędam horū. scilicet pri9 dictorū in vere. Ex superabundanti autē, pręter alios morbos, ver ꝓfluuia sanguinis, lepras, & impetigines, & vitiligines, & pustulas vlcerosas plurimas efficit, tubercula, & articulorū dolores. Hęc igitur quęcunq;

ſunt verni temporis propria : omnia periculo vacant , & tantum abſunt vt aphoriſmum illum falſum oſtēdant, in quo dixit: Ver vero ſaluberrimū, & minime mortiferū: vt potius ipſum videantur cōfirmare. Nam hocipſo tempore profundū corporis expurgatur vitioſis humoribus à partibus principalibus ad cutem peruenientibus. Sic igitur & lepræ, & vitiligines, & impetigines, & puſtulę quędam vlceroſę multæ generantur . Alio vero modo in tuberculis, & articulorum doloribus, profundum corporis expurgatur, vitioſis humoribus ad loca viliora tranſpoſitis.. Quòd autem profluuia ſanguinis & multitudinem euacuant, & vitium humorum cohibent , & qui ex ipſis oriūtur morbos: perſpicuum exiſtit. Si vero aliquod corpus bonos humores habēs, vernum tempus excipiat: hoc ſeruat ſaluberrimum, nihil ex propria nouans natura. Nō ſic æſtas, vel autumnus, vel hyems . Hæc enim tempora etſi purum corpus, & omni vacans repræhenſione ſuſcipiant : hoc quidem flauam bilem vltra modum generat opportunum, hoc vero atram, hyems vero pituitam. Tale quid etiam vere contingit, quod in exercitationibus videmus fieri. Etenim hæ quoq; ſunt ſaluberrimæ. Verum ſi hominem pituita plenum, vel flaua bile, vel atra, vel ſanguine ipſo, volueris ad exercitationem perducere: aut ei morbum comitialem , aut apoplexiam efficiès exercitatione: aut ſi hæc mala non euenient , periculum imminet ne rupto aliquo in pulmone vaſe , in morbum incidat inſanabilem. Multi vero cum febricitare cœpiſſent, propter exercitationes acutiſſimis morbis fuere correpti. Quibus vero vicem purgationis humorum qui ſunt in profundo corporis, exercitatio ſuppleuerit, ad cutem euocans malorum humorum abundantiam: his & vlcera, & ſcabies inde generātur. & hoc innuens dicebat Hippocrates, Si impurgatus laboraueris, vlcera erumpent . Et quidem verno tempore ex aere calor ambiente humores diffundēs educit ad cutem: & hoc quoque opus ipſis exercitationibus perſimile exiſtit. Non ſolum autē ipſarum operibus, veris opera aſſimilantur, ſed & naturæ ipſius, cuius ope-

ra, & occultam per totum corpus facere trāſpirationem, per quam excernuntur ſuperfluitates, necnon & corpus in morbis varijs modis expurgare.

XXI

AEſtate autem nonnulli horum, & febres continuæ, & ardentes, & tertianę febres, & quartanę, & vomitus, & alui profluuia, & lippitudines oculorum, & aurium dolores, & oris vlcerationes, genitaliū putredines, & ſudamina.

AEſtate inquit & nōnullos ex vernis morbis fieri, circa initia eius videlicet. Nam quæ fini veris continuantur, ſicuti ſimilem habent temperaturam cum æſtate, ita & in morborum generatione cōmunicant. Inquit enim alios quoſdam ęſtate generari illi proprios, veluti febres continuas, & ardētes, & tertianas: & (vt ſimpliciter dixerim) quæcunque ex flaua bile mala corporibus accidunt. Nam & vomitus hac per ſumma natante fiunt, & ventris profluuia ad inferiora defluente: & lippitudines quoq; æſtate plurimæ, vtpote repleto capite. ſic & aurium dolores, & alia ſimilia æſtate corpus patitur ex capitis repletione, aliam ad alias corporis partes ſuperfluitatem deponentis. Oris autem vlcerationes, quòd propter bilioſum humorem contingant, perſpicuum exiſtit. Genitalium vero putredines, non ſimpliciter, ſed quando æſtas aut humida magis fuerit, aut nullus flauerit ventus, aut hauſter in ea abūdauerit. Nam cum plurimum à modo naturæ receſſerit ad humiditatem, aut flatuum carentiam: non genitalium tantum putredines facit, ſed & cuiuſcunque partis alterius: qualis eſt illa quæ ſcribitur in tertio Epidemiarum conſtitutio, vel in ſecūdo circa eius initia. Quę vero paruæ ſunt aeris euerſiones, genitalia tangunt, vt quæ ob humiditatem ac caliditatem ex quacunque occaſione ſint parata putreſcere. Quare cum propriam æſtas ſeruauerit temperatu-

ram:qui multis superfluitatibus infestantur, quando hæ aliquam ob causam ad genitalia defluxerint, ipsorũ putredines patiuntur. Sudamina autẽ ẽ genere pustularũ sunt in summa hærentiũ corporis parte, quę instar vlcerũ cutẽ exasperant. Proueniunt autẽ, queadmodũ & ipsum ostẽdit nomẽ, propter multos sudores, qui vel biliosiores, vel omnino mordaciores existunt. mordent enim hi cutẽ, & pruriginosam efficiũt, & per modum vlcerũ exasperant.

XXII.

AVtumno vero & plurimi, vel æstiui morbi fiunt, & febres quartanæ, & erraticæ, & lienes, aquæ intercutem, & tabes, & stillicidia vrinæ, & difficultates intestinorum, & leuitates intestinorum, & coxendicum dolores, & anginæ, & anhelationes (quas gręci asthmata vobãt) ilei, morbi comitiales, furores, atræ biles.

IN autumno (inquit) & æstiuorum morborum permulti fiunt, manente adhuc æstiuo humore in ipso, flaua bile scilicet. Necp enim sicuti æstas veri superueniens humores euacuat, ita & autumnus ęstiuos, sed contrarium ex toto accidit. nam ex partibus extimis ad intimas ducit. Cum ratione igitur æstatem inquit nonnullos ex morbis vernis generare, autumnũ vero non ex æstiuis aliquos, sed multos. Et quidẽ quartanas febres in hac ipsa hora fieri inquit, quia scilicet ex atra bile ortũ habent: quę duplicem habet generationem: alteram quidem ex flaua bile superassata: alteram vero ex sanguine crasso. Fiunt autẽ & erraticę febres in autumno, propter temperaturę inęqualitatem: & lienes magnę, ob atræ bilis superfluitatem: & aqua intercutem ex liene cõtingit. Et si qua dispositio tabida in dubio est, maxime autũno depræhenditur propter frigiditatẽ ac siccitatem, & temporis inæqualitatem, nihilominus autem & propter hu-

morum prauitatem. Fiunt autẽ ob easdem causas eo tempore maxime vrinæ stillicidia. Nam vesica in exordinatis ac repentinis, ad calidum & frigidum permutationibus, refrigeratur: et quæ ex malis humoribus fiunt acritudines, ipsam molestant: et tum præsertim, cum facta ad frigiditatem subita commutatio, eos qui hactenus difflabantur, & per sudores euacuabãtur humores, ad vesicam conuerterit. Leuitates vero intestinorum sunt veloces & sine aliqua transmutatione ciborum excretiones, aut propter exulcerationem in summa parte ventriculi aut intestinorum, quę eodem modo fit quo illa quæ in pueris grę co vocabulo aphthę, id est oris vlcera nominãtur, vel propter potentię retinentis imbecillitatem. Quorum primũ ex mordacibus, & substantiam tenuem habentibus humoribus fit: secundum vero ex magna ventriculi atque intestinorum prouenit intemperie. Hęc ambo vero maxime autumno fieri contingit. Coxendicum autem dolores ex malignitate humorum, & frigiditate fieri par est. Anginę vero ex biliosis humoribus ortum habent, qui ad fauces decũbunt: ab illis quę vere fiunt, differentes, quoniam illę sunt quodammodo pituitosiores. Et quæ asthmata, id est anhelationes græci vocant: tum propter humorũ motum ad partes interiores, tum propter frigiditatem fieri consueuerũt. Propter hęc eadem, & qui ilei, id est voluuli nominantur. sunt autem cibi superfluitatum quæ per aluum inferiorem excernuntur, retentiones: quæ magna ex parte fiunt ex alicuius intestinorum partis inflammatione. Maxime vero par est vt in frigido sicco & inæquali & malos gignente humores tempore, partes ad vẽtriculum atq; intestina attinẽtes offendantur. Nã qui in æstate tenues & bene mobiles humores sunt generati, autumn9 excipiẽs (qui frigidus simul atq; inęqualis existit) ad profundum corporis agit. Sunt autem in profundo etiam intestina. Morbi vero comitiales accidunt ĳs qui naturam habent ad hãc passionem procliuem, propter repẽtinam ad contraria transmutationem. Calor enim media die, frigus vero in prima & vltima parte. Nihil autẽ adeò comi-

tiales accessiones, sicuti talis varietas, aptum est generare. Furores vero ob tenuem ac biliosorum humorum eueniunt malignitatẽ, sicuti melancholię ex atra bile, de qua pauloante dictum est.

XXIII

Hyeme vero morbi laterales, & pulmonis inflammationes, grauedines, atque raucedines, tusses, dolores pectoris & laterum atque lumborum, capitis dolores, vertigines & apoplexiæ.

Hyemales morbos post autumnales exponẽs, nõ eodem modo sicuti prius, dixit, neq; quòd hyeme multi ex autumnalibus. Atqui prius in ęstiuis ipsos comparans vernis, ita dixerat: Aestate vero horum nõnulli. In autumnalibus autẽ, Autumno & æstiuorum multi. Nunc vero morbos hyemis simpliciter cõnumerauit, siue quòd ex cõmuni voluerit hoc quoq; in loco subaudire dictorum aliquid, vel simpliciter ostendẽs, tanquam nihil autumnale tempus cum hyemali cõmunicet. Atqui primas partes hyemis fit rationabile (atq; ita experiẽtia comprobatur) cũ autumno cõmunicare. Ipse enim inquit: Aestiuę quartanę magna ex parte fiũt breues, autumnales vero longę, & magis quę ad hyemẽ coniungũtur. nisi quis dixerit ipsum de illis quæ in extrema autũni parte generantur, facere mentionẽ. Verum morbos hyemis proprios hosce vult esse, laterum & pulmonis passiones: quoniam instrumẽta respirationi seruientia, ex frigiditate lœduntur: cum alia ita bene possimus obtegere, vt nihil, aut minimũ sentiant ambientem frigiditatem. Anhelitum vero nemo potest cohibere, neque aliter datur respirãdi facultas. Ob hanc igitur ipsam frigiditatem, tusses hyeme maxime fiunt, & laterum dolores: & ob eandem etiam caput oblœsum, grauedines, tusses atque raucedines operatur. Fiunt autem sicuti dolores laterum ob frigiditatem, sic & capitis atque lumborum, & omnium par

tium neruosarum. Vertigines quoq; cerebri lœsiones consequũtur, sicuti & apoplexię. Nam & hæc passio fit cum caput repletur pituita.

XXIIII

IN ætatibus autem talia contingunt, paruis & nuper natis puerulis oris vlcera (quę aphthę vocantur) vomitus, tusses, vigilię, pauores, vmbilici inflammationes, aurium humiditates.

QVæ ad ætates attinent, diligentius elaborauit quàm quæ ad anni tempora, facta in minores partes diuisione. In puerulis igitur nouiter natis ait fieri aphthas. Sic autem gręci vocant vlcera quæ summam oris occupant partem, ob mollitiem maxime facta instrumentorum: quæ neque tactum, neq; lactis sustinent qualitatem, quòd non paruam in se serosam continet partem. Hæc autem pars vim habet abstergendi. Quare nõ mirum si in corporibus mollibus quasdam per summa facit exulcerationes. Vomitus autem tunc his fieri par est, propter lactis quòd assumunt, multitudinem. Vigilię vero haudquaquam ipsis sunt assuetæ, vt qui maiori parte temporis dormiant: nisi forte ob ipsam passionem fieri infantibus vigilias opinetur. siquidem somni abundantia ipsis maxime secũdum naturam inest. Et pauores etiam per somnũ infantibus adsunt, ĳs præsertim qui sunt natura edaciores, quando loca ad ventriculũ pertinentia sensu quidem vigeant, sed imbecillia existant. cibus vero corrũpitur. Nos siquidem obseruauimus, non in tantillis solũ, sed etiã in ætate perfectis, terribiles fieri per somnos imaginationes, quando multi & vitiosi humores grauant & mordent ventriculum, præsertim ipsius os. Hęc enim ipsius particula pręcipuum habet sensum. Vmbilicorum autem inflammationes non multo antea præcisorum, nõ sine ratione nouiter natis puerulis accidunt, non secus ac siqua alia pars foret vlcerata. Verum & auriũ humidita-

tes morbis annumerat:non tamen & palati & narium in eodem numero ponēs:quoniam naturę conuenit per nares atque palatum cerebri superfluitates expurgare:& fit hoc etiā ijs qui sunt ætate perfecta. A natura autem aliena est expurgatio per aures. Verum & infantibus etiam per aures cerebrum expurgatur:& recte Hippocrates inter proprias huius ætatis passiones, etiam aurium scripsit humiditates. Est quidem igitur & totum corpus nouiter natis puerulis maxime humidum, adeò quòd & ossium natura in ipsis potius cerea quàm lapidea videatur. Præ cęteris vero partib9 cerebrum humidum existit, vt quod etiam in perfectis talem habeat intemperaturam. Quare non absque ratione in foramina eis, quum superfluitates abundent, per omnia excernuntur.

XXV.

IN progressu vero cum iam dentire incipiūt, gingiuarum prurigines, febres, conuulsiones, alui profluuia: & maxime cum caninos edunt dentes: & iis præsertim pueris qui crassissimi sunt, & aluos duras habent.

PRurigines quidem gingiuarum fieri cum dentes pullulare incipiūt puerulorum, nihil mirum. Prurigo enim pruritus quidam est cum pauco dolore. Febres vero & conuulsiones atque alui profluuia accidunt pueris qui iam dentire incipiunt, & non adhuc morantur, quemadmodum & ipse ostendit inquiens: Et maxime cum caninos edunt dentes. Liquet autem quòd perforatis gingiuis à dentibus prodeūtibus, hi casus eueniunt: quemadmodum vbi stimulus infigitur carni. & sanè plus dentes affligūt quàm stimuli. Hi siquidem semel firmati, in membro quiescunt cui ab initio infixi sunt: dentes vero semper procedunt, & tantum, quantum augentur. Febricitant ergo hac ætate pueruli & propter ætates, & vigilias, & inflammationes. Conuulsiones autem eis

accidunt tum propter hæc, tum propter crudum alimentum, & quia neruosę partes nõdum satis validæ sunt. Ad hæc omnia etiam ex necessitate ventris profluuia consequuntur, quoniam alimentum non bene coquitur neque distribuitur. Quod autem dicitur, Pueris qui crassissimi sunt, & aluos duras habent, ad conuulsiones refertur: cum his maxime pueris dicat cõuulsiones fieri, qui crassissimi sunt, & aluos duras habent. Tales enim plenum corpus habent, & abundans superfluitatibus, & ideo conuulsionibus facile capiuntur: maxime vero naturas has conuulsiones offendunt.

XXVI

CVm vero iam magis adoleuerint, tonsillæ, & vertebræ quę in occipitio, ad interiora luxationes, crebri anhelitus, quos gręci asthmata vocãt, calculi, lumbrici rotundi, ascarides, verrucæ, quas gręci acrochordonas vocant, satyriæ, strumæ, & alia tubercula, sed præcipue antedicta.

PRimum quidem scripsit de recens natis puerulis, deinde illis qui dentes edunt: nunc vero de ĳs qui mediam habent ætatem inter illos qui iam dẽtes ediderũt, & qui sunt pubertati proximi. Nam deinceps sequenti aphorismo illorum commeminit, qui quartum ordine obtinent locum. Verum tertiam ætatem quæ nunc proponitur, quæ vsque ad duodecimum & tertiumdecimum annum progreditur, capi ait passionibus quarum primas tonsillas nominat, quæ sunt locorum ad isthmum attinentium inflammationes. Hic autem per isthmum oportet intelligere partem illam quæ os & gulam interiacet, quę per metaphoram quandam ita nominatur ab ĳs qui proprie dicuntur isthmi. Sunt autem angusti quidam terræ transitus inter duo maria sitæ. Hę autem tonsillæ sunt nonnunquam solius tunicę ventri ac gulæ & faucibus toti' que ori communis inflãmationes, nõ

nunquam vero & subiectorum ipsi musculorum, quando & vertebræ quæ est in occipite, fiunt ad interiora motiones, de quibus post tonsillas inquit: Et vertebræ quæ in occipitio, ad interiora luxationes. Nam à musculis inflammationem patientibus vertebra tracta, ad partem inclinat ceruicis anteriorem. Nominauit autem hanc partem Hippocrates, non anteriorem, sed interiorem, vt ad vertebram retro locatam suum sermonem referẽs. Corporis siquidem ad profunda traductio, siue ex anterioribus, siue ex posterioribus fiat partibus, per vnum verbum, scilicet intra, monstratur. Quid igitur Hippocrates in nouiter natis puerulis, neque de tonsillis, neque de vertebræ quæ est in occipitio, luxatione aliquid dixit, cum tamen & isti nihilominus cerebrum humidum, & plenum habeant superfluitatibus, adeò quòd subiectis partibus possunt demittere fluxiões? An quia hac ętate prius moriũtur quàm subiecti faucibus musculi vnà cum neruis fortem subeant inflammationem? Adde quòd hi partes habent mollissimas, atque ideo non possunt vehementius intendi, ita vt vertebra intus ad ipsas attrahatur. & quidem est asthma. (sic autem græci vocant crebrum anhelitum, qualis currentibus accidit, aut quouis alio modo ad vehemẽtem ductis motionem.) Sed in his quidẽ fit ob exercitium quod multa indiget animalis respiratione: vbi autem non adest exercitium, ob angustiam eorum quæ sunt in pulmone ventriculorum. hæc vero angustia fit repleto viscere ab ĳs quæ desuper veniunt fluxionibus. hæ autem fluxiones plures quidem in recens natis puerulis fiunt. Cito autem ipsos interficiunt, quoniam & aliter male se habent. Nam ex vtero ad aerem ambientem transitus, & alimenti mutatio, & si aliqua adsit inflammatio, ab initio quidem locorum ad vmbilicum attinentium, postea vero ob dentium generationem: ex his omnibus fiunt imbecilliores, & vix ea quæ dixi, tolerant mala: nedum si ad hęc etiam fluxiones accesserint, possint sustinere, vbi ad pulmonem decubuerint. Lapis vero propria est passio puerorum qui ob edacitatem non paucos crudos humores coaceruant:

ex quibus pars crassior vnà cum vrinis ad vesicam perueniēs fit lapidum generationis materia. Accedit altera causa, vehementia caliditatis. Aceruāt enim & senes humorem crudū non paucum, non propter edacitatem vt pueri, sed propter potentiæ concoquētis imbecillitatem: non tamen calorem fortem habent qui ex materia crassa vaporem resoluens lapidem generet. Lumbrici vero atque ascarides videntur aliȷ̃s animalibus proportionaliter gigni, quę non ex seminibus, sed ex putredine habent generationem. Sola enim putredo hæc non est ad generādum sufficiens, sed & calore plurimo indiget. Cibus autem plęrunque corrūpitur in ventre, & pręcipue in inferiore puerulis. verum caliditas in valde tenellis nōdum materiam obtinet, in adultioribus autem & materia idonea est ad animalium talium generationem, & præterea caliditas adest. Ascarides igitur sunt tenues quidam lumbrici qui in parte maxime inferiore crassi intestini gignūtur. & plurimi apparent in iumentis male cibum coquētibus: quorum malam coctionem fœtor indicat excrementorum. Aliud vero genus lūbricorum est rotundorum, qui in superioribus magis intestinis generātur, adeò quòd ad ipm quando'que ventriculum ascēdunt. Multo vero plures hī quàm ascarides gignuntur in pueris. Rarior autem est lūbrici lati generatio, qui & longissimus est, & sępe per tota extēditur intestina. Verum de hoc nullam fecit Hippocrates mentionem, quoniam neq; eius erat propositum de omnibus agere passionibus quę mortalibus accidunt, sed de illis tātum quæ singulis ætatibus accidunt. Ob hāc igitur causam ipse enumeratis iam dictis, deinceps verrucarum genus, quod gręci acrochordonas vocant, & strumas adiecit, quæ sunt vitiatæ multitudinis ad exteriora & cutem repētis germanæ passiones. Omne autem ipsorum genus tubercula nominat, ita deinceps scribēs: Acrochordones, strumæ, & alia tubercula. Quædam autem ex his præcipuo vocabulo tubercula nominātur, quędam sponte nascentes & subito factæ inflammationes, quę celerrime in altum attolluntur acumen, & celerrime etiam

ſuppurantur. & plurima eſt horum in inguinibus & aliĳs generatio, quoniam & in his partibus plures ſunt adenes qui apti natura ſunt ad has ſuperfluitates prõpte excipiendas. Horum paſſio ſtruma quoque eſt, non ex calida materia, neq̧ ad ſuppurationem properante, ſed pituitoſiore & frigidiore conſiſtens.

XXVII

GRandioribus autem, & iam accedentibus ad pubertatem, plurima ex his, & febres diuturnæ magis, & ex naribus profluuia ſanguinis.

INcipiunt quidem pueri pubeſcere poſt annum quartumdecimum. Qui autem prope ad hanc ætatem accedunt, illi eſſent qui aut duodecimũ aut tertiumdecimum aut quartumdecimum agunt annum. Neque enim eſt vnus omnium certiſſimus terminus pubertatis, propter caliditatem & frigiditatem temperaturæ. Calidi eñ citius, frigidi vero tardius pubeſcũt. Laborãt autem pueri hi plurimis quidem ex morbis antea dictis propter ſimilitudinem temperaturæ, & prȩterea febribus diuturnioribus, quàm priores: non tamen aliquid dixit de his quæ illa ætate febribus ſuperabundant: verum ex eo quod nunc dicitur, clarum eſt quòd oſtendit ipſas acutas eſſe. Alterantur eñ puerorum diſpoſitiones citiſſime propter corporis humiditatem, & naturalis potẽtiȩ imbecillitatem. Sanguinis vero profluuia ex naribus fiunt in tali ætate cõſtitutis, quoniam hic humor in ea incipit ſuperabũdare, nõ quia plus de eo generetur quàm prius, ſed quia nunc minus abſumitur ex ipſo, propterea quòd & augmẽtum minus eſt hac ætate quàm priore, vt ad corporis proportionem.

XXVIII

PLurimæ autem paſſiones puerulis iudicantur, nonnullȩ quidem in quadraginta diebus, nonnullȩ in ſeptem

mensibus, nonnullę vero in annis septem, quædam vero iam ad pubem accedentibus. Quę vero permanserint, nec in pubertate finierint, puerulis, aut fœminis cum menstrua erumpunt, consenescere consueuerunt.

SI verbum, diutinę, sermoni adiectum esset, melius foret: vnde & nonnulli nomen passionis, de diutinis tantum ipsum arbitrantur intelligere. Verum contra hoc sunt sermones tales, quibus ipse vtitur in aphorismis, In acutis passionibus raro, & in principijs vti medicationibus. et, Tenues victus & in longis semper passionibus, & in acutis. Manifestum itaque ex his est quòd non in diutinis tantũ, sed etiam in acutis dicere consueuit Hippocrates nomen passionis. Videtur autẽ hoc in loco aut de diutinis passionibus intelligere, aut defectum sermonem protulisse. Nos vero ipsum supplentes, dicemus ita: Plurimę autem puerulis diutinę passiones iudicantur, nonnullæ quidem in quadraginta diebus, nõnullę vero in septem mensibus, quędam in septem annis. Ex dieb9 aũt: quadragesimus, primus eorũ est ex quibus morbi diutini iudicantur, vltimus autem inter illos qui acutos ex intercidentibus iudicant, sicuti etiam supra notauimus. Quicunque vero hũc transcendunt numerum, secũdum septimanę rationem habent iudicium, non à septem iam diebus connumeratis, sed primum quidem mẽsibus, deinde annis. Et quidem quòd qui hoc tempus trãscendunt, ad quartumdecimum annum perueniunt, manifestum. Nam secunda septimana in hoc completur tẽpore: & aliâs in pubertate magnę fiunt corporis commutationes, in fœminis maxime propter menstruorum eruptionem. Quare si qui morbi neque hac ętate finiuntur, vsque ad longum tempus perdurare consueuerunt.

XXIX

ADolescentibus autem sanguinis spuitiones, tabes, febres acutæ, morbus

comitialis,& alii,sed præcipue antedicti.

CVm primas ętates ad pubertatem vſque minutiſſime diuiſerit, neſcio quomodo adoleſcẽtum ętatem prętermiſerit,quę medium obtinet locum inter puberes & illos qui conſiſtẽtis ætatis vigorem habent. Verum ex aliis quas tetigit, licet & de iſta conĳcere: quę in multis quidem communicat illis quę ex vtraque parte ipſam circunſtant, ſed hoc habet peculiare in maribus, ſanguinis ex naribꝰ profuſionem, de qua commeminit in illis qui ſunt prope pubertatem. Nam hic caſus incipit illa ætate apparere,ſed maxime viget in adoleſcentibus, deinde ſubſiſtit in viris. Verum hanc ætatem transgreſſus Hippocrates,ad illam quę eſt adoleſcẽtum,peruenit:& primum ſanguinis ſputum ſcripſit,ac tabẽ,deĩde febres acutas, & poſt has morbum comitialẽ. deinde poſt hęc ait,Et alĳ morbi,ſed pręcipue antedicti. recte quidem hoc adĳciẽs. Nam rem ita ſe habere indicat viſus. At vero non ſat plene de morbis acutis dixit. Neque enim dicere ſimpliciter oportebat acutos,qui & in pueris nihilominus fieri videtur, ſed ex acutis tertianas maxime,& febres ardẽtes. Hę em̃ pręcęteris febribus ſunt bilioſiſſimæ, & multis adoleſcentibus accidunt: quoniam & flaua bilis hac ipſa ſuperabundat ętate,in qua morbi tales in ſummo vigore conſiſtentibus accidunt. Tabem autem,& ſanguinis ſputum,non ſecundum ętatis naturam patiuntur,ſed ſecũdum aliquid quod ei accidit magis.quare & antea dicebat quòd ſenes plurimũ minus ægrotant iuuenibus. vbi & nos diximus quòd ob incõtinẽtiam iuuenibus,non ob ætatis imbecillitatem,ægritudines plurimę accidunt. Secundum hoc igitur & adoleſcentibus profluuia ſanguinis accidunt, aut quia vulnerantur,aut quia franguntur,aut ſaliunt,aut clamant vehementius, vel quia refrigerantur, aut humi cubant,aut replẽtur,aut propter aliquam huiuſcemodi cauſam. Ad ſputum vero ſanguinis,tabes cõſequitur. Quare & propter hęc talia adoleſcentes ex accidenti ęgrotabũt,

non primum, neque ætatis ratiõe. Morbi autem comitialos, quanuis malo victu vtantur, tamen ipsis non accidũt multi: vt mihi mirari subeat, quomodo & hos Hippocrates scripserit: cum in aliĩs, non modo quòd abundat in pueris, dixerit, sed quòd etiam ex hac causa morb9 puerilis nominatur, & quòd ętatis mutatione sanantur. Fiunt igitur & in quibusdam adolescentibus morbi comitiales qui prius non erant, propter victus errorem, quem in ĩĩs quę assumuntur, admittunt, et in aliĩs quę ab ipsis agũtur operibus, & quia humi cubant, & soli se exponunt & imbribus, atque aliĩs similibus. Verum hi morbi non multi sunt. Et fiunt quidem aliĩ morbi eadem ratione. Quare melius fuerat ita scribere aphorismum: Adolescẽtibus autem & omnes aliĩ morbi quos diximus aliĩs accidere ętatibus, sed pręcipue ardores, & tertianæ febres.

XXX

Ltra hanc ætatem, asthma, id est creber anhelitus, morbi laterales, pulmonis inflammationes, lethargi, phrenetides, ardores, diuturna profluuia, cholerae, difficultates intestinorum, leuitates intestinorum, hæmorrhoides.

Dolescentum ętas quinta septimana terminatur. Iuxta hoc igitur & ipse in Prognosticis dicebat: Magis autem expectare oportet sanguinis quidem profluuium in ĩĩs qui nondum trigintaquinque annos attigere. Nam quę adolescentibus ętas continuatur, ad duas sequentes septimanas extenditur: in qua ętate omnia vitæ munia ęque atque illi qui in vigenti ætate consistunt, conantur peragere, non tamen eodem modo ad labores sufficiunt. Nam ex adustione, & algoribus, & humi cubatu, vigiliĩs, atque repletione, plus quàm illi offenduntur. Et quidem horum temperatura plus atrę bilis habet: atque ideo in ea multi insaniunt: veluti ex anni tẽporibus, in autumno. Sicuti enim hoc tempus frigidũ exi-

ſtens, ruffam excipit bilem tempore ęſtiuo exaſſatam: ſic declinantium ętas iuuenilem, quę maxime ęſtati ſimilatur, ſubſequitur. Et mirandum eſt cur in ea non ſcripſerit melancholiam. Ego tamen in quibuſdam exemplaribus hanc quoque ſcriptam inueni, ſiue aliquis ſit auſus apponere id quod defecerat, tanquam ab Hippocrate prętermiſſum, ſiue ab alĳs qui exemplarium errori fidem adhibuerunt. Moriuntur autem & ex tabe hac ętate: & ex iuuenibus quicũque ex ſanguinis ſputo in tabem incidũt, ex ea moriuntur. Non tamen hac ętate multi ſanguinem ſpuunt, quoniam neque in talibus ſanguinis eſt multitudo. Aſthmaſiati, crebris anhelitibus, & pulmonis inflammationibus, ac laterum doloribus magis capiuntur quã iuuenes, vt qui & victu ſimili, & laboribus etiam vtãtur: ſed multo imbecillius quàm illi corpus habent. Et omnino eos quos prætermiſit in ætatibus vigore conſiſtentiũ morbos nominare, eos nunc omnes enumerat. Nam & phrenetides, & ardores, & cholerę, & difficultates inteſtinorum nihilominus iuuenibus quàm declinantibus accidunt, occaſionem ſui ortus ex flaua bile capientes. Diuturniora autem in declinãtibus vẽtris profluuia cõtingũt, propter alimenti diſtributiõis defectum. Nam omnium ferè ętatum, ea quę iam declinat, paucis indiget ad corporis reſumptionem: ſiquidem & id quod ex ipſis reſoluitur, pauciſſimum eſt. Neque enim corp9 ſimiliter calidũ ſicuti prius: neque amplius in augmentum quicquam abſumitur: ſed neque virtute contentiua ſatis imbecilli, ſicuti in ſenib9, plus aliquid ex corpore defluit. Quia igitur ventris profluuia, vel coctione, vel alimenti diſtributione fruſtratis accidunt, fiunt autem & propter bilis acritudinem abradentis inteſtinum, hęc autem omnia in declinantibus fiunt: non ſine ratione in eis alui profluuia diutina ſunt. Febres quidem lethargicæ fiunt ex humore pituitoſo in cerebro aceruato. Prioribus autem ętatibus humor hic deficit magis quàm ſuperabundet. In ſenili autẽ ętate plurimus quidem eſt, verum propter ætatis frigiditatem febres non accendit. In ĳs autem qui ab ætatis vigore de-

clinant: & hic humor ſuperabundat, & nondum corpus frigidum eſt. Leuitates vero inteſtinorum oſtenſæ ſunt hę quidem à frigida fieri pituita, hæ vero à ſola intemperatura quæ vim alui contentiuam reddit imbecillem. Quæ autem ab vlceroſa fiunt diſpoſitione, hæ omnes in declinantibus ſuperabundant. Sanguinis vero per ora venarũ, (quod græci hæmorrhoidas vocãt) profluuium, vere huius ætatis eſt paſſio, ſicuti ſunt atræ biles. Fit enim ex atra bile, quãdo ad venas quæ in ſede ſunt, repente decumbit. A me quidẽ omnium enumeratarum paſſionum cauſa fuit explicata: ſcientia autem cum horum probatione illis adueniet qui legerint demonſtrationes quas ſuper his in noſtris ſcripſimus tractationibus: quę quot ſint, ac quales, & quam doceant contemplationem, legenti librũ de ordine noſtrarũ cõmẽtationum, licebit diſcere. Ex his eṁ pmotus, quo modo earũ ſingulę ſint plegẽdę, cognoſcet.

XXXI

SEnibus ſpirandi difficultates, deſtillationes cum tuſſi, vrinæ ſtillicidia, vrinæ difficultates, articulorum dolores, renum paſſiones, vertigines, apoplexiæ, mali habitus, pruritus totius corporis, vigiliæ: alui, oculorum & narium humiditates, viſus obtuſus, glaucedines, auditus graues.

SEnes à ſenioribus nonnulli Hippocratis ſectatores diſtinguũt: nomen ſeniorum vltimę ętati tribuentes, & hoc perpetuum eſſe exiſtimantes: ſenes aũt in priori ętate ſtatuẽtes, quę media eſt inter iuuenes ac ſeniores. Sed nũc manifeſte monſtrauit ſe ſenes eos qui extremã agũt ętatem, noiare: quare ad ipſos ſermonẽ terminauit, vt qui iam omnes ætates pcurriſſet. Hi vero ſæpiſſime à deſtillationibus quę ſunt cũ tuſſi, capiuntur: quoniam partes ad caput attinẽtes, in ipſis facillime refrigerantur, & quia multę in ipſis fiunt pituitoſę ſuperfluitates, cum iam ſatis frigidam cerebri habeant tempera-

turam. Asthmata vero, hoc est crebri anhelitus, ex ĳs destillationibus ortum habent: cum alioqui & ipsa spirandi instrumenta non raro habeant propriū sui algoris principium, quando & in ipsis multæ ac crassæ superfluitates generantur, & preterea virium imbecillitate presente renes sępius obstruūtur: & lapides generant, quando tenax vel crassa superfluitas ibi firmata, in similem callo substātiam transierit. Articulorū autem dolores fiunt fluentibus aliquando ad hæc loca supfluitatibus, aliquādo vero propter instrumētorum quę natura ad eorum motionem fabricauit, frigiditatē. Vertigines autem ipsis accidunt propter spiritum vaporosum, qui in partibus cerebri inordinato cietur motu. Sæpiꝰ vero & in ventriculo vitiosis superfluitatibꝰ aceruatis, ad cerebrū fertur exhalatio vaporosa. De apoplexia autē quid oportet dicere? Nullus enim morbus adeò est senili ætati familiaris, quoniam in ea cerebrum pituitosis repletur superfluitatibus. Si quod vero vlcus aduenerit senibus, difficulter sanatur ꝑpter defectū sanguinis: & frequenter se scalpunt, quod prurigines appellant: quoniam illæ quæ pruritum operantur superfluitates, difficilem habent per cutem euacuationem. Rationabile siquidem existit, & cutē in ipsis ex frigiditate densari, & superfluitates plures simul ac crassiores existere. plures'que ipsorum (neq; enim omnes) continuo vigilāt: quod eis accidit quia senectus plena curarum est, & præterea corpus habet exsiccatum. vnde & tunc magis vigilare contingit, quando integra sanitate fruuntur. Dictum autem à nobis est & in commentarĳs de temperaturis, ipsas quidem corporis partes in senectute fieri sicciores, sed multitudinem superfluitatum pituitosarum aceruari: ob quam causam à multis putatur senectꝰ frigida & humida. In quo autē tempore hæ plures aggregantur, fiunt senes magis somnolenti. In quo vero bene excernuntur, peruigilant. Contingit autem & pauciores superfluitates generari & citius excerni magis eo tempore quo salubriter degunt: vnde & maxime propria passio senilis ętatis videtur esse vigilia. Humiditates autē in ipsis & ocu-

lorum & narium, liquet fieri, propter cerebri superfluitates: quibus eis ad aluum defluentibus, & ipsa sæpius humectatur. Hebetes autem visus, & graues auditus, propter potentiæ sensibilis accidunt imbecillitatem: glaucedines vero propter immodicam instrumentorum siccitatem, & quia speciem habent suffusionis.

GALENI IN Hippocratis Aphorismos Liber quartus, interprete Nicolao Leoniceno.

I

TERO gerentes sunt medicãde, si materia turget, quarto mẽse, & vsque ad septimũ: sed hæ minus. Iuniora autem & seniora vereri oportet.

D vteros, fœtuum connexus eãdem habent proportionem, quam fructus ad plantas. Hi siquidem in prima generatione debilioribus capulis continentur, & ideo facile decidunt quando vehementior ventus ipsos concusserit: posthac aucti, difficilem habẽt à plantis dissolutionẽ: sicuti rursus cum perfecti sunt, sponte sua sine vi extrinseca decidunt. Eodem modo & conceptus, in primo quidẽ tempore seminis iniectionis, si aliquando saltare contigerit mulierem, aut in lubrico cadere, siue quouis alio modo vel secundum animam vel secundum corpus moueri vehementius, facillime dirumpuntur. Sic quando & iam perfecti sunt. Tempore vero intermedio firmiorem habent coalitum: quare mulier vtero gerẽs potest fortio-

res mot9 sustinere sine fœtus offensiõe. Quæ omnia Hippocrates noscens, recte inquit: Vtero gerentes sunt medicandę, si materia turget, quarto mēse, vsque ad septimū. quod est in medio tempore fœtationis, cum fœtus vtero firmiter alligatur. Non tamen omnes quæ hoc tempore indigent purgatione, permittit purgari: sed si materia turget, inquit, hoc est cogat accelerare. Tractum enim vocabulū est ab animalibus ad coitum concitatis. Nā cū superabundantes humores mouentur, & per totum corpus deferuntur, nondum in aliqua parte firmati: tunc ad eos expellendos natura incitatur, & aliquo indiget manū porrigente, & hunc humorū motum ad aluum deducente. Eos vero qui aliqua in parte sunt firmati humores, non oportet mouere. Sic igitur & illud dictum est: Quicūque inflammationes in morborum principio medicamento conantur soluere: nihil de eo auferunt quod intentum est atque inflammatum. Neque enim passio, vt quæ cruda sit, cedit: quæ vero sana sunt, & morbo resistunt, simul eliquant. Quòd autem Hippocrates verbo medicari, pro purgare medicamento, consueuerit vti, omnes confitentur quicūque vel paruā habēt de eius dictione notitiam. Nam vt quispiā alia omittat ipsius volumina, & de solis scriptis aphorismis meminerit: nihil aliud per vocē medicari, in eis posse significari, paulopost fiet manifestum.

II

IN medicationibus talia educere e corpore, qualia & sponte prodeuntia, vtile: quæ vero contrario modo prodeunt, cohibere oportet.

SPonte euacuari ē corpore dicimus quæcunque sine aliqua medicatione excernūtur, nōnunquā ea quę nostrū regit corp9 potētia ipsum expurgante, nōnūquā ex irritamēto aliquo, aut quia à vasis nō contineantur. Cum itaque natura superfluum euacuat, iuuatur animal. cum vero alioqui excernitur, casus ratione: neque inde vtilitas vlla prouenit, & talis euacuatio

prauę dispositionis est signum. Recte igitur Hippocrates cõsulit imitari naturam. Est autẽ imitatio, in vnoquoque morbo tales humores euacuare tentando, quales nouim⁹ in spontinis prodesse euacuationibus. Prius itaque dictũ est ab ipso de omni euacuatione generalius, hoc modo: Et vasorum inanitio, si quidẽ talis fiat qualem fieri oportet: confert, & leuiter ferunt. Nunc vero de sola purgatione eundem fecit sermonem, quoniam de hac docere proposuerat in pręsentis libri loco. Melius igitur fortasse fuerit de omnibus euacuationibus quas medici moliuntur circa ęgrotantium corpora, sermonem repetere. Fiunt igitur hæ aliquando per medicamenta totum corpus expurgantia, & per vomitus & deiectiones. Nonnũquam vero medicina partis alicuius est euacuatiua, veluti quæcũque per palatũ & nares à capite abducunt superfluitates E genere autem superfluitates expurgãtium sunt & quæ per tussim expurgant quæcunque in pectore sunt atque pulmone, & quæ per vrinas abducunt totius sanguinis serosam superfluitatem. Clysterem quoque ex hoc genere feceris, & quodcunque aliud totum corpus æqualiter euacuans, quemadmodum & venę sectio creditur euacuare, & omnino sanguinis missio quæcunque, & quouis modo facta. Ex talibus autem est euacuationibus & quę per vterum fit, & per ora venarum sedis, siue per exercitia, & frictiones, & omnem motum, atque calorem, & balneas calidas, pęrsertim nitrosas, sulfureas, & bituminosas, & ex accidenti inedia. Hęc siquidem omnia videntur totum æqualiter corpus euacuare. Si quis tamen exactius perquirat, non æqualiter inuenietur euacuari: verum in his cum sit paruus excessus alterius ad alterum secundum eorum quæ euacuantur qualitatem & quantitatem, ideo æqualis euacuatio videtur. Attamen quæ pharmaca purgatoria nominantur, speciem faciunt euacuationis manifeste differentem: de quibus, vt dixi, nunc ipsi docere propositum: non tamen quicquam plus docet, quàm quod de omnibus euacuationibus ipse iam dixit. Vna etenim est omnium intentio, humor superabun-

dans: cuius notitia est perquirenda ex eo qui in toto corpore præter naturam color repręsentatur, & præterea ex casibus, & morbis, & tempore, & regione, & ætate & cōstitutione & natura ægrotantis, & industria, & victu: veluti (si ita contigerit) colore ruffo in toto corpore apparente, quemadmodum in illis qui regio morbo laborant, non euacuata per sedem bile, aut pustulis aliquibus biliosis per totum corpus dispersis: particulatim autem, si morsus in ventriculo aliquis, atque fastidium sentiatur, et adsit cibi appetētię defectus, ac sitis, ore ventriculi ad amaritudinem alterato, aut quia in aliqua parte corporis sit erysipelas, aut quia tertiana febris hominem habeat, aut ex ardentibus illa quæ ex amara fit bile. Nā in his omnibus flaua bilis abundat, atque idcirco conabimur ipsa educere illis medicamentis quæ cholagoga, id est bilis eductiua ab effectu nominantur. Et hoc est quod ab Hippocrate dicitur: Si qualia oportet purgari, purgētur: confert, & leuiter ferūt. Quod enim dicitur, qualia oportet, superabundantiam significat superfluitatum sua qualitate infestantium ægrotātem. Ob hanc igitur causam ait tales conferre euacuationes. Sed quoniam omnes artificiosę in actionibus coniecturæ aliquando aberrant: (similitudines etenim, vt ipse inquit, non solum vulgares, sed etiam medicos eruditos aliquādo decipiunt) alterum nobis dedit indicium bonarum euacuationum, tolerantię facilitatem: vt & in hoc fiduciam habeamus, cum recte fecerimus euacuationem. Quod igitur in flaua bile dixi, veluti in exemplo, hoc idem mihi & in atra intellige. Nam & in hac color totius corporis ad nigritiem tendit, & pustulę nigræ fiunt ex atræ bilis colore: & quicunque morbi ex eius fiunt exuperantia, multitudinem humoris indicant manifeste: quemadmodum elephas, cancer, & quartanus circuitus ex melancholico humore generantur: & lien magnus, & varices denigratę, sunt eiusdem humoris alūnę passiones, quemadmodum & quæ melancholia nominatur, & omne mentis delyrium, cui ira, temeritas, atque immanitas iungitur. Hippocrates vero etiam

ex menſtruis, ſuperabundãtem in fœminis humorem con iecturabatur: & ſcripta ſunt ab eo indicia, in primo libro de mulieribus. Ex his igitur, quòd atra bilis abundet, dignoſcere oportet: & has habẽtem intentiones, ad eius accedere euacuationem. Secunda autem in ipſa euacuatione intentio habenda, eſt tolerantię facilitas. Quęcunque vero in atra bile & flaua ſunt dicta, hæc mihi & in pituita intellige, tumores veluti inflatos, puſtulas, & totius corporis colorem ſecundum humoris ſpeciem, & febres cotidianas, & mẽtis pigritiem atque torporem, & ſomnos profundos, & capitis grauitates, & quoſdam acidos ructus, quãdo in ventre ſupfluitas aderit. Hæc enim omnia ſuadent medicamentum dare pituitam purgans. Facta vero iam purgatione, tolerantiæ facilitas atteſtabitur & dignotioni, & ei quã auſus es facere propter ipſam, euacuationi. Ad dignotionem vero, & ſpem euacuationis, habes etiam conferentem aliquid non ſolum ætatem vel naturam ægrotantis, ſed etiam anni tempus, & præſentem conſtitutionem, præterea & regionem, & victum antecedentem, vnà cum alĳs vitæ inſtitutis. Etenim didiciſti quòd hęc omnia, nonnulla pituitam, nõnulla flauam bilem, nonnulla atram exaugent. Hæc quidem omnia, vt dictum eſt, ſunt intentiones exhibendi medicamentum vim habens humorẽ infeſtãtem expurgandi. In ipſa vero euacuatione altera erit intentio, vel nobis ferens recti iudicĳ teſtimoniũ, vel erroris. Recti quidem iudicĳ, tolerãtiæ facilitas: erroris autẽ, difficultas. Nam infeſtantibus ſupfluitatibus euacuatis, facile tolerabũt ęgrotantes. Si quid vero aliud, & non quod infeſtat, euacuatur: neceſſarium omnino male tolerare. Quod igitur dixi, in prĩcipio libri per vnum oſtendit aphoriſmũ, ita ſcribẽs: Sic & vaſorum exinanitio, ſi quidẽ talis fiat qualem fieri oportet, confert, & leuiter ferunt. Hunc in hoc loco nunc in duas ſecans partes in medicationibus, per priorem quidẽ ſermonem quæ ſint conferentes purgationes, per alterum autem qui ſequitur, quòd tales euacuationes firmũ indicium ſubſequitur facilitas tolerantię, docet. Exemplum vero ipſe ap

posuit earum quæ sponte fiũt euacuationum ad bonum, multa quidem in libris Epidemiarum, pauca vero in hoc ipso libro Aphorismorum, qualia huiuscemodi sunt: Quẽ aqua intercutem habet: per venas in ventrem aqua fluente, solutio. Si lippitudo adsit: ab alui profluuio capi, bonũ. Quibus biliosæ deiectiones, surditate superueniente cessant: & quibus surditas, biliosis factis cessat.

III

SI qualia oportet purgari, purgentur, confert, & leuiter ferunt: contraria vero, grauiter.

PRius hic aphorismus à nobis expositꝰ est in prę cedentis aphorismi expositione: scriptus etiam in superiori libri parte, hisdem verbis: quare & nonnulli eum de hoc loco sustulerunt.

IIII

MEdicari æstate superiores magis, hyeme vero inferiores.

SVbaudire oportet, videlicet ventres. Recte autem ęstate quidem purgat superius, quoniam & qui tunc humor superabũdat, flaua bilis est, & omnino tota natura animalis propter ambientem calíditatem magis ad superiora mouetur. Quælibet autem superfluitas, eo quo vergit, ducenda per loca conueniẽtia: quemadmodum ipse in libro de humoribus scripsit. Addidit huic aphorismi sermoni verbum, magis, neque simpliciter dixit: Medicari æstate superiora, hyeme vero inferiora. Nam etsi non sępius, raro tamẽ tempore æstatis humor melancholicus visus est superabũdare, sicuti hyemẽ aliquando flaua bilis.

V

SVb Cane, & ante Canẽ difficiles sunt medicationes.

EXusta em̃ tũc natura eam quę à medicamentis purgãtibus, non fert acritudinem. Quare & plures purgati hoc tẽpore incidũt in febres: & natura ex æstu imbecillis, magis ex purgatione dissoluitur. Et quidem purgatio hæc praua fiet, cum calor aeris ambientis in partem trahat extrinsecam, contrariam ei ad quam medicina ducit humores. Sicuti enim balneę calidę natura aptæ sunt obsistere purgationibus, sic & calor æstatis, & tunc præcipue, cum seipso vehementior extiterit.

VI

GRaciles, & facile vomentes, purgare superius, cauentes hyemem.

HIc addere oportet quod paulo antea dictum est verbum, magis. Magna enim ex parte graciles sunt biliosi. Si igitur hoc accesserit, vt sint ad vomẽdum faciles: sunt per superiora purgandi, nisi obsistat hyems. Nam supra dictũ est, Aestate magis superiores, hyeme autem inferiores purgare oportet.

VII

VOmentes vero difficulter, & mediocriter bene carnosos, per inferiora, cauentes æstatem.

SI quidẽ facilis ad vomẽdum, & gracilis sit, per superiora purgãd9 est, nisi sit hyẽs, hoc est ęstate, autumno, & vere. Si vero difficulter vomat, & mediocriter bene carnosus sit: p inferiora, si res vrgeat, solũ cauẽdo ęstatẽ, aliud aũt anni tps non oportet cauere.

VIII

TAbidos vero cauentes ad superiores purgationes.

NVnquã tabidos duxeris, veritus scilicet instrumẽtorum quę respirationi obseruiunt, imbecillitatem. Per tabidos aũt intelligere oportet eos

qui morbum à grȩcis phthisin nominatum patiũtur, vel qui ad eũ sunt natura proni: de quibꝰ ipse ī primo lib. Epidemiarum scribit: Et maxime moriebantur quibus natura ad tabem prona erat. Est autem his pectus angustum, & qui in eo continetur pulmo.

IX

Elancholicos plenius inferiores, eadem ratione contraria apponentes.

TEntres autem videlicet inferiores melãcholicorum oportet ratiocinari debere plenius medicari. Plenius autem dixit pro fortius. Quia autem ad inferiora declinat hic humor propter grauitatem, non sine ratione ipsum iubet per ventrem inferiorem euacuari, sicuti flauam bilem per superiorem, quum sit leuis humor, & sponte continuo fluitet. Cõmune quidem in ambobus, vt ducantur quo vergunt, per loca conuenientia: proprium vero alteriꝰ humorum, per superiora loca euacuari, quoniam ad hȩc vergit: alterius vero per inferiora, quoniam & ad ista declinat. Cõtraria itaque est per superiora euacuatio illi quȩ fit per inferiora: quorum vtrũque fit secũdum vnam cõmunem rationem. Quare & recte dixit Hippocrates: Eadem ratione contraria apponentes.

X

Edicari in valde acutis, si materia turget, eadem die: tardare enim in talibus malum est.

DIctum est & à me prius quòd verbũ turget, Hippocrates transtulit ab animalibꝰ quȩ ad coitum properant, cum naturali concupiscentia moueantur ad seminis excretionem. Ostensum est eñ in libris de semine, quòd fœmina etiã in coitu semen excernit. Quãdo igitur in toto corpore similis huic fuerit naturæ impetus ad excretionẽ superfluitatũ, vel si non in toto corpore, saltem in partibꝰ principaliotibꝰ: tale quid consueuit Hip

pocrates per verbũ, turgere, significare: & statim per medicamentum euacuationem faciendam iudicat, prius videlicet quàm robur corporis dissoluatur, vel febris caliditas augeatur, aut ad aliquod membrum principale decũbant ĳ qui per corpus vagantur humores. Quod autem valde acutos morbos nominauerit, quos prius peracutos dixit, vnicuique liquet. Et quidem quòd horum termin⁹ est prima septimana, dictum & à me prius hoc est.

XI

QVibus tormina, & circa vmbilicum labores, & lumborum dolor, qui neq; a medicamẽto, neq; aliter soluitur: in aquam intercutem siccam firmatur.

TOrmina fiunt & propter morsum vehemẽtem, & spiritum flatuosum, qui non habet exitum, sed in intestinorum inuolucris est interceptus. Quòd vero dolores ad tales dispositiones consequantur, nemini dubium. At cum circa vmbilicum ac lũbos se firmauerint, neque a medicamẽtis, neque alĳs soluuntur auxilĳs: quędam est earum partium habitualis intemperatura: quę magna ex parte perseuerans, eam aquam intercutem efficit, quę ab Hippocrate sicca nominatur. Vocatur autem hic morbus à posterioribus medicis tympanias, quoniam summus venter percussus talem sonũ edit qualem tympana. Nam & in illis per cutem extẽtam aer percutitur, quẽadmodum & ille qui in profundo locatur in tali morbi genere. Quòd vero & hoc morbi genus hydropem, id est aquã intercutem Hippocrates nominet, est manifestum. Non tamen humidum est, sicuti qui ascites ab vtris similitudine dicitur: in quo materia collecta non est flatuosus aer, sed humor aquosus. Videtur autem à maiori frigiditate generari aquosus hydrops, quem ascitèn vocant: quoniam veluti in vtre quodam, in mẽbrana abdominis interiore humor continetur: à minore autem tympanias. Neque enim humida substantia in flatuosum aerem sine calore aliquo potest transmutari.

XII

QVorum alui, inteſtinorũ leuitate laborant: hyberno tempore ſupra purgari, malum.

QVando celeriter ea quæ comedũtur, deĳciũtur: hanc paſſionem, leuitatem inteſtinorum nominãt. Fit igitur ex potentię contentiuę debilitate: conſequitur aũt ad oĩm quę ad aluum pertinẽt inſtrumẽtorum intemperaturas, hoc eſt ipſius ventriculi, in quem cibos deuoramus, & eorum quę ex hoc ſuſcipiunt atque tranſmittunt inteſtinorum. Fit autem quãdo'que & leuitas inteſtinorum ex aliqua ſummas partes occupante exulceratione, ſimili illis quæ in ore fiũt, quas gręci aphthas nominãt. Intẽperaturæ igitur nõnunquam fiũt habituales (ſic vero nominant illas quæ ipſo corporum habitu læſo fiũt) & quãdo'que propter frigidam pituitam, qualis eſt acida maxime. Earum autem quę in ſumma parte hęrẽt exulcerationum, cauſa eſt humor acris & tenuis. Hic igitur etſi per ſuperiora purgari debet, quoniam huiuſcemodi humores magis fluitare ſoleant, quàm ad inferiora ſecedere: non tamen hoc hyeme faciendum eſt: ſicuti etiam ſuperius eſt dictum. Alter vero pituitoſus, quando adhęſerit inteſtinis, nunquam eſt per ſuperiora purgãdus, hoc eſt per vomitoriam medicinam. Sola em̃ euomi natura apta ſunt, quę in vẽtriculo continẽtur: eorum vero quę cotinẽtur in inteſtinis, nihil poteſt per vomitus euacuari.

XIII

AD elleboros qui non facile ſupra purgãtur, eorũ corpora ante potionẽ pluri cibo, atque quiete humectãda ſunt.

PRius oportet tentare eum qui elleborum ſumpturꝰ ſit, quomodo ſe habeat ad ſuperiores purgationes, hoc eſt ad eas quę fiunt per vomitiones. Fiat autem periculum per medicamenta vomitoria, quęcunque ſunt mediocria. Si igitur de facili non purgari

videatur, non oportet huiuscemodi hominem ad ellebo-
rum ducere antequam preparetur. Hoc autem fiet si per
continuos vomitus adsuescat is qui est sumpturus ellebo
rum, ad prōpte vomendum. Verum hoc, vt paruum ali-
quod, atque omnibus notum, Hippocrates prætermisit.
Melius autem fieret prius humectando corpora. Prehu-
mectantur autem plurimo alimento, atque quiete. Et de
quiete quidem clarum est. Sicuti em̄ exercitia sunt apta
natura exsiccare: sic & quies (quod ocium est, & ab ex-
ercitatione vacatio) seruat humiditatem. Cibus vero non
simpliciter plenior est aptus natura humectare, sed quicū
que nullam habet fortem qualitatem, hoc est neque acer-
bam, neque acrem, neque salsam, neque amaram. Forte
autem neque simpliciter cibus, hic qui talis est appellan-
dus, sed hoc totum, cibus medicinalis: sicuti illi qui est ci-
bus simpliciter, soli hoc inest ex omnibus, vt ex sua natu-
ra, non autem ex accidenti solidas partes animalis hume-
ctet, hoc ipsum non per se, sed ex accidenti faciente quie-
te. Quia enim eam quę prouenit ex cibo humiditatem
nō exsiccat, idcirco dicitur humectare. Aqua vero neque
epota, neque extrinsec9 occursans, natura apta est solidas
animalis partes humectare. De talibus autem perfectiorē
possit quispiam habere doctrinam legēdo librum nostrū
de potentijs naturalibus, & librum de tabe.

XIIII

CVm biberit quis elleborū, ad motio-
nes quidem corporum ducere magis;
ad somnos vero atque quietem, min9.
Indicat autē nauigatio turbari motione corpus.

IPse attulit causam ob quam eorum corpora mo
ueri precipiat, qui assumpserunt elleborū. Qui-
es siquidem in eodem statu conseruat, mot9 ve-
ro transmutat atque alterat corpus: vt indicat nauigatio,
quę motus quidem est, turbat autem corpora adeò vt
excitet vomitum. Cum igitur talis motus fuerit suffi-
ciens & solus ad vomitum corpus pręparare, fit sanè ra-

tionabile, vt si vomitorio medicamento coniungatur, longe maiorem habeat efficaciam. Quidam pro nauigatiōe nauseā scribunt, vt sit sermo talis: Ostendit autem & nausea que vehementioribus corporis aduenit motionibus, ex motione corpus perturbari. Liquet autem quòd & hic sermo eandem vim habet cum priore.

XV

Vm volueris magis ducere elleborū, moue corpus: cum vero sistere, somnum facito, & non moueto.

Rior quidem aphorismus, quomodo oporteat hominem qui elleborum sumpsit, ad purgationem præparare, nos docuit: præsens vero quomodo sistere purgationem. Non est autem absque ratione, quòd ea quæ sistunt purgationē, sint contraria ijs quæ vomitum cient. Si igitur motiones ciebant, sistent quietes: & multo magis somnus, in quo motus animales ociātur, qui & per sensum fiunt, & præterea per mulsculos, in motibus qui fiunt ex appetitu.

XVI

Arnes sanas habētibus elleborus periculosus. facit enim conuulsionem.

Vod in precedentibus dixerat in omnibus purgationibus, hoc nunc in ea sola dicit quę fit per elleborū: ita quòd duo aphorismi possunt inuicem iungi, tali modo: Qui corpore bene se habēt, difficile est medicari. Sic ergo & elleborus carnes sanas habētibus periculosus. cōuulsiōes em̄ facit. Habet nanq; elleborus istud præcipuum, facere cōuulsionem, propter operationis vehementiam.

XVII

I quis febrem non habens, abstineat a cibo, & cordis morsum, seu vertiginem patitur, & oris amaritudinē sentit: purgatione indigere per superiora, significat.

ABstinentia à cibo idem significat, quod inappetentia. Cordis autem morsus, est cordis, hoc est oris ventriculi, passio. Prisci siquidem & hoc cor nominabant. Vertigo autem est quando simul videntur circunuolui, hoc est circunstantia moueri, quęcunque conspicimus, & sensus visus repente destruitur, cum videantur tenebrę circunfusę. Fit autem hoc ore ventriculi à malis humoribꝰ morso. Nam propter neruorũ magnitudinem, qui ad ipsum à cerebro veniunt, hac parte patiente, animę opera detrimentum patiuntur. Hi itaque casus sunt communes humorum omnium mordacem habentium naturam. Os autem sentire amaritudinem, soliꝰ bilis quæ ruffa & flaua nominatur, est opus: quare recte in huiuscemodi ĩquit Hippocrates significari quòd oporteat purgari per superiora. quod explanatum talem habebit interpretationem: Huiusmodi autem casus significant medico, indigere hominem purgatione per superiora, hoc est per vomitiones.

XVIII

SVpra præcordia dolores, purgatione indigere per superiora significant: quicunque vero inferiora molestãt, per inferiora.

HIc aphorismus quod antea in vno dolore docuit oris ventriculi, hoc ad omnes extendit dolores quicunque supra pręcordia consistunt, purgatione videlicet indigentes consulens per superiora purgari. Quicunque vero infra pręcordia, clarum est quòd hi per inferiora purgationem requirunt. Addidi autem sermoni, purgatione indigẽtes, ne quis forte arbitretur curare Hippocratem oẽs dolores simpliciter ꝑ euacuationem. Neque enim nũc dicit hoc, sed quòd secundũ humorũ infestantium motiones, oportet etiã facere euacuationes: & neq; supra pręcordia dolores per subducẽtia medicamẽta euacuare, neque infra consistentes per vomitiones.

XIX

Vi in medicamentis purgati non sitiũt: non quiescunt priusquam sitiant.

Qvi purgãtur: nõnulli statim sitiũt, nõnulli postea. Et fit hoc propter ipsius ventriculi dispositionem, & propter datum medicamẽtum, & propter humoris euacuati naturam. Ventriculi quidẽ ratione, qui ex caliditate, vel siccitate, vel ambabus qualitatibus prompte ad sitiendum perducatur, siue hoc natura insit ei qui biberit medicamentum, siue illo solum tempore. Ratione autem medicamẽti, cum acutum fuerit, & calidum, ac mordax. Propter humorẽ vero euacuatũ, quãdo bilis amara fuerit. Hisce quidem de causis fiunt sitibũdi: ex contrarijs vero longo tempore sine siti perseuerant, quando videlicet vel frigidiorem, vel humidiorem ventriculũ habuerit homo qui purgatur, vel ab initio, vel in tẽpore purgationis, vel quando medicamẽtum omni vacat mordacitate, & tertio quando humor pituitosus aut aquosus extiterit. Verum & in his, quando abũde fuerint euacuati, consequitur sitis. Sufficiens etenim est ea quæ ex euacuatione prouenit siccitas, hanc efficere, ac præterea ea quæ est medicamenti purgantis vis, habentis aliquam etsi neque manifestam neque sensibilem, attamen latentem acritudinem ac caliditatem.

XX

On febricitantibus si tormina acciderint, & genuum grauitas, & lumborũ dolor: purgari inferius oportere significatur.

SIcuti paulo antea docuit signa eorũ quos oporteat purgare superius, ita nunc docet ea per quæ cognosceret aliquis quãdo oporteat inferiꝰ purgare. Est autem communis vtriusque ratio in differentibus casibus. Nam pro motione noxiorum humorum facere oportet euacuationes.

XXI

DEiectiones nigræ, qualis eſt ſanguis niger, ſponte veniētes, ſiue cum febre, ſiue ſine febre, peſſimę: & quanto colores magis praui fuerint plures, peius: cum medicamento vero melius, & quanto colores plures non praui.

DE deiectionibus nunc ipſi eſt ſermo, quæ à priſcis quidem nigræ vocantur: bilis vero, nigræ exquiſite non ſunt. Nam acre, & corrodens, & acidum non habent: multo vero magis neque in terram effuſę bulliunt: verum eſt ſicuti quis eius deſcribens imaginē, diceret manifeſte: Veluti ſanguinis limus, qualis vinis craſſioribus iam conſiſtentibus ſolet ſubſidere quam fęcem nomināt. Quæ ſi diutiꝰ moretur in corpore, & neque per aliquem ſenſibilem effluxum, neque occultū excernatur, verum transmutetur, atque putreſcat, fit bilis nigra exquiſite. Antequam vero hæc generetur, ſplen trahit eam quæ eſt veluti ſanguinis fęx, hepar expurgans: quēadmodum in commentarijs de potentijs naturalibus eſt demonſtratum. Et quidem vtitur hoc melancholico humore ad ſui nutritionem ſplen: & quantam ipſe fecerit ſuperfluitatem, hanc rurſus totam expellit ad ventrem vnà cum alijs ſuperfluitatibus excernendam. Siquando igitur neq; ſplen bene expurgauerit: & ille qui in hepate cōtinetur ſanguis, multum huius limoſę ſuperfluitatis habuerit, accreſcet debilitas viſceri, ita quòd non cōtinebit in ſe ipſo ſuperfluitates: & tunc illæ quæ nigræ vocantur, fient deiectiones, de quibus nunc ſermo habetur ab ipſo. Adiecit autem ſuo ſermoni, Veluti ſanguis: tale quiddam oſtēdens, Qualis fit ſanguis denigratꝰ dum per inteſtina defertur, tales ſunt nigræ deiectiones. Nam extremæ demētię fuerit exiſtimare, ſanguini ſecundum naturam ſe habēti, tales deiectiones aſſimilari. Fiēt etenim hæ & rubræ, & nigre. Atqui impoſſibile eſt ſanguinem eūdem, & rubrū,

& nigrum esse. Plurimas vero huiuscemodi deiectiones in pestilenti hoc morbo longo conspeximus: quæ nõ magis in ÿs qui exitio proximi erant, quàm in aliÿs saluãdis apparebant: non tamen vel in principio, vel in cremento morborum conspiciebantur. Tunc enim quę euacuabantur, erant & flaua & ruffa colore colliquamenta. quæ vero mox apparebant, nigra erant, veluti sanguinis fęx, siue ipso superassato habuissent generationem, siue cum aliquam extraneam putredinem assumpsissent, illis quæ in ventriculo fiunt cruditatibus proportionaliter, quando ad vitiosos humores corruptio terminauerit. Quare ab initio quidem nunquã ad bonum fiunt huiuscemodi deiectiones, magnam visceris lœsionem ostendentes: ad morbos vero consistentes sequũtur sępius, natura superfluitates expurgãte. Non tamen hoc in aphorismo adiecit Hippocrates, quãuis alibi dixerit in vniuersum, Signa iudicatoria nõ statim appareant. In sequenti autem aphorismo particulatim, dum inquit: Morbis quibuslibet incipientibus, si atra bilis vel supra vel infra exierit, lethale est. Nunquid igitur satis visus est sui animi manifestare sententiã, vtens hoc verbo, venientes, quod temporis spatium ostendit, tanquã videlicet per morbum totum, vel per longum ipsius tempus tales veniant deiectiones? Si enim aliquod vnum tempus ostendere voluisset: omnino vel quæ post apparuissent, vel quę venissent, protulisset, non sponte venientes. Hoc enim verbum venientes, non aduenisse, sed aduenire significat. Assumpto tamen medicamẽto quod vim habet purgãdi nigra, talia deÿci nihil mirũ. Sic quidem multi deiectionũ colores pręter naturam, spõte quidem euacuati, multarum, atq; malarum in corpore dispositionum sunt signa. A medicamẽto autem ducti vim habente plures humorum species euacuare, nihil absurdum significant.

XXII

Orbis quibuslibet incipiẽtib⁹, si atra bilis vł supra vel infra exierit, lethale.

HActa est à nobis & in antecedente aphorismo distinctio inter humorem melãcholicum, & nigrã bilem, de qua nũc sermo habetur ab ipso. Et causam ob quã ab initio lethales sint huiuscemodi humores, postea vero iudicatorij appareant, in illo aphorismo sufficienter percurrimus: sed & nunc repetemus, quoniã ea quæ sunt ad artem maxime necessaria, sępe tractare sit melius. Quando aliquis incipit morbus: si quid excernitur, nihil tunc excernitur naturæ ratione, sed sunt omnia hæc casus pręter naturam earũ quæ sunt in corpore dispositionum. Quo enim in tẽpore à causis quidem morbum facientibus natura grauatur, adest autem cruditas humorum, tunc aliquid bene euacuari est impossibile: siquidem oportet coctionem pręire, subsequi vero discretionem, & postea euacuationem, vt bona sit crisis, siue iudiciũ. Hæc autem nos ipse docuit in primo libro Epidemiarum, ita inquiens: Coctiones, iudicij securitatem salubrem significant: cruda autem & incocta ad malos abscessus conuersa, iudicationis carentiam, vel labores, vel tẽpora, vel mortes, vel eorũdem malorum reditus. Quando igitur post morbi coctionem aliquis humorum vitiosus excernitur, tunc corpus à natura expurgatur. Et propter hoc atra bilis, & ali9 omnis huiuscemodi humor, vbi signa coctiõis in morbi processu apparuerint, bonam significat euacuationem. Si vero aliter excernãtur sine signis coctionis, exitialis est casus. Quare cũ in morbi principio semper sint signa cruditatis, mala erit humorũ talium euacuatio.

XXIII

QVibuscunq; ex morbis acutis aut diuturnis, vel ex vulneribus, siue quouis alio modo extenuatis, nigra bilis, siue vti sanguis niger desubter exierit, postridie moriuntur.

SErmo in hoc aphorismo est potẽtia talis, Siue atra bilis (de qua antecedẽs docuit aphorismus) siue ni

gra(quę sanguini nigro assimilatur, de quib9 prior aphorismus) ĳs qui ad extremā extenuationem venerit, apparuerint, postridie moriūtur. Est enim in talibus natura imbecillis adeò vt nō possint cōcoquere neq; discernere neque excernere quę ita praua existūt. Propter morbi igitur magnitudinē cum contineri nequeant, effundūtur, & idcirco sunt difficilia. Mortem autem non in postremis afferunt, vt in alĳs contingit morbis propter virium imbecillitatem. Ostēdit tamen in hoc aphorismo manifeste, quòd & in priore, cum dicebat, Deiectiones nigrę qualis sanguis: subaudire oporteat, niger: vt tale sit plenū, Deiectiones nigrę, vel qualis sanguis niger. Ostēdit autē & quòd nos bene à nigris succis bilē nigrā separauimus. Hæc enī sanguini denigrato similia videtur, differentia in eo quòd fusa sunt, & non concreta, vt ille. Nigra autem bilis & in eo quòd fusa, est absque concretione, & quia fulgentem habet nigredinem: & præterea mordax est, sicuti acetum, & terram abradit, atque fermentat, quorum nihil nigris adest.

XXIIII

Ifficultas intestinorum, si ab atra bile inceperit, lethalis est.

B illa quæ à quibusdam ruffa, ab alĳs bilis flaua nominatur, magna ex parte incipit intestinorū difficultas, abrasis prius in summa parte propter humorū acritudinem intestinis, postea vero excesis adeò quòd exulcerentur. Hanc igitur intestinorum difficultatem sæpe sanauimus. Quæ vero ab atra bile fit, insanabilis est, cum nihil differat à cancro vlcerato. Vbi igitur hic cancer in summa parte consistens, sit cum difficultate sanabilis, aut omnino insanabilis, cum tamē possit continuo medicinam habere insidentem: rationabile est illū qui occupat intestina, non solum quia nihil illi continuo adhęrere potest, verū etiam quia semper ab alimenti superfluitatibus tangitur, esse penitus insanabilem.

XXV

SAnguis quidem supra, qualiscunque fuerit, malus: infra autem, bonus est.

DE nigris deiectionibus sermo habitus ab ipso est in pręcedentibus aphorismis: nunc vero de ijs quæ vel per os, vel per sedē excernūtur, verba facit. Quare in proposito aphorismo audiemus ipsum dicentem supra, eam quę fit per os solam excretionem: illa quæ fit per nares, omissa. Hanc itaque ait omnino esse malam, qualiscūque fuerit is qui excernitur sanguis, hoc est, siue spumosus, siue rubeus, siue flauus, siue niger, siue aquosus, siue crassus. Melius enim esse inquit vt infra exeat, & neque huc per modū dirupti sanguinis, sed paulatim fluētis, ita quòd sui exitus tarditate denigretur. Ipsum itaq; sanguinem confluere omnino ad aliquod intestinū, malum oportet existimare. Melius autē quando paucus, quàm quando multus veluti diruptus effluxerit. Quare quod dicitur bonum: non tanquā proprie dictum, sed tanquam melius diceret, est audiendum, quasi ita diceret: Infra autem melius nigra deijci. Vere enim hoc eligibilius, quàm per os modo quocūq; sanguinē ferri. Hoc quidem dixerit quispiā, eam quę videtur in verbis antiqui pugnā dissoluens, cum aliquādo dicat bonum esse vt nigra deijciantur, quod paulo antea malum dixerat. Cōtingit autē & ita audire nigra (quēadmodū ipse in Epidemijs dixit) de sanguine ex venis (q̄d hęmorrhoidas vocant) profluēte, tanquam sanante melancholicas passiones. Vere enim iam factę melancholię maximū est remedium sanguinis ex his venis profluuiū: quam etiam, si futura sit, prohibet. Sic itaq; nobis audiētibus, sermo talis erit: Sāguis supra, qualiscunq; fuerit, malū: infra vero per hęmorrhoidē, bonum, quādo nigra euacuantur: hoc est quādo hominis natura multū talem accumulauerit sanguinē. Aliter autem nō est assuefaciendū ei quę fit per hęmorrhoidas euacuationi, quę periculosam habet vtrāq; immoderātiam, siue supra modū sanguis excernatur, siue ex toto supprimatur.

XXVI

A Difficultate intestinorũ habito, si veluti carunculę exeant, lethale est.

IN difficultatibus intestinorum, cum adhuc constituũtur, quędã corpora pinguia excernuntur: post hęc autẽ, nisi finiri anticipauerint, quædam ramenta ipsorum intestinorum, abiecta horum superficie interiore, quæ mẽbranosa existit & densa, illi quæ cutem exterius contegit mẽbranulę proportionalis. Posthac autem & aliquid ex ipsa abraditur substantia intestinorum: in quo tempore nõ adhuc fieri difficultatem intestinorũ, sed iam factam atq; constructam dicimus esse. Quando igitur partes adeò magnę intestinorũ excernũtur in difficultate intestinorum, vt possimus eas carnes nominare: lethalem ait esse morbum, cũ neq; caro concrescere, neq; cicatrix obduci in tali possit exulceratione.

XXVII

QVibus in febribus sanguinis fluxerit multitudo quacunq; ex parte: cum reficiuntur, alui iis humectantur.

CAlore natiuo debilitato ex profluuio sanguinis, neque cibi bene concoqui, neque in sanguinem transmutari, multo autem magis neque distribui possunt per corpus: & propter hæc omnia, aluos fieri humidiores par est, donec processu tẽporis vires suas natura recuperauerit.

XXVIII

QVibus biliosę deiectiones: supuenientc surditate, cessant: & quibus surditas, superueniẽtibus biliosis deiectionibus cessat.

NOn de ea quę ex habitu difficulter soluitur, nunc illi sermo surditate, sed de ea quæ repente in febri-

bus, vel aliter fit, recurrēte ad cerebrū bile, sermo ipsi est. Ipsa siquidem cum meatus auditorios occupauerit, efficit surditatē. Cum vero hinc ipsam natura expellente, ad excretionem peruenerit, soluit surditatem.

XXIX

Vibus in febribus sexto die rigores fiunt, difficile iudicium sequitur.

Qvicunque ad febres, & præcipue ardentes, rigores superueniunt: iudicium habere solent bonum atque perfectum vbi in die iudicatoria fiunt, & cum signis coctionis: non bonum autem neque perfectum quando vel diei vel coctionis signa fuerint imperfecta. Quòd igitur concoqui oporteat quæ bene iudicari debeant, in primo libro docuit Epidemiarum per ea verba quæ paulo antea diximus, quorū initium: Coctiones celeritatem iudicij. Quòd autem neque in omnibus diebus, & in Prognostico scripsit, & in hoc ipso aphorismorum libro, & pręterea in primo Epidemiarum. Collecta autem à nobis hæc omnia cum opportuna expositione: quæcunque quidem de diebus iudicatorijs ab eo scripta sunt, in tractatu de diebus iudicatorijs inscripto: quæcunque vero de signis coctionis, in altero de iudicijs. Dictum autem & in ipsis est de eo quod fit in die sexta iudicio: de quo nunc etiam faciens mētionem, ait eos qui in hoc die fiunt rigores, difficile habere iudicium, hoc est malum afferre iudicium, ac si male iudicantes dixisset, vel non firmiter, immo in quibus facile foret fieri recidiuam: vel in longum tempus extensum, ac si dixisset difficulter solubiles. Cum casibus vero quandoq; difficilibus sextę diei iudicium fit: de quibus omnibus integre scripsimus in ijs quas nuper nominauimus tractationibus. Hęc igitur in hunc modum fieri etiam ipsa experientia testatur: ipsorum autem causas longum esset impręsentiarum exponere. De diebus enim iudicantibus tertio diximus libro de iudicatorijs diebus: de rigore autē in opere ad id dedicato seorsum.

XXX

Vibuscūque accessiones fiunt: quacū- que hora febris dimiserit, si eadem cras occupauerit, iudicium habent difficile.

Vpponatur quispiam prima die cœpisse febricitare hora tertia, & quieuisse quauis alia hora: deinde die secundo eadem hora tertia cœpisse, mox cessasse febrem quacunque hora: & tertio rursus die hora tertia cœpisse, mox rursus quouis tempore finita febre: cœpisse iterum quarto die eadem hora tertia: & ita deinceps seruari quidē semper horam tertiam in qua accessio suum facit initium, non seruari autem alias in quibus finitur: hūc qui tali laboret morbo, necesse est temporibus longioribus ægrotare horam habentibus initij accessionis exordinatam. Hoc quidem nos ab experientia comprobatum, dictum fuisse arbitramur. Sunt vero quidam qui tale aiunt esse quod dicitur: Si primo die accessionem ægrotus habuerit, exempli gratia hora tertia: et (si ita cōtigerit) hora duodecima febris desierit: rursus die secūdo hora duodecima cœperit febricitare: morbum aiūt difficile iudicium habiturum, nullam apponentes rationem, sed neq; id ab experientia comprobari potētes ostēdere. Non tamen, difficile habens iudicium, aliter possumus interpretari, quàm difficulter solubile: adeò quòd tale sit quod ab Hippocrate dicit̄, Siue quauis die, siue per tertiam, siue per quartam ægrotus habeat accessionē eadem hora, difficulter solubilis est morbus huiusmodi, siue multas, siue paucas accessio occupet horas. Hoc igit̄ (vt dixi) experiētia cōprobatur: eius vero causam talem esse opinandum est, quādo causa accessionum non fuerit fixa ac stabilita, non seruare eūdem terminum aut circuitum: vbi vero firmata fuerit, seruare: atque ideo difficulter solubile, quod fixum ac stabilitū: facile vero solubile, quicquid non tale. Firmata enim magnam vim demolientem exposcūt, longo tempore, & per fortiora ac plura factam auxilia.

XXXI

Lassitudinem habētibus in febribus: in articulos, & circa maxillas potissimum abscessus fiunt.

Dictum prius est quod lassitudinū nōnullę quidē in multis accidunt motibus, quæ simpliciter & proprie labores nominātur: quidam vero neque multis, neque vehemētibus acti motibus, lassitudines pati consueuerunt. Tales itaq; labores, non labores simpliciter, sed spontaneos labores nominare consueuerunt. Amborum autem ipsorum cōmunis est locus perpessus: hic vero est totū genus in corporibus musculosum. Qui vero ex motibus labores accidunt, ipsis adest proprium peculiare, caliditas articulorum: quare in his nihil mirum ad articulos abscessus decumbere: vt qui vnà cum musculis laborauerint, atque vltra modum concaluerint. Spontaneis autem laboribus, vna sola ratione fluxiones vt decūbant ad articulos, euenit, (sicuti & omnib9 aliis ferè morbis qui per abscessus iudicantur) cum latiora ipsorum spatia prompte se habeant ad superfluitates suscipiendas. Rariores igitur in illis abscessus sunt, in laboriosis plures, & præcipue cum labor spontaneus fuerit, & ex iis maxime quib9 ex multitudine labor inest. Erit igitur in aphorismo sermonis hæc summa. Iis qui quomodocunque in febribus lassitudinem habent: ad articulos, & circa maxillas præcipue abscessus fiunt. Hoc vero cōtingit propter eam quę est in febribus caliditatem, relata multitudine ad caput, mox inde suscipiētib9 illis qui circa maxillas adenes existunt, sicuti qui circa inguina & alas sunt, quando ad illas partes multitudo peruenerit.

XXXII

Quibuscunque resurgentibus ex morbis, si quid laborauit, hic fiunt abscessus.

SI quidem labor & vehementem significat motum & dolorē; & læsionē, sicuti prius dictū est: liquet quòd &, laborare, & pluribus motu significabit, & aliquem habere vel dolorem, vel læsionem. Et quidē in nōnullis qui ex morbo reualescunt, apparet, quādo humores morbum facientes non satis fuerint expurgati, sed quasdam reliquerint superfluitates, cum laborantē siue dolentem partem quampiam habuerint, illuc morbum decumbere, cum labor quidem habeat causæ rationem, dolor vero signi. Nam in vehementioribus motibꝰ & vires fiunt imbecilliores, sicuti & caliditas maior accēditur: dolor autem iam fluxione decumbente perficitur. Hoc igitur, vt diximus, est signum abscessus qui fit. Caliditas autem atque imbecillitas ad locum affectum prouehit superfluitates. Vtroq; igitur (vt diximus) modo audire possumus verbum laborare: toti tamen sermoni qui nunc ab Hippocrate fertur, alterum magis conuenit significatum: siquidem antea de laboriosis febribus locutus, deinceps autem rursus inquit: Sed & si quid antea laborauerit. Videtur enī prior aphorismus, cuius initium, Lassitudinem habentibus in febribus: de lassitudinibus morborum habuisse sermonem: in eo autem qui nunc proponitur, de ijs qui fiunt in conualescentibus: in sequente vero de illis qui morbum antecedunt.

XXXIII

SEd et si ante morbum aliqua parte doluerit, hic morbus firmatur.

SIue quis velit connectere duobus prioribus sermonibus illum qui nunc dicitur, ad vnius aphorismi integritatem, siue seorsum vnumquemque scribere, nihil refert: nam & communitas eorum ostensa est, & singulorum proprietas in sermone pręposito. Dicetur autem & à nobis adhuc breuibus: Quando in morbo sensus aliquis lassitudinis fuerit, expectare oportet abscessum aliquem ad articulos fore, præsertim iuxta maxillas. Simili modo si quis ex morbo relatus, parte aliqua corpo

ris laborauerit, vel ante quàm ęgrotaret. Nam plurimum ſolet ad talia decũbere, in illis videlicet morbis in quibus ſperatur abſceſſus futurus, neque morb9 per excretionem antea iudicandus. Dictum eſt igitur & in pręcedentibus de talium morborum dignotione: ſermo vero vniuerſus in commẽtarijs de criſibus ſiue iudicijs eſt explanatus.

XXXIIII

SI a febre habito, tumore non exiſtẽte in faucibus, ſtrangulatio repente ſuperuenerit, lethale.

LIcet quidem & ſimpliciter audire initium aphoriſmi in quo ait: Si à febre habito, tanquam ita dixiſſet: Si homini febricitanti, tumore non exiſtente. Licet autem & cum maiori aliqua ſignificatione, quemadmodum ſolet in Epidemijs ſcribere, non ſimpliciter quouis modo febricitantem oſtendẽs, cum dicit: Febris ipſum habebat. ſed de eo cui magna inſit febris, ita loquens. Cõtingit autem & ſine magna febre, ſtrangulatione repente ſuperueniente, hominem interire. Ineuitabilior autem & citior mors, adeò quòd neq; ex inopinato vnquam homo ſaluatur, cum vehemens febris detinet ęgrotantem. Indiget em̃ huiuſcemodi febris (vt in ſermonibus de difficili anhelitu fuit à nobis oſtẽſum) inſpiratione abũdanti. fit vero nedum abundans, verum omnino pauca ſtrangulatis. Neque em̃ aliud eſt ſtrangulatio, niſi interit9 ſubitus propter defectum inſpirationis: qui fit ex anguſtia alicuius inſtrumenti ex ijs quæ obſeruiũt reſpirationi. Nam talis anguſtia ipſorũ, ſeorſum in eo genere eſt quod anhelitus carentia nominatur: quæ & ipſa fit vel propter imbecillitatem potẽtię illi9 quę mouet thoracem, vel propter frigiditatẽ vitalis principij. Strangulatio vero omnino fit ex anguſtia: anguſtia autem, vel repleta intermedia regione quę inter thoracem eſt atq; pulmonẽ, aut pulmonis cauernis, vel aliqua inflammatione totum occupãte viſcus, vel aſperam arteriam, vel eam partem quæ eſt veluti caput eius, quam nominant guttur: quæ etiam in-

flammatio fieri aliquando solet in preiacente spatio, quod fauces appellāt. Nā & Homerus ita nominauit inquiens: Per fauces autem vinum impellebatur. spatium illud laxius quòd inter gulam & guttur preiacet, nominans fauces. Videtur autem & nunc Hippocrates hanc eandem partem eodē modo quo etiam Homerus, nominasse. Dicit igitur: Tumore non existēte in faucibus. tanquam possibile sit ore multum adaperto partem ipsam diligentius inspicere: quod in gutture fieri nequit. Fiet igitur sermo vniuersus huiusmodi: Si à febre habito strangulatio repēte superuenerit citra tumorem fauces occupatem, lethale est. Prisci etenim per tumorem & inflationem idem intelligebant. Neque nos latet triplicem esse tumorum differentiam. Vel enim sunt cum dolore, quos iuniores inflammationes nominant: vel absque dolore duri, quos græci scirrhos vocant: vel sine dolore molles, quos ijdem greci œdemata, id est inflationes appellant: & propterea ab antiquo vsu recesserūt, vt qui non omnia preter naturam incremēta sub vocabulo inflationis complectantur. Cum igitur fauces sine tumore apparuerint, strāgulatio autem repente superuenerit, solius gutturis est huiuscemodi passio. Strangulantur (vt dixi) & propter morbos alios, quos paulo antea dixi. Repente autem strangulari, soli gutturi inest. Morbus enim quem græci peripneumonian vocāt, non repēte strangulat ægrotātes, verum paulatim ab initio incrementum suscipiens vsque ad propriam consistētiam, in qua talē casum affert. Et si quod tuberculum & abscessus in pulmone fit, hæc quoque passio diuturna est: sicuti & spatium inter pulmonem atq; thoracem pure repletum, sepius hoīem strangulat, abscessu scilicet in ipm dirupto, qui scilicet & ipse in longo tempore fuit constitutus. Asperæ quidē arteriæ inflammatio difficultatem spirādi aliquam efficere potest, strangulationem vero nō potest, propter magnitudinem meatus in ipa latioris, & tunice tenuitatem. Impossibile siquidem est corporis adeò tenuis inflammationem, spatium effatu dignum replere. Reliquum igitur est guttur: quod subitam potest facere

strangulationem, quoniam in ipso angustatur pulmonis meatus. Et musculi anteriores vnà cum ambiente tunica inflammationem patientes, viam spiritus valent intercludere. Nominant autem medici quidam talem dispositionem non per, s, synanchen, sed per, c, cynanchen: quibus placet faucium inflammationem per, s, synanchen nominare. Nonnulli vero & iuxtasynanchen, & iuxtacynanchen nominant. Iuxtasynanchen, quãdo adiacentium faucibus partium inflammatio fuerit: iuxtacynanchen autẽ quãdo extra guttur. Ex ijs igit̃ quæ dicta sunt, rationabile est talem dispositionem gutturi aliquem inferre dolorẽ: & videtur Hippocrates eiꝰ manifeste meminisse in libro prænunciatiuo, hisce verbis: Fauces dolentes tenues cum quadam difficultate strangulantes velociter exitium afferentes. Nunc vero dolentes non dixit, siue quia in ijs quæ dixerat antea, poterat subintelligi: vel quia etiã iam absque dolore aliquando dictam putauit in præcedente sermone fieri posse strangulationem. Et si omnino potest esse sine dolore strangulatio: ex talibꝰ causis potest hoc fieri: Possibile est multitudine humiditatis, & pituitosæ præcipue, madefaciente tunicam gutturis interiorem, aliquem fieri absque dolore tumorem. Possibile etiam est aperientibus ipsum musculis resolutis, meatum reddi angustiorem. Contingit autem & vtrunque coniungi. Sed neque impossibile est quin propter superfluã siccitatem musculi gutturis intrinseci supra modum extenti, meatum reddant angustiorem. Qui vero sint hi musculi, & quomodo claudant guttur, ostensum est in tractatu qui de voce inscribitur.

XXXV

SI a febre habito collum peruertitur, & vix potest deuorare: sine vllo tumore, lethale est.

NOn etiam adiecit hic locum in quo inquit, Tumore non existente: sicuti in præcedenti aphorismo gutturis meminit, inquiens, Tumore non

existente in faucibus. Nos vero dicemus alterū duorum, vel ex communi audiēdum esse in faucibus, vel in omnibus colli locis. Cum enim in nullo horum apparuerit, neque ore aperto in faucibus, neque extrinsecus tumor, hominē vero contigerit non posse deuorare: casus est exitialis: qui fit ex inflammatione aliquando musculorum qui gulæ prçiacent, aliquando gulæ ipsius. Est enim quædam societas partibus his per neruos ac ligamenta & ad spinalem medullam, & ipsas ambientes membranas, ac prçterea ossa vertebrarum quæ his extrinsecus adiacent. Extentis itaque ad partes inflammatas & ligamentis & neruis, trahi vertebras vel intra vel ad latus est necessarium: si quidem in altera nerui propagine fieri tentionem cōtigerit, ad latus: si vero in ambabus, ad extra. Plenius autē de istis dicemus, librum de articulis exponētes, in quo ait fieri spinç euersiones tuberculis crudis intra ipsam constitutis. Igitur in libro illo & gibbos fieri dixit tentis intra vertebrarum partibus, non solum recuruationes, & obliquationes. Et in secundo quidem libro Epidemiarum, de proposita nunc in aphorismo angina verba faciens, inquit: Erāt autem anginam patientium tales affectus: colli vertebræ intro vergebant, & extra apparebat collū habere cauitatem, & hoc tactum dolebat. In hoc itaque sermone vnam ostendit vertebræ euersionem ad intra factā: in prçsenti vero aphorismo generaliori vtens sermone inquit: Si collum euertatur. Verbum enim euerti, eam quæ est ad id quod prçter naturam, euersionem ostēdit omnē rectitudinis vertebrarum. In secūdo autē libro Epidemiarum sermoni adiecit: Et hoc tactum dolebat. Hic vero nihil de dolore dixit: atqui necessariū est adesse dolorē vna cum ea quæ collum obtinet inflammatione. & hic eā quç fit propter siccitatem excedentem, tentionem, tractū, & euersionem partium tantummodo ostendit: & propter hocipsum casum inquit esse exitialem: cum alter qui ꝓuenit ex inflāmatione, non sit omnino exitialis, qualis çrat prior, cui cōiuncta erat strangulatio. Neq; em̄ est æquale periculum, si homo stranguletur, & vix possit deuorare.

Verum si propter excedentē siccitatem id accidat, & col-
lū euerti, & vix posse deuorare, lethalis est casus, & præ-
cipue cum vehemens est febris: vt verba illa, Si à febre ha
bito, etiam in hunc sensum audiantur. Ob hanc autem fe-
brem ipsam, & iam immodicam fieri par est in membris
siccitatem: & duplicem habebit febris vehemēs ad mor-
tem rationem, & quia signum erit quòd fiat euersio pro-
pter siccitatem, & deuorandi difficultatē, & quoniam &
ipsa aliquid afferet, vt vna ex causis ꝑducētibꝰ ad mortē.

XXXVI

SVdores febricitanti si inceperint, bo-
ni, & tertio die, & quinto, & septimo, &
nono, & vndecimo, & quartodecimo,
& septimodecimo, & vigesimo, & vige
simoseptimo, & trigesimoquarto. Hi enim sudo-
res iudicant morbos. Qui vero non ita fiunt, la-
borem significant, & morbi longitudinem, & re-
cidiuam.

NOn sudores tantum, sed alui excrementa effatu
digna, & vrinæ multę, & iuxta aurem absces-
sus, vel aliquem alium articulum, in dictis die-
bus optime apparent. Sermo enim in vniuersum est ta-
lis, Iudicatoria signa, ac casus, in diebus iudicatorijs inci-
piant. & sermo iste dictus sufficiebat: verum Hippocra-
tes non de omnibus ipsum fecit iudicatorijs, sed de su-
doribus tantum: & nobis memorię subiecit iudicatorios
dies qui sunt intra quadragesimum. Morbi enim istis diu
turniores, non admodum solent per sudores iudicari, si-
cuti neque omnino per excretiones, sed vel per cōcoctio-
nem, vel per abscessus. Quòd vero non omnis numerus
dierum sit ad iudicandum idoneus, experientia manife-
ste demonstrat. & quispiam admiraretur illos qui aiunt
nullam in illis esse differentiam. melius enim, ex ijs quæ
apparent manifeste, eos discere differentiam: causam ve-

ro eius quod fit, per multum ocium cōſiderare: quod nos in tractatu de diebus iudicatorijs egimus, id quod ad artis refert vtilitatem, in primis commentarijs tranſigētes: cauſas autem ipſorum tentantes in tertio perquirere. Nō parua autem eſt de diebus ſcriptis in aphoriſmo diſcordia, cum alij alios pro arbitrio ſcribant. Nos vero illa ſecuti quæ ab ipſo Hippocrate ſcripta ſunt & in Prognoſtico, & Epidemijs, & ipſo libro aphoriſmorum, ipſorum fecimus connumeratione̅. Verba autem quibus de hiſce diebus Hippocrates ſcripſit, habes omnia in tractatu de iudicatorijs diebus & de iudicijs collecta. Nunc vero à tertio incipit, qui anticipat quartum in breuioris temporis morbis: & poſt hunc quintum ſcripſit vno die quarto tardiorem. Sic enim ferè in oībus exemplaribus inuenies, cū quartus dies in aphoriſmo non ſit ſcriptus, quāuis hic dies ſit primus iudicatorius. Verūtamē ipſum nūc prętermiſit vel ipſe Hippocrates, vel qui prim9 librum ſcripſit. Si vero omnino Hippocrates illū prętarijt, hāc ob cauſam exiſtimo illud feciſſe, quoniam morbi plurimi peracuti, qui cum ſudore iudicantur, tertio & quinto die magis quàm quarto iudicium ſuſcipiunt. Rariores enim ſunt qui die quarto iudicantur: & hoc à me plurimum fuit inuentum per experientiam, ob hocipſum quęrente, quoniam dies quartus fuerat ab Hippocrate in aphoriſmo prætermiſſus. Hoc aūt videtur accidere quoniā morbi peracuti primam ſtatim acceſſionem vehementiſſimam habent, & reliquas illis proportionales per diem tertium. Didicim9 autē quòd in vehementioribus acceſſionibus iudicia fiūt, & quòd morbi qui in diebus imparibus acceſſionem habent, citi9 iudicātur: qui vero paribus, tardāt. Atque ideo ſi etiam in principio aliquis morbus incitatur, hoc magis accidit in diebus imparibus. ſi tardare debeat, ad dies pares vehementiores acceſſiones transferuntur. Hæc itaque habeo dicere de die quarto. In fine autem aphoriſmi, nonnulli trigeſimumprimum diem, nonnulli trigeſimūquartum ſcribunt. Scimus autem hos in dierum iudicantium numero cōtineri: & fortaſſe trigeſimusquartus maiorem

m

vim habet:non tamen quadragesimi meminit, quoniam
hunc principium morborum longorum existimauit, qui
non admodum per sudores iudicantur. Nam & trigesi-
mumprimum, & trigesimumquartum, & ante ipsos vi
gesimumseptimũ raro inueniemus: per sudores iudicare.

XXXVII

FRigidi sudores, cum acuta quidem fe-
bre, mortem: cum mitiori autem, lon-
gitudinem morbi significant.

QVòd quidem ita fiat, sępius experiẽtia docet.
Causa vero huius explorãda. Nam plurimam
mihi videtur habere dubitationem, quomodo
febre calidissima hominem detinente, sudor fiat frigidus.
Quòd igitur in alĳs partibus corporis sit necessarium es-
se vehemẽtem caliditatem, ex alĳs vero sudores frigidos
euacuari, est manifestum. Essent enim calefacti, si ex par-
tibus calidissimis efferrentur. Euacuantur autem ex cute
sudores, quam frigidam esse cõtingit, cum tamen ea quę
sunt sub ipa, comburuntur. Nam quibusdam humoribus
putrescẽtibus, ostensum est febres acutas fieri. Hi vero pu
trescunt sæpius quidem in toto corpore, sępius vero in va-
sis solis. Cum vero hæc aliquando duo contigerint, & hu-
mores qui sunt in vasis, putrescere, eã vero quę solida cor-
pora regit naturam (quę secundum Hippocratẽ est calor
naturalis) vel extingui omnino, vel proximam esse extin-
ctioni: quę quidem ex his euacuantur, frigida sentiuntur:
eam vero quæ fit ex putredine caliditatem, nihil ꝓhibet
vehementissimam esse, atque ideo signum exitiale, ostẽ-
dẽs in animalis corpore humorum multitudinem super-
abundare, tantam habẽtium frigiditatem, vt neque à ca-
lore natiuo, neque à febrili calefiant. Tepidis quidem exi-
stentibus febribus contingit saluari hominem, cõcocta in
tempore multitudine humorum, atque euicta à natura.
Acuta em̃ febris, causa est & signum perniciosissimum.
Causa quidem, quia prõpta est dissoluere corpora: signũ
autem, quoniam humorum multitudinem esse frigidissi-

mam oſtẽdit, vt quę neque à calore febrili transmutetur. Febris vero quę non eſt acuta, ſed mitior, permittit tẽpore longiori à natura multitudinẽ concoqui, cum nõ anticipet diſſoluere hominem: nõ eſt autem ſignũ adeò perniciosum ſicuti vehemens febris. Contingit enim in tepida febre, & ſi modice frigida multitudo fuerit, incalefactam permanere.

XXXVIII

Qua parte corporis ſudor eſt, ibi ſignificat morbum.

SI per totum animalis corpus morbus extẽderetur, ex toto etiam æqualis fieret euacuatio. Fiũt enim ſudores vel natura humiditatẽ ſuperfluã euacuãte, (quãdo & optime iudicium fit) vel quãdo non cõtinetur in corpore, morbi ratione. Sed ſiue hoc, ſiue illo modo fiant, mẽbrorum patientiũ humiditatẽ euacuant.

XXXIX

Et qua parte corporis calor aut frigus, ibi morbus.

Quacunque parte corporis inſignis caliditas aut frigiditas fuerit, hic morbum neceſſarium eſt eſſe. hoc ſiquidem exĩt à tẽperie naturali, quæ ſanitas eſt.

XL

Et vbi in toto corpore mutationes, & ſi corpus refrigeretur, vel rurſus calefiat, vel color alter ex altero fiat: longitudinem morbi ſignificat.

VArię diſpoſitiones diuturniores ſunt, quàm quę ſunt vniuſmodi, cum non poſſit natura in paruo tempore multas conficere diſpoſitiones.

XLI

SVdor multus ex ſomno factus abſque cauſa manifeſta, corpus vti pluri cibo

significat. si vero cibum non accipienti, hoc acci-
dat: scire oportet quod euacuatione indiget.

NOnnulli ita scribunt aphorismũ, Sudor multus ex somno fact9 sine causa manifesta. Alij vero, Sine aliqua alia causa. Verũ hæc etsi non adij-ciantur, millies in mille sermonib9 ab ipso prętermissa in-telliguntur: quia hæc etsi non dicantur, tamen subaudiun-tur à nobis: vt qui semel ab ipso didicerimus quòd qui à causa extrinseca, nõ ex dispositione corporis casus proue-niunt, nullam faciunt certam præcognitionẽ. Hoc itaque semper oportet meminisse. Quod vero in pręsenti apho-rismo docetur: in verbo, multus, adiecto, maxime existit. Si enim sudor multus non esset, posset & propter virium imbecillitatem, & corporis raritatem accidere. Ipsius ve-ro multitudo, altera duarum causarum fit, vel propter ci-borum qui sunt recenter assumpti, immoderãtiam, vel il-lorum qui antea. Quòd si propter recenter assumptos, prohibere oportet ne plures assumant. quòd si propter prius assumptos, euacuare.

XLII

SVdor multus calidus vel frigidus su-perfluens, frigidus magis, calidus mi-nus significat morbum.

DE sudoribus quidem qui in diebus iudicatorijs fiunt, dictum est prius: de ijs vero qui in toto morbi tẽpore apparẽt sine iudicatione, in hoc ostendit aphorismo: difficiliores quidem inquiẽs esse fri-gidos sudores, minus vero his malos calidos esse. Indicãt quidem vtriq; multitudinem adesse, sed alteri frigidam, qui & peiores sunt: alteri vero calidam, qui & minus il-lis sunt exitiales.

XLIII

FEbres quęcunq; nõ intermittẽtes ter-tia die fortiores fiunt, magis pericu-

losę. Quocunq; autem modo intermiserint, periculum abesse significatur.

QVòd Hippocrates per verbũ intermittere, accessiones intelligat quę in quietem febre vacantem definũt, manifestũ fecit in hoc aphorismo, febres illas quę per tertiam accenduntur, si quouis modo quieuerint, inquiẽs esse absq; periculo. Solę enim illę quę in quietem febre vacantem desinunt, periculo carent, etiã si vehementissimã & satis longam habuerint accessionẽ. Si enim adeò breuis fuerit, vt in tertianis legitimis, minori duodenis horis tẽpore circũscripta: non modo sine periculo talis est febris, sed etiã cito iudicatur. Si vero longius quàm duodecim horarum occupet tẽpus, adeò vt ad triginta, vel decem & octo peruenerit horas: est quidem & hæc citra periculum: tanto autem longior, quanto & eius accessio maior extiterit quàm tertianæ exquisitæ. Non absq; ratione autem eas quę in quietem febre vacantem desinunt, esse absq; periculo inquit: vt quę non ex inflammatione aliqua, neq; ex maligna humorũ putredine occasionem habeant. Neutra enim harum ad quietem peruenit febre vacantem. Quocunq; autem modo intermiserint, periculũ abesse significatur, hoc est, siue vehemẽs, siue longa fuerit accessio.

XLIIII

QVibus febres longæ, iis tubercula vel labores in articulis fiunt.

NOn semper neq; hoc fit, sicuti neque quicquam aliud huiuscemodi, sed magna ex parte videlicet cõtingere videtur. Causa autem est manifesta. Nam propter multitudinem vel crassitudinem vel frigiditatem humorum efficientium febres, in longum tempus morbi extendũtur, cum longum exigant tempus ad coctionem. Par igitur est & tubercula fieri, & ad articulos superfluitatem decũbere. Siue autem per labores dolores intellexerimus, siue lœsionem: vterq; intellectus ha-

bet rationem. Vtrunq; enim horū ad abscessus sequitur.

XLV

Vibus tubercula, vel in articulis labores fiunt, ii pluribus vtūtur cibis.

E conualescentibus docet. His enim repletis rationabile est casus plethoricos aduenire, & maxime ob virium imbecillitatem.

XLVI

I rigor incidat febre nō deficiēte, ęgro iam debili: lethale est.

On idem est si quis dixerit, si inciderit, & si incidat. Verbum enim inciderit, vnum significat rigoris insultum, incidat vero plures. Semel igitur rigore incidente, nōdum liquet an mors, an iudicatio optima sit sequutura. Potest enim & propter viriū imbecillitatem casus esse lethalis, potest autē & iudicatio periculosa bonum tamē habere finem. Sępius vero fieri rigorem febre non deficiente, & alioqui bonum non est: in virium autē factus imbecillitate, perniciosus. Nam si aliqua euacuatio rigorem subsequatur, quę nullam faciat intermissionem: propter vtrūque dissolui hominem fit verisimile, & quia vis imbecillis ferre nō potest rigoris agitationem, & quia ab euacuatione dissoluitur. Si vero solus accidat rigor nulla euacuatione subsequente: vtroque modo casus caret bonitate. Nā & sicuti mala causa, vim corporis tanget: & malum signum erit, illius indicās imbecillitatem, quæ solita erat noxios humores in rigoribus euacuare, nunc vero hoc non potest efficere.

XLVII

Xcreationes in febribus non intermittētibus, liuidę, cruentę, fœtidę, omnes malæ, & biliosę. Et si bene exeunt, siue per alui excretionē, siue per vrinas, bo-

næ. Si vero non aliquid eorum quæ iuuant, per hæc loca excernitur, malum.

FOrte conueniens fuerat doctrinę aphoristicę, dici compēdiosius, omnes prauas excretiones cū bene exeūt, ad bonū terminari. Hippocrates vero non ita locutus est, sed primū quidem trium generum excretionum meminit, & eius quę fit per os, & eius quæ fit per aluū inferiorē, & tertiæ quæ fit per vrinas: deinde & eius quę fit per os, magis particulatim. Non enim simpliciter dixit prauas excretiōes bene exeūtes, bonas esse, sed speciatim ipsarū meminit, inquiens: Liuidę, cruentæ, fœtidæ, & biliosę. Vna autē cōmunis est in hisce omnib9 ratio: Malæ excretiones sunt prauarū signa dispositionū: & fiunt sępius eodē modo quo in vlceribus putridis, quibus liquores saniosi defluunt, nihil dispositioni conferētes: nōnunquam vero ita sicuti pus, ex abscessu dirupto bene expurgans partem patientē. Indicia vero quòd bene excernatur, maxima sunt & coctio & bona tolerantia, cum ipsis vero & morbi species, & cum his tēpus anni, & regio, & ætas & natura ægrotantis. Quod vero est in fine aphorismi, duobus modis scriptū inuenitur. In quibusdā quidē, vt antea scriptū est: Si vero nō aliquid eorū quę iuuant, excernatur. In quibusdā vero sine particula non, hoc modo: Si vero aliquid eorū quę iuuāt, excernatur. Et erit secūdum primā scripturam sermo talis: Si aliquid eorum quæ nō iuuant excreta, videtur euacuatum: nō est bonū. Secundum vero secūdam scripturā, Si aliquid eorū quæ iuuant, & sunt animali conuenientia, excernatur: non est bonum. Melior autem est scriptura prior.

XLVIII

IN febribus nō intermittentibus, si partes exteriores frigidæ, interiores vruntur, & sitim habeat, lethale est.

DIgnum animaduersione est nunquid huiuscemodi casus possint in febre fieri intermittēte. Ego enim

neq; vidi, neq; animo capio. Videntur siquidem solis accidere in febribus, quæ causones ab incendio nominātur, perniciosis, vel si aliter libeat appellare, valde malignis, veluti lipyrijs. Nulla vero febris alia profundiora perurit cute refrigerata. Neque enim mitior causon, neq; tertiana: quæ duæ febres præ cæteris sunt calidissimæ. Videtur itaque non distinctionis gratia in aphorismo adiecisse, In febribus non intermittentibus, sed similem protulisse sermonem illi quo dicitur, Vertebrę autē quæ in spina sunt: non quasi aliqua alia corporis parte sint vertebrę, sed veluti si ita diceretur: Vertebræ, quibus hoc inest vt in spina sint. & nūc ita sermonem Hippocratis audiemus: Si profundę partes vrātur, cute refrigerata, lethale est. fit autem hoc in nonnullis febribus non intermittentibus. Causa vero huius talis existit: Quādo aliqua fortis inflammatio in corporis parte profundiori, vel erysipelas euenerit: totus ex toto corpore sanguis ad locum trahitur patiētem, atq; ideo vruntur profunda, sed cutis refrigeratur, vt fit in principijs accessionum.

XLIX

IN febre non intermittente, si labrum, vel oculus, vel nasus, vel supercilium peruertatur, vel non videat, vel nō audiat, iam debili existēte corpore: quicquid horum euenerit, mors proxima est.

Partium fiunt peruersiones, extentis atq; cōtractis ijs qui ad eas nerui pertingunt. Quòd autem extendantur, hoc ipsis accidit vel propter inflammationes, vel duros tumores, aut siccitates, aut immodicas frigiditates. Hæc autē grauia sunt quando prope neruorum originem fuerint constituta. Quare cum febris cōtinua fuerit, & æger debilis: nō absq; ratione mortem esse vicinam est existimandum: multo autem magis quando non audiat aliquis, vel non videat, propter virtutis sensibilis debilitatem.

L

UBi in febre non intermittente difficultas ſpirandi, & delyrium acciderit, lethale.

FIt quidem nonnunquam ex eadem cauſa horũ vtrunque, & difficultas ſpirandi, & delyrium, patiẽte cerebro: & tũc apparet ſpiritus (vt ipſe in Prognoſticis inquit) magnus ex multo interuallo, hoc eſt, magnus, & rarus. Contingit autem propter aliquam earum partium quæ reſpirationi obſeruiunt, paſſionem, ſpirandi difficultas. Nam & morbus lateralis, & pulmonis inflammationes, & reliquę thoracis atque pulmonis paſſiones, ſpirãdi faciunt difficultatem. Hæc vero omnia periculoſa ſunt, febre præſertim continua adiuncta. Nam ſemper cum tali fieri cõſueuerunt. Quare & hic verba illa, Cum febre non intermittente, eadem videntur ratione eſſe dicta, qua etiam in aphoriſmo antecedente.

LI

IN febribus, abſceſſus qui ad primas iudicationes non ſoluunt, longitudinem morbi ſignificant.

SErmo ita clarus eſt, vt forte Hippocrate non indiguerit. Liquet enim quòd eoipſo quòd ad primas iudicationes non ſoluuntur huiuſcemodi paſſiones, ſint diu duraturę.

LII

QVicunque in febribus vel in aliis morbis ſponte illachrymant, nihil abſurdũ: qui vero non ſponte, abſurdius.

DIctum quidẽ & in Prognoſtico, lachrymari non eſſe bonum ſignum, quãdo videlicet oculus ipſe nullum affectum habet proprium atque pręcipuum, veluti lippitudinem, vel in palpebris aſperitatem, vel tale aliquid. Nam debilitas quædam oſtẽditur poten-

ℓie contentiuæ, quando etſi talia non adſunt, illachrymāt. Non recte autem ſcriptum fuit abſurdius comparatiue. melius enim fuerat abſolute abſurdum dicere. & mihi vi detur hic error culpa magis primi librarij, quàm ipſius Hippocratis contigiſſe.

LIII

QVibus circa dentes in febribus quidam lentores naſcūtur, iis fortes fiunt febres.

NEque enim naſci poſſunt huiuſcemodi lentores ſine caloris multitudine pituitoſiorem humiditatem exſiccante.

LIIII

QVibus plurimum ſiccæ tuſſes leuiter irritantes in febribus ardentibus fiunt, non multum ſiti infeſtantur.

SIccas tuſſes illas nominăt, in quibus nihil expuitur. Fiunt autem aliquando ob intemperiem inſtrumentorum quæ obſeruiunt reſpirationi: aliquādo vero in faucium aſperitate, vel aliquo tenui & pauco humore deſtillante. Quicquid horum acciderit, aliquo modo madeſcunt loca quę ad aſperam pertinēt arteriam, & ideo minus ſiticuloſi fiunt. Nam ſi aſperitas ſola fuerit propter motum in tuſſi factum, ex locis vicinis humor aliquis trahitur. ſic autem & ſi ſola fuerit intemperatura.

LV

EX inguinum tumoribus, febres omnes malæ, præter diarias.

FEbres diariæ oēs ab ipſo vocantur, quęcūq; ſui ratione vna die durāt. Tales autē ſunt ex tumoribus inguinum, quādo ex cauſis manifeſtis cōſiſtunt. Alios vero tumores inguinum qui ſine cauſa manifeſta fiūt, fit veriſimile ex viſcerum inflāmationib⁹ fieri: atq; ideo febres quę vnà cum ipſis eueniūt, malas eſſe.

LVI

FEbricitanti sudor superueniens febre non deficiente, malum. Prorogatur enim morbus, & multam significat humiditatem.

OPortuit hunc aphorismum cum altero paulo antea dicto coniungi, in quo dicit: Sudor multus, frigidus vel calidus semper fluẽs. Ipse vero ostẽdit quo pacto talem sudorem dixerit esse malum, & propter quã causam. Malus itaque existit quia morbum non soluit: quare & ipsum prorogari significat. Causam vero secundũ tempus prorogationis, multam ait esse humiditatem: quam in tempore longiori dissoluente ac concoquente natura, necessarium est morbum esse longum.

LVII

QVi a conuulsione aut distentione neruorum tenetur, febre superueniente liberatur.

ESt quidem & distentio neruorum cõuulsio, sed non videntur in ipsa partes conuulsæ: quoniam ęqualiter ante & retro tenduntur: atq; ideo prę cipuum illi nomen est datũ distentio: ita quòd omnes conuulsiones sunt numero tres græcis vocabulis: Opistotonus, id est tentio ad posteriora: Emprostotonus, id est tentio ad anteriora: & Tetanos, id est ęqualis tentio, nominatæ. Omnes vero secundum ipsum fiunt conuulsiones vel ex repletione, vel ex euacuatione, partiũ videlicet neruosarum. Quęcunque igitur conuulsiones ad febres ardẽtes sequũtur, has par est fieri ex siccitate. Quęcũque vero ab initio inuadũt, ex repletione habẽt generationem. His conuulsionibus febres aduenientes, partim quidem superfluam dissoluũt humiditatem, partim vero cõcoquunt frigiditatem: quę duę sunt medicis remediorum intẽtiones. Non absque ratione igitur in febribus ardentibus lethales

ſunt cõuulſiones, non lethales vero quę febres antecedũt.

LVIII

A Febre ardente habito: rigore ſuperueniente, ſolutio.

OStenſum enim eſt in ſermone de rigore, ob flauam bilem, quę per mẽbra ſentiẽtia veloci motu defertur, fieri rigorem, poſt quem videlicet & alui ſoluuntur, & ſudores & vomitus bilioſi ſuperueniunt. Bile igitur ex qua febris ardẽs habuit ortum, expurgata, ſoluitur febris. Nam febrem ardẽtem fieri nouimus æſtiuo tempore, quãdo venæ exſiccatæ acutos ac bilioſos ad ſe liquores attraxerint.

LIX

TErtiana exquiſita, ſeptenis circuitib⁹, quod longiſſimum eſt, iudicatur.

TErtiana febris, ab ea quę ardens nominatur, humore faciente nõ differt. Vtraque enim à flaua bile fit. Differunt autem, quoniam febris ardens habet in venis vnà cum ſanguine bilem plurimam ebulliẽtem: tertiana vero eandem bilem habet in toto corpore latam ac motam. Exquiſita igitur tertiana erit ſuiipſius naturam puram ſeruans atque ſinceram. Seruat autem vbi flauam bilem habet (vt dixi) ſuperabũdantem, & motam, & pręterea tempus æſtiuum, & locum tempori ſimilem, calidum ſcilicet ac ſiccum, & hominis ætatem & temperaturam ſimilem. Statim vero & in tali tertiana accesſio fieret vnà cũ rigore: & ſolutio eius, per ſudores vel per vomitum aut per aluum inferiorẽ flaua bile euacuata, vel omnibus iſtis pariter factis. Erit & huic tertianę tẽpus acceſſionis minus multo quã quietis. Duobus ſiquidem diebus, & totidem noctibus toto eius perfecto circuitu, exquiſitam tertianam nũquam inuenies extra duodecim horas ſuam acceſſionem protendere. Talem itaq; ait Hippocrates in ſeptẽ circuitibus, quod ſit longiſſimũ, iudicari. Quod enim in continuis vna dies poteſt, hoc in

intermittentibus accessio. Secundum igitur istarum connumerationem, earum fiunt iudicationes. Hoc autem innuit & ipse in Prognostico, vbi de quartana loquitur, ita inquiens: Fit autem & quartanarum consistentia ex ordine tali. Est autem & à nobis obseruatum, tum in quartanis, tum etiam in tertianis, fieri iudicationem secūdum numerum circuituum, non dierum. Statim itaque in tertiana febre ab initio septima accessio ī tertium & decimum incidit diem, & sæpius in ipso morbus iudicatur, non expectato quartodecimo. Sicuti igitur in morbis continuis acutorum quidem morborum terminus est quartusdecimus, peracutorum vero septimus: sic in intermittentibus breuissimi tēporis tertiana febris terminum habet circuitum septimum. Rursus autem sicuti in peracutis, morbus poterat iudicari & in quinto, & in quarto, & ī tertio die: sic & in tertiana in eisdem circuitibus fieri solutionem cōtingebat, non expectante natura septimum. Hippocrates igitur tertianam aliquādo cum adiectione exquisitam nominat: aliquando vero simplici appellatione contētus, tertianam tantummodo: sicuti & nunc quoque consuetudo græcorū est huiuscemodi res omnes dupliciter nominare.

LX

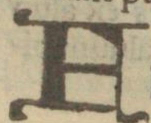

Vibus in febribus aures obsurduerūt: sanguis ex naribus fluēs, aut aluus turbata, soluit morbum.

Ictum quidem & ab ipso antea surditatem fieri si biliosa excrementa retineātur, & ad caput recurrant: & talem solui surditatem, si aluus turbetur. Dictum autem & nunc ab ipō hoc idem, & preterea de profluuio sanguinis è naribus. Etenim & hoc soluit surditatem, eam scilicet quæ in febribus fit absque vlla propria atque præcipua instrumenti auditus passione. Et nihil mirum si euacuatis aut transmutatis noxījs humoribꝰ cessant passiones.

LXI

Ebricitantem nisi diebus imparibus febris reliquerit, solet recidiuare.

NEscio, si hunc aphorismum Hippocrates scripserit, an fuerit à quopiam asscriptus. siquidem in Prognostico dierum iudicantium incrementa ac cõpositiones fieri in quaternis edocuit, & in hoc ipsorum libro Aphorismorum, atq; etiam in Epidemijs, non modo die quartodecimo multos vidit iudicatos, sed etiã in vigesimo, & quadragesimo, & sexagesimo, & octuagesimo. Ipsi vero iudicatur & vigesimaquarta, & trigesimaquarta, & ab initio protinus quarta. Quomodo igitur ait nunc quòd nisi in diebus imparibus febris cessauerit, non sit fida iudicatio? Melius itaque pro imparib9 scribere iudicatorijs, vt quibusdam visum est. Multa tamen exemplaria in numero plurali, & imparibus, & diebus, scriptum habent.

LXII

QVibus in febribus morbus regius ante diem septimum accidit, malum.

MOrbus regius fit aliquando & iudicatorie reponente natura ad totum corpus, & præcipue ad cutem, flauam bilem. Fit autẽ & huiuscemodi casus hepate male se habente. Ipsius vero affectus ex quibus morbus regius solet aduenire, tres sunt: tumor durus, inflammatio, & obstructio. Verum tumor pr̨edurus, diutinus morbus existit: inflammatio vero & obstructio repente fieri possunt. & qui regij morbi ante septimum accidunt diem, ex aliquo istorum ortum habent: nam citius non potest iudicatorie bilis perduci ad corpus. Ante septimum quidem diem, morbum regium esse malum, verum existit: non tamen post septimum vacare periculo, est pariter verum: neque hoc nunc dictum est. Potest enim & inflammatio & obstructio longiori tẽpore permanere, ante septimum tamen bilem iudicatorie efferri est impossibile. In quibusdam vero exemplaribus adiectum est aphorismo circa finem, Nisi humores ex aluo prodeant. volentibus ijs qui h̨ec adijciunt, per aluum bilem expurgari.

LXIII

Quibus in febribus cotidie rigores fiunt, cotidie febres soluuntur.

Cum bile per omnem corporis habitum mota rigores accidãt, atque ideo singulis accessionibus expurgetur atque euacuetur: nõ absque ratione ad infebricitationem peruenit talium febrium intermissio. Hoc igitur est quod nunc dictum est ab eo, Cotidie febres soluuntur. ac si dixisset ægrotos cotidie sine febre fieri. Quemadmodum autem si cotidie rigores fiunt, cotidie etiam febres cessant: sic videlicet si & per tertium diem, vel etiam per quartum. quod scilicet fieri videtur & in tertianis, & in quartanis circuitibus, in quibus febres soluuntur, & rursus redeunt, remanet tamen quædam dispositio præter naturam in corpore, à qua secundum circuitum febres & alij casus generantur.

LXIIII

Quibus in febribus morbus regius septimo, vel nono, vel vndecimo, vl' quartodecimo superuenerit, bonum, nisi dextrum ilium obduruerit, si vero non, non bonum.

Qui ante hunc scribitur aphorismus, absque ordine mihi videtur fuisse interiectus. Melius eñ fuisset hũc qui nunc scribitur aphorismum, illi fuisse coniunctum, in quo ait: Quibus in febribus morbus regius ante diem septimum accidit, malum. vt totus sermo talis procedat: Ante septimum quidem diem morbum accidere regium, malum omnino: post septimũ vero, optimum: nisi dextrum ilium obduruerit, id est nisi aliquis malus affectus ex ijs quos antea diximꝰ, visceri hepati acciderit. Expurgato enim in ipso sanguine, & bile translata ex venis ad meatus bilem recipientes, siue obstructio fuerit in locis ad quę transfertur siue inflamma-

tio aliqua, vel durus tumor: necessarium omnino non expurgari sanguinem, & vnà cũ ipso bilem per totum corpus deferri, & hinc morbum regium generari.

LXV

IN febribus circa ventriculum & fortis æstus, & cordis morsus vel dolor, malum.

QVòd non solum ei visceri quod sua natura palpitat, cor, nomẽ fuit apud antiquos, sed etiam ori ventriculi, pro confesso habetur apud oẽs: sicuti etiam quòd cardialgian, id est cordis dolorem, huius partis dolores appellant: & verbum cardiossein apud græcos, plurimi exponentium aphorismos, pro cardialgein, id est cordolere acceperũt: nõnulli ipsi9 visceris motum quẽdam palpitationi similem, per cardiogmon verbum intellexerunt. Fortis itaque ventriculi æstus à flaua bile in ipsius tunicis ebulliente generatur. Rationabiliter autem ĳs qui ita affecti sunt, & ventriculi mordetur os, atque ob id malus est casus. Si quis vero per cardiogmon verbum, quo Hippocrates vtitur in aphorismo, crebrum & velocem cordis motum, & præcipue etiã similem palpitationi intellexerit: extremum ex eo malũ significatur, vim scilicet vitalem maximo incendio laborare.

LXVI

IN acutis febrib9 conuulsiones, & circa viscera dolores fortes, malum.

FEbres vehementes, veluti ignis neruos exsiccantes, eos extendunt atque conuellunt, atq; hoc modo malas afferunt conuulsiones. Nonnunquam vero & viscera ipsa in tali affectu dolorem sentiũt, propter incendĳ vehementiam, ac siccitatem: atque idcirco malum esse inquiunt. Peior autem fuerit si fortes dolores acciderint. Scim9 autem quòd propter inflammationem, vel erysipelas, vel fortem obstructionem, vel abscessum aliquem, in visceribus dolores fiunt: sed nõ fit ve-

tisimile vt de his nunc sermo habeatur ab ipso. Manifestũ enim in ipsis periculum, quod neque necessario adiungitur cõuulsioni. & cum Hippocrates in febribus dicit morbos febriles, intelligit quãdo febres ipsę sunt passio, & nõ casus partis alicuius quę aliquo dictorũ affectuũ laboret.

LXVII

N febribus, ex somnis timores, vel cõuulsiones, malum.

Ictum ab ipso & antea fuit quòd somnus lœdẽs ægrotantem, mortalis: est quia utem non lœdit, non est mortalis. vbi & exemplũ sermonis adñciens, inquit: Vbi delyrium somnus sedat, bonum. vti somno exiltẽte aliquo ex quo delyrium nõ sedatur, sed excitatur aliquando ac generatur. Verum & hic alia dixit exempla noxæ ex somno aduenientis, timores, ac conuulsiones. Quidam vero non timores scribunt, sed labores: & quidem nos sępe vidimus in morbis exitialibus & timores & labores & conuulsiones factas ex somnis. Hoc autem videtur contingere quãdo in somnis ad cerebrum humor infestus peruenerit, tunc magis intra quàm extra natura mota. Et quidem sicuti à cibo ad somnum cõuersi, implent caput: sic in plethoricis dispositionibus, somni ipsum replentes, aggrauant cerebrum. Si igitur ea multitudo magis ad atræ bilis naturam vergit, timores fiunt: sed si talis non fuerit, labores ac conuulsiones. Et somni videlicet semper nocerent, quatenus ad profundũ & viscera materia fluit, nisi coctionis ratione plus afferrẽt vtilitatis quàm sit damnum quod ex motu ad interiora consequitur. Non solum autem in cerebro ipso mali humores aceruati tales afferunt casus, sed & in ipso ore ventriculi: quare & in somnis magis euaporant, cum incocti permaneant: sicuti coctiones vtiles somnos inducunt.

LXVIII

N febribus spiritus offendens, malũ. conuulsionem enim significat.

SPiritum nunc audiendum est ipsum dicere, sicuti in Prognostico, respirationem: qui vbi offēdit, hoc est in medio sui interruptus substiterit, conuulsionem significat. Etenim fit mouentibus thoracē musculis ac neruis iam conuulsioni paratis: qua dispositione insuper aucta, & plures occupate partes, manifesta conuulsio hominem appręhēdet. Cum vero duplex sit in respiratione motus: alter quo spiritus fertur ad interiora, inspiratio dicitur: alter quo ad exteriora, contrariam acceptit appellationem, expiratio nominatus. Offendit autem spiritus aliquādo quidem inspirātibus, sicuti cū ipse dicit, Duplex intro reuocatio, veluti adspiratio. Aliquando expirātibus, sicuti cum dicit, Et spiritus offendit extra delatus. In his igitur vtriusque partis respiratiōis seorsum meminit. In proposito vero aphorismo de tota ipsa pronuncians, inquit: Spiritus offendēs. siue in motu ad intra, siue ad extra, siue ad vtraque tale quid patiatur.

LXIX

QVibus vrinæ crassæ, grumosæ, paucę, non sine febre, multitudo veniēs, ex his tenuis iuuat, præcipue vero tales veniunt quibus ab initio, vel breui sedimen inest.

NOn simpliciter vrinas crassas dixit, sed & grumosas adiecit, duorum alterum ostendens, vel crassitudinis quantitatem, vel consistentię inæqualitatem ac diuulsionem, ita quòd plures veluti grumi ipsarum consistentię circunscriptæ appareāt. Nōnulli vero non grumosas scribunt, sed cœnosas, sicuti Mimisianus & Dionysius: siquidem per hoc verbum fœtorem quendam simul ostendentes, plus aliquid quā alĳ demonstrantes: si vero quasi crassitudinis quantitatē, nihilo plus hoc ipso docētes. Sermo vero Hippocratis totus non videtur de vrinis esse fœtorem habētibus, sed de paucis tātum, ac crassis, vt ex opposito manifestat inquiens: Multitudo vę-

niens, ex his tenuis iuuat. Quare si hoc solum scriberetur: Quibus vrinę crassę paucę: nihil sermoni deficeret. Fiunt autem & sine febribus vrinæ tales, natura expurgāte per renes totius corporis superfluitates. Fiunt autem & cum febre: in quibus quispiam forte existimaret ad contraria transmutationē nō esse bonam: quoniam magna ex parte in febribus, ex vrinis ab initio tenuibus fit ad crassiores cōuersio, tendente iam morbo ad solutionē. atq; ideo mihi videtur ita scriptus ab ipso fuisse aphorismus, id quod raro accidit, edocente. Contingit enim aliquando vel per initia morbi, vel non multopost vrinas factas, crassius habere sedimen. His igitur vrinis sedimen bonū signum nō est, sicuti aliĳs quę ab initio tenues existētes, ratione totius morbi coctionis sedimen capiunt. Non absq; ratione autem crassę vrinę sunt multitudine paucę, vt quę vix renes pertranseant. Cum itaque & simul maior pars talium humorum malorū fuerit euacuata, simul autem & residuū concoquitur: tunc excernūtur multo prioribus tenuiores. Melius enim si ita dicatur & nō tenues, absolute: quemadmodum dixit Hippocrates. Quæ enim secundum naturam sunt, non simpliciter tenues existunt, sicuti neque crassę, sed medium tenent inter vtrūq; excessum; & cum mediocritatem habeant, crassiores quidem sunt atq; dicūtur aquosis, tenuiores vero grumosis. multæ vero cum ratione excernuntur, quia prius fuere retentę: quo tempore crassę existentes, difficulter exibant.

LXX

Quibus vrinæ perturbatæ quales sunt iumētorum, iis dolor capitis vel adest, vel aderit.

Hunc nonnulli aphorismū cum superiori coniungunt, tanquā eius partem, ita scribētes: Quibus vrinæ obuersæ, hisce dolores capitis. Et volunt quidam verbū, obuersę, contrarias ostendere ĳs quas antea grumosas nominauit: nonnulli vero ipsas vrinas perturbatas. Falsum autem est quòd vrinæ tenues sint cū do-

fore capitis. Vidētur enim dolores capitis aliquādo ante-
cedere, aliquādo simul esse cū perturbatis vrinis. & qua-
lesnam hę sint, manifeste mõstrauit inquiēs, Quales sunt
iumentorum. & tales fiunt materia crassa ac densa à calo
re agitata. Hę enim videntur maxime & ab extrinseca
caliditate in spiritum solui, sicuti bitumen, pix, atq; resina.
Nonnullę igitur vrinæ longo tempore manent perturba-
tę, nonnullę vero cito sedimen crassum habēt, & cito mor
bum solutum iri significant. Quę vero non resident: si vi-
res affuerint, longum fore morbum ostēdunt. si imbecil-
litas adsit, ęgri mortem prænunciant. Hæc quidem ex su-
perabundanti à nobis sunt dicta, quoniam non carent vti
litate. quæ vero ad ipsum attinentia aphorismū adhuc di-
cere oportet, sunt ista: Vrinis perturbatis, capitis dolores
necessario aut adsunt, aut aderūt, vt inquit Hippocrates,
quoniā spiritꝰ flatuosus vnà cū calore prõpte fertur ad ca-
put. Nõ tamē siq̄s dolet caput, aut doliturꝰ est, huic omni-
no tales sunt vrinę futurę. Fiunt enim dolores capitis etiā
ex calore solo, nonnunquā vero ex flaua bile, quę vel in ca
pite vel in ventriculo continetur, & ex humorū abundan
tia caput opprimente, vel propter aliquā loci obstructio-
nem, vel spiritu flatuoso habente in parte ipsa generatio-
nem: quorum nihil talem facit vrinam ex necessitate.

LXXI

**QVibus septima iudicatur, iis nubecu-
lam habet quarta die vrina rubeam, &
alia, ex ratione.**

SIcuti in pluribꝰ aliĳs seipsos imperitos artis Hip
pocratis ostenderunt plurimi eorum qui eius li
brū exposuerunt: sic & in isto. Putant enim ad-
iecta fuisse aphorismo, Et alia ex ratione: quæcunq; circa
somnos, vel vigilias, vel respirationē, vel accubitum, vel
surrectionem, vel tale aliquid, in Prognostico scripsit: vt si
hęc omnia bene facta videantur, post septimum futuram
speremus iudicationem. Vidētur autem ignorare capita
maxime ad pręcognitionē facientia. Vigilant enim ma-

gna ex parte, & grauiter se habent, ac febriunt vehementius ægri quanto iudicatio appropinquat. Plures vero eorum prope iudicationem spirant difficulter. Non igitur neque quod ex vrinis apparet signum, sine talibus casibus fit ad firmiorem futuræ iudicationis spem, sed multa alia quæ frequentius quàm istud apparent, de quibus nihil videntur cognoscere qui audent Hippocratis commentarios exponere priusquam totam ipsius artem perdiscāt. Nam cum quarta dies sit index, quemadmodum ipse edocuit, & qualis sit futura septima, nūciet: omne quod in ipsa dignum effatu signū coctionis apparuerit, futuram septima die iudicationem ostendit, adeò quòd non solum rubra aliqua nubes apparens, antea non visa, iudicationem significat, sed & alba multo plus ipsa, adhuc autem magis & sublimamentum album, æquale, atq; consistens. Si vero velociter admodum morbus moueatur: & mutatio coloris & substantiæ sunt sufficientia signa futuræ iudicationis. Tenuis itaq; vrina si mediocriter crassa efficiatur, & si alba ruffa fiat: in tali morbo iudicationem significat. Vnius itaq; signi nominatim Hippocrates meminit, vrinę scilicet rubrę. Dignum autem existimat, vt sicuti hoc, ita & alia ex ratione intelligamus quęcunq; futuras iudicationes ostendunt. Sunt autē hæc quæ in diebus ab ipso vocatis indicibus & contemplabilibus, fieri consueuere vel in vrinis, vel in excremētis alui inferioris, vel sputis. semper enim hęc talia omnia iudicationes significant, non tamē bonas semper. Solis enim coctionis signis in diebus cōtemplabilibus apparētibus, bonę futurę iudicationes indicantur. Sensus ergo verborum aphorismi talis est. Meminit autem nubis rubeę tāquam signi perrari. Albę enim frequentissime apparent: & sunt signum coctionis manifestum. Rubeę vero raro fiunt: & nisi hoc in loco de ipsis dixisset Hippocrates quòd in diebus indicantibus apparentes futuram nūciant iudicationem, forte nemo talem ipsis adesse vim expectaret: siquidem Hippocrates colorem rubeum quidem salutarem, diutinum tamē esse vult. Nam in Prognostico ita ad ver-

bum scribit: Si vero vrina fuerit subrubea, & sedimē subrubeum & leue: magis quidem hæc diutina quàm illa, sed admodum salubris. Nunquid igitur quarta die talis nubes apparens, futuram in septima iudicationem significabit, in alia autem aliqua indice non significabit, diligentius est inquirendum: quod in ipsis operibus est obseruandum. Nam quantum ad rationes attinet, sunt ad vtrāque partem argumenta, & magis ad alteram, quòd nō significabit, nisi morbus valde vehementer moueatur. Nam si quarto die fiat, ęquale tēpus priori id quod sequetur, assumens: nō est impossibile quod iudicationem ostendat. In vndecimo autem apparens, non mihi admodum videtur tribus solis egere, sed etiam pluribus. Verissimum siquidem est colorē talem aliquid suffragari solutionibus. Ego quidem raro signum tale in aliĳs diebus vidi præter quartum. Cui vero in septimo apparuit, hic quartodecimo fuit iudicatus. cui vero quartodecimo, hic in vigesimo. Apparuit autem cuidam alteri in vndecimo, qui decimoseptimo iudicatus est: & cuidam aliĳ in eodem vndecimo rursus, qui vigesimo die fuit iudicatus.

LXXII

Vibus vrinę albę & perspicuę, malę, presertim si in delyrātibus appareat.

Rinæ tales extremam cruditatem significant, quare & morbos longos faciunt. quędam vero ex ipsis, cū anticipauerint vires dissoluere, sunt perniciosę, veluti in delyrĳs. Nullum etenim vidi delyrātem, in quo talis vrina apparuisset, saluatū. Melius siquidem est vt sicuti totus morbus est biliosus, sic & vrinę appareant biliosæ. Aquosę autem vrinę (tales enim sunt albæ atq; perspicuæ) magnam cruditatem ostendunt, & pręterea flauam bilem ad caput solūmodo rapi. Quibusdam enim vrinæ perspicuę, non tamen albæ, quæ scilicet tenuem habēt substātiam, colorē vero biliosum. Quæ vero perspicuę sunt & albę simul, sunt penit9 aquosę. Si igitur simpliciter scriptum sit, Maxime vero in delyrātibus,

horum verborum intellectus est manifestus. Si vero fini sermonis adijciatur, sicuti in alijs exēplaribus videtur adiectum, verbum apparent, sensus erit talis: Aquosæ vrinæ malæ sunt: præcipue vero tales apparent in delyrantibus qui exitio proximi sunt. Neque enim in omnibus, quemadmodum nonnulli libri expositores audierunt, nihil sciētes ex ijs quę in ægrotis apparent. In quibusdam exēplaribus ita scriptus est finis aphorismi: Præcipue vero in delyrantibus tales apparent. & est idem intellectus qui secūdę scripturę antea à nobis dictę.

LXXIII

QVibus ilia suspensa murmurantia, lumborum dolore superueniente, iis alui humectantur, nisi flatus erumpant, aut vrinæ multitudo proueniat. hæc vero in febribus.

ILijs suspensis, hoc est ad maiorem tumorem ex multis causis deductis: quarum vna est propter spiritum flatuosum (de hac nunc differit) simpliciter facta: nonnunquam ex aliquo affectu difficilem habente solutionem partium ad aluum attinentium: nōnunquam vero ex aliqua recenti occasione. Distinguit autem & Hippocrates ista. Nam prior dispositio neque cū murmure fit. Extenta enim atque inflata instar vtris ilia in ea reprę sentantur. Altera vero cum murmure. Sic autem nominatur spiritus sonus cum neque magnus neque mult9 extiterit, cum quadam autem modica humiditate ad inferiora euacuatus. Et quidem accidit tali murmure descendēte ad lumborum loca, vnà cum ipso iliorum tumorem deportari. vnde partib9 quę hic sunt, ex ipso distētis, prouenit dolor: deinde hoc pacto humore aliquando ad corpus distributo, solus spūs flatuosus emittitur, nōnunquam vero vnà cum humore. & quidem humor distributus magna ex parte per vrinas excernit. Recte ergo inquit in dictis signis aluum dirumpi, nisi anticipet seorsum quidem

humor distribui, seorsum vero spiritus in intestinis reten-
tus per sedem excerni. Contingit vero quandoque vtrū-
que ad corpus distributum, videlicet & spiritū & humo-
rem, cito ad vesicam permeare. Quod vero in fine apho-
rismi scribitur: In febribus vero hæc: tale aliquid mihi vi-
detur ostēdere, A febrib9 molestari dicebant antiqui illos
qui absque inflāmatione, vel abscessu, vel erysipelate, vel
(vt simpliciter dixerim) absque aliquo membro pręcipue
affecto, ægrotabāt. Quòd si propter lateris inflammatio-
nem, vel pulmonis, vel talis partis alteri9, febricitarēt, non
febricitantes ipsos nominabāt, neque à febribus molestari
dicebant: sed pleuriticos aut peripneumonicos, & aliĳs si-
milibus nominibus, veluti hepaticos & lienosos appella-
bant. Nunc itaque mihi videtur Hippocrates duorum al-
terum velle insinuare, vel quòd hæc quæ dixit, febrib9 ac-
cidunt in quibus nullum mēbrum affectum est: vel quòd
& illis accidunt morbis, non tamen ipsis aluus dirupta
sit, vel flatus aut vrinæ prodierint. Neq; eñ aliquo naturę
motu mēbris spiritum flatuosum expellentibus, murmur
in illis contingit fieri, sed veluti casum tantummodo.

LXXIIII

QVibus speratur abscessum futurū ad
articulos, liberat ab abscessu vrina mul
ta, crassa, & alba facta, qualis ĩ laborio-
sis febribus quarto die quibusdam inci
pit fieri. Si vero etiā ex naribus fluxerit sanguis,
breui admodum solutio fit.

DIctum est à me etiam prius quòd abscessus fiūt
ad articulos ĳs qui in his laborem passi sunt, &
quibus quouis modo in morbo articuli lassati
sunt, & præterea in quibuscunque crassorum humorum
multitudo longo tēpore perdurauerit. Si itaque natura va
luerit per vrinā expurgare corpus, æger ab abscessu libe-
ratur, humorem ad articulos decubiturum, per vesicā eua
cuans. Satis aūt habuit laboriosarum febriū veluti in quo-

dam exẽplo meminiſſe, quæ initium ad vrinam motionis in die indice accipiunt. His enim laborioſis hoc ineſt, quòd cito abſceſſus faciãt, non expectãtibus, vt aliȩ, tempus prolixius. His vero ipſis & iuxta aurẽ fieri abſceſſus conſueuere, ſicuti alíjs prolixioribus multitudo plus ad inferiora decũbit. Quibus igitur caliditas maior magis materiam ſubleuauit: vel ſanguinis profluuium patiũtur, aut parotidas, id eſt iuxta aures abſceſſus habent. Quòd autem ſolutio hȩc ocior ſit altera per vrinas, non oportet dicere: quare & in ipſa adiecit Hippocrates: Et breui admodum ſolutio fit. altera quæ fit per vrinas euacuatione plures exigente dies. Quod autem quarto die dicitur, pro exẽplo poſitum eſt: te vero oportet transferre ad omnes dies alios quicunque ſunt contemplabiles & iudicatorij.

LXXV

SI ſanguinem aut pus mingat, aut renum aut veſicȩ exulcerationem ſignificat.

SIue in renib9, ſiue in veſica vlcus factum fuerit, ſi quidem in vaſe aliquo eff atu digno cõſtiterit, & prȩcipue cum aliqua exeſione: ſanguinis excretio conſequitur, ſine hoc autem puris tantũmodo. Contingit autem vt facto vlcere in aliquo vrinæ meatuum, & pus & ſanguis per vrinam exeat. Hi vero renes ac veſicã interiacent, & oportet hos illis ſubaudire. Exulcerãtur autem magna ex parte ijs qui in renibus lapidẽ habẽt, meatus vrinarij, quando à lapide aliquo acuto aut admodum aſpero in ipſis interſepto excoriantur. Vlcera aũt ſi in pene fiant, etiam ſine vrinis & pus exit & ſanguis. Exit autem & ſimul cum vrinis aliquando pus dirupto abſceſſu in aliquo aliorum locorum. Quare & plures expoſitores alteram ſcripturam magis probarũt, in qua cõiũctio, et, ſcribitur, in hunc modum: Si ſanguinem & pus minxerit, renum aut veſicȩ vlcerationem ſignificat. quaſi altero ſolo ſcilicet pure per loca vrinȩ exeunte, fieri poſſit vt ſit ſignũ non modo renum vel veſicȩ exulceratæ, ſed etiam alicui9

partium superiorum. Forte igitur & hi aliquid dicũt. Forte autem & verbum, mingat, quod aliud ostendit quàm minxerit, in seipso continet distinctionem. Neque enim idem est vel ita dicere, Si sanguinem & pus mingat. vel illo modo, Si sanguinem & pus minxerit. In vno enim vel duobus vel tribus diebus potuit minxisse pus dirupto abscessu ad vrinę instrumẽta. Multis autẽ diebus ac mensibus vbi hoc factum fuerit, renum aut vesicę exulceratio significatur. Quod autẽ ipsorum magis, & dolor distinguit qui in differentibus accidit locis: & ea quæ cum vrinis excernuntur: de quibus deinceps loquetur. Et quidem de vrinarijs meatibus eadem est ratio.

LXXVI

QVibus in vrina crassa existẽte, caruneulæ paruæ, aut veluti capilli vna exeunt, iis a renibus excernitur.

DAtuę quidem carunculę renum substantię indicia sunt: qui vero vti capilli, nullo modo renũ. Neq; enim fieri potest vt ad talem substantiæ formam ren dissoluatur. Qui enim hoc aiũt, renum ignorant naturam. Sed neq; vesica resoluta aut exesa, vt quibusdam visum est, tales vrinę exeunt. Sũt enim huius particulę, foliorum similes magis, sicuti & Hippocrates paulopost eas squamas appellat. Sed veritas ita se habet: qd nobis forte quadam sæpius videre contigit: sed alij quidã medici, quantũuis in operibus artis multũ exercitati, raro se aiunt vidisse vrinas tales. Vocant autem medici hanc passionem capillitium, quoniam capillis similia sunt, & albis magis similia apparent quę in vrina ferũtur. Nuper autem quidam talia corpora tam longa mingebat, vt incredibilis lõgitudo videretur. nam quidam ex ipsis ad dimidium cubitum extẽdebantur. Hic vero toto ferè anno qui antecesserat, in vsu cibario habuerat orobum, & fabã, & sępissime caseum tenerum ac siccum. Et pluribus alijs talia mingere contigit, qui cibis crassioribus vescebantur. Tali igitur humore in renib9 visto, capillis similes sub-

ſtantię generantur. Et quidem modus ipſe curãdi, rationi quæ de cauſa habetur, atteſtatur. Nam ab extenuantibus atque incidentibus medicinis, adhibito etiam alio victu humectante, ægri curantur. Si vero tanta eſſet exulceratio renum aut veſicę, quòd eorum ſubſtantia diſſolueretur: non modo nihil ex talibus medicinis iuuarentur, ſed ſupra modũ irritarẽtur. In his itaq;, ſicuti & in alĳs, Hippocrates dignus eſt admiratione, eorũ inuentor quę à pluribꝰ medicis ad hũc vſque diem fuere ignorata. Ipſa quoque ſermonis diligentia magnã habet admirationem, cũ dicat talia ex renibus excerni. Neque enim ſicuti in priore aphoriſmo renum cauſatur exulcerationem, ita & nunc dixit: verum ſimpliciter ex renibꝰ iniquit excerni: quemadmodum ſi aliquo mingẽte lapidem, ex renibus ipſum excerni dicamus, non quòd ſit pars ſubſtãtię eorum, ſed quoniam in ipſis ſuã habuit conſiſtẽtiam. Paruæ igitur caruncule ſubſtãtię renum vlceratorum partes exiſtũt. Qui vero veluti capilli: in renibus quidem conſiſtentiam accipiũt, veluti alĳ lapides: non ſunt aũt partes eorum ſubſtãtię. Male ergo in omnibus exemplaribus hic aphoriſmus ſine particula, aut, legitur, Carũculę paruę veluti capilli. Nullo enim modo carunculæ paruæ aſſimilantur capillis. Verum oportet inter verbum, paruę, & alterum, veluti, mediam ponere dictionem, aut, tanquam Hippocrates non de vna re, ſed de duabus faciat ſuo ſermone mentionem, quarum vna eſt, Carnes paruę: altera vero, Veluti capilli. In ĳs igitur quę ſunt veluti capilli, ſemper vrina eſt craſſa: cum pituitoſa ſubſtantia quam venæ aggregarunt, per renes expurgetur. In carũculis autem non eſt neceſſarium. Nũquam tamen talem vidi renum diſpoſitionem: ſed quæ ſunt veluti carunculę, ſępius à me viſę ſunt in illis febribus in quibus & quæ ſunt ſimilia orobis ſedimina conſpiciuntur, ſanguine craſſo in renibus aut in hepate exuſto. Non tamen veras carunculas vnquam vidi cum vrina exeuntes. Puto igitur poſſe contingere quòd craſſa vrina ab ipſo dicatur quę ſecũdum naturã eſt mediocris. Hęc eñ tenui quodãmodo opponitur. Neq; nos

latet quòd proprie quidē secūdum excessus oppositiones ita nominātur: per abusionē autem, & medio & medio cri, extremorū nomina tribuūtur: cū & ad maxime crassum, tenue: & ad maxime tenue, crassum nominet. Qđ si ita audiuerim9, sermo talis erit: Quibus in vrina quę tenuis nō est, ea quę diximus, exeunt: renū est passio. si vero vrina sit tenuis, totū venosum patitur genus. Eundē intellectū mihi videtur etiā in sequenti ostēdere aphorismo.

LXXVII

Vibus in vrina crassa furfurea quæ lam simul exeunt, iis vesica scabie laborat.

Quādo vrina tenuis fuerit: haud secūdum naturam venę se habēt. Cum vero non tenuem, sed mediocrē habuerit substātiam: (in quo significato crassa accipere oportet hoc loco) ea quę simul cū tali vrina excernūtur, circa renes aut vesicam passionē ostēdunt. Cū enim ex venis vrina veniat, in renibus autē percoletur, in vesica vero aggregetur: quicquid in ea præter naturā apparuerit, aut venas aut renes aut vesicam male se habere indicabit, sicuti & nūc furfurea vesicam scabie laborare, quando venæ nullum affectū habent. Feruntur enim & ex ipsis aliquādo furfurea, cum earū tunica patitur, quemadmodū & vesicę: vel cum sanguis qui in ipsis cōtinetur, à febre ardēte peruritur. Aptior autē ad hoc est quicunq; humor in eis crassior existit, & magis qui veluti fęx sanguinis est, quē solemus humorē melancholicum nominare. Sicuti enim cutis supficies (quā cutem superiorem nominānt) in scabie, lepra, atq; lichenibus tenue quid abĳcit: (quale quod serpentū senectus nominatur) sic vbi in partibus interiorib9 ea quæ est veluti cutis, tale aliquid patitur: & casus erit passionis similis. Hac ratione igitur & venę ipsę atq; vesica scabie laborantes, furfureos cortices vnà cum vrinis emittent. Distinctio autem fiet ex tenuitate ac crassitudine vrinę, vt antea diximus. Tenuis enim vrina venas, nō tenuis autē vesicam pati indicabit.

LXXVIII

Vicunque sponte sanguinem mingũt, iis a renibus venulam ruptam significatur.

Vod dicitur sponte, potest idem quod sine causa exteriori, ostendere: potest & quod veluti repente, nullo casu pręcedente, quales apparẽt vesica vlcerata. In ipsa enim venam rumpi ex influentis sanguinis abundantia, quemadmodum in renibus, est impossibile. Neque enim per eius venas sanguis percolatur, sed solum tantum quantum ipsi sufficiens contribuitur. Præterea neque venæ quę in vesica, nudæ aut inuestes natura sunt, sicuti quæ renum ventres subintrant, quarum ora aperiuntur, & quæ aliquando dirumpuntur propter humorum multitudinem ac crassitudinem qui in ipsis continentur. Diruptio itaque puris, sanguinis facit euacuationem. Ora autem aperta non vniuersim sanguinem effundunt, pręsertim cum parua est apertio, sed paulatim atque tenuius percolant: vnde totam vrinam subsanguineam efficiunt. Fit autem, vt dixi, & venis vesicę ex exesione laborantibus, sanguinis euacuatio, quam antecedũt vlceris signa in vesica existentis, hoc est & loci dolor, & pus, & ipsius corporis vesicæ quædam veluti frustula. Hac ratione igitur melius verbum, sponte, pro repẽte, accipere: & nõ pro, sine causa manifesta. siquidem sanguis ex renibus sæpius & sine causa excernitur manifesta, vase ex multitudine rupto, sed aliquando ob saltum vehemẽtiorem, vel ex alto casum, vel ictum.

LXXIX

Vibus in vrinis arenosa subsistunt, iis vesica laborat calculo.

On omnino vesica laborat, sed contingit & renes: quare manifeste errat aphorismus, siue quia Hippocrates ipse dimidiã partem sermonis neglexerit, siue quia primus librarius omiserit. Siue enim in

renibus, siue in vesica calculi generantur, vnà cum vrinis exeunt arenosa.

LXXX

SI sanguinem mingant, aut grumos, vel stillicidium vrinę habeant, & dolor in imum incidat ventrem, & pectinẽ, & fœmen, circa vesicam labor est.

DVobus modis finis scribitur aphorismi, in quibusdam exẽplaribus, labor est. in quibusdam, morb9 est. & ferè in hoc nihil inuicem scripturæ differunt. Communiter autem ambę errant, si quis intelligat circa vesicam ab Hippocrate dici quasi ipsam vesicam laborare dixisset. Nam ij quos memorat casus, cõmunes sunt omnibus quę vrinæ seruiunt instrumentis, vesicæ, renibus, vrinarijs meatibus. Meli9 itaque hoc modo quæ circa vesicam, accipere, non tanquam sola vesica significetur, sed & partes quę illi annectuntur. Adhuc autẽ magis vt ita accipiamus, hortabitur sequens aphorism9, in quo non quę circa vesicam, ægrotare dicit, sed ipsius vesicę esse exulcerationem: cum nõ idem sit, pati aliquid ipsam vesicam, enunciare, vel quæ circa vesicam.

LXXXI

SI sanguinẽ aut pus minxerit aut squamulas, & grauis odor adsit, vesicæ exulcerationem significat.

SAnguinem quidem & pus vbi quis minxerit, omnium instrumẽtorum quę vrinæ obseruiũt, sunt signa communia, odor autem grauis, hoc est molestus: adhuc autem magis & squamulæ sunt propria vesicæ. In pluribus igitur exemplaribus, Si sanguinẽ & pus minxerit: scriptum inuenitur. In quibusdã vero, Si sanguinẽ vel pus minxerit. Ostẽdet aũt hęc scriptura secũda coniũctionem aut, esse ob disiũctiuam, quasi vtrũlibet horũ quę dicta sunt, significet vlcerationẽ: altera vero vult ambo assidere, vel simul inuicem, vel alternatim.

LXXXII

Vibus in vrinaria fistula tubercula nascuntur: iis suppuratione facta & eruptione, solutio.

B sermonis breuitatem nihil effatu dignum hoc haberi aphorismo suspicabitur quispiam. Promptũ enim est vnicuique intelligere quòd in meatu vrinario qui in pene est, (hunc enim meatum, fistulam vrinariam nominant) si consistant tubercula, & mox rũpantur, fieri solutionem. Verum si diligẽtius animaduertimus, maius aliquid ex eo ostẽditur. Contingit enim vrinam aliquando retineri ob tale tuberculum: ex cuius diruptione sanitas proculdubio sequetur. Verũ ex dictis quędam dubitatio suboritur, vtrum solum velit hæc quæ in hoc loco sunt nata tubercula, rumpi, vel sæpius quidẽ hoc accidere, fieri tamen posse vt etiam dissoluantur: vel exẽplum solutionum vnum hoc aliquod scripsit, diruptionem: quod verius existit.

LXXXIII

Ictio noctu plurima facta, paruam significat deiectionem.

Vòd quidem necessarium sit ventris humore distributo, minorem fieri alui deiectionẽ, vnicuique manifestum. sed cum hoc & vnà illud apparet, quòd eo vnà cum cibis exeunte, aluus quidem humidior fit, atq; ideo plura deijciet, vrina vero paucior excernetur. Docebit autem nos hæcipsa ratio & alui fluentis, & siccæ remedia. In quib9 enim supra modum humida aluus depręhẽditur, ijs potum minorem exhibebimus, ac pręterea illi viam ad vesicam parabimus. in quibus vero siccior, & plus dabimus potus, & distributionẽ quantum fieri poterit, prohibebimus.

APHORISMORVM GALENI IN Hippocratis Aphorismos Liber quintus, interprete Nicolao Leoniceno.

I

CONVVLSIO ex elleboro lethalis est.

HIs qui elleborum acceperunt, album scilicet: (hunc enim simpliciter elleborum nominare consueuerunt, non sicuti nigrum, cum adiectione) iis inquã si ex purgatione conuulsio aduenerit, casum ait esse lethalem. Fit enim non ab initio purgationis, quãdo periculum est ne homo stranguletur: sed quando vomentes vehemẽtius lacerantur, propter ipsam quidem maxime quę fit in motibus distentionem laborãtibus neruis, ob illam quam habent cum ore ventriculi in patiendo societatem: in quo & aliâs vidimus, vbi fortius mordetur, fieri cõuulsiones, sicuti adolescenti qui ęruginem euomuerat. Præstat enim ęruginem, non ęruginosum vomitum illum nominare. Erat enim talis qualis quæ vera ęrugo nominatur, florentissimus: verum inter vomendum, totum corpus conuulsum est: & ęrugine euacuata, febris statim & cõuulsio cessauit. Tale autem erat quod euomuerat, sicuti si quis optimam ęruginem aqua perfunderet, adeo vt ex eorũ vnione talis substantia exultaret, quæ defruti crassitudinem repræsentaret. Non impossibile est igitur (vt dixi) & per cõpatiẽdi ad os ventriculi societatem, fieri conuulsionem ex elleboro albo: & hæc foret cõuulsio minus periculosa. Cõtingit autem & propter ipsam euacuationem supra mo-

dum ipsis purgatis conuulsionem aduenire: sicuti & choleram patiẽtibus, contractiones frequẽter adueniũt, & sępius ac maxime eorũ qui sunt in suris musculorum. Sed neque & illud est impossibile, propter pharmaci efficaciam ex neruis humiditates ad se attrahentis, ex hac passione fieri conuulsionem. Sed & ellebori aliquando vi ad sui distributionem impulsa vehementius, contingit neruorum substantiam violentius exsiccari. Ipse em̃ nos docuit Hippocrates quòd fit conuulsio ex repletione & inanitione, corporum videlicet neruosorum, à quibus secundum electionem motus perficiuntur. Sunt autem hęc, nerui, ligamenta, musculi, & tendones. Sicuti enim in exterioribus videmus lora & chordas extẽtas, vbi vehemẽtius exsiccentur, aut multa madeant humiditate: sic & in corporibus animalium par est fieri non raro conuulsionem. Liquet igitur quòd ex repletione conuulsio, sanabilis est per euacuationem. Ea vero quę fit ex inanitione, & neruorũ siccitate, non facile admittit curationem. Fit autem (vt dixi) & propter cõpatiendi societatem conuulsio: quã non debemus existimare fuisse ab Hippocrate prętermissam. Eam enim quæ primum fit conuulsionem ostendit, cum ait conuulsionem ex repletione atque inanitione generari. Et quidem nouim9 etiam morsus ratione fieri in ore ventriculi singultum, adeò vt quispiam & neruos itidem pati existimauerit. Et videbitur ista conuulsio ĳs qui ab elleboro purgati sunt, non dicta ab Hippocrate, aliquãdo fieri: nisi per Iouem illam dixerit quispiã fieri ex inanitione, cum humores mordaces vim habeant exsiccandi. Hi itaque modi sunt eorũ qui ex elleboro conuellũtur. Sanatur autẽ ex ipsis & qui ꝑpter morsum, & qui propter distentionẽ ex vomitib9 fit. quæ aũt ex siccitate accidit, insanabilis est. Nõ absque ratione igitur totũ hoc genus Hippocrates ait esse lethale, quoniam nõnullæ eius species cũ difficultate sanantur. Vna autem insanabilis est.

II

Conuulsio ex vulnere, lethalis est.

SIcuti in eo qui hunc antecedit aphorismo, mortalem dixit esse conuulsionem, (quod idem est ac si diceret periculosam, atque ad mortem sæpius terminantem) sic & nunc eam quæ fit ex vulnere cōuulsionem, lethalem dixit esse, nō tanquam ex necessitate ac semper mortem afferentem, sed tanquam admodum crebro. Sic & in multis ex prioribꝰ aphorismis, lethalis nomine, visus est vti. Ex vulneribus igitur fiunt cōuulsiones ratione sequētis ipsa inflammationis, vbi partes neruosas attigerit. Et primum quidem videntur conuelli quę è directo sunt partium inflammatione laborantium: deinde postquam & principium attigerit, passio ad totum extenditur corpus.

III

VBi sanguis plurimus fluxerit: singultus aut conuulsio superueniens, malum.

NOn aliud quidem ostendi, est existimādum ex priori nomine lethale, aliud autem nūc cum malum dicit. Consueuit siquidem Hippocrates casus illos ita nominare, quos lethum sępe subsequitur. Si cui vero per magis & minus differre hęc nomina videantur: maius periculum per vocem lethale, quàm per malum, ostēdetur. Quæ igitur fit ex plurima sanguinis profusione conuulsio: ex altero genere causarum ipsam efficiētiū consistit, vt antea dictum est.

IIII

EX superflua purgatione cōuulsio aut singultus superueniens, malum.

QVod aliquando ĳs qui elleborum sumpserunt, diximus fieri: hoc nunc ostēdit in omnibus qui quouis modo purgantur. Conuelluntur enim qui vltra modum purgantur, easdem ob causas quas diximus. inde ĳs qui elleborum assumpserūt, & ĳs qui hac ratione laborāt, non paruum periculum imminet. siquidē

peior est ea quæ fit ex inanitione conuulsio, altera quæ fit ex repletione. Quòd autem & singultus conuulsio sit stomachi secũdum Hippocratem, nos vtiq; nouimus.

V

SI ebrius quispiam repẽte obmutuerit: conuulsus moritur, nisi febre corripiatur, aut vbi ad horam peruenerit qua soluuntur crapulę, vocem recuperet.

REpletis neruis talis conuulsio fit. Solet autem facillime eos replere vinum, vt quod calidam habeat temperaturam. talis siquidẽ natura prompte omnia subintrat, cum pręsertim non admodum crassam substantiam habuerit. Substantiæ igitur copia neruis affert conuulsionem. Rursus autem qualitate sanat eam quam fecit dispositionem, neruos calefaciendo atque exsiccando. & si hoc aliquãdo facere nequeat, mortem subsequi est necessarium. Qua autẽ vi diximus vinum sanare conuulsiones, eadem videlicet & febris sanat. Hic vero maxime obseruanda est Hippocratis consuetudo, qui mutos nominat illos qui quouis modo obstupuerunt. Verum proprie stupor nominatur totius corporis insensibilitas atque immobilitas repentina. Hanc itaq; dispositionem cõsueuit Hippocrates ex vno casuum nominare: & fit proculdubio neruorum principio patiente. Neq; enim aliter potest omnino conuelli corpus, antequam id principium patiatur, vel principaliter, vel per cõpassionẽ, altero prius patiẽte membro. Liquet autem omnem noxam ex vino factam, à græcis cræpalen nominari. Sic quidem igitur & nonnulli vocabuli fecere etymologiam, à carenon, quod significat caput, & pallesthę, concuti. Horam autem qua crapulę soluuntur, tempus nominauit. Est autem hoc tempus non præcisum neque circunscriptum omnibus vna mensura. Quidam enim postridie à crapula sunt liberati, quidam vero sequenti nocte, quidam vero tertio die. & fit hoc pro multitudine ac vi epoti vini, &

eius qui potauit natura. Sicuti igitur neq; cibus vnum habet in omnibus tempus coctionis præfinitum, sic neq; vinum. Aut igitur oportet nos ægri naturam habere experientia compertam, aut postremum terminum obseruare: in quo si neque febricitare, neque loqui anticipauerit, conuulsus morietur.

VI

QVicunque a distentione corripiuntur, in quatuor diebus pereunt. si vero has effugerint, sani fiunt.

DIstentio morbus peracutus est, vt quæ composita sit ex illa quam græci emprosthotonon, id est ad anteriora distētionem: & opisthotonon, id est ad posteriora distentionem nominant: ita quòd citius in ipsa fit iudicatio, non tolerante natura longiori tempore quem fert distentio laborem. In primo igitur circuitu dierum iudicatoriorum passio iudicatur.

VII

QVibuscūque morbi comitiales fiunt, ante pubertatem mutationem accipiunt. quibuscunq; autem vigesimoquinto, commoriuntur.

PRoprie quidē passionis mutationes nominant, quādo ex vna parte transeūt ad aliam: per abusionem autē & omnes solutiones ita nominantur. & mihi videtur Hippocrates secundi significatus vsus esse appellatione. Non modo enim ad alias partes translatis ijs qui morbum comitialem faciūt humoribus, soluitur passio, sed etiā omnino curatis. Sunt enim hi crassi, ac frigidi, & pituitosi. ¶Cessant autem & ob ætatem ad sicciorem naturam transmutatam, & ob exercitationem, & victum exsiccantem, adiunctis ad hæc idoneis medicinis. Verum Hippocrates nunc solum eius meminit mutationis, quæ ex ætate fit: à qua docti, & formam victus

vnà cũ medicinis inueniemus. Quod igitur in altera parte aphorismorum dicit, Qui morbo comitiali laborant, si iuuenes fuerint, mutationibus maxime ætatis & regionũ & victus & locorum, liberãtur: hoc nunc in ipsis passionibus declarauit, morbos comitiales qui ante pubertatem fiũt, cessare ex ætatis cõmutatione: qui vero vltra vigesimũquintum annum processere, commori inquiens. Vnde liquet quòd pubertatis tempus, vsq; ad vigesimũquintum annum extendi arbitratur, sumens initium in secunda septimana. Liquet autem quòd neq; omnibus sanabitur passio ex pubere ætate, nisi & alia recte gesserint: neque quibus in hac accidit, omnino permanet, si bonam victus rationem adhibeant. Verum quòd non habeant ex ætate sanationem, sed quãtum ad eam attinet, passio consenescat, liquido ostendit. Non tamen adhuc manifeste dictum est, quãuis videatur manifestum ĳs qui negligentius accipiũt verba illa, Quibus vero vigesimoquinto anno, cõmoriuntur. Neque enim ĳs solis passio commoritur, quibus vigesimũquintum annum agẽtibus aduenit, sed multo magis etiam ĳs qui vltra hanc ætatẽ progressi sunt. Addẽtes igitur sermoni Hippocratis illud quod deest, verũ ex omni parte ipsum faciemus: Morbi comitiales qui quidem ante pubertatem fiunt, in eius ætatis tempore finiunt: qui vltra pubertatem procedũt, commoriuntur. Tempus autem pubertatis est post quartũdecimum annum vsq; ad vigesimũquintum. Est autem & alia scriptura talis: Quibuscunque vigintiquinq; annorum fiunt, multi cõmoriuntur. significante verbo multi, idem quod plurima ex parte.

VIII

QVicunq; morbo laterali laborantes, in quatuordecim diebus non repurgantur, ii ad suppurationem vertuntur.

IAm quę fit per sputa euacuationem humorum facientium morbum lateralem, solet Hippocrates purgationem ac repurgationẽ nominare;

ſicuti & iſtos expuere, purgari, tam in libro de victu acutorum, quàm in Prognoſtico nominauit. Verum nunc & tempus præfinit purgationis: in quo ſi non fiat, ad ſuppurationem, aut morbum verti lateralē: eam videlicet quæ fit ad pus tranſmutationem, ita nominās omnem, (ſicuti in Prognoſtico ſępius) aut eam quæ fit inter thoracem & pulmonem, puris effuſionem. fit enim vtrunque horum, quando morbo laterali laborātes nō expurgātur per ſputa. Verum ſecundum quod diximus, ipſe in ſequentibus eruptionem ſuppurationis nominauit.

IX

TAbes fiunt maxime ętatibus a decimooctauo vſq; ad trigeſimūquintū.

IN ſuperioribus aphoriſmis quando morbos ſecundum ætates enarrabat, Iuuenibus autem, inquit, ſanguinis ſputa, tabes. Nunc vero etiā numerum appoſuit annorum, non propterea eadem rurſus ſcribens quę antea, ſed propter paſſionum thoracis atque pulmonis cōmunionem. Propter quid igitur iuuenes his morbis pręcipue corripiātur, antea diximus: de annis autem ætatum nunc determinandum, quoniam & Hippocrates dixit tabem maxime fieri ætatibus à decimooctauo vſque ad trigeſimūquintum. Quod enim ætatibus numero plurali dicitur, quandam habet ſignificationē quòd nō eandem Hippocrates ætatem exiſtimat eſſe mediam inter annos enumeratos. Neque ſanè vna eſt, ſi diligētius conſideramus: verum ea quę eſt à decimooctauo vſq; ad vigeſimūquintum annum, adoleſcētium eſt: quę autē ab hinc vſq; ad trigeſimumquintum, iuniorum.

X

QVicunque ab angina liberantur, iis ad pulmonem vertitur, & in ſeptem diebus pereunt. ſi vero has effugerint, ſuppurantur.

DE transmutatione nūc ipsi est sermo, quæ fit ex angina ad pulmonem: quam ait plerūq; ante septimum diem occidere, ægro videlicet strangulato: si vero id tempus possit euadere, fluxione in pus conuersa, suppurari.

XI

QVi tabe molestantur, si sputum quod extussiunt, graue olet iniectū carbonibus, & capilli a capite defluūt, lethale.

EAs quæ sunt in pulmone vlcerosas dispositiōes, nunc tabes nominat, in quibus iubet odorem diligētius perpēdi, id quod expuatur, carbonibus iniiciendo. Sicuti autē prius in vlceribus vesicæ, odorem dixit grauem sentiri, ita & nunc tabidorum sputum grauiter olere. Si vero & ex capite capilli defluāt ita affectis, lethalem esse notam: quoniam & maximus alimenti defectus ostenditur, atq; aliquando humorum corruptio.

XII

QVibuscunque tabe laborantib⁹, capilli a capite defluunt: iis alui profluuio superueniente, moriuntur.

DE iis qui ex tabe iam morti vicini sunt, nūc sermo habetur: quos etiam male se habere ostenderat in defluuio capillorum. Alui autem profluuio superueniente, mortem appropinquare opinandū: cum hic casus, & mala causa, & malum signum existat. Fit enim ex virium imbecillitate, quæ præterea ex ipso casu fiunt imbecilliores.

XIII

QVicūque spumosum sanguinem exspuunt, iis e pulmone eductio fit.

ET pleraq; exemplaria, & quāplurimi huius libri expositores norunt aphorismū in hęc verba scriptum: Quicunque sanguinem spumosum euo-

munt, ꝗ̃s è pulmone eductio fit. Et quidam ipsum exponẽtes, aiunt verbum id multitudinem significare, ac propterea à proprio esse translatum: aperte mentientes cõtra id quod apparet. Sæpe enim visus est sanguis spumosus absque multitudine fieri. Si igitur ita Hippocrates scripserit, ipsum abusum fuisse vocabulo dicemus. Neque enim sanguis multus, ex pulmone eductionem significat: paucus vero, ex alio loco. Si vero spuunt, aut expuũt, scriptũ sit: tunc proprio vsum fuisse vocabulo, & ostendere sanguinem talem carnosam pulmonis substantiam (quæ est ipsius vera substantia) affectam vlceribus esse, adeò quòd vere dicatur solius pulmonis vlcera indicari, non autem vere vlcerato pulmone, ex necessitate spumosum expui. Sæpius enim vidimus quibusdam ex alto cadentibus, & calcitratis, atq; in palestra percussis, ab illa maxime ictus parte in qua cuipiam ad solum ruenti, alter super thoracem inciderit, sanguinem plurimum bene coloratum expui sine vllo dolore: quod ratio dictat ex aliquo pulmonis vase prodire.

XIIII

A Tabe habito profluuium alui superueniens, lethale.

PAulo antea dixerat, tabidis cum pus graue olet, & capilli à capite defluuunt, alui profluuio superueniente, mortem subsecuturam. Hic vero simpliciter dixit esse lethale alui profluuiũ in tabe, nulla facta neq; de pure, neq; de capillis mentione, tanquam illud solum sufficiat mortem significare, non tamen ita è proximo, neque tam cito secuturam, sicuti cum defluuium capillorum adiungitur.

XV

QVicunque ex morbo laterali suppurãtur, si in quadraginta diebus purgãtur a die qua fit ruptio, liberantur. Si vero non, ad tabem transeunt.

ADdens suo sermoni ruptionis vocabulum, manifestum se fecit de illis loqui in quibus lateris inflammatione in suppurationem conuersa, deinde dirupta, in spatio thoracis atque pulmonis intermedio pus continetur. His enim omnibus, nisi vt plurimum in quadraginta diebus puris euacuatio fiat per spuitiones purgati: necessarium est pulmonem exedi, pure processu temporis putrescente. Morbo igitur laterali diem quartūdecimum terminum posuit purgationis, suppuratis autē quadragesimum. Dictum autem est plenius de differentia & aliorum dierum iudicatoriorum, & horum, in eo tractatu qui inscribitur de diebus iudicatoriјs. Quare si quis vniuersam illā legerit cōtēplationē: ea quę ab Hippocrate de dieb9 iudicatoriјs dicūtur, prōptius assequetur.

XVI

CAlidum, vbi quis sępius eo vtatur, hęc mala affert, carniū effœminationem, neruorum incontinentiam, mentis torporem, profluuia sanguinis, animi defectionem: hæc, ad quæ mors.

DE calidi & frigidi vsu immodico & modico dictum est sæpius in libro de vsu humidorum. Dicta sunt autem & hoc in loco aphorismorum omnia ferè capita, & primum hocipsum, quòd calidum si quis eo vltra modum vtatur, has facit passiones, carnium effœminationem, hoc est debilitatem: (dictum est enim nomen per translationem, quoniam fœmina debilior est masculo) cui adstipulatur hoc quod subiungitur: Neruorum incontinētiam. Hi enim fiunt imbecilles, eorū substantia à calore dissoluta. Et mentis torpor, mentis est imbecillitas: ita scilicet substantia cerebri, sicuti etiam neruorum, dissoluta. Eodem modo & calidi vsus immodicus facit sanguinis profusiones. Sequuntur autem ad sanguinis profusiones, defectus animi, & ad hos mors, sicuti & ad alia prius dicta: sed ad illa quidem tēpore pluri, ad

hæc quidem magis, ad hæc vero minus: ad sanguinis vero profusiones, & mentis defectus, statim. Scriptus est autem finis aphorismi vario modo in exēplaribus: scripturæ vero omnes dictam sententiam ostendunt. Est autem vna hęc: His mors. altera vero hęc: In quibus mors. tertia hæc: Quibus mors. alia: Hæc ad mortem.

XVII

FRigidum autem conuulsiones, distētiones, liuores, rigores febriles.

IMmodicum scilicet frigidum hæc facit, conuulsiones, & distentiones, ob neruorum refrigerationem. Sicuti enim non oportet ipsorum substātiam ab immodico calore dissolui, sic neque vltra modum conuenientem refrigerari, & in vnum cogi ac cohiberi, Et quidem liuores ex refrigeratione fiunt, & rigores febres aduocantes. Melius autem fuisset ita dicere: Rigores facientes & conuulsiones, & liuores, & febres. Plenius autē de his seorsum diximus in libro de casuū causis.

XVIII

FRigidum, inimicum ossibus, dētibus, neruis, cerebro, spinali medullæ: calidū vero vtile.

QVęcūque ptes sunt natura frigidiores, (sunt autem in animalibus tales, quæcunque sunt penitus exangues) citius ac magis ab īmodico frigidi vsu offenduntur: ijsdem autem rationabiliter calidū conuenientius.

XIX

QVæcunque refrigerata sunt, excalefacere oportet, exceptis iis quibus sanguis fluit, aut fluxurus est.

HOc quod nunc dictum est, haudquaquam euertit illud theorema, Contrariorum contraria esse remedia: de quo plenius diximus in eo tractatu

qui de arte curatiua inſcribitur: in quo oſtẽdim9 aliud eſſe theorema maxime neceſſariũ, illa prius curari præcipiens quę magis vrgent, hoc eſt quę maius periculum afferũt, ſicuti & nunc profluuium ſanguinis. Ad hoc igitur prius obſiſtendum eſt: deinde quod paſſum eſt, ad bonam temperiem eſt reuocandum.

XX

VLceribus frigidum quidem mordax, cutem obdurat, dolorem inſuppurabilem facit, liuorem obducit, rigores febriles, conuulſiones, diſtentiones.

SI proprio vtamur vocabulo, calidũ mordax eſt: ſenſus autem ſimilitudine, & frigida aqua vocatur mordax: non cum in cutem ſimpliciter incidit, ſed vlceratam. Nam quod mordax futurum ſit, eius quod morderi debeat ſubſtantiã oportet peruadere: quod in cute ſecundum naturam ſe habẽte, frigida aqua non poteſt efficere, quoniam denſior eſt quàm pro eius ſubſtantia cutis. In vlceratis autem, vt quę rariora ſunt, peruadere poteſt per eorum ſubſtãtiam, in profunda ſubintrans. Dictum autem eſt pleni9 de natura mordacium, in libris de potentia ſimplicium medicinarum. Vlceratis igitur frigidum eſt mordax: integris autem neq; mordax, & cutem facit duriorem, eius denſando ſubſtantiam. Et quidem dolorem efficit inſuppurabilem, natiuum refrigerando calorem, qui vlcera ad ſuppurationem perducit, & ea difflari prohibet quę dolorem efficiunt. Quæ autem ſequuntur: & prius dicta ſunt ab ipſo, Et liuores, & rigores febriles, & conuulſiones, & diſtentiones.

XXI

ESt autem vbi in diſtẽtione ſine vlceratione, iuuene bene carnoſo, æſtate media, frigidæ aquę multa perfuſio calorẽ reuocat. Calor autem hæc ſoluit.

QVæ raro iuuent frigidum ac calidum, post ea quę ante dixit, Hippocrates deinceps prosequitur: & primum quidem de frigido inquit, sicuti in distentione. Liquet autem quòd & in omni alia conuulsione, in medio æstatis tēpore, cum bene carnosus fuerit æger, ac iuuenis, frigidæ aquæ perfusio calorem reuocans naturalem, passionem sanet. Vnde & illud fit manifestum, quòd non sua vi frigida aqua morbum tūc sanat, sed ex accidenti, quoniam iuuenibus bene carnosis reuocationem caloris facit. In alia igit̄ ætate nil proderit: quoniam neque reuocationem efficit, quādo neque in hac vllo anni tempore, præterquam æstate media. Nam aquæ frigidę occursus aut vincit natiuum calorem, aut colligit. Vincit quidem cum debilis fuerit: colligit autem cū fortis, ipsum difflari prohibens. Excipit autem eas quæ sunt cum vlcere conuulsiones, vt quæ nunquam ab aqua frigida sanari queant, neque si æger iuuenis, & natura calidus fuerit, & estiuo anni tempore, ac regione calida: quoniā (vt & ipse antea dixit) vlceribus frigidum mordax, dolorem insuppurabilem facit. Iis igitur qui in vlceratione conuelluntur ob neruosorum corporum inflammationem, contrarium vehementer est frigidum, vt quod neque vlcus sedet, neque corporum neruosorum dissoluat inflammationem.

XXII

CAlidum suppuratorium, nō in omni vlcere magnum ad securitatem indicium, cutem mollit, extenuat, dolorem sedat, rigores, conuulsiones, & distentiones mitigat: & ex iis quæ ad caput attinent, eius soluit grauitatem: plurimum autem confert ossium fracturis, sed nudis præcipue, eorumque maxime qui in capite vlcera habent, & quęcunque a frigore moriuntur vel vlcerantur, & repentibus co-

mesis, sedi, pudẽdis, vtero, vesicę. his calidũ amicum & iudicãs, frigidum inimicum & perimens.

SIcuti frigidum conuulsiones & distentiones facere natura aptũ, tñ sanat aliquando quãquã raro, distentionem: sic et calidum quantum ex sui natura ad suppurandum efficax, est aliquando prohibens suppurationem. siquidem vlcera putrida, & simpliciter omnia que fluxiones habent, adeò nõ suppurat calidum, quòd his etiam plurimum nocet: & hęc ambo in vnum coniunguntur, & nocere vlceribus, & minime suppurare: sicuti contra prodesse, ac suppurare, maximum est vlceri signum ad securitatem, & pus, & medicamen quod habet id faciendi facultatem. Nihil eñ male põt aduenire vlceri pus generanti. Quæ igitur cõuulsionem afferunt, non suppurantur omnino. Similiter autẽ & quęcũque vlcera sunt putredini obnoxia, & quę ptes circũstãtes excessas habent, & quę difficulter ad cicatricem perducuntur, vniuersa minime suppurantur: & quæcunque ex malis vlceribus proprijs nominib9 insigniũtur, veluti quę cancrosa, chironia, telephia, & phagedenica, id est carnem comedentia nominantur, hæc omnia vlcera non suppurãtur. Maximum igitur signum vlceri ad securitatem, est pus: & hoc potes conijcere ex calidi vsu. In quibus enim non congruit, videbis hæc à calido insuppurabilia perdurare. Deinceps autem calidi opera quę frequenter apparent, enumerat. Etenim cutem induratam mollit, & crassatam extenuat, & dolorem sedat, & cõuulsiones ac distẽtiones mitigat: non (sicuti frigidũ) dolorem insuppurabilem efficit, quoniam est à natura nostra alienum, quæ est calor natiuus, quem coauget vbi mediocriter adhęrescit. Calor vero extrinsecus facit hæc omnia quæ dicta sunt, nonnulla concoquens, & ad melius alterans: quædam vero discutiendo atque euacuando noxia, ad sanitatem perducit. quòd si non ex toto sanat, saltem dolores mitigat. In capitis vero dispositionibus & facit hęc eadem, & eas quas καρηβαρέιασ, id est capitis grauitates nominant,

ſanat, concoquens atque diſſoluens quæcunque moleſtāt. Et quidem fracturis oſſium vtiliſſimum eſt, & magis nudis, hoc eſt carne exutis: adhuc autem magis ĳs quæ in capite fiunt. nam talia frigidum maxime offendit: vt quod non oſſibus tantum, ſed ipſi quoque cerebro ſit inimicum. Et quidem quæcunque partes ex algore emortuæ ſunt, ĳs calidum remedio eſt: ſic quæcunque frigidum exulcerat, ſicuti hyberno tempore calcanea, & digitos, & extrema omnia, & horū remedium eſt calidum: & ſanat etiam ſerpentia comeſa, quanuis ab humore bilioſo calido fiant. nam propter exulcerationem frigidum eſt ipſis inimicum, vt qđ eis mordax exiſtat. Sic & omnibus quæ ſunt in ſede diſpoſitionibus, amicum quidem eſt calidum, contrarium vero frigidum, quoniam neruoſa ſedes eſt, frigidum vero eſt neruis inimicum, & quoniam per communicationem frigiditas facile ex ſede ad ventriculum aſcendit, & eodem modo caliditas. Sic & vtero & veſicæ calidum quidem, amicum & iudicans: inimicum vero & occidens, frigidum. nam & hæ pariter neruoſæ ſunt, & ſupraiacentibus partibus facile tradunt frigiditatem. Quòd autem in omnibus quæ in aphoriſmo dicuntur, communiter pronunciauit his calidum eſſe amicum & iudicās, frigidum vero inimicum & occidens, liquet & ſi à me non dicatur.

XXIII

IN his frigido vtendum, vnde fluit ſanguis, aut fluxurus eſt, nō ad ipſa, ſed circa ipſa vnde influit, & quæcunque inflammationes vel inflammmina ad rubrum & ſubcruentum ſanguine recenti tendunt, nam veterib⁹ nigredinem affert. Eryſipelas etiā non vlceratum iuuat. nam exulceratum lædit.

EAs quas facit frigidum vtilitates, ac mala, hoc tranſigit aphoriſmo. Primum, in quibus ſanguis fluit aut fluxurus eſt, inquiens conferre ipſum,

non ipsis partibus manantibus sanguine admotum, (vlceribus enim frigidum mordax) sed circũstantibus, & illis præcipue vnde aliquid ad vlcera profluit. Et quidem ait omnes iuuare inflammationes, & quę ipse inflammina nominat veluti ab aliqua deusta flamma, propter humorum à quibus fiunt, caliditatem. Nam & hæc frigido gaudent. Videntur autem hæc omnia intuenti, colore rubra & subcruenta, recenti scilicet, & non antiquo suffusa sanguine. Nam sanguis antiquus floridum non habet colorem. Quare frigido admoto liuere, & nigras fieri contingit partes patientes. Eodem modo & erysipelas non exulceratum iuuatur à frigido, sicuti vlcerato mordax est frigidum, & dolorem affert: & hac ratione nocet, cũ partes dolentes semper ad seipsas moueant fluxiones.

XXIIII

Frigida qualis nix & glacies, pectori inimica, tusses mouent, & sanguinem, & destillationes.

HActenus de aqua calida & frigida sermonem habuit, nunc autem de niue & glacie disserit, illud ostendens, quòd tanto magis hæ nocere possunt, quanto sunt aqua frigida frigidiores, & quòd thoracis partibus sunt inimicissimæ, cum & tusses moueãt, & vasis diruptis sanguinem sępius manare faciant, & ex capite destillationibus thoracem offendãt atque pulmonem: nam has quoque nix facit & glacies cerebrum refrigerantes.

XXV

TVmores articulorum atque dolores absque vlcere, & podagricos quoque, atque conuulsa, horum plurima frigida aqua large effusa leuat, & extenuat soluitque dolorem. nam modicus torpor dolorem soluit.

QVòd quidem aqua frigida horum plurima iuuet, ostendit. Sed quænam vnquam hæc sint, dicere prætermisit: tanq̃ ex illis quæ antea tetigit, non sit admodũ difficile inuenire. Quæcunque enim inflammationes vel inflammina ad rubrum & subcruẽtum recenti sanguine tendunt, à frigida ait aqua sanari, quæ influxum scilicet cohibet, & hac ratione corpora euacuat: quapropter & dolorem in talibus soluit, quia & ei9 causam abscindit, & refrigeratio etiam partium longius affert torporem mediocrem, qui & ipse dolorem soluit sensum hebetando.

XXVI

AQua quæ cito calet, & cito refrigeratur, leuissima est.

NOn pondere talem esse leuissimam dicendum est. Sic enim nihil magnum edoceret, præter id quòd per quendã circuitum illud inuenit quod facile erat statim inuenire. Nã si pondere leuiorem aquã dignoscere quærit: prõptum ad proprium eorum quę põderantur iudicium perducere, eius rei per lancem ac pondus faciẽtes inquisitionem. Sed nũc leuiorem dixit aquã quæ ventrem non grauat, & quæ cito permeat: sicuti isti contrariam, grauem vocamus, quę cito non permeat. Liquet autem quòd non solum hoc iudicium existit virtutis aquæ, sed quòd quũ alia in propatulo sint, & ab omnib9 nota, hoc vero aliquid habeat artificiosum: sic ad id prodendum scripto, Hippocrates venerit. Sed quænam sunt alia? Primum quidem, si neque turbida, neque cœnosa, neque in gustu aliquã absurdam qualitatẽ prę se fert, deinde & illud quod nunc Hippocrates dixit, si cito refrigeratur & calet. nam perspiciuũ existit, talem esse bene alterabilem. Sicuti autem cibi virt9 est esse bene alterabilem, ita & aquæ: siquidem facile transmutari volumus quicquid concoqui debeat ab instrumentis quibus est coctionis munus à natura demandatum. Quicunque vero sola potantium dispositione, optimam aquam iudicant: certis-

ſimo quidem vtũtur iudicio: verum ſi hoc tantum aſſumpſerint, non recte faciunt. Prius enim oportet de aqua ex dictis ſignis iudicare, antequam ad talem veniant experientiam.

XXVII

Vi noctu bibere appetunt, iis admodum ſitiẽtibus, ſi ſuperdormierint, bonum.

Eque ſi dandus, neque ſi minime dandus ſit potus ĩjs qui noctu admodum ſitiunt, quicquam oſtendit, ſed hoc tãtum, quòd ſuperdormire, cõfert. Coquitur enim per ſomnum, vt liquet, & ſubdeſcendit id quod efficit ſitim. Non tamen illud eſt in obſcuro, quòd valde ſitientibus potus eſt dandus, ſiue ex potatione vini meracioris, ſiue ex defectu potus ſitis aduenerit. Nã & defectui ſuccurrere confert: & illam quę facta ex vino caliditatem, aqua reſtinguere, theorema eſt medicinale. Si tamen modice ſitierint, non omnino eis dandus eſt potus, ſed conſiderandum nunquid ex defectu humidi tale quid patiãtur, ſiue ex nimia vini potatione. contingit enĩ his ex ſomnǫ iuuari.

XXVIII

Vffitus aromatum, muliebria ducit: ſæpius vero & ad alia vtilis eſſet, niſi capitis faceret grauitatem.

Vliebria dicit, vt liquet, ea quæ ex vtero mulieribus euacuantur in menſtruis purgationib9, & à partu. Clarum etiam illud eſt, quòd & hoc in loco, illas quæ vel propter vteri inflammationẽ, vel euerſionẽ, aut talẽ aliam cauſam non purgantur, non aliter recte curabimus, quã eam curãtes paſſionem, cuius eſt caſus ſuppreſſio menſtruorum. Quæ vero ſine hac paſſione parcius purgantur, ĩjs qui nunc ab ipſǫ docentur ſuffitib9 curat. In his enim vel ſanguinis craſſitudo cauſa eſt retentionis, vel obſtructio vaſorum quæ pertingũt ad vte-

rum, vel horum obseratio, vel totius substantię densatio. Quodcunque vero di[c]torum in causa fuerit, ex aromatibus suffitus sanat dispositionem: qui sua vi aperit quidem vasorum extrema obserata; extenuat autem humorum crassitudinem, obstructiones vero incidendo exobstruit. Multoties vero & ad alia, inquit, vtilis esset, nisi capitis faceret grauitatem. Nam totum corpus poterat cõtinuo suffiri per vterum in omnibus frigidis atque humidis dispositionibus, nisi timeremus illam quæ fit ex suffitu capitis grauitatem, pręsertim in febribus. Quòd vero omnia aromata natura apta sint facere capitis grauitatẽ: & experientia ostendit, & ratio docet. Quęcunque enim satis calefaciũt, oĩa ferè capitis grauitatis sunt causa, vtpote sui natura calido superiora petente. Calida autem est sufficienter omnium aromatum natura, & præcipue Casię, Costi, & Cinamomi, & Amomi.

XXIX

GRauidas purgare turgente materia a quarto mense vsque ad septimum, minus vero has. Recẽtiores autem & seniores vereri oportet.

HIc aphorismus dictus est & antea vbi de purgatione sermo habebatur. Sed & hic vbi de muliebribus agitur, in quampluribus exemplaribus inuenitur. Quidam vero eximunt ipsum, ne bis scriptus inueniatur. Noua autem expositione nõ indiget pręter illam quam retro scripsimus.

XXX

MVlierem vtero gerentem capi ab aliquo morbo acuto, lethale est.

NOn absque ratione. Si enim sit cum febre morbus, necesse est ipsum febres habere continuas. Talis enim est morb9 acutus: & in hoc duplex periculum. Vnum quidem propter febrem ipsam fœtum occidentem: alterum vero quòd ex longo interuallo cibũ

dantes, ex alimēti defectu fœtum destruemus. Si vero vt seruemus hunc, non verebimur crebro cibum exhibere, febres continuas victu intempestiuo augentes, mulierē grauidam occidemus. Sic & si absq; febre aliquis alius morbus acutus fiat, veluti morbus comitialis, morbus attonitus, quem græci apoplexian vocant, conuulsio, distentio, propter magnitudinem morbi & acutiem, impossibile est laborantem euadere.

XXXI

Vlier vtero gerens, sanguine misso ex vena, abortit, & magis si fœtus sit maior.

X defectu alimenti fœtus destruitur, nō modo misso sanguine ex vena, sed etiam ex longiori inedia. Ostendemus autem hocipsum paulo post & per alios aphorismos. Non absq; ratione autē & maior fœtus magis destruitur misso sanguine ex vena mulieris, quia plurimo indiget alimento.

XXXII

Vlieri sanguinem euomēti, mēstruis erumpentibus solutio.

On absq; ratione. Erit enim retractio simul atque euacuatio sanguinis ad superiora tendentis. Hoc quidem igitur & experientia comprobat vtiliter fieri: nos vero ex ipsa permoti, naturę opera quæ bene gerūtur, imitabimur: & mulieres hac passione laborantes, misso sanguine ex vena, euacuabimus.

XXXIII

Enstruis deficientibus sanguis ex naribus fluens, bonum.

Vòd quidem sit necessarium eum qui singulis mensibus bene euacuatur sanguinem, quando ob aliquam dispositionem fuerit retentus, mu-

lierem lœdere, & quòd per aliam partē euacuatus, omnē corporis tollet lœsionem, vnicuiq; est manifestum. Cū vero multa sint loca per quę potest euacuari, omnibus alĳs aut maius aut minus inest detrimentum: sola quæ fit per nares euacuatio innoxia est, quam nūc laudat Hippocrates. Nō tamē si aliqua etiam alia euacuatio sine noxa est, propterea aphorism9 est falsus. Neq; enim quòd sola per nares euacuatio deficientibus mēstruis bona sit, dixit, sed hanc simpliciter laudauit, nō adiuncto quòd sola. Et si igitur alteram quę fit per sedem, dixerit ita affectis mulieribus vtilem esse, hoc non aduersatur aphorismo. Videtur enim aliquando Hippocrates per vnū exemplū de omnibus alĳs similibus pronunciare.

XXXIIII

Vlieri in vtero gerenti si aluus plurimum profluat, periculum est ne abortiat.

Atione euacuationis & nunc Hippocrates inquit periculum abortus esse, quemadmodum & antea in missione sanguinis ex vena, ostendebamus.

XXXV

Vlieri quæ vterinis molestatur, aut difficulter parit, superueniens sternutatio, bonum.

Num in aphorismo verbum habet obscuritatē, vterinis scilicet. Nonnulli enim per id accipiunt omnes quę vtero adueniunt dispositiones, nonnulli vero illas tantum in quibus passio contingit quam vocant vterinam strangulationem: quæ tamen non est vere strangulatio, sed defectus anhelitus. Alĳ locos siue secundas intelligunt. nam & has vteros nominant. Verum hi aperte aberrant, quāuis maxime verum dicere videantur: quoniam secundę contentæ in vtero, ex sternutatione

dirumpuntur. Alius enim de his aphorismus est ab ipso perscriptus. Et plurimũ refert, an vterum dixeris, an vterina. Falsum quidem est de omnibus vteri passionibus dictum esse ab ipso sermonem. Neque enim exulcerationes, neque inflammationes, neque erysipelata, sicuti neque abscessus, sternutatio iuuat. Verum autem, quòd in vterinis strãgulationibus superueniente sternutatione, patiens aliquantulum leuatur, non solum quia bonum est signum sternutatio sponte adueniens ijs quæ ita se habent mulieribus, sed quoniam & causa, vt quæ sit huius passionis remedium. Signum itaque bonum existit, quia naturam ostendit & propriarum meminisse motionum: & quæ prius erat emortua, excitari ac reuiuiscere, quando aliquam eijcit superfluitatem. Ostensum est enim in libro de causis accidentium, sternutationem fieri hoc modo. Causa autem ob quam iuuat, est quia vehementiore concussu atque feruore partim quidem naturam excitat, partim vero excernit quæ partibus corporis firmiter infixa adhærent. Sic enim & singultum solet sanare.

XXXVI

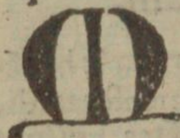
Mulieri menses decolores, nec per idem semper tempus venientes, purgationem indicant esse necessariam.

IN multis exemplaribus scripturam ita se habẽtem possumus inuenire: Mulieri menses tardi, nec per idem semper tempus veniẽtes. Possunt quidem & menses tardi, hoc est qui post consuetum veniunt circuitum, purgatione indigere humoris pituitosi, ob quem & decolores fiunt: non tamen & hac sola necessario. nam & per extenuantem aliquando victum tales dispositiones sanabimus. Sępius autem scriptum à nobis est de hoc victu, libro vno seorsum. Et suffitus aromatum, & qui eandem isti vim habent pessi adhibiti, & epotæ medicinæ, quæ incidunt, & humorum crassitudinem extenuant, quale est quod ex calamento fit, quo nos

assidue vtimur, sępius ciere solent tardantes mẽsium purgationes. Nam intẽtio sanationis in ipsis est, ora quidem adaperire vasorum quæ pertingunt ad vterum, sanguinem vero extenuare. Et quidem purgatio totius corporis, vt dixi, quãdo crassi euacuantur humores, tales sanat dispositiones. Si vero decolores scriptum sit, multo magis purgatio sanabit ita se habentes mulieres. Neq; enim propter humorem pituitosum tantummodo, sed & propter melancholicum & biliosum menses fiunt decolores. Quomodo igitur dignoscere oporteat humorem superabundantem, ipse in primo de muliebribus docuit: nunc autem quòd per purgationem euacuandum sit, ipse monstrauit. Verba autem illa, Nec per idem semper tempus venientes, huic scripturæ magis consonant: vt totus sermo sit talis: Si menses decolores fiant, & non per idem tempus veniant quo antea venire consueuerant, mulier purgatione indiget. Contingit enim in mulieribus quæ malos humores habent, non modo decolores apparere menstruas purgationes, sed etiam tempus periodi nõ seruari: si quidem crassiores fuerint humores, & difficilius fluentes ĳs qui secundum naturam se habent, morando, & longius tempus expectando: si vero contrarĳ, hoc est humidiores ac tenuiores, consuetum terminum anticipando.

XXXVII

Vlieri vtero gerenti si mammæ graciles repente fiant, abortit.

Ic pariter aphorismus ex illorum numero est quos diximus defectum alimenti fœtui significare. Communes enim quędã venæ sunt mammis ac vteris: quæ vbi parum habuerint sanguinis, graciles quidem mammas ostendunt, inedia vero nonnunqnã fœtum perimunt, nonnunquam vero ad excretionem excitant, illam ob causam quam ipse in libro de natura fœtus, per hęc verba explicat: Alimẽtum atque auctio à matre veniens, non adhuc est infanti sufficiens quando de-

cem menſes præterierint, & fœtus auctus fuerit. Trahit enim à ſanguine ad ſe id quod dulciſſimum: ſimul autē & lactis parte aliqua fruitur. Vbi vero hæc illi rariora fuerint, & iam infans molem corporis habet, plus cibi requirens quàm illud quod adeſt: calcitrat, & membranas dirumpit, initiūq; partus matri affert. Liquet igitur quòd & ante decem menſes fœtus eſt indigens alimēto, & calcitrans, & membranas dirumpens.

XXXVIII

MVlieri vtero gerenti ſi altera mamma gracilis fiat geminos habenti, alterum abortit: & ſi quidē māma dextra gracilis fiat, marem: ſi vero ſiniſtra, fœminam.

QVod ſupraſcriptus aphoriſmus de ambabus māmis dicebat, hoc in altera iſte dicit, propter illam quam diximus de venis cōmunibus cauſam: eo qui ē directo eſt mammę factæ gracilioris fœtu abortum patiente. Quòd autem exiſtentibus geminis, altero mare, altero fœmina, ſi dextra quidem mamma gracilis fiat, ſolus mas: ſi vero ſiniſtra, fœmina ſola corrūpatur: ex illa ipſius pendet opinione, qua mares quidem in dextris, fœminas vero in ſiniſtris magis cōcipi opinatur.

XXXIX

SI mulier quæ neque grauida eſt, neque peperit, lac habet: huic menſtrua defecerunt.

RAtio quidem longior exiſtit: & oportet illum qui eam exquiſite aſſequi debeat, exercitatum eſſe in libris de potentijs naturalibus. Tantum tamen de his nunc à nobis dicetur, quantum breuiſſime dictum poſſit ad pręſentia conferre. Hoc quidem cōmune eſt omnibus animalis partibus quæ aptę ſunt humores aliquos vtiles generare aut partibus alijs, aut ad generis

propagationem, aut ad conceptus nutritionem, esse humorem illum quandam veluti superfluitatē partis ipsum generantis. Non enim quia norit ad quid vtilis erit humor animali, ipsius facit pars generationem, nisi debeat talem habere intellectum, qualem habere oportere arbitrantur ciuitatum gubernatores, sed animalis quidem opifex illum habet intellectum, ipsa autem pars (vt ostēsum est) potentijs regitur naturalibus, tum alijs quibusdam, tum alteratiua, per quam assimilat alimentum sibi ipsi. Quantum igitur alimenti ab ipsa alterati fuerit nutrito corpori exquisite assimilatum, illi apponitur parti, ac nutrit eam. & hoc est quod ipe ait: Alimētum autem, quod alit. Alimētum etiam, quod est veluti alimentū, & quod debet alere. Superfluum vero derelictum, similis quidem naturę partis humor existit, in ossibus quidem id quod in eius cauernis continetur, in hepate vero sanguis. Ex hoc genere est & spumeus humor qui in carne pulmonis continetur, & qui in articulorum compagibus glutinosus humor, & id quod in testibus, & in vocatis assidentibus semen, & qui in lingua, cui nomen saliua. Sunt autem & quidam in mammis adenes, vim habētes id quod ad eos influat, alterandi. Cum ergo hi sint exangues & albi, proprium efficiunt humorem, talem qualis est lac, quando plus alimenti defertur ad ipsos. Plus vero defertur octauo & nono mense conceptionis, quando abundanter opplete sunt communes venæ mammarum & vteri, sicuti in animalium prægnantium resectionibus manifeste conspicitur. Fit autē & tale quandoque licet raro, cū mulier grauida non est, quando ad similem peruenerint venæ repletionem ex menstruorū retentione: cuius nunc dispositionis Hippocrates meminit.

XL

Vibuscunque mulieribus ad mammas sanguis colligitur, furorem significat.

QVòd quidem ſanguis ad mammas feratur, deinde ab adenibus qui inibi ſunt, in lac transmutetur, in ſtatim antea ſcripto dictum eſt aphoriſmo. Nunc autem quando intransmutabilis manſerit hic qui ad eos ſanguis peruenerit, furorem ait Hippocrates ſignificari. Ego quidem nunquam hoc accidiſſe vidi: & ſiquando eueniat, ex ijs eſt quæ raro eueniunt. Hippocrates vero, vt qui viderit, ſcribit. & ſi verum ſit, talem ipſius oportet cauſam exiſtimare. Adenum natura, & illorum preſertim qui in mammis ſunt, exãguis eſt, & liquet quòd frigida: (omne em̃ exangue, frigidum) & quidem eius qui defertur ad ipſos, facit ſanguinis alterationem ad frigidius declinantem. Quanto enim adenes hi ſunt hepatis carnę frigidiores, tanto lac ſanguine. Cum igitur plurimus aliquando ſanguis feruens per totum labitur corpus, & caput præcipue petit: in furorem vertuntur, quoniam ſanguis talis occupat caput. Qui vero ad mammas defertur: ad contrariam naturam alterari non poterit ita vt lac fiat, tum propter habitum talem, tum propter exuperantiam.

XLI

SI velis noſcere an conceperit mulier: cum dormitura eſt, ei aquam mulſam potandam da: & ſi alui tormina patietur, concepit: ſi minus, non concepit.

TOrmina fiunt quidẽ & propter mordacitatem, fiunt autem & propter ſpiritum flatuoſum, qui facilem non habet exitum. Quæ etiam tormina fieri nunc eſt arbitrandum in mulieribus quæ conceperunt, propter eam quę fit ex vtero anguſtationem. Dat autem aquam mulſam mulieri dormituræ, crudam videlicet: quoniam qualitas flatuoſa (ſi noſcere volumus) eſt neceſſaria: volens & quieſcere ſimul, & plenam eſſe cibis mulierem. hæc enim ambo conferent ad torminum generationem.

XLII

MVlier si marem concepit, bene colorata est: si vero fœminam, male colorata.

ET ad seipsam muliere collata videlicet, non autem ad alteram, dictum est ab Hippocrate indicium quod ex bono colore ac malo sumit. Nā quæ fœminam concepit, minus seipsa colorata apparet: quoniā frigidior est fœmina mare. Nunquam vero talem cōcepisset, nisi viri semen vel vterus mulieris frigidior eo tempore fuisset in quo concepit. Quare quod dicitur, ex eorum numero est quæ sępius eueniunt. Contingit enim ita omnia recte agere mulierem post tempus conceptionis, quòd bene colorata fiet. Liquet autem quòd & alia signa sunt marem esse conceptum: sicuti ipsius conceptus plurimę ac valide motiones: quę neq̧ ipsę, signa ꝑpetua sunt. Cōtingit em̄ aliquādo, licet sit rarum, quod cōcepta fœmina sit mare robustior, & multis ac validis motibus moueatur: & aliquando mas sit debilior fœmina, ac paucioribus debilioribus'que motibus cieatur.

XLIII

SI mulieris grauidæ in vtero sit erysipelas, lethale.

NOn solū erysipelas in vtero mulieris grauidæ cōstitutum putāt esse lethale, vel illam etiam quæ proprio noīe dicitur inflāmationem? Quòd em̄ facto in vtero erysipelate, fœtus moriaī ex necessitate, manifestum. siquidē & febres acutæ aliquādo sine inflāmatione ipsum interficiunt. Si vero & vtero inflāmationem patiēte, potest aliquādo fœtus viuere: dignū inquisitione.

XLIIII

QVęcunque pręter naturam tenues existentes, vtero gerunt, abortiunt prius quam crassescant.

SEcũdum tres modos audierũt expositores libri hui9 pręsentis aphorismi intellectum. Quidam enim oĩno arbitrãtur ipsas abortire: quidam vero nisi crassescãt & reficiantur, sed maneant absque refectione, ac tenues: quidam vero cum reficiuntur, tunc maxime eas existimat abortire. quod minus fit, quàm prius dicta, verisimile. Veruntamẽ ita exposuit Numesianus, dictum inquiens esse aphorismum in ĳs quæ præter naturam sunt extenuatæ, & quas prius refici oporteat. Sed cũ concipere anticipent, non refici ait absque quòd sanguis ad conceptus alimẽtum deputatus, ad eius quę concepit nutritionem recipiatur: quare nõ absque ratione fœtus sufficienti indigẽs alimento, corrumpitur. Sed & verba illa, Præter naturam tenues: quidam ita acceperunt, sicuti Numesianus, vt pręter suiipsius naturam grauida mulier sit extenuata. Quidam vero magnum excessum volunt significari, volente Hippocrate nobis insinuare, non quòd mediocriter extenuatæ, id ex necessitate patiãtur, sed quæ valde sunt extenuatę. Vtraq; aũt expositio nõ caret rõne.

XLV

QVæcunque mediocriter corpora habẽtes abortiunt secundo aut tertio mense sine occasione manifesta, iis acetabula vteri plena mucoris sunt, & non possunt ex pondere fœtum cõtinere, sed dirũpuntur.

SIne manifesta occasione ait, febre vehemẽte, & alui fluxu, vel profluuio sanguinis, vel erysipelate in ipso vtero constituto, vel saltu grauidæ mulieris vehemẽtiore, vel clamore, vel ira, vel timore, vel victu parciore, vel tali aliquo actu seu passione. Fit eñ verisimile, in his esse plena mucore ora vasorum venientium ad vterum, ex quibus secũdæ pendent: quæ ora, acetabula nominauit: nõ (sicuti quidam arbitrantur) adnatas ipsis carnes adenosas. Nam vti ipse inquit ĩ primo libro de passionib9 muliebribus, Si acetabula plena fuerint pituitã, mẽ

strua fiunt pauciora. & Praxagoras in primo de naturalibus, Acetabula inquit sunt ora venarum & arteriarum, quæ ferunt ad vterum.

XLVI

QVęcunque pręter naturam crassę, non concipiunt vtero, iis omentum os vteri comprimit: & prius quam extenuentur, non concipiunt.

VErba, pręter naturam, dupliciter etiam audiunt hoc loco, quidam excessum significari arbitrantes: quidam præter ipsius mulieris grauidæ naturam. Verior autem prior acceptio: nam ab omenti pinguedine cõprimitur atque angustatur vteri os ijs quæ supra modum crassę sunt. Dicit autem nunc os, illud scilicet quod intus est, vbi vterus desinit, collũ vero incipit: quod magis proprie os vteri diceretur. Nam altera colli extremitas quæ mulieris pudendis coniungitur: non vteri, sed ipsius colli os haud sine ratione diceretur

XLVII

SI vterus in coxam vergẽs suppuratur, necesse est linamentum fieri.

CVm necessarium est fieri per linea fila curationem, linamentum nominauit. Quòd autẽ vterus suppuratus, & pręsertim ad exteriora, (nã hoc nunc videtur dicere) curatione tali ex necessitate indigebit, non est obscurum.

XLVIII

FOetus, mares quidem in dextris, fœminę vero in sinistris magis.

QVòd propter temperaturam quę statim ab initio calidior existit, fœtus mascul9 generatur, in commentarijs de semine, est demonstratum. Calidior vero temperatura fœtibus aduenit non minime ob locum qui est dextra vteri pars: hic autem ipse calidior

existit, propter hepatis vicinitatem. Conferet autem aliquid ad conceptus caliditatem & muliebre semen, profusum quidem ex propriis testiculis per vtrunque corniculum, pars vna in dextrum vteri sinum, pars altera in sinistrum, dissimiles ambæ: vt & hocipsum ostendimus. Siquidem serosior est atque frigidior quæ in sinistro testiculo continetur: & iuxta hoc conceptus in lęua parte vteri cõstitutus, nõ absq; rõne esset frigidior. Dictũ aũt est de oĩb9 talib9 sufficiẽter in quĩto libro sectionis Hippocratis.

XLIX

Vt secũda procidat, sternutatorio apposito, & nares appręhendito, & os.

Non cum accentu circunflexo vltimam syllabã verbi græci ὑστερῶν, legere oportet, vt significet vterum, sed cum graui, vt secunda intelligatur. Neque enim vult vteros ipsos excidere, tẽtione facta cum medicinis sternutare facientibus, sed ea quæ loci vocantur atque secundæ.

L

Mulieri si velis menstrua cohibere, cucurbitulam quam maximam ad mammas appone.

Sicuti mẽstruorum quę aut nullo modo, aut parce fluũt, docuit Hippocrates curationem: ita & nunc illorum que vltra modum euacuantur, iubens nos cucurbitulam quàm maximam ad mãmas apponere. Melius autem non ad ipsas mãmas, sed sub ipsis partibus inferioribus firmare cucurbitulam, vbi maxime sunt eæ quæ ad ipsas venæ desubter veniunt. Vult autem maximam esse cucurbitulam, vt fortiorem faciat ex vtero ad superiora attractionem, per communes id venas artificio se molitus.

LI

Quæ vtero gerunt, iis vteri os comprimitur.

MAximum hoc est mulieris quæ concepit indicium, si obstetrix potuerit immisso digito os vteri tãgere. Statim enim cum semen intra seipsas acceperint, totum sui interius contrahunt spatium, & claudunt os. Videtur autem & propter durum tumorem & inflammationem os vteri comprimi. Distinguitur autem ab eo qui in grauidis, ex duritie vteri.

LII

MVlieri' vtero gerenti si lac multum e mammis effluat, fœtum imbecillem significat, si vero mammæ solidæ fuerint, fœtum significant saniorem.

ILlo videlicet tempore fluit lac quibus visum fuerit fluere, quando natura fert vt in grauidis generetur. Neque enim in primis generatur mensibus. Quòd autem omnino fluat, & non maneat int9, hoc ideo fit, quia plurimum ex eo colligit. Plurimum vero colligitur oppletis venis cõmunibus quæ à mammis pertingunt ad vteros. Sed adhuc magis implentur quando minimum conceptus absumit. Hoc vero ipsum fit ob eiusdem conceptus imbecillitatem. Liquet igitur quòd neque mammas tenues oportet apparere, sicuti in muliere non grauida: (hoc enim signum defectum sanguinis ostẽdit, & hac ratione fœtus in ipsis corrumpitur) neque adeò plenas vt lac effluat, sed tantum subleuari, vt solidæ tangentibus videantur. Media enim hęc consistẽtia inter renitentes propter nimiam repletionem, & molles ac laxas propter defectum sanguinis. Quare merito laudat hoc signum Hippocrates, vt quod indicio sit neque fœtum esse imbecillem, neque deficere ipsi alimentum.

LIII

QVæ corrupturæ sunt fœtus, iis mãmæ extenuãtur. Si vero rursus duræ fiant, dolor aut mammas, aut coxas, aut oculos, aut genua infestabit, & non corrũpet.

PRius dixerat: Mulieri vtero gerenti si mammæ repente extenuentur, abortit. Dixerat autem et si altera mãma extenuetur geminos habenti, alterius fœtus abortum secuturum. Nunc vero ordinem consecutionis cõmutauit, & non à signis ipsis, sed à mulieribus fœtum corrumpentibus fecit initium, ipsis præcedere inquiens mammas tenues. Non est autem omnino idẽ vel si dicatur ad mammas tenues sequi corruptionẽ, vel debente fieri corruptione mãmas tenues præcedere. Qui enim ait ad mãmarum extenuationem sequi corruptionem: hic non solũ istud ostẽdit esse signũ futuræ corruptionis. Qui vero dicit ĳs quæ debent corrumpere fœtus, mãmas extenuari: solum hoc videtur ostendere signum præcedere fœtus corruptionem. Quare diligentius inquirendum, & diligentius obseruandum in mulierib9 grauidis, si nunquam aliter fœtum corrumpunt, sed semper præcedit mammarum extenuatio, vel saltantibus, vel valde vociferantibus, vel ira excandescentibus, & nimio repente pauore correptis cõtingit mammarum nõ pręcedere extenuationem. Cõtingit aũt & quibusdam vt propter magnitudinem febris, aut factum in vtero erysipelas, vel ꝓpter mucorem acetabulorum, seu tale aliquid, fœtus corrũpatur absque mammarum extenuatione. Nam videtur Hippocrates hanc semper præcedere existimare. & mihi sępius obseruanti, visę sunt in supradictis ocasionibus ante corruptionem mammę fuisse extenuatę. Nec forte igitur quando citra aliquam huiuscemodi causam mammę extenuantur, defectum sanguinis esse in causa existimemus qui in venis est vtero mammis'que communibus: vnde propter inediam fœtus corrumpitur. In alĳs vero causis in quibus interit propter passionem aut dirumpitur fœtus, cum ipsum membranę continentes diuelluntur, natura os vteri adaperiente, & dolores excitante, ob has ipsas causas sanguinem ad genitales deferri partes. Hæc enim est quędam ratio communis, in quib9 natura aliquid violenter excernit, eo sanguinem ac spiritum tendere: quibus duobus veluti instrumentis natura

vtens, ea quę infestant, per vim expellit. Hac ratione igitur, & dolentibus partibus inflammationes adueniunt, natura excernere atque expellere causam doloris properante: vt vero hoc faciat, sanguine ac spiritu locum implente. Hæc itaque à me dicta sint in primam partem aphorismi: secūda vero quę sequitur (in qua cōtrarię mammarū meminit dispositionis) talis est: Si vero rursus mammæ duræ fiant. Quomodo vero dictio rursus, duo significet in huiuscemodi locutionib9, alterum quidem quod antedictę cōiūgitur dispositioni, alterū vero qđ per alia verba dici cōsueuit vice versa: mihi verius, & magis Hippocratis sentētiæ cohęrere videtur secundū significatum: vt quod in toto dicitur aphorismo, sit tale: Mammæ quidē tenues omnino præcedunt fœtuum corruptionem: & non possunt isti corrūpi sine earum extenuatione prę cedente. Durę vero, corruptionē quidem non significant, sed dolor quidam dictarum partium ad ipsas cōsequitur: vt sicuti mammę tenues, defectus sanguinis significationē habent: sic duræ, multitudinis: differentes ab illis quas prius dixerat solidas: in quibus rursus reponēte natura ad quasdam partes materiam inutilem, illæ dolent, sed fœtus nullam habet offensionem. Quæstio autem occurrit hoc loco, ob quam causam ad corpus vteri natura nunquam materiam reponit inutilem, & non facit inflammationē: vel cur inflāmato vtero, fœtus nō corrumpitur? An quod ab Hippocrate dicitur, aliud est? Neque enim quòd nunq̃ ad mammas duras corruptio fœtuum sequatur, putandū est fuisse ab Hippocrate dictum, sed quòd non semper, (quemadmodum in tenuibus) verum si ad alterum locū natura reponat superfluitates, (quod ex dolore cognoscimus) corruptio non sequit̃. Et fiet rursus, si ita audierim9, sermo talis: Mulieribus quæ corrupturæ sunt, semper mām ę extenuatę præcedunt: durę autem ac plenę, non semper. Omnino enim in his ad alterā partem materiam inutilem natura reponit. Si vero ad vteros ipsam expellat, fient & tunc omnino tenues. Nam secūdum Hippocratis (vt apparet) sententiam, si propter aliud quicquam, &

non defectum alimẽti abortus fiat, omnino pręcedet mãmarum gracilitas, ob causam antedictam: ita quòd si etiã ob acetabulorum humiditatẽ conceptus effluet, tunc etiã ipsum natura expellẽte ad excretionem, motio sanguinis erit ad vteros, & hac ratione mammæ fient graciles magis quàm prius erant.

LIIII

QVibus os vteri durum est, iis vteri os comprimi est necessarium.

DIctum est & antea quòd os vteri comprimi, cõmune est signum & tumoris alicui9 in eo pręter naturam existentis, & conceptionis in muliere, & quòd oportet id ex duritie distinguere. Grauidis enĩ molle est, & secundum naturam. In quibus aũt est tumor pręter naturam, siue inflammationi similis, siue duritiei, durum. Melius itaque fuerat hunc aphorismum post illum scribere in quo dicebatur, Quęcũque vtero gerũt, ĩjs os vteri compressum est.

LV

QVæcunque vtero gerentes a febribus corripiuntur, & fortiter calefiunt sine occasione manifesta, difficulter pariũt, & cum periculo, aut abortum facientes periclitantur.

ACcidit quibusdam grauidis in quib9 vitiosi humores priusquam cõceperint, sunt aceruati, nõnunquam à febribus vehementibus corripi, ita quòd ex necessitate abortiunt: nonnunquam vero mediocribus: sed cum non purgentur sufficienter, aliquid superest reliquiarum humorum in corpore vitiosorum, ex quibus febres sunt institutę, vtpote non potentibus medicis mulieri grauidę aliquod forte auxilium adhibere, neque exquisita victus ratione in ipsis vti. Ob hãc igitur causam febris in ipsis frequenter reuertitur, & magna temporis

parte grauiter se habent. Non sine ratione igitur fœtus ali quando nequit obsistere, sed ex febre & vitio humorum corrumpitur: nonnunquam vero perdurat quidem vsque ad tempus partus, sed cum & ipse valetudinarius sit, vt qui longo tempore laborauerit, & matrem habeat imbecillem, non sine periculo paritur. Nam ad bonum partum, duorum corporum vigore est opus, & grauidę mulieris, & infantis.

LV

IN fluxu muliebri si conuulsio & animi defectus aduenerit, malum.

NOn statim fluxu constituto hęc fiunt, sicuti & aliorum nihil, quęcunque in sequenti sermone quibusdam aliĳs ait aduenire, sed cum vel validiora fuerint, vel diu perdurauerint. Defect9 quidem animi, communis omnis immodicę euacuationis est casus: conuulsio vero etsi non communis existat, ad plures tamen ex ipsis consequitur, & magis si pars quæ patitur, neruosa fuerit.

LVII

SI menstrua plura fiant, accidunt morbi: & si non fiant, ex vtero morbi contingunt.

QVibusdam medicis visum est ex multitudine quidem plurimos fieri morbos, ex defectu autem nullum. Verũ Hippocrates arbitratur etiã ob defectum fieri aliquando morbos, non solum mulieribus, sed etiam viris. Siquidẽ ad defectus consequitur aliquando siccitas, aliquando frigiditas, aliquando vtrunq;. Ostensum autem est quòd intemperaturę quęcunque tãtam habẽt magnitudinem, vt possint iam lœdere operationẽ, sunt ex morborũ genere. Verũ secũdũ hoc, neq; falsum, neq; obscurũ est ab Hippocrate dictum. Quatenus autem in pluribus quidem menstruis simpliciter dixit fieri morbos, neque ex vtero adiecit: in defectu autem eorũ

istud adiunxit, dignum est inquisitione nūquid in vtrisq; affectibus dictis, cōmuniter ex vtero subintulerit, vel hoc proprium est defectus mēstruorum. Hoc autem scire exquisite, est impossibile, nisi omnes nouerimus causas ob quas vel plura quàm opus sit, vel pauciora veniant menstrua. Possibile est igitur si ora vasorum quæ pertingūt ad vterum, vltra modum aperiantur, & si sanguis vel calidior vel tenuior fiat, & totum corpus propter malum habitum aliquem aggrauetur sanguine, & si modum naturę conuenientem sua multitudine non excesserit, quare ipsum expellit ad venas quę in vtero sunt, vt in fluxionibus accidit: possibile est inquā alias ad aliā partē immodicas fieri menstruorum euacuationes. Eadem vero menstrua possunt fieri pauciora, vel quia venę ferentes ad vterum mēstruam purgationē, comprimūtur, vel obstruuntur, adeò vt quod influit, nō admittant. Quodcunque autem horum fuerit, necesse est processu tēporis & ipsum vterum pati aut similem inflāmationi dispositionem, aut erysipelati, aut duro tumori, aut cancro: quibus denuo totum compatitur corpus. In immodicis vero euacuationibus nulla talis accidit vteris passio adeò vt per cōpatiendi rationem totum corpus vnà laboret. quare fit veri similius in sola retentione mēstruorum dixisse Hippocratem morbos contingere ex vtero.

LVIII

RECto intestino aut vtero inflammationem patiēte, vrinæ stillicidium accidit, et renibus purulentis vrinę aduenit stillicidium.

QVando aliquis parum, & frequenter mingit: hæc passio, vrinę stillicidium nominatur. & fit aliquādo ex imbecillitate potentię retentiuæ in vesica, nonnunquā vero ex acritudine vrinę. In hepate vero per inflammationē patiente singultus aduenit. Imbecillitas ergo fit propter intemperaturam, & aliquem tumo-

rem præter naturam, acritudo autem vel propter renum passionem, vel quia talis ad ipsos venit ex venis superflui-tas serosa percolata. Recte itaq; Hippocrates inquit vrinę stillicidiũ recto intestino, & vtero inflãmationẽ patiente, & renibus suppuratis aduenire. In recto quidẽ intestino & vtero, per compatiẽdi rationem vesica patiente: in renibus autẽ purulentis, pure per vesicam euacuato. Hoc igitur sui acritudine mordẽs vesicam, excitat ad excretionem. In vteri autem vel recti intestini inflammatione, vicinitatis ratione pati vesicam est necessarium, vt quæ & intemperaturam participet & inflammationem, & prætere a prematur atq; angustetur à tumoribus pręter naturam qui in illis existũt. Dictum autẽ est à me prius quòd nõ simpliciter altera passio aduenire apta est, sed ijs quæ magnitudinẽ habent effatu dignam. Sic igitur & hepate inflammationem patiẽte singultus accidit propter neruorum cõmunicationem, non quidem semper, sed quando ad maximam attollitur inflammationem.

LIX

SI mulier non concipit, scire autem velis si cõceptura sit, pannis circumtectã desubter suffias: & si odor videatur per corpus ire ad nares & os, scito ꝙ ipsa non ex seipsa sterilis est.

VErbum suffias, materiam indicat quæ naturam habet vt suffiri possit, Tus videlicet, & Myrrham, & Storacem, & quęcũque alia talia quę calidam habẽt temperaturam, & sunt satis odorata. Vult enim ad totum deferri corpus eam quæ ab ipsis fit vim, vt cum & os & nares attigerit, à muliere manifeste sentiatur. In ijs igitur solis totum non peruadet corpus qualitas suffitorũ, quibus durum est ac densum vteri corpus. cum vero sit tale, non est aptum ad conceptionem: sicuti & paulopost ipse inquiet: Quæcunque frigidos habent vteros & densos, non concipiũt. Quod autẽ in fine apho

rissimi scribitur, Scito quòd ipsa non ex seipsa sterilis est, indicat eius rei necessitatem. Sæpius enim vt permaneat genus ad quod pertinet vel dignitas sacerdotij, vel regni, student ciuitates vt prolem habeant virorum seu mulierum ad quos solos peruenerit genus: deinde vbi mulieres non concipiũt, quæritur vtrius causa hoc accidat, vt facto diuortio mulieres concipiant. & hanc Plato in Theęteto innuit esse bonarum pronubarũ artem. Totus autem sermo dicetur paulopost, quãdo omnes exponemus qui ad ipsum pertinent aphorismos.

LX

SI mulieri vtero gerenti purgationes eant, impossibile est fœtũ esse sanum.

ET verbum purgationes, numero plurali dictũ, & alterum eant, adiunctum, ostendunt non esse paucum illum qui excernitur sanguis, neque semel, sed sępius, & multum. Qui enim semel aut bis paucus excernitur, sæpius apparet absq; hoc quòd fœtus patiatur. Cũ vero nihil deficit multitudini purgationis menstruorum, & seruat deinceps terminum circuituum per menses, impossibile est fœtum esse sanum. siquidem ille qui fortis est, ad sui alimentum vtitur illo qui ex toto corpore ad vteros fertur. Verum excretio quę grauidis fit, videtur ex venis quæ in collo sunt, apparere. Nam ab interioribus quæ in cauitate vteri sunt, loci pendent, quare nihil per illas potest in muliebrem sinum excerni.

LXI

SI mulieri cessent purgationes, neque febris, neq; rigor superueniat, & fastidia incidant, iudica ipsam in vtero habere.

IN ijs quæ recte purgantur mulieribus, & quibus repente sine causa manifesta supprimũtur purgationes, sermonem fecit, docẽs nos ea quæ plurimę mulieres ipsa experientia didicerunt. Cũ enim fa

ſtidium patiuntur menſtruis ſuppreſſis, tunc ſe cõcepiſſe conijciunt. Fit autem faſtidium eadem qua pica ratione, læſo ore ventriculi in mulieribus grauidis. Contingit autẽ & propter vitioſos humores totum corpus occupãtes, tale aliquid accidere, verũ hoc cum horrore & febre patiuntur, & his diſtinguuntur à grauidis.

LXII

VÆcunque frigidos & ſpiſſos vteros habent, non concipiunt. Et quęcunque præhumidos vteros habent, non concipiunt. extinguitur enim in eis genitura. Et quæcunqꝫ ſiccos, magis & adurentes. nam ex defectu alimenti corrũpitur ſemen. Quęcunqꝫ vero ex vtriſqꝫ mediocrem habent temperaturam, eæ fœcundæ ſunt.

I mihi liceret omnibus aphoriſmis ordinẽ congruentem apponere, non eſſem veritus paulo antea dictum aphoriſmũ in huius locum transferre: vt finito ſermone de purgationibus, ille qui de ipſis eſſet vteris, deinceps ſcriberetur, docẽte ipſo quot modis mulieres ſteriles fiant. Primus igitur illis erit aphoriſmus in quo dixit, Si mulier non concipit, ſcire autẽ velis ſi conceptura ſit, pannis circũtectam deſubter ſuffias. Secũdus autem iſte propoſitus, cuius ſumma eſt, quòd bene temperati vteri ad conceptionem ſunt idonei: male autẽ temperati, ſi parum à bonitate recedũt, difficulter concipiũt: ſi vero nimiũ, mulieres ſteriles fiunt. ita quòd ſimul etiam datur intelligi vnde viri ſint ſteriles. ſed hęc multos latet. Qui vero ea quę dicta ſunt, diligentius conſiderat: primũ quidem ſciet quam ob cauſam & quidã viri omnino ſteriles ſunt. Secundo loco poſt hoc de viris quidem ac mulieribus bonam habentibus temperaturam, quòd ſemper generabunt, etiam ſi cum malam habentibus coeant. De

habentibus autem malam temperaturam, quòd cum solis ĳs qui contrariam habent, coeuntes, gignent. Prius autem dicetur de mulieribus sterilibus, quarum vterus statim ab initio est male temperatus, exuperante scilicet vel vna duarum qualitatum, vel duabus: quemadmodum in cōmentarĳs de temperaturis determinauimus, ostendentes octo esse numero omnes intēperaturas, simplices quidem quatuor, quarum nunc Hippocrates meminit, compositas autem alias quatuor his simplicibus inuicem complicatas. Vbi igitur frigiditas immodica exuperat, adeò quòd vterus spissior efficiatur, angusta quidem sunt supra modum ora vasorū quæ ad ipsum pertingunt, mulieres vero steriles, cū loci siue secūdæ nō possint adnasci ad ora vasorum: neque si hoc fiat aliquando, possit bene nutriri conceptus. vel enim nullo modo fiunt hisce mulieribus purgationes, vel oīno paucæ, & hæ ipsę vitiosæ, solo tenuiore atque aquosiore sanguine perlabēte. Sed & hæc quoq; ora facile obstruuntur & propter natiuam angustiam, & quoniam magna ex parte hę mulieres humorem aggregant pituitosum. siquidem & corpus totum omnino est vteris simile. Contingit autem & maris semen in talibus vteris refrigerari, nisi sit natura calidissimum. De prima itaque frigida temperatura Hippocrates fecit mentionem, inquiens: Quæcunque frigidos & spissos vteros habent. Non per Iouem volens simul coniungere in ipsis cum frigiditate densitatem, veluti si siccitatem aut humiditatem addidisset. Harum enim neutra semper consequitur frigiditatem, & propterea ipsi modo vna, modo altera adiungitur. Densitas vero ex necessitate valde frigidos vteros comitatur, ob quam non possunt concipere, vt diximus. Quare ita sermonem totum huius aphorismi audiemus: Quęcunque frigidos vteros habent, non concipient propter substantię ipsorum spissitudinem. Cur vero spissitudo aduersetur conceptioni, dicere prætermisit, vt nobis potentibus intelligere. Et quæcunque vteros nimis humidos habent, nō concipient. Extinguitur enim genitura, quemadmodum in terra palu-

ſtri cerealia ſemina. Et quæcunque ſiccos ſiue adurentes habent vteros, propter defectũ alimenti non concipient. Nam in ſiccis vteris tale quid accidit, quale vbi aut arenæ, aut argilloſæ terræ, aut petroſę mandantur ſemina. In habentibus autem immodicam caliditatẽ, quale vbi valde calidę terræ ſemina cõmittũtur, quẽadmodum in æſtibus ſub Cane contingit. Sic quidem quatuor qualitatum Hippocrates meminit, ſingularum ſeorſum facultatem exponens: vt ſi quando inuicem miſceantur, manifeſta ſit earum cõmixtio. Poſt hæc autem inquit: Quęcunque vero ex vtriſque modice temperatæ ſunt, fœcunditatem habent. Ex vtriſque autem, nõ qualitatibus ſcilicet, (ſunt enim quatuor) ſed quæ ſunt ſecundum ipſas oppoſitionibus. Sicuti enim dictum eſt in libro de temperaturis, vna quidem eſt bona tẽperatura, mixtis modice inuicem calido ac frigido, altera vero humido ac ſicco. & fieri poteſt vt ſit aliquis vterus ſecundum vnam quidem oppoſitionem bene temperatus, ſecundum alteram vero male. Sed ne mulier concipiat, poteſt altera efficere intemperatura. Mulierem vero eſſe fœcundam, ſine ambabus bonis temperaturis eſt impoſſibile. Hippocrates quidem ſicuti totum ſermonem anteriorem de muliebribus ſcripſit, ſic & nuper dictum de ĳs quas habent vteri temperaturas: nõ tamẽ etiam audient de viris ſermonẽ, vel quia promptũ nobis ſit ex ĳs quę dicta ſunt, eaſdem intemperaturas ad ſemen transferre, vel quia diſtulit ad ſequẽtia, ſed poſtea oblitus eſt. Quidam tamen alterum deinceps aphoriſmum de maribus adſcripſere, cuius initium: Similiter & in maribus. Sed probatiſſimi aphoriſmorum expoſitores aiunt ipſum & ab Hippocratis mente & modo elocutionis manifeſte deficere. Et quidem ſecundum proportionem illorum quę de mulieribus ſcripſit, licet nobis ad viros tranſcendentibus dicere quòd propter temperaturæ frigiditatem non bene ſemen concoquitur: atque ideo ſi mediocris quidem ſit intemperatura in ipſo, indiget vtero calido ſufficienter. Si vero immodica ſit, eſt omnino ſterilis, vel propter humiditatem rurſus ne-

que concoquitur: & hoc etiam indiget, si modica sit intẽperatura, vtero calidiori ac sicciori. si vero immodica, sterilis est. Eodem modo & propter excedentem calorem semen fit tosto simile. Ob siccitatem vero, vbi primũ excidit, neque extendi potest: quod maxime fit necessarium si mulier debeat cõcipere. Ostensum est enim in sermone de semine, quòd nisi per vteri cauitatem parte plurima semen extẽdatur, mulierem non cõcipere. His veluti quibusdam elementis à nobis adstructis, deinceps dicamus id quod ab initio distulimus dicere, quod etiam à Platone in Theęteto proponitur. Inquit em̃ & hoc esse maximum opus obstetricum, scire coniungere inuicem corpora apta ad cõceptionem, (quod nũc in sermone dictum est) & simul posse discernere qui viri sint infœcundi, & quæ mulieres steriles. nam immodicæ intemperaturę, horum sunt causę. modicę vero si sint, & contrarijs coniungantur, tũc concipient mulieres. si vero similibus, non concipiẽt. Neque enim fieri potest vt frigidum semen in vtero frigidiore sit fertile, neq; siccum in sicciore, & aliorum alterutrum eodem modo: sed indiget semen quidem frigidius, vtero tanto calidiore, quanto deficit ab optima temperatura: & humidius sicciore: & in alijs eodem modo. Cognitio autem omnium immodicarum vteri intemperaturarum est quam pauloante dixit Hippocrates in suffitu qui per aromata fit. Frigiditas enim spissitudinis ratione nõ permittit vsq; ad os & nares ferri aromatum exhalationem. Eodem modo & siccitas. Humiditas vero sicuti ab ipso dicta est extinguere genituram, sic & aromatum qualitatem. Reliqua est vehemens caliditas. siquidem ea ratione quòd vincit aromatum facultatem, alterat atque corrumpit: ac propterea non permittit ipsa seruantia sui naturam sinceram, circa os & nares referri sufficienter. De hisce naturis ex suffitu aromatum cognitio pręstabit. Si vero non potest hæc sufficienter haberi, ex alijs indicijs nobis erit talis natura inuestiganda, hocipsum cognoscentibus, quòd rara admodum est huiuscemodi temperatura in mulieribus, siquidem fœmina est mare frigidior. Vnde ob hoc

ea quam facit Hippocrates ex aromatum suffitu digno-tio, in sterilibus mulieribus vtilissima est, vel quia omnis immodica intemperatura isti subijcitur, vel quia rarissime vna ipsam subterfugit in mulierib9 illis quę tenues apparent & nigræ & hirtæ: ita quòd ex his signis percipitur earum immodica intemperatura sine suffitu aromatum.

LXIIII

SImiliter autem & in maribus. Aut enī propter corporis raritatē spiritus extra fertur, vt semen non transmittatur ad os, vel propter spissitudinem humor non exit foras, vel propter frigiditatem non concalescit, ita vt ad hunc colligatur locū: vel propter caliditatem hoc idem accidit.

QVi hunc interposuit aphorismum, neque proprias voces intellexit. Nā cum profiteretur eūdem in viris sermonem se facturum sicut Hippocrates in mulieribus scripserat, non adimpleuit hoc. Cum enim ille de quatuor intemperaturis fecisset mētionem, oportuit hūc etiam quatuor in maribus, vt nos fecimus, in medium adducere: verū non sic iste, sed primum quidem statim damnat corporis raritatem, quæ in mulieribus fuit prætermissa. Neque eius sermo, si ipse seorsum diligentius examinetur, verus depræhendetur. Videntur siquidem viri multi habētes rarum corpus, semen tamen habere fœcundissimum. neque id mirum. Raritas siquidē corporis in calidioribus atque humidioribus prouenit tēperaturis, quæ plurimo semine & fœcundissimo abūdāt. Nam & materiam habēt ex qua semen generatur copiosum, & vim à qua cōcoquitur. Vasa autem seminaria sua intentione expressum semen extra iaculantur, & non spiritus est ille qui propellit. siquidem substantia spiritualis cum humore miscetur seminis, quæ & ipsa indiget exprimentibus, sicuti & humor, qui tantum siccum superexcedit, quāto & celerius extra eijcitur, & ad lōgius spatium

desertur. Hęc igitur sunt ab eo ignorata qui aphorismum adiecit, & præterea cum ait humorem propter spissitudinem nõ exire foras. Si enim alium humorem â semine dicit, sermo delyrus est. Si vero ait semen propter corporis totius spissitudinem non exire foras, ignorat omnino quę sit structura instrumẽtorum quæ seminaria vocãtur. melius enim fuerat ipsorum causari angustiam. Et quidem id quod deinceps est dictum, vsque ad aliquid verum, nõ habet id quod sequit̃, intelligibile. Nam quòd propter tẽperaturę frigiditatem semen non cõcalescat, ac propterea sit infœcundum, verum existit. Quòd autem colligi nequeat ad locum hunc, superfluo adiectum est, præter id quòd neq; locus ab ipso explicatur, sed à nobis intelligendus relinquitur: & tamẽ id verbum hũc, ad ea quæ prius dicta sunt, habet relationem. Sed hæc quidem parua sunt: qui vero circa finem error, est magnus, cũ dicat propter ipsius caliditatem hoc idem euenire. nam manifeste ad illud quod antea dictũ est, sermo iste refertur. Dictum aũt antea fuit quòd propter frigiditatem non cõcalescat adeò vt ad hunc locũ colligatur. Quare propter calorẽ oportet intelligere non cõcalescere neq; colligi in vasis seminariis semẽ. Hoc aũt est aperte absurdũ. Nam torreri aut assari aut tale aliquid semen pati propter calorem, rationem habet: non concalescere autem, est oĩno perabsurdum.

LXIIII

EAc dare caput dolẽtibus, malum: malum vero & febricitantibus, & quibus ilia suspensa murmurãt, & siticulosis: malum autem & quibus in febrib⁹ acutis biliosæ sunt deiectiones, & quibus sanguinis multi deiectio facta est. Conuenit autem & tabidis dare qui non valde multum febricitãt, & in febribus longis, & paruis, si nullum ex supra dictis signis affuerit, & pręter rationem consumptis.

QVòd lac facile alteretur, & quòd duplicem habeat alteratioñe: quando pluri adhęreat calori, statim euaporãs: quãdo autem pauco, cito acescens: tibi licet perdiscere partim statim cum ex mammis excidit, ad ignem elixanti: partim ipsum iacere per seipm permittenti. Nam elixato ad fumum euersio fit, iacẽti autem omnino aduenit acor vel citius vel tardius. Sic autem & in sanis, si non bene cõcoquatur, in quibusdam acescit, in quibusdam autem euaporat. in vẽtriculo quidem frigidiore acescit, in calidiore vero euaporat. Lac vero quod bene cõcoquitur, nutrit, & bonos facit humores: & dum concoquitur, his pariter attollit ilia, & tãgit caput. Hos effectus & passiones in sanis etiã videbis. Verũ quę ęgrotis accidunt, percurrit Hippocrates: quæ semper quidem experiri volentibus manifestantur: & possunt etiam ante experientiam cognosci. Vbi em̃ in ĳs qui integra sanitate fruũtur, videmus lac capiti dolorem afferre, & ilium inflare: nihil mirum excogitãti quòd ĳs qui iam caput dolẽt, vel suspensa habent ilia, sit inimicissimum. Recte autem dixit ilia suspensa, licet dicere potuerit inflata & flatuosa. Neq; em̃ hæc sola lac potest offendere, sed & alia omnia quæ sunt quouis modo suspensa, propter aliquam talem qualis est inflãmatio, vel erysipelas, vel tumor prædurus vel laxus, passionem. Adhuc autẽ magis si abscessus nondum sit in ilio diruptus, non est neq; his vtile lac. Hęc itaque omnia per vnum verbum ostendit Hippocrates, inquiens: Ilia suspensa. Nocere autem ait & murmurãtibus lac, quæ alia sunt ab inflatis & distentis. flatuosa quidem ac neruosa & hæc sunt. Maior itaq; offensio ilĳs distentis, minor vero murmurãtibus: sed tamẽ neq; his est vtile lac. Acescit em̃ in ipsis. Serum tamen lactis sale & melle condiẽtes, plurimis talib9 exhibuimus: & iuuãtur citata ipsis aluo. Et sitientibus malum inquit lac esse. Supponit enim in ipsis, siue natura sitierint, siue ex aliquo tẽpore sitis aduenerit. Et quidem quibus biliosa deĳciuntur, & in ĳs equidem dicerem lac euaporare. Non minus autem & ĳs qui talia euomũt. Nam in vniuersum didicimus quòd ce

lerrime ab omnib9 causis calidis lac ad fumosum alteratur. Rationabiliter itaque ijs qui acute febricitant, nocet. Et mihi videtur sermo melius in hunc modum se habere, Malum autem & quibus biliosę deiectiones, & acutis febribus. Neque enim vtrisque simul iunctis tantummodo noxium est lac, sed seorsum in alterutro. His igitur passionibus lac plurimum aduersatur. Vtile autem est ijs quæ sequuntur ab Hippocrate scripta in hunc modum, Conuenit autem tabidis non valde febricitantibus dare. Nam primum de tabidis facit mentionem. Intelligendum autē est ipsum ita nominare illos qui tabem ex vlcere pulmonis patiuntur. Nam alios qui alia ex causa sunt extenuati, ipse deinceps nominabit in verbis illis quorum initium est, Et in febribus paruis. Commune autem in omnibus qui lacte indigent, quòd cibus bonum generans succum, & qui cito per venas distribuatur, illis est necessarius. Neque mirandum est si lac dicimus bonum succum generare, cum quid habeat flatuosum. Nam in vniuersum, bonū succum generare dicimus quæcunque post coctionem ad bonum humorem transmutantur, hoc est ad sanguinem. hic enim humor est nobis amicus. Cur autem cum dixisset, Cōuenit autem tabidis, adiecit, Non valde multum febricitātibus: mihi videtur dignum inuestigatione nō parua. nam sufficiebat etiam sine valde dicere. Nunquid & multum febricitātibus lac exhibet: solis ijs qui valde multum febricitāt, haudquaquam exhibens? an ab aliquo adiectum fuit verbū valde, sicuti & pleraque alia? Hęc itaque quispiam per ocium inquirat. Sciat autem eam à nobis addiscēs, lac multum febricitantibus dandum non esse. Miror autem quomodo in illis in quibus lac dari iubet, adscripsit, Nullo eorū quę prius dicta, pręsente. quod fuit à breuitate aphoristica alienum. id enim erat ex ijs quæ prius dixerat, cognitum etiam hoc non adiecto quòd dādum est tabidis, & pręter rationem extenuatis lac, nisi caput doleat, aut iliū intumuerit, aut biliosę sint deiectiōes, aut tale aliquid aliud ipsis adsit. Vel non simpliciter, neq; semper seruare breuitatē videtur Hippocrates, sed in qui-

bus magnum aliquod periculum imminet si negligentius quod ab ipso docetur, audiatur, in his bis ter've repetere eadem non veretur.

LXV

QVibus tumores in vlceribus apparẽt, non conuelluntur maxime, neque insaniunt: verum his euanescentibus, derepente quibusdam a tergo conuulsiones & distentiones fiunt, quibusdam ante insania, vel dolor lateris acutus, vel suppuratio, vel difficultas intestinorum, si tumores sunt rubicundi.

OMnes preter naturam tumores Hippocrates οἰδήματα, id est inflammatiões nominat, sub quibus videlicet etiã tumentes inflammationes continentur. & hocipsum nomen inflammatiõis antiqui omnes magis inflammationibus quę sine vllo sunt tumore, adaptabãt. Quod igitur dicitur, tale est; Quib9 tumores vlceribus adueniunt, non admodum conuelluntur, neque insaniunt. Hoc autem indicio est quòd nonnulli quidem in ipsis conuelluntur & insaniunt, sed raro hoc patiuntur, quando videlicet magnitudinem effatu dignam vel malignitatem assumpserint. Si vero tumores derepẽte euanescant, conuulsiones ac distẽtiones, quãdo in partib9 retro, hoc est in dorso vlcera fuerint. Quę vero deinceps dicũtur, si in partibus anterioribus fuerint, consequi dicit. Posteriora siquidem neruosa sunt, anteriora venosa atque arteriosa. Quando igitur ab vlceratis partibus humor qui fecit tumorem, ad aliquam partem principalem se contulit; in partibus quidem retro neruosis conuulsiones fient ac distentiones: (nam hę sunt neruorum passiones) in anterioribus vero insania, si feratur ad caput: lateris autem dolor, si ad thoracem humor cõuertatur. Sæpi9 vero & hi suppurantur, si humor non dissoluatur. Difficultatem vero intestinorum fore inquit, si tumoribus rubentibus conuersio repente fiat: illam quidem intestino-

rum difficultatem, quam sanguineam nominant, quæ est sanguinis euacuatio per intestinum absque exulceratiõe. Quòd igitur si vel in dorso, vel in partibus anterioribus illi oppositis contigerit aliquando tumores derepente euanescere, in tales ægri incidunt passiones, nos vidimus: non tamen ipse nobis Hippocrates manifestauit si de his partibus solis loquatur, an simpliciter de omnibus, ita quòd etiam membra extrema hoc sermone compræhendantur. In tibijs itaque neque sunt in partibus anteriorib9 musculi in chordas validas desinẽtes. In coxa vero in partibus genu anterioribus magnam videmus chordam: in qua per compatiendi rationem, rationabile magis fieri cõuulsionem, quàm in aliquo musculorum qui sunt in partibus coxæ posterioribus. Sũt enim omnes carnosę. Quare nõ verum videretur id quod vniuersaliter dicitur, quòd ex partibus tantum posterioribus accidunt conuulsiones. Videtur quidem magna ex parte id fieri, non in cruribus solis, sed etiam in manibus, forte quoniam hæ partes oẽs è directo sunt dorsalis medullæ. Nascuntur autem ab hac & membrorum extremorũ nerui, & dorsaliũ musculorũ.

LXVI

SI in vulneribus fortibus & prauis tumor non appareat, ingens malum.

POtest quidẽ & vltimo verbo aphorismi malũ, adiungi ingens: potest autem & priori parti aphorismi. Fiet em̃ sermo talis: Vulnerib9 prauis existentib9, si tumor non appareat, ingẽs est malum. Vel talis, Vulneribus prauis existẽtibus, si tumor ingens non appareat, malum. Cõtingit autem & verbum ingens, cõmuniter dici, ac si ita dixisset: Si vulneribus prauis existẽtibus, tumor ingens non appareat, ingens est malum. Melior vero ex tribus sermonib9 meo iudicio est talis: Si vulneribus prauis existentibus, tumor non appareat, malum est ingens. Dictum autem & antea est quòd tumor generaliter dicitur de omnibus tumoribus præter naturã. Vulnera autem praua dici existimandum est quæ sunt in ca-

pitibus aut finib9 musculorum, & maxime neruosorum. Nam in capitibus musculorum, musculis nerui adnascuntur, ex finibus autem chordæ oriuntur. Sicuti igitur paulo prius damnabat omnes tumores derepente tumescentes, ita nunc illos qui neq; omnino adueniunt vulneribus prauis. Nam & in his suspicandum ne humores ad vulnera defluentes, ad partes principaliores trāsmutentur. Et hoc in illis præsertim fieri vulneribus est existimādum, in quibus adest quidem dolor, & propter ipsum; omnino aliquid influit, à medicis autem reprimitur cum valde infrigidantibus aut adstringētibus medicamentis: sicuti si dolor absit, neque fluxio mouetur. Maxime autem dolores patiuntur partes neruosæ, quæ medicinas calefacientes atque exsiccantes desiderant.

LXVII

Olles boni, crudi vero mali.

Ic sermo pars est antecedentis, docente Hippocrate omnes tumores quicūq; molles sunt, optimos esse: contrarios vero prauos. Proprie igitur molli opponitur durum atque renitens: Hippocrates vero crudum ipsum nominauit. Neque enim fieri potest vt sit tumor renitens bene concoquente membri natura humores ad ipsum confluentes.

LXVIII

Olenti partem capitis posteriorem, in fronte recta vena incisa prodest.

On solum studet Hippocrates vbi sit opus euacuare, sed cum auersione. Auersio autē ad contraria fit secundum longitudinem quidem supra infraque, secundum latitudinem vero hinc & inde, hoc est à dextris & à sinistris, secūdum profundum vero ante & retro. In dolorib9 itaq; partis capitis posterioris, cum auersione euacuatio ex fronte fiet: sicuti & in anterioribus, ea quæ secundum occiput. Sic itaque diuturnæ oculorum fluxiones sæpius sanatæ sunt, ex partibus secū-

dum occiput sanguine misso, vnà cum cucurbitulæ vsu.

LXIX

RIgores incipiunt mulieribus quidem ex lumbis magis, & per dorsum ad caput, sed & viris parte corporis posteriore magis quam anteriore, veluti femorum, cubiti. Sed & cutis rara: indicio autē est pilus.

RIgores omnes incipiunt quidem cum sensibili frigore: paratiores autem non solum ad suscipiendam, sed etiam sentiēdam frigiditatem, sunt dorsi partes: quare non absque ratione hinc rigores incohāt: & hi citius fiunt mulieribus, quoniam fœmina est natura frigidior atque imbecillior. Recurrit autem hinc rigor incipiēs, ad principium neruorum, scilicet caput, celerrima facta per spiritalem medullam cōpassione, quoniam & ipsa natura frigida est, sicuti & cerebrum, & ꝓpter substantię mollitiem similiter facile alterationem suscipiens. Ex partibus autem anterioribus rigores non incohant, quoniam calidiorem habent quàm partes posteriores temperaturam. & horum argumentum sumit ex cutis raritate: huius vero ipsius rursus ex pilorum multitudine. Dictum autem à me est de generatione pilorum sufficiēter in commentarijs de temperaturis.

LXX

A Quartanis capti, non admodum a cōuulsionibus capiuntur. Si vero prius capiantur, & quartana superuenerit, liberantur.

QVę quidē fit ex euacuatione cōuulsio, acutissima est & ꝑniciosissima: que vero ex repletiōe partium neruosarū, qualis in morbo comitiali, neque acutissima, neque similiter periculosa. Meminit autem Hippocrates nunc non de tali conuulsione. nam ver-

ba capti & capiuntur, longitudinem temporis oſtendũt. Hanc itaque cõuulſionem quartana non ſolum prohibet fieri, verum ſi fieri anticipauerit, ſoluit. Fit autem ab humoribus lentis ac pituitoſis qui partibus neruoſis inſerti ſunt. Cum vero horum humorum duplex ſanatio ſit, excretio ſcilicet & coctio, ambas habet quartana, excretionem quidem ex rigore, (hæc enim ſola agitatio ſufficiens eſt craſſum excernere humorem) coctionem vero, caloris febrilis ratione, qui rigorem conſequitur.

LXXI

Vibus cutes circuntenduntur aridæ & ſiccæ, ſine ſudore moriũtur: quibus vero laxę & rarę, cũ ſudore moriũtur.

Orituri, qui quidem ſqualidas, duras & ſiccas habent cutes & extẽtas, ſine ſudore moriũtur: quãdo vero cõtrario, laxas videlicet & molles & raras, cum ſudore moriũtur. prioribus ſiquidem humiditas vel omnino deeſt, vel cuti: aliĩs vero ineſt cuti.

LXXII

Vi regio morbo laborant, non multum ventoſi ſunt.

Entoſos ab ipſo nunc dici eſt exiſtimãdum illos qui in ventre colligunt multitudinem venti flatuoſi, qui vel per ructus vel flatus excernit, vel remanet, & extendit quæ inibi ſunt. Fit autem hoc nõnũquam quidem ob debilitatem, & partium ad vẽtrem attinentium imbecillitatem, nonnunquam vero ex pituitoſo & frigido humore. Hi itaque qui propter pituitoſum humorem ventoſi ſunt, contrariĩ ſunt regio morbo laborantibus, qui ex bile accidit. Quare hi nunquam ob humoris exuperantis naturam ventoſi fierent. Contingit aũt ipſos ob partium imbecillitatem fieri aliquãdo ventoſos. Quare ſermoni adiecit, Non admodum: continuum quidem negationi adimens, oſtendens autem maiori ex parte quod prius dixerat, fieri. Neque enim admodum inueni

re contingit regio morbo laborantes habere partium ad ventrem attinentium imbecillitatem.

GALENI IN Hippocratis Aphorismos Liber sextus, interprete Nicolao Leoniceno.

I

N LONGIS leuitatibus intestinorum, si ructus acidus fiat qui prius nõ erat, signum bonum.

EVITAS intestinorum est velox exitus eorum quæ comedũtur atque bibuntur, quæ talia deĳciuntur, qualia fuere deuorata. Si quis vero vellet breuiorem afferre definitionem, diceret esse carentiam coctionis, cum neq; secundum consistentiam, neque secundum colorem, vel odorem, vel vllam omnino qualitatem, in ventriculo facta fuerit mutatio ciborum. Tale autem nomen hæc passio sortita est, existimantibus illis qui prius talem ei indiderunt appellationem, fieri ipsam propter intrinsecę superficiei intestinorum leuitatem, ob quam cibos qui continẽtur in eis, non amplius appręhendunt, vt cum suam seruarent sibi à natura inditam asperitatem, retinebãt. In pluribus itaq; aliĳs, qui primi nomina rebus imposuere, collaudandi: non tamen in leuitate intestinorum viros accepto qui ignorauerint quòd ipsius ventriculi proprium est cibos amplecti, ac se circũstringẽdo, certo tempore retinere, & rursus ad inferiora demittere.

Et ſicuti in veſica fit vrinę ſtillicidium, non expectante vt illa colligatur, ſed ſtatim tanquã mordentẽ aut aggrauantem expellente: ſic & in vẽtriculo veloces exitus. hi enim ſunt omniũ excretionum cauſæ: quas ſi illi ſciuiſſent, qui primi hanc paſſionẽ leuitatem inteſtinorum nominarũt, talem de ea opinionẽ abieciſſent, & vice eius, totius ventriculi atq; inteſtinorũ imbecillitatem in cauſa poſuiſſent ob quam hæ partes corporis grauatæ à cibis aſſumptis, ipſos confeſtim excernunt. Fieri autem poteſt aliquando vt à quorũdam humorum mordacitate in ſuperficie exulceratis. fiat hæc paſſio, etſi ipſa vis non multum patiatur tunc enim erit neceſſarium, vt permeantibus cibis, partes exulceratę dolorẽ ſentiant, atq; ideo illos propellant, atq; à ſeipſis citiſſime emittant: quo in omnibus partibus facto, velocitas exitus ſubſequetur, & nullum fiet initium coctionis. Verum tali inteſtinorum leuitati cuiuſdã morſus inerit ſenſus. In illa vero quæ accidit propter ventriculi atq; inteſtinorum imbecillitatẽ, abſq; vllo doloris ſenſu fiunt deiectiones. Adeſt autẽ & hæc haud parua vtriq; differẽtia. Quæ enĩ abraſa fit, humorũ acritudine in ventriculi atq; inteſtinorum ſuperficie, ceſſante humorũ malignitate, ſtatim ſanatur cibis ac potibus qui vim denſandi habent. Quòd ſi longiori tẽpore perſeueret, in alteram paſſionem quæ dyſenteria, id eſt difficultas inteſtinorum nominatur, tranſmutatur. Quę autem potentię retentiuę ſequitur imbecillitatem, omnino quidem fit ex intemperatura, ſed vel ipſorum corporũ quæ iam habitum quendam non facilẽ ſolui contraxerunt, eſt diſpoſitio, vel propter humorem aliquem qui in ventriculo atq; inteſtinis continetur, euenit: ex quibus humoribus vnus eſt pituita. Vnde & acidos ructus, qui tali paſſione laborant, habent, quos gręci ὀξυρεγμιασ nominant: qui ſine aliqua pituita quandoq; in ventriculo frigidiore fiunt: & in quibuſdam leuitatibus inteſtinorũ quæ ex frigiditate ortum habẽt, vnà fiunt, ſed progreſſu temporis ceſſant. Nam ab initio paruo quodam tempore cibi in ventriculo retinentur, procedente autem atq; aucta paſſione, neq; hoc tem-

pore retinentur. In quibus igitur paruo remanent tempore, fit quoddam veluti initium coctionis, & propter hoc non sortitur effectum. Nos vero didicimus imperfectas coctiones ex frigiditate prouenientes, ructus acidos facere. In quibus autem cibi nullum habēt coctionis initium: neque vlla ab initio fit secundum qualitatem mutatio, adeò quòd neq; ructus acidi, nisi pituita præsertim acida in vētriculo abundet. propterea Hippocrates non simpliciter dixit bonum esse signum acidos ructus in leuitatibus intestinorum, sed primū quidem in longis adiecit, quasi cū incipientibus, vt dictum est, sæpius vnà eueniant: deinde vbi prius non fuerint, inquit. Quęcunque enim à pituita vētriculum refrigerāte fiunt leuitates intestinorum, semper cum ipsis sunt acidi ructus, vt casus quidam. Illis igitur quę neque incipiunt, neq; ex pituita fiunt, non insunt acidi ructus. quòd si aliquando fiant, significant tantum aliquando tempus cibum in vētriculo retineri, quòd principium mutationis accipiunt, & naturam suorum operū reminisci. Et iam, vt arbitror, satis implesse videor expositoris officium. Si quis vero eorum quę dicta sunt, vult capita omnia scientia compręhendere: in tractatu qui de potentijs naturalibus inscriptus est, non paucas habet de vētriculi viribus demonstrationes: in causis autem accidentium, de omnibus quæ velociter excernuntur. Quoniam vero Erasistratus in secundo de ventriculo mentitus est de medicis se ætate superioribus, turbauit autem atq; confudit intestinorum leuitatis notionē: melius mihi visum est hæc superaddere, & primum ipsius Erasistrati verba subscribere, quę ita se habent: De ea quæ leuitas intestinorum nominatur, dicēdum: quam priores medici in tres partes diuiserunt, in difficultatem intestinorum, in leuitatem intestinorum, & tentionem. & quidam in ijs quę excernuntur, differentias considerantes passionis, atque dicentes. Quando enim sanguinolenta atque mucosa exeunt quæ à ventriculo fuere concocta, tunc difficultatem intestinorum nominabant. Si vero exeuntia cruda, mixta autem sanguinolentis atq; mucosis, leuitatem intestinorum vo-

cabant. Cum vero biliosa mixta cum sanguinolentis atq; mucosis excernūtur, tentionem passionem appellabant. Hæc igitur Erasistratus inquit, nescio qua ductus opinione, adijciens crudis excrementis mucosa ac sanguinolenta. Hoc enim nullus apposuit, neq; eorum qui eius ætate claruerunt medicorum, veluti Philotimus, Erophilus, Eudemus, neque eorum qui posteriores fuerunt Archigenis sectatores, neq; quos ipse citat, medici superiores, hoc est ipso Erasistrato seniores. Diocles siquidem in libro de curatione causę passionis, scribit in hunc modum: Tertia fit magna ex parte ex difficultate intestinorum. Vocatur autem leuitas intestinorū, ad quam sequitur deiectio humida ac spumosa, & cruda, & multa, & cita post cibum assumptum, ac potum. Praxagoras autē in secundo de assidentibus, inquit: Intestinorum leuitate laborantibus, quoniam lubricum est intestinum, ieiunum præsertim, necesse est cito ciborum fieri deiectiones. Post hæc deinceps quòd necessariū sit cito exeuntia esse omnino cruda, Praxagoras scribit, maximā quidem passionis proprietatem in cita ponens deiectione: quòd vero cibi omnino incocti permaneant, hoc vnum faciens ex ijs quæ necessario consequuntur. Neque enim quia omnino incocti permanent cibi, ideo cito deijciuntur: sed quia cito deijciūtur, idcirco nullam habent coctionem: atq; ideo nos, & alij medici plurimi, citam ciborum nullam habentium coctionē deiectionem, dicimus esse leuitatem intestinorum. Sic & de ipsa videntur sentire & alij medici antiqui. Nam & in libro de passiōibus Hippocratis, siue eius sit liber, siue Polybi eius discipuli, hæc de leuitate intestinorum scripta inueniuntur: Cibi deijciuntur imputridi, humidi, absq; dolore, corpus autē extenuatur. Liquet vero fuisse morem antiquū istorū virorum, vocare imputrida quæ nos incocta nominamus. In libro autē de victu salubri, qui etiam & ipse Hippocrati adscribitur, (licet qui adulterinū censent, nonnulli ad Aristonem, nonnulli ad Philistionē, quidam ad Phestam referant) scribūtur hęc verba: Patiuntur nonnulli talia: cibus eis deijcitur humidus, incoctus, non

propter morbum, veluti leuitatem intestinorum: neq; aliquem ipsis affert dolorem. Hi quidem viri omnes Erasistrato seniores. Mille autẽ alij, quos dixi, omnes qui Erasistrati ætate viguerunt, in eandem sententiam de intestinorum leuitate scripserũt. Quare nescio qua causa ductus de priscis hominibus mentiatur, illos inquiens arbitrari in leuitatibus intestinorum sanguinolenta atque mucosa cibis incoctis commisceri.

II

Vibus nares natura humidiores, & genitura humidior, minus integra sanitate fruuntur: quibus vero contraria, salubrius degunt.

N siccioribus secũdum naturam temperaturis nulla omnino superfluitas manifesta neq; sensibilis per nares effluit ex cerebro, sicuti neq; per cutem sudor: sed illa quæ à medicis difflatio occulta nominatur, superflua extenuata per modum vaporis euacuat. Humidioribus vero naturis sensibiles fiũt superfluitates, pręsertim cerebri, quoniam est natura frigidius. His vero & eisdẽ genituram, hoc est semen ipsum, ait esse humidiorẽ: sicuti in sicciorib⁹ aquosa humiditate cõsumpta, crassius ac siccius est semen. Eos igitur qui sunt humidiores, siue secũdũ cerebrũ tantũ, siue corpus vniuersũ: nõ cõtingit salubrem vitam omnis expertem noxæ traducere, verũ continuo destillationibus ex parua occasione capiuntur: & si superfluitas eis ad inferiora per palatum descendat, partes subiectæ offendũtur, fauces, guttur, aspera arteria, pulmo, gula, ventriculus. Tusses itaque in ipsis fieri, & difficiles anhelitus, & anginas, cruditates que, & ventris profluuia, est necessarium, nonnunquam vero & difficultates intestinorum, qnando quod destillat, salsum quodammodo fuerit. Dixit autem & ipse de his in libro de aquis, de aere, & de locis, sicuti & in libris de morbis ac passionibus.

III

N lõgis difficultatibus inteſtinorum, inediæ ex faſtidio, malum: & cum febre, peius.

Ifficultates inteſtinorum fiũt quidem ex humoribus acribus, ſunt autem inteſtinorum exulcerationes primum quidem ſumma occupantes, progreſſu autem temporis & profundiora, omnino habẽtium & vlcera putrilagini obnoxia: quo maxime tempore etiam ventriculus ipſis compatiens, ad concoquendum offenditur: qua offenſione magis ac magis ad ſuperiora perueniente, quando & os ventriculi vnà afficitur, ſunt cibum faſtidientes, hoc eſt inappetẽtes. Sunt quidem & ab initio nonnũquam cibum faſtidientes propter malos humores fluentes ab hepate, à quibus diximus abradi inteſtina, præſertim cum hi amaræ bilis naturam habuerint. Nam pars eorum ſuperfluitans, ad os vẽtriculi effertur. In longis vero difficultatibus inteſtinorum cum hic caſus euenerit, mortem quandam ipſi aduenire ventriculo compatiendi ratione ſignificat, in qua omnino interijt appetentia, opus ad vitam neceſſarium. Si vero vnà cum inappetentia febris adueniat difficultati inteſtinorũ, duorum alterũ, vel putredo aliqua eſt circa vlcera, vel digna effatu inflammatio: atque ita, vt dictum eſt, toto patiente ventriculo, ægri ſe habent exitialiter.

IIII

Vlnera circunglabra, praua ſuut.

Vando ſcilicet videris pilos defluentes à circũiacentibus vlceri locis, vel cutem ſquamulas è ſumma parte dimittere: ſcito ijs qui ita ſe habent, prauos humores ad partem confluere, qui vlcus erodunt. Neque enim radices quidem pilorum poſſunt corrumpere, loca autem vlcerata permittere ad cicatricem peruenire.

V

Dolores qui sunt in lateribus & pectoribus atque aliis partibus, si multum differant, perdiscendum.

Perdiscere oportet nõ modo locũ dolẽtem, qualisnam sit, sed & magnitudinem doloris in eo, quãta sit. Hoc aũt confert & ad loci patiẽtis dignotionem, & ad pręcognitionem eorũ quę circa ęgrum futura sunt, & preterea ad curationis inuẽtionem. Si ergo in lateribus magnus fuerit dolor, primum hic esse nõ potest quin mẽbrana quæ subcingẽs nominatur, patiatur: secundo aũt neq; absq; periculo est: deinde & maiore indiget curatione: si quidem ad clauiculam dolor pertingat, venæ sectione: si vero ad ilia, purgatione: queadmodum ipse in libro de victu acutorum edocuit. Si quidẽ mediocris fuerit dolor, & præterea nõ pũgat, vt qui in mẽbrana subcingẽte est, neq; ad clauiculam pertingat aut ilia, contingit ipsum carnosis costarum partibus patientibus fieri, atq; ideo neq; esse periculosum, neq; magno auxilio indigere. Sic & in singulis aliis partib9 doloris magnitudo est cõsiderãda: veluti si renum pars carnosa patiatur inflãmationem, dolor est grauis: queadmodum ipse inquit in Epidemiis, ita illum nominãs, qui veluti cuiusdam ponderis loco incũbẽtis inuehit sensum. Aliis vero partib9 quę sunt in rene, patientibus: dolor sentitur acutus. Dico autẽ alias partes quę sunt in tunica hũc obtegẽte, & vẽtrem eius interiorem, & eas quæ ad hunc terminãtur arterias ac venas; ac pręterea ortus vasorum vrinariorum. Sic pręterea se habet res etiã in hepate. Nam eius parte carnosa inflammationem patiẽte, grauis fit dolor. Tunica vero circũducta, vel vasis, acutus: & ipsius doloris acuti quantitas maior aut minor, causæ faciẽtis affert indicium. humor siquidem biliosus & acutus dolorem auget, sic & spiritus flatuosus non habẽs exitum: exoluit autem pituitosus. Non solum autem magnitudo qualitatis aliquod nobis dat doloris indicium, sed etiã quantitatis. Augetur em̃ nõ cuiusli

bet causæ efficientis opus eius aucta substantia. Si itaque vniuscuiusque doloris volens à nobis magnitudinem considerari, hunc aphorismum scripsit Hippocrates: sufficienter ipsius vsum exposuimus. Si vero non solum secūdum magnitudinem, dolorum differentiam dicit fore considerandam, sed generalius quoddam ac veluti vniuersalius ostendit, consulens nobis omnes effatu dignas dolorum differentias inspicere: maiorem adhuc ex eo fructum vtilitatis percipiemus. Fiet enim huiuscemodi sermo: Non simpliciter partium dolorem considerare oportet: neq; arbitrandum eandem esse in omnibus dispositionem: veluti si prius quidem Dion, postea vero Theon costam doluerit: non eodem modo vtrunque se habere existimandum, sed discere oportet nūquid maxime inuicem in dolore differant, an quodammodo similes existant. Fit autem ex duob⁹ perspicuum, & ex doloris specie, & ex vehementia. Ex specie quidem, si pungenti similis vel tendenti, vel torporem inducenti, vel grauanti, vel stimulanti, vel ferięti, vel cōtinuus, vel cū intermissione, vel æqualis, vel inęqualis. Secundum autem vehementiam quis sit maior aut minor, aduertendum: quæ paulo antea secundum magnitudinem differentia in doloribus dicebatur. Consueuere siquidem medici verbo abutentes, omne vehemētius, maius nominare, siue sit secūdum qualitatem, siue secundum quātitatem. Quare neque cessant febrem magnam vel paruam vel mediocrem omnes nominare, quæ suam habet in caliditate substātiam. Quare nihil mirādum si & dolorem vehemētiorem, maiorem appellāt. Adhuc autem & minus dignum admiratione si quęcunque inuicem distāt speciebus, aiunt magnum habere discrimen: veluti dolorem qui ponderis cuiusdam similitudinem gerit, ab eo qui videtur ferire, vel aliquod aliud pati ex ijs quæ antea diximus.

VI

Renum & vesicę vitia in senioribus difficulter sanantur.

IN senibus vix (inquit) sanãtur, hoc est multo negocio ac tempore quæ in renibus ac vesica sunt vitia, quoniam earum opus indesinẽs est, quiete autem opus est si quid sanari debeat: & quia superfluitas acris apta irritare, siue vlcus, siue inflammatio, siue aliqua alia passio in ipsis constiterit. Multo autem difficilius sanantur in senibus vesicę passiones: quoniam & omnes alij morbi, præcipue longi. Tales autem & ipse superius dixit commori omnes.

VII

DOlores větris sublimes, leuiores: qui vero non sublimes, fortiores.

SVblimes nunc audiendi sunt, non secũdum longitudinem corporis, sed profunditatem. Interstinguuntur autem hi in locis ad ventrem attinẽtibus, membrana interiore abdominis, adeò quòd quicunque supra hoc fiunt, sublimes vocãtur: qui vero infra, hoc est in ipsis intestinis atque ventriculo & in profundo, non sublimes dicũtur. Liquet autem quòd tales dixit esse fortiores.

VIII

AQua intercutem laborãtibus, vlcera in corpore facta, difficulter sanantur.

DOcuit ipse in libro de vlceribus, non prius ad cicatricem perduci vlcera, quàm sufficiẽter exsiccẽtur: hoc autem non facile fieri in ijs quos aqua intercutem male habet, ob humiditatis immoderãtiam.

IX

LAtæ pustulæ non admodum pruriunt.

SIcuti tubercula omnia duplicem habent differẽtiam, quoniam quędam tendunt in acumen, & altum petunt: quędam ad maiorem extenduntur locum, non tamen in altum attolluntur: sic & pustu-

læ nonnullæ ſublimes, nonnullæ latę fiunt. Sublimiores au tem puſtulæ atque tubercula à calidiore humore generan tur, humiliores autem à frigidiore. Quare ob duplicem cauſam latæ puſtulæ non admodum pruriunt. Difflantur enim in latitudinem extenta, & faciētem ipſas humorem minus acrem habent.

X

Aput dolenti, & circūdolenti, pus vel aqua vel ſanguis efflués per nares aut os aut aures, morbum ſoluit.

Lura & alia ſic oſtēſus eſt Hippocrates dicere: in quibus niſi quis animum aduerterit, videbitur quod ab ipſo dicitur, ſolum ad curationem paſſionis proficere, aliud vero nihil. Verum ipſe non hoc tantum dicit, ſed ſimpliciter quòd pus vel aqua effluens per nares vel aures, morbum ſoluit. Et ſi vtique cōueniēs dixiſſet, quemadmodum ego nunc, ſermo foret irrepræhenſibilis. Quando enim vel propter inflammationem, vel humorum crudorum multitudinem in capite aceruatorum fieri dolorem contigerit, tunc inflammatione ſuppurata, aut humore excreto, ſolutio fit morbi. Si vero propter ſpiritum flatuoſum, aut ſanguinis multitudinem, aut bilem mordacem, aut omnino ex intēperatura dolor acciderit, per alia ſanabitur.

XI

Tra bile vexatis, & renum paſſionibus, hęmorrhoides ſuperueniētes, bonum.

On ſolum ratione euacuatiōis hæmorrhoides ſanant huiuſcemodi paſſiones, ſed & ipſa qualitate humoris euacuati. Hę etenim ſanguinem craſſum conſueuerunt euacuare, humore plenum melancholico, talem habēte in ſanguine conſiſtētiam, qualis eſt in vinis fæx: quare nihil mirum ſi atræ bili & renum paſſionibus conferunt.

XII

Diuturnis ſanatio hæmorrhoidibus, ſi vna non ſeruatur, periculum eſt aquā intercutem vel tabem aduenire.

Aemorrhoidas fieri impoſſibile abſq; hoc quòd propter multitudinem & craſſitudinem ſanguinis ora quarūdam venarum aperiantur, hepate ad ipſas reponente fęcem, & quandoque ſanguinem melancholicum. Si quis igitur ei hoc intercludat iter, vnà & duritiem in hepate facit, & ſimul multitudine grauans ac craſſitudine, calorem in ipſo natiuum extinguit, cum tale quid accidat, quale in flammis exteriorib9, in quibus multa ligna ſuperingeſta ſtrangulāt ignem atque extinguūt. Si igitur à natiuo calore generatur ſanguis, clarum quòd ipſo extincto non generabitur amplius. Aqua vero intercutem fit cum ſanguinis generatio fruſtratur. Si vero aliquando poſſit hepar propellere multitudinem ad venas pulmonis, hic vaſe aliquo rupto tabidi fiunt. Non fruſtra igitur conſulit vnam ſaltem ſeruare hæmorrhoidem, vt per hanc euacuetur fęculenta ac vitioſa materia hepatis, pręſertim in quibus ſolita eſt tempore longo per tales venas excerni.

XIII

Singultu habitum ſternutatio ſuperueniens liberat.

Vthor eſt ipſe, ſicuti cōuulſionem, ita & ſingultum, vel ex inanitione, vel plenitudine fieri. Q uādo igitur à plenitudine fit, (magna autem ex parte ita fit) violento opus eſt motu, vt veluti concluſæ ipſum efficientes humiditates difflentur atque euacuentur. hoc autem facit ſternutatio. Eos vero qui ex inanitione fiunt, qui ſunt rariores, non ſanat ſternutatio. Q uòd vero ex plenitudine ſingultus iugiter fiat, indicant pueri crebro ſingultientes cum ſunt repleti. Rigor autem & frigiditas omnis, qui omnia neruoſa corpora efficiunt ad dif-

flandum difficilia, ſunt cauſa vt hæc repleātur, atque ideo in ipſis ſingultiunt.

XIIII

B aqua intercutem habito, ſi aqua e venis in ventrem defluxerit, ſoluitur morbus.

T hoc exemplum eſt earum quæ ſponte fiunt & vtiliter euacuationum. Spontaneum autem dicim⁹ non quod ſine cauſa fit, ſed ſine cauſa ex nobis fit. Quando enim data à nobis medicina aquam trahente, talis fiat euacuatio: non etiam & hanc ſpontaneam nominamus.

XV

Longo alui profluuio habito, ſpontaneus vomitus ſuperueniens, morbum ſoluit.

T hoc pariter exemplum eſt eorum quæ recte fiunt à natura, quæ medicū imitari oportet. Vtilitas vero ratione retractionis.

XVI

Morbo laterali vel pulmonia habito, alui profluuium adueniens, malum.

Vm partes aliquæ patiuntur, nō ſimpliciter alię compati ſunt natura aptæ, ſed cum forti paſſione detinentur. Secundum hoc igitur, & hepate fortiter patiēte, ſingultus ſuperuenit, compatiente ſtomacho: tuſſis autem, & difficilis anhelitus, compatiētibus ĳs quę reſpirationi obſeruiūt inſtrumētis. Sic & his ipſis peſſime affectis hepar compatitur. & hocipſum manifeſte oſtendit Hippocrates, cum nō ſimpliciter dixerit, In morbo laterali vel pulmonia aluum turbatam eſſe malum ſignum, ſed adiecerit, habito, ac ſi dixiſſet detento atq; vexato homini à talibus paſſionibus profluuium alui ſuper-

ueniens, malum esse signum, quoniam ita se habentibus id solet aduenire non potente hepate ad se trahere alimẽtum, neque conuertere in sanguinem, & quandoque ventriculo idem alimentum corrumpente. In mediocri autẽ morbo laterali atque pulmonia profluuium alui superueniens potest prodesse ratiõe euacuationis, & magis cum signa coctionis apparuerint inesse passionibus, neque adest timor, sed morb9 est citra periculum. Communiter autem & in his & in omnibus aliĳs quæcunque eodem modo dicuntur, illud meminisse oportet, quòd nullus alius extemporaneus & manifestus casus superuenerit, veluti & nunc alui profluuium non ex cibo aut potu aliquo, sed morbi rõne contingat. Nam si alia ex causa, & nõ vi morbi fiat, non potest eius morem significare: siquidem oportet aliquid signo quod ab ipso ostenditur, connecti.

XVII

Lippientem alui profluuio corripi, bonum.

Non veluti signum hoc oculorum bonum dictũ ab eo est, sed tanquam causa, quia humorũ abũdãtia simul euacuatur, atq; ad inferiora retrahitur. Est autem & hoc apud ipsum exemplum vnum eorũ quę sponte & vtiliter euacuantur, quę medicum imitari oportet videlicet: & ita omnes faciunt in lippitudinibus, aluum & clysteribus & purgationibus subducentes.

XVIII

Vesica diſſciſſa, aut cerebro, aut corde, aut septo, aut aliquo ex tenuioribus intestinis, aut ventriculo, aut iecore, lethale est.

Hoc verbum lethale, sæpius dixit in aliĳs, & in hoc ipso libro de ĳs qui ex necessitate sunt morituri, sæpius autem & in ĳs qui magna ex parte. Quare neque nunc est manifestum si omnino secutu-

ram mortem disscissis his partibus, velit ostendere, vel in quibusdam raro hominem seruari contingat. Quòd quidem igitur cor vulneratum mortem affert necessario, vnum ex ijs est quæ in confesso habentur: non tamen in alijs æque recipitur, vulnus quodcunque mortem afferre ineuitabilem, sed illud quod magnum est atque profundum: quod rationabile est à verbo disscissa, significari: vt tota vesicæ tunica diuisa vsque ad spatium interius intelligatur: atque in singulis alijs eodem modo. In vesica quidem, confessum, tale vulnus non coalescere, sicuti & in parte septi neruosa, & in tenuibus intestinis. In ventriculo autem dubitatur. nam quosdam in eo vulneratos dicunt aliquando, sed raro, fuisse sanatos. Hepatis autem non solum profundum vulnus in fibris eius factum, sed etiam fibram abscissam aiunt fuisse sanatam. Neque nos latet quòd in libro de vulneribus exitialibus, quędã ex his eius libri author conatur sanare. Quòd vero partes ipsę diuisę agglutinari non possint, in corde quidem ac septo transuerso ex iugi eorum motu cõtingit: in vesica autem, quia neruosa est ac tenuis & exanguis. eius profecto collũ videmus quotidie sanari cum lapis extrahitur, quoniã carnosum est. Hepar vero vulnera habet plurimo manantia sanguine: atque idcirco mori anticipãt, qui ita sunt vulnerati, priusquam vulnera agglutinẽtur. Dixi autem sic, volens intelligi etiam venam esse dissectam. Ob hocipsum igitur, qui vulnera in summa eius parte consistentia aiunt sanari, & fibras hepatis abstulisse, verum vidẽtur dicere. Cerebrum autem vulneratum sæpius sanatum vidimus, & semel & bis in Smyrna Ioniæ, viuẽte adhuc pręceptore Pelope: & erat vulnus satis effatu dignum. Hoc igitur rarissimum est. Verum autem est quòd magna vulnera quæ consueuit Hippocrates nominare disscissiones, afferũt mortẽ, & fatẽtur omnes. Vulnera cerebri quæ vsque ad aliquid in ventriculos penetrant, etiam afferunt mortem. Tenuium autem intestinõrum natura, & ventriculi magis, non parum participant carnosæ substãtię: & ideo in summa parte vulnerata sæpius agglutinãtur. Tota au-

tem diſſciſſa vſque ad eorum cauitatem, rariſſime. Hoc autem nõ (vt mihi videtur) propter eorum ſubſtãtiam accidit, ſed quoniam non poſſumus æque intrinſecis ſicuti extrinſecis imponere vulneribus medicamentum. Quapropter per potiões conatur author libri de vulnerib9 perniciosis inſcripti, ſiue Hippocrates fuerit, ſiue quis alius, ſanare ventriculum.

XIX

CVm diſſciſſum fuerit os, aut cartilago, vel neruus, aut genæ particula tenuis, vel præputium, neque augetur, neque coaleſcit.

AVgeri vocat talem aliquam generari ſubſtantiã qualis abſciſſa, ſicuti in cauis vlceribus videtur caro germinare: coaleſcere autem quando diſſciſſi corporis labra agglutinantur. Quòd quidem neque cartilago, neque os generentur, eſt in confeſſo. An vero agglutinentur, nonnulli dubitant. Inquiunt enim perſpicuo videri oſſa perfracta agglutinari. Hi vero aberrãt, & doceri poſſunt in brutis quorum pars aliqua fracta contraxit callum. Hæc enim, ſeu viua, ſeu mortua, ſi quis velit inſpicere diſſecando, videbit manifeſte à callo quodã veluti vinculo circunſcripto partes oſſium diſſciſſas eſſe conſtrictas: quas ſi abraſerint, fracturæ profundum videbunt nõ glutinatum. Sic igitur de ŋs quę diximus, ambigunt, nonnulli augeri dicentes, non tamen coaleſcere: quidam vero etiam coaleſcere, ſed raro augeri. Igitur illa deſiderant, quæ per exeſum ſunt vlcerata. & nullum vidi taliter affectum cui non increuerit caro. Agglutinari autem illa que diuiſa ſunt, & non diſſciſſa. Hæc enim inuicem differunt, cum diſſciſſa diuiſionem habeant vſque ad finẽ peruenientem: quę nunc Hippocrates inquit non coaleſcere, non ob id tantum quòd neruoſa ſunt atque tenuia, ſed quoniam etiam ex eo quòd talem habent naturam, labra vulneris non ſunt parum diſtantia inuicem.

XX

I in ventrem ſanguis præter naturā effunditur, neceſſe eſt ſuppurari.

Vidam ſine articulo apud grçcos ventrem ſcribunt, volentes omnem ſignificari cauitatem. quib⁹ adſtipulatur, quod præter naturam adĳcitur: per quam adiectionem tale quid oſtēdit Hippocrates, Si vnquam ſanguis à propria cauitate in aliam quancunque peruenerit: vt ſanguis permaneat, eſt omnino impoſſibile. Sic igitur & in inflammationibus, & illis quas græci ἐκχυμώσεισ nominãt, fieri videtur. In inflammationibus quidem, per minimas partes diſperſo ſanguine ad eas quæ ſunt in muſculis cauitates, quas ſola ratione cõtemplamur: in ecchymoſibus autem, in ſpatia effuſo quę vaſis circuniacent. Suppurari autem non eſt recte dictũ, cum nomen ſit vnius mutationis in ſanguine factæ. quare nonnulli ipſum ad generalius transferunt, ad corrumpi videlicet, hoc ab ipſo dicẽtes ſignificari. Sic enim videtur fieri non permanere ſanguinem, cum à ſuo loco exciderit naturali, ſed aliquando quidem ſuppurari, aliquando vero liueſcere, aliquando in grumos verti, præſertim quando in magnam cauitatem exciderit pręter naturam.

XXI

N inſanientibus ſi varices vel hæmorrhoides ſuperuenerint, inſaniæ ſolutio.

Ic inſaniam illam quæ proprie melancholia dicitur, vocat, non illum qui fit ex bile furorem. Eſt autem varix cum venæ latiores fiunt in coxis & cruribus: quod ex craſſo & melancholico humore contingit, adeò quòd pellente natura ad partes ignobiliores eos qui inſaniam efficiunt humores, & præſertim cum melancholici fuerint ac craſſi, dictarum ſequitur paſſionum generatio, & inſaniæ ſolutio.

XXII

Væcunque rupta ex dorso ad cubitum descendunt, venæ sectio soluit.

Elius quidã scribunt: Quicunque dolores. nam ruptum ipsum descendere, vnum est impossibilium. siquidem diuulsa ac rupta musculi parte carnosa, fit ruptum. Videtur quidem nonnunquam manifeste admodum collectus in loco ruptionis sanguis: & discussione sanatur. Reliqui vero qui sunt in dorso dolores, ex defluente humore generantur, solo aliquando, sed magna ex parte crasso ac flatuoso spiritui associato, quẽ excipere oportet atque euacuare per venæ in cubito existentis sectionem, quando huc apparet fluens. Est enim eius pręceptum, secundum quòd humores repunt, facere euacuationes. Idem autẽ significant & verba hæc: Eo ducendum est quo repunt, per loca opportuna. Si autem de ruptis sermo est scriptus ab eo: eos qui fiunt compatiendi ratione dolores, intelligẽdum est dici ab ipso descendere ad cubitos, non ipsam carnosę partis diuisionem. Et quidem fieri potest vt & talis venę sectio vtilis sit, communi euacuationis ratione.

XXIII

I timor atque mœstitia longo tempore perseuerent, ex eo atra bilis significatur.

I quis non ex causa manifesta metuat aut mœstus sit, sunt atrę bilis casus manifesti, etiã si nondũ tẽpus acceperint. Sed si propter causam manifestam incipientes, deinde inueterascant, non te lateant insaniam significare. Nam & plures visi sunt furore correpti, qui ab excandescentia vel ira vel mœstitia principium habuere, ipso scilicet corpore tempore illo prompte se habente ad incidendum in tales passiones.

XXIIII

SI quod intestinorum gracilium diſſcin datur, non coaleſcit.

HOc & in aphoriſmo paulo antea dicto monſtrauit, cuius initium, Veſica diſſciſſa, vel cerebro. Neſcio igitur quo pacto nunc fruſtra fuerit adſcriptus. Hoc autem ipſum profecto vidimus, & in pluribus aliis aphoriſmis: quos melius fuerit eximere.

XXV

ERyſipelas ab exterioribus verti ad interiora, nõ eſt bonum: ab interioribus autem ad exteriora, bonum.

NOn solũ eryſipelas, ſed aliud quodcunq; quod ex profundis & principalioribus partibus transfertur ad cutem, bonum eſſe ſignum ac cauſam debemus exiſtimare. Si vero contra ad interiora & profunda tranſmutetur, malum. Sed & alia multa videtur dixiſſe Hippocrates quædam veluti exempla ſermonum vniuerſalium, à quibus eius quod ſolet euenire, experientiam poſſumus habere manifeſtiorem. Talia etenim exempla oportet eſſe.

XXVI

QVi in febribus ardentibus tremores fiunt, delyrio ſoluuntur.

SIue Hippocrates tales ſermones ſcripſerit, quædam veluti exempla magis generalium atque vniuerſalium ſermonũ, ſiue alii interpoſuerint, aliis perquirendum relinquentes, illud tantum in ipſis obſeruabimus, quod & antea dictũ, & nunc in febre ardente docetur. Quę enim hanc febrem efficiunt cauſæ in venoſo genere exiſtentes: quando ad neruos transferuntur, primum tremores faciunt: compatiente vero principio, etiam delyria. Sicuti igitur in febre ardente tranſlatio, ſic & in omni alia febre poteſt fieri, & omnino ex arteriis &

venis ad neruos transfluxus humorum noxiorum, ſicuti rurſus ex neruis ad has. Improprie igitur dictũ eſt febrem ardentem à tremore ſolui. Hęc enim arbitratur quibuſdã ſuperuenientia, eorum ſoluere conſiſtentiam, quæcunque omnino hominẽ liberant, non quæ alteram generant paſſionem quæ nihilo minus ſit prima periculoſa.

XXVII

QVicunque ſuppurati, aut aquam intercutem patientes vruntur aut ſecantur: ſi pus aut aqua vniuerſim effluxerit, omnes moriuntur.

SVppuratos præcipue conſueuit nominare qui pus habẽt in ſpatio inter thoracem atq; pulmonem: quos quomodo vrere oporteat, dixit in libro de paſſionibus, cuius initium, Pulmonis arteria. Quidam vero hunc librum inſcribunt de ſuppuratis. Vſtione igitur indigent qui plurimũ habent pus, adeò vt deſperẽt per ſpuitiones poſſe expurgari. Hos vero ipſos & difficultas anhelitus maxime infeſtat ex loci anguſtia: quę etiam nos cogit vt eos vramus. In ĳs autem qui aquam intercutem patiuntur, illę quæ à græcis παρακεντήσεισ, id eſt punctiones nominantur, ſunt magis in vſu medicorũ. Verum hoc vtiq; cõmune eſt vſtioni ac punctioni, quòd in vtraq; Hippocrates conſulit caueri vniuerſam euacuationẽ. ſic enim videtur contingere, vti ait. Dictum eſt & ab Eraſiſtrato exquiſitius ac plenius de ĳs qui aqua intercutem laborant, ac ſi ipſe dicat ſe compertũ habuiſſe experiẽtia, vniuerſam euacuationem febres ac mortẽ afferre. Videmus & in alĳs partib9 ęque atq; in thorace, quãdo aliquis magnus tumor ſuppuratur, periculoſam eſſe vniuerſam euacuationem, cum è veſtigio deficiat anima, & vires debilitẽtur, & poſtea debilitas iſta remediũ non habeat. Videtur in his propter magnam diſtantiã corporum, & puris acritudinem, ora quorũdam vaſorum arterioſorum eſſe adaperta, quæ prius veluti quoddam em-

brisma pus continebant: quo vniuersim euacuato, multi spiritus vnà cum eo exeunt atq; excernũtur: vnde periclitantur. In aqua vero intercutem non modo ob hãc causam ea laborantes offenduntur, sed & durities visceris, vt quod non sustentatur ab aquosa substantia, & septũ transuersum deorsum trahit, & viscera quę sunt in thorace.

XXVIII

Evnuchi neq; podagra laborant, neq; calui fiunt.

Evnuchos sectio testiculorũ similes efficit fœminis. Sicuti ergo in eis caluities nõ accidit, sic neque in eunuchis, propter temperaturę humiditatem. Eunuchos quidẽ Hippocratis tempore podagra nõ laborasse, verũ existit: nunc vero non ita, propter immodicum ocium, & victum intemperantem. Res autem tota ita se habet. Necesse est pedes natura esse imbecilliores, si quis podagra corripi debeat: sicuti & cerebrum, si morbum comitialem passurus sit. non tamen est omnino necessarium alterutrum pati, si nihil in vita deliquerit. Disces autẽ aperte quòd imbecillitas partis non sit sufficiens ad generandam passionem ex intermedio tẽpore accessionum, in quo nulla ferè infestantur, quãuis natiua imbecillitas continua sit. Clarum autem & hoc, in podagricis manifestissime apparens, quòd influente aliquo ad pedes humore superfluo, passio generatur. Si igitur neq; hic humor influxerit, liquet quòd neq; vnquam accidet passio. Nõ influet autẽ si omnino vacans superfluitatibus corpus extiterit. Erit autẽ vacãs superfluitatibus, si mediocri vtatur exercitio, & homo bene cibum concoxerit: vnde & desidiæ & crapulę eis nocent. Nocent autẽ & potus multorum & fortium vinorũ, præcipue cũ aliquis ea ieiunus potauerit. Hęc enim neruosam substãtiam promptissime offendũt, sicuti & coitus. Aetate quidẽ Hippocratis pauci podagra laborabant, propter vitę moderatiam: nostris vero tẽporibus vsque adeò auctis eduliis vt nihil eis addi posse videatur, infinita est podagrarũ multitudo, cũ non-

nulli sint qui nihil exercitantur, & cruditatibus atq; ebrietatibus offendantur, & ante cibum assumptũ bibant vina potentia, ac venereis vtantur immoderatis: nonnulli vero etsi non in his omnibus, in vno saltem aut duobus ex ĳs quæ sunt dicta, delinquãt. Sed cum peccatum fuerit magnum: sępius in vno eorum quæ diximus, deliquisse sat erit. Ob hanc igitur causam etiam eunuchi podagra corripiuntur, quãuis nullum habeant vsum venereorum. Talis enim est eorum desidia, insatiabilitas, ebrietasq;, quòd etiam sine venereis podagra corripi possunt. Hęc eadem de articulari morbo existimes dicta. omnes siquidẽ qui eo laborant, magna ex parte prius podagrici fiunt. Accedit & ad has causas ob quas pleriq; incidũt in podagras, quòd multi & patres & auos habuere podagricos, in quibus semen erat vitiatum, atq; ideo natis vehementiorem fecerunt partium imbecillitatem.

XXIX

Mulier podagra nõ laborat, nisi menstrua defecerint.

Mulieres nõ fiunt podagricę, ratione euacuationis. Ostensum est enim in pręcedente sermone, quòd nisi humores superabundauerint, ex sola partium imbecillitate nõ potest podagra fieri. Verũ rursus & hic prius quidẽ erat verum, vbi non omnino menstrua defecissent, quia parua erant delicta quę ætate superiore mulieres admittebant: nũc vero ob eorũ magnitudinem, quædã podagra laborant antequã mẽstrua deficiãt, cum nõnullis pauca exeant, nõnullis autẽ vel mediocria.

XXX

Puer podagra non laborat ante vsum venereorum.

Quòd magnam vim habeat ad podagrę generationem vsus venereorũ, liquet etiam in pueris, & ex ĳs quæ paulo antea de eunuchis dicebat. Eunuchos itaq; vidimus quosdam podagra laboran-

tes, pueros autem non vidimus. Verum & si quis tali esset passione correptus: vnà & genuum articuli & manuum intumuerunt, instar morbi articularis repente factũ à plenitudine ex multis cruditatibus aceruata.

XXXI

Dolores oculorũ, meri potio, aut balneum, aut venæ sectio, aut medicamentum epotum soluit.

Singula horum quę dixit, magis experientia, & nõ ratione aliqua videtur mihi Hippocrates cognouisse. Nil enim mirũ si homo dolẽs cũ isset ad balneum, dolore fuit liberatus: vel si non permissus bibere vinum, deinde nullã ex hoc sentiens vtilitatẽ, motus est ad bibendũ, alioqui multum appetẽs vini, & posthac melius se habuit. Sicuti igitur & plura alia quæ medici hoc modo inspexere, sunt ab eis scripta absq; aliqua determinatione: ita & hæc mihi videntur ab Hippocrate, neq; vt rationali dicẽte, dispositiones, neq; vt empyrico, cõcursus. Vtilitas autẽ quæ nobis potest aduenire ex sermonibus hoc modo scriptis, est inquirentibus dispositiones in quibus meri potio, & balneũ, & singulũ eorũ quæ seriatim dicta sunt, vtile sit: quod & mihi contigit. Nã quòd omnino sint aliqui oculos dolentes, quorum nõnulli meri potionibus, nõnulli balneis iuuẽtur, fidẽ Hippocrati adhibens, eram persuasus. neq; enim illud scripsisset, si non vidisset. Non tamen ab aliquo præceptorũ tale auxiliũ aliquod animaduerti fuisse adhibitũ. Cum itaq; omnes quęsissem dispositiones in quibus sit necessariũ non in oculo tantum, sed & in aliĳs partibus fieri dolores: deinde mihi ipsi persuasus aduenisse, hinc consideraui earũ indicia dispositionũ: & postquã etiam his credidi, tũc ausus sum remedia afferre dolentibus: & primũ quidẽ adolescentẽ balneaui, cui medicus nõ absq; ratiõe in die secũdo ab initio venam secuerat, & deinceps curauerat medicinis quas experientia cognouerat, cũ inflãmatio sola obsideret oculos. Dolebat autẽ vehemẽtissime in quibusdã insultibus,

in quib9 aiebat ipse sentire se acutos humores, qui vniuersim defluebãt ad oculos, mox post eorũ excretionem vehementia doloris sedabatur, non tamen dolor omnino cessabat. & hoc illi per totam quintam accidit diem, maius semper habens incrementum. Cum igitur dolorem non posset tolerare, me & quẽdam alterum ex ocularib9 medicis aduocauit in vrbe Romana probatissimum. Illi itaque videbatur vtendum esse collyrio quodam ex ĳs quę emplastica nominãt & anodyna, id est dolorem sedantia: cuiusmodi sunt quę ex Cerussa lota, Amylo, & Papauere cõponuntur. Nam sic maxime posse reprimi per emplastica id quod influebat, & simul sensum torpescere per infrigidãtia sperabat. Ego vero ab initio suspecta habui talia medicamẽta. Neque em̃ vehemẽtes reprimũt fluxiones, sed excerni prohibẽt: atque ideo si humores fluentes acres extiterint, corneã erodi cõtingit: si vero multi, magis irritari ac vehemẽter extendi, ac si rũperet: ex quib9 nisi medicamẽtum fuerit vehementer stupefaciẽs, dolores impatibiles excitantur. Si vero fuerit adeò vehemẽter stupefaciens, vt ex eo oculi maximam inflammationem non sentiant, necessarium est simul quidem vim visoriam offendi, adeò quòd cessante inflãmatione, vel debiliter vel nihil omnino videãt: simul autem & quandam præduram dispositionem, & quæ difficulter sanari possit, in oculorũ tunicis derelinqui. Cũ igitur ista nouissem, atque animaduerterem humorem influentem non paucum, & fortiter acrem ac calidum: primum fomento vtendum censui, experientiæ gratia, tanquam ex ea certius cogniturus qualisnam foret dispositio. Solet enim in his fomẽtum vsque ad aliquid dolorem mollire, sed alterã fluxionem aduocare. Qua enim ratione potest id quod in oculis continetur, discutere: eadem etiã alteram ex vicinis attrahere. Verum quũ primum & aquam calidam & spõgiam afferri iussi, æger ipse se dixit expertum esse tota die idem remedium, primum quidem dolorem minuere, sed paulo post maiorem facere. Quæ ego cũ audissem, medicum ocularem dimisi, pollicitus ipse expectare, & ęgrum abs-

que medicamento frigido à dolore liberare. Cum autem solo balneo vsus essem, ita dolorē sedaui quòd tota nocte dormiuit ęger, & neque semel aliquem qui iuxta dormiebant, aduocauit. Abhinc in reliquis in quibus per signa cognoui influere quidē humores acres ad oculos, nō tamen corpus esse plenum: balnei vsu dolorem sanaui. Alium autem quendam adolescētem qui iam pluribus diebus inflāmationem patiebatur in oculis, rura colētem, non procul ab vrbe vidi: postmodum quoniam passio perseuerabat, cum ad ciuitatem venisset, squalidos habētem oculos, sed valde tumidas ac plenas sanguine eas quæ in ipsis venas erāt: cui iussi vt se lauaret, ac potu vteret meraciore, & ita se sopori traderet. Et quidē somnus ipsum profundus inuasit, & mane sine dolore surrexit: mihi'qꝫ prębuit audaciā, in quib9 sanguinis copia crassioris in oculorū venulis cōtinetur sine plethorica in toto corpore dispositione, vtēdi, vini potione vtpote diffūdere sanguinē atqꝫ euacuare potēte, & sui mot9 vehemētia obstructiones aperire. Hęc igitur sunt fortia remedia doloris oculorū. Securissimum autem fomētum est, & oīno aliquam afferēs vtilitatem, vel tanquam signum ad dignotionem, vel tāquam causa sanitatis oculorū. Quādo em̄ nihil omnino influit in oculos, fomentum dissoluens eam quæ in ipsis continetur superfluitatem, eis sanitatem restituit. Cum vero adhuc influit: cū primum adhibetur, suo calore aliquod affert mediocre leuamen, sed paulopost dolorem auget, & tunc fit signum dignoscitiuum, ex quo nos dispositionem cōpræhendentes, ad totius corporis euacuationem peruenimus: ipso quidē sanguine redundante, per venæ sectionem: sed malitia humorum infestāte, per purgationem. neqꝫ enim est difficile admodum distinguere alteram ab altera.

XXXII

BAlbi ab alui profluuio maxime capiuntur.

SIcuti pselixesthę, id est balbutire, linguevitium est, non vocis: sic & traulizein, eiusdem verbum si-

gnificationis in sermone græcorum, non potente lingua exquisite eas dearticulare voces quæ per t & r, proferuntur, qualis est hæcipsa traulosis, & hæ aliæ similes, trechi, tribi, trachy, trochos, tripheros, & quæcũque aliæ tales. Hæ siquidem omnes exigunt linguam se ampliãtem ac prioribus dentibus innitentem. Quando igitur in quibusdam fuerit imbecillior, peius firmatur, & sonũ t & r, nequit dearticulare, sed ad t & l, facile labitur. Hoc autem & ei potest accidere quoniam sit breuior quàm ipsi conueniat: quod rarissimum existit. Sed & quia molliorem atque humidiorem habet temperaturam: quam ob causam & pueri balbutiũt, cum tale ipsis contingat, quale etiam in ambulatione. nam & hãc nonnulli eorum neque omnino habent, nonnulli vero non sufficienter, cum crura nequeant in eis propter mollitiem firmiter stabiliri. Quibusdam vero eorum etiam ætate integra, cum in loquendo laborauerint, balbutire contingit: sicuti & illis qui plurimum tibia cecinerint, & quibus vires ex morbo sunt debilitatæ, sicuti & quibusdam quibus lingua est vehemẽter exsiccata. Verũ siccitas tanta nulli inesse potest qui habitum seruet naturalem: atque ideo solius humiditatis immodicę est casus in ĳs qui natura balbutiũt, id linguæ detrimentum, cum eius musculi nequeant firmiter stabiliri: quod ei potest accidere vel propter suã, vel propter neruorum imbecillitatem, quos videlicet à cerebro suscipit. Quare & ebrĳ aliquando balbutiunt, tum quia multa humiditate perfunditur cerebrum, tum quia etiam ab ipsiꝰ multitudine pręgrauatur. Continget igitur ĳs qui sunt balbi natura, alterũ horum, aut cerebrum habere humidum, vel linguam, vel vtrunque. Et cerebro quidem talem sortito temperaturam, defluere ab eo multas par est humidas superfluitates, atque inde fluentes in ventrem suscipi: vnde & longis profluuĳs homo capitur. Lingua vero admodum humida ex natura existente, & ventriculum talem esse par est, vt qui alteram sui tunicam cõmunem habeat ad linguam. imbecillis autem ex humiditate ventriculi propria passio est diuturnum profluuium.

XXXIII

QVi acidum eructant, non valde morbo laterali corripiuntur.

ACidum eructantes, hoc est acidum ructum habentes, raro inquit capi à morbo laterali. Nam quod dicitur, non valde, idem ostendit quod raro, non nullo modo: vt quidam libri expositores scripserunt. Dictum autem à nobis est vbi de morbo laterali sermonem habuimus, quòd hic quidem vnà cum flauis ac ruffis fit sputis, ex biliosis humoribus ortum habens: hic vero cũ spumeis, ex pituitosis: sicuti qui cũ nigris sit sputis, ex melancholicis: qui vero cum rubeis, ex ipso sanguine. Est enim hic morbus inflammatio membranæ quæ subcingens nominatur, aduenien. Cum vero vnaquęque inflammatio ex alicui9 humoris fiat superabundãtia, secũdum eius naturam & sputi species morbo laterali laborãtibus aduenit, & spes salutis ac mortis habetur. Nõ æque autem membranæ ac pulmo sunt natura aptæ humores suscipere. densa siquidem est membranarum substantia, pulmo vero parte in omni rarus ac laxus: quare huic quidem promptum est omnes suscipere humores, membranæ autem subcingẽti plus biliosos. Ob hanc igitur causam quibus pituita natura superabundat, raro à morbo laterali corripiuntur, pręsertim si salsedinem atque acritudinem aliquam sibi adiũxerit. Talis enim intestina mordens, irritat ad deiectionem: in qua cõtingit non solam pituitam, sed plures alias etiam superfluitates excerni. Dicebat vero ipse in libro de aere & aqua & locis, eos qui habent ventrem natura humidum, minime morbo laterali atq; aliis morborum generibus corripi.

XXXIIII

QVicunque calui sunt, iis magnæ varices non fiunt: quibus vero caluis varices magnæ superueniunt, ii rursus capillati fiunt.

QVando in viri sapientis libro sermo inuenitur aliquis manifestum habens mendacium, non sine ratione legentes contingit dubitare, & primum quidem sibiipsis diffidere, quasi neque illa quę sint manifesta noscētibus, deinde suspicari ne quod falsum fuerit interiectum. Quis enim nesciat caluitium esse passionem insanabilem? Sed neque verum quòd magnæ varices caluis nunquam adueniant: sicuti neque quòd varicibus aduenientibus, caluities cesset, nisi forte (vt nonnulli inquiūt) vocatum à medicis capillorum defluuium, caluitium nominet. Illud enim cum à vitiosis humoribus (sicuti quæ ophiasis & alopeciæ passiones capillorum nominantur à græcis) generetur, cum ijdem humores ad crura decumbunt, possunt varices facere, & capillos restituere. Si enim prius à vitiosis humoribus corruptis, eorum radicibus corrumpi contigerat: nunc fit verisimile, vt eisdem humoribus alio transpositis, ad primam naturam capilli redeant.

XXXV

Qua intercutem laborantibus, tussis superueniens, malum.

SVperuenire passionibus alias passiones & casus, prisci medici dicere consueuerunt quæcunque ipsius passionis adauctę ratione contingere consueuerunt. Talis enim est Praxagorę liber de superuenientibus inscriptus. Sic autem & nunc de tussi dictū est. Neque enim cum ex alia fit occasiōe in homine aquā intercutem patiente, tussis signum est exitiale, sed quando ipsius morbi ratiōe. Cum enim in passione tali aquosa humiditas tantum adaucta fuerit, vt iam asperas occupet arterias, deinde superuenit tussis, periculum imminet ne homo haud ita multopost strangulетur.

XXXVI

Difficultatem vrinæ, vena secta iuuat: secare vero interiores.

HIc sermo verus non est, nisi &, coniunctionem assumpserit, ita vt aphorism9 talis fiat: Difficultatem vrinę & venæ sectio soluit. Revera enim & venæ sectio soluit difficultatem vrinę, illam videlicet quæ propter inflammationem & multitudinem fit. Q d' autem dicitur, Secare vero interiores: si de venis manuū dicitur, caret veritate, neque confessum Hippocrati. Videtur siquidem in omnibus libris suis, in partibus quę supra hepar sunt, ex manibus sanguinē mittere: in inferioribus vero eas quæ in genu vel talo sunt, secari iubet. Si vero de his ipsis ipsum dixisse arbitretur, Secare autem interiores: hoc dictum paruam vim habet. Ab vna enim amberiores: hoc dictum paruam vim habet. Ab vna enim ambę nascūtur, cum ea quę in genu est, trifariam diuidatur, quoniam & vna vena ad hoc peruenit membrum, nō sicuti ad manum duæ. Melius itaque sit & hūc aphorismū vnum ex adiectis opinari.

XXXVII

AB angina habito si tumor fiat in collo, bonū. foras em̄ morbus deducitur.

SErmo verus est, & causa in promptu. siquidē ex intimioribus & principalioribus partibus passiones confert ad cutem transferri.

XXXVIII

CAncros occultos omnes melius est non curare. Curati enim cito pereunt: non curati vero longius tempus perdurant.

OCcultos cancros dixit vel eos qui sunt sine vlceratione, vel absconditos, hoc est non apparētes: quod rursus idem significat ac si diceretur, qui in profūdo corporis sunt. Sed & curare, duplex est. Vnū quidem omnia agere vt particula patiens ad sanitatem perducatur: alterum autem eam adhibere prouidentiam quæ passioni congruat, hoc est ipsam mollire, ac mitiorē facere, & tum præcipue cū adest exulceratio. Tunc enim

est necessarium vt si non aliud agam9, saltem saniem abluamus, humido aliquo vtentes, non quocunque, sed vel per experientiam, vel per indicationem inuento, quod neque putrefacere, neque irritare partem patientem sit natura aptum. Ab hac igitur curatione neque absistere conuenit: neque illi qui sunt sine vlceratione cancri, indigent ea. Aliam vero quę fit per sectionem vel vstionem, (quę sola sunt remedia cancrorum) consulit vt in cancris occultis non adhibeam9. Quòd igitur illi qui sunt in partib9 penitioribus, talia remedia non desiderant, etiam experientia docet. Equidem scio omnes qui huiusmodi cancros curare tentarunt, magis illos irritasse, & breui homines intermisse. Nam & qui cancrum in palato constitutum, & in sede, & in sinu muliebri, vel vsserunt vel secuerunt, non potuerunt vlcera ad cicatricem perducere, & homines in cura afflictos ac maceratos, vsque ad mortem pertulerũt: qui si nullam curationem adhibuissent, longiori tempore vitam cum minori molestia trãsegissent. Tales igitur cãcros nullo modo curare tẽtemus: ex eis vero qui in sũma parte corporis hęrent, illos tantummodo quos possumus vnà cum radicib9 ipsis, vt quispiam dixerit, resecare. Neque enim malum est veluti radices quasdam cancri, nominare eas quæ plenę sunt sanguine melancholico venas, & vsque ad loca circũstantia distenduntur. Multi em̃ magnæ authoritatis medici, neque hos manus opera curari permittunt, sed illos tantum qui exulcerati, simul'que laborantes molestant, adeò vt ipsi vltro manu curari desiderent, & simul sunt in talibus partibus siti, quas possumus vnà cum radicib9 resecare & exurere. Quidam vero neque hos amoliri permittunt, sed omnino absistendum cõsulunt à remediјs potentibus in omni natura cancri. Qđ vero Hippocrates nunquam consuluisset curare potenter cancros in partibus corporis penitioribus conditos, ex ipsa passionis natura licet coniectari: si vero & eos qui in summa parte coporis hęrent absque vlcere, incertum est, quantum ex verbis aphorismi conјci potest. Ipsum vero scripserunt Artemidori & Dioscoridis sectatores;, vsque

ad ea verba: Non curare melius est.

XXXIX

Onuulsio fit vel ex repletione, vel inanitione: ita vero & singultus.

Onuulsio (vt & ipsum indicat nomen) cõuulsis fit ad propria capita musculis, vt autem clarius diceretur, reuulsis, sicuti etiam est motus eorũ secũdum naturam: verum hic haudquaquam fit sine animalis appetitu. Conuulsio autem passio est inuoluntaria, ad similem venientibus neruosis partib9 in eis dispositionem, quam etiam in mollibus factis secũdum appetitum assumpserunt. Nam ex repletione fit, sicuti etiam in excedentibus secundum humiditatem aeris ambientis constitutionibus accidit chordis. Nam & propter hanc causam sæpe rumpũtur. Sic autem & in siccioribus constitutionibus afficiuntur. nam in seipsas colliguntur ac conuelluntur omnia neruosa corpora violẽtius exsiccata: sicuti quę ad ignem longo tempore lora calefiunt, simile quid patiũtur, & quę sol ęstiuus exsiccauit. Conuulsio igit̃ non absq; ratione à cõtrarijs fit causis. Singultus vero cõcedatur cõuulsio stomachi nominari, quando aliud fuerit sermonis propositum. Quãdo vero hoc solum studuerimus, vt passionis substantiã cognoscamus: melius fortassis fuerit non conuulsionem nominare, sed quendam motum eiusdem cum vomitibus generis, intentum autem, & illo vehemẽtiorem. Nam stomachus appetens eorum aliquid quæ in ipso continentur, expellere, ad duos mouetur casus, vehementiorem quidem in singultibus, mediocriorem illo in vomitibus. siquidem in vomitibus appetit ea tantũ quæ in vẽtriculi spatio latiori continentur, expellere: in singultibus autem & ea quæ sunt in ipsius ore penitiora. Per stomachum nunc à me intellexeris non solum eum qui ita proprie nominatur, sed & vẽtriculi os. Quæ enim in hoc continentur, ipso appetẽte ventriculo expellere, singultus fit. Quòd vero eorum quæ difficulter excernũtur, & quæ veluti absorpserit vẽtriculi os, fiat per singult9 excretio, di-

scere licet ex ijs quæ cotidie eueniunt, omnibus ferè, vel magis, vel minus. Si enim solum quid acutum, veluti piper deglutierint, siue cum melle, siue aliquo alio, postea vinum biberint aqua calida temperatum, statim singultiunt, calore quidem potus piper ad interiora deuehente, eius vero acutie ventriculū molestante: vnde conatur motu violentiore rem infestantem expellere. Ostensum est in libro de causis casuū, quòd & tussis, & sternutatio, & rigor, ex talibus motibus sint.

XL

QVibus dolor circa ilium fit absque inflammatione, iis febris superueniens morbum soluit.

SEquitur quidem & ad morsus dolor: sed consueti sunt morsus nomine, non doloris, tales casus appellare. Fit autem dolor propter quandā similem inflammationi dispositionem. Sic autem nominata est, quoniam & erysipelata dolor cōsequitur. Quādo igitur non ob talem dispositionem dolor ilium occupauerit, & morsus sensus abfuerit, reliquitur vt dolor fiat, vel propter obstructionē, vel propter spiritum flatuosum, vel aliquā intēperiem inęqualem, quæ febrilis calor aptus est natura sanare, hæc quidem incidens, extenuans, atque dissoluēs, hæc vero ad tēperaturæ æqualitatem perducēs.

XLI

QVibuscunque suppuratio in corpore existens non innotescit, iis ob crassitudinem puris aut loci non innotescit.

DVplex est huius loci scriptura, & duplex expositio, & vtraque non caret ratione. Nam & propter puris crassitudinem, & propter loci, sæpius occultatur puris in aliquo loco comprahensi notitia. Recte ergo nonnulli scripserunt: His propter loci cras

ſitudinem. nonnulli vero: His propter puris craſſitudine non innoteſcit.

XLII

Orbo regio laborantibus ſi fiat hepar durum, malum.

Orbum regium hoc loco dicit, qui fit ex hepatis inflammatione. tunc enim durities oſtendit σκίρρωσιν, id eſt tumorē prædurum, vel inflammationem in hepate exiſtētem, quemadmodum & ſine hac contingit quidem aliquando, propter eius obſtructionem, morbum regium aduenire: contingit & ipſa natura quandoque per modum criſeos ipſum humorē exuperantem in venis contentum, ad cutem expellente.

XLIII

Viamque lienoſi a difficultate inteſtinorum capiuntur, iis ſuperueniente longa difficultate inteſtinorum, aqua intercutem, aut leuitas inteſtinorum aduenit, & moriuntur.

Portuit hunc aphoriſmū illi præordinari in quo dicit: Lienoſis difficultas inteſtinorum ſuperueniens, bonum. Sed hic quidem inter ſequentes ſcribitur poſt quatuor alios intermedios: nobis autem neceſſarium iam ipſius meminiſſe. Quicunque enim lienoſi ſunt, hoc eſt qui durum habent lienem, ījs ſuperueniens difficultas inteſtinorum, ſoluit diſpoſitionem, quando ſcilicet ratione tranſpoſitionis atque euacuationis humorū craſſorum ac melācholicorum lieni inſertorum euenerit. Sed quoniam ſæpius huiuſcemodi euacuatiōes vltra modum extenduntur, & noxiæ ſunt laborantibus: conueniēter Hippocrates, quem finem habeat immoderata difficultas inteſtinorum, oſtendit, quæ talibus aduenit diſpoſitionibus. Lœſis ſiquidem inteſtinis à tranſitu vitioſorum humorum, & vis eorum laborat, & temperies natiui ca-

floris aboletur. ob hāc igitur causam, & aqua intercutem, & leuitas intestinorum, superueniunt: leuitas quidem intestinorum, ex sola intestinorum læsione: aqua vero intercutem, propter hepatis compassionem, atque lienis, & omnis venosi generis.

XLIIII

Quibus ex stillicidio vrinę, ileos superuenerit: in septem diebus pereunt, nisi febre superueniēte, satis vrina fluxerit.

In ileo nihil exit inferius, neque siquis acerrimo vtatur clystere. Vomitus autem stercoris aduenit ijs qui exitialiter se habent. Quòd igitur interclusa via exitus, hęc passio fiat, & quòd in tenuibus intestinis, non autem crassis, omnes ferè fatentur. Et quidē quòd propter inflāmationem & propter obstructionem stercoris sicci, vel humorum crassorum atq; tenacium, dictum est à pluribꝰ. Mihi vero videtur inflāmationem, vel durum tumorem, vel abscessum, tantam facere posse loci angustationem, vt nihil possit ad inferiora trāsmitti. Q d' autem humores crassi atque tenaces in causa sint, nō admodum mihi videtur probabile. Verum & hoc si libeat ponito, & si quid aliud dicatur præter hoc. Verum quod videtur omnibus qui aphorismos exposuerunt, admodū mihi videtur difficile creditu. Aiunt enim quòd vesica inflammata, angustia loci facta ex compressione, in intestinis passionem affert quæ ileos nominatur. Ego vero multos me puto in tota vidisse vita, nonnullos tantum periclitantes, non paucos vero etiam mortuos, nō potentes mingere, quibus tunc manifeste omnibus secūdum propriam circunscriptionem plena vesica apparebat, adeò quòd supra modū erat extenta: & dolor, vt par est, inde accrescebat: quorum tamen nullus factus est ileosus. Quomodo igitur quispiam vnquā persuaderetur, ob vesicæ inflammationē angustiore facto intestino, ileon prouenire? Nō magis sanè quàm ex tumore vteri ī muliere grauida. Atqui vsq; ad ilia eius tumor extenditur, & magis premere

potest atque angustare intestina tenuia: vesica vero si in tumorem attollatur, solum potest rectum premere intestinum. Quidam vero etiam dicunt absurdius, quòd febris superueniens conferat ileo. Nam febris quidem in inflammatione vesicæ non absque ratione fieret, quin quanto illa maior ac grauior, tantum augeri febrem contingeret, cum casus sit inflãmationis. Ileos vero (vt ipsi aiũt) ex inflammatione ortum habuit, & vnam tantum spem habet solutionis, inflammationis cessationẽ, cum qua etiam febrem sedari est necessarium. Bonum igitur signũ solutionis earum quę sunt in ileo passionũ, est febris, vel remissa, vel soluta. Neq; vero signum, neq; causa bona, ipsa, vel superueniẽs, vel aucta. Nouimus enim solũ illis morbis cõferre febrẽ, qui ex frigiditate fiunt, aliquãdo sola, aliquando cũ humoribus crudis pituitosis, & flatuosis spiritibus. Melius itaque si fateamur nos ignorare quæ in hoc aphorismo Hippocrates dixerit. Neq; enim ratio, eorum indicat veritatem, neq; experientia docet. Tertium autem nihil habemus ad fidem, si vnquam talis ægrotus sit visus aut ab Hippocrate, aut ab aliquo alio. Neq; enim, neq; si legitimus sit hic aphorismus, habeo dicere. Multitudinẽ igitur humorũ crudorum vnà cum multa frigiditate, melius est talium in ileo casuũ qui dicti sunt, causam arbitrari. Sic enim tantũmodo febris esset medicina dispositiõis, & retentarũ vrinarũ euacuatio. Sic enim cõsueuere crassę, & plurimę, atq; omnes simul ipsis cõcoctis euacuari.

XLV

Lcera quæcũque annua sunt, aut etiã diuturniora, os abscedere est necessariũ & cicatrices cauas fieri.

QVæcunque vlcera longo tempore manent, vel cicatrice nullo modo aduenięte, vel si facta sit, rursus resoluta, nihil videlicet medicis in curatione delinquentibus: necesse est vel propter influxum vitiosorum humorum, vel propter dispositionem in mẽbro contractam tẽpore ex humoribus influentibus, vel ob ali-

quam passionem ossis in eo loco corrupti, difficulter sanari. Alia itaque vlcera semper maiora & deteriora fiunt: atque hæc omnia Phagedenas, id est exedentes antiqui nominabant. Quidam vero posteriores ea distinguere cogitarūt, propriam singulis dantes appellationem, & quędam eorum Chironia nominantes, quędam Telephia, quædam Phagedenas, & alias adhuc curiosas magis afferentes appellationes. Nobis vero sufficiet ex ĳs quæ aliquid loci occupant circunstantis, nonnulla quidem herpetas, id est repentes nominare, quando summas tantum partes cutis occupauerint: alia vero Phagedenas, quæ carnem subiectam corrūpunt. Quod enim putridum atque depascēs à nonnullis vlcus vocatur, non est propria vlceris differentia, sed passio implicita ex vlcere atque putredine. Scimus autem quòd & absque vlcere putredo ipsa per seipsam in multis corporis partibus constituitur. Vocatur autem & Anthrax, id est carbo vlcus escharosum, cui iūgitur multus corporum circunstantiū feruor. Hæc igitur propriam habuere appellationē, Anthrax, Phagedena, & Herpes. Quęcunque vero vlcera fiunt sine dictis casibus, hęcipsa per seipsa solebant antiqui vlcera tantum nominare: de quibus nūc Hippocrates loquitur, de his peculiariter edocens, quòd quęcunque talia sunt vlcera, in longum incidunt tempus. Videtur autem experiētia rationi adstipulari: & multa sæpius ex hoc genere vlcerum, cum post multum tempus fuerint ad cicatricem perducta, rursus inflammātur, ac dirumpuntur, ipsarum cicatrice soluta. Fit autem hoc talem aliquam ob causam: Quādo ex adhibitis medicamentis, caro quę ossi superiacet patienti, exsiccata cōtraxerit cicatricem, statim quidem integra sanitas restituta videtur: rursus vero paulatim aliqua influente sanie ex osse corrupto, in parte penitiore iterum aduenit inflammatio, & puris generatio consequitur, à quo cicatrix eroditur, caro vero exulceratur. Quænam igitur est talium sanatio vlcerum? Non profecto alia quàm ab ipso scripta in libro de vlceribus, & à nobis in tertio de arte curatiua fuit demonstrata. Nam vlcera omnia exsiccari oportet,

præcipue vero in quibus patitur os. Terminus autem est ficcitatis, vt abscedat pars eius quæ est vitiata. Quare nõ absq; ratione tantum fieri cauas cicatrices contingit, quã tam habuerit abscessus crassitudinem.

XLVI

Vi gibbi ex asthmate aut tussi fiunt, ante pubertatem moriuntur.

Ibbos solet Hippocrates nominare quos nunc omnes homines conuexos appellãt. Nam & vere eis est spina in parte posteriore conuexa. Conuexo igitur opposite dicitur cauum, gibbo regibbũ. Sed hęc quidem de sola spina gręci dicunt, illa vero de omnibus. Quomodo vero gibbositas fiat, ipse narrauit in libro de articulis, sicuti & de regibbositate, & obliquitate, atq; concussu. Hę enim sunt propriæ atq; præcipuę spinę passiones: atq; oportet illum qui vult istarum passionum habere notitiam, ĳs quæ in eo libro scribuntur, plenius incũbere. Nunc vero à nobis dicentur ea quæ ad propositum aphorismum videntur vtilia. Gibba fit spina aliquando propter ictum, aut casum: gibba etiam fit propter quædam tubercula dura quæ in parte anteriore consistunt: à quibus siquãdo vna vertebra trahitur ad anteriora, recurua fit eo loco spina. ita & si plures fuerint se ordine consequentes. quãdo vero non fuerint continuę hę quæ tendun tur vertebrę, gibbositas fit tantum partibus retro tendentibus, quãtum vertebræ extentę sunt ad interiora reflexæ. nam hoc fieri videtur in omnibus duris mediocriter tentis, veluti calamis, viminibus, virgis, & omnibus alĳs huiuscemodi. & dictum est de his plenius in expositionib9 libri de articulis. Nunc vero eos qui gibbi facti sunt ex asthmate & tussi, ante pubertatẽ cito inquit interire. Neque enim vult in his thorax, vt ipse dixit, vnà cum alĳs augeri, atque ideo magna angustia premuntur ea quæ respirationi obseruiunt instrumenta. Omnibus quidem commune, qui sponte gibbi facti sunt, hoc est quibus sine ictu vel casu spina passa est, propter dura tubercula

& concoqui difficilia, tales fieri. Sed cum multa sit in tuberculis secundum tumorem atque duritiem & locum in quo consistunt, differẽtia: quæ quidem simul dura ac magna sunt constituta, statim difficilem faciunt hominibus respirationem: quæ vero ex suo humore aliquid ad asperam mittunt arteriam, reddunt tussiculos. Verum quæ talia sunt vt mittant ex suo humore aliquid, non sunt dura exquisite, atq; ideo necessarium est eis aliquando suppurari, & hominẽ occidere. Quę vero nihil mittunt, ex crassis humoribus ortum habent, atq; ob id dura sunt, & incocta, & longo permanent tempore antequã suppurentur, atq; ideo nõ perimunt hominẽ. Quę vero vnà cum tussi ortum habuere, properãt ad suppurationẽ, atq; ideo sunt exitialia. Sic & quęcunq; cum difficili anhelitu fiunt, sunt ĳs qui adhuc augentur, perniciosa. vel enim hæc magna sunt, vel in loco thoracis ad vitam opportuno. Quãdo igitur pulmo vnà cum corde in talibus augeatur, locus autem continens minor efficiatur, neq; costę augeantur, & inter flectẽdum, propter gibbositatem thoracem faciant angustiorem: necessarium est tantam in breui tẽpore fieri anhelitus difficultatem, quòd homo corrumpatur. Nam si nondum gibbositate superueniente, propter solos tumores extra naturam difficilem habebant anhelitum, quid debemus expectare cum tubercula sint tẽpore adaucta, thorax autem sit factus angustior? Quòd igitur, cũ multæ sint spirandi difficultates, solam illam Hippocrates asthma consueuerit nominare, in qua contingit satis crebrum anhelitum fieri, clarum admodum existit. Vocant autem & nunc homines τὸ ἀσμαίνειν, id est anhelare, id quod fit in cursibus & vehementioribus exercitĳs: Hippocrate autem posteriores, & passionem aliquam diuturnam: nonnulli simpliciter asthma nominant, nonnulli orthopniam, quando absque febre ęgroti iugiter anhelitum habent difficilem.

XLVII

QVibuscunq; venæ sectio, vel purgatio

cum medicamento conuenit, hos vere purgare, vel venam incidere oportet.

Liquet quòd in eis qui adhuc sani, sed ægri futuri sunt, nisi euacuentur, nunc sermo habetur Hippocrati. Hos enim oportet vt anticipemus euacuare vere adueniente, vel per venæ sectionem, si plenitudinis passionibus subijciuntur: vel per purgationem, si eis quæ ex corruptiõe proueniũt. Nos itaq; plurimos ita seruauimus sanos, qui longo ante tẽpore singulis annis morbis capiebãtur. Sed & podagram, & morbũ articularem adhuc incipientẽ, & nõdum poros circa articulos facientẽ, ex tali euacuatione multis iã annis fieri prohibuimus. Eodẽ modo & sanguinis spuitionẽ, morbũ comitialem, apoplexiam, melancholiam, & alias huiuscemodi diuturnas passiones in multis hominibus per dictã euacuationẽ sustulimus. Venę itaq; sectio, cõmune auxiliũ est earum quę ex plenitudine fiunt dispositionũ: purgatio vero sic, si quidẽ secũdum genus inaudias, vnũ quoddã auxiliũ existit, non tamẽ secũdum speciem. Nõnullis siquidẽ cõfert humores pituitosos euacuare, nonnullis vero amarã bilẽ, nõnullis atram, nõnullis serosam sup̃fluitatẽ, secundũ naturã earũ quę cõsueuerũt superuenire passionũ. Exẽpli gratia: Aliquis singulis annis incidit in melancholiã nisi purgetur: & res mira visu, quomodo morbo iã inchoante, statim homo p̃sentit primã eius generationẽ: & ego aduocatus purgo humores atros, & cessat p̃tinus melancholia: & huic homini ex purgatiõe ambo hęc optima eueniũt, q̃ scilicet & sup̃fluitates expellunt̃, & q̃ ex acritudine eorũ quę excernũtur, paulatim aperitur os venæ quã vocãt hęmorrhoida, & p̃ eã etiã excernitur pars aliqua sanguinis vitiosi consueti euacuari: quo retẽto superuenit melãcholia. Purgo igitur ipsum, nõ vere tãtum, sed etiã autũno: & sicuti dixi, si ex contẽptu aliquãdo purgationẽ omiserit, & morbum nõ anticipauerit, casus persentit passiõis. Sic & mulierẽ quãdã singulis annis vere inchoãte similiter euacuans, cũ aliquando tumorem cancrosum in mamilla pa

teretur, forti atque frequenti cum medicamẽto purgante atram bilem, adhibita euacuatiõe ad sanitatem perduxi. Et siquando purgatio omitteretur, dolorem profundum sentiebat: & me aduocato, statim volebat euacuari. In altero elephantem inchoantem, primum per venæ sectionem & purgationem sanaui: & singulis annis rursus huic sufficit vna purgatio: & ea omissa, statim passio innotescit. Morbi itaque huiuscemodi, atri humoris exigunt purgationem: comitialis aũt, & apoplexia, & anhelatio, pituitosi: & articulares si cũ multa fuerint caliditate, amaram bilem volunt euacuari: si vero cum frigidis tumoribus, pituitam. Quidam alius tempore æstiuo semper febribus tertianis corripiebatur: sed multis iam annis non febricitauit, quoniam à nobis purgari circa finem veris anticipauit. Sic enim melius est tales euacuare, sicuti illos qui morbo comitiali, apoplexia, & melancholia, & articulari, & aliꝭs passionibus quæ ex crassis humoribus generãtur, pręstat circa veris initia euacuare: de quibꝰ omnibus seorsum à nobis scriptum est in illo tractatu qui inscribitur de ꝭs qui verno tempore egent euacuatione. Est autem iste tractatus pars totius salubris tractationis.

XLVIII

Lienosis difficultas intestinorum superueniens, bonum.

PAulo antea hũc aphorismum exposui, cum sermo habebatur de aphorismo in hunc modum scripto: Quicunque lienosi à difficultate intestinorum capiuntur, ꝭs longa facta intestinorum difficultate, aqua intercutem superuenit, vel leuitas intestinorum, & moriuntur. quare isti impræsentiarum proposito nulla est alia expositio necessaria.

XLIX

QVibuscunque morbi podagrici fiunt, ii sedata in quadraginta diebus inflãmatione, finiunt.

Podagricorum inflãmatio fluxione fit ad articulos decũbente. hãc aũt fluxionem suscipiũt primum quidẽ loca articulationum, deinceps circũstantia omnia vsque ad cutem. Quia vero impleri dicimus articulationes, liquet etiã ea quæ ipsis circũiacẽt ligamẽta extendi esse necessarium. Neruos igitur & chordas non est rationabile in ipsis inflãmari, sed solũ dolere cum simul articulationes extẽdũtur, argumẽto quoniam visus est nunquam podagricus pati cõuulsionem, quæ frequenter solet in neruorum ac chordarum inflãmationib9 aduenire. verum intẽtio sanationis in eis, cõmunis est omnib9 inflammatione laborãtibus, quoniam dissolui oportet id quod ad pedes defluxerit, si quidem tenuiorem habuerit substantiam, tempore breuiore: si vero crassam vel tenacem, longiore: & longius adhuc tempus requiret si simul crassum atque etiam tenax illud quod defluxit, existit: vltra tamen spatium dierum quadraginta non prorogabitur curatio inflammationis, si videlicet & medicus in suo opere non aberrauerit, & æger illi in omnibus obedierit. Quæ vero carnosas partes occupat inflãmatio, morborũ acutorũ subijcitur termino, dieb9 scilicet quatuordecim: quoniã carnis substantia mollior est ac rarior natura ligamentorum: vnde & tardius inflãmari incipit natura ligamẽtorum, chordarum atque neruorũ, ex ictu, & lõgiori tẽpore ad consistẽtiam inflãmationis perueniũt, ac tardi9 sanãtur. Qua eñ ratione vix aliquid in se humoris externi suscipiunt, cum duræ sint ac densæ huiuscemodi partes, hac ipsa rõne cum difficultate dimittũt. Quapropter Hippocrates podagricis inflãmationib9 terminum integræ solutionis non diem quartũdecimum, sed quadragesimum posuit: quia qui in articulationibus humores insunt, per ligamenta ipsas amplexantia oportet per modum vaporis euacuari, & qui etiã in ipsa ligamẽta inciderũt. Meminit autem & in prognostico quadragesimi diei, vt in quo iudicantur quæcunque neque iam sunt diuturna exquisite, neque acutorum minimum exciderũt. Dictũ aũt est plenius de talibus in tractatione dierum iudicatoriorum.

L

QVibuſcunque præciditur cerebrum: iis neceſſe febrem, & bilis vomitum superuenire.

PRæciſo cerebro aduenit febris ea rõne cõmuni qua quolibet mẽbro principali patiẽte inflãmationem, ſubſequitur febris. Bilis vero vomit9 fit cõpatiente vẽtriculo propter ei9 cum cerebro cõmunicationem, ore præſertim ipſi9, ad quod terminatur ex cerebro effatu digna quędam neruorum cõiugatio. Cõſueuit quidem & aliter in magnis doloribus atque mœroribus fortibus ad vẽtriculum fluere biliosa ſuperfluitas: & multo magis cũ ipſe male affectus fuerit. Ad ea em̃ quę talia ſunt, ferũtur partium proximarum ſupfluitates, quę pręſertim tenuẽ habẽt ſubſtantiam, qualis eſt ipſe biliosus humor, atque vnà cum eo quęcunque ſeroſa ſupfluitas, quæ ſępius in vomitib9 bili cõmiſcetur. & raro admodum accidit vt bilis exquiſita euomatur, cui ſeroſam ſuperfluitatem non videamus admixtam. Apparet autẽ & in ſanis cum diu à cibo abſtinuerint, præſertim in illis qui natura ſunt biliosiores, tales in vẽtriculũ humores admitti: quod & ipſius morſus & vomitus manifeſtãt. Non ſolum aũt cerebro vulnerato euomunt hoïes bilem, ſed & dura mẽbrana circunſtante: quę cum in multis partib9 ſit cerebro agnata, citiſſime ei cõmunicat proprias paſſiones. Eraſiſtrati aũt ſectatores cũ ipſas mẽbranas velint eſſe principia neruorum, mẽbranam craſſiorem inquiũt non ſuę naturæ ratione, ſi ſola ſit vulnerata, tales afferre caſus. Si vero vſque ad cerebrum vulnus peruenerit, quoniam ambę membranæ prius illud admiſerint, ſic nuper dictarum ſequi paſſionum ortũ fatebũtur. Dixi aũt Eraſiſtrati ſectatores, & non ipſum Eraſiſtratum talia dicturos: qm̃ cum iam ſenex eſſet, (vt illi inquiunt) ſcripſit libros diuiſionũ, in quibus cerebrum eſſe neruorum principium demonſtrauit. Dictum autem eſt de his in commẽtarijs de Hippocratis ſectione.

LI

Vicunque sani dolore capitis repente capiuntur, & statim muti fiunt & stertunt, in septem dieb⁹ pereũt, nisi febris appræhenderit.

Vtos solet Hippocrates nominare non eos tantum quib⁹ lœditur vox, verum secũdum exuperantiam quãdam vnà cum eius lœsione dat nobis intelligẽdas oẽs quæ sunt secũdum electionem operationes. Nonnũquam igitur illis oblœsis non interit sensus. Quos igitur ipse mutos appellat, cõtingit esse sentientes: sed sępius vtraque patiũtur: & talem affectum vocãt apoplexiam. Est aũt & hęc alia quidẽ debilis, alia vero fortis: atque ideo dixit: Soluere apoplexiam fortẽ impossibile, debilem vero nõ facile. Videtur aũt nũc fortis apoplexiæ indicium apposuisse, quod stertere dixit: quod etiã profũde dormiẽtibus accidit secũdum dispositionis similitudinem, secũdum diuersum quidem vtrisque modum. Nihilominus quatenus aliquid habẽt cõmune, vt stertãt consequitur. Est aũt cõmune ambobus, eius quæ fit per neruos operationis debilitas: & dictũ est de his ampli⁹ in ea quę de locis patiẽtibus inscribitur tractatione. Nũc vero quãtum ad expositionem aphorismi sufficiet, dicẽt à nobis. Quibus sanis dolor in capite repente aduenerit, causam referre oportet in primis ad spiritum flatuosum: sed iam & ad influentis vniuersim materiæ multitudinem, quam & nũc ad cerebrum fuisse delatam indicãt casus qui post dolorem supuenerũt, per quos & quòd sit quædã materia pituitosa, commonstratur: atque idcirco febris supueniens soluit dispositionem, vt quæ calefacit, extenuat atque resoluit spiritum flatuosum, & pituitosos humores. Fit autem hoc nonnunquam tribus diebus aut quatuor, nonnũquam vero pluribus, non tamen vltra dies septem: quia pars est principalis: tales vero partes non diu tolerant fortes simul ac diuturnas passiones: vt sępius ostendimus.

LII

OPortet vero & considerare oculorum in dormientibus suspectiones. Nam si quid album commissis palpebris subinspicitur, neque ex alui profluuio, aut medicamenti potione istud contingat, malum est signum, & lethale valde.

HVt ob palpebrarum siccitatem, aut propter potentię ipsas mouentis imbecillitatem, aliquid albi subinspicitur, cũ oculi integre claudi nõ possint. Ob hoc igitur ipsum in alui profluuijs, & medicamẽtorum purgatium potionibus, oculorum albedinis aliqd subinspicitur quando dormierint. nam totum corp⁹ exsiccatur, & vires fiunt imbecilles ex talibus euacuationibus. Plus autem siccitas in palpebris innotescit, quoniam sunt natura siccæ. Sicuti ergo coria exsiccata difficulter extenduntur, eodem modo & similes corporis partes. Et quidem quòd potentia existente imbecilli, non possint exquisite oculos claudere, sed neque os, vnde hiantes dormiũt: liquet vnicuique rei naturã diligentius aĩaduertere volẽti.

LIII

DEsipientiæ quæ cum risu fiunt, securiores: quæ vero cum studio, periculosiores.

NVlla quidem desipientia secura est, minus vero periculosæ quæ cum risu fiunt: sicuti temerariæ, vt ipse nominat, omniũ periculosissimæ: in medio autem ambarum sunt quę cum studio fiunt. Fiunt autem omnes patiente cerebro, siue primo & per seipsum, siue per compatiendi rationem: differunt autem inuicem per causas ipsas efficientes. Quæcunque enim ex sola fiunt caliditate sine humore vitioso, similes quodammodo sunt eis quę ex ebrietate contingunt. Quęcũque vero ex flaua bile cum studio perficiũtur, ipsa vero multum exu-

ſta, vt iam magis ad atrę bilis naturam accedat, ſunt inſanię ſatis furioſę. Nam oportet ad memoriam reuocare ea quę in aliis locis de atra bile pręfiniuimus, quòd quędam ex ea flaua bile ſuperaſſata gignit, quę omnino moleſtiſſima eſt. Quę vero ex ſanguinis (vt quiſpiam dixerit) fęce, craſſior quidem eſt illa ſecundum ſubſtantiam, ſed plurimum differens prauitate qualitatis. Dictum autem eſt quòd eam quæ eſt veluti fęx ſanguinis, cum volumus exquiſite loqui, nondum atram bilem nominamus, ſed humorem melancholicum. Nominibus vero abutentes, & atram bilem aliquando vocamus, quoniam ſi non prius euacuetur, paulopoſt atra futura eſt.

LIIII

IN acutis paſſionibus quæ cum febre ſunt, luctuoſa ſuſpiria, malum.

INfantes ſępe videntur quo plorant tempore inſpirantes inſpiratione interrupta, ſtante interim thorace, deinde rurſus id quod deeſt, adiiciente: quod ipſe in Epidemiis in hunc modum dixit: Duplex intro reuocatio, veluti ſuperinſpirantibus. & accidit hoc nonnunquam potentia fatigata, nonnunquam ex duritie inſtrumentorum, nonnunquam vero ambabus cauſis ſimul conuenientibus, ſed & aliquando propter aliquam muſculorum pectoris ſimilem cõuulſioni diſpoſitionem. nam & vis imbecillis quando ſemel nequierit tantũ thoracem attollere, quantum animali eſt neceſſarium, in media ſtat operatione, primum quieſcens, deinde ſic iterum cum impetu ſe effert. Durum vero inſtrumentum cum non prompte ſequatur potentiam attollentem, ab ipſa vibratum violenter attollitur. De diſpoſitione autem ſimili conuulſioni, quid oportet dicere quòd talem faciat reſpirationem? Si igitur frigus muſculos thoracis appręhẽderit, vel etiam neruos: durities quędam inſtrumẽtis adueniet, & motus conuulſioni ſimilis, quam febris ſua eſt apta natura ſanare, & calida auxilia. Febre vero cum his exiſtente, non poſſumus cauſari muſculorum thoracis ſi-

ue neruorum frigiditatem, ſed vel duritiem quę facta eſt, vel virium imbecillitatem, vel conuulſioni ſimilem diſpoſitionem. Quicquid vero horum in cauſa ſit, non eſt bonum vt in morbo acuto contingat. Si itaque de ſola tacta motione inſtrumentorum reſpirationi obſeruientium luctuoſa reſpiratio ab ipſo dicta fuit, iam ad finem expoſitio peruenit. Sinautem & cum tali aliquo ſonitu vult tactam contingere reſpirationem, qualis flentibus accidit: vltra dictas cauſas quandam oſtendet doloroſam diſpoſitionem, ex qua, veluti flentes, vel gementes, vel aliquem mixtum ex vtriſque ſonum edentes, in hunc modum reſpirant.

LV

Dolores podagrici vere & autumno magna ex parte mouentur.

Podagricę paſſiones, ſicuti & omnes alię articulares, vere augentur: atque ideo ipſe ſuperius in enumeratione morborum vernalium, etiã articularium cõmeminit, in quibus ſcilicet etiã podagrici cõtinentur. Excitantur quidem aliquando & autumno ijs quibus per ęſtatem tempore quo fructus maturantur, vitioſi aliqui humores fuerint coaceruati. Oſtenſum enim à nobis eſt in commentarijs de potentijs naturalibus, quòd ſingulis partibus ſicuti alię potentię, ita & illa ineſt, quæ materias infeſtas excernit. Infeſtant autem aliquę ſua multitudine aggrauantes, alię vero extranea qualitate. Secundum vtrunque igitur ijs qui hyberno tẽpore in victu deliquerint, poſtmodum verno diuturnę paſſiones excitantur, fuſis humoribus, mox à fortibus ad loca debilia detruſis: ſecũdum alterum vero, tantummodo autumnali.

LVI

IN morbis melancholicis ad hæc periculoſi decubitus, ſtuporem corporis, vel conuulſionem, vel furorem, vel cęcitatem ſignificant.

FIunt quidem & propter pituitoſum humorem apoplexię, & cõuulſiones, & cęcitates oculorũ. Fiunt autem & propter melãcholicum, quoniã communis vtriſque eſt craſſitudo: nõ tamen furor eſt paſſio communis. Nunquam enim hic ex pituitoſo humore ortum habet, cũ ad eum humor irritans ac mordens exigatur. Talis autem eſt ſemper quidem flaua bilis, melancholicus autem humor non ſemper, ſed cum ſupra modũ exuſtus aut putrefactus malignam induerit acritudinẽ.

LVII

APoplexię autem fiunt maxime a quadrageſimo anno vſque ad ſexageſimum.

NOn omnem apoplexiam, ſed nuper dictam tantummodo (quæ ex atra ſola fit bile) cõtingit aduenire ĳs qui dictam agũt ætatem, quoniam in his maxime abundat atræ bilis humor, quemadmodum etiam in autumno. Quod ſi volumus ſimpliciter pronũciare, plures ſenes laborant apoplexia. Si igitur ſermo debeat eſſe verus, iungendus eſt cum priore aphoriſmo, ac ſi ita diceretur: In morbis melancholicis ad hæc periculoſi decubit9, ſtuporẽ corporis, qui homines occupat à quadrageſimo anno vſque ad ſexageſimum.

LVIII

SI omentum excidat, neceſſario putreſcit.

PRopter ſermonis breuitatem falſus eſſe videbitur aphoriſmus ĳs qui nõ recte ipſum inaudierint. Quod enim dicitur, huiuſmodi eſt: Quando exciderit, hoc eſt quando nudatum fuerit, & extra peritoneum, id eſt membranã abdominis interiorem omentum exierit, non contingit ipſum ad locum proprium reſtitutum, ſanum & ſaluum fieri, ſicuti ſi aliud aliquid extra ꝓmeretur, veluti inteſtinum, aut aliqua viſceris fibra. Illa etenim niſi longo tempore frigeſiant, quando vulnus

in parte vētris superiore factum, ad cicatricem perductū fuerit, pristinam recipiunt temperaturam. Omentum vero etiam si minimo nudetur tēpore, reductum putrescit: quam ob causam medici partē illam quę fuerit nudata, solent resecare. Hanc igitur sentētiam habet aphorismus, licet cōfusius in verbis dictis proponatur. Si quis vero aliquando vidit omentum quod paruo tempore extra prodierit, & deinde ad suum locum reductum, nō putruerit, perpetuam quidem non esse probabit Hippocratis enūciationem: illud tamen seruabit, quod magna ex parte solet accidere, & commune est huic aphorismo ad alios ab Hippocrate dictos, perpetuum quoddā ex figura dictionis ostendentij, quanuis res ipsę non semper eodem modo eueniant, sed raro aliquando aliter accidant.

LIX

QVibuscunque a coxēdicum dolore molestatis excidit coxa, & rursus incidit, iis mucores superueniunt.

SAepe in articulis humor pituitosus aceruatur, quem mucorem appellant: à quo madefacta articulationis ligamenta laxiora redduntur: atque ideo facile à cauitate articulus excidit, & rursus non cū difficultate incidit, quę nūc ait accidere ijs qui ita morbo laborant coxendicum. Quando autem coxam ait excidere, articulū coxę debemus intelligere, quomodo etiā in libro de articulis dicebat: Humeri autē articulum vno modo noui lubricare. ac si dixisset articulum secundum humerum.

LX

QVibuscunque a coxendicū dolore molestatis diuturno excidit coxa: iis crus tabescit, & claudicant, si non vrantur.

HVnc aphorismum non debemus à superiore seiungere, sed ipsum coniungentes, ita vnum audire sermonem. Vult enim dicere quòd à coxē-

dicum morbo molestatis, quibus propter mucoris multitudinem articulus excidit, & rursum incidit, necessarium est processu temporis os contabescere, nisi prius vrendo mucorem exsiccemus: quod in libro de articulis consulit fieri in brachio iugiter excidente. nam & nunc eadem est sermonis vis, cum ipse suadeat aduri quod secundum coxam, vt in libro de articulis docebat: vt & id quod mucosum, absumatur, & vt laxitas cutis ad quam articulus lubricabat, magis ex adustione contracta arctet, & prohibeat transponi. Quòd si ob multitudinem mucoris extra suum locum diu coxa steterit, (est quidẽ iam hoc cruris claudicatio) necessario contabescet, vt etiã aliĳs solet accidere priuatis motibus qui illis sunt secundum naturam.

GALENI IN Hippocratis Aphorismos Liber septim⁹, interprete Nicolao Leoniceno.

Omnes ferè qui antea scripserunt expositiones aphorismorum: circa initia quidem vltra id quod vtile fuerit, sermonem extendunt: sed in processu remittũtur: ita quòd primũ quidẽ ad vtile tm̃ progrediũtur, mox citra hoc, & tãdẽ supra modũ abbreuiant expositiones, adeò quòd neque animaduertant plures aphorismos esse nothos, & in propatulo falsos. Verum vt qui sunt in disputationibus fatigati, prompte ad omnia annuũt: ita & ipsi omnes admittunt quoscunque scriptos inuenerint aphorismos, & ad vltimam veniunt in suis expositionibus breuitatem, obliti prioris loquacitatis. Nos vero & alias ipsorum absurditates conati sumus euitare, & oẽs ex æquo studuimus facere expositiones, que & veritatem, & artis intenderent vtilitatem, vt interpretando neque ad extremam se breuita-

tem contraherent, (hoc enim libro conuenit, non libri expositioni) neq; ad tantam prolixitatem, quãtam illi faciũt in principio expositionum, protraherẽtur. Optimum vero in sermonibus omnibus, quod & seruat mediocritatẽ in vnaquaque tractatione, hoc à principio vsq; ad finem seruare laborauimus.

I

N MORBIS acutis frigus partium extremarũ, malum.

N MORbis diuturnis, qui presertim sunt sine febre, & hyeme, & ęta te senili, partes extremas corporis, veluti nares, aures, pedes, & extremas manus frigidas fieri, nihil absurdũ. Nõ tamẽ in acutis est mediocre malum, sed casus satis exitialis: quod magnis accidit viscerũ inflãmationibus. Acutos autẽ ipse ait vocari morbos quorũ febres magna ex parte continuę sunt: in quibus cum fuerint sine magna inflammatione, nedum extrema frigescere, sed exuri contingit. Cum vero inflãmationis calor adeò vehemens fuerit, vt ad se trahat p modũ cucurbitulę ex toto corpore sanguinẽ: ĳs qui ita se habent, viscera peruruntur, extremæ autẽ partes frigescũt propter defectum sanguinis ad viscera se recipientis: & eorum plerique neq; tegumenta tolerant propter incendium quod in viscere sentiunt.

II

N osse ægrotante caro liuida, malum est.

On enim in mediocribus ossium lœsionib9, sed fortibus putrilaginibus talis species coloris circũstantibus aduenit carnibus, extincto in eis scilicet calore natiuo.

III

A Vomitu singultus & oculorum rubor, malum.

QValis passio est conuulsio musculis, talis est singultus stomacho: qui humoribus infestantibus aduenit, nonnunquam totum ipsum ventriculum, nonnunquã os eius, & gulam: quos per vomitiones abijciens, statim à singultu liberatur. qui si neq; per istas cessauerit, duorum alterum ostendit, vel scilicet cerebrum neruorum principium, vel ventriculum pati non mediocrem inflammationem. Rubor vero oculorum vtranque sequitur dispositionẽ, sed præcipue illam quæ in cerebro existit similis inflammationi.

IIII

A Sudore horror, non bonum.

QVòd iudicatoria quæ nõ iudicant, partim mortalia, partim male iudicantia sunt, ab ipso dictũ est, quoniã natura in huiuscemodi dispositionibus morbo succumbit.

V

A Furore difficultas intestinorum, vel aqua intercutem, vel mẽtis alienatio, bonum.

DIfficultatem quidem intestinorum, vel aquã intercutem transmutationis ratiõe esse furoris sanationem, non est extra rationem, cum à capite noxij humores transferãtur ad inferiora. Mentis autẽ alienatio tantũ abest vt sit furoris solutio, quòd quispiam magis diceret esse incrementũ. Et quidẽ si vere Hippocrates cõtinuum atq; vehementẽ furorem, alienationem mentis nominauit: quendam nouimus à furore mediocri quo prius detinebatur, fuisse liberatũ: vnde ratiocinãdo perpẽdimus ex vehemẽti motu causarũ efficientiũ furorẽ, solutionẽ fuisse subsecutam: queadmodum in morbis acutis

vehemẽtissimi casus solẽt aliquãdo bonas crises operari.

VI

IN morbo diuturno fastidium cibi, & deiectiones sinceræ, malum.

FAstidiũ cibi ipsum per seipsum prauũ est signũ in morbis diuturnis. Nam in ĳs qui à talibus morbis sunt euasuri, cõtrarius affectus solet accidere, vehemens scilicet ciborum appetentia. Quare cibi fastidium haudquaquã bonum est signum: multo vero magis quando fuerint prauę deiectiones. Sinceras vero deiectiones nominauit impermixtas aquosę humiditati, quoniã solus humor euacuat9 deĳcitur, siue sit biliosus, siue melancholicus, siue porri colorẽ prę se ferẽs, siue bilis quæ ęruginosa nominatur. Nam deiectiones huiuscemodi exustam esse omnem natiuam humiditatem à calore febrili demonstrant.

VII

EX multa potatione rigor & desipientia, malum.

QVòd quidẽ multa potatio, nõ aquę, sed vini potionem significat, vnicuiq; manifestũ. Desipiũt autẽ ex talibus potionibus aliqui, capite oppleto plurimo sanguine, ac spiritu calido. Ob hanc ipsam vero causam & calidiores redduntur, præcipue quidem caput, sed & corpus vniuersum. Pauci enim ex ipsis sunt qui cum desipientia rigeant: in quibus calor natiuus non accenditur, sed ob multitudinem extinguitur, sicuti ignis lignorum multitudine superiniecta, & lucernæ flamma oleo vniuersim superfuso.

VIII

A Tuberculi intus ruptione, exolutio, vomitio, aut animi defectio fit.

TVberculum nominauit, quod in alĳs ipse solitus est vocare suppurationem. Intus vero ipsius ruptionẽ, ad vẽtriculum dicit. ad hanc enim cõ-

ſequitur vomitus, ſicuti tuberculorum in thorace atq; pul mone ruptio, non vomitiones, ſed ex neceſſitate quidem tuſſim excitat, ſed ſępius etiam ſtrangulat: quemadmodum ſuppurationum ad inteſtina ruptiones, puris faciunt deiectionem. Commune autem omnium ruptionum eſt exolutio'q;, & animi defectus, propter vitalis ſpiritus excretionem, vt alibi à nobis eſt demonſtratum.

IX

A Profluuio ſanguinis, deſipientia, ac conuulſio, malum.

Hic aphoriſmus magnã nobis affert vtilitatem ad perſuadẽdum quòd aliquãdo fiat deſipientia ex defectu, quo manuũ ac pedum tremores. Hæc ſiquidem mẽbra propter potentię ipſa mouẽtis imbecillitatem, infirmas habẽt motiones, & cerebrũ vacillat, propter quod neq; vehemẽs eſt hoc deſipiẽtię genus, ſed mediocre, atq; vt quiſpiã diceret, delyrantis. Ipſe ſiquidẽ ſolet mediocrẽ inſaniam, delyrium nominare. Si ergo conuulſio aliquãdo tali deſipiẽtię coniungatur, omnino ſalus eſt deſperata. Quędã igitur exemplaria cum & coniunctione, ſcripta ſunt, quædam vero cum illa quæ abiunctiua nominatur, vel, ſecundũ quã etiam deſipientia nõ bonus eſt caſus poſt ſanguinis fluxum, etiam ſi ſola contigerit, multo autem magis cõuulſio vel ſi abſq; deſipiẽtia facta fuerit. Maximũ vero malum eſt ambarum cõuentus, quãdo & ex immoderata euacuatione cõuulſio caſus eſt admodum exitialis. nam deſipientia minus mala eſt.

X

AB ileo vomitus, ſingultus, deſipiẽtia, vel conuulſio, malum.

IN ileis nihil deſcẽdit ad inferiora, & hoc eſt proprium inſeparabile paſſionis. Vomitus autẽ nõ ſemper adeſt, ſed quãdo exitiales ſunt: & ſi vehemẽtius diſtorqueantur, ſtercus eis aſcẽdit, atq; ſingultiũt. Quidã vero deſipiunt & conuellũtur, compatiẽte nerue-

tũ principio stomachi passioni. Hęc vero mihi fieri videntur intestinis in quibus passio talis existit, à se expellere stercus appetentibus, quãdo longitudine temporis cœpit molestare, & non potentibus se exonerare propter eam quæ facta est in partibus inferioribus obstructionem, sed coactis contra naturam violenter moueri, & ad loca superiora materiam noxiam extrudere.

XI

A Morbo laterali inflammatio pulmonis, malum.

IN pluribus quidem exemplaribus in fine aphorismi adiectũ est malũ, in quibusdã vero ita simpliciter scribitur: A morbo laterali inflammatio pulmonis. volẽtibus illis qui in hunc modum scribunt, nõ quòd sit bonũ vel malũ, pulmonis inflãmatio morbo laterali superueniẽs, ipsum docere, sed simpliciter hoc vnum tantũmodo, quòd morbus lateralis soleat in pulmonis inflammationẽ trãsmutari, vel morbo laterali pulmonis inflammatio superuenire. Hæc autẽ transmutatio fit quando priore cessante morbo, aduenit alter. Superuenit autem quando altero manẽte, alter adijcitur. Verum hoc in loco videtur Hippocrates de superueniẽtibus agere, quibus statim hoc inest, quòd mala sint, adeò quòd si etiã hoc verbum malum non adijciatur, vel subaudiendum est, secundum modum à cõmuni dictum, vel potentia ostendi est existimãdum. Omnis enim huiuscemodi superuenientium consistentia, neque paruos, neque mites insequitur morbos, sed malos atque malignos. Exempli gratia statim in dictis in aphorismo passionibus: quando nõ potest is qui morbum facit lateralem in costis humor contineri, pars eius aliqua ad pulmonem fertur. Ad inflammationẽ quidem pulmonis morbus lateralis non admodum consequi solet, quoniam si mitis fuerit inflãmatio, omnis humor noxius per sputum expurgatur: in perniciosis vero, antequã costę patiantur, strangulat ægrum.

XII

A Pulmonis inflammatiõe phrenitis, malum.

Qvando à calido humore fit inflãmatio pulmonis, quæ multos vapores transmittit ad caput: cerebrum implet vaporibus, & facit phrenitidem. alia autẽ cõmunia sunt ad prius dictum aphorismũ non huic solum, sed etiam sequentibus.

XIII

A Bęstibus fortibus conuulsio aut distentio, malum.

MVlti expositores ita scribi hunc aphorismũ cognouerunt. Marinus vero, A vulnerib9, scribit. Etenim sequẽtem aphorismũ ait sibi adstipulari. Verũ quidẽ quòd à vulneribus fortibus fiunt inflãmationes, ac conuulsiones. Sed cum omnes ferè expositores præcipue vetustissimi, illam norint scripturã quæ habet, Ab æstibus fortibus: melius est vt nos etiam eandẽ exponamus. Quidã igitur pro ęstibus, febres intellexerũt: nõnulli vero aeris ambientis feruorẽ ita nominari dixerunt: alij pro cauterijs & escharis: & omnes verum dicũt. Superueniũt enim his omnibus haudquaquã ad bonum distentiones ac cõuulsiones, propter neruorum siccitatem, quas diximus esse difficillimas.

XIIII

IN capitis ictu obstupescentia & desipientia, malum.

DEsipientia quidẽ agnoscitur loquentibus agentibus've nihil consentaneũ rationi. Obstupescẽtia vero quãdo neq; aliquid dicunt, neq; agũt, sed apertis oculis quieti manent, similes ijs qui ex timore sunt attoniti. Quòd vero hęc omnia huiuscemodi fiant cerebro patiente, manifestũ. ostẽsum enim est in eo esse animę principatum. Si igitur in fine aphorismi scriptum sit,

malum: liquet quòd recte dictum fuit. indicio eñ sunt ꝙ ict⁹ itra ad cerebrũ penetrauerit. Si vero nõ scribatur, nos nihilomin⁹ possum⁹ subaudire, sicuti antea diximus à cõmuni. Possumus aũt & quia huiuscemodi casus vnà indicãt cerebri lœsionem, magnitudinẽ passiõis cõsiderare.

XV

A Sãguinis sputo puris sputum, malum.

QVòd omnis hæc enumeratio sit eorũ quæ propriè superuenientia vocãtur: (de quibus Praxagoras vnũ volumen scripsit haud paruum) manifestum esse arbitror ex ipso aphorismo. Neque eñ omne sputum sanguinis, sequẽs habet sputum purulentum: sed quod malignum existit. tale autem est oĩno ex pulmone.

XVI

A Puris sputo, phthisis & fluxus: cum vero sputum retinetur, moriuntur.

QVam propriè græci, & præsertim Athenienses nominant phthoen, hanc nunc Hippocrates phthisin nominauit: quæ pulmonis vlcera insanabilia cõsequitur totius corporis cũ febre parua extenuationem. Fluxum autẽ aut de capillorum defluuio, aut de humida dixit deiectione. ambę enim consueuerũt euenire cum tabidi ad extremum mali perducuntur, alterum ex siccitate, altera ex potentiæ debilitate. Quod vero in fine scribitur: Si autem sputum retineatur, moriuntur: modum mortis ostendit illorum qui ex phthoe moriuntur. Eovsque eñ extenuati viuunt, donec per ea quæ expuũt, possunt pulmonem expurgare. Cum vero intus manent, obserãtur quidem vię spiritus, patiẽtes vero strangulãtur.

XVII

IN hepatis inflãmatiõe singultus, malũ.

DIxi & antea quòd oẽs hi seriatim scripti aphorismi de casibus docent qui passionibus auctis & iam deterioribus factis superueniunt. Quo

modo igitur nunc ſingultus hepati inflammationem pa-tiētī dicitur ſuperuenire? Non ſemper, neque quomodolibet patiente, ſed quando ad magnitudinem attollitur, feruente inflammatione: in quo feruore ſtomachus ad compaſſionem trahitur, nonnunquam cōmunium neruorum ratione, qui ſunt (vt ipſe docuit in ſecūdo Epidemiarum) breuiſſimi. Quare tūc ſolum compaſſio fit ſtomacho ad hepar, quando inflāmatio & maxima & peſſima fuerit. Et quidem bile ſatis calida & multa in huius viſceris inflāmationibus genita, ac confluente ad inteſtinorum principium, atque ita ſuperfluitante, atque ad ventriculum recurrente, contingit os eius morderi, atque ideo ſingultire. Nonnulli vero arbitrantur magnitudinem inflammationis vētriculum premere ac ſingultum facere, non habēte exitum ſpiritu, quemadmodum inquiunt.

XVIII

IN vigilia, conuulſio vel deſipientia.

QVidam & hoc loco malum ſubiūgūt. Nos vero prius diximus quòd ſi etiam non ſubiungatur, potentia continetur. Cur vero immoderatis vigilijs conuulſio ſuccedat aut deſipiētia, manifeſtum eſt huic qui priora meminerit. Nam dictū eſt ab ipſo Hippocrate conuulſionem ita à repletione fieri, ſicuti ab euacuatione. Ex ijs autē quę maxime euacuant & exſiccant, vigilię ſunt: atque ideo conuulſionem ex ſiccitate faciunt, ac deſipientiam, immodicę ſiccitatis ratione, ac præterea quia in longis vigilijs bilioſior redditur ſanguis. In quibuſdam tamen exemplaribus, & quidem diligentiſſime ſcriptis, hic aphoriſmus ſcriptus eſt ſine verbo deſipiētia, hoc modo videlicet: In vigilia conuulſio. quia vt arbitror, peſſima quę ſuperueniūt, ab Hippocrate ſcribūtur hoc loco.

XIX

IN oſſis exutione eryſipelas.

HOc in loco maxime oportet ſubaudire malum. Neque enim hoc dicit, quòd ſemper, aut magna

ex parte exutis ossibus erysipelas superueniat: (nam potius contrarium verum est, quòd ita patiētibus ossibus raro superuenit erysipelas) sed quòd casus prauꝰ, est osse nudato carnē circunstātē videri ab erysipelate apprēhēsam.

XX

AB erysipelate putredo aut suppuratio.

CLarum est & in hoc sermone quòd malignis erysipelatis hæc superueniunt.

XXI

A Forti in vlceribus pulsu, profluuium sanguinis.

IN vlceribus inflāmatis pulsus fit non ferente carne incumbente arterijs illarum motum, sed dolēte quādo se attollentes exciderint. Est enim huiusmodi pulsus sensus quidā cum dolore ex arteriarum motione factus, quas neque ab initio sentiebamus cum mēbra se haberēt secūdum naturam, tum quia eorum adhæsus non est molestus, tum quia in spatio laxiore mouētur. Membris vero inflammatis, & loci angustatio, & dispositio dolorifica, tristem afferūt laborantibꝰ sensum ex motu arteriarum: quem non solum medici, sed omnes homines pulsum appellant. Videtur autem & hic arteriarum motus augeri in talibus dispositionibus. Ostensum siquidem est in cōmentarijs de potentijs naturalibus, quòd est quædam in ipsis vis aliena excernens, quæ & sudores criticos, id est iudicatorios facit, & profluuia sanguinis, & alui inferioris deiectiones, & quęcūque alia huiuscemodi. Secūdum hāc igitur vim nonnunquam vehementius natura operās, magnum & violētum arteriarum efficit motum, appetens illa quę molestant, expellere: atque ita profluuium sanguinis facit.

XXII

A Ventris dolore diuturno, suppuratio.

SIue frigus, siue omnino aliqua inęqualis intemperatura circa ventrem fuerit, siue vetus flatuosus, siue acritudo mordax, fieri non potest vt in longum extēdātur, si omnia circa ægrum opportune fiāt: quia hoc in omnibus sermonibus talibus subaudire oportet. Relinquitur igitur quòd adhuc dolor ꝑdurat propter inflammationem: quę temporis processu scilicet suppurabit, nisi hominem morte præripiat. nam & hoc subaudire oportet in omnibus sermonibus talibus.

XXIII

A Deiectione sincera difficultas intestinorum, malum.

DEiectiones sinceras solet (vt dixi) Hippocrates nominare impermixtas aquosę humiditati, quę solum habent sincerum illum qui infra deĳcitur humor, siue sit flaua bilis, siue atra. Nihil igitur mirum si in talibus deiectionibus aliquod intestinum exedatur.

XXIIII

IN ossis pręcisione, desipientia, si in vacuum apprehenderit.

IN osse quod in capite est, præciso, videlicet non simpliciter, neque vtcunque cōtigerit, sed vsque ad interiorem superficiem, quā vacuus excipit locus qui cerebrum cōtinet, si desipiētia fiat. nam iam passio proxima existit mēbranis & cerebro. Marinus autem nescio quo modo, legendum seorsum existimat: In ossis pręcisione desipientia. & rursus seorsum facit principium aphorismi secūdi: Si vacuum appræhēderit. adĳciēs ipsi: Ex potu medicamenti conuulsio, mortale. ita quòd totus aphorismus talis fiat: Si vacuum appræhenderit ex medicamenti potione conuulsio, mortale. Rationabiliter enim inquit hoc dici. semper enim factam ex euacuatione conuulsionem damnari ab Hippocrate. Sed hoc quidem recte Marinus inquit, quòd propter immodicam euacuationem facta conuulsio est exitialis: sic igitur & facta ex potione medicamēti est exitialis. Verum non animaduertit

quòd sermonem priorem falsum ostendit: nam aperte falsum est ꝙ in ossis precisiõe desipiẽtia fiat. Neq; em̃ ex alicui9 ossis alterius, neq; eius quod cerebrũ tegit, precisiõe, demẽtia sequitur antequã ad mẽbranas passio pertingat.

XXV

EX medicamenti potione conuulsio, lethalis est.

MEdicamenti potiones, & medicationes, consueuit Hippocrates proprie nominare eas tãtum quæ cũ purgantibus fiunt medicamentis. Q d' vero conuulsio quæ fit istis supra modum euacuantibus, læthalis existat, si quis eorum meminit quæ sæpius à nobis sunt dicta, non ignorat.

XXVI

IN forti dolore ventris, partium extremarum frigiditas, malum.

FIt quidem & (sicuti supra dictũ est) ob magnitudinem inflammationis in visceribus, partium extremarum frigiditas: fit autem & propter animę defectum, vel quia calor natiu9 extinguatur, vel quia propter multitudinem stranguletur, & tum precipue, cũ frigida fuerit. Fit autem & propter dolorem vehemẽtem medias corporis partes occupantem, ob quem natura in seipsam contrahitur, & ad eam consequitur sanguis, non solũ extremas corporis partes derelinquens, veluti pedes, & manus, & caput, sed & cutim vniuersam. Causam igit̃ quandam particularem dixit Hippocrates hoc in sermone partium extremarum frigiditatis, sicuti & in pluribus alĳs sermonibus hoc ipsum fecisse ostẽdimus. Et nihil mirãdum, illum qui primus multa adinuenit, non omnium simul, sed singulorum particulatim fecisse mentionem.

XXVII

MVlieri vtero gerenti si tentio superuenerit, facit abortum.

CIrca intestinum quod rectum nominatur, tetio fit, eandem habens causam ac dispositionem quam in difficultatibus intestinorum suscipiũt illa quæ superius iacent intestina. Hæc aũt passio nomen accepit;(vt inquiũt) ab illa quę fit in ea tentione ob quam cum cacare vehementer appetant, continue exsurgũt. Ob talem igitur tentionem atque molestiam, & totum aliud corpus laborat, sed prę cęteris matrix, quæ cognata est recto intestino. Nihil autem mirum, si propter vehementes atque frequentes exsurrectiones, conceptus abortitur, quãdo & ex aliĳs omnibus fortibus motibus atque doloribus mulieres grauidæ solent abortire.

XXVIII

QVando os, aut chartilago, aut neru⁹ abscinditur in corpore, non augetur.

ET hic aphorismus iam scriptus est antea, his verbis: Q ando disscissum fuerit os, vel cartilago, vel neru⁹, vel maxilla tenuis, vel prępputium, neque augetur, neque coalescit. & nos in sexo commentario ipsum antea exposuimus.

XXIX

QVi alba pituita detinetur, si fortis vẽtris flux⁹ supuenerit, a morbo liberat.

COnsueuere & aliĳ medici quandam aquæ intercutẽ speciem, albam pituitam nominare, quasi videlicet sit etiam pituita liuida, vel tanquam sui quidem ratione sit semper alba, sed propter mixtionem quorundam aliorum humorum verum mutet colorem. Potest autem & sicuti in libro de articulis scripsit, Vertebrę quę in spina sunt: non tanquam sint alibi, volens distinguere, sed simplici vtẽs adiectione: ita & hoc in loco absque distinctione, albi fecisse adiectionem. Hoc autẽ, ex forti alui profluuio, vel diuturno (vtrunque enim scribitur) solui albæ pituitę superabundãtiam, commune est ad multa alia quę ita ab eo dicta sunt.

XXX

Vib⁹ in alui ꝓfluuiis excremēta spumosa sūt, iis ex capite pituita defluit.

Oc indistincte dictum est. Fiunt enim aliquando excrementa spumosa spirituoso humore ex capite ad ventriculum defluēte. Fiunt autem & vasis quę ad ipsum perueniunt, illum effundentibus. Fieret etiam quando in ipso ventriculo vnam habēs, vt quispiam diceret, causam contentiuam, quomodocunque excernatur aut fiat, antecedentes vero plures. Est autem huius pituitæ causa contentiua flatuosus spirit⁹, dum humori commiscetur, vehementem habens motum, & inęqualem, ita quòd & ipse dirumpitur, & pituitā frāgit in multas partes, & paruas. Talis vero motus ipsius est causa, & propria natura, & nonnunquam multitudo caloris. Sic & in ijs quę elixātur, apparet spuma, & maxime cum tenacem habuerint naturam. In mari etiam violentis ventis agitato. Qui vero arbitrantur à pulmone ad ventriculum peruenisse, atque ideo ipsam videri spumosam, nescio quid inquient de ijs quibus fiūt à capite ad pulmonem fluxiones manifestę. Oportebat eī & in his alui excrementa esse spumosa: verum hi neque spumosa per sedem excernunt, neque cum tussi expuunt, & tamen sępi⁹ manifeste quę sunt in viscere asperę arterię, sunt eo opplete, quod defluxit à capite, quod iam concoctum est puri simile, sed spumosum minime. Sed neque omnino ex pulmone spumosum sanguinem expuūt. Videtur itaque cū ex propria substantia visceris simul quicquam effertur, sanguinem esse spumosum. Sed & qui morbo laterali laborant, aliquando spumosum expuunt, sed raro. Hi vero etiam rarius, qui inflammationem pulmonis patiūtur, calore scilicet, vt mihi videtur, intemperato atque igneo in patientibus partib⁹ aggregato. Si vero quod à capite defluit ad asperas pulmonis arterias, vt nonnulli volunt, permeat ad inferiora: primū ad vētriculos cordis ipm peruenire oportebit, post hoc duorum alterū eueniet, primū

per cauam venam ad gibba hepatis, deinde illinc ad caua, & ita per portas ad intestinorum inuolucra: aut primum quidem ad magnam arteriam, deinde sic ad illam quæ est in mesenterio. Et quomodo adhuc spumosum remaneret sanguini mixtum, & tot cũ eo venas pertrãsiẽs?

XXXI

QVibuscunque febricitantibus, in vrinis fiunt sedimina veluti farina crassior, longam ægritudinem fore significat.

ET hic sermo adhibita distinctione fit verus, ab experientia comprobatus, quia tales vrinæ exitiales sunt, sicuti etiam in Prognostico dictum est: & plurimi morte preripiuntur antequam ægritudo diutius protrahatur: & quicunque ex ipsis sunt liberati, ijs omnibus in longum producta est ęgritudo, cum dispositio multam requireret coctionem, in qua talis vrina mingitur. Dictum autem est à nobis in libro de Crisibus siue iudicijs, plenius de vrinis omnibus. In Epidemijs autem (sufficit enim mihi de duobus ęgris tantummodo fecisse mentionẽ) in primo quidẽ libro de Sileno secũdo loco cõscripto post tres constitutiones: de quo in sua enarratione sic inquit: Minxit totum simul subcrassum euacuatum sedimen instar farinę crassioris album: extrema rursus frigida: vndecima mortu9 est. In tertio aũt de ægro qui ordine terti9 est, de quo ipse ita scripsit in suæ enarrationis initio: Qui iacebat in orto Dealcis. deinde paulo infra: Vrinæ tenues variæ habẽtes sublimamẽta parua ĩstar farinę crassioris. Hunc autem dicit quadragesimo die fuisse iudicatum. Liquet igitur ex his exemplis, quòd quicunque mingentes vrinam similem farinæ crassiori, si saluari debeãt, tarde liberantur. Quicunque vero exitialiter se habẽt, cõtingit hos quamcito interire.

XXXII

QVibus autem biliosa sedimina supra tenuia, acutum morbum significant.

Biliosum quidem semper acutos morbos operatur. Dictum enim à nobis est quòd amaræ bilis humorem ita medici prisci consueuere appellare, sicuti melācholicum semper cum adiectione dicūt, nō simpliciter bilem proferentes, sicuti flauam, sed atram bilem nominantes. Quod autem dicitur, supra tenues, hoc est aquosę: (sic enim cōsueuit vti tenuis appellatione Hippocrates) non bene vtique dictum videretur. Vrina siquidem aquosa, cruda est & diuturna. Equidem nunquam vidi vrinam cuius sedimen biliosum esset, pars vero superfluitans aquosa. Non absque ratiōe igitur nonnulli expositores dixere aduerbium supra, non locum, sed tempus hoc in loco significare, ac si ita diceretur: Vrinarū sedimina quādo ab initio tenuia sunt, postea vero biliosa fiunt, acutum morbum significant.

XXXIII

Quibuscunque vrinæ distantes sunt, iis turbatio fortis in corpore fit.

Si verbum distantes, in propria significatione accipiatur, rem impossibilem ostēdet. Vrina siquidem semper est sibiipsi cōtinua, nullum spatiū vacuum habens interiectum. Si vero per id substantię inęqualitatem dici intellexerimus, recte dixit fortem significari perturbationem. nam superante natura, omnia ęqualiter vnita sunt. ægris vero causis tumultuantibus, ac renitētibus ei, illud quod obtinetur atque concoquitur, aliam habet formam: renitens vero atque tumultuans, aliam: & quando plura huiuscemodi fuerint, variam magis ostēdunt vrinarū inęqualitatē, & eius causam perturbationē.

XXXIIII

Quibus in vrinis bullæ subsistunt, morbum renalem & longum significant.

Bullę fiūt circumextento humore spiritui flatuoso. Solet autem hoc magis accidere quando humor aliquid tenacitatis habet: tunc autem &

bullę ipsę sunt stabiles, & difficulter solubiles. Cum igitur spiritus flatuosus vnà cum vrinis excernitur, signum est frigidæ ægritudinis renum. Hæc enim aggregat spiritum flatuosum: atque ideo aiunt ægritudinem fore longam. Frigidũ enim omne est difficulter solubile, & vix coctionem admittit, atque ideo diu durat. Nonnulli etiam aiunt ab acritudine vrinarum aperiri ora arteriarum quę sunt in renibus, atque ita excerni spiritum aliquem, qui cum vrinis exit, & bullas facit.

XXXV

QVibus insidens pingue, ac simul totum, iis renum vitium acutum significatur.

SIue alui excremẽtum, siue vrina pinguis fuerit, colliquatione adipis fit, non magis in renibus, quàm in toto corpore existentis: quare neque omnino morbi renalis est signum, sed commune omnis adipis ab igneo calore colliquati. Aut igitur ita audiendũ est, sicuti in ĳs de quorum vitio renali non ambigitur, non passionis genus, sed acutiem dignoscente ac prædicente in hoc aphorismo Hippocrate: vel pro verbo nephritica, quod significat vitium renum, scribendum est phrenitica: sicuti quidam scripsere expositores. Atqui neque hoc solius phrenitidis signum existit, neque simplicis, neque incendentis, sed cuiuscunque febris colliquãtis. Quod vero: totum simul, sermoni adiectum est, potest & breuitatem temporis significare, & nihilominus potest & loci. Quod enim adstrictum est, & in seipsum contractum, simul totum nominamus, contrarium existens distracto atque disperso. Hæc igitur vsque ad hoc etiam à nostris pręceptoribus fuere interpretata. Quod vero mihi videt, iam dicam. Simul totũ, sermoni adiectum, mihi videtur de tempore dictum, atque ideo adipis renum ostendere colliquationem. In alĳs enim partib9 corporis adipes colliquati, paulatim, & nõ vniuersim cum vrina exeunt, primum colliquatione participata à venis illi vicinis, deinde

ab ijs quę continuantur, & rursus ab alijs, donec ad renes perueniāt. Adipis vero circa renes colliquati transsūptio ad vrinas celerrima est, & non paulatim, sed simul tota fit, atque ideo in renibus ipsis dispositionem esse mōstratur: cui rei & experientiā inuenies, si diligentius animaduerteris, cōsentientem. Cum vero duplex scriptura sit, in quibusdam quidē exemplaribus epistasis, id est insidens, in quibusdam vero subsidens scribitur. Primam dicimus esse veriorē. Insidet enim semper quod pingue est, & nō subsidet. Et quidem prioris aphorismi dictioni magis cō sonat ista scriptura. In illa enim Hippocrates dixit: Quibuscunque autem in vrinis bullę insident, morbum renalem, & longum significant. Cōsentaneum igitur ei quod dixit insident, quod deinceps dictum est, Quibus insidēs pingue, & simul totum, ijs renum vitium, & morbum esse acutum significatur.

XXXVI

Vibus autem morbo renali laborantibus prædicta accidūt signa, doloresq; circa spinæ musculos fiunt, si quidem circa loca exteriora fiāt, abscessus quoque exterius futuros expecta. si vero dolores magis circa loca interiora fiant, etiam abscessus expecta futuros interius.

IN prioribus quidē aphorismis signa docuit per quę renum vitia possemus dignoscere, in hoc vero de ijs docet quos longo tempore scitur morbo renali laborasse, inquiens in ipsis futurum abcessum, dolore cū signis prædictis antea veniente, hoc est circa musculos, quos & spinæ musculos, & spinales medici nomināt. Duplex autem est horum musculorum genus: vnum quidem retro sub cute, totam spinā vtrinq; cōplectēs: alterū vero in partibus anterioribus, nō per totam spinam extentum, sed solum per partes ad lumbos attinentes. In vtris

autem horũ ſe firmauerit dolor, illic quoq; abſceſſum futurum expecta. Nunquid vero renibus ipſis ſuppuratis, aut ſolis muſculis, aut aliquando vtriſq;, nondum præfiniuit: experientia vero hæc omnia fieri oſtendit. nam & muſculi ſoli nonnunquam hoc patiuntur, interiores ſcilicet, & anteriores, vel poſteriores, & exteriores, & ſine muſculis renes, nonnunquam introrſum, nõnunquam extrorſum vergente in ipſis abſceſſu.

XXXVII

QVicunque euomunt ſanguinem, ſi ſine febre quidem, ſalutare: ſi vero cum febre, malum. Curare vero acerbis, & refrigerantibus.

VOmitus quidem fit è gula & ventriculo, cum tuſſi autem expuitur ex aſpera arteria atq; pulmone relata. Quidam vero huius libri expoſitores aiunt ſub verbo euomunt, comprehẽſos eſſe & illos qui ex aſpera arteria atq; pulmone ſanguinem educunt. Atqui ſalubrem eſſe hãc paſſionem, hoc eſt curari poſſe quando ægri non febricitauerint, haudquaquã verum. Si enim vel quãmaxime abſq; febre ex pulmone cum tuſſi ſanguinem emiſerit, periculum imminet ne curatio fiat: & ſi perdurauerit caſus, omnino poſtea febres ſuccedent. Ob hoc igitur melius eſt vt audiamus verbum euomũt, in proprio accipi ſignificato: conſiderare autẽ atq; diſtinguere & quod periculo vacat in ipſo, & quod eſt cũ periculo ex febris pręſentia vel abſentia. nã qui febre vacant, liquet nullam adeſſe inflammationem in loco vnde emittitur ſanguis. Quare vel alicuius vaſis ore adaperto fit ſanguinis vomitus, vel cum vlcere quidem, ſed ſine inflammatione. Curantur autem quæ ſunt abſque inflammatione vlcera facile acerbis. Quęcunque vero cum inflammatione ſunt ac febribus, nedum curari poſſint, neque in eadem poſſunt magnitudine permanere. ſemper enim maiora fiunt, ac maligniora.

XXXVIII

Distillationes in ventrem superiorem suppurantur intra viginti dies.

Ventrem superiorem nunc nominat qui à thorace præfinitur, quē pulmo obtinet: atq; ideo à capite distillatio fertur per asperam arteriā. Suppuratur autem magna ex parte in viginti diebus, & nō (vt multi scribunt) in vigintiduobus. Sēper enim Hippocrates diē vigesimū iudicatoriū facit, nō vigesimūsecū dum, queādmodū in libris de diebus iudicatorijs ostēdit.

XXXIX

Si quis sanguinem minxerit & grumos, & stillicidio vrinæ laboret, & dolor inciderit in femur & imum ventrem, pectinemq;: quæ circa vesicam, male se habere significatur.

In omnibus ferè exēplaribus hic aphorismus scriptus est: eximere autē oportet propter alterū qui prius est dictus, quem nos exposuimus in quarto horum cōmentariorum per hæc verba scriptū: Si sanguinem mingat ac grumos, & vrinæ stillicidio laboret, & dolor inciderit in imum ventrem & pectinem: quæ sunt circa vesicam, male se habent. In proposito autem aphorismo est vltima scriptura duplex, vna quæ antea scripta fuit: altera talis, Vesicam male se habere significatur.

XL

Si lingua repente incontinens fiat, aut aliqua pars corporis stupore elanguit, tale est melancholicum.

Incontinentem quidē nominat linguā quæ infirma est, ita vt non possit integre dearticulare vocem, aut immobilē, & omnino resolutam: stupore autem elanguēs, aliquid corporis quod resolutū est.

Cur vero hæc repente facta, dicat esse melancholica, ignoro. Melancholię enim in cuius nomine omnes græci consentiunt, recte ab ipso talia indicia sunt dicta.

XLI

I timor atq; mœstitia longo tempore hominem habentes perseuerauerint, tale est melancholicum.

Liter autẽ & melancholicas dicemus esse passiones, cancros, elephantes, adhuc autẽ scabies, & lepras, & vitiligines nigras. Sed neq; vllam aliquam talium passionũ, neq; illam quę ab omnibus nominatur melancholia, linguę incontinẽtia videt antecedere, sicuti neq; alicuius partis stupor. Quare superest vt dicamus quòd quemadmodũ quartani circuitus causa est humor melancholicus, sic & dictarum passionum, & linguę intẽperaturę, & partis resolutionis: & fieri quòd propter humoris crassitudinem tales passiones consequãtur quales ex crassa & lenta eueniunt pituita. Nõ igitur dicemus simpliciter vtrunq; dictorũ esse melancholicũ, sicuti neq; pituitosum simpliciter, sed pituitosum simul & melãcholicum. Additũ autẽ est sermoni aduerbium repente, propter mala quæ paulatim fiunt, sicuti ex inflãmatione duritiem admittente, & intẽperatura difficulter solubili.

XLII

I senioribus supra modũ purgatis, singultus superuenerit, non bonum.

Ommunis est hic sermo secundum vtrunq;, & quatenus omnibus supra modum purgatis nõ est bonus singult9, & quatenus seniorib9 omnia mala peiora fiunt propter ætatis imbecillitatem.

XLIII

I febris nõ ex bile habeat, multa aqua calida capiti superinfusa, solutio fit febris.

EX hoc sermone manifeste declarat nõ omnes febres ex bile fieri. Ostendit autem quòd reliquæ omnes exceptis ĳs quæ ex bile factę sunt, aqua multa capiti superinfusa soluũtur. Secũdum hunc sermonem igitur in primo libro Epidemiarum de Melitone scripsit: Balneis vsus supra caput. Febres siquidẽ quæ ab exustione ac frigiditate factæ sunt, à talibus balneis vtilitatẽ sentiunt, & nihilominus quæ ex lassitudinibus fiunt, nihilominus & quę propter foraminum angustationem, siue propter obstructionẽ, siue ob clausuram fuerint angustata. Respicere siquidem per ipsa oportet & dissolui calorem febrilẽ. Non tamẽ vbi inflãmatio aliqua, aut absq; inflammatiõe humoris putredo igneum calorem accẽderit, balneę vtiles sunt antequã noxĳ humores euacuentur aut cõcoquãtur. Verum tales morbos, aut laterũ inflãmationes, aut pulmonis, aut hepatis, aut lienis, antiqui nominabãt, volẽtes febrem nõ esse morbum ipsum, sed casum morbi. In quibus autẽ sine partis inflãmatione, qui in venis putrent humores, febrem accendunt: in illis solis dicebant hominem à febre molestari, & ipsum à febre haberi. In illis autem & febrium scripsere differentias, Hepialon, & Lipyrian, Eloden, & Typhoden, pestilentem, & ardorem nominãtes. Hepaticam autem febrem, vel lienosam, aut pulmoniam, aut lateralẽ nemo dixit, adeò quòd nũc sermo ab Hippocrate habetur de febribus ipsis quæ sunt absque partium inflãmatione. In diuersis vero exemplaribus non aqua, sed sudor scribitur, talem habente scriptura intellectum: Si febris non ex bile habeat, multus sudor à capite defluens febrem soluit. nõ ex solo capite sudorem fundi dicente Hippocrate, sed à prima parte quæ subĳcitur oculis, de toto mõstrante corpore. Quantũ igitur ad hanc scripturam attinet, ĳ qui ex bile febricitant, à talibus sudoribus nihil iuuabuntur. Atqui sæpius manifeste soluuntur & aliæ plurimę febres, & in quibus flaua bilis plurima est, Tertianę, & Ardores. Verior igitur est prima scriptura, quæ veram docet curationem earũ febrium quæ ex dicto genere sunt, quæ videlicet vel ob lassitudi-

nes, vel exuſtiones, vel refrigerationes, vel omnino cutis fiũt anguſtationes. Quod autem à bile dicitur, & de ruffa, & de atra bile intelligi poteſt: non tamen in his ſolis oſtendebamus, ſed & ob pituitam putreſcentem fieri febrem. & in hac ſola videbitur aphoriſmus nõ eſſe verus, niſi quis exiſtimauerit pituitæ putrefactionem in humorem bilioſum conuerti.

XLIIII

Vlier ambidextera non fit.

Mbidexterũ Euripides nominat ferrum vtrinque incidens: circũdextrum autem Homerus Aſteropęum ambabus manibus ſimiliter vtẽtem: ac ſi vtrinque dextrum dixiſſet. Eodem modo ambilæuum Ariſtophanes in Tegenitis, vtrinqueſiniſtrum. Hypponax ambidextrũ dixit in hoc verſu: Ambidexter enim ſum, & non aberrans. Homines itaque qui ambabus manibus pro dextris vtuntur, ſępius viſi ſunt, mulier vero nulla ad hũc vſque diem, ob naturę imbecillitatem. Si enim ambabus manibus ob neruorũ robur ac muſculorũ quidam viri vtuntur, rationabiliter nulla mulier vtetur: quę ſatis habeat, ſi ſola dextra modice vtatur. Amazonidas quidem ipſe inquit mãmam dextram exurere vt plurimo alimento ad manum vicinam proueniente, ei maior adſit vigor, vt quæ & ipſa ſit natura debilis. Quidam tamen aiunt ambidextram dictam eſſe quæ parte vteri dextra genita ſit. Et his adhuc magis à ratione alienum, aiunt de ĳs qui Hermaphroditi nominãtur, Hippocratem fuiſſe locutum, quòd mari quidem pudendum inſit muliebre, mulieri vero virile minime.

XLV

Vicunq; ſuppurati vruntur vel ſecantur, ſi pus purum fluxerit & albũ, euadunt: ſi vero ſubcruentum & fęculentum ac fœtidum, pereunt.

SVppurationes consueuit nominare, non eas tãtum quæ sunt in thorace, sed in quauis alia parte ad pus alterata tubercula. Solos vero præcipue omnino suppuratos nominat, quibus inter thoracem atque pulmonem aceruatum est pus: quos vrere consuetos esse veteres, discere licet ex ĳs quæ dixit Plato comicus de Cinesia, hisce verbis: Post hęc cõcionatus filiꝰ Euagoræ, ex morbo laterali Cinesias aridus puris expers, calamacea gerens crura tabis procera plurimas inustus escharas ab Euriphonte in corpore. Quòd quidem pus albũ, bonũ sit: fęculentum vero & fœtidũ, malũ: nemo ignorat.

XLVI

QVorum hepar suppuratum aduritur, si pus purum fluxerit & album, euadunt. in tunica enim his pus cõtinetur. si vero qualis amurca fluat, pereunt.

IPse causam dixit ob quam nonnulli pereunt qui ita se habent, nonnulli vero euadũt. Quibꝰ enim in tunica est pus, nihil patiente substantia hepatis, saluantur omnes. quibus vero vsque ad carnem hepatis corruptio pertingit, non absque rõne moriũtur. Quòd autem ἀμόργην amurcam, græci nominent fęcem olei, & quòd talem par est esse incoctam putredinem hepatis, liquet vnicuique.

XLVII

DOlores oculorũ, post meri potionem, & aquæ calidę balneum, venæ sectione curato.

HIc aphorismus mihi videtur ex ĳs vnus esse qui fuere interiecti, non cõsentiẽs vni ex illis qui antea scripti fuerunt, huic scilicet: Dolorem oculorum, meri potio, balneum, vel fomẽtum, vel venę sectio aut medicamentum soluit. Hunc itaque aphorismum in sexto exposui cõmentario, ostensis dispositionibus in qui-

bus oporteat singula ad vsum afferre remedia. Propositꝰ vero aphorismus in vna vult dispositione tribus vti remediis. Si quis igitur nos sciat docere dispositionem in qua tria hęc remedia conueniant, ei habebimus gratias. Quousque vero exposuerint aphorismum quasi legitimũ, nos vero non docuerint quænam sit dispositio, eorum expositionibus nullam præstabimus fidem, & si parum sit probabile. Quæ igitur dicunt qui omnino aliquid conantur dicere, sunt huiuscemodi. In quibꝰ crassum est id quod superabũdat, atque ideo euacuatione indiget, melius putãt fundere prius, deinde secare venã. Fusile autem fiet si ęgri vinum biberint, & se balneauerint. Qui vero hæc aiunt, quòd nunquam experientia nouerint illa quæ dicũt, sciũt in artis operibꝰ exercitati. Neque enim vinum neque balneum tolerat plethorica dispositio absque maximo detrimento. Verum hæc auxilia sunt sanguinis crassi in aliqua parte compacti sine totius corporis repletione. Sic igitur Asclepiades vtitur vino post totiꝰ corporis euacuationem pro remedio extentionum. Si vero adsit in toto corpore plenitudo, prius dirumpentur oculorum tunicę inter bibẽdum atque lauãdum. Quare si absque multitudine dolor fiat propter obstructionem ac compactionem crassi sanguinis, recte quidẽ lauabũt, & vinũ dabũt, non recte autẽ secabunt venã. Si vero multitudo fuerit, recte quidẽ venę vtẽtur sectione, non recte autem lauabũt & vinũ dabũt.

XLVIII

AQua intercutem laborãs si a tussi habeatur, desperatus est.

ET hoc prius dictum est ab ipso in hoc aphorismo: Aqua intercutem laborantibus si tussis superueniat, malum.

XLIX

URinæ stillicidium, & mingendi difficultatem, vini potio, & venę sectio soluit. incidere autem interiores.

QVòd quidem vrinæ stillicidium significet vrinæ stillatim expressionem, nomen ipsum ostēdit. Mingendi autem difficultas potest & quæ cum dolore fit mictio dici, potest autem & quę cum difficultate aliqua, adeò quòd vix vesica operetur. Vrinæ autem stillicidium, ipsius vrinæ acritudo facit, & potētię retentiuę in vesica imbecillitas, quę ob intemperaturam fit, præsertim frigidam. Vrinæ vero difficultatem, si quidem cum dolore fuerit, inflāmatio, & abscessus, & vlceratio, & inæqualis intemperatura, & spiritus flatuosus. Si vero motus difficilis aliquis, vel potentię imbecillitas, vel tumor contra naturam, ex omnibus hisce dispositionib⁹ frigiditatē quidē vini potio soluit, hoc est vel simpliciter vini potio, vel meracioris: & quidem talem inflammationem quæ propter obstructionem sanguinis crassioris citra multitudinem facta fuit. Illam vero quæ cum multitudine fit inflammationem, adhuc autem & aliam quæ sine defectu est, & cum potentiæ robore, venę sectio sanat. De eo autem quod dicitur incidere venas interiores, dictum est à me & in libro præcedente, in quo hunc aphorismum exposui: Vrinæ stillicidium venæ sectio soluit: incidere autem interiores.

L

AB angina habito tumor & rubor in pectore superueniēs, bonum: extra enim vertitur morbus.

ET hic aphorism⁹ antea dictus est per hęc verba: Ab angina habito tumorem fieri in parte colli anteriore, bonum. Exposui vero in quarto horū commētariorum. Hic igitur videtur fuisse interiectus, volente aliquo adiungere: Extra enim conuertitur morbus.

LI

QVibus cerebrum sphacelatum, id est corruptum est, in trib⁹ diebus pereūt: si vero hos euaserint, sani fiunt.

SPhacelare ossa sæpius dixit in libro de articulis pro corrumpere, vtens eo verbo. Hic vero non cõtingit cerebri audire corruptionem, cũ adiectum sit: Si vero has effugerint, sani fiunt. Si enim sphacelus est corruptio substãtiæ vniuscuiusque partis quę sphacelari dicitur, non contingit hunc qui ita ęgrotet, persanari. Ne forte igitur aliquando abutatur hoc verbo ad significandum huius dispositionis inceptionem, cum nondum completa est. Talia enim quædam etiam carnosis partib9 in gangrenis accidunt, passione ob magnitudinem inflãmationis insensibilitatem quandam, atque nigritiem, aut omnino morticinum colorem afferente parti patienti: dicentibus autem nobis illos qui in passionem incidunt, ad gangrenam ire. Sicuti igitur gangrenam iam ita completamq̃; vt pars sit intermortua, sanare est impossibile: dum vero adhuc fit, possibile est: sic & sphacelum, & quidem carnosæ partis morticinium, quę prouenit ex magnitudine inflãmationis, quam proprie medici gangrenam nominant. hanc etiam Græci sphacelum appellabant. sic igitur mihi videtur & Herodotus dixisse coxam Cambysis sphacelari. Sed & cerebrum ita quispiam diceret sphacelari tantũmodo. Et quidem propter quod velox sit in ipso mors, manifestum, tanquam passione partis principalissimæ grauissima existente. Quòd si ægri mors in trib9 primis diebus non anticipauerit, sed ad diem quartum peruenerit æger, sperandum est morbum declinare, & vires esse fortes, ita quòd ipsum omnino peruincunt.

LII

STernutamentum fit ex capite, calefacto cerebro, aut humectato eo quod in capite inani. Aer enim intus contentus extra erũpit. Sonat autem, quoniam per angustum ipsi est exitus.

TAles sermones duo significant, vnum quidem in omni re proposita vniuersaliter dictum, velu-

ti hoc in loco de sternutamentis, alterum particulatim, veluti hic de sternutamentis ex cerebro factis. Primus igitur sermo talis erit: Omne sternutamentum fit ex cerebro calefacto, vel humectato eo quod est in capite inani. Secundus vero: Sternutamentum ex capite eueniens fit cerebro calefacto, vel humectato capitis inani. quod verius existit. Non em̄ omnis sternutatio fit calefacto cerebro, vel humectato in capite inani. Pennis igitur quidā nares irritantes sternutāt. Sed & cum tussi spiritus desubter veniens ad naris meatus, causa fit sternutamenti. Præterea opinari solum aerem qui ex capite excernitur, esse quod sonat, est manifeste falsum. Nā liquido apparet de subter ex pulmone elatus aer vniuersim se comprimente thorace. Sed & antecedēte inspiratiōe fieri sternutamētum, natura aggregante aeris copiam ad sternutamenti generationem, ijs quæ dicta sunt, adstipulatur. Solum itaque illud quod habet suæ generationis principium naturam appetentem flatuosum spiritum ex capite excernere, hoc modo fit, quem docere aggreditur aphorismus, neq; forte hūc oēm. nam quod ait humectato, supfluum est ad sternutamenti generationem. Si enim & aliquis humor in capite superabundat, non facit sternutamentum, nisi in ventum conuertatur. & hoc manifeste videtur in multis qui copiam humoris per nares excernunt, & tamen propterea non necessario sternutant. Soli enim illi sternutant qui ita affecti sunt, quib9 mordax est ea que à capite fluit humiditas, ceu si quid mordax narib9 imponas. sicuti em̄ tussis casus quidam naturalis est ad expurgandas eas quę sunt in pulmone asperas arterias, sic sternutamentum manifeste videtur expurgare narium meatus. Duplici autem existente ipsa perforatione, lata quidē ad os, sed per meatus tenuiores ad cerebrum: quæ quidem est ad os perforatio, ab eo qui desubter spiritu effertur: qui vero ad cerebrum meatus pertingūt, ab illo qui ab ipso prodit, expurgantur. Et si diligenter aduerteris, videbis sternutamenta quæ ex capite motus habent initium, leuare caput. Fiunt enim & rarefactis ijs qui sunt in capite humoribus, & na-

turæ impetu excretis. Rarefieri vero ipsis accidit concalefactis. Calefiunt autem natiuo calore excitato, ob cuiꝰ imbecillitatem prius erant superfluitates aggregatæ. Cum igitur ait, Calefacto eo quod est in capite inani: maxime quidem audiendum est de eo quod est in ventriculis cerebri: adhuc autem & de illo quod ipsum ambit exteriꝰ. facile enim est & illi per cerebrum primum quidem ad ipsos vẽtriculos, hinc vero subire ad nares. Quia vero vniuersim excidit, sonitum edi Hippocrates inquit. Est autẽ commune hoc, vndecunque venerit, siue ex pulmone elatus, siue ex capite deorsum actus.

LIII

QVicunque hepar circundolent, iis febris superueniens soluit dolorem.

VErbum superueniens, indicio est quòd prius cũ circundolebant ipsi, non febricitabant. Si igitur hepar vehementer dolebat vel propter fortem inflammationem, vel propter spiritum flatuosum, non aderat autem ipsis inflammatio, alioqui omnino febricitassent: par igitur est quòd flatuosus spiritus sit causa doloris in ipsis. Dolet igitur hepar & propter obstructionẽ, verum mediocriter, & cum quodam ponderis sensu potius quàm vehementis doloris. Dolor autem vehemens propter flatuosum spiritum, vel inflammationem, quę scilicet maxima est aut suppurata, accidit.

LIIII

QVibus a venis sanguinem mittere cõfert, iis vere venam oportet secare.

HIc aphorismus pars est eius qui prius dictus fuit in hæc verba: Quibꝰ medicamentum epotum, vel venæ sectio confert, ĩis vere secare venam, vel purgare medicamento opus est. In quibusdã vero exemplaribus non est scriptus omnino: & quidam libri expositores ipsum sciunt, bis'que ipsum scribunt. Nonnulli vero neque omnino meminere. Mirari vero de illis opor-

ſet qui non modo bis eundem ſcribunt aphoriſmum, verum & in eiſdem commentariis expoſitiones apponunt, nulla facta ſignificatiõe quòd ĳs qui antea ſcripti fuerũt, quidam ſunt ex toto ĳdem, quidam vero ex parte, cuiuſmodi hic eſt. Quid igitur viſum fuit vel ĳs qui hos adiecere aphoriſmos circa finem libri, vel ipſi Hippocrati bis de eiſdem facere mentionem, & quibuſdam expoſitoribus geminam facere expoſitionem, deos teſtor me non poſſe cõiectari. Neque enim veriſimile fit ipſum ſcriptorem aphoriſmorum tantarum rerum obliuione fuiſſe correptum, quando preſertim talis fuerit, qualem fuiſſe Hippocratem nouimus: neque illorum qui appoſuerũt, vel tãtum obliuium, aut aliquam aliam malignitatem poſſumus excogitare, qua moti de eiſdem ſcribere non dubitauerint. Adhuc autem & magis de illis liceat admirari expoſitoribus, qui cum bis eoſdem expoſuerint aphoriſmos, neque hocipſum adiecerunt, quòd ſecũdam faciũt expoſitionem: & adhuc multo magis de illis qui differentes ſcripſere expoſitiones, & in ĳs qui circa finem, & in illis qui per initia de eiſdem ſunt dicti.

LIIII

QVibus inter ventriculum & ſeptum pituita repoſita eſt, & dolorem affert non habens exitum neque ad alterum ventrem: iis per venas ad veſicam pituita verſa, ſoluitur morbus.

NOn abſque ratione mihi videtur dubitare Marinus, impoſſibile exiſtimans inter ſeptum & vẽtrem pituitam conſtitui. Defluet enim deorſum vſque ad oſſa pubis. Neque tamen fieri poſſe arbitratur vt traĳciatur ad venas, ſicuti in aqua intercutem tenuis & aquoſus humor trãſſumptus excernitur per vrinas. Quare audiendum eſſe inquit quod dicitur inter ſeptum & ventrem, pro eo quod eſt inter ſepti corpus carnoſum, & interioris membranæ abdominis verticem. Verum & ſi

ita audierimꝰ o Marine, transſumptionem ad venas ſimiliter facilem eſſe nõ eſt poſſibile. Nam huic ad renes peruenire per venas, neque ex eo ſpatio quod eſt ſub membrana abdominis interiore, eſt impoſſibile. Adde quòd omnino impropria eſt eiꝰ quę eſt ſecũdum vẽtrem appellationis abuſio. Nihil enim eſt ſimile ventri & membranę abdominis interiori, cuius gratia eandem participent appellationem. Melius igitur ita audire, ſicuti omnes audierunt, illud ſpatium laxius ab eo dici, quod eſt quidem infra ſeptum, ſed intra eam mẽbranę abdominis interioris partem que ad epigaſtrium attinet. Et conſiderãdum, ſi poſſibile eſt illud quod dicit, noſcentibꝰ nobis quòd viã ſemper materiebus inuenire naturam Hippocrates opinatur, quando valida fuerit: & ſi illę ſint craſſiores, & per anguſta foramina debeant permeare, quando & per oſſa, fieri inquit abſceſſus. Videmus autem & humorem illum qui eſt inter thoracem atque pulmonem, in ſuppuratis expui cum tuſſi: nonnunquam vero & per cutem ſanam exiſtentem excidere ſanguinem in oſſibus quę fracta occalluerunt. Non igitur neque in ea de qua nũc Hippocrates dixit pituita, omnino impoſſibile oportet arbitrari fieri ad vrinas transſumptionem. Verum & hocipm agi à natura contingit paulatim pituitam extenuante, quemadmodum pus in ſuppuratis.

LVI

QVibus hepar aqua plenum in omentum eruperit, iis venter aqua repletur, & moriuntur.

APtiſſimum hepar eſt hydatidas, id eſt veſicas aqua plenas, in ea quæ ipſum ambit exterius membrana generare. Videtur itaque & in iugulatis aĩalibus aliquãdo plenũ. Si aliqñ cõtingat veſicas aquoſas rumpi, effunditur aqua ad locum mẽbranæ abdominis interioris epigaſtrio, hoc eſt parti ſupra vẽtrem poſitę reſpondentem, in quo etiam aqua hydropicorum congregatur. Ad omentum autem nõ poteſt aqua effluе-

ţe, niſi aliquo modo ipſum exedatur. eſt enim ſolidum & firmum vndiquaque, ita quòd nihil in ipſum ex aliqua parte poſſit incidere, niſi ex ventriculo, colo, inteſtino, ac liene, illiſque partibus vnde ipſum enaſcitur. Vel igitur vult omentum exedi, in partibus ſcilicet dextris ipſius, ſecundum quas eſt hepati vicinum: vel ad omentum audire oportet, hoc eſt ad ipſius locum. Ventrem autem aqua impleri, non de illo vẽtre dictum eſt, in quo cibi recipiũtur, ſed de tota cauitate quę eſt infra thoracem: ſecũdum quod ſignificatum, ventroſi nominantur & mulieres dicuntur geſtare ventrem. Mori autem eos quibus in hoc loco aqua colligitur, conſiderãdum an perpetuo ſit verum, an magna ex parte. Seruantur enim & quidam aqua intercutem laborãtes, quanuis & hic locus ipſis aqua repleatur. Sed neque impoſſibile eſt, ſicuti in illis & per medicamenta purgãtia aquoſitates, & pręterea per epithemata, hoc eſt impoſitiones eorum quę vim habẽt ciendi vrinam, & in vapores ſoluẽdi humorem talem, ita & in his fieri curationem.

LVII

Lyce.i.anxitudo, oſcitatio, horror, vinum ęquale ęquali potum, ſoluit ægritudinem.

SOlœcophanes viſa eſt quibuſdam rationabiliter figura ſermonis, atque ideo nõnulli caſu accuſatiuo ſcripſere: Anxitudinem, horrorẽ, vinũ ęquale ęquali ſoluit. Nihil autem refert ad pręſens vtrauis ſcriptura aphoriſmus exponatur. Primum enim illud ſciri oportet, quòd alycen nominauit, quam multi græci halen appellant: deinde & quę ſit faciens hunc caſum diſpoſitio. Dicunt igitur alyein, id eſt anxitudinem habere illos ſanos, qui ſemper pręſentibus moleſtantur, & ab vno negocio atque actione ad aliud tranſeunt. Eodem modo & ægros illos anxios eſſe aiũt qui accubitum non perferẽtes, figuras euariant, quia ſemper pręſens aggrauat eos. Hoc vero pręcipue illis euenire conſueuit, quibus in ore vẽtri-

culi(quod nos abutentes vocabulo, sæpe solemus stomachum nominare) humoris aliqua propria qualitas continetur, ventriculo molesta, quæ neque plurima est, neque in ventriculi fluitat cauitate, sed eam ipsæ imbibere tunicæ. Sed & oscitare, sicuti & pandiculari, contẽta aliqua in musculis per quos tales fiunt motus quos pandiculationes & oscitationes nominamus, vel humiditate flatuosa, vel spiritu vaporoso, fieri est à nobis demonstratum. Horror autem prauis humoribus per cutem currentibus accidit. Liquet autem quòd nunc à nobis habetur sermo de horrore qui ex corpore ꝓuenit insalubri, & nõ de illo qui causam extrinsecus habet. Singula igitur hæc quæ dicta sunt, potus vini meracioris sanat. Moderatam autem temperaturam ipse mõstrauit inquiens: Vinum æquale ęquali potum. Aqua enim videlicet vult vinum ęqua portione temperari, vt hæc quidem pellat & euacuet ex materia infestante quicquid cesserit vini motui cum impetu lati, reliquum temperet. Calefacit enim vinum, vt nouimus, corpus totum, & cito mouetur ad omnes partes, cũ hoc quòd omnes humores optimos reddit.

LVIII

Quibus in vrinario meatu tubercula fiunt, iis suppuratione facta & eruptione, soluitur dolor.

ET hunc aphorismum in pręcedentibus Hippocrates scripsit, nos autẽ exposuimus per hęc verba scriptum: Quibus in vrinario meatu tubercula fiunt, ĳs suppuratione facta & eruptione, solutio.

LIX

Quibus cerebrum aliqua ex causa concussum fuerit, necesse est statim mutos fieri.

ETiam in hoc aphorismo in quibusdam exemplaribus possumus inuenire verbũ mutos, scriptum in numero plurali, casu accusatiuo: in qui-

busdam vero, mutum in numero singulari, per modũ figuræ solœcophanis. Nihil autem hoc loco ad pręsentia refert, si modo nouerimꝰ quòd cõsuetudo est Hippocrati ab vno accidente notissimo, sępius scilicet à vocis amissione, nominare & ostendere illos qui nullum alium motum seruant secũdum electionem, vel nihil omnino sentiunt. Iacent autem eodem modo quo apoplectici, sine sensu pariter & motu. Fit autem hoc & propter alias causas: nunc vero concussionis cerebri Hippocrates meminit, & hanc ipsam talem fore ait totius corporis dispositionem. Concuti autem hoc modo cerebrum cõtingit propter aliquẽ casum totius corporis violẽtum ex locis altioribus factũ. Tales enim casus solẽt in spinę vertebris facere concussionem, quando ipsarum harmonię fuerint commotę, spinalis vero medulla quę in earum cauitate cõtinetur, laborauerit, cerebrum vero valde cõcussum periculum adduxerit ne aliquis neruus eorum qui ab ipso nascuntur, abrumpatur: quod non minus & in ipso fit cerebro, & tãto magis, quanto plus vacui loca habent quæ ipsum circũstant: quod etiam vacuum magis est in senibus, quẽadmodum in tractationibus de sectionibus diximus. Contrahitur autem vis animalis in seipsam in talibus dispositionibus à motu periculoso molestata: orta vero nonnulla quidẽ sufficienter tenduntur, quędam vero ex parte distrahuntur. Iuxta hoc donec se rursus vis animalis collegerit, mutum atq; immobile totum iacet quod ita afficitur animal. Si vero cerebrum conuelli contigerit, aut secũdum aliquam eius partem conuelli: qui ita patiuntur, non referuntur.

LX

Orporibus carnes habentibus humidas, famem adhibere conuenit. fames enim corpora siccat.

Vòd quidem omnia quę exsiccant, sint passionum humidarũ remedia, manifestum. siquidẽ contraria contrariorũ remedia sunt. Quòd autem & fames ex accidenti corpora exsiccat, est minime

dubiũ. Si enim aliquid defluit à corpore, sicuti & antea, non amplius autem ab alimento suppleatur id quod fuerit euacuatum, necessariũ est hoc modo corpus effici siccius. Liquet enim quòd in animalis corpore prius illę partes absumuntur quęcunq; sunt humidiores, quãdo & ipse defluxus idcirco fit, quia quæ sunt in corpore, extenuãtur, atq; in vapores resoluũtur. Id'q; ex duplici causa: extrinsecus quidem ab aere ambiente: intus vero à calore natiuo. Quæ autem in latibulis iacent animalia, vt quæ neq; extrinsecus calefiãt, & neq; intrinsec9, vel nihil vel parũ dissoluuntur, atq; ideo nonnulla eorum neq; egent alimẽto, nõnulla vero paucissimo omnino. Post præscriptos aphorismos alŋ duo ferè in omnibus exemplaribus inueniuntur, cum hoc quòd & huius libri expositores ferè omnes eorum meminere, & quidam differẽtes fecere expositiones ab illis quas antea scripserunt, neq; hocipsum adiecerunt quòd ŋdem aphorismi superius sint scripti. Nos vero in quarto cõmentario illos exposuimus, parũ verbis differentes. Alter enim eorum qui nunc scripti sunt, superfluo adiectum habet, Vt deuorare nõ possit, sed vix. Alter vero cõtra vacat verbo vix: vt prior quidem sit talis: Si à febre habito, tumore non existente, in faucibus strangulatio repẽte superueniat, & nõ possit deuorare nisi vix, lethale. Secũdus vero sic: Si à febre habito collũ cõuertatur, & deuorare nõ possit: tumore nõ existẽte in collo, lethale. Priores vero quos dixi in quarto horum cõmentariorum fuisse expositos, ita se habebant: Si à febre habito tumore nõ existente, in faucibus strangulatio repente superueniat, lethale. Deinde qui deinceps sequitur: Si à febre habito collum conuertatur, & vix possit deuorare: tumore non existente in collo, lethale. Quod igitur in priore aphorismo esse dictum est, superfluere nunc consideremus. Etenim id fieri vidimus vbi ęgri omnino exitialiter à morbo haberentur. Quare siue nullo modo possint deuorare, siue vix, non existẽte tumore in faucibus: (nã hoc licet perspicuo cognoscere, si plurimum os aperiatur, & lingua versus mandibulam inferiorem prematur) in tali inquã con-

ſtitutione, quòd difficulter deuoretur, cauſam eſſe ſuſpicã dum cõmunionem tunicę quę ſubnata eſt ex partibus gu læ & gutturis interioribus. Nam oſtenſum eſt hanc cibo os permeante, ipſam quidem trahi inferius, guttur vero totum retrahi ſuperius. Tumeſcente igitur in gutture in- flammatione, nonnunquã quidem nullo modo, quãdoq; vero vix ventriculum ſequitur attrahẽtem, atq; ob hanc cauſam vel nullo modo deuorat, vel vix.

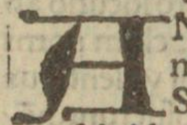
LX

Bi in toto corpore mutationes, & cor- pus refrigeratur, & rurſus caleſit, aut colorem alium ex alio cõmutat, longi- tudo morbi ſignificatur.

ET hunc aphoriſmum in quarto cõmentario ex- poſuimus, ĳſdem ferè verbis ſcriptum, quibus & hic. Eſt enim ſcriptura talis: Et vbi in toto cor pore mutatiões, & ſi corpus frigeſcat, vel rurſus caleſcat, & ſi alius ex alio color fiat, morbi longitudo ſignificatur.

LXII

Vdor multus calidus vel frigidus ſemper fluens, humorem abduci, robu ſto quidem ſupra, debili vero infra, ſi- gnificat.

Ntea alium aphoriſmũ in quarto horum com mentariorum expoſuimus hoc modo ſcriptũ: Sudor multus calidus vel frigidus ſemper flu- ens, frigidus maiorem, calidus minorem morbum ſigni- ficat. Et talium ſudorum diximus eſſe diſpoſitionẽ, multi- tudinem humiditatis quæ in ægri corpore cõtinetur. Pro- pterea igitur qui nũc proponitur aphoriſmus, abduci prę- cipit ſuperfluum humorem, robuſtis quidẽ ſupra, hoc eſt per vomitus: debilibus autem infra, quod & ipſum ſigni- ficat per alui inferioris ſubductionem. Quòd quidem igi tur ſemper ſit neceſſarium ſuperfluas corporis humidita-

tes euacuare, manifestum. Si vero robustis supra tãtum, debilibus vero infra, mihi dignum videtur animaduersione. nam forte sit melius, non hac ratione distinguere remediorum vsum, sed veluti in tractatione curatiua de talibus omnibus fuit à nobis distinctum. Quare & hunc aphorismum arbitror fuisse adscriptũ. Post suprascriptos aphorismos, alĳ tres inueniuntur in pluribus exemplaribus, qui pariter & ab expositoribus scripti sunt, & parum verbis euariant ab illis qui in quarto horum cõmentariorum habentur. Scribũt autẽ eos hoc modo: Febres quæcunque non intermittẽtes, tertia die fortiores, fiũt periculosę: quocunque autem modo intermiserint, significant quòd non sunt periculosę. Quibuscunq; febres lõgę, ĳs vel tubercula, vel ad articulos dolores decumbũt. Quibuscunq; tubercula diutina, aut in articulos dolores ex febre decũbũt, ĳ cibo pleniore vtuntur. ¶Liquet autem quòd & hi interiecti fuerunt, à prioribus nihil aut parum admodum verbis differentes: nos vero ipsos exposuimus in quarto horum commentariorum.

LXIII

SI quis cibum febricitanti dederit: vt sano robur, sic laboranti morbus.

SCribitur autem & sic aphorismus: Si quis febricitanti cibum dederit, sano quidẽ cibus est, laboranti vero morbus. Vtraq; vero locutio ab ea quæ secũdum naturam, ad hoc quod cacozelum nominant, interpretatione recessit: nescio quid sibi volentibus illis qui ita libri finem tam varĳs modis disposuerunt, nõnulla quidem per eadem verba scribentes quibus ipse antea vsus erat, nonnulla vero paululum commutantes, aliqua vero tota interponentes, veluti hunc propositũ aphorismum, qui neq; prope accedit ad Hippocratis interpretationem. Ipse siquidem prius dixit: Non pura corpora quãto magis nutries, magis lœdes. Et si ex morbo cibum assumẽs aliquis non corroboratur, significat corpus pluri vti alimento. Si vero cibum non assumente hoc fiat, signi-

ficat quòd euacuatione indiget. & quædam alia huiuscemodi quæ germanã natiuamq; habẽt interpretationem. Qui vero propositum apposuit aphorismum, male ęmutando, in cibo dixit: Qui sano robur, hic laboranti morbus. Vult enim dicere cibum robur quidem in sanis efficere, nocere autem ægris: vel per Iouem, sanis quidẽ augere robur, morbum vero laborantibus. Absurde autem interpretatus est inquiens cibum ipsum robur esse sanis, morbum vero laborantibus: qui neq; robur est, sed roboris effectiuus: neq; morbus, sed morbi effectiu9, vel quod rectius sit dicere, auctificus.

LXIIII

QVæ per vesicam excernũtur, inspicere oportet si talia qualia sanis excernuntur. Quæ igitur minime similia sunt his, hęc morbosiora. Quę vero sunt sanis similia, hæc minime morbosa.

OMnia quæ sunt sanis similia in toto corpore, dictum est ab Hippocrate & in Prognosticis & in omnibus aliĳs libris, bonum aliquod significare: quæ vero dissimilia, contrarium. Hoc igitur nunc conatur dicere qui hunc composuit aphorismum. Suspicor enim neque hunc esse Hippocratis, ex ipa elocutione quæ non habet eandem cum Hippocratica formã, & ex dictis ipsis quæ non æque sunt vt ipsius authoris alia, exquisita. Cũ igitur inquit: Minime similia his, hęc morbosiora: quis non repręhenderet ipsum dicẽtem illa morbosiora, pro eo quòd morbosissima? Nam verbũ minime, cum quadam exuperantia dicitur, & multam significat ad id quod præter naturam, euersionem. Vnumquodq; enim quod præter naturã est, quãtum recessit ab eo quod secundum naturam, tantam habet prauitatem. Quæ igitur minime sunt ĳs quæ secundum naturam, similia: sunt ĳs quæ secundum naturam, contraria maxime, & ideo morbosissima.

LXV

ET quibus deiectiones si stare permiseris: & non moueris, veluti strigmenta subsistũt: & si pauca, paucus est morbus: & si multa, multus: iis cõfert alui purgatio. quod si aluo nõ purgata dederis sorbitiones, quãto plures dederis, tãto magis nocebis.

PEr aluum exeuntia solet Hippocrates deiectiones ac subductiones nominare: & propterea quidam hoc loco acceperunt eius sermonẽ esse de ĩjs quę per aluum euacuantur. Verum his aduersantur verba illa quæ in sermone proponuntur, si stare permiseris, & non moueris. Hoc enim proprie cõuenit humidis, atq; ideo alĩj rursus in vrinis eundem accepere sermonẽ. Vtrique vero diuisi. nonnulli scribunt subsistunt, nonnulli vero insistũt. Neutrum vero horum verborum vrinis repugnat, quia & per ea quæ subsistunt, & etiam ipsis insistunt, consueuimus & prę sentium aliquod, & etiam futurorum cognoscere. In alui autem excrementis, verbum insistere, cõpetit magis. Neq; enim sicuti in vrinis prompta est atque expedita subsistentium cognitio, ita & in alui excrementis. In vrinis etenim & ipsum vas ex vitro factum ostendit eorum quæ subsistunt naturam: & si in alio vase etiam contineretur, possumus id quod superfluitat abĩjcientes, sola subsistentia relinquere. In alui autem excremẽtis neutrum probabile. Rursus id quod deinceps dicitur, Veluti strigmẽta: ĩjs quæ per aluum excernũtur, congruit: illis vero quæ quouis modo vrinę inferuntur, siue superius, siue inferius, nõ congruit. Nã quædã strigmẽtis similia per aluũ sæpius excernũtur: & ita ea nõ modo Hippocrates, sed etiã alĩj medici nominare consueuerũt, nõ tamẽ in vrinis. Hic igitur tã nominũ quã etiã verborũ vsus improprius ostẽdit fuisse interiectum in p̄sentẽ aphorismũ. Adhuc autẽ magis cũ dicit his cõferre aliã purga-

ſionem. neque enim ſimpliciter, neque quouis modo illi cuius ſtrigmentis ſimilia alui excrementa ſunt, confert aluum purgare: ſicuti neque ij qui ita affecti ſunt, neceſſario lœduntur in aliquo ſi cibum acceperint. Videmus ſi quidem cum alui inferioris excrementa biliosa fiunt, quędam ſimilia ſtrigmentis per aluum excerni, in quibus neque omnes lœduntur ſorbitiones accipientes, neque prius eos purgare eſt neceſſarium, ſi iam quicquid bilis ineſt, fuerit euacuatū. Adhuc autem magis neque ſi vrinis aliquid inferatur quod ſit veluti ſtrigmenta, purgare conuenit. Accedit ad hoc, quòd difficile eſt formam agnoſcere qualem eſſe velit eorum quæ veluti ſtrigmenta inferuntur vrinis. Verum qui hos aphoriſmos interpoſuerūt, mihi videntur ad hunc finem feciſſe, vt ſermonem cōfunderent tanquam ænigma quoddam, & vt multa indigeret inquiſitione, in qua ſeipſos eorum quæ dicuntur expoſitores conſtituentes, apud adoleſcentes laudem aſſequerentur. Quòd autem omnes obſcuri ſermones dent ſophiſtis garrulitatis occaſionem, fiet tibi in hocipſo aphoriſmo manifeſtum. Quidam enim eorum qui eum expoſuere, aiunt non vetare Hippocratem quin dentur ſorbitiones hoc modo affectis, ſed plures ſorbitiōes, cum dicat: Quāto plura dederis, magis lœdes. quaſi nō etiā alij quicūque indigent ſorbitionibus, non lœdātur à pluribus, vel quaſi non conſequatur ad illum qui dicit: Quanto plura dederis, magis nocebis: putare ex paucioribus minorem fore lœſionem. Veruntamen propter malum interpretationis modum, ſophiſtis datur facultas inueniendi ſolutiones, & magis quādo licuerit addere aliquid vel adimere, & ſcribēdo tranſponere: quod in obſcuris ſermonibus facere cōſueuerunt. Statim enim in hoc aphoriſmo quidam ipſum exponentes, coniunctionem &, abijcientes, quod alij ſequentis aphoriſmi fecere principium, id huius fecere finē, vt ſermo ita ſe habeat: Si vero aluo non purgata dederis ſorbitionem, magis nocebis: & quibus infra cruda deijciuntur, quanto videlicet plura dederis, magis lœdes. deinde aliud initium facientes ſcribunt, quòd vbi atra bilis in-

est, si plus, maior est morbus: si minus, minor. Plures vero expositores scribunt eo modo quo subscriptum est: Quibuscunque cruda infra deĳciũtur, atra bilis inest. si plura, maior: si pauciora, minor est morbus. Dictum autem est antea quod & alĳ quidam sunt. licitum est enim in obscuris vnicuique pro arbitrio scribere, cum nulla lex sit transscribentibus posita. Sæpius autem non propter obscuritatem, sed propter sermonis falsitatem cogũtur aliquid addere prius inuentis, aut adimere, aut scripturam transponere, veluti exempli gratia in hoc aphorismo, cuius verba primi expositores aphorismorum, sicuti Herophilus, Bacchius, & Heraclides, ac Zeuxius empirici, in hũc modum scripserunt: Quibuscunque inferius cruda deĳciuntur, atræ bilis sunt: si plura, pluris: si pauciora, paucioris. Quia vero hic sermo particulare quoddã interpretatur, dictus autem est tanquam ex vniuersali, ideo prębuit dubitandi occasionem: quia id quod dicitur, quãtum ad verba attinet, nullam habet quæstionem, cum eorum scriptor velit ostendere quibus cruda deĳciuntur, in eorum instrumentis quæ concoquendi vim habent, esse atram bilem, ex qua refrigerata deterius concoquunt: & modum incoctionis secundum cruditatem: cui flaua bilis contrarium agit. nam quæ propter eã incocta remanent, fumosa sunt. Quidam vero & hũc sermonem etiam de vrinis dictum arbitrantur.

LXVI

EXcreationes in febribus non intermittentibus liuidæ, sanguineæ, biliosæ, & fœtidę, omnes malæ. Cum vero bene excernuntur, bonum est, & per ventrem, & per vesicam: & vbi aliquid secedens steterit non purgatum, malum.

ET hic aphorismus supra scriptus est, hoc modo: Excreationes in febribus non intermittẽtibus liuidæ, sanguineæ, fœtidæ, omnes malæ: sed si be-

ne excernuntur, bonū est, & per aluum inferiorem, & per vrinas. Si vero aliquid per hæc loca excernitur quod non conducat, malum. Nos vero ipsum exposuimus in quarto horum commentariorum.

LXVII

CORpora oportet vbi quis purgare voluerit, fluida facere: & si supra, sistere aluum: si vero infra, humectare.

ET huius sermonis pars prior fuit in præcedentibus scripta, non adiecto verbo supra, & sequentibus, quę quispiam volens adijcere hoc in loco, rursus scripsit aphorismum cū expositione per quam verus esset. Quòd autem sit altera expositio verior, quā nos multa experientia inuestigauimus, dictum est superius in quarto commentariorum.

LXVIII

SOmnus, vigilię, vtraque modum excedentia, morbus.

ET hic aphorismus in quibusdam exemplaribus fuit interiectus, qui prius dictus est totus eisdem verbis, pręterquam in fine. hic enim morbus, illic autem malum scribitur, quę est scriptura melior.

LXIX

IN febribus non intermittentibus si exteriora frigent, interiora vruntur, & febris habeat, lethale.

ET hic aphorismus incassum scriptus est, cū melius supra dicatur sine verbis illis, & febris habeat. Nam cum in principio dixerit, in febribus non intermittentibus, vana rursus in fine sermonis adiectio, & febris habeat.

LXX

IN febre non intermittēte si labrum, aut

nasus, aut oculus, aut supercilium peruertitur, si non videat, si non audiat, & iam debilis sit: quicquid horum fuerit, mors prope est.

EST hic aphorismus antea dictus est, his verbis: In febre non intermittente, si labrum, aut nasus, aut ocul9, aut supercilium peruertitur, si non videat, si non audiat, & iam debilis sit: quicquid horum fuerit, mors prope est.

LXXI

A Pituita alba, aqua intercutem superuenit.

QVod dicitur, tale est: Quibus in vasis & in totius corporis habitu pituita alba fuerit aceruata, ĩs aqua intercutem (quæ leucophlegmatias ab alba pituita nomen habet apud græcos) superuenit.

LXXII

AB alui profluuio, difficultas intestinorum.

A Communi videlicet subaudire oportet, superuenit, abrasis paulatim intestinis, deinde in profundum malo subeunte, atque ita vlceratis. Pri9 vero in aphorismo legitimo melior scriptura est hoc modo: A sincera deiectione, difficultas intestinorum. & nos hũc aphorismum exposuimus in quarto horum cõmẽtariorũ.

LXXIII

A Difficultate intestinorum, leuitas intestinorum superuenit.

EST hic aphorismus est pars prius dicti, per hæc verba: Qui lienosi à difficultate intestinorũ corripiuntur, ĩs superueniente longa difficultate intestinorum, aqua intercutem superuenit, aut leuitas intestinorum, & pereunt. Nos vero ipsum exposuimus in sexto horum commentariorum.

LXXIIII

A Corruptione, abſceſſus oſſis.

A Communi hic quoque ſubaudiendum eſt ſuperuenit. Vtrum vero ad oſſis corruptionem, ipſius oſſis ſequatur abſceſſus, vel carnis circũſtantis, nõ manifeſtauit. Vtrũque aũt poteſt eſſe verum.

LXXV

A Sanguinis vomitu, tabes, & puris purgatio ſupra.

IN tabe, fluxio ex capite: in fluxione, alui profluuium: in alui profluuio, adſtrictio purgatiõis ſuperioris: in aſtrictione mors. In pluribꝰ exemplaribus, & apud plures expoſitores ſcriptum eſt: In ſanguinis vomitu corruptio. In quibuſdam tamen exemplaribus hæc habetur ſcriptura: In vomitu ſanguinis, tabes. Videntur autem & hęc ex pluribus Hippocraticis enunciationibus fuiſſe collecta, & corrupte compoſita, ab illis pręcipue aphoriſmis: In ſputo ſanguinis, puris ſputũ, & fluxus: cum vero retinetur, moriuntur.

LXXVI

QValia fuerint veſicæ aut alui excrementa, & ex carnibus, & ſicubi alibi a natura corpus exierit, ſi parũ, paucus eſt morbus: ſi multum, multus: ſi valde multum, lethale eſt.

HIc vltimus aphoriſmus in multis exemplaribus ſcriptus eſt, in quibuſdam vero & alĳ adiecti ſunt, apparati eodem modo quo & illi omnes quos decurrimus ex legitimis exiſtentes, adeò quòd nõnulli eiſdem verbis ſcribuntur, nonnulli parum variantes, nonnulli parua facta adiectione ſimiles ſunt ĳs quos ſcripſit Hippocrates: quare nos neque ipſos duximus adĳciendos. nam neque hic ſtatim propoſitꝰ aliquid plus no-

bis ostendit ijs quę sępius Hippocrates manifestauit. Sed & modus interpretandi haudquaquam Hippocrati conuenit. Nam qualia vesicæ fuerint aut alui excrementa, redditione indigēt. Summa tamen (vt dixi) vera est. nam si paruus sit à natura exitus in quauis parte, minorem morbum: si vero plus, maiorem: si vero admodum multus sit à natura recessus, mortalem debemus morbum iudicare.

¶Finis Aphorismorum.

¶Prædictiones Hippocratis Coi, cum Claudij Galeni commentarijs in easdem, Laurentio Laurentiano Florentino interprete.

HIPPOCRATIS Coi prędictionum Liber primus Laurentio Laurentiano Florentino interprete.

Quàm sint necessariæ medicorum prędictiones. Caput primum.

MEDICVM VTI prouidentia (vt mihi videtur) optimum est.

CLAVDII GALENI IN PRAEDICTIONES Hippocratis Liber primus, eodem Laurentiano interprete.

PRo præsensione, dixisse prouidentiam, perspicuum est. Igitur infert: Præsentiens enim & prædicens coram ægro. Cęterum prætexuit operi pręfationem, vtpote necessariam (quãquam non admodum vtatur præfationib9) ob quosdam medicos qui illius seculo extiterũt, & item nũc sunt, sese nominantes methodicos, medicorum officium haberi dicẽtes, aut præsentem conseruare sanitatem in bene valentibus, aut reuocare corruptam in ægrotantibus, vaticinationis vero interesse, præsentire futura. Itaq; docet Hippocrates ex pręfatione, quàm vsui medicorum pręsagia habeãtur, oratione in tria capita distracta. Aegri enim parent propensius, ac medicus pręsentiẽdo futura, de longinquo obuiã it: & demum crimine vacat internecionis. Porro voluit vt nihilominus salutis causa censeantur. Sed iam adĳciam9 dictionib9 ea ex quib9 singula capita adstruat.

II III

PRæsentiens enim & prædicens coram ægro pręsentia, pręterita & futura, quęque infirmi omittunt enarrãs, creditur agnoscere ægri conditionem. Hinc audent homines magis se concredere medico.

PRimum caput hac adstruit oratione: audere dicens hoĩes magis se concredere manibus medicorum, quoties pręd ictiones haudquaquam intercidant. Ita enim efficitur vt æger facile existimet medicum agnoscere conditionem ægri, id est quænam sit natura morbi. Atque ad hunc modum sequela texitur demonstrationis: Ex prædictione existimat ęger medicum agnoscere naturã ęgrotatiõis. porro existimãs medicũ agnoscere naturã ægrotatiõis, se exhibet obsequẽtiorem: ac demũ se exhibens obsequentiorem, morbo facilius vindicatur.

QVæque infirmi omittunt. Infirmi omittũt non quæ nullo periculo agnoscũt: quemadmodum nonnulli interpretes inscite prodiderunt, sedes in profundo corporis perpessas, aut causas, & item affectiones earum: sed ex causis, procatarcticas nomine, id est prægressas: ex accidentibus autem, ea quæ euidẽtia circa corpus sunt, ac sensibus vsurpãtur. verbi gratia: in pulmonia, maxilla rubicunda. nam quædam horum, infirmi dicere refugiunt. Ergo quæcunque talia per enarrationem infirmi nequaquam dixerũt: simul atq; audiuerint à medicis relata, eos optima ratione demiratur. Cęterum quonam modo id fieri cõueniat, procedẽte sermone docebo.

IIII

ITa curationẽ optime molieris, pręnoscendo futuras affectiones. fieri enim non potest vt omnes in sanitatẽ ægri perducantur. id enim melius foret, quam præsentire futura.

SEcundam prædictionis vtilitatem hoc loco persequitur. Etenim vbi medicus agnoſcit exquiſita ratione affectionem ægri: quoſdam prohibebit affectus qui per eam infeſtare aſſolent: quorundam prohibebit magnitudinem: omnibus vero in cōmune recte proſpiciet & præcauebit, quemadmodum bonus gubernator per futuram tempeſtatem.

V VI VII

CVm homies intereāt, alii priuſquam adhibeāt medicum, ex vi morbi: nonnulli adhibentes medicum, ſtatim moriuntur: quidam diem viuentes vnum, aut paulo plus tēporis antequam medicus arte repugnet. Oportet igitur agnoſcere talium naturam affectionum, quātum ſupra vires corporis ſit: pariter & ſi quid in morbis diuinum habetur, illius quoque ediſcere prouidentiam. Ita enim merito commendabitur, & fidus medicus erit.

HOc ſermone, ad duo de prædictis capita in prædicendo vtilitatis præterea adſtruens adiecit tertium: inſontem abolitionis crimine fore medicū dicens, quoties conualituros aut morituros ægros pronunciet. Igitur adoleſcentem medicus quidam nuper incipiētem ſudare ratione accidentis, demiſit in balneū. tum autem ſudoris copia effluente medicus gauiſus eſt: tanquam ſcrutatus eſſet exquiſite tempus. paulopoſt intermortuus æger magna neceſſariorum indignatione eſt. Hactenus fecimus prefationem enarrationis luce illuſtriorem, præterquam verbum diuinum, breuiſſimis. quod inquam enarrationis genus congruit ĳs qui periti ſunt circa principia, ſtudentibus vtilitati commentariorum. Inſuetis vero dictionibus authorum, aut ſequelæ in orationibus ignaris, aut vtiliſſima contemnentibus, diuerſantibus etiamnū in cauillis & argutiolis orationum, alius enarrationis mo-

dus proprius est, longioribus claudens. quem prętetire omnem licebit vtilitati studentibus: in medio relinquentibus librum, dum ad eam veniamus dictionem cuius tale est initium: Considerari conuenit hũc in modum per morbos acutos.

Altera longior enarratio præfationis.

MEdicum vti prouidentia (vt mihi videtur) optimum est. Non secundum communem authorum consuetudinem videtur Hippocrates vsurpasse prouidentię nomen. etenim curã & diligẽtiam ita appellant: quẽadmodum Euripides indicauit dicens: Hęc moriens tamẽ multum prouidit vt honeste caderet. Quinetiam verbum prouidere, per omnes modos infinitum multitudine est iuxta authorum intellectum, pro eo quod est curam gerere cuiusdam rei, & pręparare vtilia. Pręterea prouidentia mũdum gubernari, vulgata alioqui apud Philosophos & trita quæstio, eamipsam indicat significationem. At vero Hippocrates non ita: sed de præsensione prouidentiam dixit. Mihi vero videtur non simpliciter, sed à communi quadam significatione secũdum vtranque appellationem. Quòd enim videãtur quędam antequam fiant, pręuidere apud Homerum, & item pręuidentiæ vocabulum factum est: & ab eaipsa pręsentire & item pręsensio. Quocirca quicquid natura sensile ratiocinatione peruestigam9 antequã intueamur, præuidere hoc merito dicimus: indicãtes verbo vt talia videamus antequam fiant. & ob eã rem, quæ geruntur, si fiant derepente, contra arbitrium & cogitationem: si consulto, cum prouidentia fieri dicimus. id qđ Soloni quoque est proditum, hunc in modum: Interstinguant perpendant'que iudices Areopagitę conueniet, nũ cędes, vulnus, incendium prouidentia commissum sit, & item medicamentum si quis adhibens interemit. Quinetiã Rhetores antiquiores sępenumero talia verba & nomina vsurpant: in quibus quę prouidentia geruntur, diducuntur aduersus ea quæ sine vlla consultatione & deliberatione contingunt: verbi gratia: si quis inuitus alterum

oblœſit, aut ſi percuſſit obiratus, haudquaquã prouidẽtia extitiſſe dicunt. Sed ſiquis multo cogitauit ante aliquid tale committere, & conſiderauit quo pacto: prouidentia id cõmiſſum volunt. Id ergo cõmune ſignificatur apud authores de prouidẽtię vocabulo, bonarum'q; & malarum geſtionum: nec vt quidam exiſtimant, de bonis tantummodo dici aſſolet. Etenim eaipſa quæſtio, vtrum fortuna quadam regatur mundus, an prouidẽtia: de communi ſignificatione relata eſt: quomodo ex oppoſito fortunæ dilucet. Porro quidam non fortunam, ſed caſum aduerſum prouidẽtiam diuidunt, idipſum vtraq; appellatione ſignificantes. Quinetiã ſępenumero dicitur à Philoſophis mũdum prouidẽtia gubernari, melioris appellationem adĳcientibus, & item optimi: propterea quòd prouidẽtię vocabulum, meliores deteriores'q; notę promiſcuũ faciant. Atqui videtur vt prouidẽtia exaduerſum dicta fortunæ, non ita dicatur ex ſignificatione. Ita enim vocata prouidẽtia, bonarum functionum tantummodo nominatur. Vniuerſi enim prouidentia, haudquaquã eſt functionum malarum. Si igitur prouidentia ſecundum hanc communem ſignificationem dicta eſt: conſtat vt ita appelletur ea ratione quòd aliquid antea fiat quàm videatur. Pari modo præſenſionis vocabulum factum eſt. Si enim quę ſenſibus ſuapte vi & natura vſurpãtur, quibuſdam perueſtigamus indicĳs: merito talia dicimus præuidere, perinde quaſi videantur antequam fiant. Ita efficitur vt rerũ quæ per tria accidant tempora, præſenſio cẽſeatur. Vates enim nihilo minus demirandus eſt, qui tanquam præſentia dicat prętenta, quę non vidit ipſe: quàm qui futura pręnũciet. pari ratione, qui ea quæ nunc geruntur quidem, antequam videat: nihilo min⁹ quàm ille, bonus vates eſt. Id igitur Hippocrates indicauit dicens, Præſentiens & pręcicẽs coram ægro præſentia, pręterita & futura. Eiuſdem ergo facultatis intereſt, pręterita quæ non videris, dicere vt extiterint: & item præſentia, atq; etiam poſt futura. Vſu vero inter ſe admodum diſſident. futurorum enim præſenſio vtiliſſima eſt: præteritorum vero inutilis quidem alĳs, ſed vtilis

vni medico cui libeat artem ſuam oſtentare. Cæterũ hæc quãquam non ſint medicinalis propria artis, tamen enarrationi nimium concinunt explicanti in cõmẽtariis implicitas nominum ſignificationes. Illud ex ſuperabundanti quidem relatũ eſt ad enarrationẽ: vtile vero ad aliquid aliud, quod quidam dicũt expoſitores de morib9 ſcriptoris modeſtiam cõmendantes, etiam hoc loco dicentis: Vt mihi videtur, optimũ eſt. Potuit enim dixiſſe, Medicum vti prouidẽtia, optimum eſt. Ipſe vero hac quoque parte adiecit verbũ: Vt mihi videtur. ſcripturus quidẽ huius decreti demõſtrationem. At vero quæ Herophili ſectatores dixerunt, diuidentes præſenſionem à prædictione: non ſolum inutilia ſunt & impropria ſignificata, ſed ſophiſtica & falſa. Atqui videntur rerum diſcrimina docere, nõ deferre nomina: primũ in eoipſo peccantes, quòd neſciant ſe de vocabulis facere ſermonem, nõ de natura rerum vtilium arti. Senſio enim, pręſenſionis nomine contenta dicitur magna ex parte, ſi firma ſit: interdum vero & ſi quid deſit ne firmiſſima ſit, tãtiſper ſimiliter nominatur. Quocirca nonnũquam cum adiectione dicũt ĳ qui talia enarrãt, interdum exquiſitam ſenſionẽ, interdum ratam, quãdoq; firmã aut etiam perpetuam, ex ipſa adiectione indicantes nequaquã ſignificari ſemper firmã de nomine ſenſionis. Pari ratione præſenſio biiuga eſt: altera firma: verbi gratia: ab hyeme futurum ver eſt: à quo æſtas: poſt autumnus. non firma altera, ex quibus Aratus verſu cecinit de Luna: Si vero cornu ſublimius annuat illi, Vim Boreæ expectes: Auſtrum ſi recta ſupinat. Ita enim fieri magna ex parte obſeruatũ eſt, atqui interdum non ita contingit. At vero Herophili aſtipulatores volũt pręſenſionem eſſe firmam & ſtabilem: prędictionẽ vero nihil habere iſtiuſmodi. Multa enim prædici dicunt quæ non eueniant: perinde vt quis poſſit prædicere ea quæ non præſenſit: aut aliud voce eloqui, quàm quod eſt animo cognitum. quòd ſi nolint appellare cognitum, prorſus nominent opinatũ: ita vt antecedat in animo prædicentis. Sed ſi non dicant præſenſionem, ſed præopinationem: non tamen authores

vocant præopinationem, quomodo nec Herophili sectatores. Atqui parte plurima barbarissant. Aut igitur præopinationem lege sanciant dissidere à præsensiõe, pariter suadẽtes hominibus recipere legis sanctionem: aut si id facere non queunt, vocabula rerum secũdum consuetudinẽ inaudiant. At vero in consuetudine est medicis, spem de futuro magna ex parte & item firmam, nominare præsensionem. At fidi medici interest non talia vestigare, sed quo pacto quispiam in ægris prædicẽdo ventura, magna ex parte verus sit, raro falsus. Etenim vocula, magna ex parte, singularis quidẽ est, sed rerum plicas multiformes agnoscit, iuxta maioris minoris'q; rationẽ. Siquis igitur viginti prędictionibus oberrat semel, interpellauit perpetuitatem: melior tamen est quàm qui bis à fine prædictionis intercidit: rursus'q; melior hic est quàm qui ter: quomodo rursus ille quàm qui quater elusus est. Atqui promiscue tribuitur omnibus consequi finem magna ex parte. Talem ergo docendi viam, ex qua auspicatus quispiã sępius alio consequatur finem, admittere: superuacuam autem in significationibus nominum operositatẽ, abalienare & defugere conuenit: quam Prodicus tantus sophistes exosculatus, peritioribus grauis molestus'q; erat: subinde'q; à Socrate mordebatur apud Platonem: in cæteris alioqui cõmẽdãdus. Sed nõ recte fortasse feci inter initia memorans Herophilum. Prętat enim indicare vera pręcepta medicorum ĳs qui studeant ministerĳs artis, neque terere ęuum bifariam, partim docẽdo delyras fabulas sophistarum, partim refutando. Rectius enim erit vtilia in his commentarĳs tantũmodo persequi: quęrere vero alio volumine, & considerare in maiori ocio quęcunq; Herophilus in prędictiones Hippocratis obloquatur.

¶ Quæq; infirmi omittunt enarrans creditur magis agnoscere ægri conditionem.

Portuit eos qui talia enarrare aggrediũtur, ostẽdere ipsa re quam ob rem ita scribere audeant. Etenim promptissimũ est quicquid libeat scribere: difficile vero talem indicare contẽplationem ex qua

magna ex parte cõsequatur finem, dicendo ægris nõ futu ra solum, sed etiam antefacta quibus ipse nequaquã interfuit: & item præsentia circa ægros quę nõdum audiuit ab eis nec ipse agnouit: quẽadmodũ nos in ĳs quæ dicemus erimus merito credẽdi, quoties operib9 ipsis pręstruam9 contemplationis veritatem. Cæterum ne cogamur semel atque iterum eadem scribere consulta, nunc in enarranda pręfatione, & item post in enarrãdis particulatim dictionibus: satius duxi hæc omnia seruare in enarrationibus dictionum medicinalium à nobis per hunc librum dicẽdis: maxime quia id nõdum quispiam fecit ex ĳs qui librum enarrauerunt, alioqui maxime necessarium. Quod enim censuit Hippocrates exercere medicum, quantum in hęc agitur, omisit, nequaquam indicans quo pacto cõueniat præterita aut præsentia non pspecta à nobis sensibus, pręsentiri. Et si quid in morbis diuinum habetur, illius quoq; ediscere prouidentiam. Quidnam sit diuinum illud, cuius fieri admonet præsensionẽ, inter expositores dissensio est. Nonnulli putãt ob iram quãdam deorũ hominibus accidere morbum: dicunt' q; testimoniũ huius opinionis, eos qui vocatas scripserunt historias, citra rationis adminiculum: nequaquã indicantes vtrum fuerit Hippocrates huius opinionis: quod inquam erat officium boni expositoris. Non enim simpliciter dicendum est per enarrationes quicquid nobis videatur verum: sed quod sit secundũ sententiã scriptoris, quãquam fuerit falsum. Constat enim vt Hippocrates nullo suo libro causam ægrotationis in deos refundat: qui & pcussos, vnde' nam ducti veteres ita vocarint, volumine de victu acutorum morborum ostendit. Hic igitur liber confesse verus germanus' q; est. At libro qui est de sacro morbo, multa quoq; scripta sunt ad obstirpandam suspicionem eorum qui Deum mittere ægrotationes contendunt. Nõ igitur comitialem putamus diuinum haberi morbum, neq; amoris affectum. id enim credentes quidam, veram scripserunt historiam, depræhendisse Erasistratum ob amorem ægrotare filium regis: diuinum tamen esse ne quaquã docuerunt neq; ab Hippo-

crate, neq; ab Erasistrato vocatum, neq; ab alio quodam medico amorem. Porro eos qui gracilēti sint decolores'q; aut insomnes aut febricitantes ex causis amatorijs, illo capite cōplectūtur maiores, quo de causis procatarcticis, id est prægressis cōmemorant. Cum enim hę in plura diducantur genera, vnum ex his conflictatio est. Conflictantur vero hi quidē intermortuis liberis, aut necessarijs, aut cognatis, aut amicis: illi vero expectātes seipsos vel suos affici, vel etiam patriam omnem fore euersam. Itidem conflictantur studiosi pecuniarum priuati pecunijs: vel etiā ambitiosi priuati gloria: & item alij omnes ita afficiūtur. Ex his ergo sunt qui ob amorem conflictantur, haudquaquā diuinam perpessi, sed humanam affectionem: nisi quis credat Poetis: qui fabulātur dæmonem quendam pusillum, recens natum, gerentem faces ardentes, homines quosdā in hanc agere affectionem. At vero qui decretorium genus dierum diuinum appellet, suum quēdam comprobauit affectum, haudquaquā prodidit Hippocratis opinionem. Non enim simpliciter quęcunq; causas habent incognitas aut inopinabiles, diuina vocamus, sed vbi mirabilia habeantur duntaxat. Quāquam nec ignorauit Hippocrates causas decretoriorū dierum: vt in cōmentarijs de diebus decretorijs perpēsum iam est. Igitur, vt docui, nequaquā memorare conuenit per has cōmentationes quęcunq; prodita perperam sunt: sed quæcūq; verisimilia & consentientia videantur. Et ob eam rem quæ ab Herophilo scripta sunt in prædictiones Hippocratis, dılata ad aliū locum dissimulabo, id'q; nunc & toto deinceps volumine ipse efficiam: & item commoneo faciendū ijs qui in tales incidunt cōmentationes, quo minus culpent me, multa expositorum errata de consilio reticentem. Sed si diligenter lecturi sint quæ à nobis sunt prodita, illa ex seipsis æstiment atq; arbitrentur licebit. Ergo omittentes nugas quę de diuino circūferuntur, nitemur ipsi eam rem secundum Hippocratem vestigare. Igitur, vt vnum aliquid ad artem medendi attinēs, diuinum sit: nec solum ab Hippocrate cōmendari cognitionē eius, sed etiam ostēsam esse,

cuiuis perspicuum est. Scriptor enim deridiculus foret cõmendans rei cognitionẽ quam nullo pacto docuerit. Itaq; soluemus, fidentes iam non aliud haberi id præterquam ambientis nos aeris conditionẽ, de qua scripsit in sentẽtĳs ita, Si hyems squalida & aqlonia fuerit, ver vero pluuiũ australe'q;, febres acutas fieri æstate necesse est, & lippitudines, & intestinorum difficultates, maxime mulieribus, & ĳs qui humidam habent naturam. Hęc & alia quę deinceps sunt prodita, præsensiones sunt eorũ quæ in nobis ob circũflui aeris causam infestant: de quibus per sententias breui summa quasi decursu per capita cõmonuit, sed libro de morbis vulgarĳs latius docuit, in his vero prædictionibus omisit, quãquam ad huius operis institutum attineant. Itaque rectius erat quæsiuisse quam ob rem dicere supersedit quidnam diuinum habeatur, quàm praue enarrare. Mihi vero videtur ob libri magnitudinem haud quaquã adiecisse huic volumini tractatum de vulgarĳs morbis. & ob id, simul ac absoluit librum, in calce hæc adscripsit: Oportet impetum morborum exuperantium cito considerari: necnon tenere temporis cõditionem. Ergo quàm necesse sit agnoscere medicum & si quid aliud attinet ad prædictionum solertiam, & item genituram morborum exuperantium, indicauit: proprium vero volumen seorsum illis dicauit, per sententias inquam, vt est proditum, breui summa: libro vero de morbis vulgarĳs, fusius tractatum excoluit. Quam ob rem nonnulli expositores statim ab hoc opere librũ de morbis vulgarĳs merito enarrauerunt: & nos similiter faciemus.

VIII

¶ De signis quę in vultu existant. Cap. III.

Onsiderari cõuenit hunc in modũ per morbos acutos, principio vultũ ægroti, sit'ne similis beneualẽtiũ, potissimũ sui. ita enim optimus erit. si vero quã maxime contrarius simili sit, exitiosissimus est.

PErſpicue indicauit vt hoc libro de morbis agat
acutis. Incepit autẽ ab indicĳs quæ in vultu exi-
ſtant: eo quod in primis appareant, & vim obti
neant maximam. Vt hæc igitur in primis appareant, cui-
uis perſpicuum eſt. vt autem vim ad prædicendum obti-
neāt maximam, deinceps diſcas licebit. Atque in primis
reuocetur in animū cōmunis totius medicinalis artis prę-
fatio, quam libro κατ᾽ ἰατρεῖον prætexuit hunc in modū:
An ſimilia, an diſſimilia ſint, ſtatim inter initia conſiderā-
dum de maximis, de facillimis, ex ĳs quæ ex toto & vſ-
quequaque accedunt: & quę contueri licet obtutu, tactu,
auditu, lingua, & animo vſurpare. non enim pręſenſiones
ſolum ex his, verum etiam curationes affectuum inchoā-
tur. Igitur quonam modo curari debeant affectus, libro
de curandi via & ratione definitum iam eſt. de pręſenſio-
ne nunc agendum eſt: remouendum'que vt interſit prędi
cendi artis, non ſolum futura, ſed etiā pręterita ac præſen-
tia, ex quibuſdam indicĳs in corpore inuenire. Sed pręſen
tium cognitionem proprio & ſuo nomine conſueuimus
nominare dinotationem. Itaque conſiderādum admonet
vultum ægroti inter initia, ſimilis'ne an diſſimilis beneua
lentium ſit, ſed potiſſimum ſui. Hoc enim ſignum ſecun-
dum decreta Hippocratis intelligitur, vt non ſolum de cō
muni natura omnium, ſed etiā de propria vniuſcuiuſque
præcepta artis conſiderentur. Conferri enim partes affe-
ctas præcepit cum beneualētibus: non alienas intueri, ſed
eius qui affectus ſit. Optimus igitur ęgri vult9 eſt, quoties
ſimillimus ſui permaneat. ecōtrario deterrimus, ſi quam-
maxime in cōtraria vertitur. Ea vero quæ inter optimum
& deterrimum habeantur, tua intereſt conſiderare finitis
extremis. nam ſi propiora ſunt optimo, meliora: ſi deterri-
mo propiora, deteriora exiſtūt. Media vero inter hęc ſunt
quæ pari vtrinque intercapedine circunſiſtuntur. Itaque
vultum optimum vno capite complexus indicauit. maxi
me vero contrarium, vtpote nobis nequaquam familia-
rem, particularibus indicĳs explanauit: è quibus ſingula
ſeorſum aggrediar, prodita deinceps ad hunc modum.

IX X

NAsus compressus:caui oculi:astricta tempora:aures frigidę contractęque, & fibræ earum versę:& item cutis circa frontem dura,intenta,arida:& color totius vultus viridis aut niger.

MAlum hoc indicium primum adscripsit,nasum compressum. Sed oportet,vt docuimus,cõferẽdo cum natura cuiusque,talia considerari. nam si natura simus est, nasus prorsus compressior apparebit, quemadmodum si aquilinus aut etiam subrectus est. Ita vero considerandum est vt inquãtum à naturæ forma recessit,intãtum ipse prauus existat. Itaque compressus nasus plane apparet in ĳs qui longiore morbo extenuantur, aut præ dolore conflictantur, aut quouis modo exsoluantur,aut animo linquantur,& item omnibus defunctis. Et ob eam rem quis merito colliget epilogismo, communi omnium hominum vtẽs ratione, prauum esse indicium, quod per malam existat affectionem. Cęterum quænam sit talis affectio per quam nasus comprimitur,dogmaticę iam contemplationis munus est indicare, quam depræhẽdi tantummodo analogismo conueniet. Analogismus vero ratio est quæ ab euidenti auspicatur, rei obscuræ faciẽs cognitionem. Epilogismus vero communis ratio est,& omnium assensu conspecta. Sed primum epilogistice de singulis consideremus indicĳs. rectius enim erit ex confessa cõmuni'que oĩm hoĩm ratione facere initialem doctrinam,quàm statim inter initia venire ad analogismum.

HAec quoque indicia omnia circa vultum existũt in morbis diutinis,& doloribus,& animæ defectionibus,& multo magis in morte. Epilogistica enim ratio facillima est,vt dissimilia naturę,mali cuiusdam obtineãt significationem.subieci enim statim ab initio, id quod cõfessum,conspectum'que est,vt maxime cõtraria naturæ,exitiosa:similia vero, salutis indicia habean-

tur. Itaque hæc à nobis de eis epilogiſtice dicta ſint. nam poſt, exquiſita ratione de omni eorum natura conſiderabimus. Fiunt ergo tales affectiones, aut ob aliquã cauſam conſumentem & corrumpentem partes animalium carnoſas, aut ob debilitatem natiui caloris, qui non inſuper extendi in extremas corporis queat partes: ſed in viſceribus ſolis exiguus obſeruetur. Porro huic ſcilicet comitatur affectui, vt nõ præterea affluat ad extremas corporis partes tantum ſanguinis aut ſpiritus, quãtum antea affluebat habẽtibus per naturam. & ob eam rem in vultu maxima mutatio naturalis habitus liquido apparet. Cum em̃ partes oſſeæ & item carnoſæ & humidiores inter ſe adiũctæ ſint: tum autem oſſeæ ſubſiſtãt ſimiles, vtpote tenaciores: carnoſę vero humidiores' que conſumãtur facile, & collabantur in eas ob inopiam ſpiritus & ſanguinis: facillimus cognitu affectus eſt. Naſi enim circa ſolas pinnulas nomine ſubſtantia, carnoſa: ſubſiduum vero omne, oſſeum eſt. Merito igitur quoties pars carnoſa conſumpta aut vacuata cõſidat, extremum eius tenue redditur: pari modo quoties vehementer refrigeratur: quod iam defunctis accidit. Stipata enim per refrigerationem ſubſtantia carnoſarum partium, gracilentus in ſummis merito redditur. Non em̃ alium quẽdam naſum vocamus compreſſum, quàm qui gracilentus in ſummis exiſtat. Igitur ad hunc modum naſus compreſſus apparet. Caui præterea fiũt oculi propter eas ipſas cauſas. ſed quãto humidiores molliores' que ſummo naſo ſunt, tãto citius cauantur. Quinetiam ſpiritus cõpiam animalis participant, & item caloris non parum habent: quibus deficientibus, merito contrahuntur. Id vero, cauum oculorum eſt. Tẽpora ſimiliter aſtringuntur, propterea quòd ſola reliqui capitis muſculos habeant: quos nominãt à temporibus crotaphitas: reliquum vero caput omne prorſus carne vacat. Aures frigidæ & contractæ, quia chartilagineæ carne vacãt, exangues habẽtur. Itaque celerrime refrigeſcunt, vt quæ ſuapte natura ad affectum inſtructiores paratiores' que ſint. Sed quam ob rem fibræ earum verſæ ſunt? An quia molliorem obtinent ſubſtan-

tiam,non queadmodum subsiduum omne,quod inquam tenuis chartilago exquisite est tenuiore intecta cute? Quã ob rem de prædictis causis fibræ extenuantur,vertuntur, siccantur,stipantur: ita vero affectæ retrouersus tendũtur magis ad originem præbentium illis sensum neruorum. Etenim conuelli,cũctis corrigijs exsiccatis commune est: proprium vero vnicuique in corpore parti, est illo verti & conuelli potius,vbi innexorum ei neruorũ initium est. Id enim in digitis plane intueri licet.si enim intimus tẽdo ab aliqua causa afficiatur, digiti perspicue inflectuntur.si extimus,attenduntur. cęterum ob eam ipsam siccitatem stipationem'que cutis, omnis circa vultũ omnem duriuscula apparet & intenta. Affectus vero manifestius apparet circa frõtem:quia carnosa substãtia tenuior hac in parte cuti subtenditur. de prædictis vero causis carnosa natura afficitur magis quàm quæ cutis institutione cõsistit. At vero coloris mutatio pessima est,quoties ad nigrum existat:vtpote sanguine refrigerato: quemadmodum vbi foras effusus sanguis cõglobatur. moderatior vero,quoties in chloron,id est viride fuerit. Veteres enim assolẽt ita nominare nõnunquam pallidum colorem. Interdum,vt plerique, brassicam & lactucam chloros,id est virides nominant. qui quidem color,nigrior est quàm rubidus: est etiã tanquam initium quoddam nigri liuidi'que,quem frigus perinde quasi nigrum effecit. Quocirca vultus in quo oĩa prædicta habẽtur, exitiosus merito nominatur. is'que per morbos longiores sæpenumero videtur. Raro vero inter initia apparet: & ob eam rem cum maximo periculo est: vt qui nullam abs tempore causam habeat. Longo enim interposito tempore consumi corpus, & item refrigerari partes extremas, haudquaquam mirabile est. Inter initia vero præsertim acuti morbi prorsus exitiosum censetur: nisi ob aliquam aliam causam talis extiterit. Cęterũ quænam committere causæ eam rem possint, ipse procedẽte dictione docebit. Nunc vero rem adijciendam quam videtur Hippocrates omisisse,prius audi. Vt enim per morbos diutinos talem fieri vultum nõ admodum exitiosum

est: ita nec in terra frigida, hyeme, conditione frigida, senecta: quemadmodum per sententias indicauit: Per morbos minus periclitantur ij quorum naturæ morbus conuenit, aut ætati, aut habitui, aut tẽpori, quàm quibus non cõpetit aliqua ex his ratione.

XI

SI igitur inter initia morbi talis fuerit vultus, necdum scrutari aliis signis possibile sit, interrogare oportet num vigilauerit homo, an aluus resoluta admodum fuerit, an fame affectus: & si quid horum comprobet, minori cum periculo est. Indicantur vero talia per diem & noctem, si ob has causas talis fuerit vultus. Si vero nullum horum dixerit, neque prædicto tempore destiterit: signum esse exitiosum sciendum est.

SVmme exitialis & insanabilis morbus est per quem statim inter initia vult9 exitiosus sine exteriori causa extitit. Minori vero cum periculo est, si propter aliquam causam euidentem acciderit: verbi gratia: propter vehementem insomniam, aut inopiam alimenti, aut alui fluorẽ. Pręstat enim ne ex his causis quidem nimium exsolui vires inter initia ægrotationis. Minori vero cum periculo est quoties ob aliquam talem causam extiterit, nõ ob maleficentiam ęgrotationis. Sed quęnam sit affectio corporis in qua talis vultus efficitur statim primis diebus, perspicue breuib9 tibi iam explicabo. Vbi debilitas detentoriæ in animalibus facultatis pariter sit, atque humores tenuiores cum febre calida, præ debilitate excernitur subinde aliquid inuisile propter tenuitatẽ extra cutem, vtpote tenuioribus humoribus effluentibus. At vero febris etiam magis consumit tenuissimos humores: minus vero tenues extenuat, ita vt nunquam vacuatio desinat, sed simiIetur continuis vomitionibus, aut alui

fluoribus, aut ex vrina immodicis vacuationibus. Verum interest, quòd eæ sensib9 vsurpantibus: ea vero quam nũc commemoraui, pr tenuitate fluoris aciem frustratur. Talis ergo nequaquam consistit vultus in morbo pituitoso, quemadmodum nec per satietatem, propter exuperantiam sanguinis, sed inopiam potius esse oportet in corpore, & dolorem preuenire & angorẽ. ex his enim humor colligitur biliosus. At vero si terra calida sit, & anni tẽpus æstiuum, & cõditio calida sicca'que, tãtisper tali affectione præhendi hominem promptius est, potissimum quoties biliosior fuerit ex natura. Quinetiã nõnulli facile discutiuntur, atque difflantur: alij vero ostiolum ventriculi debilem habent. quę omnia quoties simul concurrant, tale corpus propensissime præhendi potest affectione quæ vultum exitiosum cõmittat. Si igitur hęc quispiam agnoscit: non solum prędictionem, sed etiam curationem poterit inuenire, habens intentionem firmare vires, ventriculo idoneis alimentis. Sed hęc non parum extra itineris propositum dicta sunt. De causis exterioribus considerãdum exquisitius est. Hę sunt (quarum ipse nominatim habuit mẽtionem) fames: insomnia: fluor alui. Quibus adijcias licebit similia horum, vacuationem immodicam sanguinis è naribus, aut vulua, aut mariscis, aut vulnere, aut quouis alio modo: & item mœstitiam vehementem, quę quibus libeat causis constiterit. Sed forsan recta ratione aliquis dicet hęc dicta esse ab Hippocrate potestate in sermone qui est de insomnia. accidit enim insomnia etiam ob alias causas: accidit etiam propter mœstitiam, ita vt pro modo mœstitię sequatur insomnia: & ob id continere eam merito dicitur. Itidem aluus admodum fluẽs, exemplum tibi cuiusuis immodicæ euacuationis erit. Si igitur diligenter verseris in operibus artis, peritus'que sis circa vniuscuiusque rei formam: sæpenumero apparebit causa quę talem vultum cõmittat. Signa vero earum dictu difficilia sunt: & ob eam rem tradere ea sermone, quãquã plerique nouerint medicorum, refugiunt. Sed omnia proprijs & suis locis à nobis explanata iam sunt. Quapro-

pter ipse quoque postquam didiceris ea, poteris interdum ingressus ad ęgrum pronunciare de causa quę talem vultum cōmisit, sed potissimum vbi pręcedentem omnem victus rationem noueris ęgri: considerans pręterea de tēperamento eius: & multo magis vbi peritiam habeas de motu arteriarum, & qualitatis febris. Subijciamus enim aliquem, gratia exempli, tempore æstiuo, per conditionē calidam & siccam, biliosum ex natura, adolescentem, ex conflictatione, inopia & mœstitia, incepisse ęgrotare: sitque calor eius, tangendi sensum admodum mordens, & vrina biliosa: & pulsus, virium indicans debilitatē. suspicare talem pręlatam fore conditionem, ob quam vultum cito sit habitur9 exitiosum, propterea quòd antea nequaquam congrue vixit. Itaque si non sint talia circa ęgrum, neque fuerint, neque primo die vel secundo existant, tertio vero ingredienti tibi vultus appareat qualis nunc dictus ab Hippocrate est: scias hunc propter aliquam causam exteriorem ita affectum. Igitur apud te considerabis quidnam potius in eo extiterit, num secretio aliqua multa, an insomnia. Ex inopia enim non erit talis vniuersim, nisi pręuenerint talia in morbo qualia dicta iam sunt, atq; ex natura fuerit talis qualis dictus est. Si igitur pridie videas ęgrum, haudquaquam latebit multam fore spontinā secretionem. firmissima enim eius indicia habentur, quæ à nobis in commentarijs de iudicationibus, & item libro de pręsagijs pulsuum explanata iam sunt. Quapropter licebit statim aspicienti hominem, definire vehementē extitisse insomniam. etenim videbis oculos eius admodum squalidos: qui non propter euidentes & īmodicas vacuationes, perinde vt propter insomniā tales reddūtur. Porro videbis palpebras resurgere difficulter, & item talem habere formulam in conniuendo, atque etiam & instabiles haberi, quales per somnum obstupidum (ita enim Coma interpreter) existūt. Quinetiam vbi nunc primum tibi appareat ęger, antea vero nullo pacto pspexeris talia signa: atqui pulsus aliquam afferent cognitionem. Per immodicas enim excretiones, seruabit aliquod (quāquam exiguū

ſit)indicium formulę, ſignificans eas. per inſomniam vero, chordulę extētę ſpeciem referet. At ſi propter inopiam duntaxat in talem vult9 venerit affectionem, ex dictis indicĳs neutra adſunt, neque inſomnię, neque excretionis. & ob eam rem potius ex accidentibus quàm ex proprĳs ſignis, in illis pręſagire cōueniet, propter inopiam alimēti deductū eſſe eum in talē affectionem: & adhuc magis, quoties febris, proprietatem caloris diſcutientis, exquiſita ratione conſideranti tibi nequaquam importet. Si enim talis appareat, ob illam potius quàm ob exteriorem cauſam, gracilentum ita videri vultum exiſtimādum eſt. Cęterum conuenit immorari diutius attrectando omnē manum, non ſolum volam ęgri, ſed etiam ſuperiores partes diligenter animaduertentes, ſi non ſolū acriorem, ſed etiā ſi ſubſtantię copiam vnà ſecum, & quidem corpulentam reportet, veluti flammulam quandam peruadentem cutem tuę manus qua cutem ęgri contingis, ſe inſinuantem perſpicue in profundum. Tales enim febres ſunt quæ vultum iſtiuſmodi committunt. Hæc igitur (vt docui) dici quidem poſſunt difficulter: non tamen omnino dici non poſſunt, neque difficulter agnoſci ab ĳs qui circa ea exercitati ſint, qui'que viderint talia ſæpenumero à me omnia pręſagiri: ſed multo magis ſi ſtuduerint agnoſcere operibus ipſis, quęcunque in commentarĳs de præſagĳs edocti ſunt, eo quòd videant quidem talia prædici, vt fieri poſſint, re ipſa diſcentes, non reprobantes vero prius quæ ab initio videntur cognitu difficiliora. Nam geminos fratres ſimillimos quidem, ſemel aut bis videndo, nequaquam interſtingues: ex neceſſarĳs vero nullus hallucinatur. Hæc igitur dicta ſunt ad cohortandos iuniores: ſed potiſſimum eos qui nūquam prędici hęc omnia à nobis perſpexerunt. non enim ſolum inſomniam dicere debent, ſed etiam vt propter mœſtitiam tale quid extiterit. Non enim Eraſiſtratus videns coruos aut cornices volantes, depręhendit adoleſcentis amorem, nec (vt quidam dixerunt) amatorium pulſantes ſenſit arterias adoleſcentis: (nullus enim pulſus proprius amoris eſt) ſed quem-

admodum apparuit interdum etiam mihi, iniicienti manum volę ęgri, muliere vero quadam visa domi, statim iniquus pulsus atque inordinatus euasit: paulo vero post ad habitum naturalem, simul recedente muliere visa, rediuit. Ita enim mutatus pulsus, communem quendam significat perturbationis affectum in animo fuisse ægroti. Perturbationem vero talem interstingui conueniet ex iis quæ dicuntur ab eo pariter aut videntur. etenim rursus, dictis quibusdam, pulsus vertitur ad iniquitatem, perturbato ægro ob ea quę audiuit. Sed de his seorsum à me scriptum iam est dicato opere, cui titulus est de pręsentiendo. Nunc vero ad institutum redeamus. Illud agitabatur, vt multa de præteritis & item præsentibus coram ægro potest medicus dicendo commendari, velut ea quæ nunc dicta sunt hac oratione: insomniam: alui fluorem: famem. At vero interdũ ex his vnum definite dicere difficile est: sed è duobus alterum, aut è tribus vnum prorsus possibile erit firmiter præsentire. At vero id quoque laudem feret apud audientes, interrogando, pręsensiõe facta ad hũc modum: Num ob insomniam vehementem, an alimenti inopiam attenuatus est? Sæpe enim comprobant vtrunque, & demirãtur bifariam medicum: interdum alterum eorum respondentes ita quoque demirantur. Id igitur ab Hippocrate dictum est: Interrogare oportet num vigilauit æger, an multa deiecit, an famescat. Deinde quod dicit: Et si quid horum comprobet, minori cũ periculo est: merito. melius enim est adeò fortem esse facultatem vt à nulla causa exteriori vincatur. Minori vero cum periculo est, si ob aliquam talẽ causam, ne ob maleficentiam ęgrotationis talis cõsumptio existat. At vero quia possibile est vt ambo concurrant, tum causa aliqua exterior (vt dixi) afficiens corpus, tum etiam febris consumens, interstitio erit tibi de subsequenti die nocte'que. Si enim ab exteriori causa sola, qualis dictus est vultus extiterit, castigationẽ per diem & noctem adipiscetur. si vero ex affectione in corpore: aut permanebit talis, aut etiam deterior erit. Itaque cõstat vt hæc omnia ab Hippocrate recte dicta sint.

Sed quam ob rem dixit: Si igitur inter initia morbi talis fuerit vult9: necdum scrutari aliĵs signis possibile sit, deinceps consideremus. Duorum enim alterum est, aut quia non accidunt inter initia morbi, aut quia nihil firmum denunciant, nequaquam possibile est talib9 vti signis ad res dubias definiendas. Ego igitur dico non semper fieri talia: nec si fiant, firmum aliquid indicare. Ceterum vt ita se habeat, in enarrandis illis docebo.

XII

SI vero in morbo vetere iam triduo talis fuerit vultus, de iis interrogare oportet de quibus antea monui alia quoque signa esse cōsideranda, quæ in toto corpore, atque etiam in oculis existant.

PRincipĵ nomen significat primariam morbi accessionem, quę nondum vllam obtineat latitudinem: & item eam quę ad aliquod tempus, non tamen multum extendatur: necnon primum ęgrotationis tempus, à quo alterum numerant ascensum, deinde tertium consistendi vigorem, & demum quartum inclinationem. Cum itaque dixerit paulo ante, Si igitur inter initia morbi talis fuerit vult9: per illam dictionem nequaquam indicauit cuiusnam de tribus principĵs faciat mentionem. Nunc vero scribens, Si vero in morbo vetere iam triduo talis fuerit vultus: clare docuit vt de eo agat quod habeat latitudinem. id enim ad triduum vsque porrigitur. Ergo tantisper ĵs quę docuit antea signis, existimauit addēdam esse ductam ab aliĵs signis finitionem, de quibus dixerat, Necdū possibile sit aliĵs scrutari signis.

XIII

¶ De signis quę in oculis existant. Ca. IIII.

SI enim lucem effugiant, aut nolentes illachryment, aut peruertantur, aut alter altero fuerit minor, aut candidū

rubidum habeant, aut liuidas aut nigras venu-las, aut pituita appareat circa obtutum, aut subli mes tumidi'ue oculi vel caui admodum fuerint, vel totius color euariet vultus: hæc omnia mala esse atq; exitiosa censendum est.

HAec omnia accidentia in cõmune præter naturam sunt: sed dissidēt inter se, eo quòd quædam cõtrariam naturæ: alia vero, vt ipse antea dixit, maxime contraria existunt: & ob eam rem ex communi epilogismo, omnia quidem exitiosa existimabuntur, sed pro quantitate contrarietatis, minus'q; & magis id obtinebunt. At vero affectiones ex quibus eueniant, secundū sequelam decretorum Hippocratis, rectius est deinceps considerare. Itaq; refugere lucem, quod inquā est auersari, propter debilitatem accidit, visoriç facultatis. quæ nonnunquam affectione laborat opificiorum, veluti per lippitudines. interdum ipsa ex se afficitur, dum exitiale indiciū est. Pari modo si oculi illachrymant propter lippitudinem aut fluxionem aliquam de capite decumbentem, præter naturam quidem affectus est: non tamen omnino significat abolitionem. si vero propter debilitatem detentoriæ facultatis, exitiosum indicium lethale'q; est. Porro peruertuntur oculi, conuulsis musculis eos cõmouentibus. quod si fuerit illorum tantūmodo affectus, nihil difficile significatur. si vero principij neruorum, (quod quidē cerebrum est) summe exitiosum est. propinquantes enim musculi, principij affectum prius quàm cæteri persentiscunt: interdum ij qui in oculis sunt, de quibus nunc dicit: quādoque crotaphitç, id est musculi temporū nominati, de quibus libro de articulis indicauit. Quinetiam fieri alterum oculum minorē quàm qui constet ex natura, accidēs exitiosum habetur. indicat enim extingui facultatem regentem eū. At vero albamentū oculi apparere rubrum, (quo modo per lippitudines quasdam accidit, & item quasdā temulentias) copiam significat quæ in cerebro ac mēbra-

nulis fatiget: interdum etiam inflammationem quæ in eo infestet. Nam vtrouis modo sanguis ad oculorũ venulas exprimitur: & ob eam rem pars in eis candida, rubra apparet, quę coralla appellata ambit circiter: quã per dissectiones docuimus omniũ in oculis mẽbranularum tunicularũ'q; copulã quãdam haberi. & item docuimus vt ambientis caluam mẽbranulę terminus, ad eam vnà cum venulis permeet. Cæterum vt ob hæc dixerit candidum fieri rubrum, perspicue indicauit ex ĳs quę subinferẽs ait, Aut liuidas, aut nigras venulas habent. id vero perquã exitiosum censetur. Rubrę enim apparẽt venulæ etiam propter nimietatem (vt dixi) vel inflammationẽ quãdam quæ in cerebro fatiget. At vero nigrescunt & liuent refrigeratæ. refrigerãtur vero extinctæ. ita fit vt hi colores prorsus exitiales assidue existãt. Cæterum pituita accidit oculorum, vt constat, tum ob affectum opificiorum, quẽadmodum per lippitudines: tum etiam aliter: quę nullo cum periculo est. porro accidit propter imbecillitatẽ regentis oculum facultatis naturalis, quę impos est oculorum concoquere alimentum. pituita enim (vt ostẽsum iam est) excrementum semicocti alimenti est. Ergo per lippitudines prę copia humoris præter naturam, & item propter affectionẽ opificiorum, verisimile est nequaquã concoqui recte alimentum eorũ. At vbi inopia perspicua est, quam cauum indicat oculorum: causa de nimietate prorsus recedit, sed restat virium debilitas sola, non quælibet, sed admodum vehemẽs, quæ nec minimũ quid alimenti oculorũ abunde cõcoquere potest. Quinetiam sublimes oculi, id est instabiles & subinde cõmoti, significant aut delyrium, aut tremorẽ circa musculos eorum. è quibus alterutrũ per relatam affectionẽ exitiosum habetur. Profecto delyriũ ex inopia, maximo cũ periculo est: & item tremor propter ariditatẽ opificiorũ, insanabilis est. At vero tumidos oculos, aut admodum cauos detestatur. Itaq; tumẽtium accidens oculorũ, inter initia quoq; fatigat ægrotationis: maximé'q; vomẽtibus ex copia ingesti vini cibi'q;: caui vero admodum oculi nequaquã fiunt: & ob eam rem neutrũ

cõmemorauit accidens inter initia, dum ait: Nasus compressus, oculi caui. Hoc quidẽ ea ratione, quòd nullo pacto appareat in vultu exitioso. Nã quo pacto pariter caui tumidi'qꝫ oculi erunt? Illud quia nullo modo tantisper eueniat. Atqui videntur ea quæ dicta sunt de oculis tumidis, cum prædictis pugnare. Cum enim dixerit de vultu exitioso, nasum cõpressum, cauos oculos, tum autẽ talia definiendo: ĳs quæ triduo iam appareãt, tumidos nequaquã recte adiecit. Sed quod mihi videtur ab Hippocrate factum, hac oratione iam explicabo, permutando omnem eius sermonẽ in hanc dictionẽ: Si vero morbo vetere iam triduo talis fuerit vultus, de ĳs interrogare oportet de quibus antea monui: alia quoqꝫ signa consideranda quę in toto corpore atqꝫ etiam oculis existant. In oculis vero signa exitiosa iam triduo talia sunt, si lucem refugiunt, si lachrymãt, si peruertũtur, si alter altero fuerit minor, & candida pars in eis rubra appareat, si venulas habent aut nigras aut liuidas, aut pituita angulis inhęrescit, aut sublimes sunt, aut tumidi, aut admodum caui, aut totius vultus color euariat. Hæc enim omnia exitiosa habentur: & quicquid horum existat circa vultum prædictũ, indicium non paruum est futuræ mortis. Igitur ad hunc intellectum (vt mihi videtur) numerantur cum cæteris signis quęcunque in vultu exitioso pariter existere queunt, atqꝫ etiam tumidi oculi, qui simul existere nequaquã possunt: quia nõ solum instituerat dicere quæcunqꝫ simul sint cum vultu exitioso, sed etiam ex signis exitiosis quęcunqꝫ circa vultum apparent. Quocirca si non vnum solum, sed etiam plura de prædictis non possint esse in vultu exitioso, nulla pugna erit in sermone eius qui de prauis signis omnibus faciat mẽtionẽ. Cęterũ vt recte dixerit, necdum possibile sit alĳs scrutari signis: considerandũ iam est vno capite communi tali. Vnũquodqꝫ ex prædictis, aut non accidit inter initia, aut non ex toto exitiosum est. Sed seorsum singula consideranti tibi, videbitur id quãmaxime verũ. Igitur ex multa vini potione, nonnũquã & vomitiõe vehemẽti, inter initia morbi lucẽ effugiũt: itidẽ lachrymãt, & peruer-

tuntur oculi, aut sublimes fiunt, aut tumēt, aut venulas habent rubras. At vero in colorem nigrum aut liuidum mutatio venularum, nūquam accidit inter initia, quo modo neq; insigne cauum, neq; pituita oculorū, sed triduū aut quatriduū (quod nimiū sit) in geniturā taliū desideratur.

XIIII

Considerari conuenit hunc in modum suspectiōes etiā oculorū per somnū. Siquid enim candidę partis subapparet commissis palpebris, nec alui fluor aut medicamētū in causa est, aut nec ita dormire cōsueuit: vitiosum indicium exitialeq; admodū est.

De verbo suspici, suspectionis vocabulū fecit, cuius pluratiuū hypophasies, id est suspectiones exiltit: a quib9 per diuisionē ionicam hypophasies, id est suspectiones formātur. Cæterum non satis noui qua ratione adducti Artemidori & Dioscoridis sectatores scripserint hypophasias cū v. Quod igitur est ab Hippocrate dictū, clarum est. Ipse enim enarrauit quidnā appellet suspectionem, dicēs: Siquid enim subapparet candidę partis cōmissis palpebris. atq; etiā adiecit definitionē ad exquisitiorē sermonis cognitionē, dicens: Neq; fluor alui, aut medicamentū in causa est. Sed subaudiri oportet cætera quoq; quę vim eandē obtineāt. Vno enim capite cōplexus, dixeris accidens id propter imbecillitatē fieri mouētis palpebras facultatis: quod inquā exitiale est, quoties sine causa constiterit exteriori. Hæc vero talem habent scilicet oportet vim, vt vires exsoluant. Verbi gratia, alui fluor, aut purgatio ex medicamēto purgante vehemens, aut mœstitia vehemēs, aut insomnia, aut inopia alimēti, aut sanguinis fluor multus, aut simpliciter quæuis alia immodica vacuatio. Cæterum cōnumerare Hippocratē (vt pauloante dixi) omnia exitiosa signa, nō solum quęcunq; in vultu exitioso habeantur, indicauit hac parte, adijciēs, Nec alui fluor, aut medicamentū in causa est. Prædixerat

enim in vultu exitioso talem finitionem, an aluus admodũ resoluta fuerit. Resoluta enim aluus, cõmune quoddã est fluoris alui, & itẽ medicamẽti. Sed quoniã rursus aliũde orsus omnia exitiosa percenset indicia, merito cuiuis eorum proprias definitiones apponit.

XV

SI peruertitur, aut liuida palpebra est, aut labrum, aut nasus cum aliquo alio signo, mortem prope esse sciendũ est.

IN multis codicibus ita legitur initiũ orationis, in alijs vero, pro peruertitur, distrahitur scriptũ est: ita vt ex voce, palpebrę cõtractio significetur, velut ea quę propter algorem refrixerũt. Id igitur indicium est mortis, quẽadmodum liuida. Si vero, peruertitur, tentionem quandã conuulsificam, aut resolutionem in altero ex musculis oculos claudẽtibus indicat: vtrũq; exitiosum censetur, quoties alia indicia suffragantur, quẽadmodum indicauit, tanq̃ hęc sola nequaq̃ sufficiãt denũciare mortẽ.

XVI

¶ Quomodo oporteat cubare ægrũ. Cap. V.

CVbantem offendi ægrum a medico oportet in latus dextrum aut sinistrũ, ac manus, ceruicem, & crura paulum reducta habentẽ, & omne corpus molliter positum. Ita enim plerique beneualentium cubãt. at ita cubare vt sani solẽt, saluberrimũ est.

ID quoq; testatur numerari ab Hippocrate signa exitiosa hac tota libri parte. constat enim vt nobilissimus vir nũc nõ ab alio principio de signis in toto corpore doceat, sed ea copulat prędictis. Cum enim antea dixisset in vultu exitioso etiã alia signa considerãda esse quę in toto corpore atq; etiã oculis existant, deinceps omnia inter se copulãdo persequitur. Id vero qđ dicitur, oportere offendi ęgrũ à medico cõsiderante non cubantẽ

ſupinum ceu quendam reſolutũ,ſed in alterũ latus, prout melius illi adfuerit,idcirco bonũ eſt,quia robur indicat facultatis per muſculos firmantis corpus, quomodo rurſus debilitatem vbi cubare in latus nõ queat. Verũ ipſe Hippocrates adiecit orationi cõmunem epilogiſmũ dicẽs:Ita enim pleriq; beneualẽtium cubant.ſcilicet potiſſimũ tantiſper dũ medicus ægros cõſiderat. Rectius enim eſt ſubaudiri in oratione proditũ ab eo poteſtate per dictionem dũ ait, Cubantẽ offendi ęgrũ à medico oportet. Nõ enim ſimpliciter in latus ait oportere hominẽ cubare,ſed à medico offendi cubantẽ ita. Porro adiecit, Ac manus, ceruicẽ & crura paulum reducta habẽtem. Id enim conſuetũ pleriſq; beneualentium eſt. Quinetiam adijciens verbũ pleriq;, appoſuit finitionem quãdam alterum habentem caput alijs multis vtile pręſagijs, cuius meminiſſe cõueniet, licet interdum omiſſa ſit. At vero quid'nam illud ſit, iam explicabo. Quęcunque in ægris priuatim præter cęteros peculiaria ſunt:hæc haudquaquam veluti ſuperuacua cõſiderari oportet. Si enim offendas ęgrum vt pleriq; beneualentium cubantem, diliges talem iacentis habitũ. Si vero econtrario, non conuenit continuo horrere quaſi malũ indicium:ſed requirere vtrũ in conſuetudine ſit talis ęgro figura. Cæterum quod eſt dictũ, molliter poſitum offendi corpus, exaduerſum intento proditum eſt. Quatuor enim mẽbra, id eſt crura ac manus paulum reducãtur, & omne corpꝰ iaceat oportet, extra immodicos habitꝰ cõſtitutũ. Intelligo habitꝰ immodicos, quoties aut ſumme extendũtur, aut immodice inflectũtur mẽbra, aut ſpina, cuius partes vertebrę quoq; in ceruice exiſtũt. Igitur immodici habitꝰ, extentis admodũ neruis efficiũtur, quomodo libro de motu muſculorũ definitũ iam eſt. Qui vero inter habitus immodicos incidit, nequaq̃ intẽtus eſt. Quocirca talẽ vocauit mollẽ, quia corpora molliora intẽdi nõ ſolẽt.

XVII

Vpinum vero cubare manibus & cruribus extentis, minus bonum eſt.

TAlis iacentis habitus omnino bonus nõ est:proinde'que nec minus bonus est. Si enim omnino bonus non est:vt talis habitus minus bonus sit, fieri qui potest? Cæterum vt id bonum non sit,ipse postea docebit hũc in modũ, Si vero ꝓcliuior fuerit, & subinde ad pedes dilabitur,maiori cum periculo est. Tãquam eñi prędictus habitus cum periculo sit, ita dixit de eo, Maiori cum periculo est. At vero mihi videtur vt talis iacentis habitus, neutris adnumeretur indicijs,quę nec ad sanitatẽ vim habeãt insignem , neque ad mortem,sed aut integre media sunt, aut parum ad alterũ tẽdũt,ita vt qui negligẽtius loquuntur de eis , cum vtrisque cõferre possint,velut hoc loco Hippocrates dixit minus bonã esse talem cubãtis figuram, quàm quę est antea prodita:deteriorem vero quàm hæc ea quę deinceps dicta est: admonens hoc loco finiri oportere in omnibus locis, nũ consuetus sit æger cubare supinus. Si enim ita fuerit, nec admodum magnifaciat medicum ingredientem : tunc neque in medio mali boni'que habitus existimabitur,sed potius bonus. Si vero neque hac soleat cubare figura, & admodũ vereatur medicum,non bonum indicium est:sed potissimum si fuerit pudentior ex natura. Quocirca talis iacẽtis habitus,in medio boni mali'que collocandus est,quantum in eo est,sed vtroqueuersum pro natura ægri transferendus est.

XVIII

SI vero procliuior est,ac deorsum delabitur subinde ad pedes, maiori cum periculo est.

QVemadmodum cubare in latus, quandam obtinet vim: ita erectius iacere , quomodo omnes cubamus. Et ob eam rem si in alterum colloces latus corpus defunctum,prorsus aut in partem pronam, aut supinam conuertetur : velut si illud accliue figures,ita quoque in pedes delabitur. Merito igitur prauum id dixit haberi indicium:quòd quidem extinctionem quãdam significet regentis corpus facultatis.

XIX

SI vero nudos habeat pedes, nec admodum calidos: ac man⁹, collum & crura dispergat inæqualiter: malum est. Significat enim inquietationem.

OPtime finiuit orationem dicēs, Nec admodum calidos. Per febres enim calidissimas vnà cū cęteris partibus etiam pedibus ardescentibus, nudare eos ægri coguntur. Si vero febris non fuerit talis: nudare pedes, malitiæ est ægri vel inquietationis indicium. Porro si manus quoque pariter cum ceruice & cruribus non ex more componit, vt antea dixit, sed inæqualiter tales dispergit partes: malum indicium est. Dixit em̄ significari inquietationem. Hoc vero nomen indicat illos cōflictari quouis iacentis habitu, necnon alium ex alio mutare. Quòd si te præsente (vt docui) iacens æger, statim cōmutet priorem habitum ad alterum, pariter & membra dispergat inæqualiter, vel etiam ceruicis posituram: scias talem aut propter ventriculi vitium, aut propter virium debilitatem inquietari: colligens hoc etiā loco epilogismo ingenium ei⁹, vtrum mollior sit, & ad singula manus det promptius, licet perquam exigua, & peruincatur.

XX

SI vero hianti dormiat ore, exitiosum est.

DEbilitatis hoc quoq; signum claudētium os musculorum est, queādmodum pauloante de musculis palpebras cōmittētibus explanatum iam est. Itaq; codex ita legitur, queādmodum nunc dixi. nam antiqui codices ita habēt. Dioscorides vero aliter legit, ad hunc modū: Si vero hianti dormiat ore, subinde male est. vbi duplex concurrit significatio. vna quidem, vt subinde hiet. altera, vt subinde dormiat. Vt igitur secundum mali sit, quāquam non hiāti fiat ore: planius indicauit per illam sentētiam qua dixit: Somnus & insomnia. alterutrū si modum excessit, mali est. Sed primum dictum esse verisimi

ſe eſt, vt hiet tantiſper dum dormit. Si enim hiet non dormiens, multo maiorem noxam ſignificabit.

XXI

SI crura quoque ſupini cubantis admodũ reducta diſtractaque ſint.

SIgnificantur crura quæ plurimum diſperſa ſint. ac talis iacẽtis habitus abhorret à ratione, ita vt indicet delyrium: quãdoquidem nullus ita cubare ſoleat, quemadmodum neque ſi circunplexa legantur. talis enim habitus abſurdus eſt, ſi quis cubando ſupinus habeat crura reducta, & inter ſe circunplexa.

XXII

Quõ cubare in ventrem malum ſit. Cap. VI.

SI quis cubet in vẽtrem, nequaquam ſolitus ita dormire quo tempore ſanus fuit: malo eſt. delyrium enim aut dolor circa ventris ſedes ſignificatur.

CRebro cõmemorat adiunctam his omnibus definitionem, vt ſecũdum conſuetudinem aliquid accidat ægrotantis. Etenim nunc cubare in ventrem contra conſuetudinem, aut delyrium ſignificat, quẽadmodum in prædicta cubandi figura: aut dolorem quẽdam qui circa tales partes fatiget. cõſtat enim vt multi talem eligant figuram, quorum in ventre dolor infeſtat.

XXIII

SI vero velit reſidere æger in ipſo morbi vigore, in omni morbo acuto malũ: peſſimum vero in pulmonia eſt.

QVi pulmonia infeſtantur, ĩj dicunt ſentire magnam in thorace anguſtiã dum ſupini cubant: reſidẽtes vero, fieri ſpirãtiores. Decumbit enim ad ſpinam, per ſupinum iacendi habitum, pars in pectore thoracis, à qua pulmo arctatur, nec idoneum accipit aerem inſpirando. per alios vero morbos, quoties vigent (id

enim maxime considerandum est, tanquam non sit teme re additũ) exitiosissimum est velle ægrum residere in ipo consistendi vigore. Amãt eñ tantisper maxime perpessi, immoti cubare: & si quis eos excitet, conflictãtur. Itaque arbitrare, propter vehemẽtem spirandi difficultatem, aut inquietationem, aut delyrium, residere ægrum aggredi per consistendi vigorem ægrotationis.

XXIIII

Quam malum sit stridere dentibus ægrum in febribus. Cap. VII.

SI quis strideat dentibus, nõ consuetus a pueritia ita efficere: insania significatur ac mors. sed in vtrisque futurũ prędicere periculũ, necesse ẽ. Si vero mẽte cõmotus ita efficiat, admodũ exitiosum iam est.

STrident dentibus, quoties musculi in temporibus & maxillis modo conuulsionis commouẽtur, interdum affectis musculis dũtaxat, aut ab ortu naturæ, aut propter aliam aliquam causam posteriorem, nõnunquam origine neruorum in eiusmodi affectionem deducta, de qua maxime cõuulsiones fieri solent. Cęterum agnoscere oportet initialẽ vniuscuiusque præparationem partis propriam: de qua alio loco fusius explanatum iam est. Nunc vero sufficiet semel dicere, præcipientes hoc loco reuocari in animum residuum disputationis, quo minus mireris fieri posse vt communi neruorum origine affecta, musculus aliâs alius tremore aut cõuulsione excipiatur. Vt enim clare videmus in quibusdam corporibus optimam inesse crurum pręparationem, in aliis deterrimam statim ab initio, ita vt hi currant ocyssime, illi vix stent, & item partes alias similiter affectas: ita facile offendi ab exiguis causis alios cruribus, alios summis pedibus, aut oculis, aut capite, aut alia aliqua parte, statim à principio sequitur opificiorum præparationes. Nihil igitur mirum videri debet si aliqui debiles habent musculos

qui oculos mouent: alıj vero eos qui maxillas mouēt. quare re, nōnulli ſubinde ſtrident dentibus etiam propter exiguas cauſas: illi vero ſubinde mouent oculos. Stridere enī dētibus ex natura, ſimile eſt affectui oculorum inſito quibuſdam, quem appellitāt equum, cum nullo tempore manere poſſint requieti, ſed in modum intermiſcentium ſubinde nictant. Cęterū per morbos febriculoſos, affectu originis fieri conuulſionem, ſimile eſt rurſus illi pręparationi muſculorū in oculis, de quibus ait: Aut ſublimes apparēt. In quibuſdam enim corporibus citius accumbūt originis affectibus muſculi oculorum: in alıjs muſculi temporum aut maxillarum. Merito igitur dixit accidens illud ſignificare inſaniam aut mortem. Inſaniam quidem, quaſi mentis dixerit vehementem cōmotionem. Mortem vero, quia neruorum origo affecta eſt. Illud exiſtimari poteſt, quonam modo ſupra dicens inſaniam ſignificari, mox dicat: Si vero mente cōmotus ita efficiat: admodum exitioſum iam eſt. Etenim perſpicuum eſt, vt ſi ſtridere dētibus pręnunciat delyrium: adeò non deſinet, vt vehementius fiat accidente delyrio, cum hoc quòd alıj quidam muſculi tantiſper in talem deducantur affectionem. Videtur ergo talis intellectus eſſe orationis: Stridere dētibus quib9 ab initio non erat conſuetum, futuri delyrıj accidens eſt. Si vero adeūdo interdum ægrum offendas vtrunque perpeti, delyrare, & ſtridere dentibus: hunc iam eſſe prope mortem arbitrare. Quocirca in priore ſermone cum nondum cōmotus mente ſtridebat dentibus æger: ſimiliter id ipſum indicabatur duntaxat vt inſanię ac mortis indicium haberetur. vbi vero iam delyrat, pariter & ſtridet dentibus: in propinquo mors eſt. Id vero clare docuit adıȷciēs verbum iam. vt enim exitioſum ſit accidens, priore docuit oratione. ſequente vero, verbum admodum & iam adiecit dicens: Admodū exitioſum iam eſt, id eſt valde exitioſum: quod eſt quidē non multopoſt, ſed cito moriturū ęgrum.

XXV

De vlceribus. Cap. VIII.

TLcus, siue antea extitit, siue existat: in morbo considerãdum est. Si enim moriturus ęger est, ante mortem aut liuidum & siccum, aut pallidum & siccum erit.

SIccum erit omnino vlcus, quoties facultas nutriens corpus debilis habeatur. nullus vero color in eo semper erit: sed pro diuersitate humorum in corpore, & itẽ pro mensura lœsionis euariabit. Si enim biliosus humor exuperet, croceus erit color. si nigribiliarius aut liuidus aut secũdum alteram significationem, viridis erit. Antea enim docuimus vt chloron interdum pallidũ colorem, interdum viridem significet: ex qua significatione solemus brassicam viridem nominare. Pari modo lœsio quoque maior, liuidum solet efficere colorẽ, vt qui nõ longe distet à nigro: minor vero, rubrum aut pallidum. Quocirca finem dictionis quidam legũt ita: Aut pallidũ & siccũ erit. alij vero illo modo, Aut viride & siccũ erit.

XXVI

De gesticulatione manuum. Cap. IX

DE gesticulatione manuum ita agendũ est. Qui in febre acuta, aut delyrio, aut pulmonia, aut capitis dolore, manus subinde ob os fert, aut frustra vęnatur muscas, aut colligit festucas, aut de veste euellit pilos, aut de pariete stipulas carpit: id omne malum, exitiale'que est.

GEsticulationes manuum, id est functiões & motus, quos hoc loco commemorauit, ob imaginationem fiunt illi similem quæ per suffusiones contingit. Aegri enim per suffusiones, quęcunque vident in medio loco crystallodis (ita à glacie nominati humoris) & tuniculæ circa pupillam cornus similioris, foris sita esse existimãt: quia semper assueti sunt dum haberent per

naturam, res p mediũ aerem intueri. Pari modo ῆ de quibus Hippocrates agit ĩ febre acuta, pulmonia, delyrio, ac dolore capitis, intueri se tanquam foris sita credũt ea quę intus in oculis habeantur. Ostendimus enim vt spiritus visorius, vtpote splendẽs, sibi medium assimilet crystallodis (ita à glacie nominati) & pupillæ humorem tenuem ac mundum, simillimum candido ouorum, quo per lippitudines vtimur. Porro diximus vt spiritus per hunc feratur humorem ex pupillę foramine ad aerem exteriorem vnà cum eo compactum. Hoc vero aere illustrato visus vtitur tãquam insito opificio, qualis in corpore neruus habetur. id'que docuimus seorsum dicato opere quo agitur de visu: necnon. xiῆ. de demonstratione libro: atque etiã septimo de decretis Hippocratis & Platonis: & item decimo libro de vsu partium. Vt ergo cerebrum per neruũ sentit affectionem digiti in pede, ita per aerem circunductum externa visibilia contuetur, quæcunque modice distant. Itaque suffusiones fiunt in hoc humore subsimili (vt dixi) candidę tenuiori'que parti oui qui inter pupillam & crystallodem (ita dictum à glacie) incidit. Ita fit vt per cruditates quoque nonnunquam visa similia suffusis contingant. Si enim restitit humor aut niger aut crassus prohibens digredi foras visorium splẽdorem, ibi visa pro natura humoris consistunt: interdum pilorum quorundam aut subtegminis, aut staminis, quandoque culicis nigrescentis, aut musculæ quę volitare ob os videatur, quandoque rei similis lenti, aut milio nigro. Ita accidit per febrẽ acutam ac pulmoniam, exhalantibus ad caput in corpore humoribus. Humor enim ille in pupilla mundus, concipit exhalationem. vbi vero perturbatur, prædicta visa apparent: atque etiam per vehementẽ capitis dolorem. Vt igitur per delyrium præ capitis repletione redundans aliquis humor in oculos, eadem accidentia cõmittit, & euellere subtegmina, & colligere festucas, solita ab omnibus vocari medicis, per delyrium nomen inde traxerũt. Itaq; nonnulli tradiderũt nobis subtegminis & stipulę visa tãtisper dum fiunt: & item qui postea meminerũt. At vero

duplex eorum differentia est. Quidam enim per ipsa sensibilia visa cœperunt delyrare, iudicandi facultate constante: alij vero propter eximiam prudentiam, attamē parua ex parte affecti, iudicandi facultate restiterunt retuleruntque vt vincant & repugnent, nec visis accedāt. Hi igitur indicarunt nobis quibus visis mouerant manus, vt Hippocrates scripsit. Sæpe enim videbantur illis subtegmina vestium eminere: atque in pariete stipulas adiunctas esse: sæpe vero & festucas multas impositas stragulis, atque etiam volare pusillas bestiolas prope oculos. has igitur venari aggrediuntur, circunferētes manus tanquam aliquid arrepturi. alia vero quæ videntur eminere, partim de vestibus carpere aggrediuntur: partim euellere de pariete. merito igitur affectiones talia committentes accidentia, censentur difficiles: quippe quæ febris acutæ, aut pulmoniæ, aut doloris in capite sequantur magnitudinem. in delyrio vero, quia sedes princeps est affecta: cuiꝰ vniuersum genus exitiale habetur. in febre vero, & item pulmonia, atque etiam capitis dolore, propter magnitudinem: quēadmodum definitum iam est.

XXVII

De spiratione. Caput X

SPiritus crebrior significat dolorem, aut inflammationem quæ supra præcordia fatiget. Si vero spiratur magnꝰ, multoque interposito tempore, delyrium indicat. Si vero frigidꝰ de naso & ore, admodum exitialis iam est.

HAnc omnem dictionem, secundo de difficultate spirandi libro, latius enarraui: quocirca nunc duntaxat capita rerum attingam. Spiritum hoc loco vocat vniuersam spirationem. qui si crebrior sit (ait) interdum significat dolorem, quandoque partium in thorace inflammationem, quę sunt cor ac pulmo, positę supra septum. Maiores enim pręcordia ac septum, idem ap

pellauerunt. Itaque per dolorem ſpiritus, quemadmodũ oſtenſum iam eſt, crebrior paruus'que eſt: per inflammina vero crebrior magnus'que. Hęc em̃ aſſolet nominare inflãmationes. At vero rara ſpiratio, hoc eſt multo interpoſito tempore, ſi magna eſt, indicat delyrium: ſi parua, extinctionem natiui caloris. Sed hanc affectionem ſignificauit ex accidentibus, dicens: Si frigidus de naſo & ore, admodum exitialis iam eſt. Cæterum vt de his ſpirandi difficultatibus fecerit hoc loco mentionem tantummodo de morbis agens acutis: item'que vt libro de morbis vulgarĳs plures citauerit ſpirandi difficultates: ſecundo libro de ſpirandi difficultate perpenſum iam eſt.

XXVIII

SPirationis facilitatem exiſtimari oportet perquam magnam vim habere ad ſalutem in omni morbo acuto qui cũ febre infeſtet, & quadrageſimo die iudicetur.

NAturalem ſpirationem appellauit ſpirationis facilitatem, ſignificantem neque thoracem, neq; cor, ac pulmonẽ, neque pręcordia, doloris quãdam habere affectionem. Quinetiam partes quędam ĳs adiunctæ que mouentur per ſpirationem, dolore afficiũtur, & vbi prehendantur inflammatione, & item quouis modo doloris trahant affectionem. Hæ vero ſunt ventriculus, lien, iecur. Si igitur nulla ex his afficitur, neque caloris infeſtat copia adeò vt deuri inflammari'que videatur: ſed neque econtrario vt iam extinguatur calor inſit9: quo pacto non dixeris magnã ſpem ſubeſſe ſalutis in morbis acutis, in quib9 propter magnitudinẽ febriũ, aut ꝓpter inflãmationem ꝓprie noĩatam, pericula imminẽt? Itaq; lõgi morbi ſine his, eo quòd vires exſoluãt, nõ ſine ꝑiculo ſũt: proinde'q; eos ab oratione excepit, ac de ſolis acutis definiuit. At vero cũ duplex genus horũ habeatur: ſiquidem nõnulli ſimpliciter ac primum vocãtur acuti, quidam ex

conuersione: de vtrisque docuit dicẽs: Qui cum febre infestet, & quadragesimo die iudicetur. Adiecit enim, qui cũ febre infestet, vt eum à conuulsione & distentione neruorum, & bilari disiungeret, & quicunque alij morbi sine febre acuti sunt. Quod vero dictum est, Et quadragesimo die iudicetur: vt connumeretur cum simpliciter proprieque acutis acutus ex conuersione: talis fit quoties inter initia acute ęgrotet, tum autẽ quartodecimo die, aut etiam ante, nõ integre iudicetur. Sed quia supersunt quędam reliquiæ ęgrotationis, ex quibus ad quadragesimũ diem vsque morbus extẽditur. Vertitur vero per iudicationes imperfectas acutorum morborum, non solum in hos, sed etiam in alios diutinos, maxime marcorem, quartanam, suppurationem, tabitudinem, aquam intercutem. Verum Hippocrates excipit à pręsenti oratione etiam illos in solis simpliciter acutis morbis qui cum febre infestent, & item ex conuersione iu quadragesimum veniant diem, optimum esse indicium dicens spirationis facultatem, non in omnibus qui sine febri fatigent acutis, neque diutinis: ita vt tria sint omnia genera morborum quantũ in ipsam agitur temporis differẽtiam. Aut eñ acuti sunt, qui quartodecimo finiuntur die, quibus diutini opponũtur: ambiguum vero & velut in cõfinio positum tertium genus, cuius terminus decretoriorum dierum quadragesimus dies est. Hæc igitur dico confirmare ea quę in ægris apparent, quòd si quis ea probet in illis ita se habere, naturam rerum agnoscet. At vero quicunque volunt significari numerum dierum decretoriorum ab Hippocrate dum ait quartodecimo die iudicari morbos acutos, adeò nesciunt ea quæ maxime oportet eos scire, vt dictiones quoque vetustissimi medici nequaquam intelligant. Si enim quartodecimo die finiri morbũ, significat dierum decretoriorum multitudinem quanta sit: quadragesimo etiam die iudicari morbum, numerum significabit decretoriorum dierum. Quęrant igitur vt queadmodum quatuordecim efficiunt ad quadragesimum vsque, ita quadraginta nunc dies efficiant.

¶De sudore. Caput.XI.

SVdor optimus est per omnes acutos morbos, si per diem euenit decretoriũ, & integre sedat febrem. Bonus etiam est si ex toto corpore prodeat, faciatq; vt æger ferat facilius morbum. Si vero nihil tale efficiat, nequaquam vtilis est. Pessimus vero est si frigidus egrediatur: & circa caput tantũmodo, vultum & ceruicem. Hic enim cum acuta febre, mortẽ: cum mitiore, morbi longitudinẽ indicat.

IN sudore optimo duo scribẽs indicia, tertiũ prętermisit, tãquã necessario sequatur ea quę dixit. Qui enim die euenit decretorio, & ĩtegre sedat febrẽ: is quoq; ex toto corpore it. In bonis vero, nõ tamen optimis, prodire ex toto corpore, & aliqd morbi tollere scribens, nihil præterea adiecit de diebus decretorijs, tanquam id quoq; bonum rursus sudorẽ necessario comitetur. Cæterum tertius sudoris ordo censetur modice mali de quo dixit: Si vero nihil tale efficiat, nequaquã vtilis est: vt nec ex toto corpore eat, neque faciat vt æger ferat facilius morbum. Sed constat vt ex his ipsis peior sit qui neutrum horum efficiat: modicus vero qui alterum: & rursus ex his ipsis qui efficit vt æger facilius ferat morbum, moderatior est: quãquam non ex toto corpore eat: peior qui grauiorem exhibet morbum, licet in omne extẽdatur corpus. Sed omnis eiusmodi sudor calidus est: & ob eã rem nullo de tribus ordine indicauit eũ, solitus omittere quæcunque sequuntur alia necessario, & item quæcunque ex oppositione eorũ quæ deinceps dicenda sunt, demõstrantur. Omnibus vero in hoc sermone dictis sudoribus opposuit frigidos, dicens ita: Pessimus vero est si frigidus egrediatur. & item cum eo malum esse dixit, si circa caput & ceruicem eueniat, licet frigidus nõ sit. Hic enim minatur

ſyncopen. Si vero circa tales partes, frigidus'qꝫ appareat, peſſimus eſt, quippe qui nõ inſuper fore, ſed iam eſſe ſyncopen indicet. Definiuntur vero vehementia febris. Nam ſi fuerit acuta, prorſus afferet mortẽ frigidus ſudor, licet ex toto corpore prodeat: & itẽ ſi circa caput ceruicem'qꝫ calidus eueniat. Si vero mitior febris eſt, poterit facultas nõ abſumpta prius ab acuta febre, ſpatio tẽporis prauos cõcoquere humores. Cęterũ de diebus decretorῆs nõ inſuper docuit aliquid in alῆs ſudoribus: atqui de optimo docuit inter initia, quia eſt vim quandam decretoriorũ dierum in eorum ſermone dicturus: in ipſa vero dictione pariter demonſtrauit. Vna enim eorum vis eſt, reddere firmam iudicationem, ſiue in bonum, ſiue in malũ finiatur. At vero agnoſci oportet prædictę finem dictionis, quem Dioſcorides ſcripſit ita: Peſſimus eſt ſi frigidus eſt, & circa caput ceruicem'qꝫ tantũmodo prodeat. Hic enim aut mortem, aut morbi longitudinem pręmonet. Sed cõſtat vt hæc lectio ſit quàm prædicta conciſior, tamen eandem vim obtinet: atqꝫ addẽdum erit ab expoſitore id quod in prædicta ſcriptum iam eſt, Cum acuta febre mortẽ, cum mitiore longitudinẽ morbi. Cæterum deinceps alia quædam de ſudore ſunt ſcripta, nõ in omnibus codicibus, quę merito alῆ quidam ſuſtulerunt tanquam non ſint Hippocratis, atqꝫ etiam Artemidori & Dioſcoridis ſectatores.

XXX

¶ De iliis. Cap. XII.

Lia ſaluberrima ſunt ſi dolore vacãt, ſi mollia & æqualia ſunt dextra ac ſiniſtra parte. Si vero inflammatione vexantur aut dolore, aut intenta ſunt, aut inæqualiter affecta dextra ac ſiniſtra parte: hæc omnia animaduertenda ſunt.

Mnem aliquis orationem comprę hendens, vno breuiſſimo capite dicet: Ilia ſi naturæ ſimillima ſunt, ſaluberrima ſunt. Particulatim vero docẽs

eorum indicia Hippocrates, primũ ſcripſit ex ĳs quę nõ existunt. Hæc solent medici recentiores nõ accidentia nominare:duo vero alia signa accidentia sunt in ilĳs. Quocirca ilia dolore vacare, ex non accidentibus dictum est: mollia vero & æqualia esse, ex ĳs quæ existunt. Sed mollia cognoscũtur quoties modice renituntur. illis enim opposita, vtpote vehementer renitentia, dura sunt. Cęterum æqualia non secũdum vnam intelligũtur qualitatem. fieri enim potest vt similiter æqualia sint, sed aut aliqua parte dolore vacent, aliqua dolore afficiantur:aut altera pars calidior, altera frigidior habeatur, aut subleuatior aut depressior. Opponẽs igitur saluberrimis ilĳs pessimorum & inæqualium signa, dixit: Si vero inflammatione vexantur aut dolore, aut intenta sunt, aut inęqualiter affecta dextra ac sinistra parte. Itaq; vexari inflammatione, de omnibus ilĳs dixit. Significat vero verbũ inflãmari, velut si peruri succendi igniri'q; proditum sit. Pari ratione dolore vexari, de omnib9 ilĳs dictũ est, quomodo intẽta esse. id enim omnibus etiam ilĳs tribuitur. At vero inæqualiter affecta esse dextra ac sinistra parte, quoties non omnia ilia eandem habeant affectionem, aut per caliditatem, aut per frigiditatem, aut per dolorem, aut per indolentiam, aut per gracilitatem laxitatem'q; & intentionem. Quandoque enim intenduntur ilia sine inflammatione proprie nominata, aut propter vehementem siccitatem non solum in illa parte, sed etiam in septo transuerso, costis, membrana, præcordĳs : aut propter inflãmationem cũ tumore ipsorum in ilĳs musculorum consistentem sine inflammatione proprie nominata, quæ quidem tumor dolens est.

XXXI XXXII

SI vero pulsus in iliis insit, perturbationem significat, aut delyrium. Verum oculos talium conspicari oportet. Si enim crebro obtutus mouetur, expectanda insania est.

IN quibusdam codicibus nõ pulsus, sed subsultio legitur: ac perspicuum est vt tale accidens ob spiritum fiat flatuosum. Sed in multis codicibus legitur pulsus, aut qui simul cum magnis fatiget inflãmationibus, aut sensibilis ægro motus arteriæ in spina maioris: quemadmodum libro de morbis vulgarijs secundo dixit, Vbi vena in cubito pulsat, insanum furibũdum'que est. Constat enim vt pulsare de magna adeo & vehemẽti afferat motione arteriarum, vt antequam cõtingatur, innotescat interdum ægro duntaxat, quandoque etiam deforis intuentibus. Sed quodcunque horum fuerit accidens, signũ non bonum est. Maior enim arteria pars est maxime principalis: & item vẽter ac iecur: quomodo septum transuersum. At ex his prorsus vnum afficitur, siue subsultio, siue pulsus legatur. Septum vero trãsuersum, delyrium infert promptissimum: quam ob rem maiores id præcordia nominauerunt: & item ventriculi ostiolum, quoties insigni afficiatur inflammatione. Alię vero partes ibi quę aliquã ex prædictis affectionem traxerunt, in periculosam incidunt affectionem. Quapropter merito Hippocrates dixit vel perturbationẽ, vel delyrium ab eo accidente significari. perturbationem quidem vno communi accidenti omnium periculosarum affectionum: ex quibus non solũ ægri, sed etiã medici perturbãtur. delyriũ vero ob septũ transuersum, & item ventris ostiolum. Cæterũ de musculis in ilijs considerãdum est. neque enim necessario delyriũ, neque periculum pulsantes subsultantes've inferunt. Non igitur magis proprie inaudire oportet verbum insit, per dictionem qua dixit Hippocrates: Si vero pulsus insit in ilijs: quippe qui velit pręalte in ilijs pulsum subsultionẽ've de vocula insit, significari. Verum conspicari talium oculos oportet. Si enim crebro obtutus mouetur, expectanda insania est. Cum perturbationem aut delyrium dixerit ab eo accidente significari: nunc definit docet'que quando delyrium, quando perturbatio sola futura sit. Definitio vero ab oculorum ducitur motione. Quos nõ solum hac in re, sed etiam in alijs morbis omnibus in quibus inspexeris so

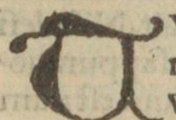
re delyrium, exquisita ratione considerabis. Si enim instabiles apparēt, indicatur delyriū. Verū hoc loco nō simpliciter ait fore delyriū, sed insaniā indicans vehemēs quoddam delyrium ex prædictis indicijs affecturum. Porro vt oculorum crebra motio, delyrij firmet suspicionē, patere arbitror ex ijs quæ à nobis explanata iā sunt, vbi musculos oculorum diximus primos sentire cerebri affectiōes. ipsum vero cerebrum septo transuerso & ostiolo ventriculi consentit, quemadmodum cæteris omnibus neruosis membris. Cum enim ex illo omnes nascantur nerui: quæcunq; pars plurimis aut maximis participat, hæc merito in consensum originem eorum perducit.

XXXIII

De abscessibus. Cap. XIII.

Vmor in iliis durus & dolens, pessimus est si in omnibus iliis fatiget. Si vero altera parte infestat: sinistra minori cum periculo est.

Vmorem solet Hippocrates nominare omnē molem prçter naturam: recentioribus medicis vocantibus vnam tantummodo molem quæ premēdo dolore vacat, & digitis cedit. Quam vero rursus medici recentiores proprie nominant inflammationē: hanc Hippocrates composita dictione durum & dolentem tumorem appellitat. Inflammationis enim vocabulum de inflammine afferebat. Itaque constat vt talis affectio si dextra affligat parte, periculosior sit, propter iecur: indulgentior si sinistra, propter lienem: exitiosissima si vtraque lacessit.

XXXIIII

Alis vero tumor ab initio, mortem breui fore significat.

Rędictus in ilijs tumor si durus ac dolēs est, à medicis recentioribus proprie nominatus inflamma

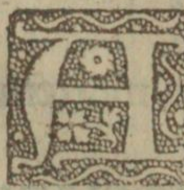
tio, mortem (ait) breui fore significat. At vero id, nisi aliquid intimum afficiatur, mendacium est. Constat vero vt intimum sit iecur, & item ventriculus, lien, & abdomen, Nam musculi in ilijs si inflãmatione laborãt, inferre mortem qui possunt? nisi sane raro, aut propter magnitudinẽ insignem inflammationis, aut propter virium debilitatẽ, aut etiam quia medicus male curet, aut quia æger aliquid committat. Itaque confusius indefinitius'que talem dictionem scripsit.

XXXV

I febris trigesimum transcẽdit diem, & febris detinet, & tumor non desistit: in suppurationem verti contingit.

Mnis tumor præter naturam disiecto cõmittente eum humore curatur. Ergo perspicuũ est vt nisi desistat, cunctantur humores, ac spatio temporis prorsus mutatio futura est aut per qualitatem interdum ad putredinem, quoties (vt in defuncto corpore) nihil ad eorum concoctionem natura molitur: interdum si vires valẽt, in pus. Itaq; merito Hippocrates ait, Nisi desistat inflammatio, & febris detinet ægrum, in suppurationem vertitur. Sedata enim febre, considerandum est num inflammatio aliqua duritiei similis infestet. Nam sępenumero euenit ita, vbi morbum cõmittentis humoris pars tenuior difflatur, crassior vero & sequax in amplitudine corporis affecti depacta sit. Cæterum quam ob causam vigesimum diem limitem statuit talium abscessuum suppurationis, libro de diebus decretorijs dicemus.

XXXVI

Ccidit his in prima circuitione, sanguinis e naribus fluor, atq; admodũ iuuat. Sed requirendum est num doleant caput, an hebetudines subeant oculorũ. Siquid enim horum fuerit, eo tendet.

QVia inflammationes in illis indefinitius commemorauit, per hanc quoque dictionem definire ipse videtur. Sanguinis enim fluorem fieri dicit è naribus, qui ex vsu admodum sit: id quod per inflammationes in iecore & liene fieri potissimum solet: de quibus aliubi, fluere sanguinem recto itinere commẽdauit: econtrario vero culpauit, docens ipse quid'nam econtrario intelligat: verbi gratia, liene gradiore fluere sanguinem è nare dextra. Sanguinis fluorem in prima circuitione fieri dixit decretoriorum scilicet dierũ: ac legitur dictio bifariam, singulariter & pluraliter. Singulariter quidem, in prima circuitione: pluraliter vero, in primis circuitionibus. Si igitur legatur singulariter, septenariam indicat circuitionem. Si pluraliter, conuenit quoque septenariam intelligi circuitionẽ. In quisbusdã em̃ sanguis secundo septenario effluit. Sed potius intelligi oportet in tali dictione quaternarias circuitiones. Nam in plerisque funditur sanguis primis septem diebus: paucis nono & vndecimo: rarissimis quartodecimo. Cæterum tendẽtibus sursum versus humorib9, sanguinis fluorem fieri docuit, adiiciens signa, capitis dolorem, & item hebetudines oculorum. Sed deinceps de eo lati9 docebit, quo loco nos quoque sermonem omnem de sanguinis fluore integre absoluemus.

XXXVII

SAnguinis fluorem in iunioribus potius quintum & trigesimum annum agentibus, expectare oportet.

DVctam ab ętate definitionẽ in pręsagium fluoris sanguinis docet. expectãdum enim sanguinis fluorem esse potius in iuniorib9 quītum & trigesimum annum agentibus. etenim per hanc ætatem sanguis plurimus est, & item facultas valentior, atque etiam calor exuperans.

XXXVIII

SI vero mollior tumor est', nec dolet, & pressus digitis cedit: diuturniorem ef-

ficit iudicationem, ac minori cum periculo est.

Hic est quem proprie medici iuniores appellant tumorem: de quo nonnunquam dixisse maiores sufficere volunt, mollis tumor: quandoque etiam adiiciũt, nec dolens. Quoties igitur id dicere supersedent: tanquam vnà cum molliore significetur, omittũt. Mollis enim tumor dolore vacat. At vero nunc Hippocrates non id solum adiecit, sed etiam vt digitis cedat: qđ quidem in verbo mollior, contineri videtur: nisi velit intelligi eum qui pressus cauatur in foueam: quod quidem nõ cuilibet qui cedat pressus digitis, accidit: at vero id accidit cute extumescente: & quia omnis talis pituitosus cẽsetur, idcirco diutius immoratur, ac minori cum periculo est. Immoratur enim diutius, quia frigidior est. Calore enĩ concoctio fit. Porro minori cum periculo est, quia dolore vacat. vires enim exsoluit dolor.

XXXIX

SI vero pretereat sexagesimum diem, & febris detinet, nec desistit tumor: fore suppurationem hoc loco & reliquo ventre significat.

SVpra de tumoribus agens qui inflammationis institutione consistant, vtpote calidioribus: nisi febris desinat, à die trigesimo dixit fore suppurationem. Nunc vero de frigidioribus, sexagesimum limitem posuit suppurationis. At vero alij inter hos medij incidunt, quadragesimum diem habentes terminum suppurationis. Sed vniuersum de his omnibus sermonem ad librum de diebus decretorijs distuli. Porro non solum tumores qui in ilijs fatigent supersedẽtes suppuraturos, sed etiam in reliquo ventre dixit, tanquam ilia secundum aliquam significationem partes ventris existant.

XL

QVicunque ergo tumor, dolens, durus & magnus est: periculum mortis bre

rū fore significat. Quicunque vero mollis non do lēs digitis cedit premētibus, diutius immoratur.

Nihil amplius hac docet dictione quàm quod superiore dictum iam est, præter quòd accidit dolenti duro'que tumori magnitudinem: quā nos antea diximus, dum doceremus non esse cum periculo inflammationes musculorum in iliȷ̄s, nisi magnæ admodum fuerint.

XLI

Tumor qui in ventre fatigat, minus facit abscessum, quam qui in iliis.

Tumor si non discutitur: nō solum citius, sed etiā magis in iliȷ̄s suppuratur, propterea quòd sedes calidior est. Qui vero lōgi9 abest: deorsum versus serius minus'que suppuratur: & ob eam rem, tumor subter vmbilicum, raro in pus vertitur.

XLII

Sanguinis vero fluorem, maxime de supremis sedibus expectare oportet.

In quibusdam codicibus dictio cum & copula perscripta est: atque ostenditur non solum sanguinis fluorem fieri si in iliȷ̄s infestet tumor, sed etiam si in imis sedibus affligat. In quibusdam vero sine & copula: & ostenditur quidem fieri si in his quoque infestet, sed minus. In aliquibus vero sine verbo maxime, ad hunc modum: Sanguinis vero fluorem de supremis sedibus expectari oportet. nam inferiores nequaquam afferre solent sanguinis fluorem. Sed res ita se habet, vt si in vmbilico fatiget, sanguinis fluor eueniat magis de sede supna, maxime de suprema. Sed de sanguinis fluore deinceps agetur, vbi nos quoque lucem fundemus obscuritate clariorem.

XLIII

Vniuscuiusque tumoris supersedentis qui in his fatiget sedibus, suspicatio consideranda est.

TNo compræhendens capite perstrinxit quę supra docuit particulatim: & ob eam rem dictio noua enarrationis luce non indiget.

XLIIII

SVppuratio ita consideranda est. Quæ enim foras vertitur, optima est si parua est, maximeq; egreditur, & in sublime resurgit. Si vero magna est & lata, minime'que in mucronem subducitur, pessima est.

APpellare Hippocratem suppurationem purulẽtiam'que, vbi pus vniuersum constiterit, concocto tumore quopiam præter naturã, perspicuũ erit, simul vniuersam hanc orationem eius euolueris, qua de tumoribus in iliis habuit mentionem. At vero colligitur pus in eis quandoque sub cute, sæpius in profundo, duplici de causa: aut quia purulenta pars intus in abdomine affecta est: aut quia licet musculus affectus sit, pus ab aliqua tunicula eius includitur, haudquaquam prius in exteriorem deductum sedem, propter lentorem, aut continẽtis membranulę densitatem. Etenim studet natura secernere pus de affecto corpore, expellẽdo: sępius'que finem adsequitur, quoties nacta sit meatulos idoneos in secretionem, veluti quosdam aquæductus: non tamẽ semper eos adsecuta, pus in adiacentes compellit sedes: quę quoties exiguę fuerint, derodit condens eas tegumentum, sub eo amplificando sedem. Constat igitur vt ex his suppurationibus indulgẽtior habeatur, quæ foras, nõ intro tẽdit: atq; ex his ipsis, quę non ampliorem præhẽdit sedem in latitudinem extenta. Si vero in sublime efferatur, coni formulam reddens, robur foras expellentis indicat facultatis: & item non magnam corrumpit sedem corporis quod erodit. Cęterum siue in mucronem subducta, siue in gibbum legatur, nihil interest. Nam ex vtraque lectione vnus idẽ que sensus est.

XLV

QVæque vero intro rũpitur, optima est si cum exteriori sede nihil cõmunicat, sed adducta est, nec dolet, & omnis exterior locus vnicolor apparet.

NOn simpliciter talis suppuratio optima est: sed earum quę intro foras que rumpuntur, optima est. Siquidem hęc deterior est quàm quæ foras rũpitur. Hæc enim eruptio in partes multo nobiliores fit, quàm fit in illis cutis: & item non æque medicamentum adhiberi curatorium potest, quoties introuersus rumpantur: atque etiam secretum pus mordet & cõcerpit ea, difficultatem'que committit intestinorum: & siquando ex ieiuno aut tenuioribus fiat intestinis, alimonię vitiat diductionem, atque ex ventriculo debilitat concoctionem. Itaque perspicuum est vt pessima sit quoties in vtranque rumpitur sedẽ, introrsum atque extrorsum. Ita enim geminatur malum: nec sedem ac velut initium recreationis vllum obtinet natura reparandis ruptis, quo tanquam solo firmiora iaciat fundamenta repletionis.

XLVI

De signis quibus cognoscitur pus. Cap. XIIII.

PVs optimum est, si cãdidum, æquale, leue'que, & quãminime fœtidum est: maxime vero contrarium huic, deterrimum est.

ET quãminime fœtidum pus esse debeat, propalam est. etenim superans graueolentia, putredinis est, non cõcoctionis indicium. Vt autem candidum quoque esse conueniat, discas licebit, si genituram eius intelligas ex ĳs quæ aliubi definita iam sunt. Omnia enim in omnibus docere locis, nugacitatis potius quàm doctrinæ proprium est. Quæ vero alĳs sunt commentationibus explanata, talia sunt: Libro de viribus naturalibus

dictum iam est vnã esse vim alteratoriam, quæ & in vẽtriculo & in iecore molitur cõcoctionem, commutata alimonia in iecore quidem ad sanguinem, in vẽtriculo vero ad idoneum sanguini humorem. & item vniuscuiusque partis animalium officium esse, ad propriam deducere naturam propinquantem humorem. Nouissima em̃ concoctio fit propterea quòd alimentum in nutrito animali coagmentetur atque assimiletur. Itaque perspicuum est vt spatio temporis lõgiore in talem præparetur similationem. Porro proditum est libro de semine genitali, vt in cõceptaculorũ tuniculis de quibus alũtur testes, sæpe appareat liquido commutatus iam sanguis ad seminis genitalis creationem. Non em̃ conuenit ipsas conceptaculorum tuniculas ab alio quopiam nutriri. atque appellãt eiusmodi humiditatem nõnulli medici genitale virus: & ob eam rem semen ipsum genitale virus nominatur. Sed potissimum ij qui vim eius dictitãt semen, non substãtiam corpulentam. Quinetiam vt decumbens sanguis in partes laborantes inflammatione, committat inflammationes, ita vt abinitio quidẽ sola cõceptacula repleat distendat'que, mox adiacentes sedes inanes complures atque exiguas in singulis membris: libro de tumoribus prĉter naturam definitum iam est, & item dictũ quoque libro de iniqua intẽperie. Talis igitur sanguis ad exiguas dispersus partes in locis inflammatione affectis, vtpote extra propria conceptacula positus, nõ insuper remeare ad antiquam naturam potest: mutatur vero ac putrescit, quo modo omnia quæcunque in alieno loco vehementius calefiũt. Si igitur natiuus calor de propria exorbitat tẽperie: plurimum, vt in corpore inanimi, putrescit. Si vero vim seruet quãdam: permixta quĉdam commutatio de causa per naturam & item præter naturam efficitur. siquidẽ causa naturalis concoquit: præter naturam, putrefacit. vtra earum magis exuperet, per eam ipsam necessario signa accedunt, tum coloris odoris'que, tum etiam cõditionis. Ex his igitur (vt docui) definitis in alijs cõmẽtationibus, series est vt colligas sanguinem qui probe sit in pus commutatus, principio si

non putret, sed potius concoctus est: tum autem si aliqua in eo præter naturã putredo, ea'que exigua apparet, quẽadmodum Hippocrates ait, quamminime fœtidum. etenim quãminime id pollet, quod quamparuissime potest. Ad hęc, colorem eius reddi similem semini genitali, ratio est. candidum vero non exquisita ratione velut nix est. Semen enim à natura ducitur in solidiorum corporum colorem, exquisita ratione: modice, pus. Siquidem semen nihil habet præter naturã permixtum: pus vero non assidue par, vt explanatum iam est. Permiscetur ergo oĩno quoties sanguis de proprĳs opificĳs exiliuit. Hæc itaque causa est ob quã candidum semen genitale ac pus est. Pus enĩ quodammodo solidioribus assimilatur corporibus, quæ quidem sunt conceptaculorum tuniculæ nerui'que, & copulæ ac mẽbranulę, atque etiam chartilago ossa'que. Eadem causa est ob quam subsidet in vrina candidum sedimentum. id quoq; velut pus obtinet generationem, quod proportione respondeat, inter id & naturales humores iniectum. Alimẽtum enim quod naturæ refugit confectionem, subsidet in vrina, neque vt sanguis ab ea commutatum, neque vt pus præter naturam causæ particeps.

HIPPOCRATIS Coi prędictionum Liber secũdus Laurentio Laurentiano Florentino interprete.

De aqua intercutem. Caput.I.

QVA INTERCVtem omnis ſi ex acuto morbo exiſtit,mali eſt.non enim ſedat febrem:ſed dolorem admodum infert ac morte:mfere'que incipit ex parte inani ac lumbis iecore'que.

CLAVDII GALENI IN PRAEDICTIOnes Hippocratis Liber ſecũdus,eodem Laurentiano interprete.

Nter initia libri ipſe dixit:Cõſiderari conuenit hunc in modum per morbos acutos:principio vultum ęgri, ſit'ne ſimilis beneualẽtiũ. Ita aliqui dicunt non ſolum de vultu exitioſo per morbos acutos,ſed deinceps de omnibus ipſum facere ſermonem: haudquaquam legentes finem ſermonis vbi dicit:Hęc dico de morbis acutis,necnon quicũque ex acutis morbis conſiſtunt. Atqui conſtat vt de purulentis docuerit,non ſolũ illis quicunque vigeſimo die rũpi ſolẽt: ſed qui ad trigeſimum quadrageſimum & ſexageſimũ deuenerunt.atque etiam antea de morbis qui ad quadrageſimum vſque diem præceſſerunt,vbi dixit:Spirationis facilitatem exiſtimari oportet perquam magnam habere vim ad ſalutem in omni morbo acuto qui cum febre infeſtet,ac quadrageſimo die iudicetur.& item hoc loco ait nõ de quauis aqua intercutem facere ſermonem,ſed quęcunque ex acuto morbo exiſtat: atque etiam de purulentis tabidis'que deĩceps docebit: & ad hęc de quartanis,vt conſtat,etiam diutinis morbis.Igitur vt aqua intercutem omnis ſi ex acuto morbo exiſtit,mali ſit, nequaquam ſedans febrem,ſed inferẽs dolorẽ: ĩpe dixit.porro docuit genituram eius,iecoris nominatim faciens mentionem:atq;

vna communi ratione, partis inanis, quæ sunt ieiunum & lactes, & item intestina tenuiora. Nam ĩ more est vocari illas partes inanes, quæcunque inter extremã thoracis costam, & femoris ossa, habentur. Atqui inanis videtur oĩs talis sedes si eam cum supernis infernis'que partibus vtrisque osseis, conferas. At vero omnis talis pars flaccida habetur, quoties non fuerit aliquis pauloante repletus esculétis poculentis'que. Ita mihi videtur poeta has ipsas corporis partes, eo quòd flaccidæ sint, appellare laparas. Itaque cuiusuis aquæ intercutem communis genitura est vbi sanguificationis officium intercidat. Etenim quemadmodum in ventriculo concoquuntur esculenta, pari ratione in iecore & venis prçconcoctum in ventriculo alimentum. Quinetiam vt in ventriculo interdum minus intercidit concoctionis officium, interdum magis: ita in iecore. Nonnunquam enim iecur afficitur per sese & sua vi: quemadmodum etiam ventriculus: interdum per cõsensum aliarum partium. Itaque constat vt omnes sibi inuicẽ conferentes partes, aut quia vicinç sint, aut quia habeant societatem magnam ex cõceptaculis neruis'que, afficiantur. In hunc modum, iecur ex magnis venis copulatur & lieni, & ventriculo, & intestinis. Atque etiã positura eorũ ita vicina est, vt quædam cõtingant ipsum: quçdam propemodum tangant. Itaque lienis nequaquam mentionẽ habuit Hippocrates. siquidem de morbis acutis agebat. etenim hoc viscus simul per longos morbos traxerit duritiem, ad consensum agit iecur, omni'que corpori per tale medium aquam intercutem concinnat'. Porro iecoris ac partis inanis mẽtionem facit, ac docet differẽtias aquæ intercutem ex illis, quomodo procedente sermone perspicuum erit.

II

SI quibus ergo ex inani parte existit, pedes intumescũt, & alui fluor diutin⁹ fit, neque exsoluens dolorem qui ex inani parte efficitur ac lũbis, neque molliẽs ventrem.

INtumescere pedes, omnis aquę intercutem cõmune est. sane & quibus in iecore vitiũ est, subsequi dicit. Sed constat vt vitio lienis & omnib9 alijs comitetur. Sed alui fluor peculiare est aquæ intercutem ex inani parte affligentis, vbi ieiunum & lactes inflammatione vexentur. his enim potissimum venæ debiles fiũt, per quas iecur ad se trahit alimentum: ita fit vt nequaquam subseruiant visceri ad diductionem, neque maneat in ieiuno tenuioribus'que intestinis alimentũ. Quòd si grauentur ab eo, vtpote debiles: statim id omne pellunt deorsum. atque hæc alui fluoris causa est. quinetiam corrumpi alimẽtum, bilis'que colligi copiam, ratio est ob calorem partium quæ inflammatione vexantur, & ob eam rem intestina admodum mordentur, proinde'que incitantur ad excernendum condita ibi excremẽta. atque hęc rursus altera causa alui fluoris est. Quocirca merito ait neq; sedare dolorem ipsum, neq; mollire, id est vacuare ac cõtrahere ventris tumorem: indicans ex his vt cum dolore excernant, & vt imus venter omnis attollatur in molem. fieri enim dolorem necesse est ob inflãmationem demorsicationem'que. porro vẽtrem omnem subleuari repletis intestinis spiritu flatuoso, cuius genitura optima ratione subsequitur cruditatibus: & tandem manere intus ex imbecillitate secretoriæ facultatis intestinorum.

III

QVibus a iecore aqua intercutem incepit, tussire quidem cupiditas est, sed nihil excreant commentatione dignum, pedes'que intumescũt, ac vẽter nõ deiicit nisi dura, ac pro necessitate, atque etiàm circa ventrem tumores fiunt, qui modo in dextra parte, modo in sinistra consistunt desinunt'que.

CVpiditatem dixit hoc loco propensionem, quã quidem ad tussiẽdum obtinent: incitati vero ad accidens, statim desistunt, tantũmodo tentantes

initium tussiendi. etenim iecoris moles incidens præcordijs, facit angustiam in pulmone. Cum ergo sublimis reddatur affectio veræ illius angustiæ, ob quam inflammatione laborans decumbente ex capite materia afficitur, cupiunt tussire, sperãtes nocuam vacuando materiam, esse angustiam curaturos. Sed incipientes statim desinunt, ob experientiam ipsam deducti in notitiam dispositionis exquisitiorem, sentientes quàm temere sperauerint. Quinetiã natura ipsa per se infert tussim, infartiones expurgando pulmonis, quãquam ipsi nequaquã tussire cogitemus, ita vt difficile sit sæpenumero obsistere inhibere'que accidens. Nunc igitur quando ob angustiam ad tussim ægri veniunt, frustra ceu auxiliaturam affectui, naturalis facultatis nequaquã habentes ministerium, cõtinuo desinunt. Ergo ob hæc propensiores ita affecti ad tussim reddũtur, sed eos cito tale deficit munus, propterea quòd nihil dignum cõmentatione excreant, sed tantũ quãtum in asperam arteriam serosum tenue'que ex conceptaculis sanguinem continentibus, serosum comprimitur in modum sudoris cuiusdam. Igitur hoc pacto aqua intercutẽ quæ de iecore existit, à prælatis interstinguitur, atque etiam paucitate & ariditate deiectionum. Incitantur enim illi perpessis ipsis vel intestinis vel lactibus. per aquam vero intercutem, quæ de iecore existit, vtpote imperpessis his, nec vitiato alimẽto, neque grauatis ab eo partibus (etenim bene ualent) nec alui fluor infestat, manent'que diutius inibi reliquiæ alimenti, quæ partim mittuntur ad intimam abdominis sedem, partim inflammatione iecoris torrẽtur. Porro vniuersa cutis, vtpote quæ de pituitoso sanguine nutriatur, intumescit. quod si premas eã digito, statim apparet caua, sed paulopost ad pristinã reuenit conditionẽ. non tamen statim ab initio simul acutus vertitur morbus, ita fieri solet, sed pedes intumescũt primi, quippe qui procul à calidissimis absunt partibus: tum autẽ subrepens accidens circa ventrem omnẽ, eam ipsam quoque cõmittit affectionem. Itaque si premas tumorẽ digito, cauatur, ac velut foueam facit: tum autẽ paulopost ad pristinã remeat condi-

tionem . quod Hippocrates ait: Atq; etiã circa ventrẽ tumores fiũt qui cõsistant desinãt'q;. At vero fieri potest vt id quoq; dixerit de prima eorũ genitura. Nã incipientes cõsistere, sępenumero desistũt, ita vt videantur quidẽ integre destitisse, mox rursus subleuantur, & rursus desistunt: & rursus subleuãtur: procedẽte vero tẽpore permanẽt nõ insup desistẽtes. Sanè distãt à pręlatis qui infestãt ex inani parte, eo quòd pressi cauẽtur, pituitosam habẽtes naturã, nec insuper spiritu fluctuoso queadmodũ illi consistẽtes.

IIII

SI caput, manus, ac pedes frigidi sunt, vẽtre costis'q; calentibus: malum est.

PEr morbos diutinos, potissimũ hyeme & senibus, non solum per incursiones febriũ quas nominant accessiones, sed etiã ex intermissionib9, nihil mirum videri debet extremas corporis partes refrigerari, quippe quæ carne vacant ex natura, lõge'q; sunt à viscerib9 positę. Verũ hoc libro nequaquã agit de morbis diutinis. Itaq; per morbos acutos, tales refrigerantur partes prope dixerim propter affectionẽ contrariam illi quæ per morbos diutinos tale accidẽs infert. Per illos enim calor natiu9 prę debilitate nequaquã permeat ad extremas corporis partes. in morbis vero acutis, propter inflãmationis magnitudinẽ in visceribus fatigãtis, parum sanguinis in omne permeat corpus: plurimũ vero eius in parte affecta inflãmatione includitur: & ob eã rem medię corporis partes, quę sunt thorax ac vẽter, admodũ calent. At vero per morbos acutos interdũ accessio cũ rigore pręhendens aut frigore, non solũ extremas corporis partes, sed etiã cutem circa costas ac vẽtrem, frigidã reddit. Id igitur circa viscera vitiũ non ostẽdit. sed vbi permanẽtibus partib9 circa costas ac vẽtrem calidis, aut etiã calidioribus quàm soleant ex natura, summę refrigerãtur corporis partes: in visceribus magnitudo significatur inflãmatiõis. ac forte melius est intelligere vẽtre ac costis calentibus ita dictum, vt planius calefiant quàm dum haberẽt per naturam. Cæte-

rum vt lypariæ febris nomen relegetur ad hoc genus, cuiuis perspicuum est.

V

Ptimum vero est, si corpus omne æque calidum molle'que est.

Cum deterrimã prædixisset conditionem morbi, quoties mediis corporis calefactis partibus, refrigerentur partes extremæ: hoc loco opponit optimam in nobis, in qua corpus omne æque calidũ, & item æque molle est. etenim verbum æque, cõmune vtrique existit. Igitur æque calidũ corpus omne est in febribus ardentissimis, sed mordens & siccum per eiusmodi affectiones haudquaquã molle apparet. quòd si molle pariter & calidum æque sit, optimam indicat corporis affectionem.

VI

Vi dolore vexatur, facile conuertatur, sit'que resurgendo leuis, oportet.

Summa totius præsagitionis in morituris cõualiturisque est, quoties vis ægrotationis cũ ægri facultate conferatur. Si enim morbus vehemẽtior est, æger omnino morietur. si debilior quàm ægri facultas, haudquaquã morietur, vbi nihil committatur. Hãc vero summã ipse scripsit per sentẽtiam, cuius initiũ est: Colligẽdum etiã est an æger possit eo victu quẽ præceperis, durare ad cõsistendi vigorẽ vsque ægrotationis. Hæc ergo summa præsagitionis habetur. Cæterum cum tres secundũ genus vires ex triplici pẽdeant origine, cerebro, corde, iecore, per earũ ministeria firmitas atque infirmitas cognoscitur. Præcipua vero cerebri ministeria sunt, meminisse ac cogitare: subseruientia vero, sentire & moueri secundũ desideriũ. Cordis vero, motus arteriarũ. Iecoris vero, generatio sanguinis & humorũ. Itaque cũ præsensionis contẽplatio in hæc diuidatur capita: quodcũque signũ est ab Hippocrate dictũ, cõsiderandũ quo genere collocetur, velut nũc vt facile vertatur æger, atque resurgẽdo leuis appareat. Hæc enim

ſigna ſunt facultatis corpus ſecũdum deſideriũ cõmouen-
tis. Cæterũ conſtat vt in pręſens nequaquã interſit dicere
ſecundũ deſideriũ, aut appetitũ, aut voluntatẽ. Ad hunc
modũ ſupra de cubãtis habitu dictũ eſt in dictione cuius
tale eſt principiũ: Cubantẽ offendi ægrũ oportet. Indica-
tur enim vt talis cubãtis habitus, quẽadmodũ etiam accli
uis, fiat fungentibus officio muſculis, quẽ ſolent firmũ no
minare. Sed de eo, libro de motu muſculorũ fuſius dictũ
iã eſt. Itaq; ꝓhibuit Diocles vt animaliũ corpora cõſiſtant
ex eo qđ fert fertur'q;. fert facultas, corpus fert. Ergo quẽ-
admodũ ferẽtes onera aut grauati ab eis vix mouẽtur, aut
ſi leuius appareat onus, innocue ferũt: ita facultas. ſi enim
ſupereſt, facile corporis onus fert, vt haudquaquam mo-
uendo offendatur. ſi deeſt, vtpote grauata, vix ſubleuat
corporis partes.

VII

SI corpus omne graue eſt, & item ma-
nus, ac pedes: maiori cum periculo eſt.

AGgrediẽti moueri ſecundũ deſideriũ, grauitas
partiũ conſpicua redditur, crurũ quidẽ dũ ſur-
gere & ambulare aut etiã omnino trãſferre ea
cubãdo ęger tentet. Pari modo manuũ, dũ capere aliquid
ac dimittere necnõ trãſferre tentet. Simili ratione ceruicis
ac ſpinæ, dũ cõmutare corporis habitũ experiatur. Itaq;
grauitas partium, maximũ indicium pręcipuũq; debilita
tis facultatis habetur, nõ cuiuſlibet (vt antea eſt proditũ)
ſed eius quę in muſculis ac neruis tantũmodo eſt.

VIII

SI corp⁹ adeo graue eſt, vt vngues quo-
que ac digiti liuidi ſint, expectanda
mors continuo eſt.

DIximus alio loco quo'nam modo gubernantes
animal vires ſimul intereãt, & vt animal pror-
ſus viuat quoad quęuis earũ ſeruetur. Cũ ergo
dixerit Hippocrates languentis indicia facultatis de qua

musculi mouētur, addit alia extinctę facultatis ꝓpria indicia quę de corde emanat: & ob eā rē nō simpliciter ait liuiditatē grauitati partiū accedentē indicare mortem, sed continuo & sine vlla cūctatione, propterea quòd vtriusq intermortuę signa appareant facultatis.

IX

SI digiti ac pedes omnino nigrescūt, minus pestiferi sunt quā si liueant: sed alia signa consideranda sunt. Si enim facile ferre malum appareat, & aliquod aliud salubre fuerit signum: morbum verti significat ad abscessum, ita vt æger sit conualiturus, corporis vero nigredo casura.

NOn minus pestiferi dixisse oportuit, sed vt interdū nullo pacto, interdū summe pestiferi habeantur. ac forsitan existimabit aliquis Hippocratē ignorasse id, propterea quòd non proprie vtitur dictione: sed adÿciens definitionē deinceps, ac docēs vtrūq eorū quę dixi, cōstat vt agnouerit veritatē, sed haudquaq exquisite locutus est. Nā interdū pars nigrescit, quia materia eo decūbit. Sed quo'nā modo aliquis internoscat eā rem, perspicue indicauit. Si enim facile ferre malum appareat, id est facile se habeat æger, & item aliquod aliud salutare affuerit signum, materia decumbit. si secus, mortis periculum imminet.

X

SI genitale testes'q conuelluntur, dolor ac mors significatur.

COnstat vt in quibus infestat dolor, eæ conuellantur partes, quēadmodū in defunctis: id'q habet rationē. Nam vbi vitalis facultas intermoritur, proinde'q extēdi ad fines vsq corporis impos est, sed accūbit, & ad suā cogitur originē, partes comitētur viribus

cõcurrant'qꝫ, & ad intermedia corporis copulẽtur necesse est. Cæterũ vt dolor cõtrahi faciat vires ad sese, ꝑspicuũ est. Ita fit vt ob eam rem partes ad originẽ conuellãtur.

XI

De somno. Cap. II.

DE somno, queadmodum ex natura & in cõsuetudine est, interdiu vigilandum, noctu dormiendum est. Si contra cõmutetur, pessimũ est. Minime vero offendit si quis dormiat prima luce ad tertiã diei partem. Qui vero ab hoc tempore somnus est, deterrimus est.

NOn solũ recte pronunciauit de signis ꝑ somnũ, sed etiam causam eis adiecit, in habitũ referens naturæ quæcunque vtilia sunt, contraria vero damnans, quia præter naturam existant. Ad hunc modũ res ex cõsuetudine habet. Quod enim consuetum est, bonum est: incõsuetum vero malum est. At vero tẽporibus Hippocratis nõ aliud fuit ex natura, aliud in consuetudine. Nunc vero diuites ecõtrario agũt, tum in quibusdam alĳs, tum etiam somno interdiu dormiẽtes, noctu vigilãtes. In his igitur, vt qui soliti sint viuere præter naturam, sermo nequaquã verus ab Hippocrate dictus est. etenim hoc tẽpore magis rara cõsuetudo est quàm natura, nõ in mulieribus solum ditioribus, sed etiam nõ paucis viris.

XII

PEssimũ vero est, si neqꝫ interdiu, neqꝫ noctu dormiat. dolor enim ac labor ab eo indicio significatur.

NEque interdiu, neque noctu dormiunt ĳ qui ex dolore ac labore contendũtur, & item qui incipiant delyrare. Nam id quoque committit insomniam ob temperamenti in cerebro siccitatem.

XIII

De deiectionibus. Cap.III.

DEiectio optima est, si mollis cōstans'q; est, & eo tempore secreta quo secunda valetudine assueuit, si copia ex ratione ingesti cibi est. Si enim talis excernitur, inferior venter beneualet.

A Conditione, quātitate, & tēpore quo deiectiones excernuntur, denotationem fecit optimæ deiectionis, non tamē deterrimę ex his solum, sed adiecit eis indicia coloris atque odoris, & ad hęc sonitus per screationem adiuncti. Itaque conditionem obtinet per naturā, vbi non omnino dura sit quemadmodū lapides, neq; extreme humida vt diffluere queat, sed intātū mollis quoad constans permaneat. copia vero proportione respondeat ingesto cibo oportet: ac tēpus quo vacuatur, assuetū ęgro. Cęterum addēdum est vt color & odor naturalis seruetur: quę quidē ipse Hippocrates non adscripsit, ceu ex ijs quæ sunt prodita pręter naturā, hæc quoq; intelligere possis. id enim illi esse in consuetudine, sæpenumero docuimus, vt ex contrarijs indicet contraria, pręter missis appellationibus eorū. At vero beneualere ventrem dixit inferiorem, conferens eum cum thorace, vt intelligamus vētriculum ipsum, & item ieiunum simul cum intestino omni per ventrem inferiorem. Non tamen cōtraria deiectio continuo indicabit habere pręter naturam. Id enī nec ipse dixit; nec alioqui verum est. Itaque conuenit beneualere ventrem inferiorem : à iecore vero aut liene aliquid in eum confluens variare non solum colorem per naturam, verū etiam conditionem atque odorem deiectionis. Porro quandoque permutabitur copia illius p̄mixtione decumbentis humoris, neque seruabitur tempus secretionis assuetum. Ergo simillima naturali deiectio indicat non solum inferiorem beneualere ventrem, (id quod ipse dixit) sed etiam nihil in eum decumbere ex visceribꝰ prę-

dictis. Quę vero habet prẹter naturam, significat vẽtrem interdum solum esse affectum, sæpe vero decumbentis aliũde materiæ in eum, indicia habet: atq; hęc multiplicia sunt, eo quòd iecur non solũ sua ipsius excremẽta saniẽ q; & humores præter naturam demittit in ventrem, sed etiã corporis totius, q̃nquidem vẽter per id oĩb9 corporis partibus copulatur, ac per illud recipit excrementa earũ: quę q̃nq; decũbũt purgãtia omne corpus, aut partem vnam, aut duas, aut plures pariter: sæpe vero quæ accidẽtia sint indicãtia affectionem aut corporis oĩs, aut partis alicui9, aut aliquarũ. Sed animaduertamus deinceps sermonem eius de talibus docentem:

XIIII

DEiectio madens, ex vsu est, si nec stridet, neq; crebro & paulatim excernitur. frequens enim desidendi labor insomniam facit. At si vniuersim & sæpe deiiciatur, periculum defectionis animę imminet.

MAdentem fore deiectionẽ propterea quòd non fuerit ex ventriculo diductio, vel quia de iecore aut liene aliquid defluxerit in eũ, cuiuis p̃spicuũ est. Sed fieri potest vt id bonum sit, quoties expurgetur iecur, aut lien, aut omne corpus per iecur. non bonum vero quoties accidentis ratione diductio à finibus concidat, aut si quæ de iecore eunt in ventrem, bonę affectionis signa non habent. hæc intersttinguitur si nec stridet. nomẽ enim de sonitu confectum est. & item si nec crebro ac pedetentim deĳciatur. Quę ita enim deĳciuntur, accidentis obtinent rationem. Quę vero multo interposito tempore vniuersim, sępenumero bonę secretionis indicia erũt, quia natura expellat nocuam qualitate aut quãtitate materiam, omne corpus aut aliquã eius partẽ, vacuãdo purgãdo've. Porro vacuationem appello proprię materię, vbi quãtitate exuperet: purgationẽ vero alienę, que affligat per qualitatem. At vero sequuntur quędam alia talem deiectio-

nem, quorum mentionem habuit Hippocrates dicens: Frequens enim desidendi labor insomniam facit. Quin etiam sępe & multum excernere, ceu vires exoluens, criminatur: atque admodũ raro tales secretiones bonę sunt. Nanque eis adiuncta est exolutio virium, quę nequaquã bona est, quemadmodum decretorio quidem, sed immodico sanguinis fluori.

XV

SEd pro copia ingesti cibi deiiciat bis aut ter die, noctu semel, oportet. Plurimum vero subeat prima luce, quemadmodum homini fuerat consuetum.

ID quoque supra docuerat, sed rectius erat eum disseruisse de secretione decretoria quidem, sed vniuersa, quemadmodũ ego proxime feci. Cæterum damno tãquam supuacuum, bis aut ter die, noctu semel, & quicquid aliud postea scripsit. Abũde enim fuerat dixisse, quemadmodum homini fuerat consuetũ. At vero sententię finis legitur bifariam: in quibusdam codicibus cum verbo subeat, in aliĳs sine tali verbo, ad hũc modum: Plurimum vero luce, quemadmodum homini fuerat consuetum. Sed nihil interest, hoc an illo modo scribatur. nam vtrouis modo seruatur optimum esse quod quã maxime fuerit consuetum.

XVI

COrpulenta reddatur deiectio, morbo eunte in iudicationem, oportet.

COrpulenta scilicet redditur, si aquosa ac tenuis, haudquaquã corpulẽta dura'que existat. Quocirca sermo est de humida statim iter initia deiectione. id enim proprium est breuitatis, quam in dicendo maiores seruarunt, potissimum Hippocrates, vt ex oppositis interdum indicentur quædam nequaquam prodita nominatim.

XVII

SVbruffa vero, nec admodum graueolens est.

ID inter initia dicendum erat, dũ ageretur de deiectionibus ad hunc modũ: Deiectio optima est si mollis cõstans'que est, & eo tẽpore secreta quo secunda valetudine assueuit, ac subruffa, nec admodum graueolens: vt (quemadmodum pauloante dixi) cõditionem eius & quãtitatem, atque tempus secretionis, & itẽ vtranque qualitatem, tum visilem, tum etiam olfactilem definisset. Cæterum naturalem deiectionem subruffam esse suscipientem de iecore bilem decumbentem in ventrem modicam quantitate, clarum est, & omnibus medicis conspectum. Si enim syncera, aut multa decũbit bilis, ruffam reddit aut flauã deiectionem. Si vero nullo modo permeat ad intestinũ, vt in arquatis, candida deiectio erit.

XVIII

AC lumbricos quoque teretes eunte in iudicationem morbo descendisse idoneum est.

SI natura pariter cũ cęteris excrementis hos quoque pellit deorsum, melius est quàm si sursum, & quoties aliter extitit ratiõe accidẽtis. Sed de differentia decretoriorum dierum libro de iudicatione latius explanatum iam est.

XIX

AT vero in quouis morbo venter mollis corporatus'que sit, necesse est.

MOllis opponitur intento aut repleto, corporat⁹ vero absumpto: vt principio de conditis in eo doceat, deinde de ipso ventre: quasi dixerit in hunc modum: At vero in quouis morbo, modice venter inanis sit & corporatus ex propria substantia, haudquaquam tenuis, oportet.

XX

SI aquosa admodum, aut candida, aut admodum crocea, aut spumans deiiciatur: hæc omnia mala sunt.

AQuosa deiectio, cruditatis indicium est. Candida vero haudquaquam decumbere croceã de iecore bilem in ventris sedes significat. Porro admodum chloron, id est viridis aut crocea (id enim vtrouis modo vertas licebit) quia gemina significat, vt antea dictum iam est, in altera significatione, bilis croceę copiam permixtam esse, in altera rubiginosæ, significabit. Cęterum spumans deiectio, interdum spiritum flatuosum humore permixtum esse solutu difficili, quandoque caloris copiam indicat. Ita enim per exteriora corpora fieri cernitur in mari incursantibus flabris, in lebete ex polẽtis præ copia caloris.

XXI

SI exigna, glutinosa, candida, subcrocea, leuis'que sit, mala est.

DVplicem hoc loco deiectionum formulam docet, ambarum eueniẽtium propter absumptionem, dissidentium vero inquantum exigua ac glutinosa candida'que deiectio pinguedine absumpta ab igneo calore nõ tamẽ vehementer maligno efficitur: subcrocea vero ac leuis absumpta quoque pinguedine consistit, sed aut propter caliditatem vehementiorem, aut quia pinguedo ipsa vetusta ac velut semiputris existat. Itaque exterior non solum pinguedo, sed etiam sepum mutare spatio temporis priorem colorem, ac perspicue subcroceum reddi perspicitur. Si vero subuiridis sit, de rubiginosa bile (id enim vt antea dictum est, secundum vocu læ chloras (id est viridis aut croceæ) significatum est) vehementis consumptionis indicium est. At vero leue redditur quicquid de corpore excernitur, aut quod habeat ęqualem cõcoctionem, vt nulla eius pars effugerit naturæ

alterationem, aut propter vehemētem consumptionem, vt nulla materię pars imperpessa supersit. Vt igitur quicquid salubre est, id omne salubrius redditur quoties ęquale sit: ita quicquid malū est, id om̄e euadit deteri9 si ęquale existat. Vtrunque enim per omnem materiā apparet, quę aut naturæ comptum recepit, aut turpitudinē prauitatis. Cæterum vt lentor sępenumero fiat vbi quædam calefacta admodum sint, perspicuum est: nōnunquam etiā qualitas esculentorum tales reddit humores. sed hi quoties commouentur ad excretionem, haudquaquam exigui sūt: deiectio vero sensim secreta, si glutinosa sit, ab his abest, tribuitur vero modicę consumptioni. sed interdum vehemens cōsumptio deiectionem reddit vniuersam, sed talis admodum graueolens est. ita interstinguitur ab humore crudo, quippe qui graueolens non est.

XXII

Genera deiectionum exitiosarum. Cap. IIII.

EXitiosior vero est, si nigra, aut liuida, aut opima, aut fœtida est.

NIgra deiectio, ab atra bile syncera tingitur: liuida vero vbi modica modice pmiscetur. Porro opima deijcitur, quoties pinguedo ab ignito calore cōsumitur. graueolētia vero, putredinis indicium est.

XXIII

SI vero versicolor est, diuturnior quidē, sed nihilominus exitialis est. Hæc strigmenta habebit, ac biliosa erit, cruenta, porracea, nigra'que, quæ nonnunquam simul, interdum vicibus excernuntur.

DEiectio versicolor multas haberi indicat affectiones, & ob eam rem tractu temporis eget ad concoctionem. Si enim multæ existūt affectiones, aliquas earum diutinas esse verisimile est. si secus, sed

prorsus occurrunt naturæ, quæ tanquam cum multis pugnatura inimicis, multum tēporis consumat, necesse est.

XXIIII

SI flatus sine sonitu crepitu'que excernitur, optimus est. Melius vero est quoties erūpit cum sonitu, quam si condatur ac reuoluatur. Quod si ita excernitur, indicio est hominem vexari dolore, aut delyrare, nisi sponte dimiserit flatum.

FLatum nonnulli cum sonitu, deuorato pudore, excernūt. Alij vero deligerēt prius mori quàm aliquid tale committerēt. Hos igitur quoties audientibus multis dimittunt flatum, scire oportet ē duobus alterū: aut non satis intelligere quę gerant, aut propter vehementiam doloris agere aliquid contra arbitrium et voluntatem. In alijs vero qui pręsentes paruipendant, nullū malum significare flatum cum sonitu, cēsendum est. Sed salutarius in his est vbi sine sonitu excernatur. etenī prorsus indicat aut flatuosi copiam spirit9, aut angustiam opificiorum. At vero quoties spiritus copia non admodum fuerit, & item opificia per quæ excernitur, laxiora, tantisper sine sonitu in talibus flatus excernatur oportet.

XXV

De dolore qui in iliis affligat. Cap. V.

DOlorem qui in iliis affligat, ac tuberculum si recens fuerit, nec cum inflammatione, soluit murmur incidens circa ilia: sed potissimum vbi cum stercore & vrina excernatur. si vero non transierit, iuuat si ad inferas sedes deuoluatur.

TVberculum in ilijs appellauit quē antea nominauit tumorem. Talis est omnis moles pręter naturam sine inflāmatione flatuosa, sed potissimū

vbi recentior fuerit. At vero solui dolorem ait si murmur accesserit circa ilia. Talis enim sonitus non solum spiritus indicium est, sed humore permixti, & corpore solidiore. Quoties igitur aut permeet deorsum spirit⁹ ille flatuosus flatus effectus, aut nequaquam permeans subdescendat deorsum ad aliquam inferiorem sedem, ilia vindicantur vtroque accidēte, tum doloris cruciatu, tum etiam tumore, sed potissimum si cum humore & stercore vacuetur. Talis enim vacuatio nullum pręterea relinquit in illis excrementum.

XXVI

De vrina. Cap. VI.

VRina optima est, si candidum sedimētum fuerit, leue'que & æquale per omne tēpus dum morbus iudicetur. Securitatem enī, ac morbum fore breuem significat. Si vero intermittit, atque interdum puram emittit vrinam, interdum subsidet candidum ac leue: morbus diuturnior, ac minus securus est.

QVemadmodum paulo supra diximus ex ingrediendi functionibus agnosci vim vnā, quo pacto aut supersit, aut desit, quā superioris originis haberi docui, quam alio loco in cerebro domicilium ac sedem habere indicauit: ita nunc alterius facultatis naturalis Hippocrates indicia partim exposuit, partim hoc sermone exponit. Hęc vero facultas de qua dico fieri sermonem, alterans & concoquens appellatur. Igitur facultatis in ventre, indicia agnoscuntur ex ijs que cotidie deijciuntur: facultatis vero in iecore ac venis, ex vrina. In his enim indicia clara sunt partim exquisitioris, partim parcioris, partim irritæ in plenum concoctionis: quemadmodum in ventris indicijs: & ad hęc, vt ibi, exteriora quędā indicia simul aliarum dispositionū, pari modo hic excer-

nũtur. Exorditur ergo tractatum Hippocrates ab indicijs concoctionis, deinde cum eis cętera copulabit. Sed nos in primis dicamus ea quę ipse prĩcipio docuit in pręsenti dictione, sedimentum vrinę considerari præcipiens: Si candidum, leue, & ęquale semper, nec interdum tale, quãdoque diuersum existat. Id enim sæpissime euenit, vt aliquis emittens vrinã secunda die inculpabilem, alteram sequẽti nocte culpabilem emittat, deinde rursus inculpabilem tertia die prima luce, postea vespera culpabilem. In tali enim vrina alius concoctus deuictusque à natura conditus in conceptaculis humor, alius incoctus apparet. Si vero incoctus humor nequaquam interponitur concocto, talis vrina optima est. Si igitur vrina habeat sedimẽtum: id cãdidũ, æquale, ac leue sit quo dissoluitur morbo, necesse est. Si vero non habet prorsus, aliquã nubeculam candidã obtinebit. Necessario vero colore erit modice crocea, & conditione media inter tenuem & aquosam ac corpulentam, qualis iumẽtorum habetur. Cæterum vrina nullo pacto sedimentum habet si tenuiter, copiosum vero si largius, exiguum vero si modice viuitur. Quinetiam in morbis biliosis ad colorem croceum, in ijs vero quos crudi cõmittunt humores, ad candidum tendit. Porro sedimẽtum habet copiosum, quoties morbus ex humoribus crudis fatiget. nullo vero modo, aut oĩno minimum, quoties ex biliosis fatiget, sed satis erit si habeat sublimamentum. Intelligo sublimamentum id quod corpulẽtius candidiusque in vrina, neque in summis eius, neque in fundo vasis, sed in media sede sublime vel exquisite medium, vel deorsum potius quàm sursum existat. Id igitur solitus sum nominare sublimamentum. Sed ab Hippocrate id quoque nubecula nominatur, eandem obtinẽs proportionem circa vrinam, quam veræ nubeculę ad aerem pręferunt. etẽm hæ humore qui circiter est, corpulentiores: & item illæ, aere sunt. Itaque sæpenumero (vt dixi) supernatat in vrina desuper, quam ego nubeculam proprie soleo nominare. Sed hęc tibi sint in primis cognita atque in animo posita, mox animaduerte ea quę Hippocrates scripsit. Vrina enim as-

ſidue faciens ſedimentum quale dixit, ſecuritatem ſignifi-cat, id eſt morbum eſſe ſine periculo, atque integre exoluendum, ita vt non ſit præterea repetiturus: & item celeriorem fore ſolutionem, ita vt ſi prima die aut proxima nocte apparens, perſeueret ſimile die ſecunda aut nocte primæ circuitionis decretoriorum dierũ, non vltra procedet ægrotatio. Porro hæc dixit ſcilicet de morbis febriculoſis. Quicunque enim ſine febre affligunt, aut in cerebro, aut membranulis, aut in thorace, ac pulmõe, ex aliis indiciis agnoſcuntur, ſiue mitiores breuiores'que ſint, ſiue periculoſi diutini'que. Cæterum quam ob rem vrinæ ſedimentũ candidum eſſe conueniat: dum ageretur de pure, in calce primi voluminis explanatum iam eſt.

XXVII

SI vrina fuerit ſubrubra, ac ſedimentum ſubrubrũ & leue: diuturnior hic morbus quã primus, ſed admodũ ſalutaris eſt.

QVoties ſanguinis ſerum pariter cum vrina excernitur, colore ſubrubra apparet. Indicat autẽ exuperantiam ſanguinis non exquiſita ratione confecti. Igitur quia integerrimi humoris exuperãtia eſt: idcirco ſine periculo eſt. Sed quia humidior & item ſeroſior quàm is eſt, eget concoctione. Si igitur ſpatio temporis cõcoctio fit, merito talis vrina ſignificat vt diuturnior quàm primi, morbi ſolutio futura ſit.

XXVIII

SI in vrina ſedimentum ſpeciem referat farinæ craſſioris, malum eſt. Deterius vero ſi ſquamularum inſtitutione conſiſtit. Si vero tenue & cãdidum admodum eſt, vitioſum eſt. Furfureum vero deterius eſt.

CRaſſior farinæ pars appellatur, quæ effracto inuehitur hordeo grãdiuſcula, refugiẽs ſcilicet molæ cõfectionem exquiſitiorem. Hæc igitur quo-

ties inuehitur vrinæ ſedimento,indicium non bonum eſt. Si enim farina nõ affringitur in partes admodum tenuiores,ſpecies farinæ redditur craſſioris. In vrina vero,quoties alimonię pars nõdum diducta inſuper duriuſcula permanet. Sed aſſato ſanguine craſſiore,vel conſumptis inæqualiter carnibus,ita contingit. At vero inæqualiter accidit,quoties à calore igneo,quæ recens eſt & nuper cõcreta caro,in ſaniem reſoluatur. duriuſcula vero,ſi ijs quę friguntur in ſartagine ſubſimilis, exſiccata cõſtiterit. Prima enim noua ac recens pinguedo cõſumitur per huiuſmodi febres,deinde durior ac vetuſtior, & ab his deinceps noua ac recens caro,mox dura ac vetuſta, poſtremo ſolida iam corporis membra:quibus rurſus cõſumptis,ſquamulæ pariter cum vrina excernũtur: & ob eam rem talis vrina deterior eſt quàm quæ tantũmodo ſpeciem farinæ referat craſſioris. Cæterum aliud eſt tenue ſedimentum, id eſt non habens corpulẽtiam,ſed (vt ita dicatur)ſubſimile ſpumæ. tale vero continuo tenue exiſtit,propterea quòd recipiat in ſe totum circũflui ſplendorẽ aeris magis quàm quod craſſius eſt.At vero generatio eius eſt de ſpiritu flatuoſo permixto tenacius ſemiconcocto humorũ excremẽto. Proprium enim concocti integre ſedimẽti eſt id quod conſueuimus nominare æquale. id accidit quoties totum ſimilare exiſtat. Quod enim vario permiſcetur corpore, diſſidentes obtinet in conditione & colore partes. Inęqualium vero corporũ,quæ ex partibus tenuioribus habeant inæqualitatem, deteriora ſunt quàm quæ ex maioribus. Quæ enim ſunt partium maiorum, magnũ indicant naturæ robur,tantum, quanta fuerit ſubſtantiæ magnitudo exquiſita ratione confectæ.Quæ vero tenuiorũ ſunt,peruinci ab humore indicant facultatem, & veluti pugnam haberi æqualẽ. atq; ea res in omni inæquali corpore promiſcua eſt.Particulares vero in eo differentiæ pro virtute concoctę materiæ,vitio'q; non concoctæ,exiſtunt. Porro ab his tribus ſedimentorum differentijs aliam quartã adiecit,furfureum ſedimentũ:quod inquam deterius quàm tertium eſt. Indicat enim quemadmodum primũ ac ſecũ-

dum flãmeam febris caliditatẽ & cõsumentem: quo quidem non quartum, sed tertium proditum esse oportet.

XXIX

NVbecula quæ inuehitur in vrina, si candida est, est bona. si nigra, vitiosa est.

CVm de discrimine docuisset sedimentorum, deinceps ad nubeculas se confert, indicans vt sublimamentũ appellitet nubeculam, adiectione verbi inuehitur: è quibus vt nigrã merito criminetur, perspicuum est. siquidem nigredo, aut ob vehementẽ accidit frigiditatem, (qua ratione sanguis quoq; nigrescit cõgestis globulis: & quicquid extinguitur, in plenũ frigescit) aut propter exuperantẽ calorem. etenim sanguis rursus trahit nigrorẽ si crematur, queadmodum alia omnia corpora. & qui diutius in sole diuersantur æstiuo, nigri reddũtur.

XXX

DVm vrina tenuis fuerit ac ruffa, crudam esse significat ęgrotationem.

VRina naturalis modice crocea est, vtpote ex humore consistẽs concocto, qui flauæ bilis parum recepit. Hæc vbi modũ excedat, aut admodũ syncera pmiscet, vrina ruffa apparet. Ergo si adeò talis colore est vt etiã tenuis habeatur, crudam esse significat ægrotationẽ. oportet enim vt in colore diximus modice croceam esse debere naturalem vrinam, ita etiam modice se habere in cõditione, nec ita tenuem esse queadmodum aqua, nec adeò crassam vt assimiletur vrinæ iumentorum. Sed omnia sunt integre de natura vrinę ac differẽtia prodita libro de indicatione: inde ea discas licebit, si verus fueris prędictionis amator. At vero decernere quænã vere sint prodita, & quæ secus, & item adĳcere demonstrationis fidem vtrisq;, ex superabundanti existit.

XXXI

Bi morbus diutinus fuerit, vrina vero talis excernitur, periculum est ne durare æger possit quoad morbus concoquatur.

QVoties morbus diutius incoctus permaneat, periculũ imminet abolitionis, nisi facultas morbo resistens quãmaxime valeat. Cęterũ constat vt ad hunc reuocari locum possit sententia qua pręcipitur considerandũ esse quo pacto supersint vires, & quantum morbus concoctionis requirat, & vtrum ęger durare possit ad consistendi vigorem vsq; ægrotationis.

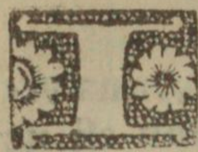
XXXII

Xitiosior vero vrina est, si aquosa, foetida, nigra, crassaq; est.

VRrina aquosa, tenuis quidem conditione, colore vero candida, est summã indicans humorum cruditatem, naturalis vero facultatis debilitatem. At vero de quauis vrina fœtida antea est (quẽadmodum de nigra quoq;) perscriptum. hæ igitur iunctim ac seorsum per se exitiosæ censentur. Cęterum crassa vtrũ per se seorsum exitiosa censenda sit, an copulanda cũ pręedictis, aut nigra, dignum consideratione est. Igitur quæ ipsi nouimus diligẽter obseruãdo, dicemus, vt ex illis orsus, simul scias veritatẽ, simul'q; meliorẽ eligas enarrationem. Vrinã, quo fuerit crassior, eo deteriorẽ haberi obseruauimus. At si colorem habeat naturalẽ, duplicem habet euentum, interdũ ad mortẽ, interdum ad sanitatẽ propinquam, quemadmodũ alia multa præter naturam, quippe corpus per illa repurgatur. Cæterũ constat vt ab Hippocrate crassa dicatur vrina, quæ per nimiũ talis habeatur. Quæ enim simpliciter crassior quàm naturalis existit, non admodum exitiosa habetur.

XXXIII

N mulieribus & viris vrina nigra, in pueris aquosa, deterrima est.

IN omni ætate vrina nigra & aquosa, exitiosissima est: sed in ætatis vigore consistentibus inter exitiosas primũ habet ordinẽ nigra, in pueris vero aquosa. Superius enim est ab Hippocrate dictum vt maxime contraria naturæ, exitiosissima habeantur. Contraria vero naturę in pueris nõ ita nigra perinde vt tenuis est. Per naturã enim in illis est vrinam emittere corpulentam, ac sediminis copiam habẽtem. In ætatis vero vigore consistentibus, tenuissimũ habet & exiguũ sedimentum: & ob eam rem in eis vrina nigra, exitiosissima cẽsetur: in pueris vero ob aliam quoq; causam, aquosa pestifera est. In eis enim omnia concoquuntur ocyssime præ robore facultatis alterantis. At concoctio crassiorẽ reddit nõ solum vrinam, sed etiam deiectionẽ, quoties bene in ventre concoquatur, & item screationẽ in pulmonia & costali, atq; etiam pituitam per destillationes & grauedines, necnon per lippitudinẽ & pus in vlceribus. Si igitur in pueris manere videas plurimũ tẽporis vrinam aquosam, ita vt nullam habeat mutationẽ ad corpulẽtius, indiciũ exitiale est.

XXXIIII

Vi tenuem crudamq; diutius vrinam mingunt, si cætera vt in conualituris indicia fuerint, in iis abscessum ad inferas præcordiorum sedes expectare oportet.

ID quoque verissime est ab Hippocrate dictum. Morbus enim cõcoctu difficilior, vt qui crassiore frigidiore'q; consistat, per abscessum iudicari assolet: qui vero calidiore tenuiore'q;, excretione. Quoties igitur plus maneat temporis vrina nequaquã concocta, definiendum vtrum nequaquã duraturus longitudine ęgrotationis ęger sit, an iudicãdus per abscessum mor-

bus. Definitio vero ex aliȷ̃s indiciȷ̃s erit. Exitiosa enim indicant mortem, mitiora salutẽ. At vero abscessus in ȷ̃s qui admodum immorãtur, ad inferas erumpunt sedes, ob frigus, crassitudinẽ'q; materiæ, ac virium spatio tẽporis languentium debilitatem. In acutioribus vero, prope auriculas. etenim per eos crassi minus humores existũt, & item copia coloris, ac valentior facultas. At morbi mediȷ̃, inter hos obtinent abscessus, qui medio genere ambigunt. neq; cõuenit, quantũ in ipsum agitur tempus, quærere sint'ne sursum potius quàm deorsum erupturi, sed ex aliȷ̃s definiri signis oportet.

XXXV

I pingue desuper natans, araneorũ speciem referat: damnandum est. Indicat enim consumptionem.

QVale pinguioribus iusculis refrigescentibus supernatat, vocata à multis vetula: tale in vrina ex consumptione existit: de qua ipse disputans causam adiecit:

XXXVI

Onsiderãda in vrina nubecula est, vtrũ sursum fuerit, an deorsum, & item color quem obtinet. Si enim deorsum feratur cũ colore qui dictus est, bona cõmendandaq; est. Si seorsum cum colore qui dictus est, mala damnandaq; est.

QVod à me libro de iudicatione sæpenumero sublimamentũ est appellatũ, id solere Hippocratem nominare nubeculã, hac quoq; dictione non obscure significauit. Sed aliubi ipse sublimamentũ geniture simile dixit, ita vt è duobus alterũ sit, aut vt generalioris rei nomẽ existat sublimamentũ, sectionẽ habẽtis in nubeculam, & id quod genituræ simile est: aut nunquam nubecula ab eo sublimamentũ nominatur. Cæterũ

vt quicquid inuehitur in vrina, vtile sit, & quãto subsidet deorsum, tanto melius habeatur: antea definitũ iam potẽtia est, vbi diximus tali interdum spiritum permisceri flatuosum. Quod igitur exquisite concoctum secretũq; est, æquale ac similare, vtpote nullum habens flatum, in fundum descendit vasis vrinam continentis. Quod vero permixtum est aereo quodam & vaporoso flatu, id subductum ab eo quod proportionale sit quantitati subducẽtis, minus'q; & magis sursum fertur.

XXXVII

NE te fallat, si ipsa vesica ægrotans, aliquam talem reddiderit vrinam. Non enim totius, sed ipsius per se vesicæ indicium est.

OPtime id adscripsit, reuocans in mentẽ quod nos interdum omisimus definire in ægris. Atq; oportet in ventris deiectione reponere in animũ nunc proditam definitionem. etenim promiscuũ est vtriq; secretioni, totius corporis recipere excremẽta, atq; etiã illarũ partiũ per quas excernũtur. At vero per naturã habentibus nobis, excremẽta totius corporis repurgãtur p vrinam: ea vero quę in ventrẽ cõdita sunt, pariter cũ stercore excernũtur. Pręter naturã vero habẽtibus, cũ vrina pariter quædã morborũ in renibus ac vesica indicia excernũtur: cũ stercore vero, corporis totius. Itaq; nõ raro p vrinã purulentã, quęstio extitit vnde'nã veniat pus: itidẽ vbi squamulę excernũtur, ea ipsa quęstio est. & itẽ aspera, fœtida, ac biliosa sępe redditur vrina propter vesicã & renes, non raro vero ꝓpter omne corpus, id est, perfectricẽ humorũ in toto animali facultatẽ, quę (vt indicauim9) veluti focũ ardentẽ & fontẽ obtinet iecur. interdũ ea ipsa haudquaq̃ affecta, per vesicã & renes omne animal expurgatur: aut partiũ aliquarũ in eo excremẽta quædã incidentia venis, purgato sanguine de renib9 excernũtur, quẽadmodũ abscessus quoq; cõsistẽtes sępenumero p vrinã excernũtur.

XXXVIII

De vomitione. Cap.VII

VOmitio vtilissima est si pituita ac bile permixta quammaxime est, si nõ multa, non crassa est. Syncerior enim deterior est.

PEr hanc quoque dictionem indicauit quidnam appellet syncerum, opponens illi permixtum: quãuis etiam nomen ipsum nihilominus suam indicet significationem. etenim vinũ dicimus syncerum quo cũ aqua permixta non est, aut perquam exigua permixta est. necnon quodlibet aliud nominatur syncerum quoties ipsum per se tantummodo, impermixtum aliena materia est. Itaque flauam bilem intueri licet interdum crassam ac summe flauam vomitione reiectam, & item deorsum deiectam, quam sane nonnulli nominant vitellinam. sæpe vero humidiorem, ac minus flauam, quæ magis proprie crocea nominatur, permixtum habẽs in se tota pituitosum humorem, tenue aut aquosum quoddam excrementum. Vult igitur Hippocrates neutrum humorem syncerum apparere, sed eos inter se quodammodo permisceri. Biliosus enim syncerus, caloris copiam: pituitosus indicat frigus. Quinetiam syncerus humor crassior redditur, pituitosus quidẽ propter frigiditatem quasi concretus: biliosus vero, propter exuperantiam caloris euaporatus, & tanquam assatus. Hæ enim duæ causæ contrariæ crassitudinis sunt, calidum admodum, ac frigidum. Calidum enim euaporat: frigidum adstringit.

XXXIX

SI vero vomitio fuerit porracea, aut humida, aut nigra: quicunque ex his fuerit color, malum esse censendum est.

DE liuido ac nigro colore supra definitum iam est. Porracei vero nunc primum habuit mentionem,

non habẽtis quidem proprium nomen, ſed virentis porrī appellatione: niſi aliquis velit ecõtrario à colore porraceo dictum eſſe porrum, non à porro porraceum. In quibuſdam enim clara eſt deductio vocabulorum, vt cognoſcatur id quod à grãmaticis prototypum noĩatur, & quod ab eo deductum eſt, quemadmodum de lacteo colore, in alĳs vero haudquaquam clara eſt. Dicas enim licebit non à phœnice (talis eſt fructus palmæ arboris) phœniceum: ſed eſſe à phœniceo phœnica dictum: queadmodum cranon (talis eſt aqua maris) non à ceruleo magis quàm ceruleũ ab illo. Itidem ochra & ochron, id eſt croceus color in eandem ſeriem reponuntur. Ochram vero dixi, non vltima acuta, quo pacto aliquis dicet ochron, id eſt croceũ adoleſcẽtem: & ochram, id eſt croceam ſeu pallidam mulierem: ſed penultima acuta. Ochra enim gen9 quoddam terræ eſt, cuius potiſſimum Attica probatiſſima eſt. Hæc igitur nũc ſemel ſint à me perſcripta. Aſſidue enim in animo habeas oportet, ſtudendum eſſe nominibus tantum quantum ad illuſtriorem ſignificationem eorum quæ dicimus, ex illis iuuari poſſis: reliquum vero tẽpus ſuperuacuum exiſtimabis, ad ſtudium rerũ meliorum reponens. At vero gignitur in corpore quemadmodum crocea bilis per naturam habentibus, ita porracea altera præter naturam. conſtat'que vt hæc ſæpenumero in ventriculo gignatur propter quorundam cruditatem eſculentorum aut olerum, qualia beta, cepa, braſſica ſunt: atque etiã interdum talib9 nequaquam ingeſtis, ratione ægrotationis in venis gignitur, ac decũbit aut in vẽtrem ſuperiorem, aut in inferiorem, calorẽ in corpore indicans pręter naturam, atque excrementi proprietatem talis temperamẽto qualis prædictorum olerum ſuccus eſt.

XL

SI idem homo omnes vomit colores, exitiale admodum eſt.

SIue de prædictis coloribus, porraceo, liuido, nigro ſit proditum verbum omnes, ſiue etiã de alĳs cum

ipsis quicunque præter naturam habẽtur colores, vtrouis modo exitiosissimum est, indicantibus in corpore multas haberi difficiles affectiones.

XLI

Omitio liuida si graue olet, ocyssimã indicat abolitionem.

Alis enim vomitio putredinem indicat cum extinctione, si quę supra diximꝰ, in animum reuocẽtur.

XLII

Mnis subputris ac fœtidus odor, in omni vomitione malus est.

Onstat eñ vt quauis affectione permisceatur putredo, ea ipsa deterior euadat.

XLIII

De screatione. Cap.VIII

Creatio, in omni dolore qui affligat circa pulmonem & costas, cito prompte'que screetur, necesse est.

Erbum cito, significat inter initia ægrotationis, prompte vero, pro eo quod est facile ac propense, dictũ est: id vero significat cito ac sine dolore vacuari screationem. Fieri eñ cito aliquid intelligimus bifariam, tum vt omnis principium morbi, tum etiam vt tempus adiunctum functioni, significetur. Prompta enim screationis vacuatio, id est propensa ac facilis, est quoties nec vehemens in thorace dolor infestet (hic enim interpellat sistit'que in medio prius quàm absoluatur, nascentem adhuc thoracis functionem) nec vires desint. hæ enim accumbunt in media functione, ita vt inchoatum inabsolutum'que officium restet. Quinetiam ipsa screatio si vehementer fuerit glutinosa, oblita tenacius membris, excurrens'que, sępenumero subsistit fistulis agglutinata pulmonis: quomodo si fuerit admodum crassa, difficulter excurrit, ac lõgiorę temporis tractu male affici cogit, atque

etiã stipatur in quibusdam itinerib9 angustis: & ob eam rem nonnullis strangulari contingit. Cæterum eaipsa materia si admodũ tenuis & aquosa est, vix screatur: vt quæ circiter in pulmone circunfluat. hæc enim prima causa vacuationis est, quam etiam continuam nominant. Duplex enim prima causa est, (quemadmodum dictum est dum ageretur de causis) tum materię vitium, tum etiã id quod initium habeat motionis. Itaque motionis initium ex facultate mouẽte thoracem in tussientibus est. Id enim libro de causis accidentium definitum iam est. Violenta vero contractio eius facit vt spiritus feratur foras vehementer: huius vero vehemẽtia refert secum materiam conditam in fistulis pulmonis, quæ quidẽ asperæ arteriæ sunt. Quoties ergo thorax valide suo fũgatur officio, & humor in fistulis pulmonis conditus, modice crassus sit: facile screatur. Si vero neutrum existat, difficile, ægre'que. Quòd si ex prædictis causis altera sit, altera desit: vacuatio inter optimam ac deterrimam media accidet. & vt in totũ dicatur, prout magis ac minus causæ intenduntur aut exoluuntur, eorũ quidam facilius, quidam difficilius expuũt. Quid igitur sit prõpte excreare, perspicue pariter ac vere perpensum iam est. Si igitur id verum est, quemadmo dum est, verum quoque erit vt cito excreetur. Non enim adiunctum ipsi tussedini tempus, sed primum morbi tẽpus significat, de quo per sentẽtias dixit: In morbo costali si screatio statim inter intia existit, breuem ægritudinẽ fore ostendit. vt si quis de tempore functionis intelligat esse cito dictum: (quod quidẽ docui in verbo prompte cõtineri) peccabit bifariam: pricipio vt tempus ab eo sit bis inconsiderate proditum, tum autem vt quod est libro sententiarum perscriptum, omittatur, vim alioqui obtinens maximam. Cæterum vt nõ ob hæc solum, sed etiam propter ea quę sunt proxime dicenda, ita intelligi conueniat, dum eam ipsam enarrabimus dictionem, ostendetur.

XLIIII

Ermixta appareat flaua bilis admodum screatione, oportet.

VErbum admodum, non de permixta, sed flaua bile afferendum est, velut si in hunc modum dictum sit, Appareat flaua bilis permixta admodum screatione, oportet. Verbum admodū, id potest, qđ nimium & maxime valet. Itaque pauloante dixit: Vomitio vtilissima est, si pituita ac bile permixta maxime est. Nūc vero in screatione voculam admodum, adiecit. Cęterum quàm recte enarrauerimus, sequentem inaudiens dictionem discas licebit.

XLV

SI enim multo post ab initio doloris screatur flaua, aut candida, aut ruffa, aut multam inferens tussim, aut non admodum permixta: deterior est.

IN hac pollicitus sum dictione ostendere vtrasque enarratiōes antea proditas, veras esse: tum verbi cito, tū etiā verbi admodū, intellectū. Hippocrates em̄ se ad cōtraria cōferēs, quēadmodū cōsueuit, cito opposuit illud: Si em̄ multo post ab initio doloris screatur. Ei vero quod est admodum permixta, opposuit, nō admodum permixta: & item ei quod est prōpte excreatur, illud, multam inferens tussim. Quoties enim materia sine dolore citoq́ vacuatur, tussi incertiore opus est. Antea enim dictum iam est, salubrius esse permisceri materias vacuatas quodammodo inter se, nec quicquam excerni exquisite syncerum. & item dictum est vt oporteat cito existere in costali screationem, in commentarijs de iudicationibus, atque etiam libro sententiarum.

XLVI

SCreatio flaua si syncera est, cum periculo est. candida vero, glutinosa, ac rotunda, inutilis est.

NOn aliud nunc dicit quàm quod antea dictum iam est. Si enim screatio nequaquam permixta est, syncera est, ac redditur flaua propter flauā

ſcilicet bilem: candida vero, glutinoſa, ac rotũda propter aſſatam pituitam. Sępe enim definitum iam eſt vt decũbentes membris quibuſdam fluxiones, inflammationem, ſacrum ignem, tumorem, duritiam, cancrum committẽtes, pro diſcrimine exuperantium humorum indulgẽtiores ac maleficẽtiores euadant. Sanguineę enim ac pituitoſę modeſtiores habentur. Quę vero flaua aut atra bile cõſiſtunt ęgrotationes, difficiliores cẽſentur. Alterutra enim derodit corpus, id'que commune illis eſt. Proprium vero vtriuſque, flauę quidem bilis, vt acutas accendat febres: atræ vero, vt ſolutu difficilem cõmittat affectionem. Humor em̃, vtpote craſſus terrenus'que, adeò infarcit mẽbra quibus conditus eſt, vt difficilius excernatur.

XLVII

SI viridis & ſpumans admodum eſt, mala eſt.

SAepenumero dictũ iam eſt vt chlorem (id em̃ vertimus viridis) de croceo dicere ſolitus ſit, & item de eo quod à nonnullis vocatur rubiginoſus. Cæterum vt vtrauis harum, ſi ſumme fuerit talis, difficilis ſit, non inſuper neceſſe habeo docere, cum antea de quouis ſyncero humore tradiderim. Pręter em̃ ſanguinẽ quiuis alius humor ſi ſyncerus fuerit, prauam indicat affectionem, flammido calore obtinens generationem. Flau9 inquam, vbi ſeroſus humor ipſe aſſatur: quo permixto croceus apparet. Rubiginoſus vero, vbi is vehementer aſſatur. Niger vero, aut quoties is ipſe vehementer aſſatur: (quæ ſanè deterrima & quàm maxime derodens atra bilis exiſtit) aut vbi craſſus ſanguis ſimiliter exſiccetur: aut ratione extinctionis & refrigerationis. Sed hęc ſemper in animo ſeruanda ſunt, atque exiſtimãdum ſubinde ea ipſa pręcepta de eiſdem rebus intelligi oportere. Cęterum ſpumans ſcreatio (id enim in calce dictionis eſt proditum) ex aeria ac pituitoſa ſubſtãtia pariter permixta eſt. Ex his enim quęlibet ſpuma conſiſtit, in mari quidem ex violẽto ventorum afflatu in multas & exiguas partes attrita aqua, in polentis vero præ copia caliditatis. At vero pro-

miſcuum in vtriſque cēſetur gigni bullulas multas & exiguas ſolutu difficiles, potiſſimum quoties ambo concurrant, tum aer turbulentus ac nebuloſus, tum etiam humor quodammodo craſſus ac glutinoſus. nam tenuis humor, qualis exquiſita aqua habetur, quoties aerem comprehendit mūdum, non diutius continet, ſed ſtatim reſciſſis bullulis, in propriam remeare ſedē permittit: & ob eā rem ſpuma in mari celeriter ſoluitur. Craſſus vero glutinoſus'que humor quoties (vt dixi) turbulentam ac nebuloſam ſubſtātiam intra ſe clauſerit, plurimum detinet tēporis, eo quòd nec illa ſurſum verſus feſtinet, quemadmodum mundus aer, & quia ipſe difficulter reſcinditur. Vt enim gignuntur bullulæ ex humida ſubſtantia includente intra ſe aerem: pari modo ſoluuntur, propterea quòd humida ſubſtantia reſcindatur. Facile ergo reſcindūtur quoties ſpirit9 tenuis ſurſum verſus feratur. non reſcinditur vero quoties neque tenuis fuerit, neq; ſurſum verſus feratur. Talis eſt aer nebuloſus, vt qui nec cōuolet ī ſublime, neq; tenuis, ſed perquam humidus ſit, ita vt ferre queat humorem ſibi circumextētum. Ita fit vt quoties elixatur aqua, non difficile ſoluatur bullula: ſed quoties aut craſſus aut opimus humor eſt, ex quo genitus ſpirit9 flatuoſus vaporoſus'que eſt, atque etiam ſummo'tenus in lebete humor oleaceus, pinguis ac glutinoſus eſt. Ita igitur in corporib9 animalium ſpuma gignatur oportet. non enim vehementiores flatuum, quemadmodum in mari procellas, exiſtimari conuenit, ſed ignis calorem conſumentem pariter ac ſpiritum efficiētem flatuoſum tātum quòd oculis ipſis in multis licet infirmis intueri. Sed hæc abunde ſint nobis prodita. ipſe vero ſeruabis in animo quonā modo gignatur ſpumans ſiue ſcreatio, ſiue deiectio, ſiue vrina. In his em̄ interdum fluitat vocata lampe argumento ſplēdoris, ne preterea deſideres rurſus de his ipſis aliquid inaudire.

XLVIII

I ita ſyncera fuerit vt nigra appareat, hæc difficilior quam illa eſt.

ANtea dictum est de omni vacuatione syncera vniuersim, ac de nigra seorsum. quòd si nequaquam hærent in memoria quæ supra definita sunt: rursus ea ipsa reuolue. Rectius enim est ita efficere, quàm vt ea ipsa præcepta de eisdem rebus sæpenumero pandam.

XLIX

De grauedine & sternutamento Cap. IX.

GRauedines & sternutamenta per oēs morbos qui in pulmone fatigēt, pręire & subsequi, malo est. Sed de aliis morbis exitiosis sternutamenta vtilia sunt.

HVmorem de naribus secretum tenuem & incoctum nominare assolent omnes veteres medici grauedinem, quemadmodum defluxionem talem ex palato secretū. Ac miror quonam modo Hippocrates non defluxionē adiecit grauedini, sed sternutamentum. Itaq; grauedines vna ratione nocuæ sunt, vbi per tales existūt morbos: defluxiones duab9. Dictum'que à nobis antea sępenumero est aliqua praua malis adnumerari signis ex accidēti, alia simpliciter: id ipsum tantummodo haberi indicia praua, nullum ipsa committentia malum, indicantia vero difficilem quandam affectionem à qua constiterunt. Porro alia ab his esse indicia vtroque modo praua, tum quia signa, tum etiam quia causę sunt. Signa quidem, quoties ex difficilioribus fiant affectionib9. Causæ vero, quoties ipsa rursus alias committant prauas affectiones. Itaque eueniunt defluxiones & item grauedines in morbis qui affligant in pulmone, quia calidos recipiat cerebrum vapores. Sed pulmo non ab vtrisque, sed à destillatione tātummodo afficitur. Materia enim per grauedines secreta, per nasum foras excernitur: & ob eam rem defluxiones deteriores quàm grauedines habentur. Ergo non satis noui quam ob rem eas Hippocrates per hunc omiserit sermonem, nisi aliquis velit vt per grauedines eas

quoque intelligi dederit. ac fortaſſe ab eo qui inter initia librum trãſcripſit, omiſſę ſunt. innumera enim talia etiã nunc fieri cernimus. Sternutamentum ſequitur grauedines magna ex parte. ſanè cõcutiens thoracem, vitiat quoque pulmonem. Itaque grauedines ac deſtillationes aſſiduę, non eſſe bona indicia cenſendum eſt, præuenientes quidem, eo quòd malis repleant humoribus pulmonem: procedente vero morboſi exiſtunt, quia magnam pulmonis affectionem, & ab ipſa caput eſſe affectũ ſignificent. At vero ſternutamentum per alios morbos nunquam ſimul pręhendit, nec aliquod aliud accidens. procedente vero morbo ſi exiſtat, oſtendit ſalutem, quanquam exitioſus quantum in alia agitur indicia, morbus habeatur. Indicat enim concoctionem ac robur ſecretorię in cerebro facultatis, de qua in naſum flatuoſo ſpiritu ſecreto pariter cum alio quoque humore, nonnũquam ſenſibili & conſpicuo, quandoque tenuiore & ſpectatu difficili, ſternutamentum conſiſtit.

L

SCreatio flaua non multo permixta ſanguine in pulmonis morbo, ſi inter initia excernit̃, ſalutaris admodũ eſt: ſi ſeptimo die, pigrius've, minus ſecura eſt.

PRomiſcuus hic ſermo per omnem inflãmationem eſt, iam à nobis ſæpenumero proditus, vt decumbentis ad ſedes inflammatione laborantes humoris pars tenuior reſudet, quoties continens inflãmationem ſupficies haudquaquam denſa ex natura quẽadmodum exterior cutis exiſtat: & ob eam rem ſiue in meatibus naſi vel oculorum vel oris inflãmatio fatiget, humores tenues ſublimes cruentis vlcerum humoribus effluunt. Itidem pulmo laborãs inflammatione, excernit humorem quendam ad intimas ſedes inanes: quæ inquam aſperæ arteriæ ſunt: qui de tuſſedine vacuatus excreatur, indicium afferens committentis pulmoniam fluxionis. illius enĩ ceu ſerum quoddam habetur. Itaque erit ſi bilioſa admodum eſt, flauus tãtummodo: ſi ſanguinea, rubidus:

si ex vtroque permixta, rubidus pariter ac flauus. Hi igitur humores boni sunt, paulo vero absistunt ab ijs per quos sanguinem integrum despuunt. forte que indicium tentabit quempiam, queadmodum quoties consistente in pulmone vlcere, fatiscit coceptaculum. etenim tantisper sanguinem despuũt. Sed sanguis in pulmonia eueniens prorsus exiguus screationi per exilitionem à medicis nominatæ similis est. Id accidens fit propterea quòd sanguis conditione tenuis decumbit ad os cum gingiuæ rariores existãt, ita vt ipm nequaquam contineant. In faucib9 quoq; ob eandem causam talis sanguis serosus quãdoque excernitur. Non igitur malũ est quoties aliquid tale in pulmone consistit: id vero ex conditione sanguinis atque eius copia facile cognosces. Nam qui ita screatur, nequaquam crassus, neque multus est. Cęterum non expectare accidens ad septimum vsque diem oportet, sed potissimum ante primum quartum vt concoctus alteratus sit. si secus, sed omnino ante septimum expectandum est. Si vero talis persistat qualis ab initio erat, perspicuum est vt plurimum tẽporis processuram significet ægrotationem. nam vbi nõdum septimo die concoqui cœpit, longissimam fore demonstrat integram concoctionem. At longiore temporis serie multa mala incidere assolent, tum ęgroti culpa & administratoris, tum etiã vitio aliorum, quæ inopinata forinsecus accidunt, necnon medici commisso. quòd si nihil ex his accidat: periculũ antequam concoquatur morbus, exolutionis virium imminet. & ob eã rem minus securũ videri dixit plurib9 dieb9 talẽ pmanere screationem.

LI

Omnis screatio mala est quæ non sedat dolorem. Quæ vero sedat dolorem omnis, melior est.

Communis hic quoque sermo est in omni materia ex corpore secreta: de qua alijs libris, atque etiã volumine sententiarum dixit vt facilitatem potissimum spectari conueniat. Sępe enim valuit natura

prauam vincēs affectionem, expurgare corpus. & in hoc terrētur multi aspicientes secretæ vitiū materię, nequaq̄ cognoscentes vtrū id accidentis fiat ratione, an quia natura prauam materiam foras expellat. Itaq; per sententias tantūmodo facilitatis scripsit appellationem, hoc loco doloris indicauit sedationē, ob quam cōmendat screationē quæ dolorē sedat. Paulo post omnia deinceps indicia docebit in melius proficientiū ægrotationum: quę inquā nomine facilitatis complexus est. quinetiam postea pręcipit dictarum indictionū exquisite perpendi vires, vt ea inter se conferendo, possis ex magnitudine in deterius aut melius totius corporis scrutari momētum, quemadmodum pręsenti ipse oratione effecit. Si enim à screatione nequaquam desinit dolor, indicium bonum non est, non tamen sufficiet tibi id vnū cognoscere ad exquisitam futuræ sortis pręsensionem, sed cōsiderari conueniet & alia accidentia. id enim demōstrauit, nigræ mētionem habēs screationis. Igitur cum indicium cōmune sit nō desinere dolorē: si crocea fuerit screatio aut rubra, minori cum periculo est. si nigra, exitiosissima est. Quocirca cuncta considerans, non solū prædictam summā vnam exquisitę colliges prædictionis: ac ipse Hippocrates omnia indicia tum bona, tum etiā mala percensuit, prędictis in animū reuocatis.

LII

De purulentis. Caput. X.

QVicunq; dolor in his affligit sedib⁹, nō desinēs neq; screationis purgatione, neq; vētris subductione, neq; venæ incisione, ac medicamēto & victus ratione: in suppurationem verti sciendum est.

QVicunque dolor circa thoracis ac pulmonis sedes nō desinit adhibitis subsidijs, id' q; malum tantūmodo habet, nec vllum aliud exitiosum indicium adest: eum suppuraturum expectabis. hic nanque quodāmodo medius est inter eum qui soluatur celeri-

tet, & eum qui insanabilis existat.

LIII

Vęcũq; suppurãtur, dũ screatio biliosa est, exitiosa admodũ sunt, siue vicissim bilis ac pus, siue simul excernantur.

QVæcunq; in partibus corporis perspicuis suppurãtur, si talia in parte pus habeant, parte reliquam materiã, nequaquã curatu facilis affectus est. Si vero adeò nõdum habeant pus, vt maleficum quoddam illis adfuerit indiciũ : multo magis prauus est. Sed ex his multo magis prauum esse censendũ est eũ qui præcipua sede fatiget. indicatur enim humor quidã ferocissimus, quandoquidẽ demõstrante natura quonã modo pręparata sit ad concoquendũ, nihil prorsus illi cõcessit.

LIIII

Otissimũ vero quoties suppuratio excerni ab eiusmodi screatione septima die ægrotationis incepit.

ID quoq; cõmune est cuiusuis per diem decretorium secretionis. Decretorius enim ad iudicationis firmitatem cõducit. Vtrum vero bonum, an malum sit, aliĵs cognoscitur signis. Si enim sudor fiat septimo die, siue deiectio alui, siue sanguinis fluor, meliorẽ si reddiderit ægrum, indicium bonum: si deteriorẽ, malum est. & alterutrũ firmum esse ostẽditur, nõ quemadmodũ si alio die existat. Sed de his libro de diebus decretoriĵs, atq; etiam volumine de iudicatione fusius definitum iam est: in quibus oportet antea exerceri eum cui libeat dicta Hippocratis exquisita consequi ratione.

LV

Creantem vero talia, mori quartodecimo die sperari potest, nisi bonum aliquod illi acciderit.

TAlium veritatẽ re ipsa didicistis me prædicentẽ experti. quocirca animaduertere vos oportet, ea quæ Hippocrates dicit, non talia existimare potestate haberi, qualia à multis medicis scripta iã sunt: quippe quę cõmẽtationibus tenus & rationibus verisimilia sint, sed ęgrotationum operibus explosa. Etenim intentionem ab eo proditam, mediam aliorũ omniũ bonorum malorũq́ʒ considerãdo, poteris prædicere diẽ quo moriturus aliquis est. Subijciamus enim ægrum screare purulenta septima die, nõ tamen per totum diem, sed aut cum eo biliosum aliquid, aut illud tantũmodo sine materia purulenta, atq́ʒ in eo esse alia omnia media ab ætate, natura, tempore, terra, ac propria facultate, ita vt nec facultas vehementissima, neque debilissima habeatur. itidem & temperamentum ægri, nec optime constans, neque deterrime. pari modo tempus, terram, conditionem, ætatem ægri inter optimam ac deterrimam esse subijciamus. simili ratione in vnoquoq́ʒ signorũ genere quæ media sunt, ęgro inesse subijciantur. hunc sperabis quartodecimo die moriturũ, ita vt hic medius mortis impetus censeatur. Accedentibus vero bonis indicijs, plus tẽporis precessurum mortis aduentũ: malis vero, citius quàm quartodecimo die moriturum. At vero quænam sint bona aut mala indicia persecutus ipse deinceps, quædã nominatim exposuit, quędam breui summa perstrinxit. Cæterũ ipse nequaquã hæc accipies perinde vt si cuncta æqualia habeantur, sed in animo retinẽs ea quę Hippocrates scripsit, quęq́ʒ ipsi adiecimus, numerũ ipsum cõsiderabis ac potestatem, dum ipse ait: Salutaris admodum est, & exitiosus admodũ est: primariæ id potestatis alterũ in bonis, alterũ in malis instituens. Itidẽ dum ait proximã fore mortẽ: aut vbi exitiosissimũ dixit, non simpliciter exitiosum. Quin etiam de signis salutaribus quoties dicit: Magnã vim obtinet ad salutem. & rursus, Securitatẽ enim indicat, ac morbum fore breuem. vel aliquid tale adiecit. Alij vero simpliciter exitiosi: aut rursus simpliciter salutares medij ordinis ambo pro natura propria sunt. porro præter hos ambos

quoſcunq; dixit cōparte, aut exitioſiores, aut ſalubriores: aut adiecit magis ac minus. Si quod enim primi ordinis malū acceſſit indicium quinto aut ſeptimo die prædictæ exitioſę ſcreationi, æger ad vndecimū diem nequaquam deueniet, magiſq; ſi plura talia, nō vnum tantūmodo exiſtat. Pari ratione ſi quod admodū ſalutare exiſtat, ad tertiā vſq; ſeptimanā extēdetur morbus. Permixtis vero inter ſe exitioſis ac ſalutarib9 ſignis, aut his magis in vtroq; genere, minus illis, aut quouis alio modo: ex pluribus inquā ac fortiſſimis bonis ſignis ſperari poteſt ægrū plus tēporis duraturū, ex contrarijs vero minus: nec ſecus ſi quis ſenex, aut debilis viribus, aut in tempore, terra, cōditione praua ac male temperata ægrotet, acceleraturum mortis aduētum expectari oportet: maximā rurſus vim habere exiſtimans ductam à viribus intentionem.

LVI

Bona vero talia ſunt.

Hoc loco receſſere tum bona, tum etiam mala indicia incipit, de quibus antea definitū iam eſt. & ob eam rem omittens ea, quæ ſunt deinceps prodita aggrediar. Si cui enim conualeſcendū eſt, omnia bona indicia adſint neceſſe eſt. ſi moriendum, vel vnum adſit malum ſufficiet. tantūmodo enim indicatur citiuſq; & ſerius moriturum ægrum propterea quòd plura pauciora've bona aut mala indicia exiſtant.

LVII

Alię ſuppurationes fere rūpūtur viceſimo die & trigeſimo & quadrageſimo, & ad ſexageſimū diem deueniunt.

Obſcurum eſt, quas alias dicat ſuppuratiōes. Fieri enim poteſt vt de ſuppurationib9 quę in alijs fatigent partibus, ſermonem faciat: omittendo thoracem ac pulmonē de quibus hactenus perpēſum eſt. Fieri enim poteſt vt de ijs agat, quę in ipſis affligant opificijs: ſed nō ſimilib9 prędictis. Porro cōuenit vt de vtriſq;

etiam agat. Sed quia nō similibus prædictis dixi, id enarrare oportet. Dico enim nō de omnibus suppurationibus eum, sed de ijs (vt ipse dixit) quæ habeant permixtam bilē, hactenus fecisse orationem. nec de his orationibus, sed quæcunq; septimo die rumpuntur. id vero rarum est. Plerunq; enim vigesimo rumpuntur: quædā diutius immorantur: de quibus nunc agit. Cæterū differentiæ omnium cōmunes habētur, ob quas spatio temporis euariant inter se ex affecta sede, & item nocuo humore. Sedes enim calidior ac siccior, citius suppuratur: frigidior vero ac glutinosior, tardius. Itidem ex humoribus, calidior citius, frigidior tardius. Hæc igitur rei ipsius differētiæ sunt. Porro accedunt extrinsecus eæ quæ ab ætate ducūtur, natura, tempore, terra, conditione, ac viribus ęgri. In omnibus his calidus humor citius, frigidus tardius suppuratur. Hæc igitur vniuersim scire de omnibus suppurationibus bene est. Sed mihi videtur nunc quoq; docere de ijs quæ in thorace ac pulmone fatigent.

LVIII

Onsiderari oportet suppurationis fore colligentes initium a die quo primum homo febricitauit, aut quo rigor eum pręhēdit: & si dixerit pro dolore sibi inesse pondus in loco quo dolore afficiebatur. Hæc enim accidunt inter initia suppurationis. ex hoc igitur tempore expectare puris fore eruptionem prædictis temporibus oportet.

COnfessum id vnum est omnibus ferè medicinæ professis: cū etiam perspicue constet: vt quoties inflāmatio affligēs in parte pręcipua haudquaq̄ discutiatur adhibitis subsidijs, sed suppuratur rigor tantisper, ac febres cōsistant. Etenim libro de rigore, perpensum iā est vt puris acror nascētis mordēs ac derodens adiuncta corpora, rigorē cōmittat perinde quasi medicamē

ta acriora, quibus ingestis interdũ malignis vlceribus, aut quadã affectione putri rigere & febricitare contingit. At vero febris talem comitatur rigorẽ. Sanè & Hippocrates alterutrum cõmemorauit, ac febrem dixit priorem à die quo primũ homo febricitauit, non illum definiens diem qui totius ægrotationis extitit primus: sed quo rigor vnà cum febre vehementiore scilicet admodũ quàm prȩlata, incepit. Quinetiã ponderis euenit sensus tãtisper ægrotis, in multas & exiguas partes dispersi in partibus inflãmatiõe laborãtibus humoris post mutationẽ in pus collecti ad aliquã sedẽ inanem cõtinuam omni parti quȩ inflãmatione laboret. Igitur ex hoc tẽpore quo primũ hæc extiterũt, expectare oportet & vigesimo die, & trigesimo, & quadragesimo rumpi suppurationẽ. Quȩ vero dixit, indicia tria numero sũt, põdus, rigor, febris, quȩ multo quàm antea vehemẽtius affligat.

LIX

SI suppuratio in altero latere tantũmodo fuerit, vertere atq; ediscere conuenit in his vtrum in altero habeat latere dolorem, & vtrum calidius quam alterũ sit: atq; eo in alterũ cubante latus, requirere oportet num aliquod desuper onus illi pendere videatur. Si enim id fuerit, suppuratio in altero latere fatigat, vtrouis onus existat.

COnstat ex dissectionibus, vt mẽbranulȩ thoracẽ intersepiant à pectore peruadentes ad spinam, ita vt duo caua cõficiant. Quocirca nullã ineũt societatẽ, quȩ affligãt in altera parte suppurationes, cũ ĩjs quȩ in altera fatigent, quẽadmodũ in illis quȩ intra abdomen cõsistant. In illo enim circiter omnib9 intestinis circũfluit pus. in hac vero neq; materia dextrȩ partis trãsmeare in sinistrã: neq; ecõtrario quȩ in sinistra est, transmeare in dextrã potest. & ob eã rẽ censet ediscendũ esse num ęger in vtraq; parte habeat pus, an in altera dũtaxat. In pulmo

nia em̃ quoties in suppurationẽ vertatur, in vtraq; potius quàm in altera colligitur pus: per costalem vero in altera potius quàm in vtraque. Cęterum pars affecta cognoscitur ex differentia caloris. Calidior enim affecta pars est, & quia cubans æger in latus oppositum, onus sublimiori insidens parti persentiscit. Constat enim vt pus hoc collectum loco, oneris sensum importet.

LX

Quibus signis cognoscantur purulenti. Caput. XI.

OMnes agnosci purulentos his indiciis conuenit: Principio si febris non dimittit, sed interdiu tenuior, noctu vehemẽtior est. Si copia sudoris elicitur, ac tussiẽdi cupiditas est, nec quicquam tamen dignum commentatione expuunt. Si oculi caui reddũtur, maxillæ vero ruborem trahunt, & vngues manuum curuantur, digiti vero potissimum summi calescunt, atque in pedibus tumores consistunt, neque cibum appetunt, ac pustulæ circa corpus erumpunt.

QVicunque pus obtinent intus in corpore vniuersum, siue conditum ante in parte affecta inflammatione, siue etiam post eruptionem, nomines tales purulentos licebit. Sed medici adsolent solos, aut potissimum eos qui in thorace ac pulmone talem habeant affectionem, purulentos nominare. Tale vero pus post eruptionem inter thoracem pulmonem'que continetur. id nisi cito excreetur, tabidi intereunt febricitantes tenuiter, calore noctu crescente. id accidit omnibus febricitantibus ecticafebre: non ratione affectionis nocte augente in illis febrem: sed ex quodam accidẽti, quod inquã tale existit per febres ecticas nomine, partes ipsę corporis

ſolidiores ignitiores euadunt. Ob id igitur aſſiduæ febris ſubſimilis manet, calorẽ obtinẽs perinde vt calx debilem contingentibus. Itaque quoties eſitent ac bibant, ſimile quiddam accidit quod in calce euenit aqua perfuſa: quo fit vt contingẽtes exterius ęgrum, multo calidiorem perſentiant. Ego vero vobis eam rem perſępe oſtẽdi in ęgris aliàs alio tempore alendo ita febricitãtes, vt crederetis id illis propter alimentum euenire, non ratione affectionis. Perſpicue enim apparet incidere calorem febriculoſum vnà cum tempore alimenti: ſtatim'que adhibito augeri cibo, & quammaxime vehementem perdiductionem illi9 apparere. Sudores vero continui eliciuntur propter viriũ debilitatẽ, eo quòd diductum alimentũ deijciatur. Qui etiam tuſſiendi cupiditas, id eſt, voluntas eſt: nec quicquã dignum cõmentatione expuunt. Si enim aliquid excreaſſent, nequaquam purulenti euaſiſſent. Cæterum cauſa ob quam nihil expuũt, triplex eſt, tum puris ipſius lentor & craſſitudo, atque etiam continentis pulmonem membranulæ condenſitas, tum etiam debilitas in ęgro facultatis. Porro oculi (dixit) caui reddũtur. Id commune eſt omniũ lõgarum febrium: ſed potiſſimum earum quę perſpicue exſiccẽt. Genę rubent propter calorem in pulmone, & itẽ tuſſedinem. Hæc enim ambo calefaciũt vultum & omne caput, quia ex defluxione in pulmonem decumbente vapores in ipſum redundãt. At vero vngues curuãtur, quia firmãs eos vtrinque caro conſumitur. Itaque digiti quanquam refrigeſcentes magna ex parte in morbis diutinis, tamen per omnes ecticas febres calidi permanent. Siquidem hę ſolidiores affecerũt potiſſimum corporis partes. ſanè in ſummis perſpicue calidiores apparent, non in partibus exterioribus, ſed interioribus vbi carnulentiores exiſtunt. Cauſa vero perſpicua eſt, ſi in memoria hęrent quę ſunt de cibo ingeſto paulo ante perſcripta. Vbi enim humor largior ineſt, dilucidior in his ſedib9 calor euadit. Procedente vero tempore pedes eorum intumeſcunt totius corporis extinctione inde incipiente. Quippe quòd partes ab origine longiſſime abſunt, tantiſper iam cibum fa-

stidiunt, scilicet appetendi facultate pariter cum alijs extincta. Pustulę quædam erumpunt derodente sanie in corpore collecta. talem enim Hippocrates illarum haberi docuit generationem secundo libro de morbis vulgarijs, dū ait: Sanies in cute existit, ibi'que compręhensa calefit. Talis enim sanies in reliquam cutem quæcūque laxior est, se insinuans, in exteriori eius superficie vtpote densiori subsistit. Porro hanc dirimit, & ab intima absistit sede, atque in ea collecta pustulas gignit.

LXI

QVæcunque ergo suppuratio diutius immoratur, talia habet signa, quibus admodum credere conuenit. Quęcunque vero breuior est, his indicatur signis, qualia inter initia existunt, & item si æger difficilius spiret.

REcte dicit credendum esse diuturnioris indicijs suppurationis. Adeo enī valida sunt potestate, vt nullam de se relinquant ambiguitatem. Breuiorem vero cognoscendam esse ex indicijs antea prædictis. ea vero sunt, rigor, febris, pōdus, & si quod ex dictis à suppuratione existat diutina, & si æger difficilius quàm antea spiret. id vero accidat necesse est propter angustiam pulmonis, quoties pus inanes thoracis præhendat sedes.

LXII

QVæ vero citius ac tardius rumpitur, talibus cognoscatur signis oportet: Si dolor inter initia extitit, & item difficultas spirandi, necnon tussedo, atque etiam screatio perseueret: vigesimo die expectari, aut etiam antea ruptionem oportet. Si vero continentior fuerit dolor, & alia omnia in his fue

rint ex ratione, postea expectari oportet eruptionem: sed præire necesse est & dolorem, & spirandi difficultatem, & screationem, antequam pus excernatur.

EX quib9 vt ruptionis periculum imminеat suppurationis, ex his ipsis indicijs, vt celeri9 id accidat, cognoscas licebit. Ea sunt dolor, difficultas spirandi, tussedo, & screatio. Si igitur continenter & vehementer infestent, celerem fore significãt eruptionem. Si vero non cõtinenter affligant nec vehemẽter, diuturniorem. Cęterũ necesse est deroso obuoluẽte pus corpore, ab acrore eius dolorem fieri. ob id ipm porro tussedinem & screationem: quia sanies quædam tenuior obductum penetret corpus: spirent vero difficulter etiam propter vniuersam corporis conditionem, sed præcipue propter accedentem dolorem.

LXIII

HI vero potissimum supersunt, quos febris eodẽ dimiserit die post eruptionem, ac cibum citius appetunt.

HIc sermo omnis ab hac incipiens dictione, totus perspicuus est, si in animo existunt ea quæ sunt antea perscripta. Omittens igitur eum, ad proxima venio.

LXIIII

QVibus abscessus fiunt ex pulmonia, aut circa aures, ac suppurantur, aut ad inferas sedes ac fistulas trahunt, ii supersunt.

VErbum fistulas trahunt, tantummodo in hac dictione obscurum est, dictum per translationem. Quæ enim proprie fistulę nominantur, vtpote musicorum instrumenta, oblonga obtinẽt caua. Quoties

igitur in animalium corporib9 similes prɇter naturam gignuntur, ex eadem appellatione significatur. Constat igitur vt Hippocrates verbo fistulæ vsus sit propter longitudinem excursionis. Sed vniuersa summa de abscessib9 est qui ex pulmonia infestent, interdum ad adenas sub articulis, interdum ad inferas thoracis sedes.

LXV

COnsiderandum est in hunc modum. Si febris detinet, & dolor non desinit, & screatio non excernitur ex ratione, neque biliosæ fuerint alui deiectiones, neque solutiores ac synceriores, nec vrina admodum crassa, ac plenius obtinens sedimentum: promittitur vero ab omnibus aliis signis salutaris: his tales fore abscessus sperandum est.

ABscessus prędictos quonam modo aliquis prę sentiat erupturos, docet, in gemina diuidēs orationem, ita vt prima pars eius indicet fore abscessum, secūda vero vtrum supra thoracem ad adenas sub auriculis, an infra pręcordia sit futur9. Itaque exordiemur à prima parte in qua summa est morbum esse concoctu difficilem, non tamen exitiosum. Non enim si concoctu facilis sit: per abscessum, sed aut per excretionem, aut sensim soluetur concoctus: neque si exitiosus existat, aliquod sedimentum bonum apparebit. Quocirca medius inter indulgentiores sit atque exitiosos, oportet. Igitur Hippocrates merito ex his indicijs quędam mala, quędam bona adscripsit, quę particulatim iam persequor, incipiēs à primo, de quo statim inter initia dixit ita: Si febris detinet, id est præhendit hominem, ita vt nunquam intermittat, & dolor non desinit. nam vbi desinat, non opus est abscessu quodam ad solutionē, eo quòd morbus placidior habeatur. Et screatio (dixit) non excernatur ex ratione. prorsus enim morbus non requiret abscessum quoties screatione purgetur. Tum autem deinceps dicit; Neque biliosę fue-

fint alui deiectiones. Antea enim dictum iam est vt per morbos biliosos abscessus nequaquam consistant. Oportet enim crassam haberi ac crudam humorum materiam vt morbꝰ plus temporis eduret: nec per excretionem, sed aut per abscessum, aut solam cōcoctionem curetur. Quidam ita scribunt: neque solutiores ac synceriores, quemadmodum dixi, neque biliosæ alui deiectiones, ita nec solutiores ac synceriores existāt. Synceriores ad alios humores referuntur impermixtos, propterea quòd non habeāt biliosę materię qualitatem: nec solutiores vero ad copiam excretionum, vt siue biliosæ quoque fuerint ac solutiores, per excretionem potius quàm per abscessum iudicatio futura sit. Aliĳ econtrario scribunt dictionem, ita: Neque biliosę fuerint alui deiectiones, sed solutiores ac synceriores. solutiores haberi volentes eas, quæ modice excernantur. synceriores vero, aquosas & impermixtas. Superius eñ dictum iam est vt syncerum de qualitate impermixta dicatur. Itaque pronuncians Hippocrates dicit biliosas deiectiones de synceris, quod est impermixtis, ac veluti summis per vnam qualitatem. Constat vt aquosas dixerit quę incoctæ sunt, & ob eam rem spatio temporis egēt ad cōcoctionem, quo etiam abscessus consistunt. Acuti enim morbi per excretionem potius iudicari, diutini per abscessum adsolent. Sed de differentia in prędictis scripturis, rursus in maiori ocio consideres licebit. Hoc loco totius compendium sermonis perstringam, vt ex ipso pateat vtilitas in operibus artis. Itaque instituit Hippocrates scrutari de morbis eūtibus ad abscessum. Hi vero sint ex crudis crassisque humoribus oportet, non tamen exitiosis. Tales eñ vbi diutius immorantur, cōmittunt abscessus, nisi per concoctionem finiātur. Ita enim nominare adsolet Hippocrates, quoties eorum solutio præueniat. At vero indicia concoctionis erūt, si vrinæ copia excernatur, quæ plenius obtineat sedimentum. Vbi vero sedimētum plenius est, vrina ipsa prorsus crassior est quàm soleat per naturam. Itaque merito duplex scriptio per dictionem habetur: quibusdam scribentibus ita: Nec vrina multa & crassa, pleniusq;

obtinens ſedimentum. Aliȷs vero, Nec vrina admodum multa, plenius'que obtinens ſedimentum.

LXVI

ABſceſſus conſiſtunt, hi in locis infernis, quibus circa ilia inflammatio fatiget: illi in ſupernis, in quib⁹ ilia molliora & ſine dolore perſiſtunt. Si vero aliquandiu ſpiret difficulter, ſine aliqua alia cauſa deſinet.

EVidētem intelligit cauſam Hippocrates. Id enī verbum prophaſis, id eſt cauſa euidens, ſignificat. Quoties igitur ſpirationis eueniens difficultas, per prædictas affectiones rurſus derepente deſiſtat & euenire & deſinere ſine euidenti cauſa: ſignificat tendere humores ad caput, quemadmodum ad infernas ſedes calor quidam euidēs circa ilia. Non enim pituitoſum humorem exiſtimari conuenit, intelligi ab eo per dictionem in qua ait, In quibus circa ilia inflammatio fatiget. Nam multo meli⁹ intelligi poteſt de calore præter naturam flāmido, proditam eſſe inflāmationem. Is euenit ob ignem ſacrum, aut inflammationem proprie nominatam. quòd ſi fuerint ilia econtrario molliora ac ſine dolore, humores vero tendāt ſurſum verſus, quod indicauit ſpirationis difficultas, abſceſſum erupturum ſupernis ſedib⁹ expectato.

LXVII

De abſceſſibus. Caput. XII.

ABſceſſus, ſi in cruribus erūpit in pulmonia vehementi ac periculoſa, oīs vtilis eſt. optimus vero eſt ſi per ſcreationis mutationem iam exiſtat. Si enim tumor ac dolor iam infeſtet, & ſcreatio pro flaua, purulēta exiſtat, ac foras excernatur: ita ſecuriſſime homo ſupererit, & item abſceſſus ocyſſime citra do-

lorem desistet. At si screatio nõ recte excernatur, nec vrina videatur bonum habere sedimentum, periculum clauditatis in articulo, vel multi negocii imminet.

IN pulmonia vehementi, abscessum erumpere in cruribus, prorsus bonum censetur. Siquidem maxime vera sententia Hippocratis est secundo libro de morbis vulgarijs perscripta, de bonis abscessibus, vt optimi sint, si deorsum & quã longissime ab ęgrotatione absistant: sed potissimum, si concoctione pariter erũpant. Id enim cõmendauit primo libro de morbis vulgarijs, dicens: Concoctio celerem iudicationem, ac securam sanitatem promittit. At vero concoctionem indicat screationis mutatio, & item vacuatio innocua atque abũdans. Hoc enim indicauit dicẽs, Ac foras excernatur. At si citra morbi concoctionem, abscessus consistat in cruribus: vindicabitur quidem & hunc in modum homo à periculo in pulmonia imminente: sed articulus ipse in quem decumbet, difficilius sanitati restituetur, ac forsitan quãdoque æger claudicabit. Rursus hoc loco perscriptum est non vnum cruditatis indicium, quemadmodum concoctionis: sed adiecit ductam quoque ab vrina dinotationẽ. In ipsis sane maleficis screationibus non insuper adiecit incoctionem. atqui id oppositum concoctioni est. sed abũde fuit duntaxat non excerni screationem, idoneum haberi signum maleficæ ægrotationis, existimans vt screari tãtummodo, aut concoqui tantummodo, neutrum idoneũ existat: eo quòd sæpenumero satis screatur quanquam morbus incoctus sit: & itẽ quandoque concoquitur morbus, screatio vero non satis excernitur, interdum præ debilitate mouentis thoracem facultatis, interdũ propter crassitudinem & lentitiã screationis, quandoque propter amborum concursum, tum virium debilitatis, tum etiã qualitatis puris. Itaq; necesse est & cõcoqui morbum, & excerni recte screationem, per affectionem quæ in sanitatẽ itura sit. per affectionem vero contrariam, idoneum si-

gnum non ſcreari tantummodo eſt. ex ſuperabũdanti vero in ea ipſa indicium erit malefici morbi, ſi adeò non recte excreatur, nec vacuatur materia in thorace condita ac pulmone, vt etiam adſint indicia quædã cruditatis humoris. Conſtat enim vt difficilior ſit affectio, in qua neq; excreãt, & item cruditas permanet: modeſtior vero, per quã concoquitur quidem, ſed non abunde excreant, nec integre perpurgãtur. Cæterum vt abſceſſus maxime circa articulos erũpat, id quod libro de morbis vulgarĳs ſcripſit, hoc etiã loco indicauit, ferè extra propoſitum dicens: Periculum clauditatis in articulo imminet. At vero cauſa taliũ abſceſſuum, amplitudo articulorum habetur, imbibẽs decumbentes fluxiones. Ad id quoque conducit motio eorum. Omnes enim humores, ad ſedem commotam & calefactam facilius permeant.

LXVIII

SI abſceſſus deletur, ac rurſus repetit, nequaquam ſecreta ſcreatione, ac febre detinente, difficilis morbus eſt. Periculum enim delyrii mortis'que imminet.

DEleri dicere quendam tumorem pręter naturã, non id quod deſiſtere indicat. Verbum eñ deſiſtere, aliquid generalius: deleri vero, cito deſiſtere ac velut derepente ſignificat. Id igitur accidit interdum propter humoris tenuitatem, & partis laxitatem, & item circũuenientis aeris caliditatem, atque adhibiti medicamenti poteſtatem, ac virium ægri firmitatem. Si eñ omnia prædicta concurrant, moles præter naturam cito diſcutietur. ſed magna ex parte tales delentur, transmeantibus committentibus eos humoribus, aut in eandem ſedem vnde commoti ſunt, (quod inquã proprie nominat Hippocrates repetere) aut ad aliquam aliã ſedem in profundo corporis poſitam. Tanquam igitur ex cauſis maxime contrarĳs moles deleatur præter naturam, finem ha-

bet maxime contrarium, aut citiſſimam indicans nocuæ materię ſolutionem, aut deterrimam affectionem in partes pręcipuas remeantibus. Hęc igitur omnium abſceſſuum communia cenſentur. Definitio vero communis quoque deleti tumoris eſt. Conſiderari vero oportet & alia indicia, potiſſimum quæ propria affectarum partiũ ſint. Hoc loco ſpiritalium opificiorum propria definitio ab Hippocrate, proxima ſcilicet communibus, perſcripta eſt. Itaque dixit ita, Si abſceſſus deletur, nequaquam ſecreta ſcreatione, ac febre detinente, difficilis morbus eſt. Cõſtat eñ vt ſeceſſerint in profundum ad ſedem perſpicuã. Si enim diſcuſſi eſſent: non inſuper febricitarent, ac facile ſcrearent. Itaque veriſimile eſt in pulmonem, omnem ſeceſſiſſe fluxionem: & ob eam rem delyrare eos ratio eſt. Siquidẽ id vnum ex ĳs habetur, quæ per tales in pulmone affectiones eueniãt. At vero vt ſpirãtes difficulter, morituri ſint, dicere ſuperſedit, ſciens nos eã rem eſſe ex pręditis intellecturos.

LXIX

QVi purulenti ex pulmonia ſunt, ſi maiores natu fuerint, potius intereunt. per alias vero ſuppurationes, minores natu potius moriuntur.

MAiores natu non ſimpliciter, ſed comparate aduerſus minores natu intelligi debent. Nam qui per ætatem nimium iam proceſſerint, ex nullo morbo magis quàm natu minores conualeſcunt. Sed qui inter hos & conſiſtentes ſuo vigore interiacent, vtpote ſemicani, crudi'que ſenes nomĩe, cõualeſcere videri licet interdum magis quàm qui conſiſtant per ætatis vigorem: quemadmodum Hippocrates ipſe docuit de inflãmationibus que in auribus fatigent, & nunc de purulentis ex pulmonia. In his enim, quia propter excreationem ſanatio eſt viribus egens validioribus: ob id poti9 minores natu quàm maiores ſeruãtur. In cæteris, minores natu antea

moriuntur ex doloribus ac febribus: id quod ipse dixit de auribus. Febres enim ac delyria minus illis accidunt, proinde'que aures antea suppurãtur. Porro minores natu (dicit) antequam aures suppurentur, multi intereunt: quoniam si effluxit pus ex auribus, conualiturũ esse ægrũ sperari potest. Itaq; per alias suppurationes, sub ipso suppurationis tempore minores natu ex magnitudine febrium ac doloris moriuntur.

LXX

De dolore qui circa lumbos fatiget. Cap. XIII.

Dolores qui cum febre affligant circa lũbos & inferas sedes, si præcordia attigerint, inferas relinquentes sedes: exitiales admodum sunt. Itaque consideranda alia signa sunt. Nam si quod horum prauum extiterit, desperandus æger est. Si vero remeante in precordia morbo, alia signa non praua extiterint, talem fore purulentum admodum expectabis.

SI præcordia attigerint, quidam de delyrio intellexerunt, velut si in hunc modum dixisset: Dolores qui cum febre affligant circa lumbos & inferas sedes, si ascendentes committant delyrium, difficiles sunt. Alĳ melius quàm hi partem corporis dictam volunt, quod septum quoque transuersum nominatur. Suffragatur veritati orationis, illud quod est in calce sermonis perscriptum, vbi dixit, Hunc fore purulẽtum sperari admodũ potest. Vult enim, recurrente in thoracem morbo, è duobus alterum, aut derepente aboleri ægrum: aut si secum optime agatur, prorsus fore purulentum. Porro hæc interstinguũtur alĳs indicĳs. Si enim non praua sint, purulentus euadet, Si prauum aliquod fuerit, prorsus moriturus est.

LXXI

De inflãmatiõe quę in vesica fatiget. Ca. XIIII

SI vesica dura est, ac dolore vexatur, difficilis omnis & exitialis est. Exitiosissima vero est quæcunq; cum febre continua affligit. Qui enim ex ipsa vesica fatigat dolor, interimere hominem sufficit: & aluus in talibus nihil nisi durum ac pro necessitate excernit.

SAepenumero dictum iam est vt inflãmationis vocabulum, Hippocrates de inflãmatione afferat, sermone indicans quam Erasistratus & alij posteri nominant singulari appellatione inflãmationem: queadmodum sanè nunc dixit: Vesica dura ac dolens. At vero, quam ob rem talem dixit haberi difficilem affectionem, maxime'q; quoties febris infestet acuta, perspicue ipse indicauit, magnitudinem causando doloris, & item deiectionis suppressionem. Supprimitur vero propter angustiam subrecti intestini, atq; etiam vesicę dolorem. Porro desinunt ægri tali fungi officio, quoties statim si cœperunt, dolor infestet. Id'q; cõmune vniuscuiusq; doloris est. At vero dolor affligit interdum quia fungẽtia officio opificia, inflãmatione laborant: interdum quia proxima talibus opificijs mẽbra afficiũtur. Ita spirãtes, dolore infestãtur ex inflãmatione lienis, aut vẽtriculi, aut iecoris, aut in ilijs musculorũ: & ob eam rẽ spirare difficulter cogũtur illo genere spiratiõis difficultatis quo spiratio parua ac crebra est. Sed huius spirationis difficultatis atq; etiam aliarum omniũ causa, libro de spirationis difficultate primo, perpensa iam est.

LXXII

SI vrina mingitur purulẽta, candidum ac leue obtinens sedimentum: solutio accidit ægrotationis.

QVoties vesicæ inflammatio concocta sit, decũbunt in sedem eius interiorem concocti humores scilicet, ac pariter cũ vrina excernũtur, indicium habentes bonę in sedimento concoctionis.

LXXIII

SI vero neq; concedat vrina, neq; vesica mollescat, ac febris cõtinua sit: primis circuitionibus morbi aboleri eum qui dolore afficitur, expectandum est.

NEq; mollescere vesicam, ac febrem continuam esse, perspicuum est. Vrinam vero nequaquã concedere, obscurũ inexplanatũ'q; est. Etenim nomen de affectibus & item accidentibus ferre assolet: quẽadmodum omnes aliĳ posterioris æui, concedere inflãmationem, molem, duritiem, tendorẽ, dolorem dixerũt: non tamen aliquis, concedere vrinam dixit. Itaq; forsitan de prædictis Hippocrates appellationẽ transtulit ad vrinam, vt mutationẽ eius in melius, ita intelligamus. quod quidem si cõcedatur: vacuationem ex suppressione proditam ab eo, inaudiamus licebit: vt intelligamus per inflãmationem vesicæ, supprimi vrinam. id enim interdũ accidere solet, quoties perquam exitiosus morbus est: ac rarenter ex eo conualescit. Igitur ad hũc modum legitur in aliĳs quibusdã, & itẽ in codicibus Artemidori & Dioscoridis. in aliĳs vero dictio ita habet: Si vero nec vlla fuerit vrina, neque dolor concedat. ac talis lectio nullam habet quęstionem aut ambiguitatem.

LXXIIII

HEc formula potissimum attingit pueros a septimo ad quartumdecimum annum.

PRopter inopportunũ atq; exuperãtem cibum, copia colligitur humoris crudi vocati, in corporibus puerorum. Is igitur per renes expurgatus

cotidie, atq; etiam per vrinarios meatus in vesicam collectus, interdum calculos in ea gignit, sæpe etiam inflammationẽ, quoties vesica ab humoribus his subinde traijcientibus, vehementer afficiatur.

HIPPOCRAtis Coi prędictionum Liber tertius Laurentio Laurentiano Florentino interprete.

I

De febribus. Capit. I.

EBRIVM iudicationes fiunt iisdem numero diebus, & ex quibus supsunt homines, & ex quibus intereunt.

CLAVDII GALENI IN prędictiones Hippocratis Liber tertius eodem Laurentiano interprete.

VO habetis volumina (vobis enim id dico sodalibus, quicunq; coegistis me ita instituẽtem scribere enarratiões cõmentariorũ Hippocratis) in quibus omnia præcepta de diebus decretorijs, ac iudicationibus perpẽsa iam sunt. Porro scitis vt eas nõ tanquã edendas in vulgus, sed tanquã vobis tantũmodo legẽdas scripserim. Accidit autẽ vt exciderint, & in manibus multorum sint, quẽadmodum & alia multa à nobis perscripta: & ob eã rem nullũ in cõmentarijs mihi libuit enarrare volumẽ Hippocratis. Q uęcunq; enim arti vtilia ab eo didicisse oportuit, ea sunt in multis

à me voluminibus pariter cũ proprĳs enarrationibus cõprehensa. Sed quoniã quędam dictiones prauã nactę sunt enarrationẽ, ita vt nullus vobis placeat ex ĳs qui cõmentationes scripserunt: melius vero quàm hi scrutari sententiam Hippocratis visus ego sum vobis: idcirco me scripta relinquere voluistis vobis, quęcunq; sermocinãdo coram audiuistis. At vero id ipsum ego quoq; vobis prędixi, vt necesse sit enarrationes fore inæquales, nõ omnibus ęqualiter dictionibus enarratis, sed integrius illis quarũ nusquã in cõmentarĳs meis habui mentionem: summatim vero ĳs de quibus in eis cumulatissime docui: ne sępenumero ea ipsa pręcepta scribere cogamur. Ergo quia omnem de dieb9 decretorĳs sermonẽ, pariter ac de iudicationib9, in quibusdã persecutus sum libris: hoc loco summas rerum dũtaxat earum quæ ibi proditę sunt, in animũ reuocabo, petito inde initio. Iudicatio enim ꝑ morbos, de foro trãslatitia appellatione dicta est, significans pręcipitem in morbo mutationẽ: quæ quadrifariam existit. aut enim statim vindicãtur à morbis, aut magnã obtinent in melius mutationẽ, aut statim moriuntur, aut multo deteriores euadũt. Itaq; duas primas iudicationes, simpliciter nominãt iudicationes, proximas duas magna ex parte cum adiectiõe malam iudicationẽ, aut prauam iudicationẽ, aut aliquid tale verbo iudicationis adĳcientes, & item quandoq; sine adiectione simpliciter. Didicistis præterea vt omnis iudicatio cum quadam euidẽti fiat vacuatione, aut abscessu. Raro enim pueruli tantũmodo per somnũ altiorem ac lõgiorem, celeres in melius fecerunt mutationes: quas nonnulli volunt etiam nominari iudicationes, alĳ nequaquã comprobant. At vero dies nominant decretorios, in quibus tales firmę pariter ac plurimę fiunt mutationes: per alios dies neq; firmas cernimus neq; multas fieri iudicationes. Cęterum cognouit non primus solum, sed etiã maxime diuinus Hippocrates decretoriorũ dierum naturã: atq; etiam indicauit causam generationis eorum: quam nos quoq; libro de diebus decretorĳs docuim9, validiorẽ indicãtes haberi circuitionem decretorium dierum septe-

narium. Secūdam vero potestate quaternarium, eo quòd septenarius bipartito secetur. Porro denūciari futuram iudicationem septenarij circuitiōe à quaternario. Quartus enim dies septimi, vndecimus vero quartidecimi index est: quos Hippocrates cōsiderandos dixit, & indices nominat. Duo præterea primi septenarij à se inuicem diducuntur, sequens vero copulatur. Itaq; diducuntur quoties sequenti die desinente primo septenario mox sequens ab altero indicetur. Copulatur vero, quoties vnus dies vtrisq; septenarijs cōmunis est, desinēte in eo primo septenario, proximo vero ab eo ipso incipiente. & ob eā rē vigesimū diem, tertij septenarij nouissimum esse perhibuit. quòd si hic quoq; ex diductione numeratus esset, primus & vigemus, nō vigesimus validior haberetur. Sed constat vt non ita eueniat. Vigesimus enim validā efficit ac sæpenumero iudicationē. Igitur cum tres septenarij viginti impleāt dies, tum autem quartus septenarius primo & vigesimo inchoetur, ex septenarijs deinceps viginti implentibus dies, merito Hippocrates quadragesimū diem, non quadragesimumsecundum, decretorium haberi dixit. Itidem & sexagesimum & octogesimū, non sexagesimumtertium, neq; octogesimumquartum. Hæc igitur circuitionum per septenarios digestio est, numeratio vero per quaternarios huic subsequens est. Diducto enim quouis septenario in duos in eo quaternarios, quart⁹ ab initio morbi dies, finis erit primi quaternarij, initium vero secundi. Tum autem quaternarius deinceps tertius, ab octauo inchoabitur die, quia secundus septenarius ab eo ipso incipit. Ita fit vt vndecimus dies, finis tertij quaternarij, initium vero quarti habeatur. Porro quintus quaternarius, à quartodecimo inchoabitur die, eo quòd tertius septenarius copuletur. Igitur die septimodecimo finis est: qui rursus duobus quaternarijs, quinto ac sexto communis est, in quos tertius septenarius diductus est. Nec secus vigesimus dies ægrotationis finis trium septenariorum, & quaternariorum sex habetur. Hi igitur per circuitionem decretorij sunt. Alij vero intercidunt per morbos acu-

tos: qui quamobrem intercidant, libro de diebus decretoriis perpensum iam est. Tales sunt tertius quintus ac nonus. Intercidit quandoque sextus, qui male iudicat, propterea quòd cum accidẽtibus difficilioribus interdum faciat excidere iudicationem ad hypercrisin nominatam, quia iudicatio vltra debitum prorogetur tẽpus. Non em̃ integre discutit morbum, sed imperfecte: & siquando integre discutit, prorsus efficit recidiuam. Hæc & alia multa sunt à nobis libro de diebus decretoriis prodita: quę oĩa ferè Hippocrates scripsit alia aliis voluminibus, sed à me sunt vno libro comprǽhensa, cui titulus De diebus decretoriis est, simul definitis iis quæ minus definita erant, atq; etiam integre explanatis iis quæ ab Hippocrate videbantur negligẽtius prodita. Cui vero libeat exquisita ratione præsentire futura, reuoluendæ sunt commentationes illæ è quibus altera de diebus decretoriis, altera de iudicationibus est. Nũc vero instituimus dũtaxat enarrare dictionem Hippocratis, Ex quib9 supersunt homĩes, & ex quibus intereunt. Verbum ex quibus, aut iudicationibus, aut diebus dicit. Sed rectius est nõ diebus intelligere, sed iudicationibus. Si enim & quammaxime cõuenit vt verbum ex quibus, de dieb9 dicatur: tamen primaria ratione in iudicationibus, & ob illas etiam in diebus existit. Cęterum ex his superesse hominem aut aboleri, indicat appellari ab eo iudicationem in quauis celeri conuersione, non solum ea quæ ad salutem existit.

II III

Simplicissimæ enim febres, ac signis firmatæ securissimis, quarto die, aut citi9 desinunt. Deterrimę vero, ac signis affligẽtes difficillimis, quarto die aut citi9 interimũt.

Simplices dicuntur homines, & item malefici in quadam simulatione, quemadmodum Simia callias. Porro dicuntur etiã ii qui sint bonis prędíti moribus. Sed enim primi frequẽs vsus apud authores, secundi vero rarior est. Itaque dicunt interdum & ita, non

ſolum ſimplicem, ſed etiã ſimplicitatem de affectione beneficа. Dinardius igitur in Daonem ita dixit: Gubernans rem ſuam Cephalion, adoleſcẽtior, & natura probus erat ac ſimplex. Demoſthenes aduerſus Aeſchinem cum iudicibus diſputans ait: Nunc vero ob veſtram ſimplicitatem & indulgentiam pœnas dat. & hæc quoties libet Plato, libro de republica tertio: Igitur rectus ſermo, conueniẽtia, honeſtas, concinnitas, ac ſimplicitas comitatur. non inſciтiam intelligẽs vocatam ſimplicitatem, ſed rectum ac bonis moribus paratum intellectum. Itidem in Euthydemo ſimplicem dixit eũ qui ſimplices habeat mores & honeſtos: & vt demiratus eſt, hic eſt adoleſcẽs, ac ſimplex. Sed hæc abũde ſint exempli gratia prodita ad cognoſcẽdam authorum conſuetudinem in verbo ſimplicitatis ac ſimplicis, ſecũdum duas ſignificationes. Nunc Hippocrates in altera earum febres dixit ſimpliciſſimas, tanquam dixerit placidiſſimas ac mitiſſimas, haudquaquam maleficas. & quoties ſecuritatis indicia extiterunt, vltra primũ quaternarium nequaquam procedet, ſed aut quarto die aut citius deſinet. Pari modo maleficę quoque febres & cũ indicijs exitioſis, quarto die aut citius interimunt. Itaq; conſtat vt tertium diem adnumeret decretorijs, dum ait, Quarto die aut citiꝰ deſinũt. Itidẽ libro de vulgarijs morbis primo voluit, primum inter dies decretorios ſcribens tertium. At vero ſecuriſſima dicit indicia ea quæ particulatim ab eo magnopere cõmendantur, quorum nominatim paulopoſt habet gratia exempli mentionem.

IIII

Taque primus impetus hunc in modum finitur.

SAepenumero offendes ab authoribꝰ proditum impetum hoſtiũ aut latronum: ex quo nũc Hippocrates tranſtulit appellationem ad circuitionem decretoriorum dierum. Cęterum quæ ſunt deinceps ſcripta, per ſe patent, potiſſimum quibus in animo hęrent ea quæ paulo ante docuimus.

De circuitionibus morborum, & quo pacto non integris numerentur diebus. Ca.IIII.

V

Ieri vero non potest vt hęc integris diebus eximie numerentur. Non em̄ annus ac menses integris numerari dieb⁹ solent.

CVm tres in diem vigesimum septenarios adduxisset, ob id ait, non possunt talia diebus integris numerari: neque enim annum neque menses integris numerari dieb⁹. & vere talia dixit. Annus em̄ non trecentorum & sexagintaquinque dierum tantummodo est, sed etiam quartæ partis diei, & item ad hæc partis cuiusdam prope quodāmodo centesimæ. Vnusquisque vero mensis minor est triginta dieb⁹, maior vero nouē & viginti. Nominatus que est ab antiquis mensis, vt etiā nunc in multis ciuitatib⁹, tempus inter duas Lunæ ac Solis coitiones intercidens. Et cui libeat tempus exquisite ediscere simul cum idoneis demonstrationibus quantum sit, integrum habet volumen ab Hipparcho factum, quēadmodum de tempore annuo commētarium nostrum. Ita etiā Hippocrates septenarium dicit. Cōstat que vt quaternarius non sit integrorum dierum, sed partem quādam deesse, tantam, vt tres septenarij viginti circūscribantur diebus. Sed quænam sit causa horum, ipsi tentauimus docere libro de diebus decretorijs tertio, cum tamen nemo antea dicere aggressus sit.

VI

Ostea vero eodem modo & ea ipsa adiectione, prima circuitio quatuor & triginta dierum, altera quadraginta dierum, tertia sexaginta dierum est.

On id nunc dicit Hippocrates quia post diem vigesimum, ad quartum & trigesimum vsque nullus intercidat decretorius. Sibi enim ita pu-

gnaret, medios quosdā dies decretorios libro de morbis vulgarĳs commemorans. & quę apparent in ægris per morbos, talem coarguunt sermonem. Sed quia trium septenariorum ad vigesimū vsque diem inter se deinceps numeratorum non eadem fuit compositio: (secundus enī à primo seiunctꝰ est: proindeq; quartodecimo die finitur: tertius vero huic copulatus est: & ob eam rem vigesimū habet limitem) idcirco sequētem septenariū pariter procedere volens: vt ex duobus seiunctis, tertio vero copulato viginti impleantur dies: quadragesimum nouissimum statuit terminum sequentium trium septenariorum: in ipsis vero duobus circunscripsit tricesimum quartum: & ob eam rem fecit huius ante quadragesimum mentionē. Pari ratione mox ab his tres septenarĳ in sexagesimū deducuntur: & octogesimum decretorium perhibuit, non octogesimumquartum, libro qui est de morbis vulgarĳs. Ita tres septenarĳ viginti dierum numerum absoluunt. id euenit propterea quòd duo primi seorsum numerantur, ita vt quartodecimo desinant die, tertius vero iunctim cū secundo, ita vt hic quoque vigesimo die contineatur.

VII

INter initia horum difficilius est præsentire ea quæ parte maxima temporis iudicanda sunt. simillima enim eorum initia sunt: sed a primo die numerādum est, considerādum'que singulis additis quaternariis: nec latebit quonam vertetur.

BVrsus hoc etiam loco verbum iudicanda, translatitium est, tum in bonam, tum etiam in malam mutationem. ac dicit inter initia morborū qui breui iudicādi sunt, facillime cognosci quonam desituri sint: quemadmodū paulo ante dixit de ĳs qui primo quaternario iudicandi sint. Etenim febris ipsa si curanda est, placidissima: si interemptura est ægrum, maleficentissima est. At vero quæcunque in vtraque indicia sunt, in

priore quidem omnia saluberrima: in sequẽti vero deterrima sunt. Ita fit vt neutra quartum transmeet diem. Constat eñ vt semper fiat iudicatio, vel natura superante morbum, aut victa ab eo. Itaq; placidissimarum natura ęgrotationum ocyssime superat, à difficillimis vero celerrime vincitur. Ita efficitur vt maxime cõtrarij sint inter se morbi qui celeriter iudicantur, subsimiles vero qui plus temporis in solutionem requirãt. Vt enim per morbos breues magn9 excessus quandoque naturæ est, quãdoque ęgrotationis: ita quoties neutrum magnopere exuperet, sed ceu pares quidam hostes pugnent, plus temporis ad alterius victoriam desideratur. Itidem luctantes quicunque palestrices peritiores habentur, internoscunt vbi magnũ viderint excessum, statim alterum peruicturum. Si vero neuter magnopere exuperet: profecto plus temporis pugnaturos pronunciabũt: nondum cognoscentes vter eorũ victurus sit: sed processu temporis, id'que priusquam cæteri cognoscent, quippe qui excessum exiguum exquisitius animaduertant. Artifex enim maxime dissidet ab eo qui artis expers est: vt vel exigua rerum discrimina præsentiscat. Sed quia aliqua nullo pacto sentiri queunt, vtpote incertiora: talia neque etiam artifex cognoscit. Itaque quam primum sentiri possunt, tantisper cognoscuntur: & ob eam rem præcepit Hippocrates per singulos quaternarios considerari mutationem oportere. Non eñ latebit quonam vertetur, id est vtrum in sanitatem salutem'que, ęgri exuperãte natura: an exuperata, ad abolitionem. atque hęc rerũ summa est. Sed quonam modo eam rem potissimũ agas, libro de iudicatiõib9 à me perscripto maxime discas licebit.

VIII

Quartanæ cõditio, ex 'eodem ordine est.

ID quoque plerisque incognitum est: & ob eam rem mirabundi sæpenumero vatitium quoddã nostrum præsagium haberi credunt, vt nequaquam febre detentus quartana, vindicabitur post diem (si ita fors tulerit) quintumdecimum. Atqui per tertianam

non demirantur præsagium. Sed in vtrisque ratio communis est. Vt einm per febres continuas numeramus omnes deinceps dies in prædictionem futuræ iudicationis: ita per intermittentes, accessiones: vt quod per continuas septimus dies valet, id per intermittêtes septima circuitio possit. Ob id igitur exquisita tertiana septem circuitionibus, non diebus septem iudicari solet. Quinetiam quod quartus dies à principio numeranti aduersus septimum est, id quarta circuitio aduersus septimã circuitionem. Quartꝰ ẽm dies, septimi index est: & item quarta circuitio, septimæ index est. Sed de his omnibus libro de iudicationibꝰ perpensum iam est. Quocirca nunc id vnum intellexisse sufficiet, vt quartanæ febris circuitiones ex numero circuitionum accidant, non dierum: ex eodem cosmo, id est ordine est. Cosmon, id est ordinem appellauit decretorium ordinem dierum. Vt enim ascomias, id est inordinationis proprium est ataxia, id est inordinatio: ita cosmu, id est ordinationis, taxis est ordinatio. Et ob eam rem appellarunt mortales vniuersum, cosmon, argumento ordinationis, quandoquidem in eo cũcta recte disposita sunt. In medio ẽm eorum terra posita est, extra mare circumit, id ambit aer, illum æther, demum his omnibus cœlũ obtenditur. Quinetiam conuersiones inenarrabilium, quid opus est dicere quàm ordine eant, vt quæ assidue similiter habeant: errorum vero anfractus, quanquam non singulis diebus pares existant, attamen ordinem paribus tẽporis circuitionibus seruant, ipsis assidue easdem signiferi partes perreptantibus.

IX X

SI quis minima temporis parte iudicandus est, præsentiri propensius potest. maxime enim ab initio dissidet. Qui enim conualiturus est: facilius spirat, sine dolore agit, noctu dormit, & alia signa securissima habet. Qui vero moriturus est: spirat dif-

ficulter, conflictatur, vigilat, & alia signa deterrima habet.

VErbum propensius, vt antea est proditum, promptius faciliusque significat. Propēsiora enim appellitat faciliora, & ad cognoscendum promptiora. Itaque paulo ante dixit, Simplicissimæ enim febres, ac signis firmatæ securissimis, quarto die aut citius desinunt. Sed nūc recensuit id, vt per exempla planius iudicetur quęnam signa saluberrima censeantur. Igitur ipse inferens dicit: Qui enim conualiturus est: facilius spirat, sine dolore agit, noctu dormit. Qui vero moriturus est: spirat difficulter, conflictatur, vigilat. Deinde vtrique sermoni adiecit, priori quidem, Et alia signa securissima habet. secundo vero, Et alia signa deterrima habet. clare indicans vt exemplorum causa fecerit mentionem in vtroque genere signorum. Porro id etiam merito adiecit sermoni: Maxime enim ab initio dissidet: vt antea quoque dictum iam est: cum insigne sit diuortium inter se morborum, qui minimo temporis tractu discessuri sint aut in sanitatem, aut in mortem: quomodo eorū qui plus temporis extendantur, subsimiles notæ existunt. Cæterum verbum ἀλλοφάσειν, dictum quoque id nomen est ex dictione non admodum consueta grecis, aut delyrare, aut inquietos agere: quod verbum ἀσομένουσ, id est conflictari significat. Sed rectius, quantū ex ipa dictione conījcio, prima significatio est, vt nomen sit factum propterea quòd alias loquatur aliud. nonnulli, quia mutet alias in aliam figuram ταφαϰ, id est oculos, extitisse dicunt appellationem.

XI

HIs igitur ita euenientibus, considerari conueniet per temporis spatia & adiectiones singulas meantibus morbis in iudicationem.

T antea quæcunque dixit de primo quaternario, inter initia recensuit, adijciendo exempla: pari modo rursus per hanc dictionem persequitur ea quæ sunt per illam tradita, in qua ait: Sed à primo numerandum est, considerandum'que singulis additis quaternarijs, nec latebit quonam vertetur.

Quo pacto in mulierib⁹ a die quo pepererint, iudicationes existant. Cap. VI.

XII

Pari modo in mulieribus iudicatiões fiunt a partu, quouis die pepererint.

PRincipium numerationis erit non quo die cœperint febricitare, sed quo pepererint. In quibusdam igitur circa secũdum aut tertium incipiũt diem à partu: ex quo multi numerant futuram iudicationem. Sed res nõ ita se habet: sed ex quo pepererint, numerationem fieri oportet dierum. Cęterum cum hæc omnia summatim de diebus decretorijs docuerit Hippocrates, libet vt in animum reuocetur id quod à me sæpenumero perpensum iam est, id est quasdam conquisitiones haud quicquam conducere ad artis ministeria, logicam habentes considerationem. Vsus enim prædictionis est agnoscere diem quo morbus iudicandus est. Sed vtrum sit acutus appellandus, an peracutus, an lõgus, an acutus, an acutus ex conuersione, de noĩbus quærere est potius quàm de rebus. Quòd si cui placeat talem quæstionem esse de reb9: sed non de ijs rebus est ex quibus orsus quispiam aut prę sentiat futura, aut recte medeatur. Itaque subijciatur vere præcognitum esse vigesimo die fore morbi solutionem: tum autem re ita eueniente quemadmodum expectabatur, quędam dicere acutum morbum extitisse, quendam non acutum permittere nominari ipsum, (finem eũ esse morborum acutorum quartũdecimum diẽ) deinde eos inter se dissidere: & alter appellet perspicue longum, propterea quòd exciderit acutorum limitem morborum, nec esse existimandum per morbos aliam tertiam differen-

tiam de quantitate temporis haberi. alter vocet acutum ex conuersione talem morbum, alius acutum nominet, alius non simpliciter ita dicat, sed appellet acutum paulo adauctiorem. Si quis igitur audiat ea ex quib9 singuli discrepantes verisimilibus communiunt opinionem, deinde decernat quisnam eorum melius peius've sentiat: multũ conteret temporis, nec aliquid in arte iuuabitur. Pari modo si quis nouit præsentire septimo & vigesimo solutum iri morbum, nec possit definire vtrum acutus, an acutus ex conuersione sit, nequaquam in artis officio offendetur. Optimum enim est per differentias in morbis abs tempore ductas, tãtum eorum existimare esse numerum, quanta decretoriorum circuitio habetur: vt breuissim9 quidem primo circunscribatur quaternario, postea secundo, tum autem tertio, deinde quarto, mox quinto, ac demũ sexto, qui in diem vigesimum deuenit: postea vero aboleri quaternarios, fieri'que per septenarios iudicationes: deinde etiam hos aboleri procedente tempore: ita vt per vicenos dies morborum efficiãtur solutiones: postea ad mensium numerum deuenire. Duo enim sunt temporum accessus in morbis: vt aut acuti', aut diutini nominẽtur. Sed gratia illustrioris disciplinæ sæpenumero ita nominamus: mox ab ipsis ducti reb9, inter eos rursus ponimus acutos ex cõuersione: & oẽs differẽtias tres haberi dicimus: è quibus rursus singulas partimur: velut in acutis, hic simpliciter acutus, ille peracutus ab ipso Hippocrate nominatur. Peracutus si septimum nõ transmeet diem, sed aut in eo, aut etiam maturius iudicetur, tum autem hunc quoque paulo adijcere cementes ambigimus propriam non habentes deferre appellationem morbo qui septimodecimo iudicetur: quomodo nec ei qui vigesimo finiatur: ita vt appareat hac in re ambiguitas aceruus nominata', videatur'que interdum verisimile non esse quartumdecimum limitem acutorum morborum, sed vigesimum diem. At vero rursus & alia ambiguitas super eaipa re est. Etenim morbus acutus cum magnitudine quadam ac febre continua intelligitur. Si enim non ita sit, quãquam circa quar-

tumdecimum soluatur diem, aut etiam citius, eiusdem appellationis nequaquam censemus. Igitur hæ sunt & tot acutorum differẽtię accessiõis morborum: alię vero eorũ qui ad ampliorem latitudinem post diem vigesimum extendantur. & item consonum rationi videtur, vt si ad quadragesimum prorogetur diem, quadam propria differentia collocentur: necnon si ab his ad septimum mensem extenduntur, alia differentia: quomodo si annui sint, rursus alia compræhenduntur: & ad hæc si habeant non mensium, sed annorum numerationem. Quod igitur assidue monui, talia prætermittenda sunt, existimãdum'que satis esse pręsentire quonam tempore conualiturus æger est. Itaque constat vt Hippocrates in nullo morbi genere quã solet nominare suppurationem, interdum vigesimũ diem statuat terminum eruptionis, interdũ trigesimum, aut quadragesimum, aut sexagesimum. Quocirca permittens deferre appellationes ĳs qui circa talia peritiores existũt, ipse stude præsentire in quem de relatis terminum morbi impetus perrepturus sit. Id comperies duobus velut instrumẽtis, experimẽto, ac ratione. Experimẽto quidem, vnam & item alteram docente suppurationem eruptam, alterutram proprio seorsum tẽporis spatio. Ratione vero, indicante materię suppurationis substantiam, & item causam efficientem eius, & eas quæ cum illis cooperantur. Simul enim aliquis vidit primam suppurationẽ quadragesimo erũpere die, quam talis commisit humor, verbi gratia modice frigidus, ac tempore similiter modice frigido, & ætate & regione, & natura totius morbi, atque etiam affectæ partis: & rursus simul vidit alterã erũpere sexagesimo die omnib9 prælatis frigidioribus, tũ autem vigesimo calidioribus: ex his orsus, poterit alias scrutari suppurationes, intẽtionibus vtẽs empirice perspectis, conferens cum illis ea quę nunc accidunt per caliditatem & frigiditatem ipsorum humorum euariantium, & itẽ alteratis eos causæ efficientis, quę (inquam) calor natiuus est: & quęcunque alia huic cooperantur ex terra, tempore, conditione. Porro causæ ipsius efficientis magnitudi-

nem ab ętate conijciens, & item propria ipsius natura, atque etiam parte in qua accidit fieri suppuratioñe, & alijs indicijs quęcunq; robur atq; imbecillitatẽ indicãt in arteria ac venis facultatis: (qui enĩ nihil ex his agnouit, sed expectat ex obseruatione cũctas discere suppuratiões, mille tẽpus annorũ ad eam rem nequaquã sufficeret: queadmodũ rursus qui natiuũ scrutetur calorẽ quàm vehemens sit, cum'q; eo cõfert cõcoquẽdę naturã materię, viã habet inueniẽdę eius rei quã vestigat) hic vn9 potest ex ijs quę nouit, ea etiã quę nõ nouit, artificij ratiõe peruestigare. Hic vnus dicet vt circa vigesimũ diẽ talis suppuraturus sit, circa trigesimũ talis, & in alijs similiter, nihil insup necesse habẽs addere vtrũ oporteat nominari acutũ, an longũ, an acutũ ex cõuersiõe morbũ. Hęc igitur interstinguere, officiũ est nõ medicorũ mediusfidius ministerijs artis studentiũ, sed sophistarũ sermonibus vacantiũ: & ob eam rẽ de his quęstionibus in excelso insidentes solio, scite admodũ pleriq; sermonibus phauriũt auditores: quid vero sit ęgris euenturũ, magis latuit eos, quàm maris congros. Alij ecõtrario idonei sunt ad cognoscendũ morbos, ac pręsentiendũ futura, sed nihil habẽt quo logicas diluant quęstiones: & ob hãc causam alij existimãtur medici ab hominibus: alij sophistę ac medici loquentes. eos enim ita appellant: & ii quos viderint librum aliquẽ legentes, & ratione vtẽtes, tales medicos loquentes esse existimant.

XIII

De affectibus qui in capite & ore & faucibus affligant. Caput.VII.

Capitis dolor vehemens & continuus cum febre, siquod ex indiciis extiterit exitiosis, lethalis admodum est. Si vero sine talibus indiciis fatigãs dolor vigesimum transeat diem, & febris detineat: expectari oportet sanguinis e naribus eruptionẽ, aut alium abscessum ad inferas sedes. Sed quoad do-

lor fuerit recens, expectari oportet sanguinis eruptionem e naribus: aut suppurationem, si dolor alioqui circa tempora ac frontem affligat.

INcondite loquitur rem quæ ad prædicendū maxime conducit: sed recto ordine texitur hunc in modum: Capitis dolor vehemens & continuus cum febre, si quod ex indicijs extiterit exitiosis, integre lethalis est. Si vero ex ijs quę didicisti: de ægro tanquā conualituro speres: à principio quidē ad septimū diem sanguinis è naribus fluorem expectato. procedēte vero tempore id etiam eueniet. pus vero erumpet è naribus aut auribus, in salutem ægri. Si vero ad vigesimum extendatur diem doloris accidēs in capite, tunc etiam sanguinis fluorem expectabis maiorem: magis vero suppurationē: magis vero abscessum ad inferas sedes expectato. Sed per illud tempus quo sanguinis fluorem expectabis, augebit tibi expectationem, si in temporibus ac fronte dolor vehemens infestet.

XIIII

MAgis expectari sanguinis oportet eruptionem in minoribus natu quintum & trigesimū annum agentibus: in maioribus vero natu suppurationem.

HInitio ducta ab ætate est, quo magis expectes sanguinis è narib9 fluorē. Causa vero perspicua est, ac sępenumero prodita, vt ætas ad quintum & trigesimū annum plurimū gignat sanguinis. Accedit ad hoc, vt sanguis per hanc ætatē calidior ac biliosior habeat. At (vt antea definitum iam est) id quoq; ad sanguinis fluorem à natura factum, idoneum est.

XV

AVrium dolor acutus cum febre continua ac vehementi, difficilis est. Periculum enim delyrii abolitionis'q; imminet. Quia igitur fallax hic locus est, ci-

to etiam animaduertere omnia alia indicia a primo die necesse est.

NVnquam vehemẽs dolor in his euidentibus auriculis infestat:neq; si infestet,periculum comitabitur,propterea quòd neque pars ipsa præcipua est,neq; parti præcipuę continuetur. sed consueuerũt nominare dolorem aurium,quoties in profundo ex auditorio meatu doloris sensus affligat. tãtisper enim ipse afficitur auditorius nominatus neruus,nõ ex longo interuallo cerebro copulatus. Itaq; merito multi interimũtur per dolores aurium vehemẽtes, in consensum perducto cerebro . Quocirca nonnulli ægri delyrant, necnon aliqui de repente moriuntur,quem in modum attoniti , quoties in cerebrum decumbat vniuersim aurium dolorem cõmittens fluxio.

XVI

NAtu minores septimo die, aut citius ab hoc morbo interimũtur. Natu vero maiores, multo tardius. Febris enim ac delyrium minus in eis infestant : & aures in eis antea suppurantur. Sed per has ætates recidiuę eueniẽtes morborum, plurimos interimunt. minores vero natu prius quam suppurentur aures, interimuntur. Si enim ex auribus pus effluat cãdidũ, expectari potest natu minorẽ cõualiturũ, si quod aliud bonũ in eo indiciũ existit.

IN minoribus natu febris & item delyriũ potius accidunt ob calidum ac biliosum temperamentum. Itaq; merito interimuntur antequam aures suppurẽtur. Maiores natu,quantum in hæc agitur,minus periclitantur:sed recidiuæ eueniunt affectionum,quia nõ integre concoquitur dolorem committẽs humor, ob temperamenti frigiditatem. Cæterum residuum dictionis satis perspicuum est.

XVII

FAuces exulceratæ cum febre difficiles sunt. Sed si aliud signum ex prædictis fuerit prauum, prędicendū vt cum periculo morbus sit.

FAuces exulceratæ labem indicant derodẽtis humoris. Causa vero difficultatis non paruæ est, quia cum dolore infestant. itaq; considerari conueniet & alia indicia, vt exequi citius futura cognoscãtur. Cõmune vero in cunctis erit tibi pręceptū potissimū, qui nec exquisite optimi affectus, neq; deterrimi habeantur: in quibus ipse Hippocrates censere assolet alia quoq; indicia esse consideranda.

XVIII

De angina. Caput. VIII.

ANgina grauissima est, ac celerrime interimit, quæcunq; nec in ceruice, nec in faucibus conspicuū aliquid efficit. Plurimum vero doloris infert, ac spirationis difficultatem. Hæc enim eodem die & secundo & tertio & quarto strangulat.

VT fauces pręiacentem gulæ & gutturi sedem appellet, perspicuum est etiam ex ĳs quę hoc loco scripsit, illam anginam dicẽs esse grauissimã, quæcunq; nec in ceruice nec in faucibus dispositionẽ quãdam indicet præter naturam, ex colore, calore, mole: Porro ceruicem intelligit collum: fauces vero aperiendo os, ac linguam cõprimendo deorsum, euidentem amplitudinem, in qua gemina ostiola visuntur, tum gulę, tum etiam gutturis. Quoties igitur in neutro horum appareat aliquid præter naturam, existimandum est intra gutturis corpora lacessere inflammationẽ, ex qua strangulatur. At cū animę iter angustum sit, strangulẽtur necesse est eo in-

tegre cluso ob circũuenientium corporum inflammationem. Itaq; coguntur dirigendo collum spirare, quo dispescant sensim meatum. Supinus enim iacẽtis habitus cum extreme cludit, priore corpore magis concidente in ceruicis vertebras. Igitur ob eã rem, & quia inflãmatione vexantur musculi in gutture, merito dolore afficiuntur.

XIX

QVæcunq; vero dolorem alteri subsimilem infert, attollitur vero, ac ruborẽ in faucibus efficit: admodum exitiosa, sed paulo longior quam superior est.

SEcundam nominat anginæ differẽtiam, in qua attollitur quidem ceruix, & fauces rubent: dolore vero æque quàm prædicti afficiuntur: nõ tamen subrecti spirant, id est nõ spirant admodum difficulter: quia musculi in gutture nõ admodum vexantur inflãmatione. Merito igitur eam exitialem haberi dixit: nõ tamen perinde vt prædictam celerrime interimere.

XX

SI quibus fauces rubent & ceruix, hæc diuturnior est. maxime vero ex ea seruantur, si ceruix ac pectus traxit ruborem, nec sacer ignis intro recurrat.

TErtiam hãc cõmemorat anginã, quã alij per s literã nominant synanchen, nõ per c literã cynanchen. Vbi enim vehemẽter strãgulãtur, ac dolore vexãtur, nec inflammatio aut sacer ignis apparet aut in ceruice, aut in faucibus: cynanchen p c literã talẽ nominãt affectionẽ. Sed qđ assidue moneo, videtur Hippocrates facere: nec ita vocabulis parce vtitur, sed vt libuerit appellat. Sanè in quibusdam codicib9 antiquis legitur initium dictionis per s literam: Si quibus synanche, id est angina. Ita constat vt nihil iuuet de c & s literis dissentire, quemadmodum medici recentiores agunt. Vbi enim

confeſſa res eſt, cœnum eſt de nominibus litigare. at confeſſa res eſt ĩjs qui miniſteria artis agnoſcunt. Si enim vehementer ſtrangulantur vt cogantur reſurgere, deterrime exigunt, dolore vehemẽter affecti, nullum vero aut in ceruice habentes aut in faucibus accidens. Ab his vero deinceps exiſtunt ĩj qui non ſpirent difficulter, ſed dolore admodum vexentur, ac pariter tumeſcat ceruix, & fauces rubicũdiores euadant. Tertio loco diſponuntur ĩj de quibus Hippocrates præſenti ſermone pſequitur: qui nec vehemẽter affligãtur dolore, nec ſpirent difficulter, & guttur nequaquã perpetiatur: ſed aut in fauces fluxio, aut in ceruicem, aut in hæc vtraq; decumbit. At vero fluxio talis magna ex parte bilioſior eſt, ita vt perſpicue ſacrum ignem, aut inflãmationem ſacro igni ſimiliorem cõmittat: vnde & ipẽ dixit, Nec ſacer ignis ĩtro recurrat. Quòd ſi pituitoſus interdum tumor infeſtet, celerrime diſcutitur: nec vllo pacto acutus hic morbus eſt. Cæterũ ſequens dictio perſpicua eſt.

XXI

SI vero nec diebus decretoriis deletur rubor, neque tuberculo inanito in ſede exteriori, pus non facile excreet, ac videatur ſine dolore agere: mortem indicat, aut recidiuam ægrotationis.

SIne tuberculo, aut excreatione facile euacuata deleri aut ſacrũ ignem, aut roborẽ, (vtroq; modo legitur) prauũ fore perſpicuũ eſt. Sed vtrũ ita inaudiendũ ſit, vt ſi diebus deleatur decretorĩjs, nullum malum futurum ſit, an ſecus, (ita enim nonnulli expoſuerunt) an copulare oportet id cũ ĩjs quę deinceps ſunt prodita, vt etiã velit Hippocrates illa diebus decretorĩjs euenire gratia fidei firmioris? quod inquã verius eſt. Si enim materia dieb9 trãſmeat decretorĩjs i pulmonẽ, recurrat' q introrſus ſacer ignis, nequaq̃ diſiectus p exteriorẽ ſuperficiem: nõ ſolum nõ bonum id eſt, ſed malũ maximũ: pro-

pterea quòd ex diei fide firmiorem assumat prauitatem. At si pariter tuberculo foras tendente, ac facile excreante, deletur sacer ignis, aut rubor, tantisper non abolitum iri ęgrum expectare oportet.

XXII

Ecurissimum vero est, si rubor quam maxime foras vertatur.

HAec & item alia quæ deinceps perscripta sunt, clara sunt quibus prędicta in animo hærent.

De gurgulione Cap.IX.

XXIII

Vrgulio cum periculo secatur, & scarificatur quoad rubid⁹ magnus'que fuerit. Inflammatio enim fatigat, & sanguinis fluor: sed hunc oportet aliis medicamentis extenuare eniti per illud tẽpus. Vbi vero secretum fuerit omne id quod vuam appellant, sit'que pars gurgulionis summa maior ac liuida, superior vero tenuior: per illud tempus moliri manus, tutum est. Sed pręstat, simul aluum subduxeris, vti chirurgia, si liceat per tempus, nec æger stranguletur.

PRognostico theoremate permixtũ est exiguum quoddam curationis præceptum: quo sine nequaquam fieri potest vt integre pręsagium cognoscatur. Gurgulionem si inflammatione laborantem pręcidas aut scarifices: sanguinis fluor & inflammatio comitabitur. Sed quoties secretum fuerit quod vuam appellant, sit'que pars summa gurgulionis maior & orbiculata, superior vero tenuior: tantisper moliri manus tutum est, potissimũ aluo antea abunde subducta, siue spõte, siue etiam prouidentia medicorum.

Signa & accidētia affecto loco nequaquam definito. Cap. X.

XXIIII

SI quibus febris desinit, non cum indiciis solutionis, neque dieb⁹ decretoriis: recidiuam expectare oportet.

QVoties neutrum existat ex ĩjs quę dixit, tantisper expectare oportet ręcidiuam, non vbi alterum adsit, alterum desit. Quæ enim non ex ratione leuant, faciunt recidiuam: quāquam id diebus accidat decretorĩjs. At vero constat vt hęc non ex ratione leuent, quęcūque neque cum indicĩjs solutionis, neque diebus desinant decretorĩjs.

XXV

SI qua febris prorogatur, salue affecto homine, nec dolore detinente, aut ob inflammationem, aut ob aliquam causam euidētem: expectari oportet abcessum cum tumore ac dolore, qui in articulos, maxime'que inferiores decumbat.

QVę antea dixit particulatim, primū de abscessibus circa ilia, deinde circa thoracē ac pulmonem: ea nunc repetens pronunciauit in vniuersum. Cum enim triplex sit causa prorogationis febrium, aut propter aliquam partem affectam curatu difficilem, aut propter humores crudos & crassos incoctos'que, aut ꝓpter aliqd' cōmissum: si nec affecta fuerit pars, aut nulla alia causa, aut ægri committentis, aut curantium eum, aut propter exteriorem causam, verbi gratia tempus, terram, conditionem, domicilium prauum, conflictationē, solicitudinem, angorem: restat vt humoribus crudis ac concoctu difficilioribus prorogetur. Hos igitur assolet natura in partem quandam ignobiliorem expellere, quoties per excretionem pellere extra corpus nō queat. Sępe enī

definitũ iam est vt humores calidiores tenuiores'que paratissimi sint ad excretionẽ: crudis vero & crassis, aut per abscessum, aut per cõcoctionem natura medeatur. Porro idipm vt per cõcoctionem medeatur, excretio quędã est, quę ex vrina magna ex parte, raro per aluum efficiatur.

XXVI

Talis abscessus magis ac minori tempore euenit natu minoribus trigesimum annum agentibus.

SAepenumero ppensum iam est vt morbi quos humores committunt calidiores, cum ęgri viribus vehementioribus per excretionem iudicentur. His contrariæ sunt affectiones in quibus facultas debilis est, & humor frigid9, quę nec excretione, nec abscessu desistunt, sed aut corrumpunt ęgrum, aut perquam lõgo temporis spatio vix concoquũtur. Porro inter has mediæ intercidunt, quæ per abscessum finiũtur: in quibus ex duabus oppositionibus, alterum ex altera, alterum ex reliqua est. Duæ enim oppositiones existunt, ẽ quibus altera secundum naturam humorum, altera secundum vires habetur: atque in alterutra earum duo inter se opponuntur, ex humoribus quidem calidi frigidis: ex viribus vero fortes debilioribus. Si igitur humores calidi sint, non oportet facultatem validam haberi si abscessus futur9 est. Si vero frigidi, facultate opus est valida ad abscessum. Cæterum quo pacto singulas agnosci conueniat vires, propriјs indicijs ductis ex officijs, antea definitũ iam est. Ab ætate vero ducuntur indicia, vtpote iuuentute ac senectute, de qua nunc Hippocrates agit: dicit'que magis accidere ac citius talem abscessum minoribus natu trigesimum agentibus annum: maioribus vero natu, nondum tamen senibus, minus veniunt, ac tẽpore longiori: senibus vero minime accidunt: in animum reiecto omni eo sermone quem Hippocrates inter initia habuit: Siqua febris prorogetur, salue affecto homine, nec dolore detinẽte, aut propter inflammationem, aut propter aliquam aliam causam euidentem.

Hæc itaque reuocans in mentem, ait talem potius fore in minoribus natu abſceſſum.

XXVII

Onſiderãdus ſtatim abſceſſus eſt, vtrũ vigeſimum diem detinens febris tranſſcendat.

Vm antea de morbis diutinis diſſereret, mentionem habuit vigeſimi diei, ꝓpterea quòd ad hunc vſque diem extent9 morbus nondum diutinus habeatur. Porro antea quoque eſt proditum quamobrem non cõueniat vnum poni limitem firmum acutorum morborum. Quocirca nequaquam mirũ videri debet quartodecimo die eum dicere iudicari morbos acutos, & rurſus vigeſimum commemorare. In ſentẽtĳs em̃ vbi quartumdecimum diem finem fecit ſummum iudicationis acutorum morborum: commemorauit etiam ſeptimumdecimum. Eſt autem initiũ illius ſententiæ: Acuti morbi quartodecimo die iudicantur. Finis vero eſt: Itẽ decimusſeptimus conſiderandus eſt. Quart9 enim à quartodecimo, & ſeptimus ab vndecimo eſt.

XXVIII

Atu vero maioribus per febres longiores minus accidunt.

Erito: quia in morbis iudicãdis per abſceſſum, facultatem habere firmitatem quandam, nec prorſus ad extremam concidiſſe infirmitatem oportet: & ob eam rem inquantum proceſſerint per ętatem, abſceſſus minus fieri accidit. Senibus vero nõ min9, ſed minime accidunt. Nunc vero non ſenes dixit ſimplici ratione, ſed cum ĳs qui trigeſimum agant annum, conferẽs. Natu maiores nominauit eos qui prouectiores quàm hi per ętatem exiſtant. Cæterum vt ita vtatur maioris natu appellatiõe, antea definitum iam eſt, & item deinceps nihilominus indicabitur.

XXIX

OPortet talẽ expectari abscessum per febrem continuam, in quartanam vero discessuram, quoties intermittat præhendat'que errabilem modum, atque ita agendo autumno propinquet.

DIctum est libro de differentia febrium, vt quartana atribilario humore consistat. & item est proditum de generatione talis humoris, quæ duplex est, tum ex sanguine crassiore qui respondeat proportione in venis subsidenti in dolio vini fęculæ, tum etiã flaua bile vehemẽter assata. Hęc igit̃ atra bilis alioqui malefica est, ac derodit ptes in quib9 abũde collecta est. altera vero atra mitior quàm hæc est: sed potissimũ quoties nõdum traxit in animali moram cũ aliquo calore abundãti præter naturam. His igitur ita habentibus, quoties febris continua fuerit, quod est non desinens ad integritatẽ, ad eiusmodi abscessus vertitur, diutius immanens. At si intermittit, atque idipm potissimum euenit per ęstatis finem, verti morbum ad circuitionem quartanã ratio est. Humor enim feruẽs æstiuo tempore per febres cõtinuas, cũ desinit in atram bilem, quodãmodo restinctus est: proinde'que calore febrifico ęger vindicatur, maxime'que quoties sudores eliciuntur. Sed si non antea natura quodammodo excernat veluti cinerem vehementer assatorũ humorum: hic rursus permanens in corpore & calefactus putrem quandam recipit affectionem: & hic quoties ferueat, excitat febrem: à quo rursus eueniente sudore pariter cum eo feruor atrę bilis euanuit: tum autem rursus alię reliquię ferũetes rursus alterã excitant febrẽ, quippe quòd nondum vnam habeat omne corpus affectionem. Sed cũ atra bilis in quibusdã partib9 insuper moueat̃, in quibusdã immota maneat, in aliјs putreat, aut feruere incipiat: inordinatas fieri febres necesse est. At vero quoties in cunctis venis eadem fiat affectio: exsuperante atra bile, quartana

consistit febris, maximeque quoties æstatis conuersio in autũnum, extrorsum delationis ac spirationis adstringat humores, introrsumque auocet in profundum, quã hyẽs affectionem excipiens, vtpote intẽdens prę frigore delationem introrsum humorum, rursus ad alteram vsque mutationem in habitum calidiorem, in quo morbus cœpit, adseruat corpus.

XXX

QVemadmodũ in minoribus natu trigesimum agentibus annum, abscessus consistunt: ita quartanæ potius annum agentibus quadragesimum, aut etiam senioribus accidunt.

DE mutatione per ætatem, alio loco fusius definitum iam est. Nunc vero summatim decurrere tractatum sufficiet. Pueruli plurimum sanguinis habẽt: eumque tantũmodo haberent, quãtum in ipm agitur ætatis temperamentum: at quia cibi copiam ingerunt, atque inordinatã, succus crudus nomine subit. Porro quoties ad ætatem deueniũt adolescentium, quidam iam recte viuunt, meliorem vitę nacti tenorem: & ita sanguis in illis exuperat dũtaxat. Quidam vero adolescẽtes multo deteriꝰ quàm parui pueruli. Itaq; tales ęgrotãt subinde pariter copiam crudæ materię admodum colligẽtes: tum autem deinceps ab hac ætate, potissimum si praue viuãt, amarulenta subit bilis: ita vt in his exuperet nõ sanguis solum, sed etiã illa quæ crocea ac flaua bilis appellatur. id'q; accidit nõnullis ad trigesimum annum, aliis ad trigesimũ quintum. Primus enim terminus cõuersionis ad habitum frigidiorẽ, trigesimꝰ est: nouissimus vero, trigesimusquintus. Multis vero propter naturam quã traxerunt ab initio, & quæcũque secũdum causas, aut consuetudinis & arbitrii differentias permutãtur: in medio vigoris ætatem circũscripsit. Ob id igitur & Hippocrates quãdoque trigesimum cõmemorat, queadmodum pauloante: sæpe etiã tri

gesimũquintum. Quia em̃ alię alĳs accidãt mutationes, fieri non poteſt vt vna menſura firma ac cũctis promiſcua finiatur. Sed id aſſidue in aĩo ſeruabis antea libro de diebus decretorĳs tertio pſcriptum. Nam ſi id in animo ſeruabis, prędictis'que adĳcies: non difficile pueſtigabis cauſam eorum quæ Hippocrates per hãc dictionem ſcripſit. Vt enim per tempora calefactos ætate admodum humores, & vt ita dicatur, rebulliẽtes, neceſſe eſt gignere atribilarium humorem: quem excipiens collectum in corpore autumnus, vtpote frigidus, nequaquam patitur ſimiliter extrorſum diffiari, neque facile vacuari: ita per ętates ętas inclinans efficit. Porro qui per illam rebulliens humor in atram bilem mutat, quem difficulter hęc diſcutit, febres potius quartanas cõmittit, atque eget tempore longiore per hanc ætatem vt corpus tali repurgetur bile. ita fit vt aduſque ſenectutem in medio atribilarĳ omnes morbi in his magis exuperent, in illis minus elephantia, cancer, lepra, atra bilis, febris quartana.

XXXI

SCiẽdum vt abſceſſus hyeme potius accidãt, ac tardius deſinant, & minus repetant.

TRria de abſceſſib9 Hippocrates in pręſenti oratione pręnunciauit: principio vt hyeme potius accidãt: deinde vt tardi9 deſinãt: demum vt minus repetant. Cęterum abſceſſus per hyemem potius euenire, exuperans in eo humor oſtẽdit. Etenim antea definitum iam eſt, per excretionem calidos, per abſceſſum frigidos vacuari humores. Porro vt tardius deſinant, cauſanda eſt humoris natura, atque etiam circũeũtis aeris frigus. diſcutiatur em̃ omnino oportet decũbẽs humor, vt abſceſſus curetur. at humores craſſi frigidi'que triſtius diſcutiuntur potiſſimum quoties obductus aer frigidus fuerit. Ob eas ipſas cauſas minus repetunt, quãdoquidem repetentibus motionem quandam adeſſe neceſſe eſt. At frigidi moueri difficilius poſſunt.

De vomitione spontina. Caput XII. XXXII

SI quis per febrem non exitiosam dixerit caput dolere, aut etiã tenebricosum aliquid ob oculos obuersari, si vẽtriculi dolor ĩ eo extiterit, biliosa vomitio aderit. sin algor præhendit, & inferiores in iliis partes frigidæ fuerint, adhuc citius vomitio aderit. Si vero bibat esitet'que sub hoc tempore, perquã cito deuomet.

DE vomitione spontina eueniente ratione iudicationis, hoc loco Hippocrates docet. Prima autẽ finitio ei est vt morb9 haudquaquam exitiosus habeatur. Appellauit autẽ hũc morbum sæpenumero salubrem. Secunda vero, vt ęgro dolenti caput, obuersetur ob oculos tenebricosum: quod inquã significat atrum ab exhalatione flauæ bilis synceręconfectum. Hæc em̃ plenius calefacta, & vt ita dicatur, vehementer assata, atrã exhalationem ceu fumum quẽdam ad caput remittit, ob quam capitis dolor infestat. Si vero ad oculos permeet, turbulentiorem reddit in eis humorem splendidum ex natura ac purum, ita vt fiat conditio quædam similis eius quæ circa purissimum ac lucidissimum aerem euenit, recipientem statim in se aut fumidũ quendã aut turbulẽtũ nigrorem. Hãc igitur exhalationem sentiẽs à cerebro permeans ad oculos visorius spiritus, quemadmodum per suffusiones, visa (vt ait) tenebricosa cõmittit. At vero cum talis exhalatio de sedibus quoque subeat pulmonis, eam interstinguimus ab illa quę de ventriculo redundat cordis dolore. Tales enim humores latent pulmonem, vt qui vel omnino non sentiat, aut difficulter sentiat. Vẽtriculi vero ostiolum (appellatur id (vt constat) etiã cor) propter magnitudinem neruorum quos habet sentiẽtium, nihil latet quod in eo infestet. ita fit vt mordens biliosus humor, cordis, id

eſt ventriculi dolorem committat: & ob eam rem bilioſa vomitio accidit. Id enim etiam Thucydides indicauit dũ ait: Et cum in cor inhęſit, ſubuertit id, ac purgationes bilis, quæ à medicis ſunt appellatæ, ſubierũt. Verbum enim ſubuertit, de impetu dixit in vomitionem, ſtatim etiã nominans cor, ventriculi oſtiolum. & ob eam rem morſum eius, cordis dolorem appellitant. Aliubi Hippocrates ſcripſit vt infernum labrum idipſum iudicet, haudquaquam quieſcens, ſed quodãmodo intremiſcens, propterea quòd ſi bilis mordeat internam ventriculi tuniculam, ita commouetur. Cõſtat enim ex diſſectione, vnam eſſe omnem hanc tuniculam perpetuam per omnia ſibi & omnis ventriculi, & gulæ, & linguæ, & palati, & omnis oris. Hic igitur labra concutit, quoties ab acriore bile collecta in ore ventriculi mordetur. Talis enim humor præ leuitate fluitare aſſolet: & ob eam rem ad gulam redundat, relinquẽs ventriculi fundum, ac facile vomitur. Quòd ſi algor prę hendat tantiſper hominem, magis etiam vomitio non ſolum citiꝰ, ſed etiam bilis erit plenioris: cum ſoleat algor magna ex parte bilis efficere vomitionem, quemadmodum dum de ea ageretur, eſt proditum. Quinetiam ſi quid bibat aut eſitet per illud tempus homo, adhuc citiꝰ deuomet: quia pariter cum bile ingeſta cibaria in ventriculo vitiantur.

XXXIII

SI quibꝰ horum cœpit dolor primo die, quarto premuntur magis, ſeptimo vindicantur. Plerique eorum incipiunt dolore vexari tertio die, quinto fluctuant magis, deinde vindicantur nono aut vndecimo. Quod ſi quinto die incipiant dolore vexari, & alia quoque ſecundum rationẽ ipſis ex prioribus accidant: quartodecimo morbus finietur.

TRes dixit differentias ex tempore ductas doloris capitis: & item tres accessus iudicationis earum. Itaque prima differentia est, si prima die ægrotationis, capitis incipiat dolor. altera, si tertio die. tertia, si quinto. Sed omnib9 his commune est septimo quodãmodo die à quo incepit, desinere. Si igitur incipiat primo die, septimum habet decretorium. Si tertio: quantum in ipsum agitur septenarij numerum, decimum. Sed quia hic nequaquam decretorius est, ad nonum aut vndecimũ deuenit iudicatio: quę citior aut tardior quàm septenarius impetus, vno die est. Cæterum in animum rursus reuocabis vt nonum diem hoc loco commemorauerit tanquam decretorium, quemadmodum (vt antea docui) tertium, non per quaternariam aut septenariam circuitionẽ habentes indicationem: sed ea ratione quòd intercidant, quemadmodum libro de iudicationibus definitum iam est. Quinetiam tertia differẽtia doloris capitis, quinto incipit die, & ad quartumdecimum prorogatur. propterea quòd non admodum calidus sit, neque festinet, indicio est quòd incipiat quinto die, & quia adiecto septenario primis quinque diebus omnes fiant duodecim. Duodecimum vero nõ esse decretorium, neque etiam fieri posse, vt vnum anticipes diem. Ostensum enim iam est eum esse limitem acutissimorum morborum proprium. itaque merito in quartumdecimum excidit.

XXXIIII

HAec accidũt viris & mulieribus potissimum in tertianis. Minoribus natu accidunt etiam in illis, potissimum in febribus continuis, & in veris tertianis.

IN hominibus perfectis, de quibus assolet ferre virorum ac mulierum appellationem, in omni febre tertiana hęc accidũt, propterea quòd ętas biliosissima existat. In minoribus vero natu, non in omnibus, sed solummodo in veris tertianis, quæ inquam bilio-

ſiſſimæ ſunt. Porro accidūt per morbos acutiſſimos. nam hi quoq; bilioſiſſimi ſunt: cōſtat'q; vt perfectis multo magis eueniant. Id enim prædictis conſequens Hippocrates nequaquā adſcripſit: quia à nobis intelligi facile poſſit.

XXXV

QVibus per talem febrē dolet caput, & pro tenebris ob oculos offuſis hebetudines ſubeunt oculorū, ac ſplendor obuertitur, & pro ventriculi dolore circa ilia aut lęua parte aut dextera aliquid contenditur neque cum dolore, neq; cum inflāmatione: ſanguinē de naribus in his fluere, pro vomitione expectandū eſt: magis'q; in adoleſcētibus ſanguinis fluorem expectari oportet. Agentibus vero trigeſimum annū, aut etiam adultioribus, minus: ſed vomitionem in talibus expectari oportet.

TAlem dixit febrem, qualem inter initia ſermonis per hanc indicauit dictionem: Si quis in febre non exitioſa dixerit caput dolere. Id igitur in vtraq; ſeruās febre, promiſcuum fore dicit vt finiantur per excretionem. proprium vero vtriq; adiecit quo genere excretio continuatur: in priore quidem bilioſam vomitionem: in ſequenti vero ſanguinis fluorem. At vero ſigna id indicantia in priore quidem viſa tenebricoſa ac ventriculi dolorem: in ſequēti vero hebetudines oculorū & ſplēdorem: & item intenta ilia circa dolorem & inflāmationem: indicia maxima ſurſum verſus tendentis humoris. Porro ſupra dixerat ſanguinis fluorem comitari decretorie inflāmationibus quę in iliĳs fatigent: magis'q; in minoribus natu, in quibus ſanguis exuperat: & rurſus idipſum nunc adſcripſit: & item vt bilioſæ accidant vomitiones in cōſiſtentibus per ætatis vigorem. Cæterum libro de morbis vulgarĳs etiam lugere ſpōte dixit eos quibus ſanguis

ẻ naribus erupturus eſt. Hęc igitur cuncta cōponens, atq; adijciens eis quæcunq; aliubi docui, nunquā non præſenties futurum ſanguinis fluorem, potiſſimū ſi clare ex pulſu cognoſcas indicium excretionis: quod vſquequaq; anteuertit decretorium ſanguinis fluorem.

XXXVI

De conuulſione. Caput. VIII.

PVeris conuulſio accidit, ſi febris acuta fuerit, nec aluus deiiciat, ac vigilent, paueant, lugeant, colorem mutent, & croceum, aut liuidum, aut rubidū trahant. Hæc igitur nuperrime editis pueris promptius accidunt ad ſeptimū vſq; annum. Adultiores vero pueri viri'q; non in febre prehēduntur conuulſione, niſi aliquod indicium extitit validiſſimum ac deterrimum, qualia per delyrium accidunt.

DE cōuulſione hoc loco diſputat, quæ nō in parte vna corporis, ſed in omni eo infeſtet: quæ in pueris promptiſſime euenit, potiſſimū lactentibus: non minime vero propter vſum lactis, magis'que quoties fuerit craſſum: & quia plurimo alimēto & inopportuno vtuntur, nihil aliud agnoſcētes viuēdo præter eſitandi cōmoditatem. omne enim neruoſum genus in illis debile eſt. Cum enim tres vires genere exiſtāt, ex quibus gubernatur corpus: duabus quidē pueri quàm cæteri fortiores habentur: vna vero debiliores, quę in neruis innexa eſt: & ob eam rem promptiſſime conuelluntur: & rurſus ad habitum naturæ facillime remeant. Perfectis vero nec facile conſiſtit neq; deſiſtit conuulſionis affectus, propter valentiam in neruis facultatis. Itaq; conuulſio accidit etiā ſine febre in forti admodū frigore, & copia humoris crudi craſſi'q;, & item inflāmatione in neruis ac tendonibus, quoties originē ad cōſenſum agant. Sed hoc loco de conuulſione docet quæ per febrem conſiſtat, quēadmodum

inter initia ſubiecit perſequi prædictiones in morbis acutis, & in aliis quicũq; ex illis conſiſtũt. Itaq; conuulſiones per tales morbos in auctioribus illa ſignificabunt indicia quæ maxime per delyria difficiliora exiſtunt: ſed potiſſimũ ſi partes in vultu peruertũtur, aut dentes ſtrident, aut oculi crebro mouẽtur, aut peruertũtur. In pueris vero ſufficiet ſi vigilẽt tantũmodo, interdum ſi metuãt admodũ: quod inquã pauere nominauit. Si lugeant intẽte, & aluus haudquaq̃ deiiciat. Hęc igitur ceu causę ſũt: indicia vero cõuulſionis ad has cauſas, colores præter naturã habẽtur indicantes humorũ prauitatem, ex quibus conuelli aſſolent. Pallidus enim aut liuidus prauũ qualitate ſignificat humorem: rubidus vero, ſanguinis copiam indicat.

XXXVII

Conualituros morituros'que pueros & alios ſcrutari cõuenit omnibus ſignis, prout in ſingulis ſingula relata ſunt.

ID etiam antea dixit: & nũc quoq; cõmemorat: & rurſus poſt paulũ dicet: propterea quòd vtiliſſimũ ſit: attamẽ non id intelligũt pleriq; medicorum: ſed interdũ aliquod prauũ videntes indiciũ, ex quibus cõtingit viuere hominẽ, criminãtur ceu mẽdacẽ: quẽadmodũ rurſus bonis apparẽtibus interempto ęgro, falſiſſimũ eſſe Hippocratẽ dicunt: nondũ cernentes vt interdũ à multis bonis indiciis vnũ malũ vehemens peruincat: & rurſus ecõtrario à multis malis vnũ bonũ, ſi vehemẽs ſit.

XXXVIII

HĘc intelligo de morbis acutis & aliis quicunq; ex his conſiſtunt.

ID ſcripſit Hippocrates, quomodo ante dictum etiam pręceptũ, vaticinatus negligẽtiam pariter & audaciam eorum qui ſint ei9 volumina lecturi, & itẽ quæſituri quo pacto cõmemoret quadrageſimũ diem atq; etiam ſexageſimũ, ſuppuratione'mq;, & aquã intercutem, necnon febrem quartanam. Cũ enim eo clare

ſcribente vt non ſolum agat de acutis, ſed etiam de tranſ abeuntibus, atq; in longam temporis ſeriem extẽtis, attamen talia quęrant, quidnam agerent, niſi id effeciſſet?

XXXIX

OPortet eum qui ſit recte prædicturus ſanitatẽ ac mortem, in quibus morbus pluribus diebus fatigaturus eſt, & in quibus paucioribus: indicia ediſcendo omnia interſtinguere, ęſtimãdo vires eorũ inter ſe: queãdmodum de aliis ſcriptũ eſt: & vrinæ & ſcreationis, vbi pariter pus bilem'q; excreet.

OMnia aſſidue oportere ſpectari indicia, nec vni credere, etiã antea definitũ iam eſt. Sed nũc adiecit ſermoni rem vtiliſſimã: id vero eſſe dico vires ęſtimari indiciorũ oportere, nõ ſimpliciter has, ſed conferendo eas inter ſe. Sunt enim quędã indicia ipſa per ſe praua, magis'q; & minus: quorũ vires menſurari oportet vocabulis: vt antea quoq; explanatũ iam eſt: aut exitioſum dicendo, aut exitioſius, aut admodũ exitioſum: & itẽ adiĳciendo verbũ iam. Nec ſecus in bonis indicĳs rurſus ſimiliter, aut ſalutare, aut ſalubre ſimpliciter, aut magnã obtinet vim, aut etiã cũ verbo admodũ. Plus eſt enim ſi dicatur, admodũ magnã vim obtinet: quàm ſi nudũ ac ſolũ, magnã vim obtinet. Sed nũc conferri oportere dicit vires indiciorũ inter ſe, non modo ſimiliũ, verbi gratia bonorũ cum bonis, ac malorũ cũ malis, ſed etiam bonorũ cũ malis. nanq; ob hanc comparationẽ, ea quoq; quę fiunt præter rationẽ, innuit. In primis enim agnoſces quidnã pręter rationẽ eueniat, tum autẽ haudquaquã terreberis, & demũ cõſiderabis quãobrem exiſtat, aut quidnã ſoleat indicare. Sed hęc omnia in noſtris cõmẽtarĳs definita iã ſunt, maxime'que libro de iudicationibus: nec ab re erit nunc quoq; gratia exempli reuocare in animũ quædã, à cõmuni initio incipientes omnis prę ſentiendi facultatis. Cõſideres enim cõueniet in primis, vtrum præcipue pars vna in

corpore affecta sit, an morbus sit humoris in cōceptaculis conditi: deinde per quā potissimū facultatē periculū ęgro immineat (etenim perpēsum iam est triplicē esse facultatem) tū deinceps facultatis illius mala ac bona indicia. Fingamus enim facultatē de cerebro manantē, imperpessam haberi, atq; etiam corporis partes, imperpessas, ac omnē morbum ex putri materia fieri duntaxat, quę inquam febris est: deinde his ita habētibus, ab initio cuncta existere in vrina bona indicia: hūc hominem mori impossibile est. Quocirca quāquā aliquod existat indicium terrificū, non solum non terreberis (quemadmodum plerique medicorū) sed etiam id iudicationē pręmōstrare existimabis. etenim dolēt caput, ac delyrāt, & intuētur tenebricosa quędam ac flaua, & hebetudines subeunt oculorū, atque etiā ventriculi dolor: & item spirant difficulter: & ilia contenduntur ratione iudicationis: & rursus detestationes malignę, & screationes, atq; etiā vomitiones quędā: & itē partes nigrescētes putrescentes'q; & intermortuę hominē exhibent per omnia meliorē. Sæpe enim ex talibus secretionibus ægri facilius spirant, melius appetunt, melius dormiūt, dolore leuātur, ac resurgēdo leuiores, & in totū faciliores euadūt: perspicue indicantibus ijs quæ euacuantur, expurgari corpus, natura præter spem superiorem conflictum repellēte. Sed hæc omnia potestate sunt ꝓdita, atq; hoc volumine definita: præcepta de pulsibus tantūmodo addēda sunt: quæ omnia in cōmentarijs de pulsibus clare ꝑscripsimus, prorsus silētio dissimulātes sphingis ęnigmata, qualia innumera scripserunt Archigenis sectatores. Itaque hæc omnia prompto animo obseruādo inspice, conferēdo ea inter se. ex his enim poteris prędicere ea quę ab infirmis omittuntur: interdū etiam necessarijs ipsis haudquaquā exquisite perspecta: quēadmodū sępenumero me vidistis in ijs qui strideāt dētibus ex natura, in illis haberi accidens pronūciare, ita vt existimarēt familiares audientes nō ex medēdi facultate, sed ex arte vaticinandi talem extitisse prędictionē: interdū etiā in dormiētibus incōniuentibus oculis: vt id quoq; in eis ex natura existat. Porro

mulieris cuiuſdã viſus eſt adeuntibus nobis dexter oculus alterũ inſigniter ſuperare: de qua dixi talẽ antea morbum extitiſſe exceſſum. & item in alio caua admodũ tẽpora. quo perſpecto tantiſper dixi per naturã haberi affectionẽ. Itidẽ aliorũ cruentos oculos eſſe per naturã: cõuulſam vero in alio ſupercilij partẽ, aut oculorũ, aut labrorũ: & itẽ nõnulla ante morbum ex quadam cauſa fuiſſe exteriore. Quinetiã intermittentẽ pulſum, atq; etiã pulſus varietatem, & alia generis eiuſdem ex natura in quibuſdã haberi dixi, vel ipſis ægris haudquaquam perſpecta. Quandoq; etiam ſimul atq; conualuerũt, reſtare viſa ſunt voces aſperas, raucas, clangoris æmulas, in hoc ex natura, in illo ab ęgrotatione cõmitti. de quib9 cũ libro de pręſagijs latius docuerim, nihil inſup neceſſe habeo hoc loco recẽſere: ſed ſufficiet ſummam in hac hęreſi dicẽdo ſiſtere orationem. Quoties em̃ ex omnibus alijs ſine periculo videatur morbus, tale accidẽs terrificũ ex natura adeſſe ſciendũ eſt: aut prorſus ante ęgrotationẽ fuiſſe propter aliquã cauſam euidentẽ. Quocirca mihi & Hippocrati credentes, cõſiderabitis (quẽadmodũ dictũ eſt) vires indiciorũ æſtimantes, quẽadmodũ ipſe prædixit. Exempli enim habuit mẽtionem, quoties pariter pus bilem'q; exceret: id'q; ab eo dictum eſt per dictionem illam quæ ita incipit: Quæcunq; ſuppurãtur dũ ſcreatio biliosa eſt, exitioſa admodũ ſunt, ſiue viciſſim bilis ac pus, ſiue pariter excernãtur. Per hanc vero dictionem cenſuit conſideranda eſſe exquiſita ratiõe omnia quę in ęgris exiſtũt. A bonis itaq; exorſus: Bona talia ſunt, facile ferre morbũ, facile ſpirare, dolorẽ ſedari, ſputũ facile excreari. Tũ autẽ deiceps hæc oĩa ſimul recẽſuit, à malis rurſus exorſus: Mala vero his aduerſa habẽtur, difficulter ferre morbũ, ſpirationẽ magnã & crebrã eſſe, dolorẽ non ſedari, ſputũ vix excreari, ſitire admodũ, corpus ab igne inęqualiter detineri. Sed hoc tibi & prauorum ſignorũ initiũ doctrinæ eſt ab eo antea ꝓditę ex prędicta materia quã de excreatione ſcripſit. Vt igitur in his dixi, ita in cũctis agas, nihil omittẽdo, ſed ſeorſum ęſtimãdo ſingulorũ vireſ indiciorũ, deinde ea inter ſe cõferẽdo.

XL

Oportet impetum exsuperantium morborum cito considerare: necnon tenere temporis conditionem.

AD prenoscenda futura in egris accidentia, maxime cõducit exsuperantium quoque morborum cognitio, qui iam præsentes, & item futuri sint: quos perstrinxit breui summa per sentẽtias singulis exsuperãtes tẽporibus, atque etiam præsentẽ & anteactam sequẽtes cõditionẽ. Vere enim (ait) atre biles, furores, & alÿ deinde quos enumerauit: qui inquam veris & aliorũ tem porum proprÿ sunt, quoties scilicet propria seruent temperamẽta. Si minus seruent, exsuperaturos alios ait morbos anteacte conditioni cõgruentes: atque ex his alios docuit postea futuros: alios statim in prima cõditione. De ÿs igitur qui postea futuri sint, ita docuit: Si hyems squallida & aquilonia fuerit, ver vero pluuiũ, australe que: & alia quecunque deinceps dicit. De ÿs vero que in presentibus accidant cõditionibus, dum ait: Conditionũ anni squallores salubriores (quod in totũ dixerim) quã imbres, & alia quecunque deinceps existũt. Itaque per sentẽtias summatim morbos vulgarios seu exsuperantes perstrinxit: libro vero de morbis vulgarÿs hec particulatim excoluit. Quãta vero horum vtilitas habeatur, quãquã videantur cõpræhendi sermonibus vniuersalibus, explicabitur in commentarÿs de morbis vulgarÿs ab his ordine perscribendis. Nũc vero summam totius dicam presensionis de qua sermonem in presenti dictione Hippocrates fecit. Indicÿs enim proditis hoc volumine predictionum, morborum ipsorũ proprÿs censet adÿcienda esse ea quæ ex aeris conditione ducuntur. Finge enim aliqua visa esse indicia ex ratione morbi sanguinis fluoris, esse vero tempus vernum: adhuc magis sperabis fore sanguinis fluorem. quòd si presens cõditio calida & humida fuerit, multo magis. & item præteritorum duorum vel trium temporum conditio si sanguinem gignat, adhuc etiam magis sperabis fore sangui-

nis fluorem. Vt igitur sermo de sanguinis fluore, ita de omnibus alijs est. Sed abunde erit dicere singulare exemplum futuri sudoris: Per æstus squallentes febres prope dixerim sine sudore eueniũt: per imbres cum sudore magis infestant. Itaque constat vt pręter alia signa quęcunque ęgrotationis propria habentur futurum demonstrãtia sudorem, circuncurrentis præterea aeris conditio accedens spem futuri sudoris firmiorem subscribat.

De signis & indiciis quonam modo differant inter se: & item aliqua de temperie regionum. Caput. XIIII

XLI

Considerãdum est de indiciis ac signis, sciẽdum'que vt quouis anno & quouis tempore mala malum, bona bonum denunciant.

Non apud medicos solum, sed etiam apud rhetores quæri agitari'que solet quonam discrepet à signo indicium: vt quæstio non in verbis solum habeat locum, quemadmodum aliubi, sed etiã res ipsas attingat. Oportet enim duplicem inueniri naturam rerũ ex quibus medici præsentiunt: rhetores demonstrant, aut suadent. In ijs igitur quę sumuntur in demonstrationes, siue scientiarias, siue verisimiles, differentia vna est necessaria, & assidue habens alterum altero subsequẽs, ex quibus propositio conficitur. alia vero non necessario, nec assidue, sed magna ex parte duntaxat. Quinetiam ex alia differentia, hæc ex obseruatione empirica, illa ex rationali sequela est: quod inquam demonstratio intelligitur. Hæc igitur rerum differentia habetur: nominibus vero in eis non omnes æqualiter vtuntur: sed elegantiores (prætereo enim sponte alios) in prima sectione de eo quod perpetuũ est, vnum quodlibet indicãs, censent vtendum indicij appellatione: signum vero nominant alterum. in secũda vero sectione, quod ex obseruatione est, signum: quod vero

ex demonstratione est, indicium dicunt. Cæterum vt authores ita nominibus vtantur, non medicis solum scire vtile est: sed etiam illis quibus arte cõgruit græcizare. At vero vt ad demonstrationes ac præsensiones prædictam rerum differentiam cognosci, vtilissimum sit, perspicuum cuiuis esse existimo. Sed vtrum ambo suam assidue seruẽt vim, quæcũque bonum denunciãt, & quęcũque malum: dignum consideratione est. Igitur in sentẽtijs ita dixit: Per morbos minus ꝙ periclitãtur quorum naturæ morbus cõuenit, aut ætati, aut habitui, aut tempori, quàm quib9 non cõuenit aliqua ex his ratione. Hoc igitur non discrepat ab eo quod nũc est proditum. Malum enim significare dixit assidue mala indicia: non tamen vt similiter, aut vt non similiter insuper adscripsit: prędicta sentẽtia neutrum transfert in contrariam naturam: sed ex maioris minorisque existere dicit pro natura, ętate, & alijs quęcunque enumerabit. quocirca ex hoc nequaquam ab Hippocrate cõtraria dicetur. Illud magis pugnare videtur, dum ait: Iis quæ non ex ratione leuant, confidẽdum non est: nec pre metu omittendum soluere ea quę pręter rationem incidũt mala. Hæc enim magna ex parte infirma sunt, nec perseuerare aut immorari diutius solent. An idipsum est propter quod etiã adscripsit nunc à nobis propositam dictionem. Accidentia enim de prauis in bona, atque etiam de bonis in praua mutantur: signa vero nequaquam verti in cõtrarium solent: sed magis ac minus aut malum significare, aut bonum: non tamen nũc bonum, rursus vero malum: aut malum nunc, rursus vero bonum. Igitur quæcunque in vrina docuit esse mala signa, hæc haud vnquam bona euadent: quemadmodum neque bonum vllum malum. Itidem quæcunque de screationibus vel deiectionibus tãquam bonis aut malis dixit, nullum in contrariũ vertitur. Pari modo nec quæcũque circa vultum fieri docuit signa aut ex colore, aut mole, aut figura, atque etiam de cubitu deque liuidis aut nigris partibus, aut alia quauis tali affectione. Omnia enim vim retinent propriam, non secundũ scilicet magnitudinem (antea enim dictum iam est vt re-

cipiant maioris minoris'que discrimen) sed secundum genus, propterea quòd nullum bonum ad genus euariat malorum, nec vllum ex illis ad genus bonorum, quoties scilicet cum proprijs finitionibus consideratur. Non tamen in accidentibus ita res habet. Quidam enim spirant difficulter, atque etiam delyrant, & ilia conuelluntur, ac splendorem intueri credunt, & obuersari tenebricosa quædam ratione iudicationis. Quinetiam cor dolore afficitur, & infernum labrum intremiscit: & abscessus secundum auriculas, aut aliquo alio loco erumpit. Constat enim vt hęc omnia quandoque eueniant (vt diximus) ratione iudicationis: quãdoque vero grandescentibus morbis comitentur. Ita fit vt illud sit ab eo merito proditum, Decretoria haudquaquam decernentia partim inferent abolitionem, partim difficilem iudicationem. Sed de his omnib9 tum alio loco, tum etiam libro de iudicationibus perpensum iam est: ita vt nihil insuper ad præsensionem desideretur. & ob eam rem quod assidue moneo, nunc quoque persequi non dubitabo. In primis enim maxime que studendum pręcipio, discere quęcunque medicinalis artis officia sunt: alia vero quęcunque partim in voce ac significatione quęstionem habent, partim rationalem comitãtur contemplationẽ: post, & in maiori ocio aggredi: quẽadmodum nunc de significationibus verbi indicium, ac signum. Cum enim quod ad artis officia vtile est, dictum iam sit, adijciam aliquid huic consequens enarrationi, aliud ab ijs quæ dixi: id vero tale est: De accidentibus decretorijs afferri verbum signum conuenit, indicium vero nequaquã cõuenit. Sola enĩ illa signa & indicia nominãtur, ex quib9 licet scrutari aliquid de salute & abolitiõe ægri. quæ compręhendens vno capite dicet aliquis haberi significationes virium gubernãtium corpus, quo pacto desint, aut supersint: in quibus scilicet cruditatis etiam aut concoctionis signa continentur: ex accidentib9 vero decretorijs nullum talem habet naturam, sed indicant fore iudicationem, quomodo etiã per excretionem, aut abscessum: & ad hæc, per quam excretionem, aut abscessum, verbi gra-

tia, sanguinis fluorem, aut vomitionem, aut abscessum qui propter auriculas erumpat. Sed vtrum bona iudicatio futura sit, an mala: per hæc signa nequaquam scrutari licet. Constat enim vt omnes tales iudicationes nihilominus in sanitatem quàm ad abolitionem finiãtur: docuit'qꝫ finitionem earum firmissimam, non ex quibusdam accidentibus ductam, sed ex quibusdam signis indicijs'que. Concoctio enim (dicit) celerem iudicationem, securam sanitatem significat. cruditas vero aut incoctio, aut malum abscessum, aut non fore iudicationem, aut temporis lõgitudinem, aut dolorem, aut mortem, aut horum ipsorum recidiuas ostẽdit. Quocirca fore iudicationem, ex accidẽtibus decretorijs (quę etiam signa decretoria nominari cõuenit) pręsentire possibile est. Sed vtrũ in bonũ an in malum iudicatio sit abitura, per concoctionem cognitio est: quæ rursus haudquaquã fore iudicationem pręmonstrat, sed cõualiturum hominem aut moriturum. Cæterum hęc erit ad eas quæ proditę sunt, appellationũ alia enarratio vnà cum rebus vtilioribus ad artem prodita. Itaque sciendum vt signa decretoria accidentia genere existant indicantia futuras excretiões aut collectiones: hæ vero causæ sunt vt morbus soluatur, aut vt exoluatur facultas, primaria ratione: sed ex accidenti signa quoque existunt.

XLII

Onstat vt in Libya, in Delo, in Scythia hæc prædicta signa vera sint.

On secundum solitam sibi breuitatem de terris habuit mẽtionem. etenim prælatæ dictioni duabus adiectis syllabis, nihil insuper hac dictione opus fuit. Igitur adijciẽs ego eas, ostẽdam qualisnam sermo fuisset: Considerandum est de indicijs ac signis, sciendum'que vt quouis anno & quouis tẽpore & terra, mala malum, bona bonum denunciẽt. In hac dictione verbum terra adijciẽs, indicaui tibi superuacuam esse nunc proditam dictionem. Nihil eñ aliud per eam ostẽditur, quàm vt signa tum bona tum etiã mala sibiipsis idem alterutra

denunciet quouis tempore, si calidum, si frigidum, si modificatum sit. Libyam enim tãquam calidam, Scythiam tanquam frigidam, Delum tanquam modificatam mediam'que inter vtranque, gratia exempli cõmemorauit.

Quo pacto prædictiones medicorum in morbis ratæ sint. Caput. XV.

XLIII

SCiendum est vt in his ipsis terris multiplicia cõsequi nequaquam difficile sit, si quis ediscendo ea iudicare & colligere sciat.

QVod nos antea diximꝰ ex vsu orationis, id hoc loco Hippocrates scripsit: vt si recte ediscas vires indiciorum, quanquam non assidue exquisita ratione præsentias futura: sed ratæ prædictiones multiplices erunt aduersus irritas ac recidentes prædictiones. Qua in re alter altero peritior est in cuiuslibet rei præsensione. Nũquam enim hallucinari, supra captum hominis est: sed quamminime oberrare, soliꝰ artificis est. Sed cum magna ea in re diuersitas habeatur: qui vicies oberrat semel, multo melior est quàm qui decies prædicendo, oberrat semel: quemadmodum rursus melior quàm is ipse est qui centies prædicendo oberrat semel: quẽadmodum rursus quàm is ipse melior est quàm qui ducenties prædicendo, oberrat semel. Igitur non recte nos interrogant Empirici, vtrum theoremata quę magna ex parte eueniant, adiectione rationis intransducibilia ac perpetua faciamus. Deinde non valentes indicare, demonstrare existimãt coarguisse tanquam ex superabundanti rationem adijcientes. Nam si non perpetuo, sed sępius quàm illi finem artis consequimur, quemadmodum præsentiendo futura in ægris, ita etiam illis medendo.

XLIIII

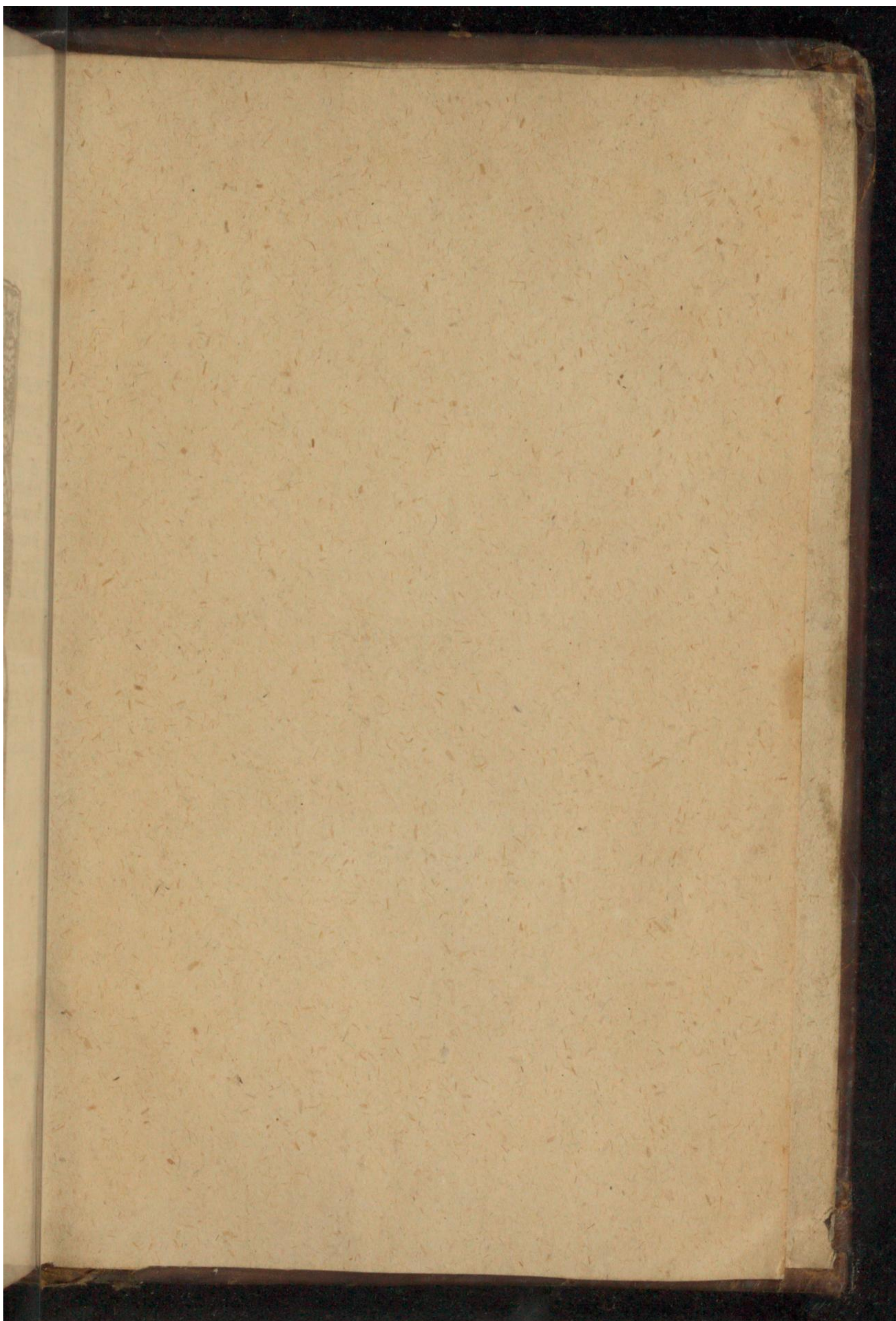
EXpetere oportet nullius nomen morbi: si non hoc loco perscriptum sit. Oẽs

enim qui tẽporibus prælatis iudicentur, his ipsis agnoscas signis licebit.

TD mihi videtur adiecisse in calce orationis quia de morbis acutis & item aliĳs quicunque ex his fiunt, hoc loco disputari cõmonuit. Itaque cõmemorãs vt multa signa à se prodita, tum bona, tum etiam mala, simpliciter dicta de cũctis in cõmune morbis sunt, pauca vero de quibusdam definitis: hoc in animum reuocauit, adĳciẽs nihil esse per sermonem omissum: quod forsitan nos falsum existimemus. Quia enim quorũdam habuit mentionem nominatim, aliorum non nominatim: id ẽm hoc indicat nõ temere à se factum, nec sine causa. Sed quoniam præter alios quidam morbi præceptis egebant proprĳs, ob eam rem eorum mẽtionem habuit seorsum: omnes alĳ omissi, sub communibus signis collocantur. In primis ab eo perscriptum quem appellant vultum exitiosum in omni morbo acuto, exitiosum vere dictum est. Pari ratione quæcunque de accubitu scripsit, aut spiratione, aut somno, aut insomnio, aut alĳs quæcunque communia sunt omnium qui prelatis temporibus iudicẽtur. Non enim de diutinis cõmẽtarium est, sed (vt ipse dixit) acutis & alĳs qui ex illis cõsistãt: quorum tẽpus ipse etiã indicauit, in quibusdam vigesimum diem, in quibusdã quadragesimum aut sexagesimum terminum ponens.

¶Finis.
1526. Mense
Ianuario.

C·CH EVALLON

500

T.P.